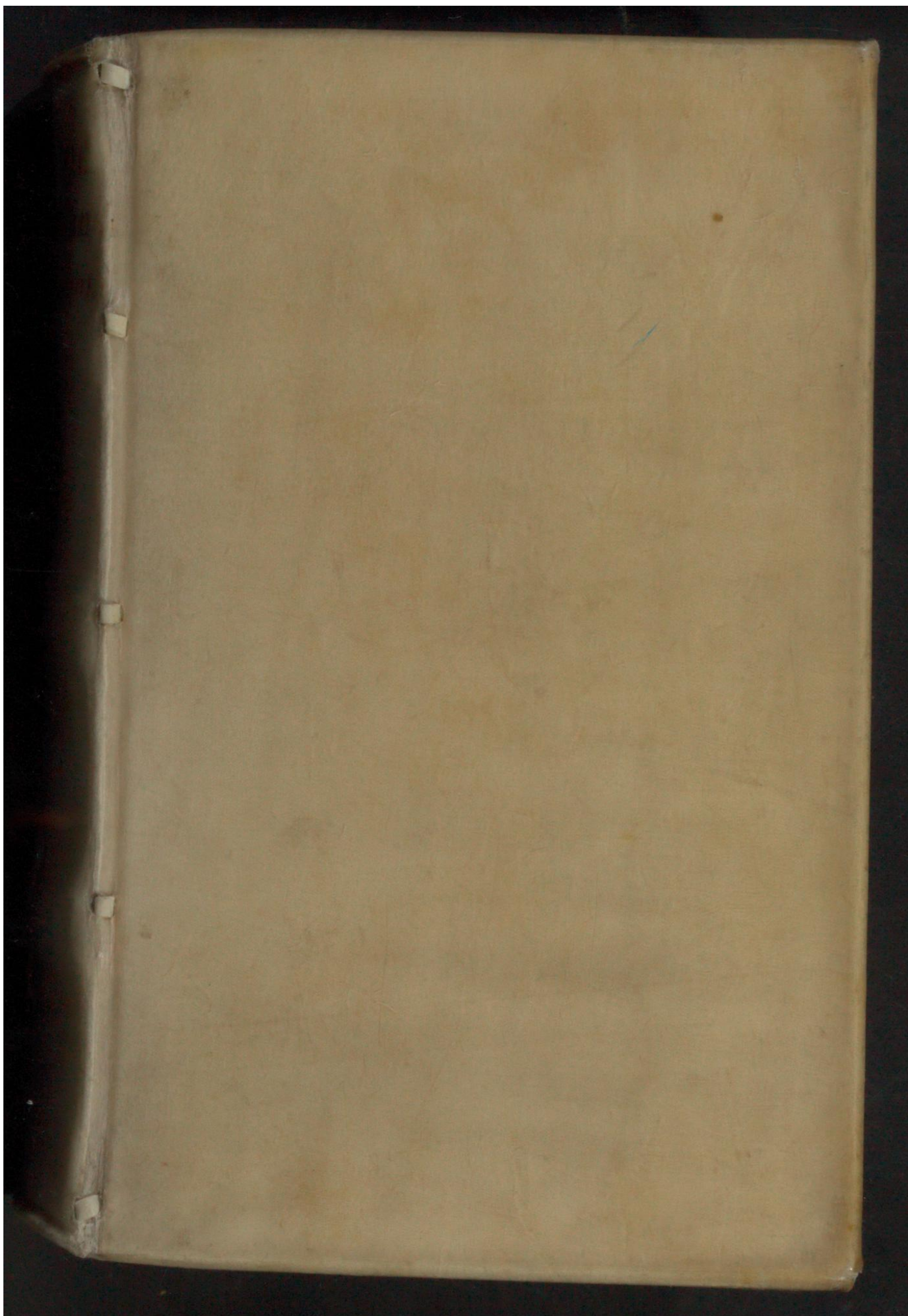
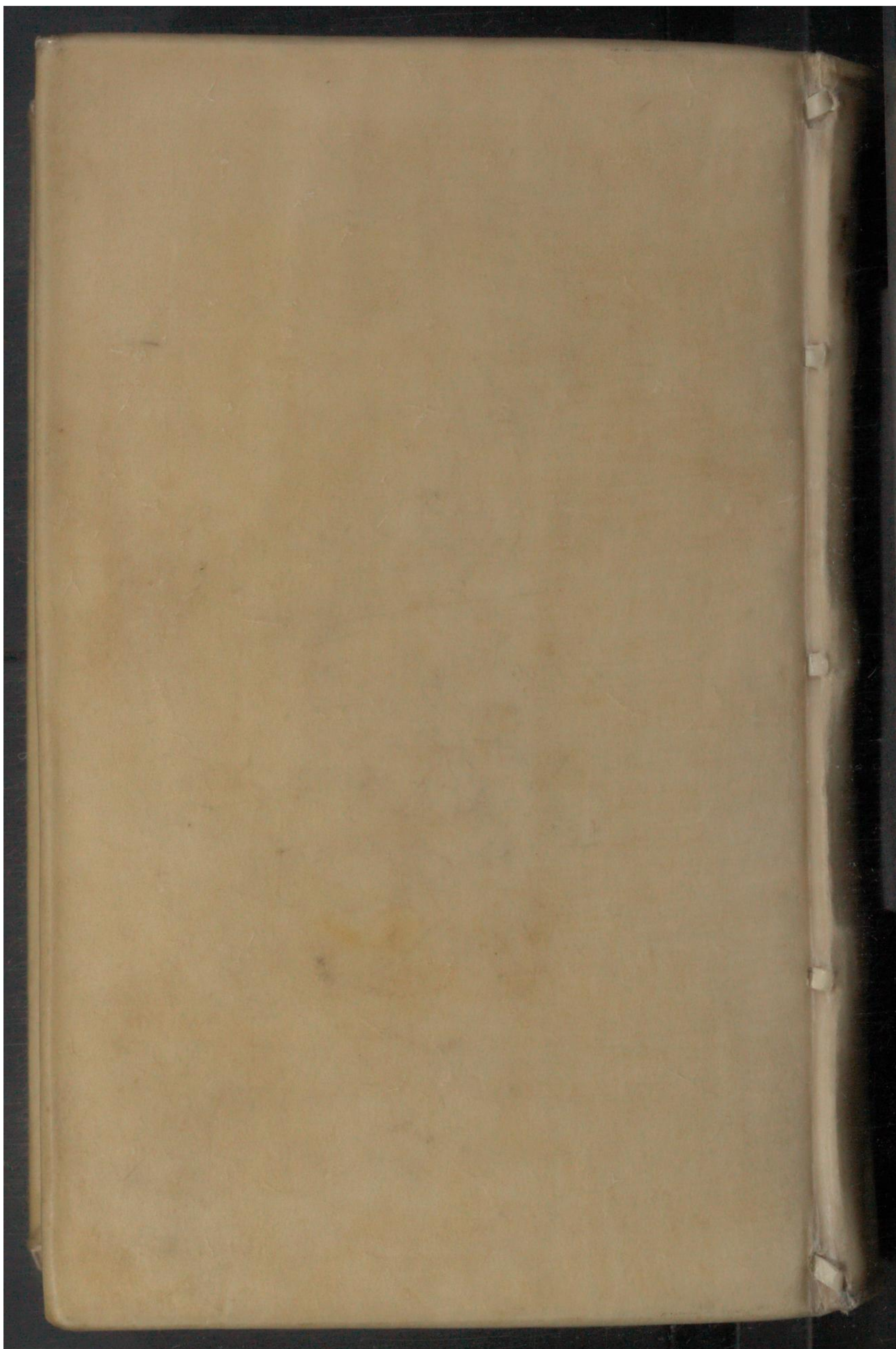

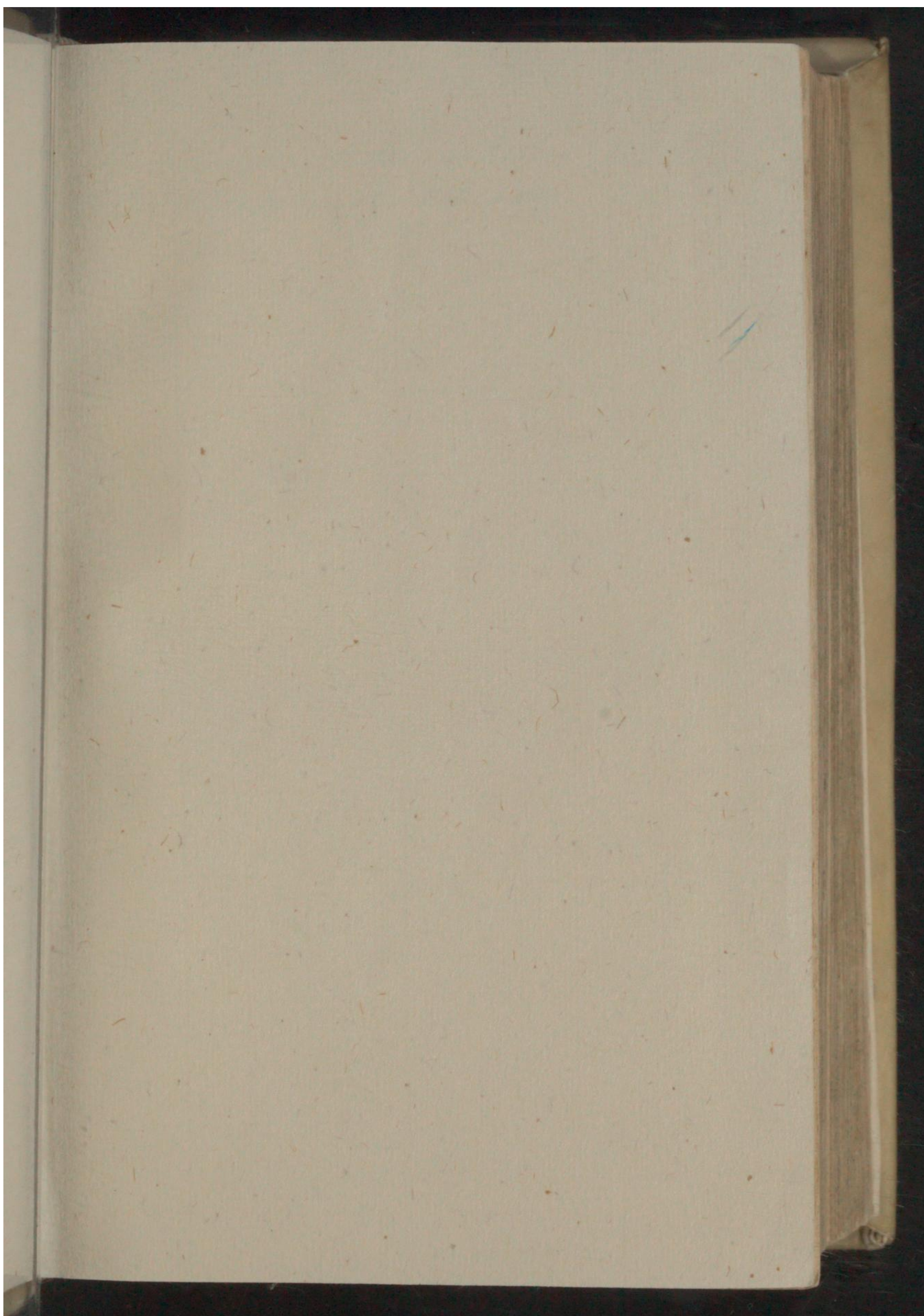

P. D
Exercitat: ad Pau
loca difficilio
382
M
7

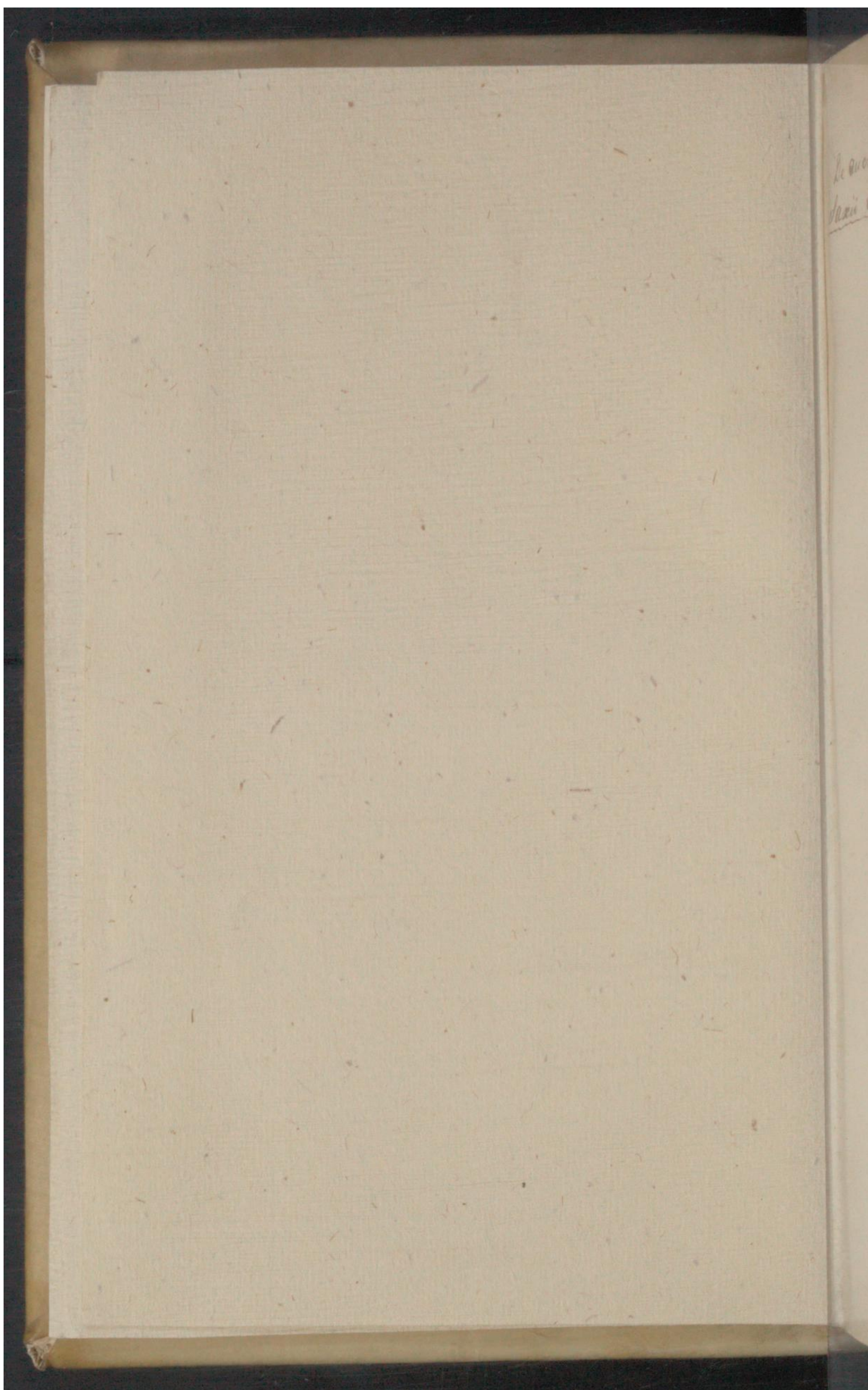

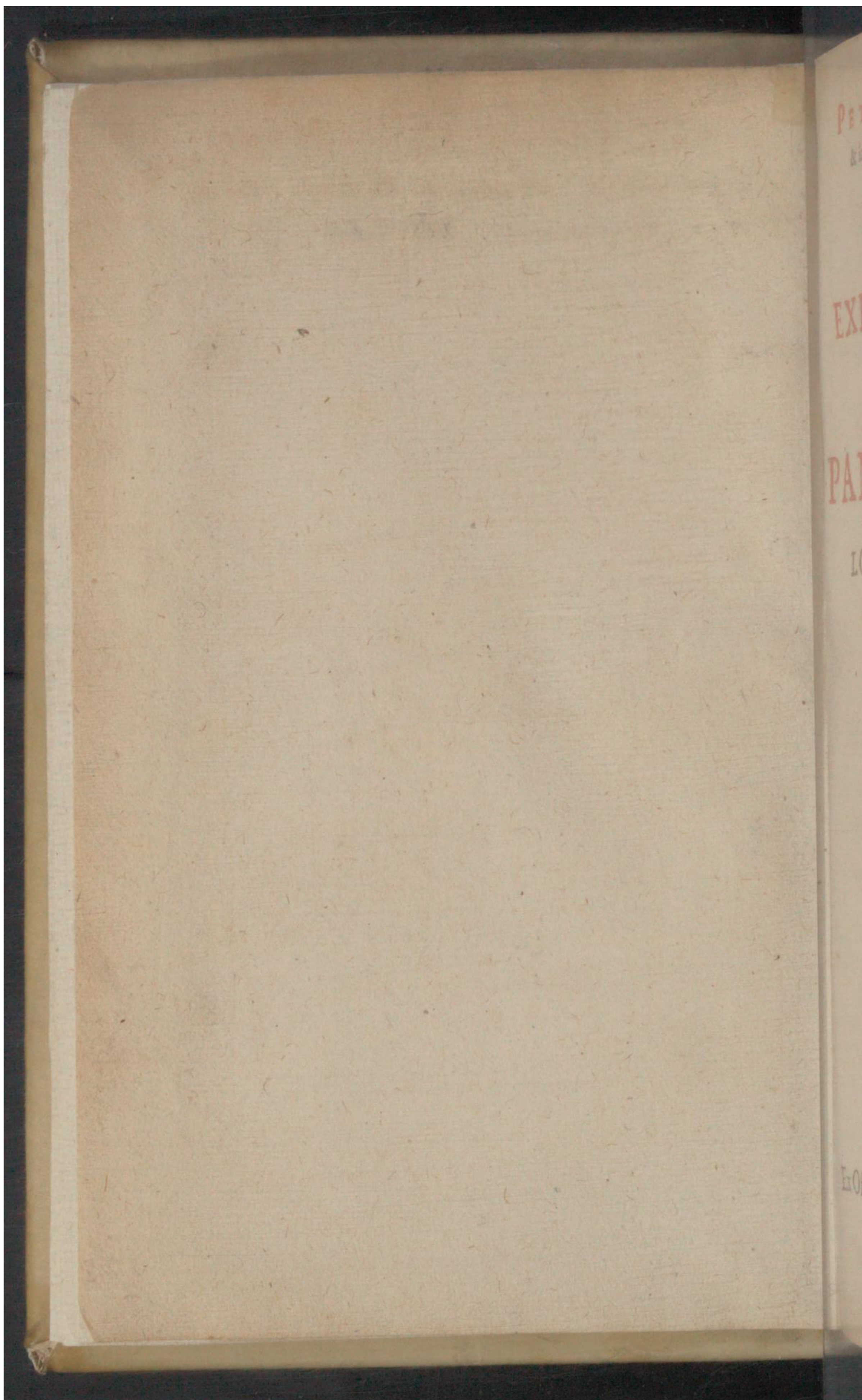

De auctore huius libri, vide
Saxii onomast. VII. 248.

PETRI DE GREVE, JCti,
& in Illustri Noviomagensium Vniversitate
ANTECESSORIS,

EXERCITATIONES
AD
PANDECTARUM
LOCA DIFFICILIORA.

NOVIOMAGI,
Ex Officina ANDREÆ ab HOOGENHVYSEN,
cIↃ IↃCLX.

Illustrissimis ac Præpotentibus

ORDINIBUS

Tetrarchiæ Noviomagensis

S. D.

PETRUS DE GREVE.

Solennis ille ac multorum annorum usu comprobatus mos est, PROCERES Illustrissimi, uti, quos ad munus profitendi, aut opinio alicujus eruditionis, aut vocantium studia & vota invitarunt, necesse habeant, si Spartam, quam nacti sunt, rectè exornare, & recipere ex merito velint congiaria, ut honestissimis Studiosorum conatibus, meliori successu promovendis, lucubrationes suas in lucem edituri ante in agonistico

Diſputationum circo eas publicè ventilandas proponant. Hac ratione ingenium excolitur, memoria adjuvatur, animus ad omnia redditur promptior & alacrior, & veritas, quæ vitio mortalium dubitationum & ambiguitatum nubibus involuta & circumſepta eſt, momentis rationum in utramque partem diſcuſſis, veluti è tenebris eruta, in lucem producitur, confirmatur, & ſæpius examinata magis ſplendeſcit, ſecundum vulgatum illud, ὁμιλία ἔτεκε τέχνας. Unde in celeberrimis univerſi orbis Academiis, ſive Athenienſi apud Græcos, ſive Hieroſolymitana apud Palæſtinos, ſive Alexandrina apud Ægyptios, ſive alia apud alios, congreſſus iſti circulares, & συζητήσεων γυμνάσματα, καὶ προγυμνάσματα uſum

fre-

frequentissimum obtinuere. Hunc morem laudabilem, MAGNATES GLORIOSISSIMI, hactenus imitari consuevi, ac præter Exercitia alia ante sexennium, & quod excurrit, enixè id petentibus Studiosis quibusdam, quorum præfixa nomina & industriam ipsorum & ingenii solertiam repræsentant, Collegium ad Pandectarum Leges difficiliores aperui, & præcipuas juris controversi materias pro temporis exigui ratione componere saltem tentavi: In magnis siquidem vel voluisse abundè sufficit, & prima sequentem, quod Tullius olim dixit, honestum est in secundis tertiisque consistere; utut in ipso conatu deficiant vel vires, vel rei status, juxta illud Isocratis ad Nicoclem, καὶ

τόγε ἐγχείρημα, καλῶς ἔχει. Inſerui paſſim mores Patriæ, vicinarumque Provinciarum & Regionum; cum optabili nexu feliciſſimæ contemplationi jungatur actio, quod & ipſa natura nos facere voluit, & agere & contemplationi vacare; quomodo & ab initio cupida legum juventus duplici labore ac moleſtia ſublevatur, ne cognitâ ſemel theoriâ, ubi paulo poſt ſtudia ſua in forum profert, quaſi rem penitus novam & inauditam diſcere, illudque Petronii Arbitri audire cogatur: Ego, inquit, adoleſcentulos exiſtimo in Scholis ſtultiſſimos fieri, qui nihil ex his, quæ in uſu habemus, audiunt aut vident. Labores hi, VIRI EMINENTISSIMI, inter chartas rejiculas, ſqualore & ſitu obſiti

tot annos jacuere, ut nihil amplius reſtare videretur, quam ut, unà cum Annalibus Voluſi, denique mitterentur

In vicum vendentem thus & odores,
Et piper, & quicquid chartis amicitur ineptis.

Quod & conſultius fore judicaveram, hoc præſertim ſeculo, quo tantum eſt, & ſciolorum, qui ſine populi ſuffragio cenſuram gerunt, & calumniatorum, adverſus quorum venenum vix ullum ἀντίδοτον excogitari poteſt. Cæterum victus efflagitationibus Amicorum & ſtudioſæ legum juventutis, cui omnia mea conſecravi, eaſdē Exercitationes, Typographo etiam editionem vehementer urgente, in manus reſumpſi, atque quantum pertem-

poris angustias curasque multiplices fieri potuit, relegi, recognovi, & sub incudem revocavi, ne si quid in me esset, in quo præclaros Justinianeorum conatus juvare posse putarer, in eo aut studium, aut diligentia mea desideraretur. Si majus otium consequi potuissem, pauloque minus ordinario docendi munere distraherer, duplici fœnore opus locupletatum emisissem, nunc satis fuerit novissimam hanc adhibuisse limam, potiora σὺν Θεῷ καὶ μέσοις brevi polliceor, si hæc non displicere intellexero. Cum autem hæ lucubrationes more Majorum denuo Patronos sibi quærerent, omnibus aliis posthabitis ad Vos inprimis PATRES CONSCRIPTI, viam adfectant, utpote quorum

bene-

beneficio & autoritate munere mihi injuncto ita defungi ſtudeo, uti exſpectationi de me conceptæ quam proximè accedam: nam per omnia me illi reſpondere & veſtri affectus magnitudo, & imbecillitatis meæ conſcientia impediunt. Suſcipite, benigniſſimo patrocinio, Viri Generoſiſſimi, hoc quicquid eſt, VESTRUM tamen omne, à devotiſſimo ac obſervantiſſimo animo profectum; & Grevium, ſubditum ac popularem VESTRUM, ſtudiaque ejus VOBIS commendata habete. Qui interim Deum ſupplex deveneratur, uti omnibus rebus, quas ſtatuitis, quas decernitis, quas agitis, ſuo Numine & Spiritu interſit, uti deliberationes veſtras graviſſimas, conſilia &

 cona-

conatus laudatiſſimos ad univerſæ florentiſſimæ Patriæ ſalutem & emolumentum dirigat. Valete. Perſcript. Noviomagi, prid. Calend. Auguſt. Anno 1660.

AD

Clarissimum Consultissimumque Virum,

D. PETRUM DE GREVE, I. V. D.

In Illustri Tetrarchiæ Noviomagensis Universitate Profess. Celeberrimum, dum Exercitationes ad Pandectarum Loca difficiliora ederet.

Quem Legum totiens stupuit studiosa Iuventus,
Et docto cujus pendet ab ore Viri,
Auribus arrectis quem sæpè audire docentem
Gaudet, tum Nodos solvere Iuris avet;
Hoc offert Tibi Doctus Opus, Themidisque Sacerdos
GREVEN, quo Nodos solvere nemo potest
Nec solvit melius, sinuosa ænigmata Iuris
Explicat, atque Locos conciliat dubios,
Applicat adque usum nostrum, gaudete Patroni
Vicini & Nostri, sic generosa cohors.

G. VERHEIDEN,
Curator.

AD

AD EUNDEM.

Constanti famâ quò fortia *facta* perennent,
Hoc opus, ut memori voce Poëta juvet.
Heroës Graji jam longâ nocte jacerent
Obliti, nisi tu grandis Homere fores.
Est aliud fatum *scriptis*, famæque paratæ
Ingenio & libris stat sine morte decus.
Conservat calamus tinctus qui mente sagaci est
Ipse sibi vitam, nec periisse potest.
Facta GREVI pandunt tua queîs de monte bicorni
Aonii fontis Musa propinat aquam.
Docta tuum scriptum brevitas commendat in ævum:
Vendibili vino non opus est hederâ.

CHRIST. WITTICHIUS,
Theologiæ Professor.

IN EXERCITATIONES
ejusdem Vaticinium.

Descriptâ radiis Vrbis imagine,
Quæ Pes Imperii Romulei foret
A parte Oceani stantis ad ostia
Rheni intenta Britanniæ,
Numagi nova pomæria condere
Cæsar cum cuperet Iulius edita
Signatis spatiis Arcis & oppidi
Illecti Vahalis situ.
Ac fatum expeteret scire loci Latens;

Con-

Consultus solito more Quiritium
Vates condis, ait, Cæsar avi bonâ
Quod moliris opus novum;
Semper namque erit hoc oppidum in oppidis
Princeps Belga tuis, osque Sicambriæ
Magnique in Batavis fœdere mutuo
Iunctis Concilii caput:
Alis en! patulis hoc Aquila advolans
Commonstrat a Rapidis hoc Leo cursibus
Fælix auspicium duplice de plaga
Cælum quod dedit & Solum;
Assuetus propriis Regibus aut datis
A nobis Oriens serviat, integrâ
Libertate fruatur Batavus: sit &
Romani Populi potens
Frater, b *qui miseri mancipii loco*
Romanis habitus fractus & aspero
Delectu impositum vindice dexterâ
Quandoque excutiat jugum
Castra, O Grande Nefas! cum legionibus
Evertens, fera dum claßica Classicus c
Civilisque canunt ingenitæ inclyti
Libertatis adoreâ.
Musarum Comes & dux bonus Hercules
Ardet Castalias ducere Virgines

Missis

a Insignia Civitatis Neomagensis Impressus pectori Aquilæ bicipitis Leo cum inscriptione Cæloque Soloque.

b Querela Cl. Civilis ap. Tacit. Histor. 4.

c Classicus Præfectus alæ Treveror. in expeditione contra Romanos socius Civilis.

Missis Aöniis fontibus in nemus.
Sacrum d *nomine proximum*
Numago, quod erit, si Lachesi fides,
Dives Mercurii muneribus prius
Post & Palladiis artibus æmulum
Vrbi Cecropiæ, diu
Hermes cultus ubi culta Minervaque est
e*Æquali studio,* e *tertia cui favet*
Virgo, Dia Iovi quam peperit Themis,
Cælo Astræa redux Parens
Legum; Legis enim ænigmatibus probe
Discussis ibi fœliciter eruet
Antistes Latii Iuris ab omnibus
Ius anfractibus, edocens
Quid Rubrica velit Massurii, duo-
Denæ quid Tabulæ obscurius indicent,
Laudet quid Capito propositi tenax,
Culpet quid Labeo f *novis*
Gaudens Ingenii divitis impetu,
Quid mores varii pro regionibus
Iuris præ placitis Cæsarii modo
Servent ingeniosius:
Fœlices Iuvenes docta recondere
Quos præcepta juvat pectoris in sinu
Aptosque efficiunt pulpita publicæ
Tractandæ utiliter Rei.

Tuque

d Pontano t'Ryxe Walt.
e Evincunt Statuæ Mercurii & Minervæ quas Hermathenas vocat Cicer. ad Attic. 2. Ep. 1.
f De quorum Secta Pomponius in l. 2. §. 47. D. de origine Juris.

Tuque O Macte Comes g Juridicæ Scholæ
Leges cui facili difficiles ſtylo
Enodaſſe ſuat fas, Academiæ
Et deſiderium & decus.

g Præfectus, ſeu Judex ordinarius, ut vult Lindebr. in Gloſſario verb. Comes. Graphio probat Cod. lib. 12. Tit. 11. ubi de Comitib. Scholarum.

J. BORS, JC.

AD EUNDEM.

Quæ per legiferi ſpacioſa volumina Juris
Sunt ſparſa, & multis quæ ſinuoſa locis,
Colligis hic GREVI, dubios legumque receſſus
Pandis, dans faciles per ſalebroſa vias.
Ante quidem Baldi mirata eſt ſcripta Vetuſtas,
Poſteritas habet hic quod mage ſuſpiciat:
Omnia, quæ vaſto ſcripſere volumine Priſci,
Tradis in hoc culto conſpicienda libro;
Ergo novis partam ſcriptis extendere famam
Perge, inter doctos gloria magna Viros.

G. de MANDEVILLE,
Med. Doctor.

LI-

LIBER LOQUITUR.

Natus in urbe fui, qua Flevus mœnia Lymphis
Alluit, & quondam Pastor abire solet.
Heic cunæ patuere meæ, ductuque Paterno
Incepi primum blæsulus ore loqui.
Sæpe palam Themidos recitans oracula Pubi,
Sic hoc paulatim Nobile crevit opus.
Crevit opus, mandorque typis, me læta Iuventus
Accipit, & multum fronte serena legit.
Qua se Pieriis pandit Marsatia campis,
Castaliisque fluis Rhene bicornis aquis.
Firmior & postquam lusit mea lingua palato,
Atque loqui cœpi liberiore sono:
Crescit opus denuo, paucis adolevit & annis,
Doctorum cupit & ire per ora virûm:
Atque legi populis, Vahalis qua mœnia lymphis
Alluit, & Batavos Ius docet ipsa Themis.
Forsitan heic potero gnavæ placuisse Iuventæ,
Crescet in immensum & tempore majus opus.

THEOD. ROUKENS.

EXER-

EXERCITATIONUM AD Pandectarum loca difficiliora PRIMA,

RESPONDENTE

BERNHARDO à WELDEREN, *Tielâ-Gelro.*

Ex Tit. de Justitia & Jure.

I. Ad *l.* 3.] Defensio adscribitur juri naturæ, quod natura omnia animantia docuit. *l.* 1. §. 11. *D. si quadrup. paup. l.* 45. §. 4. *D. ad l. Aquil.* Si nudus actus violentiæ propulsandæ inspiciatur: At eadem acceptò ferenda juri gentium. *h. l.* qua tenus adversus periculum se defendere permittit ratio naturalis, quæ modum defensioni præ scribit. *l.* 4. *D. ad l. Aquil.* quatenus cum moderamine inculpatæ tutelæ vim illatam propulsare licet. *l.* 1. *C. unde vi.* h. e. ut sit vis injusta atque injuriosa; non, quæ jure potestatis à Magistratu

gistratu

giſtratu fiunt, huc pertinent, juris enim executio non habet injuriam. *l.* 13. §. 1. *&* 6. D. *de Injur.* 2. Ut defenſio ſubſequatur in continenti, in ipſo actu, εὐθὺς, non ex intervallo. *l.* 1. §. 27. *l.* 3. §. 9. D. *de Vi & vi armat.* ut denique periculum fuga declinari non potuerit. *d. l.* 45. §. 4. §. 2. *Inſt. ad l. Aquil.* Nihil hic refert, qua ratione violentia propulſetur, armiſne an ſine armis, armiſne paribus an imparibus. *h. l.* anténe an poſt adverſarii ictum; melius enim eſt, occurrere in tempore, quam poſt exitum vindicare, verba ſunt *l.* 1. *in med.* C. *Quand. lic. unic. ſine jud.* defenſor propriæ ſalutis in nullo peccaſſe videtur. *l.* 30. C. *ad l. Corn. de ſicar.* Cæterum qui dicit non occidendi animo hominem à ſe percuſſum eſſe, id probare debet. *l.* 1. C. *eod.* Ob pudicitiam etiam defendendam hominem occidere licet. *l.* 1. §. *pen.* D. *d. t. l.* 8. §. 2. D. *Quod met. cauſ.* Ob defenſionem bonorum non item, niſi periculum corporis ſit conjunctum. *l.* 52. §. 1. D. *ad l. Aquil.* Quomodo lex 12. tabb. furem noctu deprehenſum occidere permittit, ut tamen id ipſum cum clamore teſtificetur. *l.* 4. §. 1. D. *eod.* neque furi ſine periculo vitæ ſuæ parcere potuerit. *l.* 9. D. *ad l. Cornel. de Sicar.* quæ Placitum Hollandiæ promulgatum 16. *Decembr.* A. 1591. non requirit: *De weerjegens een nachtdief ofte vrouwen-krachter geſchied, werd gehouden voor een noodweer.* An ab aliis in vitæ diſcrimine conſtitutis vim illatam depellere, ac ideò

ideò aggreſſorem interimere fas eſt? Id ſane exigit cognatio quoque illa latiſſima, quam inter homines natura dicitur conſtituiſſe in *h. l.* ad *d. d. l. 1. §. pen. D. ad l. Cornel. de ſicar. d. l. 8. §. fin. D. Quod met. cauſ. l. 6. §. pen. D. de Re milit.*

II. *Ad l. 5.*] Ex jure gentium inſtitutæ ſunt obligationes, exceptis quibuſdam, quæ à jure civili ſunt introductæ. *h. l.* Vulgatum eſt, hunc finem legis intelligi de Literarum obligatione, Stipulatione, Emphyteuſi & Sponſalitia largitate ſeu donatione propter nuptias. Ego juri civili adſcribo ſtipulationem, *arg. l. pen. D. de Solut.* pactum legitimum. *l. 6. D. de Pact.* ut in *l. 6. C. de Dot. promiſſ. l. 35. §. 5. C. de Donat.* & obligationem quamvis, quæ ex lege nova proficiſcitur. *l. un. D. de Condict. ex l.* ut in *l. 21. §. 1. D. de Donat. l. 28. D. ad l. Iul. de adul. l. 30. C. de Inoff. teſtam.* Non donationem propter nuptias, quæ apud alias quoq; gentes fuit in uſu, neque emphyteuſin, quam Zeno à contractibus emptionis, venditionis, locationis, conductionis, ſub quibus antea latebat, ſeparavit. *l. 1. C. de Iur. emphyt.* Neque obligationem literarum, qualis propriè loquendo non eſt. vid. *infr. Exercit. 25. aſſ. 7.*

III. *Ad l. 7.*] Prætores Calendis Januariis, concione habita edicta proponebant non vi juriſdictionis, aut jure magiſtratus, cujus officium conſiſtit in jure poſtulantibus reddendo & decernendo, neque etiam legiſlatoria auctoritate,

prætor enim contra leges facere non poteſt. *l.* 12. §. 4. *D. de Public. in rem act. l.* 12. *§.* 1. *D. de Bon. poſſeſs. princ. Inſt. eod.* Verum quia jus civile anguſtiſſimis terminis concluſum, nonnunquam duriuſculum & aſperum videbatur; edicta autem prætorum ſummam æquitatem continebant, & utilitatem publicam concernebant; ſpeciali quadam indulgentia populus iis ſponte uſus eſt, atque obſervari voluit, non quidem in vim legis, ſed effectualis, ut loquuntur, obſervantiæ, & tandem juſſu Adriani Julianus omnium retrò prætorum edicta variè diſperſa in unum volumen redegit, unde jus dici cæpit perpetuò, atque inde Julianus edicti perpetui ordinator dicitur in *l. pen. C. de Condict. indeb.* Et poſtquam hæc edicta cum aliis legibus & JCtorum reſponſis in unum corpus ſunt redacta, parem ab Imperatore autoritatem acceperunt, ut nulla Juris civilis & prætorii differentia ſuperſit. Ad exemplum Juris prætorii interdum emendatur atque inflectitur Juris civilis aſperitas æquitate Juris Canonici, uti in *c.* 5. *Extr. de eo qui dux. in uxor. quam poll. per adulter. junct Auth. ex complexu. C. de Inceſt. nupt.*

IV. *Ad l.* 9.] Populus ipſe ſibi jus conſtituit. *h. l.* §. 1. *Inſt. de Iur. nat. gent. & civ.* & in ſtatu populari legem propriiſſimè dictam facit. §. 4. *Inſt. eod.* Huc pertinet lex Decemviralis, *Iuſſu populi & ſuffragia ſunto. Quodcunque poſtremum populus juſsit, id jus ratumque eſto.* Quod tamen

tranſ-

translato in Principem lege Regia imperio mutatum est; tam conditor quam interpres legum solus Imperator exstimabitur. *l. fin. C. de ll.* Municipia igitur non possunt condere statuta, quæ jus commune lædant. *l.* 3. §. 5. *D. de sepulchr. viol.* aut quæ disponant de rebus ad eorum administrationem non pertinentibus, *arg. l. fin. D. de Colleg. & Corpor.* nisi speciali privilegio & indulgentia Superioris civitates jus tale habeant. *l.* 9. *C. de Testam.* Quomodo Antiocheni privilegia à Principibus acceperunt, & inter alia jus illud tacitæ hypothecæ in *l.* 37. *D. de Reb. autor. jud. possid.* quod respublicæ & civitates reliquæ non habent. *l.* 8. *D. Qui pot. in pign.* De iis autem quæ concernunt administrationem rerum ad civitatem pertinentium, municipia statuere non prohibentur, quæ quasi per modum conventionis alicujus sustinentur, quemadmodum collegia licita de iis, quæ ad artem eorum pertinent, *arg. l. fin. D. de Colleg.* neque hic consensum Principis requiri evincunt tot loca, quæ simpliciter mentionem faciunt legis municipii. *l.* 2. §. *fin. D. Ad leg. municip. l.* 3. §. 4. *D. Quod vi aut clam. l.* 1. *C. de Emancipat. liber.*

V. *Ad l. pen.*] Prætor jus reddere dicitur, etiam cum iniquè decernit. *h. l.* quatenus sententia hæc iniqua, quæ jus litigatoris concernit, non est ipso jure nulla, & si remedium appellationis non adhibeatur, res judicata pro veritate habetur. *l.* 207. *D. de R. I. l.* 65. §. 2. *D. ad SC. Tre-*

bell. Quando autem expreſſe contra juris rigorem, contra ſacras conſtitutiones & leges ſententia pronuntiatur, citra appellationem ipſo jure eſt nulla. *l.* 19. *D. de Appellat. l.* 1. §. 2. *D. Quæ ſent. ſine appell.* non debet factum prætoris juri derogare. *l.* 1. §. 1. *in fin. D. de Fer.* neque tales ſententiæ in aliorum judicum vitium extenduntur. *l.* 13. *C. de Sentent.* Ita prætor male judicavit in *l.* 11. §. 2. *D. de Minor. l.* 78. §. *pen. D. de Legat.* 3. *l.* 37. *D. de Excuſat. tut.* Moribus à ſententia etiam ipſo jure nulla appellatur niſi nullitas ſententiæ originem trahat ex defectu jurisdictionis; Verum ſi à magiſtratu appellari nequeat, ceſſante ordinario appellationis remedio extraordinarium reſtitutionis beneficium obtinet, quod à Principe, vel qui hodie eum repræſentant, impetrari ſolet.

DE ORIGINE JURIS.

VI. *Ad l.* 2. §. 6.] Actionum originem adſcribo juri gentium, non ob *l.* 22. §. 5. *D. Mandat. l.* 25. *D. Rer. amot.* ſed quà actionum forma eſſentialis conſideratur, quæ ſimpliciter conſiſtit in perſecutione ejus quod nobis debetur; etenim ante leges 12. tabb. fuerunt magiſtratus (non obſtante §. 11. *Inſt. de R. D.*) judicia, & obligationes, quarum citra actiones & perſequendi remedia nullus uſus fuiſſet: Hoc quoque aliàs abſurdum ſequeretur, quod urbs Roma totis trecentis annis (tot enim annis legem 12.
tabb.

tabb. poſt U. C. latam fuiſſe docent Hiſtoriæ) actionibus caruiſſet. Verum lex 12. tabb. adinvenit certas & ſolennes agendi formulas, quo ſenſu juri civ. acceptò feruntur legis actiones *h.* §. quæ erant formulæ verborum ſolemnium, à quibus non licebat recedere in petitionibus, perſecutionibus, conventionibus, adoptionibus, executionibus, erantque in penetralibus Pontificum reconditæ. *h.* §. ſed & prætoribus poſtmodum autoritas dandæ actionis fuit conceſſa. *l.* 15. §. 28. *D. Damn. infect. l.* 3. *in pr. D. de N. G. l.* 1. §. 1. *D. de Dol. mal.* Hæ juris formulæ aucupatione ſyllabarum inſidiantes cunctorum actibus à Conſtantino ſunt ſublatæ in *l.* 1. *C. de Formul. ſublat.* ſublatus quoque judicum Pedaneorum dandorum mos. *l.* 2. *C. de Pedan. judic.* judicia ita omnia ſunt facta extraordinaria. §. *ult. Inſt. de Interdict.* Nomen item legis actionis tributum actibus voluntariæ juriſdictionis. *l.* 2. §. 1. *& l. ſeq. D. de Offic. proconſ. l.* 4. *D. de Adopt. l.* 1. *C. eod.*

VII. *Ad ejusd. l.* §. 23. *&* 32.] Merum imperium non eſt ἀκόλουτον ἐπὶ τὴν ἀρχὴν, non competit magiſtratui jure magiſtratus, ſed defertur ſpecialiter lege, SCto, vel Principum conſtitutione. *l.* 1. *in pr. D. de Offic. ej. cui eſt mand. juriſd.* non tantum magiſtratui, ſed & privato, & cui inquiſitio illa de crimine nominatim demandata erat, is quæſtor parricidii dicebatur. *h.* §. 23. judex quæſtionis, quæſitor ſcelerum & magiſtra-

tui opponebatur. *l.* 1. *in pr. & §.* 1. *D. ad l. Cornel. de ſicar.* Non tamen ideo quæſtor parricidii fiebat magiſtratus, quà jus illud coërcendi non accipiebat jure magiſtratus, ſed extrinſecus ex ſpeciali conceſſione adveniebat, licet non negem, eum cui in genere & univerſim cognitio criminum committitur, ut de cauſis adulterii, homicidii, parricidii cognoſcat & decernat, ſano ſenſu magiſtratus quandam naturam induere. Cornelius item Sylla quæſtiones publicas conſtituit, de falſo, de parricidio, de ſicariis, quæ mandabantur prætoribus in annos ſingulos. *h.* §. 32. Moribus jus meri imperii ſolet eſſe pars ordinariæ juriſdictionis; quod tamen non eſt univerſale.

De Legibus.

VIII. *Ad l.* 1.] Lex quoque eſt delictorum, quæ ſponte vel ignorantia contrahuntur, coërcitio, ἐπανόρθωμα τῶν ἑκουσίων, καὶ ἀκουσίων ἁμαρτημάτων. *h. l.* lex igitur coërcet delicta non tantum quæ ex ſolo propoſito, affectu & dolo malo admittuntur, ſed & quæ per ignorantiam; coërcet ſæpè culpam & errorem & caſum. Non parcit ignorantiæ juris naturalis. *l.* 2. *C. de In jus voc.* quæ planè inexcuſabilis eſt. *l. ult.* §. 5. *&* 6. *D. de Publican.* aut quæ cum culpa conſilioque & exemplo malo conjuncta eſt. *l.* 2. *D. de Termin. mot. l.* 5. §. 1. *D. de Serv. corrupt. l.* 21. §. 2. *D. de Furt. l.* 18. §. 3. *D. de Injur. l.* 38. §.

5. D.

5. *D. de Pœn.* ſub culpa etiam negligentia & laſcivia continetur, *l.* 4. *§.* 1. *D.* 3. *ad l. Cornel. de ſicar. l. pen. D. de Incend. ruin. naufr.* Ita & caſu quandoque & ignoranter quid fieri dicitur, quod culpa fit. *l.* 9. *D. eod. l.* 5. *§. fin. l.* 28. *§.* 12. *D. de Pœn.* quomodo apud Græcos exilio voluntario fortuiti caſus luebantur. *l.* 16. §. 8. *D. eod.* Verum legibus noſtris crimina ſolo caſu fortuito & merâ facti ignorantiâ commiſſa non vindicantur. *d. l. pen. D. de incend. ruin. §.* 3. *Inſt. ad l. Aquil. l.* 2. *D. de Termin. mot.*

IX. *Ad l.* 3. 4. 5. 6. *&* 22.] Cum in præteritum lex quid indulget, in futurum vetat. *h. l.* 22. Leges & Conſtitutiones futuris dant formam negotiis, nec ad facta præterita revocantur. *l.* 7. *C. h. t.* calumnias præteritas non excitant. *l.* 65. *in fin. C. de Decurion. lib.* 10. *l.* 12. *C. de Suis & legit. her.* niſi nominatim & de præterito tempore, & adhuc pendentibus negotiis cautum ſit. *d. l.* 7. *l. fin. C. de Pact. pign. l.* 1. *in fin. C. de Contract. jud. Nov.* 99. *c.* 1. *§.* 2. Et, quia facta, ſuper quibus leges feruntur, ſunt infinita, impoſſibile eſt, ut caſus omnes ſingulares, quos natura novos edere deproperat, ut loquitur Feudiſta *in C. un. §.* 2. *verſ. prædictis. Quæ fu. prim. cauſ. benef. amitt.* legibus includantur, feruntur ideo leges de iis, quæ ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ut plurimum, non, quæ ἐκ παραλόγου, ex inopinato accidunt; quæ ſemel aut bis exiſtunt, præterire ſolent legiſlatores. *h. l.* 3. *&* 3. *ſeqq.* niſi diverſum placuerit,

quò pertinent Reſcripta Impp. & Reſponſa JCtorum, qui de caſibus ſingularibus & rarò contingentibus conſulti reſponderunt. *l. 7. §. 3. D. de A. R. D. §. 22. Inſt. de R. D. l. 12. C. de Legit. hered. l. 12. C. de Donat. ante-nupt. l. 3. D. Si pars hered. pet.*

X. *Ad l. 9. & 37.*] Non ambigitur Senatum jus facere poſſe; verba ſunt *h. l. 9.* Rationem ſuppeditat Pompon. in *l. 2. §. 9. D. de O. I.* & Juſtinian. *§. 5. Inſt. de Iur. nat. gent.* quod difficilè plebs, & difficilius populus univerſus in tanta hominum multitudine convenire poſſet, & neceſſitas ipſa Reip. curam ad Senatum deduxiſſet; quod tamen meritò in dubium vocatur, maxime ſi id ita interpretemur, placuiſſe τὴν σύγκλητον μόνην νομοθετεῖν, ut Senatus per ſe ſolus leges ſanciret; Nam in ſtatu populari tacito populi conſenſu inductum eſt, ut quod feciſſet, aut ſtatuiſſet Senatus, vim legis haberet, quæ tamen SCta cenſuræ populi obnoxia fuere, quique ea pro libitu reſcindere potuit. Neque occupatâ Rep. & omni imperio in Principem tranſlato Senatui juris condendi poteſtas competiit, licet precaria quadam auctoritate, conniventia ac permiſſu Impp. vim principatus ſibi firmantium, imò plerumque præcedente oratione Principis, Senatus munia ſua obierit, atque SCta fecerit. vid. *l. 8. D. de Tranſaction. l. 20. §. 6. & l. 21. D. de Petit. hered. l. 32. D. de Donat. int. vir. & uxor.* Moribus item hodiernis ſupremi Sena-

Senatus ſententiæ vim legis non habent, ſed in ambiguitatibus, quæ ex legibus proficiſcuntur, rerum perpetuò ſimiliter judicatarum auctoritas vim legis obtinere debet. *h. l.* 37.

XI. *Ad l.* 12. *& ſeq.*] Ubi conſtat legiſlatorem plus voluiſſe, quam verbis expreſſit, hîc eſt officium JCti & ejus qui præeſt juriſdictioni per interpretationem extenſivam verba juris ſcripti ad caſus ſimiles producere. *hh. ll.* per artem æquitatis non cerebrinæ, ſed quæ aliis informetur legibus, ubi eadem æquitas, eadem ratio eadem jura expoſtulet. *l.* 32. *D. ad l. Aquil. l.* 30. *D. de N. G. l.* 7. §. 2. *D. de Iuriſd. l.* 16. *D. de Sponſal. l.* 4. *D. de Fund. dot. l.* 3. §. 29. *D. ad SC. Tertull.* Et hoc procedit, quando verſamur in jure communi, quæ enim propria & ſingulari ratione propter utilitatem aliquam certis in perſonis & cauſis recepta ſunt, ea ſicut ad conſequentias non producuntur, ita nec ab iis ad deciſionem cauſarum ſimilium argumentari licet. *l.*14.*D.h.t.* atq; hoc innuit JC. in *l. ſeq.* quod in his, quæ contra rationem juris ſunt conſtituta, non poſſimus ſequi regulam juris, neque ea extra terminos extendere debeamus: Extenſio quoque iſta locum non obtinet, quando Impp. Conſtitutionibus, & JCtorum reſponſis inſeruntur particulæ taxativæ, reſtrictivæ, *tantum, tantummodo, duntaxat. l. fin. C. de Revoc. donat.* quo pertinet *Nov.* 115. *c.* 3. *circ. princ.* neque tamen hoc eſt univerſale; ut liquet ex collatione *l.* 16. *D. de uſucap. cum l.*

15. §.

15. §. 2. D. *Qui ſatisd. cog. & l.* 22. §. 1. D. *de Nox. act.*

XII. *Ad l.* 31.] Princeps ſolutus eſt legibus. *h.l.* quibuſcunque civilibus & poſitivis, non, ex interpretatione quorundam Græcorum, ſolis pœnalibus, veluti Julia & Papia & aliis hujusmodi, quæ pœnas irrogarent, ſed Principes *ἐλεύθεροι ἀπὸ πάσης ἀναγκαίας νομίσεως εἰσὶ καὶ οὐδενὶ τῶν γεγραμμένων ἐνέχονται*, liberi ſunt ab omni neceſſaria ſanctione juris, & nullis legibus ſcriptis tenentur. add. *l.* 1. *in fin. D. de Offic. procurat. cæſ. l.* 56. *D. de legat.* 2. *l.* 26. *C. de Donat. int. vir. & uxor. l.* 19. *C. de Teſtam.* Illud tamen bonorum Principum officium eſt, ut ſponte principatum legibus ſubmittant, uti hoc exemplo ad eas ſervandas ſubditi invitentur, qui ſanè, quas ab ipſo Principe leges contemni videbunt, nec ipſi lubenter parebunt: quò pertinent, quæ de Imperatore Frederico canit Poëta:

Nam nihil, ut verum fatear, magis eſſe decorum,
Aut regale puto, quam legis jure ſolutum,
Sponte tamen legi ſeſe ſupponere Regem.

Et Imp. in §. *fin. Inſt. Quib. mod. teſtam. infirm.* licet, inquit, legibus ſoluti ſimus, attamen legibus vivimus. jung. *l.* 23. *D. de legat.* 3. *l.* 4. & 9. *C. h. t.* Huc ref. *l.* 8. §. 2. *D. de Inoffic. teſtam. l.* 4. *C. ad l. Falcid.*

XIII. *Ad l.* 32. §. 1.] Leges non ſolum ſuffragio legiſlatoris, ſed & tacito conſenſu per deſue-

tudinem

tudinem abrogantur. *h.* §. Verùm non habet consuetudo hanc prærogativam, ut rationem vel legem vincere vel majorem vim quam lex habere possit, quin contraria lege infirmari nequeat. *l.* 2. C. *Quæ sit long. consuetud.* Non est dissimilis locutio Feudistæ in *c. un. de Feud. cognit.* Legum, ait, Romanarum non est vilis auctoritas, sed non adeò vim suam extendunt, ut aut usum vincant aut mores. Consuetudo igitur imitatur legem. *§.9. Inst. de Iur. nat. gent. & civ.* modò adsit frequentia actuum judicialium aut extrajudicialium; licet de tacito consensu magis constet, si contradictorio judicio sint firmati. *l.* 34. *D.h.t.* Requiritur insuper decursus temporis, intra quod actus isti sint exerciti, unde dicitur longa consuetudo, *l.* 35. *D. h. t.* inveterata. *h.* §. diuturni mores. *d. §.* 9. Temporis autem quantitas, quia in jure determinata non extat, arbitrio judicis relinqui solet, *arg. l.* 1. *§. ult.* D. *de Iur. delib.* Controvertitur, an rationabilitas, ut loquuntur, requiratur? Affirmant, quia quod non ratione introductum, sed errore primum, deinde consuetudine obtentum est, in aliis similibus non obtinet. *l.* 39. *D. h. t.* Ego quoque consuetudinem, de cujus ratione non constat, servandam esse judico; tolerabilia sunt quæ vetus consuetudo comprobat. *l.* 13. *in fin.* D. *de Pollicitat.* add. *l.* 20, 21. *&* 23. *D. h. t. l.* 2. *D. de Constitut. Princ.*

DE CONSTITUTIONIBUS PRINCIPUM.

XIV. *Ad l.* 1. §. 1.] Interlocutio, διαλαλία, interfatum, quod Princeps in uno negotio extrinsecus protulit, non cognitionaliter, non susceptâ cognitione, non hoc animo, ut id vim legis habeat, non præjudicat in commune, neque legis vim obtinet. *l.* 3. *in fin. C. de ll.* secus est, si in genere & in universum animo legis sanciendæ interloquatur. *h.* §. 1. In rebus enim judicandis videndum est, an Principi animus fuerit, τὸ κελευθὲν ποιεῖν νομοθέτημα.

XV. *Ad eund.* §.] Princeps de negotiis privatorum civilibus jus reddidit pro tribunali, postulationibus vacavit, causas cognitionaliter examinavit, sententias pronuntiavit. *h.* §. *l.* 3. *D. de His quæ in testam. del. l. ult. C. de ll.* Sed de iis duntaxat causis, quas Imperiali cognitione dignas existimavit; Ita super fideicommisso magnæ quantitatis cognovit Divus Commodus *l.* 26. *D. de Probat.* Neque tamen illa cognitio extraordinaria venit nomine jurisdictionis, nec Princeps cognovit, decrevit, pronuntiavit vi jurisdictionis, verum vi summæ potestatis, quæ efficit, ut hæ cognitiones & decreta inter species juris scripti & Constitutionum referantur, ut, quod ita Principi placuit, legis vigorem habeat. *d. l. ult.* §. 6. *Inst. de Iur. nat. gent. & civ.*

DE

DE STATU HOMINUM.

XVI. *Ad l.* 7. 14. 18. *&* 26.] Qui est in utero in toto pœnè jure civili pro jam nato habetur. *h. l.* 26. sed quoties de ipsius posthumi commodo agitur; ita speciali favore partus, si mater sit damnata ultimo supplicio pœna suspenditur. *h. l.* 18. *l.* 3. *in fin. D. de Pœn.* Aliis vero non prodest posthumus nisi jam natus. *h. l.* 7. *l.* 231. *D. de V. S.* veluti in acquirendo jure trium liberorum ex SCto Tertulliano, in *l.* 2. *D. de SC. Tertull.* in parente excusando à tutela propter numerum liberorum. *l.* 2. §. 6. *D. de Excus. tut.* Interdum etiam nulla cogit necessitas, ut eum pro jam nato habeamus, veluti ubi de collatione agitur, antequam enim nascatur ad hereditatem non admittitur, neque ei confertur, quod incertum sit, an sit nasciturus. *l. ult. D. de Collation.* Similiter liberi, qui contra formam humani generis converso more procreantur (quem partum Græci ἑτερομορφίαν vocant) non sunt dicendi liberi. *h. l.* 14. nec in prædicto SCto Tertull. matri prosunt. *Paul.* 4. *Sentent. tit.* 9. Contrarium est in l. Papia, quæ orbas eorum, quæ in testamento sunt relicta, semisse mulctat, adeoque est odiosa, atque hinc partus monstrosus vel prodigiosus non nocet matri, neque hîc ei imputatur, quod fataliter accessit. *l.* 135. *D. de V. S.* Plus favent jura his, qui de damno vitando, quam de lucro captando certant. *l. ult.* §. 5. *C. de Iur. delib.* De mon-

monstrosis partubus illicò interficiendis legem tulit Romulus; Idem invenio in hac lege 12. tabb. *Monstrosos partus sine fraude cædunto.* Moribus quoque hodiernis partus portentosi consensu magistratuum suffocari solent.

XVII. *Ad l.* 12.] Septimo mense nasci partum perfectum receptum est, ut filius sit justus, qui septimo mense natus est. *h. l.* Partus autem ita pro legitimo habebitur, non tantum qui perfecto eo mense, sed & qui sub initium ejus mensis editus est, veluti die 182.*l.* 3. *§. fin. D. de Suis & legit. her.* quomodo singulis mensibus dies triginta attribuuntur; Alibi partus legitimus significatur, qui nascitur intra decem menses; ita fuit cautum legibus decemviralibus, *ut si qua mulier post viri mortem in decem mensibus proximis pareret, qui quæve ex ea nasceretur, suus, suave in viri familia esset.* quò pertinet formula testatorum, *si filius vel filia intra decem mensium spatium, post mortem meam editi fuerint, heredes sunto. l.* 29. *in pr. D. de liber. & posthum. l. ult. C. eod. l. ult. D. de Fideicommiss. lib.* Post decem menses mortis natus non admittitur ad legitimam hereditatem. *d. l.* 3. *§. pen. D. de suis & legit. hered.* Verum ex decreto quodam Adriani partus legitimus est, si sub initium mensis undecimi, non si sub finem edatur, quod confirmari putant *Nov.* 39. *c.* 2. sed argumentum, quod ex *d. c.* 2. à sensu contrario depromitur, non abrogat decisionem *d. l.* 3. Mores concordant: licet partus mense undecimo, & ali-

& aliquando duodecimo editus ad ſucceſſionem legitimam admiſſus fuerit.

DE HIS QUI SUNT SUI VEL ALIENI JURIS.

XVIII. *Ad l. 3.*] Patria poteſtas adſcribenda eſt Juri gentium, ſi quidem per ſe, ſimpliciter, abſolute, & indefinitè conſideretur, *arg. l. 1. §. fin. & l. ſeq. D. de I. & I. l. 195. §. 2. D. de V. S.* At eadem eſt Juris civilis, quà propter qualitates ab eodem Jure ſuperadditas & effectus adinventos nullæ aliæ gentes talem in liberos poteſtatem habere dicuntur, qualem cives Romani. *h. l.* Effectus iſti patent in Jure acquirendi per filium, in teſtamenti factione, in ſubſtitutionibus, & paſſim in materiis aliis in progreſſu occurrent. Moribus hodiernis poteſtas patria fere cum omnibus effectibus eſt ſublata; retinuere quidem effectus aliquot, ſed qui potiſſimum in eo conſiſtant, ut liberi parentibus ſuis reverentiam atque obſequium exhibeant, & auctoritatem eorundem in negotiis quibuſdam deſiderent. Sed apud Friſios, qui jus civile imitari ſolent, poteſtas patria cum effectibus plerisque in Jure enumeratis durat.

XIX. *Ad l. 9.*] In iis, quæ publici Juris eſſe dicuntur, ut in teſtamenti factione. *l. 3. D. Qui teſtam. fac. poſſ.* filiusfam. non eſt pro patrefam. *l. 6. D. eod.* At quatenus eſt in exercitio muneris publici, veluti, ut Magiſtratum gerat,

ut tutor detur, loco patrisf. habetur. *h. l. pr. Inst. Qui testam. tut. dar.* Unde in causis privatis patris judicandi munere fungitur. *l.77. & seq. D. de Iudic.* potestque patrem cogere, ut adeat hereditatem. *l. 13. D. Ad SC. Trebell.* In reliquis autem effectibus plerisque manet salva potestas patria, & filius etiam qui publicum munus gerit, non est sui juris; Excepta fuit Dignitas Patriciatus quâ filiif. planè eximuntur potestati patriæ. *l. ult. C. de Consul. lib. 12. §. 4. Inst. Quib. mod. jus patr. potest. solv.* quod Jure novissimo porrectum est ad eas dignitates, quæ à Curia liberant, veluti ad Consulatum, Præfecturam urbicam, Præturam, Magisterium militum & Episcopatum. *Nov. 81. in pr. c. 1. & 3. Auth. sed Episcopalis. C. de Episcop. & cler.* Moribus simplici sacerdotio solvitur potestas patria.

DE ADOPTIONIBUS.

XX. *Ad l. 1.*] Filiosfam. etiam faciunt adoptiones. *h. l. Dd.* casus excipiunt tres, quibus adoptio non adferat patriam potestatem, si fœmina adoptaverit ex indulgentia Principis, si dominus servum adoptaverit, si fiat adoptio ab extraneo: Priores sunt manifesti. §. 10. *& ult. Inst. h. t.* Posteriorem probare solent ex *l. 10. C. eod.* Sed si *d. l. 10.* penitius examinetur, contrarium non obscurè deducetur ex *med. pr.* ibi, *quasi non fuisset in alienam familiam translatus*, & ex §. 1. ubi filius datus in adoptionem extraneo

dicitur

dicitur emancipari; quæ eſt nota diſſolutionis patriæ poteſtatis. *§. 6. Inſt. Quib. mod. ſolv. jus pot. patr.* Cæterum hæc poteſtas eſt minus plena, neque tam arcta, quam ea quæ fit ab adſcendenti paterno vel materno. Non enim poteſt filius ab extraneo adoptatus, ab eoque præteritus teſtamentum ejus nullum dicere, non ſuccedit cognatis patris adoptivi, non conſequitur pater uſumfructum bonorum filii adoptivi adventitiorum. *d. l.* 10. §. 1. atque ita in poteſtate hujus patris adoptivi eſſe non videtur, quo modo §. 1. *Inſt. h. t.* ex *d. l.* 10. explicandus eſt. Hodie adoptiones ab uſu receſſerunt, Friſii hîc iterum excipiuntur. Eſt quoque ſpecies adoptionis inter Germanos uſitata, præſertim in familia nobilium, quæ vocatur unio prolium, quando liberi prioris matrimonii in pactis antenuptialibus parentum ſuorum ad ſecunda vota convolantium quaſi communicantur inter ipſos, & invicem adoptantur. Cui contrarium eſt pactum Juris Feudiſtici, ſi matrimonium fuerit contractum ad Morganaticam, *h. e.* ſi eâ conditione pater uxorem ſecundam acceperit, ut liberi inde nati à ſucceſſione feudi excluderentur. *C. un. de Fil. nat. ex matrim. ad Morgan. C. un. §. 5. verſ. filii nati. Si de feud. defunct. controverſ.*

XXI. *Ad l. 17. in pr. & l.* 32. §. 1.] Qui tutelam vel curam alicujus adminiſtravit, eundem adrogare prohibetur, ne forte eum ideo adroget, ne rationes reddat. *h. l.* 17. excipitur vi-

tricus tutor, cui privignum ſuum adoptare permittitur. *h.* §. 1. quia veriſimile eſt, eum affectione ſancta moveri ad privignum eundemque pupillum ſuum adrogandum, & ſi pubes factus, non expedire ſibi in ejus poteſtatem redigi probaverit, vitricus adoptivus pater eum emancipare cogitur, atque ita priſtinum jus recuperabit. *l.* 33. *D. h. t.* Quid ſi tutor adhuc actu tutelam adminiſtret, an pupillum regulariter adoptare poteſt? Nequaquam, ratio manet eadem, ex quo enim tempore attigit bona pupilli, obnoxius & obſtrictus eſſe cæpit rationibus reddendis, licet durante tutela actio tutelæ nondum nata eſſe videatur, *arg. l.* 4. §. *ult. & l. ſeq. D. de Tutel. & rat. diſtrah.*

XXII. *Ad eand. l.* 17. §. 3. *& l.* 22. §. 1.] Adrogari antea non poterat, niſi jam veſticeps, qui jam veſtitus eſt pubertate, ne in poteſtate tutorum eſſet, liberum caput, αὐτεξούσιον, alienæ ditioni ſubjicere; hodie vero ex Conſtitutione D. Antonini Pii etiam inveſticeps, inveſtis, impubes adrogatur, ſed causâ cognitâ, in quam venit, an non permitti debeat ei, qui vel unum habebit, vel plures liberos, adoptare alium, ne vel illorum, quos juſtis nuptiis procreavit, deminuatur ſpes, quam unusquisque liberorum obſequio paret ſibi. *h.* §. 3. Quamobrē quarta, quæ juxta Pii Conſtitutionem detrahitur ex omnibus bonis, quæ parens adrogator tempore mortis reilquit. *l. fin. D. Quæ in fraud. patron.* non eſt o-

mnium

mnium bonorum, ſed quarta portionis ab inteſtato debitæ, licet ad exemplum quartæ legitimariæ in *l. 6. C. De Inoffic. teſtam.* quarta bonorum dicatur in *l.* 2. C. *de Adopt.* Hodie in locum quartæ & hîc ſucceſſit triens vel ſemis, *arg. Nov.* 18. *c.* 1. etiamſi liberi adrogati exheredati, aut ſine juſta cauſa emancipati à querela teſtamenti inofficioſi removeantur. *l.* 8. §. 15. *D. de Inoffic. teſtam.* An adrogator filio impuberi adrogato in ſola quarta pupillariter ſubſtituere poteſt? Affirm. quando nihil pervenit ad pupillum, *h.* §. 1. ſed ſi v. g. ex donationibus amicorum aut cognatorum quidpiam obvenerit adrogato, hoc omne ad ſubſtitutum pertinebit. *l.* 10. §. 6. *D. de Vulgar. ſubſtit.*

XXIII. *Ad l.* 23.] Adoptio non adfert jus ſanguinis, quod naturale eſt, ſed jus agnationis. *h. l.* (quod etiam vocatur jus conſanguinitatis. *l.* 44. *D. h. t.* ſeu fraternitatis. *l.* 13. *C. de Probat.*) niſi ei, cui in adoptionem datur, adgnaſcatur, quomodo ei cognatus fit. *h. l. l.* 1. §. 4. *D. Vnde cognat.* Et per adoptionem dignitas augetur. *l.* 35. *D. h. t.* ac quæritur. *l.* 13. *D. eod.* veluti Senatoria. *l.* 5. 6. *&* 10. *D. de Senator.* Decurionatus. *l.* 4. *C. de Decur. lib.* 10. Neque tamen liberi adoptati per omnia adſimilantur iis, qui ex legitimo matrimonio ſunt nati; Fideicommiſſum enim à filiis relictum, *ſi ſine liberis*, adoptionis commento non excluditur. *l.* 71. *D. de C. &* D. nec ſuccedunt liberi adoptivi in feudis. *c. un.* §.

4. *verſ. adoptivus*, *Si de feud. defunct. controv.* Dubitatur, an plebeius à nobili adoptatus nobilitatem conſequatur? Non videtur.

DE RERUM DIVISIONE.

XXIV. *Ad l. 1.*] Quæ ſunt univerſitatis, ſunt nullius in bonis, *h. l.* non ſunt ſingulorum. §. 6. *Inſt. h. t.* municipes per ſe nihil poſſident. *l. 1. §. fin. D. de A. P.* unde quod debetur univerſitati, non debetur ſingulis, nec quod debet univerſitas, debent ſinguli, uti civis ob debitum civitatis conveniri, ant arreſtari hodie nequeat. *l.* 7. §. 1. *D. Quod cuj. univerſ. nom.* Bona item civitatum abuſivè publica dicuntur. *l. 15. 17. D. de V. S.* & privatorum loco habentur, quà opponuntur rebus populi Romani. *d. l. 15. & ſeq. D. de V. S.* Ipſæ quoque civitates privatorum Jure cenſentur. *l. 15. D. de SC. Maced. l. 81. D. de Furt.* aliquando tamen melioris conditionis ſunt civitates, quam privati. *l. 27. D. de R. C. l. 30. D. de Vſur. l. 1. D. de Pollicitat. l. 4. C. Quib. ex cauſ. maj.*

XXV. *Ad l. 2. §. 1. & l. 6.*] Mare & per hoc litora maris ſunt communia: *h. §. 1.* Unde piſcantibus, qui nec habent animum morandi & habitandi, caſam in litore ponere, in quam ſe recipiant, liberum eſt. *l. 5. §. 1. D. h. t.* & ſi alius in litore ædificaverit, ædificantis id proprium eſt, & propter occupationem ſoli dominus conſtituitur, quamdiu occupatio durat; qua ceſſante

te locus in priſtinam cauſam quaſi Jure poſtliminii redit. *h. l. 6.* Sed juriſdictionem & imperium in litora maris uſurpat populus Romanus, cujus eſt, tuta ea reddere ab improborum injuriis, quo reſpectu litora ſunt populi Romani. *l. 3. D. Ne quid loc. public.* & littus dicitur publicum in *l. 50. D. de A. R. D.* ubi tamen decretum prætoris adhibendum eſſe, ut in litore aut mari ædificare liceat, aſſerit JC. Probabile eſt pro *prætoris* legendum *Principis*, cujus quoque conſenſus requiritur, ut in publico loco ædificare liceat. *l. 2. §. 16. D. Ne quid in loc. publ.* Diſputari ſolet, an à piſcantibus in mari liceat exigere decimas piſcium, aut præternavigantes conſtringere ad alicujus vectigalis ſolutionem? Neg. *arg. h. l. 2.* Add. *l. 13. D. Commun. præd.* cujus verba ſic habent, *mari, quod natura omnibus patet, privatâ lege ſervitus imponi non poteſt.*

XXVI. *Ad l. 4. §. 1. & l. 5.*] Flumina omnia penè ſunt publica. *h. §.* quod propter particulam *penè* reſtringitur ad flumina perennia, torrentia non ſunt publica, vid. *l. 1. §. 2. D. de Flumin.* Ripa quoque fluminis, ſi ſtrictius ſumatur pro ſola fluminis & terræ extremitate, eſt publica, ſicut flumen. *l. 3. in princ. D. de Flumin.* ſin latius, ut etiam terram comprehendat, quæ proximè flumen eſt, proprietas pertinet ad vicinos poſſeſſores. *h. l. 5. §. 4. Inſt. h. t.*

XXVII. *Ad d. l. 6. §. p. & ult.*] Locum religioſum facit unusquisque, dum mortuum infert

 fert

fert in locum ſuum. *h.* §. *p.* in locum purum non licet inferre extraneum, citra omnium ſociorum conſenſum. *l.* 41. *D. de Relig.* Si tamen, qui invito ſocio mortuum inferre vult, prohibeatur, propter favorem religionis interdicto de mortuo inferendo experietur. *l.* 43. *D. eod.* Moribus Chriſtianis corpora humari debent vel in templis vel in cæmeteriis; hi ſunt fines ſepultuarii, quos ubique olim in locis religioſis habuit profana vetuſtas. Cenotaphium, tumulus inanis, funus imaginarium, non eſt locus religioſus, uti reſcripſerunt D. Fratres in *l.* 6. §. *fin.* D. *de Relig.* quod etiam reſcriptum extat in *l.* 7. *D.h.t.* & hi conſiderarunt vocabuli proprietatem, locus enim dicitur religioſus, quatenus corpus humatum eſt *l.* 2. §. 5. *D. de Relig.* vel ubi conditum eſt caput, pars hominis principalis. *l.* 44. *D. eod.* Abuſivè igitur locus ille vacuus deſtinatus ſepulturæ corporis humani religioſus dicitur in *h.* §. *fin.*

XXVIII. *Ad l. fin.*] Qui violavit muros civitatis (per excellentiam Romæ, *arg.* §. 2. *Inſt. de* I. N. G. *&* C.) tenetur pœna capitis. §. 10. *Inſt. h. t.* hoſtile ac abominandum eſt, cives Romanos alia quam per portam egredi. *h. l.* An igitur qui tranſcendit muros municipiorum, in quibus etiam muri dicuntur ſancti. *l.* 8. §. 2. *D. h. t.* eâdem capitali pœnâ tenebitur? Pro delicti ratione talem extra ordinem ſeu arbitrariè puniendum judico, *arg. h. l. fin.* Conveniunt mores.

DE

DE SENATORIBUS.

XXIX. *Ad l. 5. & 7.*] Affinis fuit Senatorum & Decurionum dignitas; illi Romæ in celebri totius orbis theatro verſabantur, hi in municipiis eundem, ſed ἀναλογικῶς, honorum fructum obtinebant, atque legibus vocati ſunt minor Senatus, Curiæ Senatores. *l.* 33. *C. de Decur. lib.* 10. & ſimpliciter Curiales. *l.* 25. *&* 34. *C. eod.* v. g. Ut ſenatoribus orti Patricii, nobiles erant, & plebejis opponebantur. *t. h. t.* ita quoque Decurionum honoribus plebeii fungi prohibentur. *l.* 7. *D. de Decur.* uti filii Senatorum paternæ laudis velut heredes eximio quodam nobilitatis Jure cenſebantur. *l.* 6. *& ſeqq. h. t.* ita & Decurionum liberi. *l.* 36. *C. de Decur.* Uti filii ſenatorum ante dignitatem Senatoriam ſuſcepti dicuntur privati, ſed honores & privilegia Clariſſimorum iis non denegantur. *l.* 11. *C. de Dignitat. lib.* 12. & licet non ſint nati ex Senatore, pro filiis tamen Senatoris ex benigna interpretatione habentur. *h. l.* 5. ita & filii Decurionum, filii patronorum fiſci ante ſuſcepti. *l.* 2. §. 2. *D. de Decur. l. fin. C. eod.* Uti autem ſenatores, ſic & liberi eorum, lege Julia de maritandis ordinibus, libertinas uxores ducere vetantur; quod etiam ad nepotem Senatoris extenditur. *l.* 44. *D. de R. N.* etiamſi pater ante conceptionem hujus amiſerit dignitatem, ut avi dignitas ei magis proſit, quam obſit caſus

patris. *h. l. 7. §. fin.* Verum in quæstionibus & torturis privilegium nepoti, si patrem violati pudoris macula adsperserit, non competit, neque à plebeiorum quæstionibus excusatur. *l. 11. C. de Quæstion.*

XXX. *Ad l. pen.*] Potest quis duobus locis domicilium habere, ubi duobus locis diversis temporibus larem rerumque ac fortunarum suarum summam constituit. *l. 5. §. 1. l. 6. §. 2. D. Ad municip.* Sed municeps esse desinit Senatoriam adeptus dignitatem, quantum ad munera & onera, quæ municipes sustinebant, ut ab iis essent immunes. *l. 23. D. eod.* Quantum verò ad honores, etiam ibi municeps domicilium habere intelligitur, unde oriundus est. *d. l. 23.* quia dignitas domicilii adjectionem potius dedisse, quam permutasse videtur. *h. l.* Moribus, quod ad Jurisdictionem & munera personalia non spectatur locus originis sed domicilii.

DE OFFICIO CONSULIS.

XXXI. *Ad l. un. §. 2.*] Si evenerit, ut annis viginti minor sit Consul, apud se manumittere non potest, ne sibi jus dicat, sed ubi exigitur causæ cognitio, ea apud Collegam prius probanda est. *h. §.* atque ita manumissio procedit. *l. 20. §. fin. D. de Manum. vindict.* collega autem apud collegam manumittere nequit. *l. 18. §. 1. D. eod.* apud eum, cui par imperium est, manumittere non possumus, quamvis nullo imperio opus sit

in

in manumittentem, quia exercetur actus voluntariæ jurisdictionis. *l. 2. D. de Offic. proconſ.* Prætor autem apud Conſulem recte manumittit. *l. 14. D. de Manumiſſ.* inferior ordine & gradu poteſt ſe ſubjicere ei, qui alias imperium & juriſdictionem in eum non habet. An minores admittantur ad munus judicandi, dicam infr. ad *l. 41. D. de Recept. qui arb.*

DE OFFIC. PRÆFECTI URBI.

XXXII. *Ad l. 1. §. 11.*] Ad officium præfecti urbi pertinet cura omnis carnis, ut juſto pretio præbeatur. *h. §.* Sed ad venditionem rei ſuæ regulariter nemo compellitur. *l. 11. C. de Contrah. empt.* Interdum iſti negotio præfecti annonæ extra ordinem præficiebantur. *l. 2. §. 33. D. de O. I.* qui ideo negantur ibi magiſtratus, ſed ordinarii, legitimi & ſtati, quia non ordine legibus inſtituto ſingulis annis, ſolemni more creabantur. Neque tamen ordini cujusque civitatis ſeu decurionibus tributum fuit, pretium grani, quod invehitur, ſtatuere. *l. 3. §. 1. D. de l. Iul. de annon.* Aliud obſervant mores hodierni.

XXXIII. *Ad ej. l. §. 13. & l. fin.*] Præfectus urbi habuit jus relegandi, fuſtibus caſtigandi, deportandi, in metallum damnandi. *l. 1. §. 3. & 10. h. t.* habuit & jus gladii. *d. l. 1. in pr. & §. 4. l. 7. & ult. C. Ad l. Fab. de plagiar.* Advocationibus & foro, & in tempus & in perpetuum interdicere poteſt. *h. §. 13.* quod etiam Præſidibus pro-

provinciarum competiit. *l.* 4. *in pr. D. de Pœn.* Verùm ultra adminiſtrationis ſuæ tempus interdicere arte ſuâ uti nequeunt. *l. fin. D. eod.* quæ reſtringi ſolet ad artem ſordidam ſeu mechanicam, ex qua ſola quis ſibi victum comparare debet, ne ita interdicendo hominem necare videantur.

DE OFFIC. QUÆSTORIS.

XXXIV. *Ad l. un. in fin. pr. verſ. ſane crebrior.*] Ex *h. verſic.* quidam concludere ſolent, communem Dd. opinionem magnam habere auctoritatem, quaſi per ampliores homines perfectiſſima veritas reveletur. Quam ſententiam non laudo; Sententiæ enim non ſunt numerandæ, ſed ponderandæ & examinandæ; & fit hac ratione, quando alius ſolâ auctoritate non judicio & ratione aut textibus Juris ductus à communi opinione pendet, ut in ipſa Juris principia miſerrimè impingat.

DE OFFIC. PRÆTORUM.

XXXV. *Ad l.* 3.] Quæ fecit privatus ſuâ auctoritate tanquam liber, ea, ſi poſtea ſervus pronuntiatus eſt, reſcinduntur. *l.* 44. §. 1. *D. de Iudic. l.* 19. *D. Qui & à quib. manum.* At quæ auctoritate publica populi vel Principis idem fecit, veluti ſi ita prætor deſignatus, præturâ functus ſit, ſuſtinentur, licet vera prætura non fuerit. *h. l.* non quia error communis facit jus, ſed quia

quia propter utilitatem publicam ita populo placuit, ne lites ſententiis terminatæ reſuſcitentur: Sic teſtamentum ſuſtinetur, quod ſignavit ſervus, qui communi omnium opinione tempore teſtamenti conditi liber exiſtimabatur, non propter communem errorem, ſed ex liberalitate, & ἐκ τῆς φιλοτιμίας Principum *l.* 1. *C. de Teſtam.* §. 7. *Inſt. de Teſtam. ordin.*

DE OFFIC. PRÆFECTI VIGILUM.

XXXVI. *Ad l.* 3. §. 1.] Incendia plerumque fiunt culpa inhabitantium. *h.* §. *jung. l.* 30. §. *fin.* D. *locat. l.* 27. §. 9. *D. Ad l. Aquil.* h. e. tantiſper in dubio contra inhabitantes præſumitur, dum caſum fortuitum probaverint, veluti ignem è cœlo immiſſum, vel ex vicinorum ædibus injectum fuiſſe; incendium enim ſine culpa patrisfam. fieri poſſe ait JC. in *l.* 11. *D. de Pericul. & commod. rei vend.* Atque hinc incendia aliquoties caſibus fortuitis adnumerantur. *l.* 1. §. 4. *D. de O. & A. l.* 5. §. 4. *D. Commod. l.* 52. §. 3. *D. Pro ſoc. l.* 23. *in fin. D. de R. I.* Hac occaſione quæro, an vicinis damnum datum incendio reſarciendum ſit ab eo, cujus culpa illud exortum eſt? Affirm. *l.* 30. §. *pen. D. Ad l. Aquil. l.* 28. §. 12. *D. de Pœn.*

DE OFFIC. PROCONS.

XXXVII. *Ad l.* 2. §. 1. *& l. ſeq.*] Legis actio-

actiones tribuuntur actibus voluntariæ jurisdictionis. *hh. ll. junct. l. 4. D. de Adopt. l. 1. C. eod.* & competunt majoribus magistratibus vi Jurisdictionis ordinariæ, Jure magistratus. *d. l. 4. & 1. l. fin. C. de Vindict. & lib.* minoribus autem non nisi ex speciali concessione. *l. 1. C. de Emancip. lib. l. 1. D. de Offic. Iuridic. l. 21. D. de Manum. vind.* Eadem ratione legatum Proconsulis ex se non habuisse actiones legis seu actus jurisdictionis voluntariæ verisimile est. *hh. ll.* Possumus tamen manumittere apud eum. *l. 17. §. 1. D. de Manum. vind.* quando ipsi demandata est hæc legis actio, *arg. dd. text.*

XXXVIII. *Ad l. 6.*] Solent proconsules custodiarum cognitionem demandare legatis, ut audiant causas criminales, sed si sententiam in reos ferendam providerint, ad proconsules eos transmittere debent. *l. un. C. h. t.* Est igitur hoc genus mandati extraordinarium, quia gladii potestatem sibi datam nemo in alios transferre potest. *h. l. l. 70. D. de R. I.* Excipitur nominatim lex Julia de vi, cujus cognitio in casu absentiæ justæ & necessariæ demandari potest. *l. 1. D. de Offic. ej. cui mand. est jurisd.* An hæc exceptio porrigitur ad quodvis merum imperium? Neg. An idem dicendum de casu infirmitatis? Neg. An merum imperium mandari potest ab eo cui Princeps specialiter causam criminalem expediendam commisit? Neg. An merum imperium rectè delegatur Jure Canonico? Neg. Prædictæ

enim

enim regulæ *h. l. d. l. 70. d. l. 1.* amdiu ſtandum, donec hæ exceptiones probentur; Moribus poteſtas gladii, non ſecus quam cæteræ jurisdictionis partes, per vicarios exercetur.

XXXIX. *Ad l. 7. §. fin. l. 8. & l. 11.*] Mandatâ legato à Proconſule jurisdictione, officium ad eum totum juris dicundi tranſit, verba ſunt *l. 1. §. 4. D. de Suſpect. tutor.* non tamen merum imperium. *d. l. 6. & 11. h. t.* quod ne quidem ſub generali juriſdictionis vocabulo comprehendi ſolebat à Romanis, qui vocabulum jurisdictionis pro poteſtate de civilibus & pecuniariis privatorum cauſis jus reddendi ſumpſerunt, criminumque cognitioni oppoſuerunt, unde jus dicens denotat prætorem aut magiſtratum, qui de cauſis civilibus jus dixit. *§. 1. Inſt. de Obligat. §. 3. Inſt. de Action.* An ſub pleniſſima jurisdictione etiam comprehenditur merum imperium? Ajunt plerique propter *l. 7. §. fin. & l. ſeq. h. t.* Ego contradico, & per imperium majus in *h. l. 8.* non imperium merum, ſed Magiſtratus majoris poteſtatem indicari aſſero: Cæterum ſi ex vi & vocabuli proprietate rem definiamus, jus animadvertendi in facinoroſos juriſdictio criminalis appellari poteſt, *arg. l. 2. §. 23. D. de O. I.* Ita hodie, *de hooge jurisdictie, de criminele jurisdictie.*

XL. *Ad l. pen.*] Legati proconſulum tutores dare poſſunt. *h. l.* non vi mandatæ jurisdictionis (tutelæ enim datio, quæ ſpecialiter tribuitur,

tur, *l. 6. §. 2. D. de Tutel.* mandari nequit. *l. 8. D. de Tutor. dat. ab his.*) verum ex ſpeciali conſtitutione D. Marci hoc jus iis competit. *l.* 1. §. 1. *D. eod.* Verum id non ante exercent, quam ſi à proconſule eis fuerit mandata jurisdictio. *l.* 13. *D. h. t.* quo tamen mandato non tam datur jurisdictio legatis, quàm exuſcitatur & in actum producitur jurisdictio, quam Jure magiſtratus exercent, & hoc ſenſu ante mandatam jurisdictionem in actu ſecundo nihil proprium habent. *d. l.* 13. Ac ita mandata jurisdictione etiam judices dandi jus habent. *l.* 12. *§.* 1. *D. de Iudic.* & hoc modo diſtinguuntur à judicibus pedaneis. *l.* 5. *C. de Iudic.* Alia differentia colligitur ex *l.* 1. 2. *&* 3. *D. Quis à quo appell.*

EXERCITATIO SECVNDA

RESPONDENTE

PAULO SLUYCKEN, *Hardervico-Gelro.*

DE OFFICIO PRÆSIDIS.

I. Ad *l. 4. 6. §. pen.*] Præſes provinciæ habet imperium majus omnibus poſt Principem in ea provincia. *h. l.* 4. quod & proconſuli tribuitur in *l.* 8. *D. de Offic. proconſ.* Sed jus deportandi in inſulam Præſidi provinciæ datum non eſt. *l.* 2. *D. de Pæn. l.* 6. §. 1. *D. de Interdict. & releg.* priusquam factum Præſidis com-

comprobet Princeps, nondum amisisse deportatus civitatem videtur. *l.* 1. §. 3. *D. de Legat.* 3. Add. *l. un. C. Ne sine juss. Princip. l.* 4. *C. de Locat. conduct.* Qui tamen universas provincias, nondum divisas, regebant, jus gladii habent, & in metallum dandi potestas eis permissa fuit. *h.* §. *pen.* potestas gladii fuit symbolum summæ potestatis, atque omnimodam graviorum criminum coërcitionem complectebatur, *arg. l.* 3. *D. de Iurisd.* quomodo præses provinciæ minatus est Basilio, quæ sunt suæ potestatis, δήμευσιν, ἐξορίαν, βασάνους, θάνατον, bonorum confiscationem, exilium, cruciatus, mortem.

II. *Ad d. l.* 6. §. 1.] Ex *h.* §. concludi solet, judicem, cui aliter liquet, quam ex actis constat, judicare debere secundùm acta & probata, non secundùm conscientiam. q. d. Ulp. judicem non debere animi sui sententiam, sed instrumentorum & testium fidem sequi: Satis jejunè; Præsidis enim officium esse voluit Ulp. non tam instrumentis, quæ falsa & vitiosa esse possunt, quam rei veritate moveri: In contractibus rei veritas potius, quam scriptura inspicitur. *l.* 1. *C. Plus val. quod ag.* Veritatem igitur ibi ex iis quæ probabuntur, habendam esse asserit JC. in *h.* §. Errore veritas non minuitur, nec falsa demonstratione, opinione, existimatione, vel simulatione falsâ mutatur. *l.* 6. *D. Ad municip. l.* 5. *C. de Iur. & fact. ignor. l.* 15. *C. de Liberal. caus.* unde aliquando admittimus contrariam probationem

contra instrumentum *l.* 14. *C. de contrah. stip.* Et si contra probationes judicet, litem suam facit. *l.* 10. §. *fin. D. de Edend.* Si tamen judici aliter constet, quam ex actis & probatis liquet, nec judicabit secundùm probationes, ne conscientiam lædat, nec secundùm conscientiam, ne ordinem judiciorum pervertat. In praxi sæpè decisum fuit, judicem hoc casu secundùm conscientiam judicare debere.

III. *Ad ejusd. l.* §. *fin.*] Executio pœnæ judicis voluntati non mandatur, sed authoritati legis reservatur. *l.* 1. §. 4. *D. Ad SC. Turpill. l.* 15. *D. Ad municip.* mulcta extra ordinem & arbitrio Magistratus irrogatur. *l.* 131. §. 1. *l.* 244. *D. de V. S.* Unde mulcta facilius remitti potest; quod ob paupertatem debitoris contigit in *h. l.* vel si non satis plene causa cognita mulctam dixerit. *l. ult.* §. *ult. C. de Mod. mulct.* Sic etiam pœnæ usura exigi non potest. *l. ult. D. de Magistr. conven.* mulctæ usuram fiscus exiget, si intra tempora judicati non solvat condemnatus. *l.* 1. *in fin. C. de Fiscal. usur. lib.* 10. Aliæ differentiæ inter mulctam & pœnam extant in *d. l.* 131. & 244.

IV. *Ad l.* 8.] Præses provinciæ æstimare debet, ipse cognoscere, an judicem dare debeat. *h. l.* Hîc per judicem intelligitur judex pedaneus, qui alibi dicitur judex specialis. *l.* 5. *D. h. t. l. ult. D. de offic. prætor. l. ult. C. de Iudic.* Vox etiam judicis interdum ipsum magistratum significat, ut *t. t. D. de Reb. autor. jud. possid. l.* 1.

D. de

D. de Iudic. l. 32. §. 7. D. de Rec. qui arb. recep. t. t. C. de offic. civ. jud. ut omn. jud. de offic. ej. qui vic. alt. jud. de Iurisd. omn. jud. Et hoc modo vocabulum judicis commodè ſumitur in *l. 9. in pr. D. de Liberal. cauſ.* Cauſæ enim liberales non pertinent ad cognitionem judicis pedanei, de quo expl. *l. 1. C. de Ordin. judic.* requirunt judices majores. *d. l. 32. §. 7.* maximos. *l. ult. C. ubi cauſ. ſtat.* v.g. prætorem. *l. 1. C. de Offic. præt.* præſidem provinciæ. *l. pen. & ult. C. ubi cauſ. ſtat.* Imò nullâ diſtinctione factâ inter ingenuitatem & libertinitatem de omnibus ſtatus cauſis ipſi præſides cognoſcere debent. *l. 2. C. de Pedan. jud.* Si tamen incidenter quæſtio ſtatus bonorum diſceptationi concurrat, apud eum quoque, qui alioquin de cauſa ſtatus cognoſcere nequit, diſceptatio terminatur. *l. 3. C. de Iudic.* quomodo & judex pedaneus incidentem ſtatus quæſtionem examinat in *l. 1. C. de Ord. jud.* cujus pars poſterior non de præſide; ſed de judice pedaneo explicari debet.

V. *Ad l. 13.*] Congruit bono & gravi præſidi, ut pacata atque quieta ſit provincia, quam regit, ut malis hominibus provincia careat, eoſque ipſe conquirat, atque citra accuſatorem privatum, cujus ſit mentio in *l. 6. §. 2. D. de Muner.* condemnet. *h. l.* Nec diſtinguitur, unde ſint rei. *l. 3. D. h. t.* Merum enim imperium exercetur ubicunque, qui reus criminis eſſe perhibetur, repertus fuerit *l. 1. C. ubi de crimin.* etiamſi

extra locum commiſſi criminis reus inveniatur, ut fruſtra exceptionem fori proponat. *dd. ll.* Ita judicavit Senatus Friſiæ. Famoſi latrones, in his locis, ubi graſſati ſunt, furcâ puniendi, ſi ibi inveniantur. *l.* 28. §. *pen. D. de Pœn.* Quod ſi tamen magiſtratus loci, in quo crimen eſt perpetratum, per literas reverſales ſeu ſub αἰπηγεάφῳ reum ad ſe remitti deſideret, ut petitioni deferatur, non ſolum urbanitatis & honeſtatis eſt, ut multi volunt, ſed neceſſitatis, *l.* 7. §. *fin. D. de Accuſat.* Princeps injungit magiſtratui illius urbis, in qua delinquens perſona degit, ut ad judicem provinciæ tranſmittatur, in qua peccavit, ſuppliciis legitimis ſubjiciendum. *Nov.* 134. *c.* 5. *Auth. qua in provincia. C. ubi de crimin.* Moribus remiſſiones magis videntur eſſe urbanitatis quam neceſſitatis, juxta vulgatum, ubi te invenio, ibi te judico. In contractibus id genus remittendi inauditum eſt. *c.* 1. *verſ. contrahentes. de For. competent. in* 6. Contra abſentem contumacem hic proceditur miſſione in bonorum poſſeſſionem. *l.* 19. *D. de In jus voc. l.* 19. §. 1. *D. de Iudic.* quod ſi ibi bona non habeat, nullæ ſunt partes judicis. *l.* 12. §. 1. *D. de R. A. I. P. l. fin. D. de Iuriſdict.*

VI. *Ad l.* 18.] Lege repetundarum cavetur, ut magiſtratus ab omni ſorde abſtineant, ne plus doni aut muneris accipiant, quam quod ſit aureorum centum. *l.* 6. §. *ult. D. Ad l. Iul. repet.* quod accipiendum eſt de eſculentis, potulentis,

quæ

quæ intra proximos dies prodigantur *h. l.* dummodo tamen in Xeniis capiendis modum obſervent, ut nihil captandi, & corrumpendi præſidis cauſa datum appareat, ut nec omnia accipiat, neque paſſim, nec ab omnibus, οὔτε πάντα, οὔτε πάντοτε, οὔτε παρὰ πάντων, à nemine accipere valde eſt inhumanum, & paſſim viliſſimum, ab omnibus avariſſimum. *l. 6. §. 3. D. de Offic. proconſ.* quæ autem ſunt donationes largiores, neque in eſculentis & potulentis conſiſtunt, improbantur *d. §. 3. l. pen. §. 1. D. Ad l. Iul. repet. l. ult. C. eod. l. un. §. 1. & 2. C. de Contract. jud.* Dubitatur, an poſt depoſitum officium pro beneficio tempore adminiſtrationis præſtito remunerationis cauſa dona accipere liceat? Neg. *l. 4. D. & d. l. ult. C. Ad l. Iul. repet.* Ex conſtitutione Carolina promulgata anno 1544. Judex qui cum homicidii reo tranſegit, neque in crimen inquiſivit, munere ſuo privatur.

DE OFFICIO EIUS CUI MANDATA EST JURISDICTIO.

VII. *Ad l. 1. §. fin.*] Mixtum imperium ineſt juriſdictioni. *l. 3. D. de Iuriſd.* ei cohæret. *h. l.* Juriſdictio ſine modica coërcitione nulla eſt. *l. fin. D. de Offic. ejus cui.* h. e. imperium mixtum ita conjungitur, & cohæret juriſdictioni, ut hæc ſola ſine illa ſufficientes nervos non habeat, niſi modica coërcitione, ſi ſententiæ & juſſui jus dicentis ſponte & ultro non obtemperetur, adhi-

bita: Nullus igitur erit magiſtratus, quin habeat mixtum imperium, quo juriſdictionem ſuam defendat. *arg. d. l. fin. l. 2. D. de Iuriſd.* Ac licet, quæ magis imperii ſeu majoris poteſtatis ſunt, quam juriſdictionis, magiſtratus municipales facere non potuerint. *l. 26. D. Ad municip.* eos tamen mixtum imperium habuiſſe jure ſtatuitur. *l. 12. D. de Iuriſd. l. 4. §. 2. D. Damn. infect. l. 24. §. 7. D. Ad l. Aquil. junct. l. 15. §. 2. D. de Re jud.* licet omnes coërcendi modos non habuerint. *l. 4. D. de Iuriſd. l. un. in pr. D. Si quis jus dic. non obt. l. 5. C. de Defenſor. civ.*

VIII. *Ad l. 4.*] Cognitio de ſuſpectis tutoribus citra ſpecialem conceſſionem competit jure magiſtratus, adeoque mandari poteſt. *l. 1. §. 3. & 4. D. de Suſpect. tut.* Neque hoc principaliter effecit pupillorum utilitas, ſed propria juriſdictio, cujus conſequens eſſe dicitur, ut legatus proconſulis de ſuſpectis tutoribus cognoſcere poſſit. *h. l.* Data autem fuit hæc cognitio in provinciis præſidi, qui legatum non habuit. *l. 1. §. 11. D. Ad SC. Turpill.* non ut excludantur mandatarii præſidis, ſed magiſtratus inferiores, municipales, quia merebatur pupillorum favor, uti hanc provinciam majores judices ſuſciperent, quemadmodum alia judicia popularia. *l. 32. §. 7. D. de Recept. qui arb. rec.*

IX. *Ad l. ult. in pr.*] Mandatam juriſdictionem alteri mandare non licet. *h. l.* more enim majorum ita comparatum eſt, ut is demum ju-
riſdi-

risdictionem mandare possit, qui eam suo jure, non beneficio alieno habet. *l. 5. D. de Iurisdict.* Cui autem jurisdictio mandata est, judicis dandi autoritatem exercet. *l. 12. §. 1. D. de Iudic.* &, licet propriè loquendo, non sit magistratus, pro magistratu tamen habetur, quà non tantum de causa cognoscit, pronuntiat, verum etiam judicatum exequitur. *l. 1. §. fin. & h. l. ult. D. h. t. add. l. 12. D. de Iurisdict.* Sed judex pedaneus alium judicem dare non potest, quia judicem dare est jurisdictionis. *l. 3. D. eod.* quâ ille destituitur, & tantummodo habuit notionem, seu facultatem judicandi, & sententiam pronuntiandi sine jure exequendi. *l. 15. D. de Re jud. l. ult. C. ubi & ap. quem.*

DE JURISDICTIONE.

X. *Ad l. 3.*] Mixtum imperium in danda bonorum possessione consistit. *h. l.* veluti si fiat missio in bonorum possessionem vel judicati servandi gratia. *l. 3. C. Qui pot. in pign.* vel alias ejus, qui jus dicenti non paret, modice coërcendi causa. *l. 4. §. 3. & 4. D. Damn. infect. tot. tit. D. ut in possess. leg. serv.* Cæterum, quæ missiones nullius coërcendi, sed tantum juris reddendi causa decernuntur, sunt jurisdictionis, non mixti imperii. ut in *l. 1. §. 2. & t. t. D. de Ventr. in poss. mitt. l. ult. C. de Edict. D. Adr. toll.* Exempla alia mixti imperii passim occurrunt, ut mulctæ dictio, pignoris capio, & corporis retentio aut

præhensio *l. 9. §. ult. D. Ad l. Iul. pecul.* Huc etiam non incommodè referuntur, advocationis sive fori interdictio *l. 9. in pr. & §. 1. D. de Pœn.* Translatio possessionis in adversarium. *l. un. C. Vti possid.* datio actio pœnalis. *l. un. D. Si quis jus dic. non obtemp.* manus militaris. *l. 68. D. de R. V. l. pen. D. Ne vis fiat ei qui in possess. miss.* & similia. Ad jurisdictionem in fin. *h. l.* refertur judicis dandi licentia, quod jus Romæ competiit magistratibus, jure magistratus, more majorum propter vim imperii, h. e. propter summam istorum magistratuum autoritatem ac dignitatem: In provinciis verò idem jus exercent, quibus id à lege, SCto, vel Principis constitutione demandatum est. *l. 12. §. 1. D. de Iudic.*

XI. *Ad l. 9.*] Si familia furtum fecerit, ex humanitate prætoris habetur pro uno furto, perinde ac si unus homo liber furtum fecisset. *l. 1. D. Si famil. furt. fec. dic.* Idem propter paritatem rationis statuitur in actione damni injuriæ. *l. 32. D. Ad l. Aquil.* Sed in actione albi corrupti, in qua contempta majestas prætoris vindicatur, plura facta esse intelliguntur. *h. l.* In actione etiam injuriarum tot sunt injuriæ, quot personæ injuriam facientium. *l. 34. D. de Injur.* præcipuè ubi per contumeliam damnum datum est. *h. l. jung. l. 8. C. de Injur.*

XII. *Ad l. 12.*] De re patris filiusfamilias arbiter esse potest. *l. 6. D. de Recept. qui arb. rec.* Imò in privatis negotiis pater filium, & filius

filius patrem judicem habere poteſt. *l.* 77. *& l. ſeq. D. de Iudic.* qui ex autoritate aliena, & ex formula à prætore præſcripta judicet; judicem datum *formula includit, eique cretos terminos ponit,* & de qua re cognovit, pronuntiare quoque cogendus erit. *l.* 74. *D. eod.* Aliud eſt in eo, qui præeſt juriſdictioni; hic eo anno, quo imperium habet, ſibi & liberis ſuis jus dicere prohibetur. *h. l. l.* 48. *D. de Iudic.* Magiſtratus juriſdictio fuit libera, & potuit actionem denegare, vel dare actionem cum exceptione. *l.* 26. §. 4. *D. Ex quib. cauſ. major.* Diſtinctio hæc inter judicare & jus dicere ſublata eſt hodie, uti colligitur ex iis quæ notavi ad *l.* 2. §. 6. *ſupr. de O. I.*

XIII. *Ad l.* 13. §. 1.] Si is qui mandavit juriſdictionem, deceſſerit, mandatum ſolvitur, niſi res ab eo, cui mandata eſt juriſdictio, geri cœperit. *h.* §. Ut autem res geri cœpta dicatur, non inſpicitur tempus litis conteſtationis, ut id multi interpretantur, ſed ubi mandatarius aditus fuit, vel ubi ſecundùm mores hodiernos citatio parti per apparitorem inſinuata eſt. *arg. l.* 18. *D. h. t. l.* 7. *D. de Iudic.* Judices à Præſide dati, qui ſecundùm ordinarium procedendi morem judicant, ac ab ipſo quaſi officio conſtituti videntur, durant in tempus ſucceſſorum ejus. *l.* 49. §. 1. *D. de Iudic.* quando res integra eſſe deſiit, nam prætor vel alii, qui provincias regunt, judicare jubere eo die, quo privati futuri eſſent, non poſſunt, verba ſunt *h.* §. 1.

XIV. *Ad l.* 15. *&* 18. *& fin.*] Arbitri compromissarii, quorum arbitria ad similitudinem judiciorum sunt redacta. *l.* 1. *D. de Rec. qui arb. rec.* privatorum consensu eliguntur; sed in privatorum potestate non est jurisdictionis novæ collatio. *l.* 3. *C. de Iurisdict.* Collegia habent suos collegiorum magistros, & opificum primores, qui ex Senatus aut Principum concessione hanc jurisdictionem obtinuerunt. *l. fin. C. h. t.* Privati autem recte se subjiciunt magistratui, cujus jurisdictioni subjecti non erant. *l.* 14. *&* 18. *D. h. t.* quod dicitur prorogari. *l.* 2. §. 1. *D. de Iudic.* modò fiat illa prorogatio litigantium consensu; si per errorem alius pro alio prætor aditus fuerit, nihil valebit, quod actum est. *h. l.* 15. Consensus ille aut est expressus aut tacitus: Expressa prorogatio inducitur ex consensu litigantium expresso, sola judicis aditione etiamsi lis necdum sit contestata; ante aditionem judicis pœnitentiæ locum plerique concedunt, si prorogatio sit facta nudo pacto, ex *h. l.* 18. Ego non tantum stipulationem, sed & pactum, quo foro renunciatur, servandum esse judico, & *l. pen. C. de Pact. & h. l.* 18. de utriusque prorogantis contraria voluntate, non unius pœnitentia accipio. Moribus etiam Patriæ à placito semel jurisdictionis ex pœnitentia resilire non licet. Cæterum praxis recepit, non aliter eum, qui se submisit alterius jurisdictioni, posse conveniri, quam si ibi inveniatur, & citatio ipsi insinuata

fue-

fuerit, *dat hy aldaer met de citatie belopen vvare.* Tacita prorogatio fit per litis contestationem. l. 4. C. *h. t.* præscriptio fori dilatoria inter exordia litis omissa post frustra opponitur. *l. pen. & ult. C. de Except.* Neque jura requirunt, ut exceptio fori declinatoria, *de exceptie van renvoy,* in objectione aliarum exceptionum dilatoriarum primum locum obtineat. Imò ne quidem in judicem consensisse is intelligitur, qui edi sibi genus desiderat actionis. *l. 33. D. de Iudic.* In Praxi exceptio fori primo loco proponitur. Citatus coram judice incompetenti, de cujus foro dubitatur, comparere tenetur, ut incompetentiam, privilegium suum, jus revocandi alleget. *l. 2. D. Si quis in jus voc. non ier. l. 5. D. de Iudic.* Sed nemo post causam inchoatam ob novum fori privilegium postea adeptum, forum declinare potest. *l. 19. D. h. t.* quasi præventus. *l. 7. D. de Iudic.* nisi speciale ei tale privilegium concedatur, ut judicium coram eodem judice continuare non cogatur. *l. 12. D. Si qui caut. jung. l. fin. C. de Cess. bon.* Quando autem manifestum est, citatum non esse de territorio vocantis, impunè extra territorium jus dicenti non paretur; idem est, & si supra jurisdictionem suam velit jus dicere. *h. l. fin. D. h. t.* unde prorogatio, quam dicunt fieri de causa ad causam, intra limites suos restringenda est, ex *l. 74. §. 1. D. de Iudic. l. 28. D. Ad municip.* neque enim ad causas, quæ majores judices desiderant, poterunt privati prorogare

gare jurisdictionem magistratus minoris, aut ut prætor fideicommissarius super aliis causis jus dicat, *arg. d. l. fin.* Neque admittimus prorogationem de loco ad locum, *arg. d. l. fin. l. 3. D. de offic. præs. l. 9. §. 1. D. de offic. procons. l. pen. D. de Iustit. & jur. junct. l. 3. C. h. t.* aut de tempore ad tempus, licet judicis pedanei, qui commodo litigantium judicare jussus est, intra certum tempus, prorogari tempora possint. *l. 2. §. 2. D. de Iudic.*

QUOD QUISQUE JUR. IN AL. STATUER.

XV. *Ad l. 1. §. fin.*] Cogitationis pœnam nemo legibus humanis patitur. *l. 18. D. de Pœn.* conatus non obest, ubi injuria nullum effectum habuit. *h. §. fin.* quod de nuda, simplici, in animo latenti, nemini detecta voluntate accipiendum est; Aliud dicendum est, ubi in terminis nudi conatus non subsistitur, quomodo punitur edicto nostro, *Quod quisque jur.* qui iniquum jus impetravit, etiamsi eo usus non fuerit. *l. 3. D. h. t.* Ita & is, qui hominis occidendi causa cum telo ambulaverit, lege Cornelia de sicariis tenetur. *l. 1. in pr. l. 14. D. Ad l. Cornel. de sicar.* Mores conatum cædis non ultimo supplicio, sed extra ordinem puniunt.

SI QUIS JUS DICENTI NON OBTEMPER.

XVI. *Ad l. un.* §. 2.] Licet mandato quantumvis generali non contineatur dolus, nocet nihilominus domino procuratoris dolus, negligentia vel contumacia, quæ processum respicit. *l.* 10. C. *de Procurat.* hactenus ut sententia valeat, dominus autem contra negligentem procuratorem per actionem mandati regressum habeat. *l.* 42. §. 2. *D. eod.* Sed quod ad proprias & merè personales contumaciæ pœnas, veluti si jus dicenti non obtemperaverit, ceu, quod extremum est, in jurisdictione non fecerit, ipse procurator punitur, non dominus. *h.* §. Quid si ob procuratoris inopiam actio mandati sit inanis, an dominus restituetur in integrum? Affirmativa placuit Cameræ Spirensi. Negativam nos amplectimur propter *d. l.* 10. quam restringi ad casum procuratoris locupletis non patitur textus generalitas, & ex singulari favore pupillis & adultis beneficium restitutionis hoc casu tributum est. *l.* 13. §. *fin. in fin.* C. *de Iudic.* Illud moribus conveniens est, si sententia sit lata à supremo Senatu. In Gallia sententia dolo & fraude procuratoris contra dominum lata rescinditur libello supplici.

DE IN JUS VOCANDO.

XVII. *Ad l.* 2.] Magistratus minores durante

rante administratione rectè conveniuntur; Majores verò magistratus, qui habent imperium, qui & coërcere aliquem possunt, & jubere in carcerem duci, quamdiu sunt in magistratu, in jus vocari non oportet, quia hac in jus vocatione videtur quasi imminuta dignitas majoris magistratus, quod etiam receptum fuit, propter periculum impressionis & potentatus, ne judicium corrumpatur. *h. l. l. 32. D. de Injur.* An durante administratione conveniri possunt, si in ipso officio deliquerunt? Rei quidem postulantur, sed differtur accusatio & cautione judicio sistendi causa promittitur in finem honoris. *l. 38. §. fin. D. Ad l. Iul. de adulter.* Ab hac regula videtur excipiendum crimen repetundarum. *l. 4. C. Ad l. Iul. repet.* Jure *Novv.* qui læsus est, adit sanctissimum civitatis Episcopum. *Nov. 86. c. 4.* Moribus hodiernis Magistratus, ne audacter grassentur, etiam durante officio conveniri possunt, licet in causis, quæ officium eorum concernunt, modus citandi sit nonnihil diversus, vid. Instruct. *Cur. Holland. art.* 8. 12. *&* 38.

XVIII. *Ad l.* 4. §. 2. *& l.* 13.] Licet non amplius obtorto collo inviti rapiantur in jus, qui sunt vocandi ad eum qui jus dicturus sit, filius tamen in jus vocaturus parentem, etiamnum hodie eget impetratione veniæ, ut dispiciat prætor, sitne actio, quæ instituitur, famosa, & parentis honorem suggillet. *l. 10. §. 12. D. h. t.* quam filio negabit. *l. 11. §. 1. D. de Dol. mal.* Paren-

rentum appellatio hoc loco in infinitum porrigitur. *h.* §. 2. Sed propriis vocabulis parentes usque ad tritavum nominantur, qui autem sunt ulteriores, quia non habent nomina propria, majores appellari solent. *l. ult.* §. 7. *D. de Grad.* Postea quoque generalem clausulam huic edicto prætor subjecit, ut generaliter eas personas quibus reverentia debetur, in jus vocare sine jussu prætoris non liceat. *h. l.* 13. Vocabulum reverentiæ non adeo laxè hîc accipiendum est, alioqui citra veniam in jus vocari non possent magistratus minores, præceptores, senes, quibus reverentia debetur, *l.* 5. *D. de Iur. immunit.* quod absonum; Sed paulò strictius & specialius pro magna quadam reverentia, & iis debita, quorum persona sancta nobis esse debet, qui parentum loco habentur, ut sunt socer, socrus, vitricus, noverca, quibus propter adfinitatem eadem, quibus parentibus, reverentia debetur. *l.* 16. *D. Sol. matrim. l. ult. D. de His quæ ut indign.* An vasallus etiam non impetrata venia dominum feudi in jus vocat impunè? Negativam sententiam probare solent ex *C. un. vers. Curia autem de Milit. vasall. qui contum.* Pessimè; edictum hoc de in jus vocando est pœnale. *l. pen. D. h. t.* adeoque argumentum à liberto ad vasallum non procedit, maximè cum sit hîc diversitatis ratio, nam & dominus fideli vicem reddere debet, quod si non fecerit, meritò censebitur maleficus; verba sunt Feudistæ in *c. un. circ. fin. de Form. fidel.*

fidel. In Camera Spirensi variè hac de re fuit judicatum.

SI QUIS IN JUS VOCATUS NON IERIT.

XIX. *Ad l.* 1.] Fidejussor indignum se reddit beneficiis fidejussoriis, si iis renuntiaverit, *arg. l. pen. C. de Pact.* Qui autem renuntiavit beneficio divisionis, ei adhuc superest beneficium excussionis & cedendarum actionum, quia renuntiationes strictè sunt explicandæ, neque amittitur beneficium divisionis, licet se fidejussor expressè in solidum obligaverit. *l.* 3. *C. de Fidejuss.* quare nec renuntiasse fidejussor beneficio excussionis intelligitur, licet se obligaverit ad instar principalis debitoris, *als principale schuldenaer*, *arg. d. l.* 3. *l. fin. C. de Novat.* Contrarium in foro observatur. Ita nec sufficit renuntiatio generalis, ubi specialis à lege requiritur, veluti in præscriptione fori seu incompetentiæ judicis. *h. l.* Neque valet conventio generalis, ne ulla exceptio in promissione deserta judicio sistendi causa facile objiciatur; nisi specialiter causæ exceptionum sint expressæ. *l.* 4. §. 4. *D. Si qui caution. in jud. sist.*

XX. *Ad l. fin.*] Si reus promiserit judicio sisti sub pœna, & non stiterit, ad pœnam agendum, pœnâ autem non adjectâ, incerti cum eo agetur ad id quod interest. *h. l.* h. e. quantum abest, quantumque quis lucrari potuit. *l.* 13. *D.*

Rem

Rem rat. hab. quemadmodum ſi pœna non fuiſſet adjecta compromiſſo, ſed ſimpliciter ſententiâ ſtari promiſerint compromittentes, incerti actio datur. *l. 27. §. fin. D. de Recept. qui arbitr.* Petimus igitur condictione incerti, ſeu actione incerta, aut præſcriptis verbis. *l. 19. §. fin. D. de Precar. l. 3. in fin. C. de Inutil. ſtip.* id quod intereſt, quod incertum eſt. *l. 118. §. fin. D. de V. O. §. fin. Inſt. eod.* & in facto conſiſtit. *l. 24. D. de R. I.* cujus probatio eſt difficilis & ad exiguam ſummam deduci poteſt. *h. l. fin. D. de Prætor. ſtipul.* ac à judice æſtimandum eſt, ut tamen hic in caſibus certis, qui certam habent quantitatem vel naturam, id quod intereſt duplum non egrediatur. *l. un. C. de Sentent. quæ pro eo quod inter.* Non rarò id quod intereſt æſtimatur arbitrio actoris, ſic ſi quis in jus vocatum vi exemerit, tenetur in factum actione, quâ non id continetur, quod in veritate eſt, ſed quanti ea res ab actore æſtimata eſt. *l. 5. §. 1. D. Ne quis eum qui in jus voc.* Condictione autem certi petitur certum, etiamſi ex contractu incerto agatur. *l. 9. in pr. D. de R. C.* An per contractum incertum innominatus intelligitur? Non videtur. *arg. l. 8. D. de Præſcript. verb.* Et qualis igitur? Non caret ratione conjectura, ſi de contractu generali, veluti ſocietatis, negotiorum geſtorum, tutelæ explicetur. *arg. l. 38. in pr. D. Pro ſoc.* Add. *l. 10. §. 1. D. de Appellat.*

NE QUIS EUM, QUI IN JUS VOCAB.

XXI. *Ad l. 3. §. ult. & l. seq. §. ult.*] Regulariter non est vis sine dolo malo, præsertim ut locum obtineat edictum de Vi bonorum raptorum. *l. 2. §. 8. D. de Vi bon. rapt.* Imo etiam est vis sine dolo, ut si quis per vim occupaverit bona propria, putans id sibi licere, hic quidem non tenetur actione de vi bonorum raptorum, sed propter vim etiam sine dolo commissam, dominio rei suæ cadit. *l. 7. C. unde vi.* In hoc item edicto sufficit vis, etiamsi dolus malus cesset, *h. l. 3.* quando est justa causa exemptionis, veluti, si quis exemerit eum, quem ex edicto in jus vocari non debere falso existimavit, non excusabitur ab actione pœnali, etiamsi dolus malus abfuerit. *h. l. 4. §. fin.*

QUI SATISDARE COGANTUR.

XXII. *Ad l. 1.*] Satisdatio eodem modo appellata est, quo satisfactio. *h. l.* non tamen utriusque est eadem significatio, vocabulum enim satisfacere est generalius. *l. 9. §. 3. D. de Pignor. act. l. 21. §. fin. D. de Constit. pec.* Satisdatio est cautio, qua adversarium securum reddimus datis fidejussoribus, *h. l.* & cautioni pignoratitiæ opponitur. *l. 6. §. fin. D. Quib. mod. pign. solv.* Exigitur autem satisdatio in stipulationibus prætoriis, quando de incerta quantitate, de eo

quod

quod intereſt agitur. *l. 7. D. de Prætor. ſtip.* Ubi autem de quantitate facile conſtare poteſt, putant ſufficere cautionem pignoratitiam. *l. 1. §. 9. D. de Collat. l. 4. §. 8. D. de Fideicommiß. libert.* Et hæc diſtinctio fundamento non deſtituitur, ſed clarior erit ſenſus, ſi dicamus, fidejuſſores præciſè deſiderari, ubi requirit prætor ſatiſdationem, *d. l. 7. junct. l. 1. h. t.* ait pignora ſufficere, ubi prætor ſimpliciter jubet caveri, ut in *d. l. 1. §. 4.* Interdum etiam ſatiſdationis appellatione repromiſſio continebitur, qua contentus fuit is cui ſatiſdatio debebatur. *l. 6. D. de V. S.* quia conſentienti non fit injuria. *l. 1. §. 5. D. de Injur.* In conventionalibus cavemus utroque modo, & pignoribus & fidejuſſoribus. *l. 54. §. fin. D. Mandat.* Moribus quoque hodiernis cautiones judiciales, præſertim cauſâ cognitâ, fiunt pignoribus; Aliter viſum fuit Curiæ Ultrajectinæ.

XXIII. *Ad l. 2. §. fin. & l. 3.*] Non poteſt eſſe plus in fidejuſſione quàm eſt in principali obligatione, & ſi plus promittat fidejuſſor, quam debet reus principalis, obligatio in totum eſt inutilis. *§. 5. Inſt. de Fidejuſſor. l. 8. §. 7. D. eod.* Verum ipſi fidejuſſores novam interdum contrahunt obligationem, veluti ſuper facto de ſiſtendo, & vel ſimpliciter aliquem ſiſti promiſerunt, & tenentur quanti ea res eſt, vel certam quantitatem adjecerunt & in eam tenentur, ſive reus infra ſive ſupra eam quantitatem debeat,

hh.ll. An autem ex mora rei principalis obligatio fidejussoris augeatur, dicam *ad l.* 8. *D. de Eo quod cert..loc.*

XXIV. *Ad l.7.§.fin.*] Si pro re mobili non satisdetur & persona sit suspecta, ex qua satis desideratur, res sequestrabitur. *h. l.* hic est casus singularis, quo sequestratio fuit admissa, alios collig. ex *l.16.D.de Offic.præs.l.5. D.Fam.erc. l.5.§.1.circ.fin.D.Vt legat. nom.l.21. §.fin. D. de Appell.* Regulariter igitur ne quis commodo possessionis citra causæ cognitionem privetur, sequestratio est prohibita: Imo omnimodo sequestratio pecuniæ est prohibita in *l. un. C.de Probib. seq. pec.* quamvis & ibi postea observari cœperit. *l.* 20. *C. de Agricol.& censit.lib.* 11. Moribus hodiernis frequenter sequestrationes admittuntur.

XXV. *Ad l.8.in pr.*] In judiciorum præparatoriis in judicio constituendo vel ordinando potiores sunt partes actoris quam rei, ut si de die ponenda in stipulatione judicio sisti consentire nequeant, aut inter se dissentiant litigatores, stipulatoris est diem eligere; si tamen reum stipulator nimis arctet, moderatum spatium à judice statuetur. *h. l.* quod si inter partes de die nihil actum sit, jubebit prætor vicena millia passuum in singulos dies dinumerari. *l.1. D. Si quis caution. in Iudic.* Ita in ambigua intentione vel oratione id quod actori utilius est, accipimus. *l.66. D. de Iudic. l.172. §.1. D.de R.I.*

He-

Heredes quoque actoris quandoque ſunt melioris conditionis, quam rei. *l.* 5. §. 7. *D. Iudic. ſolv.* Verum in exitu judicii & lite decidenda favorabiliores ſunt rei quam actores. *l.* 125. *D. de R. I.* propenſiores ſumus ad liberandum quam ad obligandum. *l.* 47. *D. de O. & A.* quomodo in criminalibus ſatius eſt impunitum relinqui facinus nocentis, quam innocentem damnare. *l.* 5. *D. de Pœn.* Exempla alia paſſim occurrunt, ut in *l.* 37. *D. de Fidejuſſor. l.* 91. §. 3. *D. de V. O. l.* 5. §. *fin. D. de Dol. mal. except. l.* 38. *D. de Re jud.* Extra judicium in contractibus intentio ambigua explicatur contra eum, in cujus poteſtate fuit legem contractus dicere apertius, ut dicetur *ad l.* 39. *D. de Pact.*

XXVI. *Ad l.* 9.] Arbitrorum genera ſunt duo; unum, ut ſive æquum ſit ſive iniquum, parere debeamus; quod obſervatur, quando ex compromiſſo ad arbitrum itum eſt; alterum ejuſmodi, ut ad boni viri arbitrium redigi debeat, ſi in ſocietate ſint conſtituendæ partes lucri & damni, in venditione, pretium, in locatione merces definienda. *l.* 76. *& ſeq. D. Pro ſoc.* quem vocant arbitratorem. Additur & tertium genus arbitrorum, quos arbitros juris vocant, qui à judicibus eliguntur actibus quibuſdam comprobandis, veluti probandis fidejuſſoribus de judicio ſiſtendo, à quibus perinde atque à judicibus appellare licet. *h. l.* ſed à laude arbitri compromiſſarii non datur appellatio, quia verè nec ar-

biter judex, nec ejus pronuntiatum ſententia eſt. *l. 1. C. de Rec. arbitr. l. 13. §. 5. D. de His qui not. infam.* An ſi ſine pœnæ adjectione nudo pacto compromiſſum eſt, appellare licet? Nequaquam, eadem enim ſemper manet natura arbitrii; imputent ſibi partes, quod ſtipulationem amiſerint. Quid? ſi arbitri laudum contineat iniquitatem notoriam & læſionem enormiſſimam? Hîc Interpp. reductionem ad arbitrium boni viri largiuntur. Confictum hoc eſt, ſtabitur enim ſententiâ arbitri, ſive æqua, ſive iniqua fuerit. *d. l. 76. l. 27. §. 2. D. de Recept. qui arbitr. recep.* Conſentiunt ll. Transiſulaniæ *p. 1. tit. 18. §. ult.* Velaviæ, *tit. 22. §. ult.* Ibi, *ſonder daer van eenige appellatie, ofte reductie te mogen geſchieden.* Alibi Reductiones locum obtinent. De arbitratore agitur infra *ad d. l. 76. D. Pro ſoc.*

XXVII. *Ad l. 15.*] Ad evitandam cautionem judicio ſiſti ſufficit poſſideri bona immobilia. *h. l. in pr.* quia propter eam poſſeſſionem ceſſat omnis ſuſpicio fugæ, & lex præſumit, poſſeſſorem non facilè diſceſſurum, & ſi diſceſſerit, paratum eſt remedium, ut creditor in bonorum poſſeſſionem mittatur: Neque hîc ſingularis obligatio immobilium requiritur, neque nocebit poſtea deſiiſſe poſſidere, uti cautione oneretur. *h. l. §. ult.* Alibi, quando vitioſè cautum vel ſatiſdatum, non videtur cautum. *l. 6. D. h. t.* prætoriæ ſtipulationes ſæpius interponuntur cùm ſine culpa ſtipulatoris cautum eſſe deſiit. *l. 6.*

D. de

D. de Prætor. ſtip. Imò qui pro alio intervenit, & alium vult defendere, etiamſi ſit locupletiſſimus, ad cautionem tamen tenetur. l. 1. §. 1. D. ut legat. nom. l. 51. cum ll. ſeqq. D. de Procurat. Poſſeſſor autem hîc accipiendus, qui in agro vel civitate rem ſoli poſſidet ex aſſe vel pro parte. h. l. §. 1. Diverſa cauſa eſt ejus, qui fundi petitionem perſonalem habet. l. 1. §. 4. eadem eſt ratio actionis realis, minus eſt habere actionem quam rem. l. 404. D. de R. I. Hîc tamen interdum qui verè poſſident, non habentur pro poſſeſſoribus, & contra non verè poſſidentes pro poſſeſſoribus habentur, ut judicio ſiſti cavere non teneantur, ſic creditor, qui pignus poſſidet naturaliter & juſtè, l. 35. §. fin. & l. 37. D. de Pignor. act. hîc poſſidere non intelligitur. h. l. §. 2. Idem obtinet in cauſa noxali. l. 22. §. 1. D. de Noxal. act. in jure uſucapiendi. l. 13. & 16. D. de Vſucap. atque ideò poſſeſſio creditoris dicitur qualis qualis in l. 88. D. de A. H. Præterea, ſi poſſeſsionis vocabulum propriè & ſtrictè ſumatur, prout in l. 115. D. de V. S. quando datus eſt in dotem fundus alienus, non uxor ſed poſsidet dotem maritus, cui dos eſt tradita, qui & mediante uſucapione ejuſdem dominium directum ſibi hoc caſu acquirit. l. 3. §. 1. D. de Public. in rem act. tot. tit. D. Pro dot. in eadem judicio ſiſti cautione tam uxor quam maritus fundi dotalis poſſeſſores eſſe intelliguntur. h. l. §. 3. neque tamen ab aliis omnibus ſatisdationibus maritus

liberatur, nam &, si à marito fundus dotalis petatur, fidejussio mulieris admittitur. *l.* 8. §. 1. *in fin. D. h. t.* Moribus pro arresti relaxatione, etiam qui possident bona immobilia, vel fidejussoribus vel pignoribus cavere tenentur.

SI EX NOXALI CAUS. AGAT.

XXVIII. *Ad l. pen.*] Qui servum in eadem causa sistere promisit, si liber factus sistatur, non recte sistitur, si servus sit reus criminis capitalis vel actione injuriarum teneatur, quia aliter de servo, aliter de libero vindicta sumitur. *h. l.* tempus delicti solet considerari, ubi est mutata rei qualitas, non etiam tempus ferendæ sententiæ, quatenus id tempori delicti opponitur. *l.* 1. *in pr. D. de Pœn.* Fieret autem isto casu conditio actoris deterior, atque propterea in eum difficultas probandi redundaret, quod eum servum fuisse demonstrare cogatur, dum delinqueret, *arg. l.* 2. *D. de Probat.*

DE EO PER QUEM FACT. ER.

XXIX. *Ad l.* 3. *in princ.*] Qui impedit aliquem sisti judicio, tenetur in factum actione, quanti actoris interfuit eum sisti; in quo judicio deducitur, si quid actor ob eam rem amiserit, veluti si reus interim dominium rei sibi adquirat, aut actione liberatus fuerit. *h. l.* Eodem modo eximere dicitur ille in jus vocatum, qui moram facit, quo minus in jus veniret, ut actionis

dies exiret. *l.* 4. *in pr.* D. *Ne quis eum qui in jus voc.* Sola igitur in jus vocatio non fuit causa interrumpendæ usucapionis aut præscriptionis, vid. quæ infra dicentur *ad l.* 17. §. *fin.* & *l. seq.* D. *de R. V.* Sic etiam qui judicio accepto citra causam supersedit, frustra rem in judicium deduxisse existimabitur, & causâ hoc modo finitâ, nec res litigiosa, nec possessor malæ fidei amplius habebitur, cùm lite mortuâ, instantiâ peremtâ culpâ actoris nulla amplius res sit. *l.* 2. D. *Iudicat. solv.* Exemplum proponitur in *l.* 2. §. *ult.* D. *Ne de stat. defunct.* Add. ll. Ruremund. *p.* 3. *tit.* 4. §. 2. *art.* 2.

SI QUIS CAUTION. IN IUDIC. SISTEND.

XXX. *Ad l.* 8.] In paris facti obligationibus ante litem contestatam moram purgare licet; post litem autem contestatam, cum jam cæpit stipulator agere ad id quod interest, res non est integra, neque igitur promissor facti liberabitur condemnatione quanti ea res est. *l.* 84. D. *de V. O. l.* 17. D. *de Constit. pecun.* Cum quid promittitur certa die, ac pœna simul adjicitur, ex die statim pœna committitur, neque qui offert debitum post diem, eandem evitat. *l.* 23. D. *de O. & A. l.* 23. D. *de Recept. qui arbitr. recep.* excipitur fidejussor. *l.* 26. C. *de Fidejussor.* Ubi tamen quis se certâ die sisti judicio promiserit, & ni stiterit, pœnam, liberatur à præstatione

ejus quod intereſt, etiamſi ſiſtat ſe poſt diem, modo hoc fiat ante litis conteſtationem, nec actoris jus ex mora fuerit factum deterius. *h. l.* Publicanus etiam qui poſt acceptum judicium reſtituere paratus eſt, abſolvitur. *l. 5. D. de Publican.* quia ſententia edicti iſtius pœnam infligit ſub hac conditione, *ſi id reſtitutum non erit. l. 1. D. eod.*

DE FERIIS ET DILATIONIBUS.

XXXI. *Ad l. 1. §. 1. & l. 4.*] Præſides provinciarum ſolent meſſis vindemiarumque cauſa tempus ſtatuere ex conſuetudine cujuſque loci. *h. l. 4.* ſeu ferias ſecundùm mores & conſuetudinem, quæ retro obtinuit, dare. *l. 7. in princ. D. de offic. proconſ.* quomodo tempus feriarum, legibus & jure publico inſtitutarum determinant, non autem novas faciunt ferias, quas propria autoritate condere eis non licet. *l. 4. C. h. t.* Feriæ aliæ ſunt dedicatæ cultui divino, aliæ ſunt conſtitutæ in utilitatem & favorem hominum; ſententiæ & actus judiciales hiſce diebus celebrati ſunt nulli. *h. l. 1. §. 1.* niſi feriatis diebus ex partium voluntate fuerit judicatum. *l. 6. D. h. t.* quod accipitur de feriis in gratiam hominum conſtitutis; quæ enim feriæ ſunt dedicatæ cultui divino, iis renuntiare non licet. *l. fin. C. h. t.* quo referri ſolent final. verba *l. 36. D. de Recept. qui arbitr. recep. niſi alia lege eadem dies feriata, in qua ſententia dicta, eſt excepta.*

XXXII.

XXXII. *Adl.7.& ult.*] In caufis pecuniariis omnis dilatio in fingulis caufis plus quam femel non tribuitur. *h.l.ult.* Additur in *l.* 1. *in fin. C. de Dilat. non facile*; nam utilitatis litigantium gratia, cauſâ cognitâ & iterum dilatio concedi ſolet. *h.l.7.* In cauſis criminalibus cauſâ quoque cognitâ accuſatori conceduntur duæ dilationes, tres reo. *d.l.fin.* cujus partes ſunt favorabiliores. *l.* 125. *D. de R. I. jung. l.* 5. *§. ult. D. de Dol. mal. except.* neque excipitur crimen adulterii propter *l.* 41. *D. Ad l. Iul. de adult.* quæ ex *d. l. fin.* commodam recipit interpretationem. Ita qui pro tribunali cognoſcit, tempus, quod judicatis conceditur, prorogare poteſt. *l.* 2. *D. de Re judic.* arctatio ei non tam facilè conceditur. *l.* 4. §. 5. *D. eod.* niſi in cauſis ſingularibus. *d.l.* 2. Moribus dilationum tempora ferè ſunt arbitraria.

De Edendo.

XXXIII. *Ad l.* 1.] Qua quiſque actione agere volet, eam edere debet, ut ſciat reus utrum cedere, an contendere ultra debeat, &, ſi contendendum putet, veniat inſtructus ad agendum, cognitâ actione qua conveniatur. *h. l.* edita actio ſpeciem futuræ litis demonſtrat. *l.* 3. *C. h. t.* unde Comicus in Adelph.

---- *Quid? ſi ego tibi illam nolo vendere,*
Coges me? AEs. Minime. S. Namque id metui.
AEs. Neque vendundam cenſeo

Quæ

Quæ libera eſt: nam ego illam liberali aſſero cauſa manu.
Nunc vide utrum vis argentum accipere, an cauſam meditari tuam.
Delibera hoc dum ego redeo leno.

Deliberandi ſpatio præfiguntur horæ viginti dierum induciæ. *Nov.* 53. *c.* 3. *Auth. offeratur. C. de Lit. Conteſtat.* quæ etiam conceduntur reo, ſi actor actionem inſtitutam deſeruerit, & novam ſubrogaverit, *arg. l.* 79. *D. de Iudic.* An genus aut nomen actionis exprimendum eſt? Diſting. In actionibus perſonalibus cauſa indefinita non ſufficit, quia ex pluribus cauſis eadem res mihi deberi poteſt; contrarium eſt in rei vindicatione, quâ cum experior, non expreſſa cauſa, ex qua rem meam eſſe dico, omnes cauſæ una petitione adprehenduntur, quia dominium non niſi ex una cauſa contingere poteſt. *l.* 14. §. 2. *D. de Except. rei jud. l.* 3. §. 4. *D. de A. P.* non obſtante *l.* 2. *D. Pro ſuo.* Jure Canonico, cui conſentiunt mores hodierni, non ita ſubtiliter de nomine actionis diſquiritur, ſed ſimpliciter & factum ipſum, & rei veritas proponitur, ita ut ex eo jus agendi colligatur. *c.* 6. *X. de Iudic.* Cautè tamen hîc procedat actor, atque nihilominus negotio convenientem in judicium deducat actionem, ne propter errorem in hoc commiſſum exceptio informalitatis, ut loquuntur, ei objiciatur.

XXXIV. *Ad l.* 3.] Non ut actor reo, ſic reus

reus actori instrumenta ad fundandam intentionem ejus edere compellitur. *l.* 4. *& ult. C.h.t. l.* 7. *C. de Testib. c.* 1. *X. de Probat.* ne cogatur dicere cum Poëta, *Heu patior telis vulnera facta meis.* Conf. ll. Ruremund. *p.* 5. *tit.* 13. §. 1. quod tamen non est universale, nam interdum ex causa, quæ ad judicis officium pertinere solet, reus instrumenta actori edere cogitur. *l.* 1. *C.h.t.* veluti si pro fisco de jure capiendi, vel de jure dominii, vel de aliqua causa simili, re nummaria, quæratur, non si de capitali causa agatur. *l.* 2. §. 2. *jung. l.* 37. *D. de Iur. fisc.* nisi fortè ipse reus in judicio instrumenta producat, quò non incommodè restringitur. *h.l.* 3. Editione quoque instrumentorum est opus si argentarius, vel ejus successores conveniantur. *l.* 10. *in pr. & l.* 9. §. 1. *D. h. t.* Controvertitur, an non reo, qui in exceptionibus pro actore habetur, *l.* 1. *D. de Exception.* quatenus ibi intentionem suam implere debet, *l.* 19. *D. de Probat.* necessitas imponatur, ut actori ad juvandam saltem replicationem instrumenta exhibeat? Affirmant multi; satis jejunè; cùm enim per replicationem actio instituta quasi in pristinum statum restituatur, atque actoris jus propter defensionem rei aliquo modo enervatum iterum confirmetur, tanto minus in replicatione reum pro actore habendum esse consequitur. Quod autem dixi de instrumentis ab actore reo edendis, id non de rationibus duntaxat, sed de instrumentis communiter exaudiri volo, *arg. d. l. fin. C. h. t.*

EXER-

EXERCITATIO TERTIA

RESPONDENTE

JUSTO VYGH, *Arenaco-Gelro.*

DE PACTIS.

I. A *d l.* 1. *§.* 3.] Non tantum conventionis nomen generale eſt, atque ad conventiones quaſcunque & nudas & non nudas pertinet. *h.* §. Sed & idem ſtatuitur de pactione ſeu pacto (quæ duo non diſtinguuntur. *h. l.* 1. *§.* 2. *l.* 3. *D. de Pollicitat. l.*7. *§.*4. *& ſeqq. D. h. t.*) ut & hîc ſæpè contractus comprehendantur, *arg. §. fin. Inſt. de Servit. præd. §.* 1. *Inſt. de Vſufr. l.* 20. *C. de Pact.* quomodo & prætor pacta, pacta conventa (quæ etiam ſunt ſynonyma & ἰσοδυναμῦντα. *tit. D. de Pact. dotal. junct. tit. C. de Pact. conventi tam ſup. dot.*) ſe ſervaturum pollicetur. *l.*7. §.7. *D. h. t.* datâ quidem actione in contractibus. *l.* 1. *D. Commod.* vel datâ exceptione in pactis nudis. *ead. l.* 7. §.4. uti in judicio familiæ erciſcundæ adjudicatione prætor tuetur exceptiones, aut actiones dando. *l.* 44. *§.* 1. *D. de Famil. erciſc.* Interdum etiam prætor pactiones nudas tuetur dando actiones, qualia ſunt pacta conſtitutæ pecuniæ, & hypothecæ. *l.* 17. §. 2. *D. h. t.* quæ per ſe manent nuda, licet extrinſecus à prætore confirmentur, quemadmodum & alia pacta legitima, veluti dotis. *l.* 6. *D. de Dot. promiſſ.* donationis.

l. 35.

l. 35. §. 5. *C. de Donat.* Add. *l.* 30. *D. de Vsur. l.* 5. §. 1. *D. de Nautic. fœnor.* & dicitur legitima conventio, quæ lege aliqua confirmatur vel adjuvatur, ut nomine pacti nudi aliquando detur actio. *l.* 6. *D. h. t.* uti etiam nomine naturalium obligationum interdum actio competit. *l.* 10. *D. de O. & A.* Pactum igitur aliud est nudum, aliud non nudum, seu contractus; vel conventio alia est nuda, alia non nuda. *l.* 8. *&* 15. *D. de Præscript. verb. l.* 10. *C. h. t.* add. *l.* 61. *D. Pro soc.* Contractus item nomen latissimè patet, nam omnem obligationem pro contractu habendam esse asserit JC. in *l.* 20. *D. de Iudic.*

II. *Ad l.* 2. §. 1. *& l.* 3.] Redditio chirographi, quod continet principalem obligationem, inducit remissionem debiti. *h.* §. 1. Aliud est in chirographo cancellato, quod quidem inducit præsumptionem solutionis & liberationis, sed ea contrariâ probatione eliditur. *l.* 24. *D. de Probat.* Quæro, si plura ejusdem debiti sint chirographa, an debitor, si penes eum inveniatur unum, sit liberatus? Non existimo, *arg. l. fin. D. de His quæ in testam. delent.* Pignore autem reddito, quod est παρενθήκη seu accessio duntaxat principalis obligationis. *l.* 43. *D. de Solut.* debitum principale peti posse dubium non est, nisi specialiter contrarium actum esse probetur. *h. l.* 3. sed creditori pignoris jus remissum est. *l.* 7. *C. de Remiss. pign.* neque hîc opus est expressa conventione, cujus Impp. de facto consulti

men-

mentionem faciunt in *l. 9. C. eod.* Si tamen invito vel ignorante creditore cautio ſit reddita, ne quidem pignus ſolvitur, *l. 15. C. de Solut.* Sic & ſi conceſſerit creditor debitori, ut hic precario aut pro conducto pignore ſeu re ſua utatur, neutiquam jus pignoris remiſſum eſt. *l. 35. §. 1. & l. 37. D. de Pignor. act. l. 36. D. de A. P.*

III. *Ad l. 4.*] Inducta & invecta ab inquilino in prædium urbanum tacito pignoris jure tenentur. *h. l. l. 4. & 6. D. In quib. cauſ. pign. tac.* non tantum pro mercede locationis, ſed & pro deterioratione culpâ inquilini facta. *l. 2. D. eod.* Et, quia nuſpiam bona minorum excipiuntur, ſub prædicta regula, quæ verſatur in terminis hypothecæ legalis, ea contineri judico, etiamſi ex conventione pignori obligari nequeant. *l. 22. C. de Adminiſtr. tut.* Idem ſentio de libris Studioſorum in muſæum conductum illatis, neque hodie hypothecæ tacitæ eximuntur, propter *Auth. Habita. C. Ne fil. pro patr.* neque etiam diſcrepant mores hodierni, licet libri iſti ſub expreſſa generali omnium bonorum obligatione contineri non videantur, *arg. l. 6. & ſeq. D. de Pignor.* In illatis in ruſticum prædium exigitur voluntas inferentis. *l. 5. C. Locat.* h. e. expreſſa conventio, *arg. l. 5. §. 1. D. In quib. cauſ. pign tac. contrah. junct. l. 4. D. eod. h. l. 4.* Unde datur interdictum Salvianum domino fundi de rebus coloni, quas is pro mercedibus fundi pignori futuras pepigiſſet. *§. 3. Inſt. de Interdict.* Fructu

dun

duntaxat, qui ibi naſcuntur, tacitè ſunt obligati. *l. 7. D. In quib. cauſ. pign. tac. contr.* ubi tamen principium ſeparandum eſt à *§. 1.* qui de prædio urbano explicari debet. Moribus hodiernis in quodcunque prædium, tam ruſticum, quam urbanum, illata tacitè oppignorantur. Reform. Velav. *tit.* 26. §. 11. ll. Municip. Zutphan. *tit.* 25. §. 3. ll. Rurem. *p.* 4. *tit.* 4. §. 2. *art.* 2. Transiſulan. *p.* 2. *tit.* 9. §. 13. Et jus in pignore retinetur, licet debitor rem oppignoratam in alium transferat, quod vel oſtendit caſus ſingularis *l.* 9. *D. In quib. cauſ. pign. tac. contrah.* & quia pignoris perſequtio in rem parit actionem creditori. *l.* 17. *D. de Pignor.* quæ contra poſſeſſores quoſcunque conceditur. *l.* 25. *D. de O. & A.* Moribus hodiernis, ſi res mobiles illatæ alio transferantur, pignus extinguitur, & neceſſe eſt, ut in prædio detineantur, aut amotæ à creditore confeſtim arreſto includantur. Ita nuper conſultus reſpondi.

IV. *Ad l.* 7. §. 1. *&* 2.] Conventio quæ habet nomen legitimum, quæ propter utilitatem, quam generi humano præbet, accepit nomen ſpeciale, aut quæ quidem nomine ſpeciali caret, ſed cauſam habet, vocatur contractus ſeu *συνάλλαγμα*, *h. l. jung. l.* 19. *D. de V. S.* ubi tamen contractus *δύπλευροι*, à latere utroque obligatorii tantum deſcribuntur, atque ita mutuum, & ſtipulatio contractui opponuntur. Per cauſam autem in *h. §.* 2. intelligitur à quibusdam cauſa

impulſiva, ab aliis negotium habile ad producendam obligationem efficax. Explicatius per cauſam denotatur datio aut factum, *arg. h.* §. 1. & 2. *junct.* §. 4. ut conventio nuda per dationem aut factum degeneret in contractum innominatum, quomodo placitum permutationis diſtinguitur ab ipſa permutatione, ſeu contractu do ut des, in *l.* 3. *C. de Rer. permutat.* eoque reſpectu dicitur nomine tranſactionis dari actio præſcriptis verbis, quà ab una parte interceſſit datio, aut ab altera lis remiſſa, in *l.* 6. *C. de Tranſaction.* Atque illa ſi penitius examinentur, liquebit, in nullo contractu nominato cauſam reperiri. Nam *v. g.* Contractus reales, de quibus dubitari poſſet, perficiuntur quidem datione, non tamen talis eſt datio qualis in contractu innominato cauſam facit. In mutuo res datur fungibilis, non ut res detur, ſed ut alia res ejusdem generis reſtituatur.

V. *Ad ejusd. l.* §. 4. & 5.] Fidei humanæ nihil magis congruum eſt, quam quæ placuerunt cuſtodiri. *l.* 1. *D. h. t.* grave eſt fidem fallere. *l.* 1. *in pr. D. de Conſtit. pecun.* neque tamen, ſi conventio placiti fine ſteterit, ex nudo pacto actio Jure noſtro naſcitur. *l.* 27. *C. de Locat. conduct.* *l.* 10. *C. h. t.* ſed exceptio datur. *h.* §. 5. Neque jure Canonico tale pactum producit actionem, quod quidem judicat, pacta ſervanda, pacta cuſtodienda, ſtudioſe agendum eſſe, ut ea quæ promittuntur, opere impleantur. *c.* 1. & 3. *X. h. t.*

ſed

ſed legibus convenienter & juxta. *d. l.* 7. §. 7. *h. t.* quia jus Canonicum, quando juri Civ. non eſt apertè contrarium, inde interpretationem recipit. *c.* 1. *&* 2. *X. de Oper. nov. nuntiat.* Nuda tamen pollicitatione ſeu pactione, (ajunt Impp. in *l.* 5. C. *de Contrah. ſtipul.*) ad præſtanda ea, quæ ſunt promiſſa, urgeri quenquam non ſemper jura permittunt. *Non ſemper*, pacta enim quædam etiam nuda ſunt obligatoria, veluti legitima, item quæ in continenti & ingreſſu συγχρόνως τῇ συςάσει, τȣ̃ συναλλάγματος bonâ fide. Contractibus adjiciuntur, quæ partem faciunt contractus, legem dant contractui, eique inſunt. *h.* §. 5. *l.* 13. *C. h. t.* Atque hoc caſu non datur nova actio præſcriptis verbis, *arg. l.* 1. *& ſeqq.* D. *de Præſcript. verb.* Sed actionem ex contractu deſcendentem formant, eorumque nomine actio principalis contractus datur. *l.* 69. D. *de Contrah. empt. l.* 6. §. 1. D. *de A. E.* Si tamen dubitetur, an principali actioni ſit locus, veluti ſi pactum tendat ad diſſolutionem contractus, datur actio præſcriptis verbis. *l.* 12. D. *de Præſcript. verb.* cum qua etiam conjungitur actio principalis contractus in *l.* 2. C. *de Pact. int. empt.* cujus etiam ſolius in caſibus dubiis ſæpe fit mentio, ut in *l.* 4. D. *de L. Commiſſor. l.* 16. D. *de Ind. addict.* An pacta adjecta inſint contractibus ſtricti juris, dicam infr. *ad l.* 40. D. *de R. C.* Receſſit hæc diſputatio ſubtilis ab uſu hodierno, quo quævis pacta deliberato animo inita ad agendum ſunt efficacia.

VI. *Ad §.* 14.] De furto paciſci lex permittit. *h.* §. ſi quis precibus impetraverit, ne ſecum furti ageretur alioqui cum pretio quantocunque pactus eſt, notatur infamiâ. *l.* 6. §. 3. *D. de His qui not. infam.* Crimen confiteri intelligitur, qui ita, maximè cum res deducta eſt in judicium, paciſcitur. *l.* 4. §. *fin. & l. ſeq. D. eod.* quò ref. §. 2. *Inſt. de Pœn. tem. litig.* Neque tamen Transactiones, quæ non celebrantur gratis, *l.* 38. *C. de Tranſact.* de privatis delictis planè ſunt prohibitæ. *l.* 7. *D. de Condict. furtiv. l.* 54. §. *fin. & l.* 56. §. 4. *D. de Furt. l.* 13. *C. eod.* De criminibus quoque publicis non capitalibus qui tranſigit, incidit in accuſationem falſi. *l.* 18. *C. de Tranſact.* tenetur quoque concuſſionis, qui ob accuſandum vel non accuſandum pecuniam accipit. *l.* 1. *&* 2. *D. de Concuſſ.* quo ſenſu interdictum eſt ſordidis Concuſſionibus, non autem Tranſactionibus. *l.* 1. §. 3. *D. de Calumniat.* quando eſt cauſa ſanguinis. *l. fin. D. de Prævaricat.* Capitalis *l.* 18. *C. de Transact.* ignoſcendum enim jura cenſuerunt ei, qui ita ſanguinem ſuum qualiter qualiter redemptum voluit. *l.* 1. *D. de Bon. eor. qui ant. ſent.* Sed hæc pactio non præjudicat Magiſtratibus aut aliis privatis, quo minus hi eundem reum criminis peragere, illi ex officio contra delinquentem procedere & inquiſitionem inſtituere poſſint, *arg. l.* 51. *D. Ad l. Aquil. junct. l.* 38. *D. h. t. l. pen. D. de Re jud.* Moribus publica criminum accuſatio publicis perſonis committi ſolet.

VII. *Ad*

VII. *Ad §. pen.*] Licet exonerare bona viventis, pactio filii inita cum creditoribus paternis, fortè ob ſpem paternæ hereditatis, ei prodeſt, ut per doli exceptionem liberetur. *h.* §. ſed bona vivi parentis donationibus aut aliis alienationum generibus onerare nequit. *l.* 29. *§. fin.* D. *de Donat. l.* 4. C. *Si res alien. pign. l.* 3. C. *de Patr. poteſt.* Omnis conventio de hereditate hominis viventis & certi eſt prohibita *l.* 4. C. *de Inutil. ſtipul. l.* 1. *& ſeq. §.* 1. *in fin.* D. *de Her. vend.* ubi tamen hæc vox *Maximè* ſignificat ita demum, ut & in *l.* 9. D. *de uſucap.* Neque pœna in contrarium promiſſa peti poteſt. *l.* 61. D. *de V. O.* Neque ſuſtinetur pactum dotale ἰσομοιρίας, æqualis ſucceſſionis. *l.* 15. C. *h. t.* ſed inter milites jure ſingulari receptum eſt, ut pacta reciproca περὶ ἀλληλοκληρονομίας valeant. *l.* 19. C. *eod.* Inter paganos quoque ſi ille, de cujus hereditate agitur, conſentiat, & in illo conſenſu uſque ad extremum vitæ ſpiritum perſeveret, conventio ſubſiſtit. *l. ult.* C. *h. t.* Conventio item generaliter accepta de hereditate obventura, nullius hominis deſignatâ hereditate, ſuſtinetur, veluti, ſi inter ſocios convenerit, ut, ſi qua juſta hereditas alterutri ſocio obvenerit, ea ſit communis. *l.* 3. §. 2. D. *Pro ſoc.* Moribus multarum gentium frequentiſſimè ſucceditur ex pactis antenuptialibus: In Friſia hic ſtrictiſſimè ſervatur. Jus civile Roman. & pactum æqualis ſucceſſionis improbatur. Idem judicarunt Ultrajectini.

VIII. *Ad* §. *fin.* & *l.* 8. & 10.] Non nocet creditoribus hereditariis conventio heredis, etiam qui pactus est, ut æs alienum ſolvat emptori hereditatis. *l.* 2. *C. de Hered. vel act. vend.* Neque, ſi major pars creditorum de remiſſione debitori facienda convenerit, hæc conventio reliquis nocet. *l.* 25. *C. h. t. l.* 74. *D. de R. I.* Add. *l.* 39. *D. de N. G.* Excipitur heres alicujus obærati debitoris, qui ſi antequam adire velit hereditatem, cum omnibus creditoribus vel majore eorum parte paciſcatur, ut minus ſolvatur, conventio eſt valida. *h. l.* 7. §. 17. nocebitque etiam iis, qui pacti non ſunt; prætor, ſi diſſentiant, ſequetur majoris partis voluntatem. *h.* §. *fin.* Major autem pars æſtimabitur 1. ex debiti quantitate. 2. ex perſonarum numero. 3. dignitate, & ſi omnia tandem in unam æqualitatem concurrant, humanior ſententia à prætore eſt eligenda. *h. l.* 8. Quod ita majori parti creditorum præſentium placuit, creditores abſentes legitimè & tempeſtivè citati, ſequi tenentur, idque nocebit abſentibus creditoribus etiam privilegiariis, veluti qui inter chirographarios creditores privilegium πρωτοπραξίας habent, qualis eſt fiſcus in his caſibus, in quibus non habet hypothecam, ſed tantum privilegium perſonale. *h. l.* 10. quod contingit, quando in privati locum ſucceſſit, cujus jure uti debet. *l.* 6. *D. de Iur. fiſc.* Sed & pænarum fiſcalium petitio poſtponitur creditoribus rei condemnati. *l.* 17. *D. eod. l. un. C. Pœn. fiſcal.*

fiscal. credit. præf. in quibus etiam causis, si dubiæ sint, contra fiscum respondetur. *l.* 10. *D. de Iur. fisc.* At in contractibus fiscus semper habet jus pignoris, nec indiget speciali conventione. *l.* 46. §. 3. *D. eod. l.* 2. *C. In quib. caus. pign. tac. contrah.* Cæterum illa pactio nocebit creditoribus absentibus privilegiariis duntaxat quod ad partem debiti, non in privilegio, *arg. l.* 58. §. 1. *vers. sed cum propones. D. Mandat.* Neque etiam creditoribus, qui habent hypothecam, vel fidejussorem vel mandatorem, reliquorum pactio nocebit. *h. l.* 10. *d. l.* 58. §. 1. Moribus ne quidem pactio creditorum partem debiti remittentium reliquis, sive præsentibus sive absentibus, præjudicat.

IX. *Ad ej. l.* 10. §. 1.] Si pacto non petendo sit subjecta stipulatio pœnæ, utraque via & exceptionis pacti, & actionis ex stipulatu uti licet, prout elegerit qui stipulatus est, sed si ex stipulatu egerit, exceptio pacti ei denegabitur, & vice versa. *h. l.* est equidem pœna commissa etiam post propositam exceptionem *l.* 122. §. *fin. D. de V. O.* Sed agenti iterum objicietur exceptio doli vel in factum, vel acceptam facere pœnæ obligationem debet *l.* 12. §. 2. *D. de Pact. dotal.* Interdum tamen & pœnam præstare promissor cogitur, quando eam, si contra placitum fecerit, rato manente pacto stipulanti promisit. *l. pen. D. de Transact.* Add. casum *l. pen. C. eod.* An stipulatione pœnali obligatio princi-

palis novetur, habebitis *ad l. 44. §. fin. D. de O. & A.*

X. *Ad l. 13. §. 1. & l. 16.*] Qui conſtituitur procurator in rem ſuam, veluti cui eſt vendita hereditas ex ceſſione iſta, etiam citra mandatum ex reſcripto D. Pii utiles actiones ſuo nomine habet *h. l. 16.* quod poſtea ex interpretatione JCtorum & Impp. ad ſimiles caſus porrectum eſt. *l. 1. 2. C. de O. & A. l. 7. & l. ſeq. C. de Hered. vend. l. 18. C. de Legat. l. 33. C. de Donat.* Si ceſſioni mandatum accedat, præter utilem actionem, etiam directæ actionis exercitium in ceſſionarium tranſit, ſeu directam actionem ex perſona & mandato cedentis exercet procurator in rem ſuam, *d. l. 1. l. 9. C. de Procurat. l. ult. C. ſi fiſc. vel privat.* atque venditor præfertur. *l. 55. D. de Procurat.* Pactum conventum initum inter emptorem hereditatis & debitorem hereditarium ſervandum eſt, quia loco domini habetur *h. §. 1.* venditori nocet, eique directâ actione, quæ penes eum manſit, agenti objicitur exceptio doli mali. *h. l. 16.* conceſſa enim fuit ceſſionario poteſtas quovis modo liberandi debitoris, *arg. l. 49. D. de Solut.* Diverſum ſtatuitur in venditione rei hereditariæ, cui, cum de evictione teneatur, rei judicatæ exceptio, quæ emptori obſtabat, nocere non debet. *l. 9. §. fin. D. de Except. rei judic.* hereditatis autem vel actionis venditor evictionis nomine non obligatur. *l. 2. 10. 11. & 12. D. de Hered. vel act. vend.* ſi tamen venditor here-

hereditatis, emptori mandatis actionibus, cum debitore hereditario, qui venditam hereditatem esse ignorabat, transegerit, posteaque emptor debitum exigere velit, debitor exceptionem transacti negotii habet. *l. fin. D. de Transact.* Planè si possessor alienæ hereditatis cum creditoribus hereditariis paciscatur, hæc pactio uti nec nocet, sic nec prodest vero heredi. *l.* 17. §. *pen. D. h. t.* Aliud est in constituto. *l.* 22. *D. de Constit. pecun.*

XI. *Ad l.* 17. *§.* 2.] Pignus quod contrahitur nudâ conventione. *l.* 1. *D. de Pignor. act.* propriè hypothecæ appellatione continetur. §. 7. *Inst. de Action.* & de hoc pignore jure honorario nascitur pacto actio, quæ tollitur per exceptionem, quando pasciscor ne petam. *h.* §. quod de pactione super debito principali interposita intelligendum est, sed si de hypotheca dissolvenda quæratur, eam ipso jure nudo pacto contrario tolli asserimus, *arg. l.* 80. *D. de Solut.* Obligatio pignoris consensu & contrahitur & dissolvitur. *l.* 2. *C. de Remiss. pignor.* Add. *l.* 23. *C. de Pignor.* Exceptio autem ista pacti etiam dabitur tertio possessori ad elidendam actionem hypothecariam contra se institutam licèt debitor pacto personali sit liberatus, *ne à sua persona petatur, arg. l.* 5. *in pr. D. Quib. mod. pign. solv.* Quod pronuntiando secutus est Senatus Frisiæ.

XII. *Ad ejusd. l. §.* 4. *l.* 21. *§.* 2. *& l.* 33.] Si quis paciscatur, ne à se neve à filio petatur, hujus

pacti exceptio directa filio non datur etiamsi patri postea extiterit heres *h.* §. 4. (quomodo his qui in nostra potestate sint, paciscendo prodesse non possumus) sed exceptio doli ei proderit. *h.* §. 2. Ita sonant apices juris, quamvis in effectu nihil intersit, utrum filius pacti an doli exceptionem habeat, sed exceptio doli est subsidiaria exceptionis pacti conventi de non petendo. *l.* 10. §. 2. *D. h. t.* Si tamen pater filio, ut heredi futuro paciscatur, quod tunc facere videtur, cum super ea obligatione paciscitur, ex qua filius non nisi ut heres conveniri potest, exceptio pacti filio conceditur; etiam uni tantum ex heredibus providere licet. *h. l.* 33. *l.* 10. *D. de Pact. dotal.* At unum ex heredibus in obligationibus, quæ juris sunt, ultra portionem hereditariam onerare non est concessum. *l.* 56. §. 1. *D. de V. O.* quia obligatio, quæ cæpit in defunctum, ipso jure ex lege 12. tabb. in portiones hereditarias inter heredes divisa est. *l.* 6. *C. Fam. ercisc. l.* 2. *C. de Hered. act.* Jura igitur magis favent liberationi quam obligationi. *l.* 47. *D. de O. & A.*

XIII. *Ad l.* 23.] Jusjurandum in rem à fidejussore exactum proficit reo. *l.* 28. §. 1. *D. de Iurejur.* Sed fidejussoris conventio nihil prodest reo. *h. l.* Neque pactum contentum de non petendo cum uno ex fidejussoribus initum confidejussoribus prodest. *eâd. l.* neque etiam talis pactio nocere debet, ne contra *l.* 71. §. *pen. D. de Fidejussor.* pactum creditoris tollat beneficium alie-

lienum. *l. 74. D. de R. I.* Si igitur creditor quosdam ex fidejussoribus gratis vel saltem parte aliquâ debiti acceptâ liberaverit, atque ita ipsius vitio & culpa contigerit, quo minus fidejussori, quem convenit, in effectu actiones cedere possit, nihilominus exceptione cedendarum actionum ab eo removendus est, quod expressè dispositum in mandatore *l. 95. §. pen. D. de Solut.* haud ineleganter ad fidejussorem porrigitur, adeoque in *l. 15. §. ult. D. de Fidejussor.* hæc verba *nullâ exceptione submoveris* cum aliquo temperamento sunt accipienda. Placuit ista sententia Senatui Sabaudiæ.

XIV. *Ad l. 27. in pr.*] Si unus ex argentariis sociis cum debitore pactus sit, hæc pactio non nocet alteri. *h. pr.* ubi in fine additur, idem in duobus reis stipulandi dicendum esse; Quæ tamen clausula non incommodè pacto de non petendo applicatur, juxta *l. 15. D. h. t.* Certè ad novationem extendenda non est; unum enim ex correis credendi posse novatione debitorem ab altero liberare, quando id specialiter agit, asserit Venulejus in *l. 31. §. 1. D. de Novat.* Unde patet obiter, etiam in Pandect. reperiri casus, quibus novatio non aliter processit, quam si expresse de ea conventum fuerit. Add. *l. 29. D. eod. l. 18. circ. fin. D. de V. O.*

XV. *Ad §. 2. & ad l. ult.*] Naturalis obligatio justo pacto ipso jure tollitur, seu eodem illo ipso jure, ex quo suam substantiam sortitur. *l. 95.*

§. 4. D.

§. 4. *D. de Solut.* Ubi autem obligatio naturali adjuta eſt à jure civili, pacto non tollitur ipſo jure, ſed per exceptionem. §. 3. *Inſt. de Except.* Et ſi pactus, ne peteret, poſtea convenit, ut peteret, prius pactum per poſterius non tollitur ipſo jure, ſed replicatione exceptio elidetur: Eâdem ratione contingit, ne fidejuſſoribus prius pactum proſit, verba ſunt *h.* §.2. Uti ad exemplum principalis debitoris non liberentur ipſo jure, ſed demum propoſita exceptione, & quando poſt pactum liberatorium conſentiunt de novo ut iterum peti liceat, eadem ratione exceptio pacti replicatione elidatur, aliàs ſemel adquiſita fidejuſſori pacti exceptio, ulterius ei invito extorqueri non poteſt. *h. l. ult.*

XVI. *Ad* §. 6. *&* 7.] In obligationibus alternatis vel alternativis, quando disjunctivo modo duæ res promittuntur, electio tribuitur debitori. *l.* 10. *in fin. D. de I. D.* §. 33. *Inſt. de Action.* Uti autem in hac obligatione, petitione, ſeu actione & exactione, ſolutione & acceptilatione unius rei tota obligatio ſolvitur, ita pacto convento de una re petenda interpoſito, tota obligatio ſubmovetur. *h.* §. 6. Sed ſi una pars ſtipulationis alternativæ ſit ſublata, quæ ſupereſt manebit in obligatione. *l.* 8. §. 8. *D. de Fidejuſſ.* Idem eſt ſi dominium unius rei ſibi acquiſiverit ſtipulator. *l.* 16. *D. de V. O.* Vel, ſi Stichum aut decem ſub conditione ſtipulatus, decem aut Stichum acceptum fecerit, & Stichus pendente conditione

dece-

ecesserit, decem in obligatione manebunt *l.* 3. §. 6. *D. de Acceptilat.* Obtinet tamen in venditione alternativa, ut si venditor sit pactus, ne alterutrius emptio maneat, obligatio duntaxat ejus rei nomine resolvatur. *l.* 4. *D. de Rescind. vendit.* Qui generaliter hominem promisit, similis est ei, qui alternativè hominem aut Stichum debet. *l.* 32. *in fin. D. de Condit. indeb.* Unde & ibi regulariter, si sit pactum interpositum de non petendo Sticho, id actum videtur, ne quid omnino petatur, quemadmodum etiam acceptilatione unius rei obligatio tota solvitur. *l.* 13. §. 4. *D. de Acceptilat.* Aliud obtinebit, quando in generali obligatione electio tributa est creditori, quod supponitur in *h.* §. 8.

XVII. *Ad* §. 8.] Si convenerit, ne fundum petam, & usumfructum petam, exceptio pacti conventi obstabit. *h.* §. fundus igitur hîc accipitur pro plena proprietate. *l.* 19. *D. de Vsufr. leg.* aliàs in petitione fundi usufructus servitutis locum obtinet. §. 9. *Inst. de Legat.* Nec est dominii pars. *l.* 25. *D. de V. S.* Quomodo item in ædificio, quod alibi distinguitur à rebus singulis. *l.* 7. §. 2. *D. de Except. rei jud. l.* 23. *D. de Vsucap. l.* 30. *D. de A. D.* Qui convenit ne ædificium petat & si eo dissoluto singulas res petere velit, ei nocet exceptio pacti. *h.* §. An & quando acceptilatio inutilis vim pacti habeat, explicabitur in *l.* 8. *de Acceptilat.*

XVIII. *Ad l.* 28. *&* 31.] Quæ pacta sunt

con-

contraria bonis moribus, quæ turpem causam continent, non valent, veluti ne dolus futurus in contractibus præstetur. *l.* 23. *vers. excepto eo.* D. *de* R. I. Sed valet conventio, ne agatur judicio depositi, in quod dolus venit, *d. l.* 27. §. 3. D. *h. t.* expressa nocent, non expressa non nocent. *l.* 195. D. *de* R. I. Dolus autem præteritus pacto rectè remittitur, veluti ne incensarum ædium, furti, injuriarum agatur. *d. l.* 27. §. 4. *l.* 4. C. *de Transact.* Generaliter autem, quoties pactum à jure communi remotum est, quod est contra juris civilis regulas, servari non oportet. *l.* 7. §. 16. *l.* 28. D. *h. t.* Ita nec ex prætorio nec solenni jure privatorum conventione quicquam immutandum est. *l.* 27. D. *de* R. I. modo causa, quæ ad edictum prætoris pertinet, concernat publicam læsionem; Jus publicum privatorum pactis mutari non potest. *l.* 38. D. *h. t.* De iis verò, quæ respiciunt rem familiarem pacisci licet. *l.* 7. §. 14. D. *de Pact.* Unde contra edictum Ædilium curulium pacisci lex permittit. *h. l.* Puta, ne redhibitoria, & æstimatoria seu quanti minoris agatur, remittentibus actiones suas non est danidus regressus ad eas, *l.* 14. §. *pen.* D. *de Ædil. edict.* Quod longè aliud est, quam pacisci contra edictum, vitium morbumve pronuntiari jubens. *l.* 1. §. 1. & 38. D. *eod.* Imò licet causa concernat rem familiarem, si tamen offendantur regulæ juris & leges prohibentes, pactio improbatur, uti *in l.* 35. D. *Pro soc.*

XIX. *Ad l.* 35.] Si poſt factam tranſactio-
nem inveniantur codicilli, ex quibus fideicom-
niſſum relictum eſſe conſtat, non obſtante tranſ-
ctione fideicommiſſum petere licet. *l.* 3. §. 1.
). *de Tranſact.* Quod exegit ſpecialis favor ul-
imæ voluntatis propter *l.* 6. *D. eod.* Verum aliàs
ub prætextu inſtrumenti poſt reperti tranſactio
ona fide inita non reſcinditur *l.* 19. *C. de Tranſ-
act.* Secus eſt, ſi dolus malus interveniat, veluti
i unus ex fratribus tranſigentibus pecuniam au-
eam ſubtraxerit, cujus nulla mentio inſtrumen-
o diviſionis continebatur, quo caſu exceptio
ranſactionis replicatione doli eliditur. *h. l.* niſi
conſtet judici, aliunde fratres de fideicommiſſo
quoque inter ſe tranſegiſſe, quo referri ſolet *l.*
122. §. *fin. D. de V. O.*

XX. *Ad l.* 39.] Quoties verſamur in dubio,
ſententia ea eſt accipienda, quæ rei gerendæ eſt
aptior. *l.* 67. *D. de R. I.* quæ eſt veriſimilior. *l.*
114. *D. ea l.* 13. *D. Qui pot. in pign. l.* 29. *D. Locat.*
l. 113. §. 1. *D. de V. O.* Quod ſi autem non ap-
pareat, quod actum eſt, id ſequemur, quod in
regione, in qua actum eſt, frequentatur, aut τὸ ὡς
ἐπὶ τὸ πλεῖστον γινόμενον, quod plerumque fieri
ſolet. *l.* 34. & *d. l.* 114. *D. de R. I.* Exempla oc-
currunt paſſim, ut in *l.* 31. §. 20. *D. de Ædil.
edict. l.* 9. *D. de Probat.* Si denique de more regio-
nis non conſtet, ad minimum ſumma redigenda
eſt. *l.* 9. *D. eod.* atque ita pactio obſcura, vel am-
bigua nocebit venditori, in cujus poteſtate fuit
legem

legem contractus apertius conſcribere. *h. l. l.* 33. *D. de Contrah. empt. l.* 172. *D. de R. I.* Idem tamen ſervandum eſt in emptore, ut & contra eum, ſi legem contractus dixerit obſcuram, interpretatio fieri debeat. *l.* 34. *D. de Contr. empt.* Ubi emptor dixerat Stichum acceſſurum, add. *l.* 60. *D. eod.* Ubi emptor adjecerat dolia acceſſura venditioni. Quæ etiam diſtinctio obſervatur in locatione, & modò interpretatio fit adverſus locatorem, modò adverſus conductorem. *h. l. d. l.* 29. *D. Locat.* Idem eſt in ſtipulatione. *l.* 38. §. 18. *& l.* 106. *D. de V. O. junct. l.* 99. *& l.* 110. §. 1. *D. eod.* In judiciis autem ſi quis intentione ambigua vel oratione uſus ſit, id quod actori utilius eſt, accipitur. *l.* 66. *D. de Iudic. l.* 83. §. 1. *D. de V. O.*

XXI. *Ad l.* 40.] Pacta in rem omnibus proſunt, quorum obligationem diſſolutam eſſe ejus, qui paciſcebatur interfuit. *l.* 21. §. *ult. D. h. t.* Pacta autem perſonalia ad alium non pertinent, ne quidem ad heredem. *l.* 25. §. 1. *D. h. t.* Utrum autem in rem, an in perſonam pactum factum ſit, non minus ex verbis, quam ex mente convenientium æſtimandum eſt. *l.* 7. §. 8. *D. eod.* Tale pactum, *profiteor te non teneri*, non eſt perſonale, ſed in rem & generale, adeoque non tantum paciſcenti, ſed etiam heredibus ejus liberationem parit. *h. l.* Perſona pacto inſeritur, non ut perſonale fiat, ſed ut denotetur, cum quo pactum initum eſt. *Ad* §. 8. Sed his literis, *profiteo*

iteor te mihi pecuniam ſolviſſe, non aliter liberatio contingit, quam ſi pecunia ſoluta ſit. *l.* 19. *§.* 4. *D. de Acceptilat.* ſi nulla ſolutio intervenerit, talis apocha non nocebit creditori, modo exceptionem non ſolutæ pecuniæ intra triginta dies propoſuerit, elapſo hoc tempore non audietur, ut & jusjurandum delatum licite recuſetur. *l.* 14. §. 2. *&* 3. *C. de Non num. pec.* Sic cenſuit Senatus Friſiæ. Quid ſi poſt memoratum ſpatium creditor velit probare pecuniam ſibi non fuiſſe numeratam? Nihil muto. *arg. d.* §. 2. *& ſeq.* uti nec poſt biennium audiendus eſt debitor, qui chirographo fatetur pecuniam ſibi eſſe numeratam, licet probare velit. *d. l.* 14. *in pr.* vide quæ infra dicuntur *ad l.* 30. *de Reb. cred.*

XXII. *Ad l.* 46.] Uti teſtamento non potuit prohibere teſtator Falcidiam, ita nec heres vivo teſtatore conventione jure adſtringitur, ne utatur Falcidia. *l.* 15. §. 1. *D. Ad l. Falcid.* Prius correctum eſt per *Nov.* 1. *c.* 2. An & poſterius mutatum eſt, ut etiam pacto vel ſtipulatione Falcidia remitti poſſit? Non exiſtimo, *arg. l.* 32. §. *fin. C. de Appellat.* Licet quidem juris ſui perſecutionem, vel ſpem futuræ perceptionis deteriorem conſtituere: Verum hoc accipiendum eſt de jure jam nobis quæſito, vel ita oblato, ut tantum conditione vel die differatur, veluti, ſi legatarius heredi cautionem legatorum remiſerit. *h. l.* non etiam de ſpe inani & mere imaginaria, quam habet heres ante mortem teſtatoris, cujus vo-

luntas usque ad vitæ supremum exitum est ambulatoria. *l.* 4. D. *de Adim. legat.* Post mortem igitur testatoris pacto vel stipulatione quartam Falcidiam remittere heres potest *h. l. l. pen.* C. *h. t.*

XXIII. *Ad l.* 53.] Sumptus quidem prorogare litiganti honestum est. *h. l.* & licet Advocatis vel Procuratoribus (quorum officia in plerisque Curiis conjunguntur) salarii nomine pacisci, modo ne egrediantur licitam quantitatem, quæ est pro singulis causis usque ad centum aureos. *l.* 1. §. 12. D. *de Extraord. cognit.* & quæ togatis seu patronis causarum honoraria præstantur, appellantur *συνηγορικά*. At pactum, quo convenit, ut Advocatus pro salario certam partem ejus pecuniæ, quæ adjudicata fuerit, vel majorem aliquam summam in eventum litis suscipiat, de jure improbatum est. *h. l.* dicitur hæc pactio deprædatio in *l.* 5. C. *de Postul.* ab aliis pactio practica, mos piraticus, add. *l.* 7. D. *Mandat.* *l.* 20. C. *eod.* *l.* 15. C. *de Procurat.* Imo si Advocati vel Procuratores sub nomine honorariorum ex ipsis negotiis, quæ tuenda susceperunt, emolumenta sibi certæ partis poscere tentaverunt, ab hac professione penitùs arcebuntur. *d. l.* 5. *& seq.* §. 2. Consentiunt mores hodierni. Reform. Velav. *tit.* 16. §. 13. LL. Transisulan. *p.* 1. *tit.* 2. §. 15. Ultraject. *tit.* 2. §. 5. Sed magno malo contrarium usurpant forensia quædam pecora & vultures togati.

XXIV. *Ad*

XXIV. *Ad l. pen.*] Non valet pactio inter duorum prædiorum dominos, quorum alter ab altero nihil accepit, ne prædium invito vicino alienetur. *h. l.* Sed ſi traditioni, vel contractui pactum adjiciatur, ne res alienetur, alienatio eſt prohibita. *l. fin. C. de Reb. alien. non alien.* Ita recte paciſcitur donator, ne donatarius rem donatam alienet. *l. 135. §. 3. D. de V. O. l. 3. C. de Condict. ob cauſ. dat.* De creditore, qui jus in re retinuit, minus dubitatur, quin, ſi paciſcatur, ne debitor pignus vel hypothecam vendat, conventio ſit valida, & venditio nulla. *l. 7. §. fin. D. de Diſtract. pignor.* Neque tantum pacto poteſt coërceri libertas alienandi, ſed & eandem legem teſtamento ſuo rectè adjicit teſtator. *d. l. fin.* Verum hîc neceſſe eſt, ut prohibitio alienationis fiat alicujus reſpectu, uti liberorum, poſterorum, heredum, alioqui ſi non exprimatur cauſa, aut perſona, nullius momenti eſt, quia nudum præceptum exiſtimatur, & conſilium tantùm, ſi non inveniatur perſona, cujus reſpectu id à teſtatore diſpoſitum eſt, *l. 114. §. 14. D. de Legat. 1.* Si contra conventionem res alienetur, agitur contra alienantem condictione ob cauſam datorum. *l. 3. C. de Condict. cauſ. dat.* Contra teſtatoris autem prohibitionem res alienata repetitur actione in rem. *l. ult. §. 3. C. Commun. de Legat.* Non igitur eſt idem effectus utriuſque prohibitionis, cujus fit mentio in *d. l. fin. C. de Reb. alien. non alien.* Moribus quoque hodiernis, ſi in

teſtamento alienatio prohibeatur, dominii tranſlatio impeditur: Eadem eſt ratio, ſi in traditione legitima venditor hanc legem contractui apponat.

DE TRANSACTIONIBUS.

XXV. *Ad l. 1. & 7.*] Pactum, quatenus opponitur tranſactioni, eſt gratuitum, & fit plerumque de re certa, & indubitata, at tranſactio ſemper fit aliquo dato, retento, aut promiſſo, nunquam gratis. *l.* 38. C. *de Tranſact.* Qui tranſigit quaſi de re dubia & lite incerta, neque finita (de qua lis jam eſt aut moveri poteſt. *l.* 2. C. *d.t.*) tranſigit: Imò, quamvis lis nec moveatur, nec metuatur, ſi tamen alia ratione res ſit dubia, tranſactio valet, quomodo ſpes fideicommiſſi propter incertum conditionis modico præſenti accepto remittitur. *l.* 11. C. *h.t. l.* 1. C. *de Pact.* Add. *l.* 8. §. 23. *D. h.t.* Poſt rem judicatam igitur, quæ finem controverſiæ imponit, *l.* 1. *D. de Rejud.* neque appellationis vel in integrum reſtitutionis ſolemnitate ſuſpenſa eſt, fruſtra tranſigitur. *l.* 32. C. *eod. l.* 23. §. 1. *D. de Condict. indeb.* Poſt rem judicatam (verba ſunt Pauli 1. *Sentent. tit.* 1. §. *ult.*) pactum niſi donationis cauſa interponatur, ſervari non oportet. Sed res judicata pro ſententia quandoque accipitur, ut in *h. l.* 7. *Add. l.* 11. *D. eod.*

XXVI. *Ad l.* 3. *in pr.*] Tranſactio tantum operatur inter ipſas perſonas tranſigentes, aliis non

non obeſt, res inter alios inita aliis non præjudicat. *l. pen. D. de Re jud.* quare, non obſtante tranſactione inita inter ſcriptum heredem & legitimum, veluti defuncti matrem, legatarii, quorum jus totum ex teſtamento & teſtatoris diſpoſitione pendet, contra ſcriptum heredem actiones ſalvas habent. *h. l.* & ſi res ſit tranſactione deciſa, teſtamentum tamen in ſuo jure manet. *l.* 29. §. 2. *D. de Inoff. teſtam.* alia eſt ratio creditorum hereditariorum, qui interpoſita tranſactione inter ſcriptum & legitimum heredem pro parte hereditatis, quam uterque in tranſactione expreſſit, utilibus actionibus contra legitimum heredem rectè experiuntur. *l.* 14. *D. de Tranſaction.*

XXVII. *Ad l. 6.*] Ne ſuprema hominum judicia circumveniantur, atque teſtamenta occultentur, placuit, de iis controverſiis, quæ ex teſtamento proficiſcuntur, non aliter tranſactionem valere, quam inſpectis cognitiſque verbis teſtamenti. *h. l. l.* 1. §. 1. *D. Teſtam. quemadm. ap.* quæ etiam inſpiciendi copia data fuit in *l.* 12. *D. de Tranſact.* Idem ſupponendum eſt in caſu *l.* 78. §. *fin. D. Ad SC. Trebell.* Illud judicando approbavit Senatus Friſiæ. Neque renuntiatio inſpectionis tranſactionem confirmabit, etſi juramentum acceſſerit, *arg. l.* 5. *C. de Legg.* Cæterum hæc inſpectionis neceſſitas reſtringenda eſt ad teſtamentum ſcriptum; de teſtamento nuncupativo, in quo de teſtamenti tenore tranſigentes

edocti ſunt, aliud ſtatuendum eſt, *arg. dd. text.* niſi teſtamentum nuncupativum probationis cauſa in ſcripturam ſit redactum, quo caſu idem ſentiendum, quod de ſcripto teſtamento, ſi de diſpoſitione teſtatoris non conſtet tranſigentibus. Quod autem hic ſingulariter aſſeritur de tranſactionibus, id ad pactiones gratuitas temere porrigi non debet: Si tamen tranſigentes verba teſtamenti ſciviſſe probentur, etiamſi tempore tranſactionis lecta non fuerint, tranſactio ideo non annullabitur, quod placuit Senatui Sabaudiæ.

XXVIII. *Ad l. 8. pr.*] Ne legatarii modico præſenti contenti facile tranſigant, & contra quam teſtator voluerit egeant, de alimentis futuris ultima voluntate relictis non aliter tranſigere poſſunt, quam ſi prætor de cauſa tranſactionis cognoſcat, atque ei ſuam autoritatem accommodet & inquirat, tranſactio permittenda ſit nec ne, quod æſtinabit ex tribus, cauſa, tranſigendi modo & perſonis tranſigentium. *h. l. in pr. & §. 8.* Neque hîc tranſactio ſine decreto prætoris facta jurejurando confirmabitur. *arg. d. l. 5. C. de LL.* Poteſtas iſta arbitrandi an & quando tranſactio ſuper alimentis teſtamento relictis admitti debeat primò Oratione D. Marci. *h. l. in pr.* dein SCto *d. l. 23. §. 2. D. de Condict. indeb.* conceditur prætori non vi ordinariæ juriſdictionis, ſed extraordinariæ, & ejus, quæ ſpecialiter tribuitur, ideo mandari nequit. *h. §. 18. junct. l. 1. in pr. D.*
de

de Offic. ej. cui mand. De alimentis præteritis transigere licet *l. 8. C. de Transaction.* Similiter de alimentis, quæ non mortis causa donata sunt, sine prætore auctore transigitur. *h. l. §. 2. in fin.* Controversa est quæstio, an de alimentis testamento relictis donationis causa pacisci liceat? Affirm. *arg. h. l. l. 8. in pr. & l. 14. D. de LL. l. 21. C. Mandat.* Qui transegit de alimentis, non videtur transegisse de habitatione aut de vestiario. *h. §.* At cui legata sunt alimenta, ei & habitatio & cibaria & vestitus debentur. *l. 6. D. de Alim. leg.* ultimas defunctorum voluntates plenius interpretamur. *l. 12. D. de R. I.* Senatus Parisiensis in transactione super alimentis nullo casu exigit cognitionem prætoris, neque moribus nostris in eadem transactione prætoris decretum præcedens requiri video.

XXIX. *Ad l. 10.*] Pater de bonis filiorum, quos in potestate non habet transigens minime eis obest. *h. l.* De filiof. quod ad bona castrensia vel quasi castrensia idem judicium est, *arg. l. 18. §. 3. D. de Castrens. pecul. junct. l. 2. D. de SC. Macedon.* At pater transigere non prohibetur de peculio profectitio: eadem est ratio peculii adventitii, in quo pater & usumfructum & legitimam administrationem habet. *l. ult. C. de Bon. quæ lib.* dum tamen, ne usumfructum lædere videatur, si filius sit justæ ætatis, uti in agendo, sic & in transigendo filii consensum desideret. *d. l. ult. §. 3.* Moribus hodiernis patri non competit usus-

usufructus in bonis filii adventitiis, adeoque transigendi jus ei non conceditur, si filius sit legitimæ ætatis; Vasallus, qui usumfructum feudi habet, sive agat, sive conveniatur, etiam inconsulto domino directo potestatem transigendi habet, dummodo illa transactio fiat bonâ fide, & sine collusione. *c. un. de Controvers. int. vasall. & dom. c. un. §. 5. vers. Si vasallus de beneficio. Si de feud. defunct. controv.* Hanc transactionem multi negant valere, si propterea prædium feudale, quod possidet vasallus, licet aliquo vicissim accepto, transferatur. Ego vero *dd.* textuum generalitati insisto, donec ista glossa probata fuerit.

XXX. *Ad l. 15.*] Quæ transactio datione vel remissione litis ab una parte complementum accepit, parit actionem utilem, quæ præscriptis verbis rem gestam demonstrat; vel si stipulatio conventioni subdita est, agetur ex stipulatu. *l. 6. & 33. C. de Transact.* ex placito transactionis actio non oritur *l. 28. C. eod.* ideoque consultum esse monet IC. pœnalem subjungere stipulationem, quia rescisso forte pacto agi ex stipulatu potest ad pœnam consequendam. *h. l.* de qua pœnali stipulatione aliquid dixi supr. *ad l. 10. §. 1. de Pact.* Moribus hodiernis transactionis placitum tam actionem quam exceptionem producit. Reus autem actorem, qui post interpositam transactionem ex veteri obligatione agit, exceptione transactionis repellit. *l. 17. C. h. t.*

h. t. modo ipſe tranſactionem impleverit; aliàs exceptio replicatione doli elidetur *d. l.* 28. *C.h.t.* Sed in effectu priſtina actio contra reum reſuſcitatur, ſi is placito tranſactionis ſtare nolit, & actio priſtina tantum ſit remiſſa pacto nudo, quod priorem actionem ipſo jure tollere nequit. *l.* 27. *§.* 2. *D. de Pact.* Nam ſi ſtipulatio Aquiliana intervenerit, actor priori actione, quæ per ſtipulationem fuit extincta, experiri non poteſt. *l.* 15. *C. h. t.*

EXERCITATIO QUARTA
RESPONDENTE
THEODORO DOORNENBUS, *Zutphanienſi.*

DE POSTULANDO.

I. **A***d l.* 1. *§.* 3.] Minor annis 25. pro ſe legitimam perſonam ſtandi in judicio non habet. *l.* 2. *C. Qui legit. perſ. ſtand.* Atque ideo Senatus Friſiæ definivit, minorem annis 25. ne quidem in cauſa matrimoniali, licet à Canoniſtis pro ſpirituali habeatur, habere legitimam perſonam ſtandi in judicio. Annis ſeptendecim minores poſtulare & officio Advocati fungi nequeunt. *h.* §. 3. ubi pro *excuſavit* quidam vult legi *excuriavit*, quia qui non prohibentur, excuſantur ex certis cauſis, non etiam qui prohibentur omnino. Quæ correctio meritò ſuſpecta eſt,

quia excuſari à tutela etiam dicuntur illi, qui ne quidem volentes admittuntur. *l.* 20. *D. de Excuſat. l. un. C. Qui morb.* §. *pen. Inſt. de Excuſat.* Qui autem compleverunt annum ſeptimum decimum & octavum decimum inchoaverunt, Advocati munere in judicio fungi poſſunt. *h. l.* quomodo annis 25. minores ad munus Advocati promoti Doctores aut Licentiati in ſupremis Curiis quotidie admittuntur. Eadem eſt ratio Procuratoris. *l.* 13. *D. de Manum. vindict.* §. 5. *Inſt. Quib. ex cauſ. manumitt. non lic.* quæ in hac materia eſt ætas legitima, de qua in *l.* 12. *C. de Procurat.* licet alibi ætas legitima 25. annorum curriculis compleatur. *l. fin. C. de His qui ven. ætat.* Si tamen minor nomine procuratorio ſit circumſcriptus, imputari hoc debet domino, qui tali negotia ſua commiſit. *l.* 23. *in fin. D. de Minor.* Defenſor autem, in quem & effectus ſententiæ dirigitur, eſſe prohibetur, ne ob remedium reſtitutionis judicium reddatur eluſorium. *l.* 51. *D. de Procurat.* Jure Canonico minor annis 25. à Procuratoris judicialis munere arcetur. *c.* 5. *de Procurat. in* 6.

II. *Ad* §. 5. *circ. fin.*] Cœcum utriſque luminibus orbatum à munere poſtulandi repellit prætor, magiſtratum etiam quamvis cœptum retineat, ad novum tamen adſpirare penitus prohibetur. *h.* §. In magiſtratu enim præter judicium, prudentiam, doctrinam & virtutem, etiam publici ſplendoris & cujusdam decoris ratio habenda

benda eſt. *l. 6. in pr. D. de Muner. & honor.* An cœcus ab initio ad munus judicandi admittitur? Affirm. *arg. h.* §. & eſt textus generalis in *l. 6. D. de Iudic.* non enim qui corporis, ſed qui mentis & judicii cœcitate laborant à munere judicandi arcentur. *l. 12.* §. *2. D. de Iudic.* Neque hoc eſt mutatum per *l. 2. C. de Sent. ex brevic. recit.*

III. *Ad* §. *6. verſ. qui locavit.*] Qui artis ludicræ pronuntiandive cauſa in ſcenam prodiit, ex edicto prætoris notatur infamia. *l. 1. D. de His qui not. infam.* quo ſolent referri circulatores hodierni, lucri gratiâ actiones oſtentantes. Edictum illud pertinet ad paganos, miles ſi in ſcenam prodeat, punitur capite. *l. 14. D. de Pœn.* Qui operas ſuas locavit, ut prodiret artis ludicræ cauſa in ſcenam, neque prodiit, non notatur infamia. *l. 3. D. de His qui not. infam.* Excipitur ille, qui, ut cum beſtiis depugnaret, operas ſuas locavit, hic, ſive depugnaverit, ſive non, inſigni turpitudine notatur. *h.* §. Qui autem virtutis cauſa, nullâ pactâ mercede, pugnavit, non notatur. *d.* §. *6.*

IV. *Ad* §. 8. *& duos ſeqq.*] Poſtulare prohibentur infames, niſi pro ſe & certis perſonis, quibus officia pietatis debentur, veluti quos ſine venia in jus vocare non licet, & contra quos teſtimonium ab invitis non dicitur, de quibus agit *h. l.* §. *fin. & ll. aliquot ſeqq.* Si tamen infames impetraverint in integrum reſtitutionem, pro quibuſcunque jure poſtulant. *h.* §. *9.* quæ reſtitutio con-

conceditur à Principe, vel ex ejus indulgentia à Senatu. *h.* §. 10. Imo ſi quis famoſo judicio à prætore condemnatus, per in integrum reſtitutionem fuerit abſolutus, eximitur infamia. *d.* §. 10. *in fin.* Papæ quoque reſtitutio Jure Canonico competit. C. 23. *Extr. de Re jud.* Sed reſtitutio diſtinguenda eſt ab indulgentia generali, ſimplici & nuda, quæ integram & illibatam exiſtimationem non reſervabit. *l.* 7. C. *de Sentent paſſ. & reſtit.* reſtitutione bona per ſententiam ablata recuperat condemnatus, non indulgentiâ. *l.* 2. C. *eod.* Hodie reſtitutiones impetrantur à Principe, vel qui eum repræſentent. A munere etiam procuratorio jure antiquo arcebantur infames. *Paul.* 1. *Rec. ſent. tit.* 2. neque hoc eſt contrarium §. *fin. Inſt. de Except.* ubi non agitur de notoriè infami, ſed noluit Imp. propter exceptionem infamiæ, forte dubiam & incertam, procuratori objectam, judicium protelari. Moribus etiam hodiernis Procuratorum munus eſt honorabile, ad quod non admittuntur infames, & ferè in unoquoque foro certæ perſonæ deſignantur, atque juramento adiguntur. Reform. Velav. *tit.* 16. §. 6. LL. Transiſulan. *p.* 1. *tit.* 2. §. 3.

V. *Ad l.* 8.] Si quis ex crimine famoſo ad tempus condemnatus fuerit, tempore finito etiam infamia finitur, ne pœna tempore determinata contra fidem ſententiæ ulterius porrigatur. *l.* 8. *D. de Poſtul. l.* 3. §. 1. *D. de Decur. l.* 1. & 2. C. *de His qui in exil. lib.* 10. quod procedit,

quan-

quando æqualis pœna impoſita eſt: pœnis enim minoribus, quam leges permittunt, affecti nihilominus inter infames habentur. *l.* 15. *D. Ad munic. l.* 4. C. *Ex quib. cauſ. inf. irr. d. l.* 3. *in princ. D. de Decur.* niſi proconſul certis rationibus motus ſententiam mitiorem dixerit. *l.* 3. C. *Ex quib. cauſ. infam. irr.* Cui autem pœna gravior ultra legem irrogata eſt, ignominia, velut tranſacto negotio, liberatur. *d. l.* 15. *h.* §. *pen.* niſi ex circumſtantiis delictum aggravetur. vid. *l.* 16. *D. de Pœn.* Moribus ad tempus ordine motus ex crimine, quod importat ignominiam, poſt tempus impletum permanet infamis, neque v. g. exul priſtinam dignitatem recipit.

DE HIS QUI NOTANT. INFAM.

VI. *Ad l.* 1. 9. *& ſeqq.*] Sponſi nullus eſt luctus, neque uxores viri lugere compelluntur. *h. l.* 9. *in pr. &* §. 1. Contrarium ſervant mores, ſi ſecus faxit maritus, oneratur ejus fama. Edicto prætoris efficitur infamis quæ nubit intra legitimum luctus tempus. *l.* 15. C. *Ex quib. cauſ. infam. irrog.* quod olim fuit circumſcriptum decem menſibus. *Majores decem menſium ſpatium lugentibus viros dederunt.* hodie ſucceſſit integer annus. *l.* 2. *C. de Sec. nupt.* quod partim receptum fuit ob turbationem ſanguinis, ne ſequatur incertitudo prolis, *l.* 11. §. 1. *h. t.* ex qua etiam cauſa idem tempus determinatur, ſi vir factus fuerit monachus. *l.* 53. §. *ult. l. de Epiſcop. & cler.*

partim.

partim propter honorem & reverentiam, quam uxor debuit marito, cujus memoriam festinatis nuptiis secundis deponere tam properè non debet. *d. l. 2. C. de Secund. nupt.* nisi hoc à Principe impetraverit, ut sibi intra tempus legitimum nubere liceat. *l. 10. §. 1. D. h. t.* Abrogatum hoc est Jure Canonico. *c. pen. & ult. X. de Secund. nupt.* propter dictum Apostoli 1. *ad Cor. 7. vers. ult.* Sed abutitur hoc textu Pontifex. Noluit enim ibi D. Paulus hanc legem civilem abrogare, sed occurrit errori eorum, qui nuptias secundas prohibitas esse existimabant: Nubat igitur iterum vidua, sed μόνον ἐν κυρίῳ tantum in domino, secundùm *LL.* cum temperantia, non in actione libidinis. Jus Pontificium sequitur Praxis hodierna. Idem placuit Senatui Sabaudiæ. Quorundam moribus intra sex menses à morte mariti computandos à secundis nuptiis abstinendum est. Quatuor menses cum dimidio præfinivit Synod. Dordracen.

VII. *Ad eandem l. 1. in fin.*] Qui binas nuptias eodem tempore constitutas habet, non tantum edicto prætoris infamia notatur. *h. l. L. 13. §. 1. & seqq. D. h. t.* Sed etiam qui ficto cœlibatu matremfam. ad nuptias sollicitavit, crimine stupri tenetur, si eam cognoverit. *l. 18. C. Ad l. Iul. de adult.* Mulier duobus nubens pro admissi criminis qualitate plectitur. *l. 11. §. 12. D. eod.* hodie si ficta mariti morte cum alio se copulari patiatur, veluti adultera punitur. *Auth. Hodie. C.* *de*

e Repud. Nov. 117. *c.* 11. adeoque pœna capitali fficitur. *l.* 30. *§.* 1. *C. Ad l. Iul. de adult.* Ex contitut. Caroli V. pœna ſtatuta eſt capitalis in bigamos. *Conſt. Crim. Car. V. c.* 121. In Friſia bigamus publicè virgis cæſus & ad quinquennium elegatus eſt. Alibi damnantur ad furcas, qui ejusmodi nuptias contrahunt, &, ut manifeſtior iat temerarii infamia, catamidiantur publicè mpoſita mitra chartacea, quomodo in Hollandia bigami publice ludibrio (op de kaeck) expoiti in exilium mittuntur. Hîc bigamos pœnâ pecuniariâ, vel aliâ arbitrariâ plecti obſervavi.

VIII. *Ad l.* 2. *in pr. &* 22.] Plerumque quando prætor aliquem dimittit ignominiæ cauſa, id adjicere ſolet. *h. l.* 2. non ſemper; etiam qui ſine ignominiæ mentione miſſi ſunt, nihilominus ignominia miſſi intelliguntur. *l.* 13. *§.* 3. *D. de Re milit.* veluti ſi præfectus cohortis militem exauctoraverit & inſignia militaria detraxerit. *h. l.* 2. *§.* 2. *verſ. ſed etſi.* infamem enim militem non facit exauctoratio verbalis, quando miles verbis duntaxat ſacramento militiæ ſolvitur. *l.* 4. *§.* 8. *D. de Re milit.* Minuitur exiſtimatio plebeii, cum fuſtibus cæditur. *l.* 5. *§.* 2. *D. de Extraord. cognit.* non quidem ipſe ictus fuſtium infamiam importat, ſed cauſa, delictum, propter quod id pati meruit, quod & in aliis ejusmodi generis pœnis obſervatur. *h. l.* 22. veluti in flagellorum caſtigatione, vinculorum verberatione. *l.* 7. *D. de Pœn.* Et licet lege Julia de vi his qui

qui in vinculis ſunt, cuſtodiave publica in reum testimonium dicere non liceat. *l.* 3. §. 4. *D. de Teſtib.* ſeu qui judicii publici rei ſunt. *l.* 20. *D. eod.* non tamen ante ſententiam pro infamibus habentur, neque ante condemnationem bonis ſpoliantur. *l.* 2. *D. de Bon. damnat.* neque ſi abſolvantur, vincula eorum famæ aut exiſtimationi detrimentum adferunt, propter carcerem enim aut vincula ſola infamia non irrogatur. *l.* 1. *C. Ex quib. caub. infam. irrog.* Sic etiam debitores obærati olim in carcerem detrudebantur, quem ſqualorem hodie evitant beneficio ceſſionis bonorum. *l.* 1. C. *Qui bon. ced. poſſ.* Sed nec, licet ex ea cauſa bona veneant, debitores infamia plectuntur. *l.* 11. C. *Ex quib. cauſ. infam. irrog.* quamvis ceſſio illa pudorem ſuggillet, *arg.* Nov. 135. *in fin. pr. & c.* 1. Infamia in *h. l.* ſeparatur à pœna, non quod non ſit pœna. *l.* 8. D. *de Pœn. princ. Inſt. de Pœn. tem. litig.* Sed quatenus in delictis puniendis alias pœnas comitari ſolet.

IX. *Ad l.* 13. §. *fin.*] Pœna ſtellionatus nulla legitima eſt, cum nec ſit crimen legitimum, ſeu ordinarium, ſed perſequitur id magiſtratus extra ordinem *l.* 3. §. *pen.* D. *Stellion.* & notat damnatum infamia. Quod exaudire ſolent, quando concurrit cum tali judicio civili, ex quo damnatum ſequitur infamia, veluti ſi concurrat cum actione doli, quæ infamat. *l.* 1. *D. h. t.* modò tamen non ſit gravior pœna extra ordinem reo impoſita, ut dixi *ad l.* 8. *ſupr. de Poſtul.* Secus ſi hoc crimin

crimen concurrat cum judicio civili, quod non infamat, quo referunt *l.* 2. *D. Stellion.* veluti in actione pignoratitia contraria, quando debitor oppignoravit creditori rem alienam vel alii obligatam. *l.* 16. §. 1. *D. de Pignor. act.*

X. *Ad l.* 20.] Qui calumniæ damnatus eſt, notatur infamia. *l.* 1. *&* 4. §. 4. *D. h. t.* ſed ſi ita præſes provinciæ pronuntiaverit, *callido commento videris accuſationis inſtigator fuiſſe*, non erit tanquam calumniator notatus, pudor potius oneratur, quam ignominia irrogatur, quia non eſt mandator, qui exhortatur. *h. l.* quod intelligere ſolent de Edicti vel SCti verbis, ſed ſi mens & ſententia ſpectetur, eum qui inſtigavit, calumniatorem dicendum eſſe, atque incidere in SCtum Turpillianum. *l.* 1. §. 13. *D. Ad SC. Turpill.* maxime quando inſtigavit per alium, aut quando inſtigator ſimul quoque inſtruit accuſatorem, nec in terminis exhortationis manet, & eventus ſequitur. Ex *h. l.* 20. dividere ſolent infamiam, quod alia ſit juris, quæ à jure irrogatur, alia facti, quando exiſtimatio apud bonos & honeſtos viros oneratur. Stolidè. Infamem enim non facit opinio hominum, ſed Lex, SCtum, Conſtitutio Principis, edictum Prætoris, Sententia Magiſtratus. *l.* 1. *D. de His qui not. infam.* Neque contra eos, quorum pudor apud bonos, aut opinione hominum oneratur, effectus infamiæ locum inveniunt.

DE PROCURATORIBUS.

XI. *Ad l. 2. §. 1.*] Procurator & absens dari potest, dummodo certus sit, qui datus intelligitur, & postea dationem ratam habeat. *h. l. 2. in pr.* quo respectu furiosus propter defectum mentis & voluntatis non est habendus absentis loco, ut per subsequentem ratihabitionem dationem confirmare possit. *h. §.* In quibus autem causis neque præsentia neque consensus est necessarius, furiosus aliquatenus computatur, sic cum furioso addicitur judex, non ideo minus judicium erit, quod hodie judicare non possit, ut suæ mentis effectus judicet. *l. 39. D. de Iudic.* quia judicandi munus absentibus invitis quoque imponitur, ideo judicandi necessitas vocatur in *l. 46. D. eod.* ubi judex datus in eodem officio manet, licet furere cœpit, sed propter morbum sonticum mutari debet, quod intelligunt de morbo perpetuo ex *l. ult. §. 1. D. de Ædil. ed.* Furiosus quoque jure obligatur. *l. 70. §. 4. D. de Fidejuss.* veluti quoties actio ex re venit, h. e. in quasi contractibus. *l. 46. D. de O. & A.* alias absentis & dormientis loco habetur. *l. 124. §. 1. D. de R. I.* nulla ejus est voluntas. *l. 40. D. eod.* & nihil quicquam agere seu contrahere intelligitur. *l. 2. §. pen. D. de Iur. Codicill.* in delictis etiam excusat fati infelicitas eum. *l. 12. D. Ad l. Cornel. de sicar.* qui continua mentis alienatione omni intellectu caret. *l. 14. D. de Offic. præs.*

XII. *Ad*

XII. *Ad l.* 8. §. 1.] Procurator conſtituitur
nandato. *l.* 1. *D. h. t.* mandatum conſtat conſen-
ı *tit. Inſt. de Obligat. quæ ex conſenſ.* Conſenſus
ı mandatis judicialibus expreſſus deſideratur.
. *§. t.* de quo conſtabit, ſi mandatum ſit actis
ıſinuatum, vel dominus præſens in judicio pro-
uratoris ſui perſonam confirmaverit. *l. un.* C.
e Satisdand. vel ſi ſuper hoc literæ ad adverſa-
ium ſint ſcriptæ. *l.* 65. *D. h. t.* In extrajudiciali-
ıus, qui ſciens patitur alium pro ſe intervenire,
nandaſſe intelligitur. *l.* 18. *D. Mandat.* Mores
ıodierni in negotiis judicialibus mandatum re-
ļuirunt judiciale, exceptis Principibus, Baroni-
ıus, Collegiis, quorum extrajudicialia mandata
ecipiuntur. Reform. Velav. *tit.* 16. §. 1. & 2.
.L. Municip. Zutphan. *tit.* 16. §. 16. & 17.
.L. Rurem. *p.* 5. *tit.* 4. *§.* 8. *art.* 9. Transiſulan.
). 1. *tit.* 2. §. 11. & 12. Inſtruct. Holland. *art.* 53.
ınvitus igitur procurationem ſuſcipere nemo te-
ıetur, nec eandem ultra niſi provocationis cau-
a extendere. *l.* 17. C. *h. t.* quod accipiendum eſt,
ıon tantum uti appellationem interponere, ſed
:tiam uti interpoſitam proſequi debeat, *arg. l.* 2.
D. *An per al. cauſ. appellat. l.* 8. *§.* 8. *D. Mandat.*
Contraria ſententia videtur fundamentum habe-
:e in jure Canonico. *c. pen. circ. fin.* X. *h. t.* Di-
erſum etiam obtinet in actore, quem ad litem
:urator ſuo periculo ordinavit, qui quidem ap-
ɔellare, at appellationem proſequi non compel-
itur. *l.* 10. C. *de Appellat.* Procurator quoque ſi

vicerit, & victus appellaverit, judicium illud ſuſcipere tenetur, non minor eſt virtus, quam quærere, parta tueri, vid. *l.* 46. §. 3. *D. h. t.* Cæterum mandatum oſtendere non coguntur perſonæ conjunctæ, modò ne conſtet, eos experiri contra voluntatem eorum pro quibus interveniunt. *l.* 40. §. *fin. D. eod.* Pro conjuncta perſona non eſt habendus amicus, ne ſub prætextu amicitiæ quidlibet admittatur, quæ ſententia in Camera Spirenſi eſt recepta.

XIII. *Ad* §. 2.] Milites avocari à tuendæ ſalutis publicæ ſtudio, & aliena negotia tractare, non convenit, ſed in loco definito ſtationeque permanere. *l.* 11. *&* 13. *C. de Re milit. lib.* 12. mercimonia quoque exercere, atque ergaſteriis adhærere, longè à militiæ dignitate alienum. *l.* 12. *in fin. C. de Cohort. lib.* 12. neque inoffenſa diſciplina negotia aliena ſuſcipere poſſunt, aliudque ſuadet publica utilitas. *l.* 7. *&* 9. *C. h. t.* Quare procuratoris munus exercere prohibentur. *l.* 5. *C. de Condict. cauſ. dat.* ne quidem ſi pars adverſa conſentiat. *h.* §. 2. niſi in rem ſuam miles procurator conſtituatur, mandatis actionibus, vel communem cauſam omnis ſui numeri aut ordinis vel matriculæ perſequatur. *h.* §. *d. l.* 9. ſingulari quoque favore libertatis de libertate pro perſonis neceſſariis litigare militi licet. *l.* 3. *D. de Liberal. cauſ.* Si quoque pars adverſa omiſſa præſcriptione militiæ cum milite litem conteſtatus fuerit, judicium ſubſiſtit. *l.* 13. *C. de Procurat.*

forte,

orte, quia per litis conteſtationem procurator
fficitur dominus litis. *l.* 33. *C. eod.* ut hic pro-
priam cauſam agere videatur, quod militi licere
probavimus. Neque tamen litis conteſtatio con-
irmat falſum procuratorem, qui mandato caret,
cum quo ſi litigatum fuerit, nec dici controver-
iæ ſolent, nec judicium eſſe poteſt. *l.* 24. *C. h. t.*
niſi lite pendente domini ratihabitio accedat.
l. 56. *D. de Iudic. l.* 66. *D. h. t.* ſed latâ ſententiâ
quæ geſſit & obtinuit falſus procurator, domi-
nus ne quidem in ſui commodum ac favorem ra-
ta habere poteſt; aliud eſt ubi ratihabitio ſubje-
ctum habile invenit in quo operetur, veluti in
contractibus à falſo procuratore celebratis, quo
caſu obtinet regula. *l. ult. C. Ad SC. Maced.* Con-
traria ſententia eſt communis & in Praxi re-
cepta.

XIV. *Ad l.* 15. *&* 16.] Ante litem conteſta-
tam eſt libera poteſtas mutandi procuratoris.
h. l. 15. poſt litem conteſtatam, ut procuratoris
mandatum licite revocetur, exigitur cauſæ co-
gnitio. *h. l.* 16. LL. Transiſul. *d. tit.* 2. § *fin.* Illud
quidem procedit in procuratore proprie ſic di-
cto, at ſi procurator in rem ſuam ſit datus, cui
v. g. nomen eſt ceſſum, non eſt præferendus do-
minus hujus procuratoris in litem movendam.
l. 55. *D. de Procurat.* quà ex reſcripto D. Pii
actiones utiles ſuo nomine exercere poteſt. *l.* 16.
D. de Pact. l. 18. *C. de Legat.* Actio autem directa
etiam poſt ceſſionem ita penes creditorem ma-

 nebat,

nebat, ut hic procuratorem prævertere potuerit. *l.* 3. *C. de Novat.* ſi à domino in procuratorem in rem ſuam judicium fuerit tranſlatum, hic ſtatim etiam nullo actu judiciario geſto alium ſubſtituit, qui totum negotium totamque cauſam perſequatur. *c.* 1. *de Procurat. in* 6. Procurator quoque ſimplex poſt cauſam in judicio agitatam alium procuratorem inſtituere non prohibetur *l.* 11. & 23. *C. h. t.* non etiam ante litem conteſtatam, *l.* 8. *C. eod.* niſi à domino alium ſubſtituendi poteſtas fuerit conceſſa, *d. c.* 1. *verſ. licet.* Ref. Velav. *d. tit.* 16. §. 4. LL. Transiſ. *d. loc.* §. 13.

XV. *Ad l.* 25.] Ex *h. l.* deduci ſolet illud brocardicum, licitam eſſe retorſionem, ut ſi quis me furem appellaverit, illum viciſſim poſſim appellare furem, vel retorſionis jure reſpondere, tu mentiris ut fur. Parum convenienter. Per legitimos tramites, per legitima juris remedia, auctoritate magiſtratus ſunt expellendæ iniquitates calumniantium. *pr. prooem. Inſt. l.* 13. *D. Quod met. cauſ. l.* 1. §. 2. *D. Quod Legat. l.* 176. *D. de R. I. cum ſimill.* Cæterum ignoſcendum eſt ei, qui ſe voluit ulciſci provocatus. *l.* 14. §. 6. *D. de Bon. libert.* ferendus eſt is qui pudorem ſuum voluit purgare. *h. l.* ferimus eum, ignoſcimus ei, qui delictum commiſit. Ita Comicus cum maledicendi libidinem à ſe amovere vellet, diſſeruit:

Tum

Tum ſi quis eſt, qui dictum in ſe inclementius
Exiſtimat eſſe, ſic exiſtimet: ſciat
Reſponſum, non dictum eſſe, quia læſit prius.

Imo ne quidem anticategoriæ, ſeu mutuæ petitiones, quæ in civilibus frequentantur, in criminalibus regulariter recipiuntur, uti non relatione criminum, ſed innocentia reus purgetur. l. 5. *D. de Public. judic.*

XVI. *Ad eand. l. in fin.*] Procurator expenſas litis recipit vel per retentionem. *h. l.* vel per mandati actionem contrariam. *l.* 46. §. *pen. D. h. t.* niſi ob propriam contumaciam mulctatus fuerit *ead. l.* 46. §. 5. Si remunerandi gratia honor intervenerit, erit mandati actio non pro conſequendo honorario, ſed ut eo non obſtante ob res cæteras mandato comprehenſas actio mandati detur, ita intelligenda eſt *l. 6. in pr. D. Mandat.* Sunt tamen procuratores quandoque ſalariarii, licet mandatum mercedem non recipiat. Verum ſalarium mandati actione non conſequuntur, ſed ejus cognitio extra ordinem apud præſidem provinciæ præbebitur, quando promiſſum eſt ſalarium certum. *l.* 1. *C. Mandat.* Salarium incertæ pollicitationis peti nequit. *l.* 56. §. *pen D. eod. l.* 17. *C. d. t.* niſi ſint tales perſonæ, quæ non ſolebant familiaritatis cauſa operam ſuam præbere, ſed officium hoc tanquam artificium quoddam exercebant. *l.* 1. §. 10. *& l.* 4. *D. de Extraord. cogn. l.* 13. §. 9. *C. de Iudic.* quales ſunt procuratores noſtri hodierni, quibus ſem-

per ſalarium debetur, & taxatur pro ratione perſonæ & cauſæ, cui patrocinium præſtiterunt. Advocatorum eadem eſt ratio, qui hac quoque gaudent prærogativâ ut debitores ſuos quoſcunque ex cauſa ſalarii coram ſuprema provinciæ Curia in prima inſtantia in jus vocare poſſint. Differentia item in eo eſt, quod ſi filius fam. ex munere procuratorio lucrum acquiſiverit, id non adſcribatur peculio quaſi caſtrenſi, ſed adventitio, ac proinde patri uſusfructus competat, *arg.* *§. 1. Inſt. Per qu. perſ. don. adq. l. 4. C. de Advoc. diverſ. judicior. l. fin. C. de Inoffic. teſtam.* Aliud ſtatuetur in procuratore hodierno.

XVII. *Ad l. 27. in pr. & §. 1. l. 31. & 61.*] Reus convictus actione reali vel perſonali, ſi ipſe litiget, nullam ſatisdationem pro litis æſtimatione dare compellitur. §. 2. *Inſt. de ſatisdat.* ſed ſi ad defendendum procuratorem dederit, ſatisdare jubetur judicatum ſolvi ſtipulatione. *h.* §. *l.* 10. *D. Iudic. ſolv.* Si procurator actoris judicatum ſolvi ſatis acceperit, atque ab eo in dominum judicium transferatur, ſtipulatio committitur, & ſimul actio utilis ex ſtipulatu in dominum transfertur. *h. §.* Verum neceſſe eſt, ut judicium totum transferatur, non enim poteſt dominus quædam à procuratore geſta probare, quædam improbare. *h. pr.* Sed diſtinguitur hîc procurator à defenſore, qui eſt ſine mandato & procuratori opponitur. *l. 34. §. 3. D. de Iurejur.* hîc enim non aliter admittitur quam cum ſatis-

datione

atione judicatum ſolvi. §. 5. *Inſt. de Satiſdat.* ſi igitur ab hoc judicium in dominum transferatur, extinguitur ſtipulatio, judicatum ſolvi, fidejuſſores, quos ob rem judicatam dedit defenſor, non tenebuntur. *l.* 1. *§. fin. D. Quib. mod. pign. ſolv.* Quemadmodum etiam liberantur fidejuſſores, ſi per appellationem interpoſitam judex mutetur, niſi ſtipulationi ſubjiciatur, *Quive in ejus locum ſubſtitutus erit. l. pen. D. Iudicat. ſolv.* ſi ſe specialiter ſententiæ novi judicis non ſubdiderit, ſtipulatio non committitur. *l.* 3. *D. eod.* Differt quoque defenſor in hoc à procuratore, quod qui defenſoris loco cum ſatisdatione ſe liti obtulit, & condemnetur & actione judicati teneatur, non dominus. *h. l.* 61. quomodo ſine novo proceſſu ſententia contra principalem debitorem lata mandari excutioni contra fidejuſſorem non debet, *arg. l.* 1. *D. Iudic. ſolv.* quod ſecutus eſt ſenatus Sabaudiæ. In procuratorem vero ſententia quidem fertur. *h. l.* 3. *l.* 6. §. 2. *D. de His qui not. infam.* ſi ipſe dominus ſit condemnatus, ſententia ipſo jure eſt nulla. *l.* 1. *C. de Sentent.* ſed effectus ſententiæ adverſus eundem non dirigitur, ac uti actio judicati procuratori non datur. *l.* 86. *D. de Solut.* ita nec actione judicati procurator condemnatus conveniri debet, niſi aut in rem ſuam datus ſit, aut ſe obtulerit liti. *d. l.* 61. *l.* 4. *D. de Re jud.* Moribus hodiernis procurator non eſt dominus litis, ideoque ipſe non condemnatur, ſed πρωτότυπος qui ei mandatum

dedit, ut judicio adesset, litem exerceret, excideret, instrueret, impleret, ejusque nomine perageret.

XVIII. *Ad l.33.§.2.*] Qui populari actione convenitur, ad defendendum procuratorem dare potest, is autem qui eam movet, dare prohibetur. *l. 5. D. de Popul. act.* nisi & hîc privato principaliter damnum sit illatum. *l. 42. in pr. D. h. t.* quo pertinet generalis regula, quâ qui ita agunt de publico, ut & privatum commodum persequantur, procuratorem dare permittuntur, verba sunt *l. 45. §. 1. D. h. t.* Ad crimen judicii publici persequendum frustra procurator intervenit, multoque magis ad defendendum, nisi sint allegandæ excusationes absentiæ, *l. pen. §. 1. D. de Public. jud.* Imo permittunt leges publicorum judiciorum, reos criminum capitalium absentes etiam per procuratorem defendi. *l. 3. C. de Accusat.* quod ut restringatur ad excusationem absentis, non patitur textus generalitas, sed ex commiseratione, & speciali humanitatis ratione quemvis defensorem admitti vult propter magnitudinem periculi, propter quod quis ob criminis conscientiam se præsumitur non sistere, propter quam quoque rationem permissum est, ut quivis appellet pro reo, qui ducitur ad mortem, licet ipse sententiæ acquiescat. *l. 6. D. de Appellat. l. 29. C. eod.* item ut reus, qui accusatorem corrupit, seu ob non accusandum pecuniam dedit non habeatur pro confesso & convicto. *l. fin.*

n. D. de Prævaricat. l. 1. D. de Bon. eor. qui ant. ententent. Defenſionem illam explicat manifeſte . §. ut, ubicunque abſens quis damnari poteſt, bi quemvis verba pro eo facientem & innocen- iam excuſantem audiri æquum ſit. Caſus autem n quibus abſens damnari poſſit, inveniuntur va- ii. vid. *l. 5. in pr. D. de Pœn. l. 21. C. eod. l. 4. §. in. D. Ad l. Cornel. de ſicar. l. 10. D. de Public. udic. l. 13. C. Ad l. Iul. de adulter.* Moribus ha- emus actorem publicum, procuratorem re- ium, ſcultetum, aliumve fiſci patronum, quem Friſii vocant procuratorem generalem, cui accu- atio criminum publicorum incumbit: Reum utem cauſam dicere oportet per ſe atque in vin- culis, ut, ſi damnetur, actutum ſententia execu- ioni mandari poſſit; Neque tamen ei, ſi ad fa- cta propoſita ore reſponderit, patrocinia advo- catorum & procuratorum denegantur: Et in Friſia octo ſenioribus Advocatis decreto publi- co pauperum captivorum patrocinium eſt de- mandatum.

XIX. *Ad ejusd. l. §. 3.*] Qui procurationem alicujus ſuſcepit, ejusdem abſentis defenſionem ſubire non compellitur, cum fidem ſuſceptam implere ſufficiat *l. 17. C. de Procurat.* quod ex- plicandum eſt de tertio, qui contra eum, qui dedit procuratorem, actionem inſtituere vult, (iniquiſſimum enim eſſet, procuratorem ad agendum conſtitutum teneri dominum contra quosvis defendere, *arg. l. 20. C. de Neg. geſt.*)

non

non de reo convento, qui ex caufa reconventionis convenit mandatorem, hic procurator dominum defendere cogitur, fi id ratum habere eum, ad quem ea res pertinet, boni viri arbitratu fatisdet. *h. §.* quem non incommodè exaudiunt de iis procuratoribus, qui non alias admittuntur, quam cum cautione ratihabitionis.

XX. *Ad l. 39. §. 1. & l. 40. §. pen.*] Qui alieno nomine agit, id ratum habiturum eum, ad quem ea res pertinet, cavere debet. *h. §.* quando incertum eft, an procuratori negotium mandatum fit. *l. 1. C. de Procurat.* etiamfi fit verus procurator. *l. 5. §. 18. D. de Oper. nov. nunc.* de cujus quoque mandato dubitabatur in *l. 22. §. pen. D. Rem rat. hab.* ubi propter injuriam filio illatam cavet procurator, & patrem & filium ratum habiturum, quia fieri poffit, ut pater ante decedat, quam fciret procuratorem egiffe, & ita injuriarum actio redeat ad filium. Ipfe pater fi filii nomine injuriarum agat, ceffat cautio de rato. *h. l. §. 4.* Et quando de mandato conftat, claufula de ratihabitione fruftra adjicitur, neque illa mandatum procuratorium ampliat, neque mandatum fimplex in mandatum cum libera transformat, *arg. l. 6. D. de Condict. indeb. junct. l. 3. C. de Fidejuff.* licet eam Notarii inftrumentis procuratoriis inferere confueverint. Maritus in bonis dotalibus proprio jure actiones exercet, quia per traditionem nactus eft verum dominium dotis. *§. 40. Inft. de R. D. & A. R. D.* In bonis quo-

quoque paraphornalibus citra ullam ratihabitionem admittitur. *l. ult. C. de Pact. convent.* Verum in bonis receptitiis, quæ uxor ſibi reſervavit, maritus citra ſolennem ſatisdationem de rato intercedendi facultatem liberam non habet. *l. 2. & 21. C. h. t.* Moribus maritus pro uxore citra hanc cautionem litigat. Satisdatio iſta ratihabitionis ante litis conteſtationem à procuratore exigitur, lite conteſtata non compellitur ad cautionem. *h. §. pen.* quemadmodum ſi quis remiſerit exceptionem procuratoriam, non poterit ex pœnitentia eam opponere. *l. 57. §. 1. D. h. t.* Diverſa eſt ratio conſortis litis, qui etiam poſt litem legitimè ordinatam commune negotium quibusdam abſentibus gerit ſine mandato, modò caveat de rato. *l. 2. C. de Conſort. ej. lit.*

XXI. *Ad eund. §. 1.*] Procurator jurare non compellitur, neque defenſor, ſufficit ad plenam defenſionem, ſi paratus ſit judicium accipere. *l. 34. §. 3. D. de Iurejur.* cum iniquum ſit de alieno facto alium jurare. *l. 11. §. 2. D. Rer. amot.* ſed nec dominus, ſi invito adverſario per procuratorem jurare velit, audiendus eſt. *l. 12. §. 4. C. de R. C.* Si tamen ab adverſario jusjurandum delatum fuerit, hoc domino exceptionem & actionem ad exemplum rei judicatæ parit. *l. 9. §. pen. & l. ult. §. pen. D. de Iurejur.* Sed actio directa, quam habet procurator ſuo nomine propter ſuum jusjurandum, domino non competit; dominus experitur, quaſi ipſe per procuratorem juraſ-

jurasset. *h. §.* Jure Canonico expeditum est, per procuratorem de calumnia jurare licere, modo speciale mandatum habeat. *c. ult. de juram. calumn. in 6.* Quod hodie in judiciis frequentatur: Hoc juramentum quod nomine principalis præstat procurator, dicitur moribus juramentum in animam constituentis. Si tamen subsit perjurii metus, ad instantiam partis adversæ principales personæ jurare tenentur.

XXII. *Ad eand. l. §. fin.*] Non facile permittitur, ut instituta postulatione suspecti tutor per procuratorem defendatur. *h. l.* non tam principaliter, quia famæ causa est, quam quia interdum tutor ex ea causa condemnatus remittitur ad præfectum urbi corporaliter puniendus. *l. 1. § ult. & l. seq. D. de Suspect. tut. §. 10. & 11. Inst. eod.* Sed in aliis judiciis, ex quibus præter pœnam pecuniariam damnatum sequitur infamia, procurator admittitur. *l. 1. D. An per al. caus. appellat.* veluti in causis delictorum privatorum, si ex iis civiliter agatur. *l. 4. §. fin. l. 6. §. 2. D. de His qui not. inf. l. 4. C. de Furt.* Secus si criminaliter. *l. fin. C. de Injur. §. 10. Inst. eod.* ubi duntaxat excipiuntur personæ illustres. Unde concludo, judicium legis Corneliæ, (quo quibusdam casibus agitur injuriarum. *l. 5. D. d. t.*) non esse criminale, sed civile, non publicum, sed privatum, quia ad actionem ex lege Cornelia procurator dari potest. *l. 42. §. 1. D. h. t.* Obiter fit mentio legis Corneliæ de injuriis in *l. 12. §. fin. in fin. D. de Accusat.*

XXIII. *Ad*

XXIII. *Ad l.* 41.] A procurationis munere ...rcentur mulieres. *l.* 2. *D. de R. I. l.* 18. *C. h. t.* ...isi in rem suam & proprium lucrum eis sint ...andatæ actiones. *l.* 4. *C. eod.* vel nisi experian... ...ir pro parentibus, quos morbus aut ætas im... ...edit, nec quenquam qui agant habent. *h. l.* Ita ...enatus Frisiæ admisit filiam pro matre, quæ se ...aletudine & senectute impediri affirmabat. ...: converso autem mater, quæ filium in judicio ...efendere vult, non est audienda, *arg. h. l. & d.* ... 18. filio petet tutorem per quem defendatur. ...id. *l.* 31. §. 6. *D. de N. g.* excipitur causa appel... ...ationis, si mater filii rem sententiâ eversam ...nimadvertens provocaverit, audiri debet, atque ...oc pietati adscribitur in *l.* 1. §. 1. *D. de Appellat.* ...*ecip.* Disceptatur, an fœmina procuratrix, quo ...asu pro parentibus admittitur, SCto Vellejano ...rivetur? Nequaquam, sicuti nec tutelam libe... ...orum recipiens amittit beneficium SCti Velle... ...ani, nisi ei expressè renuntiaverit. *Nov.* 118. *c.* 5. ...*uth. matri & aviæ. C. Quand. mul. tut. offic.* Mo... ...ibus hodiernis mulieres ne quidem pro se in ju... ...icio admittuntur, ut ne quidem ad actum vo... ...intariæ jurisdictionis personam standi in judicio ...abeant.

XXIV. *Ad l.* 45.] Si ipse dominus pro ...rocuratore consentiente cautionem judicatum ...olvi exposuerit, ex edicto prætoris procurator ...d litem suscipiendam datus judicium accipere ...ogitur. *l.* 8. §. *fin. D. h. t.* licet dominus ante li-

tem

tem conteſtatam ſit defunctus. *l. 15. D. eod.* niſi justa cauſa recuſandi ſit, alioqui ob rem non defenſam committitur ſtipulationis clauſula. *d. l.* 15. Defenſor quoque (qui latius accepto vocabulo procurator rei interdum nuncupatur) ſi ſatisdederit, domini loco habendus eſt, & judicium ſuſcipere cogitur, etiamſi reus ſolvendo eſſe deſierit *l. 43. & 76. D. h. t.* quod tamen de co actione abſoluta non eſt intelligendum; Ita nullæ ſunt partes prætoris ad compellendum, verum ſi citra cauſam legitimam judicium accipere recuſet, ex ſtipulatu ob rem non defenſam agetur. *h. l.* atque fidejuſſores convenientur, qui contra defenſorem, qui judicatum ſolvi ſatisdedit regreſſum ſument. *d. l.* 76.

XXV. *Ad l. 46. §. ult. l. 47. 63.*] Procurator totum bonorum, cui ſimpliciter res adminiſtrandæ ſunt mandatæ, res domini alienare nequit, niſi res ſint, quæ facile corrumpuntur. *h. l.* aut alias id exigit neceſſitas. *arg. l. 35. D. de Iurejur.* quo non incommodè refertur *l. 17. §. fin. D. eod.* Unde regulari jure mandato generali tranſactio decidendi cauſa interpoſita non continetur. *l. 60. D.* Cui autem generaliter libera bonorum adminiſtratio eſt commiſſa, vendendo, permutando res domini transfert. *l. 58. D. eod. l. 9. §. 4. D. de A. R. D.* donare tamen prohibetur. *l. 28. §. 2. D. de Pact.* donare enim non eſt adminiſtrare ſed perdere. *l. 7. D. de Donat.* Formula generalis mandati cum adminiſtratione

liber

libera præscribitur in *l. 60. §. fin. D. Mandat.* Procurator autem ad exigendum constitutus, si datâ apochâ fit. Professus, pecuniam sibi solutam esse, hâc apochâ in dubia causa præjudicabit domino, *arg. l. 46. §. 5. D. de Administr. tut. l.* .. *in fin. C. de Quadrienn. præscript. l. ult. D. de nstit. act.* Cæterum hoc non continetur mandato generali, ut si quis duos procuratores omnium rerum suarum reliquerit, qui simul ex diversis causis ejusdem mandatoris debitores sint, unus ab altero pecuniam mandatori debitam exigere possit, nisi nominatim mandatum sit, ut unus ab altero pecuniam peteret, præsertim si debitum alterius sit posterius mandato. *h. l. 47.* Si tantum alter ex duobus, quibus est commissa administratio, sit debitor mandatoris, hic ab altero recte convenitur, *h. l. 46.*

XXVI. *Ad l. 68. & 72.*] Per procuratorem actionem semper retinemus, utputa si intra legitimum tempus reum convenerit. *h. l. 72.* si promissorem hominis interpellaverit, perpetuam facit stipulationem. *l. 24. in fin. D. de Usur.* Si nomine domini vicino opus novum nuntiaverit, jus domino pristinum conservatur interdicto quod vi aut clam. *l. 17. D. de Oper. nuntiat.* Ex contractu procuratoris domino, invito procuratore, actio non datur, sed hic per actionem mandati ad cessionem actionum obligatus est. *l. 49. §. fin. D. de A. P. l. 8. §. fin. D. Mandat.* Facilius passim datur retentio quam actio.

 l. 33. D.

l. 33. *D. de Condict. indeb. l.* 1. *D. de Pignor. l.* 11. *D. de Servitut. junct. l.* 8. §. 1. *D. eod. l.* 8. *junct. l.* 3. §. 7. & 11. *D. de A. P.* Excipiuntur casus varii, quibus etiam citra cessionem domino utilis actio ipso jure acquiritur, quo respicit *h. l.* 72. Veluti in condictione certi ex mutuo, & in actione hypothecaria nomine pignoris, quod mutuo accessit. *l.* 2. *C. Per quas person. nob. acq.* unde est particula *plerumque in l.* 11. §. 6. *D. de Pignor. act.* Acquirit item procurator domino actionem, si præsente domino sit stipulatus. *l.* 79. *D. de V. O.* Si res domino aliter salva esse non possit. *l.* 13. §. 25. *D. de Act. empt.* si procurator ex re domini stipulatus sit. *h. l.* 68. h. e. ut nonnemo interpretatur, quando circa rem, quæ domino acquisita est, stipulatio interposita proponitur: Neque inconvenienter *d. l.* 68. ad stipulationem præsenti domino factam refertur. In stipulationibus etiam prætoriis ipso jure per procuratorem actio quæritur. *l.* 5. *D. de Prætor. stipul. l.* 27. *D. de Procurat. l.* 18. §. *fin. D. Damn. infect.* Procurator quidem ex stipulatu actionem directam habet, sed si ea agat, exceptione repelli debet. *l.* 28. *vers. quæ res facit. D. h. t.* Per servum publicum ex stipulatione actio directa & ipso jure adquiritur. *l.* 3. *D. de Stipul. serv.* Per actorem actio utilis administratori civitatis datur. *l. ult. D. Quod cuj. univ. nom.* Sublata est moribus hodiernis hæc scrupulosa prudentiæ Romanæ subtilitas, atque ex contractu procuratoris dominus citra ullam cessionem agit.

EXER-

XERCITATIO QUINTA,

RESPONDENTE

SIMONE RAM, *Steenvico-Transisalano,*

DE NEGOTIIS GESTIS.

. A*d l.* 2. 6. §. 6. *& l.* 44.] Qui absentis vel ignorantis negotia ex affectu & bo-a intentione utiliter gessit, dominum obliga-um habet actione negotiorum gestorum con-raria. *h. l. l.* 42. *&* 45. *D. h. t.* τὸ χρησίμως διοι-ηθὲν, ἀναγκάζεται ὁ δεσπότης δεκτὸν ἡγεῖσθαι. Quod utiliter administratum seu gestum est, co-gitur acceptò ferre dominus; etiam qui ductus micitia filiisfam. negotia pupillaria gessit, habet atrem obligatum de peculio *h. l.* 6. *§.* 6. *in med.* quod procedit in simplici amicitia, nam si quis micitia ductus paterna pupillis tutores petierit vel suspectos tutores postulaverit, nullam ad-versus eos habet actionem *h. l.* 44. Add. *l.* 11. *& seqq.* C. *h. t.* Idem est si donandi animo quis al-terius negotia gesserit, veluti si contradixerit do-minus & eum res suas administrare prohibuerit. *l. fin.* C. *de Negot. gest. l.* 40. D. *Mandat.* Quod etiam fecisse videtur, qui certos terminos man-dato præfixit, quos si excessit mandatarius, aliud quid fecisse intelligitur. *l.* 5. *in pr.* D. *eod.* ac pro-

inde ne quidem huic utilem negotiorum gestorum actionem concedimus. *arg. l.* 3. §. *fin. & l. seq. D. d. t.* Est igitur hic gestor deterioris conditionis, quam prædo seu malæ fidei possessor qui sciens in rem alienam impendit, cui impensas necessarias deducere, utiles tollere licet. *l.* 5. C. *de R. V.* Cæterum mandatarius, qui egressus est terminos mandati, ad tradendum non compellitur; Et si tradat, potest domino indicare quantitatem rei, qui, si non contradicat, gesta approbare censetur. Quod si mandatarius emerit v. g. rem viliori pretio, tenetur mandati actione *d. l.* 5. *in fin. D. Mandat.*

II. *Ad l.* 3. §. 4.] Naturales obligationes non eo solo æstimantur, si soluta pecunia repeti non potest, sed & si actio aliqua earum nomine competit. *l.* 10. *D. de O. & A. l.* 16. *§.* 4. *D. de Fidejuss.* veluti si pupillus negotia gesserit, aut contractum inierit, ex rescripto D. Pii in quantum locupletior factus est convenitur. *h.* §. *l.* 5. *in fin. princ. D. de Auctor. tit. l.* 3. *pr. D. Commod.* non ubi datur actio, ilicò obligationem civilem poni necesse est, *arg. d. l.* 10. Neque tantum hoc casu naturaliter obligatur. *d. l.* 5. sed etiam, quando non est factus locupletior, quia pupillus ex sua promissione obligatur naturaliter, cum stipulanti promisit. *l.* 1. *in fin. D. de Novat. l.* 127. *D. de V. O.* pupillus autem ex ea promissione non fit locupletior, cum nihil acceperit, sed tantum stipulanti promiserit; & expressum est, pu-

pillum

llum naturaliter obligari, licet non ſit factus locupletior, in *l.* 25. §. 1. *D. Quand. di. legat.* add. *l.* 95. §. 2. *D. de Solut.* Natura quidem non debet, h. e. naturalis obligatio ei non nocet, quatenus contra regulam *d. l.* 10. ſi, quod debet naturaliter, ſolverit, repetitionem habet. *l.* 41. *D. de Condict. indeb.* quomodo interdum perſona facit locum repetitioni in *l.* 29. *D. eod.* unde explicanda eſt *l.* 59. *D. de O. & A.* Naturalis iſta obligatio & juris gentium obligatio, non munita autoritate juris civilis, eſt una & eadem, quo ſenſu is natura debet, quem jure gentium dare oportet, cujus fidem ſecuti ſumus. *l.* 88. §. 1. *D. de R. I.* Alias obligatio juris gentium dicitur civilis, quà eſt comprobata à jure civili. §. 1. *Inſt. de Obligat.* Add. *l.* 6. *D. de Iuſtit. & jur.*

III. *Ad* §. 5.] Curator furioſi vel furioſæ, qui licet ex neceſſitate officii gerat, poſtquam tamen id ſuſcepit, volens utique jam gerere intelligitur, unde hic contra eos durante etiam administratione ſuper particulari negotio actionem negotiorum geſtorum exercet. *h.* §. eâ autem finitâ quando ſuper univerſa adminiſtratione agitur, judicium contrarium locum habet. *l.* 1. §. 2. & 3. *D. de Contrar. tut. & util. act.*

IV. *Ad* §. 8.] Si pignora ex cauſa judicati per apparitores prætoris, vel executores veneant, atque hi dolorem viliori pretio projecerint, domino rei & debitori quo invito pignora diſtrahuntur, non negotiorum geſtorum, quæ

præſumptum domini conſenſum exigit, ſed de dolo actio datur. *l.* 50. D. *de Evict.* Creditori autem & victori in cujus gratiam executio procedit, ſi in hoc negotio executor à prætore datus dolum fecerit, conceditur actio negotiorium geſtorum. *h.* §.

V. *Ad l.* 6. §. 3.] Qui ad res alienas tanquam alienas non contemplatione domini, ſed ſui lucri cauſa acceſſit, & circa res domini aliquid impendit, in quantum locupletior factus eſt dominus, contra eum negotiorum geſtorum judicio aget. *h.* §. At qui ædificavit in ſolo alieno, quod forte putavit eſſe ſuum, retentionem habet, *l.* 14. §. 1. *D. Commun. div.* ut dominum rei vindicatione agentem nec ſumptus refundentem exceptione doli repellere poſſit. §. 30. *Inſt. de R. D. & A. R. D.* ſi poſſeſſione exciderit, nullum ad impenſas ſervandas remedium ſupereſt, ſumptus non alias conſequitur, quam ſi poſſideat. *l.* 14. *D. de Dol. mal. except.* nullo alio modo quam per retentionem impenſas ſervat. *l.* 33. *D. de Condict. indeb.* Excipitur heres, cui pars domus in diem per fideicommiſſum relicta eſt, ſi eam refecerit, atque citra deductionem ſumptuum tradiderit, utitur incerti condictione. *l.* 40. §. 1. *D. eod.* Moribus pro impenſis conſequendis non tantum datur retentio, ſed etiam actio. Imo etiam propter impenſas illiquidas retentionem conceſſit Senatus Ultrajectinus, idemque placuit ſupremæ Friſiorum Curiæ. Sed ex ſtylo hujus Curiæ finitâ lo-

catione

ratione ſub cautione de ſolvendis impenſis, ubi
iæ taxatæ & liquidatæ fuerint, fundum relaxare
cogitur colonus.

VI. *Ad eand. l. 6. §. 6. & ſeq.*] Inter veteres
fuit magna controverſia, an omnis ratihabitio
comparanda eſſet mandato, ſeu an ſemper retro-
traheretur, reduceretur, atque referretur ad tem-
pus negotii contracti: Ac diſtinxerunt inter res
facti & juris. Res facti vocantur, in quibus fa-
ctum verſatur, ut poſſeſſio. *l. 19. D. Ex quib. cauſ.
major. l. 1. §. 2. & l. 29. D. de A. P.* traditio, ven-
ditio, ſolutio, *l. 7. §. ult. D. de Curator. fur. & al.*
Res juris ſunt, in quibus jus magis verſatur,
quam factum, ut eſt aditio hereditatis, & alii
actus ſolennes ſeu legitimi: Plerique in iis, quæ
ſunt facti, ratihabitioni locum tribuebant: Ex-
empla occurrunt varia. *l. 56. D. de Iudic. l. 16.
§. 1. D. de Pignor. l. 13. D. de Precar. l. 1. §. 14. &
l. 3. §. 10. D. de Vi & vi armat. l. 12. §. ult. & l.
49. verſ. ratam. D. de Solut. l. 1. D. de Appell. re-
cip.* In iis autem, quæ ſunt juris, ratihabitio non
admittebatur, veluti in infamia. *l. 13. in pr. D. de
His qui not. infam.* auctoritate tutoris. *l. 9. §. pen.
D. de Auctor. tut.* in cernenda quoque vel adeunda
hereditate juſſus præcedere debuit. *l. 25. §. 4. D.
de A. H.* Bonorum poſſeſſio, quæ dicitur juris eſ-
ſe in *l. 3. §. 1. D. de Bon. poſſeſſ.* ratihabitione
confirmatur *l. ult. D. eod. l. 65. D. Ad SC. Trebell.*
non tamen ut retrotrahatur, ſed ut eo tempore
petita videatur, quo ratihabitionis poſtulatio fa-

ĉta eſt, exceptis quibusdam caſibus. *d. l. ult. l. pen. D. Rem rat. hab.* Hodie differentiam inter res juris & facti ſublatam eſſe exiſtimant *l.* 25. *C. de Donat. int. vir. & ux.* uti omnis ratihabitio prorſus retrotrahatur & confirmet ea, quæ ab initio ſunt ſubſecuta. *l. fin. in pr. C. Ad SC. Maced.* Quæ tamen regula non adeò effusè accipienda eſt, ſed ad negotiorum geſtionem referenda, *arg. d. l.* 13. *junct. d. l. ult.* Ubi autem ratihabitio locum invenit, produxit actionem mandati. *l.* 60. *D. de R. I.* ſi negotio non pleniſſime perfecto acceſſerit, alias negotiorum geſtorum actio nata non transmutabitur, etiam poſt ratihabitionem dabitur actio negotiorum geſtorum. *h. l.* 6. §. 9. *l.* 9. *D. de N. G. l.* 9. *C. eod.* quod procedit, quando ad eum, qui ratum habet, aliquid pervenit, ſi enim ex ea geſtione nullum lucrum perceperit, quod ad negotiorum geſtorum actionem, nihil agitur ea ratihabitione. *h. l.* §. 6. & 11.

VII. *Ad §. fin.*] Si, qui negotia adminiſtravit, quædam geſſit, quædam non, etiam de non geſtis tenetur, ſi contemplatione geſtoris alîus, qui forte omnia fuiſſet geſturus, eo ſciente, nec cedente, non acceſſit, vel ſi alius diligentior omnia fuiſſet adminiſtraturus, *h.* §. alias ſatis abundeque ſufficit, ſi cui vel in paucis amici labore conſulatur. *l.* 20. *C. de N. G.* Verum in iſtis paucis negotiis adhibebit omnem diligentiam, ad exactiſſimam diligentiam compellitur reddere rationem. §. 1. *in fin. Inſt. de Oblig. quæ q. ex contr.*

ubi

bi verba *si modo*, *&c.* non restringunt, sed in-
icant, eam diligentiam, quam quis suis rebus
dhibere solet, esse summam, quando ipse gestor
st diligentissimus, *arg.* §. 2. *Inst. Quib. mod. re-
ontr. obl.* Add. *l.* 11. 32. *l.* 37. §. 1. *D. de* N. G.
. 21. C. *Mandat. l.* 1. §. 35. *D. Depos.* Diligen-
iam exactissimam appellat Græcus paraphra-
tes ἐπιμέλειαν ἀκριβεστάτην, cui opponitur cul-
pa levissima. *l.* 18. *in pr. D. Commod.* Interdum
n negotiorum gestorum actione dolus solum-
modo versatur, uti in exemplo *l.* 3. §. 9. *D. h. t.*
Nonnunquam quoque hic præstatur casus for-
tuitus. *l.* 11. *D. h. t.* Quomodo id arbitrio judi-
cis pro ratione circumstantiarum hodie relinqui
solet. Si pecuniæ quis negotium gerat, usuras
quoque totius temporis præstare cogitur, &
periculum eorum nominum, quibus collocavit
agnoscere, si litis contestatæ tempore non sint
solvendo. Paul. 1. *Recept. sentent. tit.* 3. §. *si pecu-
niæ.* nisi casibus fortuitis ita debitores fortunas
suas amiserint. *l.* 37. §. 1. *D. h. t.*

VIII. *Ad l.* 19. §. 2.] Si libero homini,
qui bona fide mihi serviebat, mandem ut aliquid
agat, quæritur utrum actio mandati, an nego-
tiorum gestorum locum habeat? Qui non libe-
ra voluntate, sed quasi ex necessitate servili exe-
quitur suum mandatum, tenetur actione nego-
tiorum gestorum. *h. l.* qui autem quasi amicus,
non ignorans se esse liberum, nulla necessitate
servili mandatum suscepit, cum eo est actio man-

dati vel præscriptis verbis. *l. 13. §. 2. D. Com mod.* quæ etiam interdum concurrit cum action contractus ordinaria. Vid. *supr. Exercit. 3. ass. 5* Add. *l. 36. D. h. t. l. 19. in fin. D. de A. R. D.* Su pervacua est hæc disputatio, postquam servitu apud Romanos usitata exolevit, licet vestigia quæ dam adhuc reperiantur in iis hominibus, quo vulgo vocamus adscriptitios, *horige, hoffhorige keurmedige, waſtniſche luyden.* Ita apud Zutpha nienses inveniuntur quatuor curtes majores *Den Hof toe Zutphen, toe Lochem, toe Baeck, to Hengeloe, toe Oxe.* In Velavia v. g. *den Hoff to Putten*, quæ hodie pertinet ad Abbatem Pader bornensem. Quibus in superiori Gelriæ Tetrar chia Ruremundensi comparantur coloni servi les, quibus nomen est *Laeten*, unde *Laeten-recht*

IX. *Ad l. 21.*] Si unus ex tribus civibus Romanis ab hostibus captis ea conditione sit dimissus, ut, nî rediret, duo pro eo quoque solverent pretium redemptionis ἄποινον, si is non redierit, & pecunia à reliquis sit exoluta, reddetur in eum judicium pro subjecta materia negotiorum gestorum in *h. l. Accipiet captivus tanquam creditum, non tanquam beneficium.* Et illud procedit, quia negotium hoc, licet propter adjectam conditionem pecunia ab omnibus solvi debuerit, per se & natura sua non est individuum; ubi autem negotium per se est individuum, atque socius ex natura societatis partem suam sine socii parte defendere nequit, agitur communi dividundo,

undo, vel alia generali actione. *l. 40. D. de N. G.* de qua latius dicetur ad *l. 6. §. 2. D. Commun. divid.* Senatus Parisiensis admisit probationem actoris, qui libertatem sagacitate & industria adeptus fuerat per pericula & casus varios.

X. *Ad l. 29.*] Pupilli nomine non tantum ætas significatur, sed & conditio & status ejus, qui ante pubertatem desiit esse in potestate patris, & cœpit esse in potestate tutoris. *l. 239. D. de V. S.* Qui in utero est, nunquam fuit in potestate patris, antequam nascatur non potest dici in potestate morientis fuisse, verba sunt *l. ult. D. de Collat. bon.* partus antequam datur est portio mulieris, vel viscerum. *l. 1. §. 1. D. de Ventr. inspic.* Fœtus igitur qui est in utero, κυοφορούμενος, non est pupillus. *l. 61. D. de V. S.* unde tutor testamento datus posthumo, nondum est tutor, antequam partus edatur. *l. 19. §. fin. D. de Testam. tut.* Et, si is tutelam interim administraverit, non habet locum actio tutelæ, vel negotiorum gestorum directa, sed utilis in eum dabitur. *l. pen. D. de Tutel. & rat. distrah.* de qua exaud. est *h. l.* Ventri dari solet curator. *l. 20. D. de Tutor. & curator. dat.*

XI. *Ad l. 34.*] Mater & avia, quando non administrant bona liberorum, sumptus, quos erogarunt in alimenta, vel in litem ex causa tutoris suspecti, non repetunt. *l. 1. & 11. C. de N. G.* nisi contrarium doceatur; quod colligitur ex quan-

quantitate impenſarum. *arg. l.* 47. *D. de Donat. inter vir. & uxor.* ſi præceſſerit matris proteſtatio, ſi in librum rationum impenſas retulerit. *h. l.* ſi filius patrem locupletem habeat, qui præ matre filio alimenta præſtare cogitur. *l.* 5. §. 14. *D. de Agnoſc. lib.* Idem eſt, ſi mater bona filiorum adminiſtraverit, quo caſu ex bonis, quæ adminiſtravit, ſumptus ſuppeditaſſe præſumitur. *arg. l. fin.* §. 1. *C. de Petit. hered.* Hoc judicando ſecutus eſt Senatus Friſiæ. Imo mater & avus maternus liberos alere coguntur. *l.* 5. §. 1. & 4. *D. de Agnoſc. liber.* ſi pater aut non ſit, aut minus idoneus ſit. *d. l.* 5. §. 14. & *l. pen. D. eod. junct. l.* 14. *C. de I. D.* Excipiuntur filii locupletes & qui opificiis ſuis ſe ipſos exhibere poſſunt, quibus parentes neceſſario alimenta ſuppeditare non tenentur. *d. l.* 5. §. 7. Ex adverſo etiam parentes à liberis ſunt alendi, ſi ipſi exhibere ſe non poſſint. *ead. l.* 5. §. 2.

XII. *Ad l.* 38.] Non tantum ſortem ſed & uſuras, quas negotiorum geſtor percipere potuit, tenetur judicio negotiorum geſtorum præſtare. *l.* 19. §. 4. *D. de N. G.* imo ſi pecuniam ex geſtione acquiſitam in ſuos uſus converterit, maximas uſuras ſolvere cogitur. *h. l.* ubi idem dicitur de tutore, qui pecuniam pupillarem convertit in uſus ſuos; atque illæ etiam legitimæ uſuræ vocantur in *l.* 1. *C. de Vſur. pupill. l.* 3. *C. Arbitr. tut.* vel quæ legitimo modo in regionibus frequentantur. *l.* 10. §. 3. *D. Mandat.* *Legitimo*

no modo h. e. ad modum lege definitum, ſeu intelligit uſuras, maximas, legitimas & centeſimas, qui eſt ſummus modus uſurarum, lege determinatus; ſive reſpexerit IC. ad legem Gabiniam, aliamve legem, quæ uſuras definivit, ſive ad conſtitutionem Imp. in *l.* 26. C. *de Vſur.* lex erat Athenis, ut qui publica pecunia per annum integrum uſus eſſet, eandem duplam reſtitueret. Vel, ſi quis eos textus de uſuris ſemeſſibus exaudire malit, ponat tutorem qui non clam & latenter, ſed palam ſcientibus contutoribus pecuniam in uſus ſuos redegit, juxta *l.* 7. §. 4. *& l.* 54. *D. de Admin. tut.* Eodem modo ſocius, qui ideo condemnatus erit, quod pecuniam communem invaſerit, vel in uſus ſuos converterit, etiam alia morâ non interveniente uſuras præſtabit. *l.* 1. §. 1. *D. de Vſur.* Sed ſi aut pecunia communi uſus non ſit, aut moram non fecerit, uſuras non præſtabit. *l.* 60. *D. Pro ſoc.*

XIII. *Ad l.* 47. §. 1.] Judicia omnia hodie ſunt facta extraordinaria. §. *fin. Inſt. de Interdict.* quatenus ſublatis formulis ipſi Magiſtratus jus dicunt & judicant. *tit. C. de Formul. & impetrat. ſublat.* neque amplius judices pedanei dantur. *l.* 2. *C. de Pedan. judic.* quò reſpiciunt illa verba *h.* §. *quia in extraordinariis judiciis, ubi conceptio formularum non obſervatur.* Cæterùm tempore Pauli IC. judicium negotiorum geſtorum non fuit extraordinarium, ſed ordinarium. h. e. ipſe prætor ſuper negotiis geſtis non judicavit, ſed judicem

judicem pedaneum dedit. *l. 3. inpr. D. h. t.* ibi *judicium eo nomine dabo.* Quando autem non pe tebatur per formulam ſed extra ordinem, & cognitione magiſtratus, veluti in edicto de minoribus in integrum reſtituendis, ita loquitur prætor, *uti quæque res erit animadvertam. l. 1. §. 1. D. de Minor.* Quod autem Paulus aſſerit *h. §.* nihi referre, directâ quis an utili actione agat vel conveniatur, hoc explicat eleganter, quod utraque actio ſit ejusdem poteſtatis, eundemque effectum habeat: nam quod ad modum agend actio directa dicitur illa, quæ ex ipſis verbis legis aut edicti deſcendit: utilis quæ ex mente, & ſententia legis per interpretationem ICtorum oritur, vid. §. *ult. D. Inſt. de l. Aquil.*

DE CALUMNIATORIBUS.

XIV. *Ad l. 5. §. 1.*] Ex l. Remmia, vel quæ quibusdam lectio veriſimilior videtur, Memmia, calumniatorum fronti litera K. inurebatur. *l. 1. §. 2. D. Ad SC. Turpill. l. 13. D. de Teſtib.* poſtea ſucceſſit pœna talionis, contra eos qui ſcientes dolo malo per calumniam falſa crimina intendunt. *l. fin. C. de Calumniat.* Calumniantes ad vindictam poſcit ſimilitudo ſupplicii, ita loquuntur Impp. in *l. ult. C. de Accuſat.* Qui per calumniam ſive ante ſive poſt judicium pecuniam accepit in cauſis civilibus, tenetur actione de calumniatoribus intra annum in quadruplum, ejus pecuniæ, quam accepiſſe dicetur, poſt annum in ſim-

mplum. *l.* 1. *in princ.* D. *h. t.* & præter hanc, si
la turpitudo accipientis versetur, etiam con-
ctione ob turpem causam. *h. l.* Quæritur, si
ndictum fuerit, an actio de Calumniatoribus
cum habeat & vice versa? Puto, (ait IC. *h.* § 1.)
fficere alterutram actionem: Sed diversimo-
:: si actum sit in quadruplum, qui pecuniam
di ne mihi negotium fiat, tolletur condictio
turpem causam: sin prius hac condictione
tum sit, actio de calumniatoribus in triplum
ntum instituetur. *arg. l.* 34. §. *fin.* D. *de O. &*
. Interdum tamen actio de Calumniatoribus
on tollit condictionem ob turpem causam, vel-
i si alius misericordiæ causa non mandatu
eo pecuniam dederit, ne mihi negotium fieret.
7. *D. h. t.* Cæterum vix est, ut calumnia hodie
civilibus & pecuniariis causis eo modo vindi-
etur, quem describunt *ll. hujus tit.* Neque in
ausis criminalibus calumniæ nomine pœna
ortis amplius plectuntur calumniatores.

DE IN INTEGR. RESTITUTION.

XV. *Ad l.* 4.] Prætor non curat minima,
uando quis contra jus commune vult juvari;
estitutionem in integrum, quæ rescindit id,
uod ipso jure civili subsistebat propter rem satis
inimam prætor indulgere non solet, præsertim
majori rei vel summæ præjudicetur. *h. l.* unde
ctio de dolo (quæ infamat. §. *pen. Inst. de Pœn.*
em. litig.) si modica summa sit, h. e. usque ad
duos

duos aureos, dari non debet. *l. 9. §. fin. l. 10. c 11. in pr. D. de Dol. mal.* Cæterum alias etiar actio ob rem minimam conceditur. *l. 22. in fin pr. D. Damn. infect. l. 1. §. 10. D. de Petit. her.* A & actio furti, quod non subsistit, sed natura & moribus civitatis probrum est. *l. 42. D. de V. S §. 1. Inst. de obligat. quæ ex dol.*? Ajo, etiam unam gallinam quis subripuerit. *l. 5. §. pen. i fin. D. de A. R. D.* sufficit affectus furandi, qui in parvis æquè atque in magnis deprehenditur *Nov. 69. c. 1.* Fur non solum in majoribus, se etiam in minoribus judicatur; non enim id quo furto ablatum est, sed mens furantis attenditur neque hîc consideranda est fama, nam eo respe ctu ne quidem quantitas centum vel mille flore norum actioni furti instituendæ suffecerit. E cum ex delicto quovis agatur civiliter & crimi naliter. *l. fin. D. de Privat. delict.* neque in specie in furti delicto distinguatur in *l. fin. D. de Furt.* neque etiam in injuriarum actione, utrum injuria sit atrox an levis. *l. fin. D. de injur.* propter rem modicam non tantum furti civiliter, sed & criminaliter agi posse judico, add. *l. 3. §. 2. D. de Bon. eor. qui ant. sent. mort. sibi consciv.*

XVI. *Ad l. 6.*] Restitutio est petenda intra tempus postulandæ restitutioni statutum. *h. l.* quod olim in omnibus fere restitutionibus erat annus utilis. *l. 14. §. 1. D. Quod met. caus. l. 1. §. 1. D. Ex quib. caus. maj. l. 35. in fin. pr. D. de O. & A. l. 6. D. de Alienat. jud. mut. arg. l. fin. C. de*

emp. in int. restit. Actio doli est biennalis. l. 1. C. de Dol. mal. Restitutio quæ fit ob capitis iminutionem perpetua l. 2. §. fin. D. de Cap. inut. In locum anni utilis surrogatum est quariennium continuum. d. l. ult. C. de Tempor. in it. restit. sive quis metu, sive absentia, sive ætate iciderit in captionem. Et computandum est uadriennium in minore, ex quo anni vicesimi xti primus dies illuxerit; in majore ex tempore negotii vel contractus, & statim ex quo besse desierit Reipub. causa, vel in captivitate se desierit; militi ex die missionis, aliis absenbus ex tempore reditus. d. l. ult. quam correctionem locum obtinere in actione doli, non iam in restitutione, quæ fit ex causa capitis diminutionis statuo. In Francia ex Constitutionibus regiis restitutio petenda est intra decenium. Intra quod tempus sit intentandum remeium l. 2. C. de Rescind. vendit. dicetur ad l. 16. . pen. D. de Minor.

XVII. Ad l. 7.] Postulatâ in integrum restitutione, omnia in statu suo manere debent, & sententiæ executio suspenditur. l. un. C. Postul. in it. restit. l. 32. C. de Transact. arg. l. 1. §. ult. D. d SC. Turpill. junct. l. 42. D. de Minor. Jure Canonico postulatâ in integrum restitutione, ejus ausâ pendente sententia mandatur executioni præstitâ idonea cautione de restituendo. c. 6. X. e In int. restitut. Moribus provisionalis adjudiatio aut fiduciaria consignatio decernitur. vid.

ll. Antwerp. *tit.* 56. §. 13. Si contra abſenter contumacem pronunciatum eſt, ſententia effe ctum parit executivum, ſed reſtituitur interdun contumax, veluti ſi confeſtim prætore adhuc pr tribunali ſedente comparuerit, atque allegave rit, ſe vocem præconis citantis non audiiſſe *h. l.* Citatur autem reus non ſolum voce præconis ſed etiam edicto publicè affixo. *l.* 2. *§.* 3. *l.* 15. *§* 2. *l.* 42. §. 1. *D. de Iur. fiſc.* Reus etiam crimi nis abſens εἰς τρίτην ἀγορὰν h. e. trinundin citatur ad domum voce præconis, & edicto pu blicè adfixo cum clamore buccinæ, quæ vocis ſi militudo eſt. *l.* 10. *D. de Publ. judic.* Et ob por tum, h. e. ad domum per triduum ſolebat is vo cari, cui teſtimonium denuntiabatur, ſeu trinun dino pleno foro, voce præconis, vel edicto pu blicè adfixo, quo ref. *l.* 20. *D. de Teſtib.* quo deſcendit ex lege 12. tabb. cujus verba ſic ha bent, *cui teſtimonium defuerit, is tertiis diebus o portum obvagulatum ito.* Praxis admittit. *arg. h. l.* purgationem contumaciæ (vulgo default) quan do reus confeſtim ante diſceſſum Curiæ, & ju dice adhuc pro tribunali ſedente reſpondet.

QUOD METUS CAUSA.

XVIII. *Ad l.* 7.] Non quilibet metus præ bet cauſam Edicto Quod metus cauſa, ſed qu merito in hominem conſtantiſſimum cadat. *l.* 6 *D. Quod met. cauſ.* metus majoris malitatis μεγάλης κακοθελείας, veluti metus mortis, au

ver

verberum, aut vinculorum, aut ſtupri, ſi pecunia data fuerit, ne ſtuprum patiatur vir, ſeu mulier. *l.* 3. *in fin. l.* 4. *l.* 8. *§.* 2. *D. eod.* Hinc ſi quis in furto vel adulterio deprehenſus, vel alio flagitio, & adhibito metu mortis, vinculorum aut proditionis conterritus dederit aliquid, aut ſe obligaverit, juſtus eſt metus & ex hoc edicto metum paſſo ſuccurritur. *h. l. §.* 1. prætor non reſpicit hîc, an adulter ſit qui dedit, ſed hoc ſolum quod accipitur metu mortis illato. *d. l.* 8. *in pr.* Sed ſi quis in adulterio deprehenſus datâ pecunia ſe redemerit, ceſſat condictio ob turpem cauſam. *l.* 4. *D. de Condict. ob turp. cauſ.* Timor infamiæ, quam dixi ſupra inferri auctoritate legis aut ſententia Magiſtratus, non autem facto privati irrogari, hoc edicto non continetur. *h. l.* Neque etiam metus reverentiæ ad hoc edictum pertinet, *arg. l.* 22. *D. de* R. N. *l.* 26. *§.* 2. *D. de Pignor.* licet patronus liberto tacenti, & is cui magna verecundia ei quem in præſentia pudor ad reſiſtendum impedit, furtum facere ſoleat. *l. pen. D. de Furt.*

XIX. *Ad l.* 9. *§.* 6.] Quod metus cauſa geſtum eſt, ratum non habet prætor. *l.* 1. *D. h. t.* reſtituendo metum paſſo actionem veterem, vel ei concedendo actionem novam Quod metus cauſa in quadruplum, §. 25. *Inſt. de Action.* & quadruplabitur omne, quodcunque reſtitui oportuit. *l.* 14. §. 1. *D. h. t.* Sed hæc actio eſt arbitraria, & præcedit ſententiam definitivam præ-

ceptum judicis, rem reſtitui jubentis, cui ſi pareatur, liberatur reus ab ulteriori condemnatione: ſi non pareatur, quadrupli condemnationem patietur, *d. l.* 14. §. 27. *Inſt. de Action.* Quadruplum hoc non eſt totum pœna, ſed ei ineſt rei perſecutio, triplum eſt pœna *d. l.* 14. §. 9. 10. & 11. Competit etiam metum paſſo actio utilis in rem & condictio. *h. l.* §. 4. Sed quia ineſt huic actioni hæc conditio, ni fiat reſtitutio, ideo, uti ſi quis egerit in quadruplum, finitur actio in rem, ita ubi actum eſt rei vindicatione, & res reſtituta eſt, extinguitur actio quod metus cauſa in quadruplum. *h.* §. aliàs actio quæ rei perſecutionem continet, non extinguit omnimodo & in totum actionem mixtam. *l.* 34. §. *fin. D. de O. & A.* de qua regula *ad d. l.* 34. dicetur prolixius. Moribus hodiernis hæc pœna quadrupli obſolevit.

XX. *Ad l.* 13.] Qui ſine judicis auctoritate occupavit rem propriam, non tenetur actione quod metus cauſa, quæ damnum exigit, *l.* 12. §. *fin. D. Quod met. cauſ.* ſed incidit in legem Juliam de vi & jus crediti amittit. *h. l.* cadit dominio rei ſuæ. *l.* 7. *C. Vnde vi.* §. 1. *Inſtit. de vi bon. rapt.* ratio eſt in *l.* 176. *D. de R. I.* ſi quid tamen in noſtro, quod poſſidemus, poſitum aut ædificatum ſit, hoc propria auctoritate deſtruere licet. *l.* 29. §. 1. *D. Ad l. Aquil.* Licet debitorem fugientem prehendere, eique pecuniam ſecum ferentem auferre. *l,* 10. §. 16. *D. Quæ in fraud. credit.*

edit. quod originem traxit ex lege 12. tabb. *si alvitur, pedemve ſtruit, manum endo jacito*. Legarius, qui propria auctoritate occupavit legata, on ſemper privatur dominio rei legatæ, ſed tetur heredi interdicto quod legatorum. *l.* 1. §. . *D. Quod legator.* Viro adulterum uxoris ſuæ eprehenſum, retinere licet horas diurnas noturnaſque continuas non plus quam viginti, tetandæ ejus rei cauſa. *l.* 25. *D. Ad l. Iul. de adulr.* Moribus hodiernis qui rem ſuam ſine judice ccupavit, non amplius privatur dominio rei uæ, ſed cui vis eſt illata, ad id quod intereſt conemnatur & pro criminis qualitate extra ordiem coërcetur. Reform. Velav. *tit.* 12. §. 1. & o. Et conſtitutio *d. l.* 7. *C. Vnde vi*, exulat à toa Gelria, Gallia & communi totius Chriſtiani orbis uſu & praxi antiquata eſt. Quæro, an creditor propria auctoritate pignus diſtrahere poſit? Affirmantium ſententiam aliquoties proavit Friſiæ Senatus, propter *l. pen. C. de Pignor. act.* ſi ex conventione creditor pignus, quod tenebat, ita diſtraxerit, pignus enim, quod tenet debitor, auctoritate præſidis adipiſci debet. *l.* 3. *C. de Pignor.*

XXI. *Ad l.* 14. §. 11.] Naturali rei interitu liberatur debitor ſpeciei, ſi res ante moram intererit, poſt moram obligatio perpetuatur *l.* 23. *l.* 91. *D. de V. O.* ſi ſuâ naturâ res interciderit ante rem judicatam. *l.* 14. §. 1. *D. Depoſ.* poſt rem judicatam intra tempora judicati ceſſat atque in-

terquiescit mora, ideoque interim periculum casus fortuiti pertinet ad creditorem. Quod autem dictum est, de obligatione post moram perpetuanda, adhibita distinctione temperari solet, ut hoc casu tum demum teneatur debitor, si res non fuisset peritura eodem modo apud actorem, ut qui eam distraxisset, & pretium redegisset; at liberetur, ubi res erat interitura apud actorem, etsi confestim restituta fuisset. Atque hoc manifestum est in depositi actione. *d. l.* 14. §. 1. idem servatur in actione in personam ex testamento. *l.* 47. §. *fin. D. de Legat.* 1. & in rei vindicatione. *l.* 15. §. *fin. D. de R. V.* Quod temperamentum in delictis locum non obtinet, in quibus ex ipso tempore delicti plus quam frustrator debitor constitutus est, verba sunt *l. pen. in fin. D. de Vi & vi armat.* unde re per metum extortâ peremptâ qui metum intulit indistinctè tenetur, sive æque res erat interitura apud actorem sive non. *h.* §. Idem judicandum est de furibus, abactoribus, prædonibus. *l. ult. D. de Condict. furtiv. l.* 1. §. 34. *D. de Vi & vi armat.*

XXII. *Ad* §. 13.] Actio doli cessat, ubi alia actio superest. *l.* 1. §. 1. *& penult. D. de Dol. mal.* quæ regula restringenda est ad actiones, quæ ex contractu proficiscuntur & alia id genus remedia, quæ pro eo, quod nostro patrimonio abest, consequendo sunt comparata; verum cum actionibus aliorum delictorum, quæ procul dubio dolum in se habent, actio doli concurrere

potest,

otest, modo tale sit delictum, cui vindicando ctio doli quadret, quemadmodum in vi vel meu illato eum, qui metum fecit & de dolo teneri ertum est, verba sunt. *h.* §. Sed nec competit ei ctio de dolo, qui actionem aliam habuit, eamque tempore amisit, sibi imputet, qui agere superſedit. *l.* 1. §. *6. D. de Dol. mal.* jura sunt scripta vigilantibus. *l.* 24. *D. Quæ in fraud. creditor.* nisi in hoc dolus malus admissus fuisset, ut tempus exiret. *d.* §. *6.* uti in casu *l.* 14. *D. de Aq. & q. pluv. arc.* ubi dolo venditoris annus præeriit.

XXIII. *Ad l.* 21. §. *fin.*] Coacta voluntas st voluntas, si non integra, saltem remissa. *h. l.* . 22. *D. de R. N. l.* 13. *C. de Transact.* unde qui meu coactus adiit hereditatem, ipso jure efficitur heres, sed ei conceditur per restitutionem prætoris potestas abstinendi. *h. l. & l.* 85. *D. de A. H.* qua non indiget qui metu coactus fallens h. e. simulans se adire, cum nollet, adivit hereditatem, quem heredem fieri non placuit. *l.* 6. §. *fin. D. eod.* Singulari etiam ratione si metu sit dos promissa, obligatio non nascitur, & dotis promissio est nulla. *h. l.* §. 3. Ac licet alias metus actus ferè quoscunque, ipso jure non reddat nullos, sed remedio restitutionis in integrum coactos juvet, matrimonium tamen ipso jure est nullum, cui metus causam dedit, nec rescissione indiget, *arg. d.* §. 3. *c.* 14. & 15. *X. de sponsal.* sed si post metum præcedentem copula carnalis eaque

voluntaria ſubſequatur, purgatur metus atque ſubſiſtit matrimonium. C. 28. *X. eod.* Quod ad actus ipſo jure validos, hodie impetrari ſolent diplomata reſtitutoria, ſeu literæ reſtitutionis *van relieff.*

DE DOLO MALO.

XXIV. *Ad l.* 1. §. 3.] Licet quidem barbaris ſubtili ingenio aurum auferre. *l.* 2. C. *de Commerc. & mercat.* in terminis item juris poſtliminii nihil intereſt, quomodo captivus reverſus eſt, utrum dimiſſus, an vi vel fallacia hoſtium poteſtatem evaſerit. *l.* 26. D. *de Captiv. & poſtlim. rev.* licet etiam adverſus hoſtem vel latronem machinari, atque ſtratagematis uti. *h.* §. ſed ſervanda eſt fides data hoſti. *arg. l.* 1. D. *de Pact.* cum quo communionem juris gentium habemus. *l. fin. D. de Legation.* Etiam cum piratis & latronibus, licet cum iis non ſit bellum legitimum. *l.* 24. *D. de Captiv. & poſtlim. rev.* pactiones initæ ſunt ſervandæ *arg. d. l.* 1. *& l.* 31. *D. Depoſ.*

XXV. *Ad l.* 7. *in pr.*] Dolus dans cauſam contractui bonæ fidei, veluti ſi quis in hoc, ut venderet, ſit circumſcriptus, contractus facit ipſo jure nullum. *h. l. l.* 3. §. *fin.* D. *Pro ſoc. l.* 16. §. 1. D. *de Minor.* licet talis conventio improprie reſcindi dicatur, ut, quatenus de facto proceſſit, data & tradita revocentur, etiam à tertio poſſeſſore. *l.* 5. C. *de Reſcind. vend.* Sic pronuntiavit

Hol-

[H]ollandiæ Curia. Quæ ſententia eſt compro-
[b]ata in ſuprema Mechlinienſi Curia. Galli non
[a]gnoſcunt vias nullitatum. Sed dolus incidens,
[q]ui verſatur circa qualitatem rei, purgatur actio-
[n]e contractus, ſi ipſe deceptus agat, ſin conve-
[n]iatur, exceptione utetur. *l.* 13. *§.* 4. *&* 27. *D.*
[d]e A. & E. l. 12. §. 1. *D. de I. D.* In contractibus
[ſ]tricti juris, ſi dolus adhibitus ſit, actio quidem
[n]aſcitur, ſed doli mali exceptione petitio ſub-
[m]overi debet. *l.* 5. *C. de Inutil. ſtipul.* Idem eſt,
[&] ſi nullus dolus interceſſit ſtipulantis, ſed ipſa
[r]es in ſe dolum habet. *l.* 36. *D. de V. O.* veluti ſi
[q]uis ſine cauſa ab aliquo ſtipulatus fuerit. *l.* 2. §.
[3]. *D. de Dol. mal. except.*

XXVI. *Ad* §. 5.] Si heres ſervum legatum
dolo malo occiderit, ceſſat actio de dolo, ſive
ante ſive poſt aditam hereditatem ſervus occiſus
ſit, quia ex teſtamento actio competit. *h. §.* Di-
verſo etiam reſpectu circa ſimilem caſum actio
ex teſtamento vel de dolo locum habet, veluti,
ſi ante conſtitutionem uſusfructus in area, cujus
uſusfuctus tertio legatus erat, proprietarius ædi-
ficium poſuit, hic actione ex teſtamento legata-
rio tenebitur, tradito autem uſufructu idem con-
venietur actione de dolo. *l.* 5. *§. fin. D. Quib.
mod. uſusfr. am.*

XXVII. *Ad l.* 11. §. 1. *& l.* 15. §. 1.] Actio
quod metus cauſa, quæ non eſt famoſa, *arg. l.* 14.
§. 3. *D. Quod met. cauſ.* datur quoque in muni-
cipes, *l.* 9. §. 1. *D. eod.* non actio doli. *h. l.* 15. §. 1.

Quomodo pater ſi filio rem ejus peculii caſtrenſis ſubtraxerit, furtum facit, & furti tenetur. *l.* 52. §. 6. *D. de Furt.* utili actione non directa, non περὶ κλοπῆς, ſed περὶ ὑφαιρέσεως, quia actio famoſa contra parentes non conceditur. *l.* 2. & 5. §. 1. *D. de Obſeq. par. & patr. l.* 1. §. 43. *D. de Vi & vi arm.* Nec ideo actio doli contra parentes inſtituitur, ſed in factum verbis temperanda actio danda eſt. *h. l.* 11. §. 1. Sed adverſus parentum & patronorum heredes actio doli danda eſt. *l.* 13. *h. t.* niſi agatur ex defuncti parentis aut patroni dolo. *l.* 4. §. 16. *D. de Dol. mal. except.* quanquam ſit patris aut patroni perſona turpis, filio nihilominus ſemper honeſta & ſancta videri debet. *l.* 9. *D. de Obſeq. præſtand.* Reſtitutio etiam hodie ex cauſa ætatis adverſus eos, quorum de dolo agere non permittitur h. e. adverſus parentes & patronos, non præſtatur. *l. fin. C. Qui & adv. qu.* quò reſpiciunt verba finalia. *l.* 27. §. *fin. D. de Minor. niſi quædam perſonæ ex ſpeciali lege exceptæ ſint.* Quia quodammodo pudor & opinio parentum ſuggillari videtur, poſtulata in integrum reſtitutione. An poſt *d. l. fin.* etiamnum locum habet reſtitutio ex cauſa metus, actio in factum ex dolo contra parentes & patronos? Non videtur. *arg. l. d. l. ult.* ubi abrogatur *d. l.* 11. *h. t. l.* 5. *C. eod.* Neque in *l.* 2. *C. Si adv. rem jud.* poſtulavit filius in integrum reſtitutionem adverſus patrem, ſed conqueritur de facto & iniquitate judicis malè judicantis. Sed liberi adverſus

v fus matrem, quæ ſecundas nuptias eſt ex-
c ulata, reſtituuntur. *Nov.* 155. *in pr. & c.* 1.
H odie juſtis ex cauſis non improbatur reſtitu-
t onum uſus contra parentes.

XXVIII. *Ad l.* 18. *in pr.*] In quibusdam
a ionibus arbitrariis, contumacia rei coërcetur
p r æſtimationem juratam tantum & principali-
t r. *l.* 68. *D. de R. V.* aliquando inſuper accedit
a pœna, veluti quadrupli, quod dixi ſupr. con-
t ngere in actione Quod met. cauſa. ex *l.* 14. §. 1.
Quod met. cauſ. quam juramentum in litem
inus principaliter antecedit. *h. l.* ſed hoc jura-
entum non aliter deferet judex quam ſi id re-
irat neceſſitas, & res quadruplanda citra illud
n ſatis commode æſtimari queat. Actio etiam
li eſt arbitraria, quatenus ab arbitrio judicis
endet. §. 31. *Inſt. de Action.* ſed alia ratione,
uam actio Quod metus cauſa: Arbitrio judicis
a reſtitutio comprehenditur, ut niſi fiat reſtitu-
o, ſequatur condemnatio quanti ea res eſt, ſeu,
rout hîc illa verba ſumuntur, quanti actor in li-
em juraverit. *h. l.*

XXIX. *Ad l.* 22.] Jurisjurandi contempta
eligio ſatis Deum ultorem habet, verba ſunt,
. 2. *C. de R. C.* Neque tamen inde conſequitur,
erjurium legibus humanis impunitum relinqui;
ufficit, ait IC. in *h. l.* perjurii pœna, perjurus
uſtibus caſtigandus dimittitur in *l.* 13. §. *fin. D.*
le Iurejur. crimen ſtellionatus committit. *l. fin.*
D. Stellion. infamis efficitur. *l.* 41. *C. de Tranſact.*
ac

ac proinde dignitate privatur. *l. pen. C. de Dignit*
Moribus hodiernis ſi quis de perjurio legitim
convictus fuerit, præter damni & ejus quod in
tereſt reſtitutionem & mulctam arbitrarian
priores digiti manus dextræ amputantur. Ref
Velav. *tit.* 4. *art.* 1. ll. Tranſiſul. *p.* 2. *tit.* 20. §. 1
Alibi inſuper lingua vel maxilla perforatur
ll. Ruremund. *p.* 6. *tit.* 2. §. 6. *art.* 1. Apud Mo
nachodamenſes ex privilegio conceſſo à Floren-
tio ſi quis pejuraverit, cauſa cadit. In Friſia fuit
condemnatus in 50. flor. qui ſuis literis convi-
ctus in cauſa matrimoniali præſtito juramento
calumniæ factum ſuum negaverat.

XXX. *Ad l.* 34.] Cui lapidem de ſuo dona-
tionis cauſa dominus eximere permiſit, cum la-
pis exemptus eſt, donatio eſt perfecta, domi-
nium in eum, qui exemit, quodammodo tradi-
tione transfertur. *l.* 6. *D. de Donat.* atque ideo
actio in rem atque ad exhibendum competit.
l. 16. *D. de Præſcript. verb.* Si nondum exemerit,
& ſumptus in hanc rem fecerit, nulla alia quam
de dolo malo actio locum habebit. *h. l. d. l.* 16.
§. 1. Hodie ſupervacua eſt actio de dolo, quia
donatio perfecta nuda conventione parit condi-
ctionem ex *l.* 35. §. 5. *C. de Donat.* Ruremun-
denſes ex placito donationis nullam contra do-
natorem actionem concedunt. ll. Rurem. *p.* 3.
tit. 5. §. 1. *art.* 2. & 3.

EXER-

EXERCITATIO SEXTA,

RESPONDENTE

PETRO à SANEN *Monachodamo-Batav.*

DE MINOR. 25. ANNIS.

AD *l.* 1. §. 1. *& fin.*] Quod cum minore viginti quinque annis gestum esse dicetur, uti quæque res erit animadvertam, ait prætor in *h.* §. 1. data extra ordinem restitutione minori, qui curatore destitutus contraxit. *l.* 3. *C. de In int. rest. min.* nisi contractus sit juratus, super quo propter religionem jurisjurandi restitutionem minor desiderat frustra. *l.* 1. *& Auth. seq. C. Si adv. vendit.* Contra contractum autem sine curatore, quem habebat, initum, restitutio non desideratur; nam licet puberes sine curatoribus suis ex stipulatu obligentur. *l.* 101. *D. de V. O. arg. l.* 20. *D. de R. N. junct. l.* 3. *in pr. D. de O. & A.* hunc tamen contractum servari non oportet. h. e. non debet præstari quod in contractum deductum est, seu ad similitudinem prodigi alienatio non sequitur. *d. l.* 3. *C. de In int. restit. min.* Prædicta *l.* 1. *cum Auth. seq.* expressis quarundam civitatum Italiæ statutis abrogatur, neque in Gallia Celtica, neque in nostro Belgio observatur: Imo speciali Ordinum Frisiæ edicto cavetur, ne plus operentur contractus minorum jurati, quam injurati. Ex *d. l.* 3. non

ineptè

ineptè concludunt multi, minoribus invitis n
obtrudi curatorem; unde qui alicui præsenti p
tit curatorem, non aliter audietur, quam si adu
tus consentiat. *l.* 43. §. 3. *D. de Procurator.* e
cipiuntur causæ judiciales. *l.* 2. *C. Qui legit. per
stand. in jud.* inviti adolescentes curatores nc
accipiunt, præterquam in litem, verba sunt §.
Inst. de Curator. Quo etiam respectu minoribu
quamvis benè rem suam gerentibus, non e
committenda administratio rei suæ *h.* §. *fin.* N
que raro vocabulum rei pro lite sumitur, sic
l. 7. *D. de In int. restit.* rem amisisse dicitur, q
litem perdidit, & in *l.* 8. §. 1. *D. de Inoffic. testam*
per *rem* inofficiosi ordinatam intelligitur *lis*
inofficioso ordinata. Add. *l.* 3. §. 2. §. *fin. l.* 4.
§. 1. *D. de Tutel. l.* 22. §. *pen. D. Rem rat. ha*
Hinc poëta,

Imperium *litem* Venerem cur una notat *re*

Consentiunt mores, & ne quidem in causis ma
trimonialibus minorem personam standi habe
supra probavimus.

II. *Ad l.* 2.] Prætor ideo concessit minor
bus annis 25. auxilium restitutionis, quod frag
le sit & infirmum eorum consilium, & mult
captionibus expositum *l.* 1. *D. de Minor.* uti n
quidem ob honores liberam bonorum admin
strationem consequantur. *h. l.* Quare etiam m
noribus jurisprudentiæ Doctoribus aut Advo
catis restitutionem in integrum competere st
tuo, *arg. l.* 1. *C. Qui & adversus quos.* etiamsi enin
scien

ientia legum ſatis ſint inſtructi, facile tamen bi poſſunt circa factum, cujus interpretatio lerumque etiam prudentiſſimos fallit. *l.* 2. *D. de ur. & fact. ignor.* Quod & in Profeſſore quodam raxin docuiſſe legi.

III. *Ad l.* 3. *§.* 4. 9. *&* 10.] Non ſolis patri- usfamiliarum, ſed etiam filiisfamiliarum ſuc- urrit prætor *h. §.* 4. quomodo filiusfam. qui ca- trenſe peculium habet, ex his quæ ad caſtrenſe eculium ſpectant, reſtituitur. *h.* §. 10. Cæte- um non aliter gaudet reſtitutione, quam ſi ejus terſit, puta ſi ſit obligatus. *h.* §. 4. ſi non ſit bligatus, reſtitutionem non habet, qui enim ommuni auxilio & mero jure munitus eſt, ei on tribuitur auxilium extraordinarium. *l.* 16. *in r. D.h.t.* veluti ſi mandato patris res adminiſtra- erit. *l.* 23. *D. eod.* Et ſi ita juſſu patris obligatus it, pater utique in ſolidum convenietur. *h.* §. 4. ed ex quibus cauſis in re peculiari filiifam. re- tituuntur, parens quaſi heres nomine filii poſt bitum ejus impetrabit cognitionem prætoris. . §. 9. Quod ſi patris bona propter debitum à iſco occupata ſunt, peculium profectitium filio x conſtitutione Claudii ſeparatur. *h.* §. 4. *in fin.* At ſi propter delictum, deportatione ſui juris ef- ectus fuerit filius, actione de peculio intra an- um fiſcus tenebitur. *l.* 1. *§.* 4. *D. Quand. de pecul. ct. ann.*

IV. *Ad §.* 5.] Dos, quæ datur marito à non lomino, transfert in eum conditionem uſuca- piendi.

piendi. *tot. tit. D. Pro dot.* & si ante completam usucapionem exciderit possessione dotis, habe Publicianam actionem. *l.* 3. *D. de Public' in. i rem act. §.* 4. *Inst. de Action.* quæ igitur dos tra ditur à vero rei domino, transfert in eunder verum dominium, *arg. l.* 74. *D. Contrah. empt* quo respectu dos est justa causa, ex qua per tradi tionem dominium juris gentium transeat. §. 40 *Inst. de R. D. & A. R. d. pr. Inst. Quib. alien. lic vel. non. l.* 23. *C. d. I. D. l.* 13. *§.* 2. *D. de Fund dat l.* 21. §. 4. *D. Ad municipal.* Ideoque con stante matrimonio dotalem ancillam uxor vin dicare non potest. *l.* 9. *C. de R. V.* Maritus, qu est solvendo, servum dotalem manumittit. *l.* 21 *D. de Manumiss. l.* 3. *C. de I. D. l.* 1. *C. de serv pign. dat. manum.* & servus dotalis ab aliquo here institutus adire vel repudiare hereditatem debe jussu mariti, ut domini. *l.* 58. *D. Solut. matrim.* Cæterum dominium hoc est temporale, atqu soluto matrimonio à marito restituendum, und dos proprium patrimonium filiæ dicitur. *h.* § in bonis uxoris est, secundum *l.* 4. *D. de Collat* naturale dominium remansit penes uxorem. *l* 30. *C. de I. D.* dos mulieris est. *l.* 71. *D. de Evict* præstat maritus eandem in rebus dotalibus cul pam quam in suis. *l.* 17. *D. de I. D. l.* 66. *D. Sol matr.* sævitia mariti in rebus alienis h. e. in dota libus, coërcenda est. *l.* 24. *§.* 5. *in fin. D. eod* thesaurus inventus in fundo dotali quasi in alieno pro parte dimidia est restituendus uxori. *l.* 7. §

2. *in fin. D. d. t.* Domina igitur mansit uxor matrimonio constante, quemadmodum dominus, ex cujus materia alius ædificavit, ædificio durante dominus esse non desinit. *l.* 7. §. 10. *D. de A. R. D.* Moribus propter communionem bonorum hæc subtilitas exiguum usum habet.

V. *Ad l.* 7. §. 2.] Solutio facta minori non liberat debitorem, cui adversus eam restitutio datur, nisi curator interveniat, atque consensum interponat, vel ex decreto prætoris pecunia solvatur minori. *h.* §. Interdum tamen per causæ cognitionem restitutionis beneficium adversus solutionem implorat minor. *l.* 1. *C. Si advers. solut.* Imò ex Justin. Constitutione in *l.* 25. *C. de Admin. tut.* §. *fin. Inst. Quib. alien. lic.* plenissimam demum securitatem consequitur debitor, quando solutio est facta sententia judiciali interveniente. Imo debitores liberantur ipso jure, nec iterum debent conveniri, etiamsi adolescens malè pecunias consumpserit, si hic falsò probaverit ætatem perfectam apud præsidem provinciæ, & debitores decreto præsidis crediderint. *l.* 32. *D. h. t.* cujusmodi ætatum probatio causâ cognitâ examinari solet. *l.* 13. *D. de Probat.* In *h.* §. depositio pecuniæ comparatur solutioni, sola oblatio non sufficit, sed requiritur obsignatio solennis, quam præcedit oblatio realis totius debiti, facta testatò opportuno loco & tempore, ac consequitur depositio, ut pecunia ita oblata & obsignata deponatur in loco aliquo publico,

uti *h.* §. in æde ſacra, vel quo judex voluerit. *l.* 9 C. *de Solut.* *l.* 17. C. *de Vſur.* Add. quæ dicentu infr. *ad l.* 7. D. *de Vſur.*

VI. *Ad l.* 8. 9. §. 2. & *l.* 37. §. 1.] Contr minores indefenſos aut curatorem non habente propoſitum edictum peremptorium nihil mo menti habet. *l.* 54. D. *de Rejud.* neque ſententi contra eum ferenda eſt. *l.* 45. §. *fin.* D. *eod.* A minor legitimè citatus ſi quaſi contumax con demnatus ſit, forte ob abſentiam, ob quam po tuit carere dolo, reſtitutionis auxilium no amittit. *h. l.* Idem eſt quando delictum non e animo, ſed extra venit. *l.* 1. C. *Si adverſ. del.* vel uti ſi mater minor filiis tutorem ætatis lubric lapſa non petierit, *l.* 2. C. *eod.* Contra dolum au tem verum non reſtituitur minor, ſive agatur d delicto minori. *h. l.* 9. §. 2. ſive etiam majori *h. l.* 37. §. 1. Quæſtio diverſa eſt, an ob ætaten minori pœna ſit mitiganda? Ad quam Reſp non ſemper in delictis utique atrocioribus pœ nam mitigari, niſi quatenus interdum miſerati ætatis ob graves circumſtatias ad mitiorem pœ nam Judicem produxerit. *d. l.* 37. §. 1. Cui con venienter Senatus Friſiæ, homicidam minoren morte punivit, alium fuſtibus cæſum per plure annos ad opus publicum condemnavit.

VII. *Ad l.* 11. §. *pen.*] Quando concurrun duo diverſo genere & conditione privilegiati privilegium infirmius cedit fortiori, ita exceptic SCti Macedoniani cedit beneficio reſtitutionis

h. l

l. §. fin. Eadem hîc eſt ratio SCti Vellejani,
ſolvendo non inveniatur prior debitor. l. 12. D.
t. Quoties autem concurrunt duo privilegia-
, qui in privilegiis ſunt pares, mutuo concurſu
npediuntur, privilegia confunduntur & pro
rivilegiatis non habentur, ita minor adverſus
ninorem petens reſtitutionem non eſt audien-
us. h. §. ſi minor filiof. minori pecuniam cre-
iderit, potior eſt cauſa conſumentis. l. 34. D.
. t. ex vulgata regula, Privilegiatus contra æque
rivilegiatum non fruitur privilegio, quæ & in
raxi obſervatur.

VIII. *Ad l. 13. in pr.*] Non ſolum minori-
us, verum ſucceſſoribus quoque minorum uni-
erſalibus datur in integrum reſtitutio, etſi ſint
ɔſi majores, l. 18. §. fin. D. h. t. ſed ex perſona
efuncti intra tempus legitimum, unde minor
nnis 25. ſi ſuccedat majori tam ex ſua quam de-
uncti perſona reſtitutionem habet, ut poſt an-
um vigeſimum quintum tempus legitimum ſu-
erſit, intra quod defunctus reſtitui potuiſſet.
. 19. D. eod. Imò ex ceſſione beneficio quoque
eſtitutionis gaudent ſucceſſores particulares.
. 24. in pr. D. d. t. Qui pro minore, circum-
cripto dolo adverſarii, fidejuſſit, ei citra ullum
eneficium ſpeciale reſtitutionis exceptio doli
ccommodatur. l. 7. D. de Except. ſi minor ſit
apſus ætatis lubrico, citra reſtitutionem fide-
uſſor ex ſua perſona obnoxius erit contractui.
. 2. C. de Fidejuſſ. minor. neque igitur huc perti-

net regula, qua principali obligatione submota etiam tolluntur accessoria. *l.* 129. §. 1. *D. de R. I.* quia hîc principalis debitor ipso jure obligatus manet. Add. *l.* 40. *D. de R. C.* Cæterum hoc casu ex causæ cognitione interdum aliter pronuntiabit prætor. *h. l.* veluti, si alia ratione possit consuli creditori, quando actori contra principalem reum actio salva manet. *l.* 51. *D. de Procurator. l.* 89. *D. de A. H.* vel si fidejussor ignoraverit, eum, pro quo fidejussit, minorem esse *l.* 48. §. 1. *D. de Fidejuss.*

IX. *Ad l. 16. §. pen.*] Licet naturaliter (non tamen jure naturali, quod æquum & bonum est, contrahentibus in pretio se circumvenire, modò sit sine dolo, fraude, & malis artibus, uno verbo εὐφυῶς. *h. §. l.* 22. §. *fin. & l. seq. D. de Locat* quod restringitur, ut hæc circumscriptio toleretur usque ad dimidium justi pretii, quod si egrediatur, agitur adversus emptorem, vel ut restituto pretio fundus recipiatur, vel, quod deest, justo pretio suppleatur. *l.* 2. *&* 8. *C. de Rescind vend.* Hoc remedium *d. l.* 2. ob eandem humanitatis rationem locum habet in emptore, in locatione, conductione, permutatione, in solutum datione, divisione rerum. Add. *l.* 1. *&* 3. *C Commun. utr. jud. l.* 4. *C. de Evict.* Verum in vendita hereditate propter incertitudinem pretii hereditatis id beneficium locum non obtinere judicavit Frisiæ Senatus. Idem statuendum est de captu piscium, ut etsi nihil captum sit, pretium

ven-

v nditori debeatur. *l.*8.*§*. 1. *D. de Contrah. empt.* *l.* 7. *D. de Her. vel act. vend. l.* 11. §. *fin. D. de A.* E Ideoque nec prætextu læſionis emptori ſ ccurritur, *arg. l.* 8. *C. de Reſcind. vendit.* An & i tranſactione locum obtineat, dicetur in *l.* 78. § *fin. D. Ad SC. Treb.* Venditor autem ita læ- ſ s non juvabitur extraordinario reſtitutionis b neficio, ſed ordinaria actione ex vendito. *arg.* l 2. *C. de A. E.* atque ideo iſti remedio non præ- ſ ribitur quadriennio continuo, ſed triginta an- i s. *l.* 3. & 4. *C. de Præſcript.* 30. *ann.* Senten- t am hanc pronunciando ſecutus eſt Senatus Fri- ſ æ. Aliud invenire licet in legibus Tranſiſala- n æ. *p.* 2. *tit.* 8. *§.* 15. ubi circa res mobiles an- n us, circa immobiles quadriennium conceditur, B elgarum Principes decennium hujus actionis e xclusioni præſtituerunt.

X. *Ad* §. *fin.*] Reſtitutiones, quæ damnatos e ximunt à pœna, concedit Princeps vel Senatus. *l.* 1. §. *pen. D. de Poſtul.* qui autem ætatis lubrico i pſi & circumſcripti ſunt, iis, licet interdum a ctionem impetrent, *l.* 13. §. 1. *D. h. t.* extra or- d inem nulla data actione, ſed cognitione præto- r ia ſubvenit prætor. *l.* 24. §. *ult. D. eod.* vel e tiam præfectus urbi, vel alii magiſtratus. *h.* §. H îc vocabulo magiſtratus intelliguntur majo- r es, non etiam municipales magiſtratus, quæ e nim ſunt magis imperii, h. e. quæ poteſtatem m agiſtratus majorem, excellentiorem & augu- ſ tiorem requirunt (veluti eſt reſtituere in inte-

grum) quam jurisdictionis, ea magistratus municipalis facere nequit. *l.* 26. *in pr. &* §. 1. *D. Ad municip.* ne quidem hodie post *l. ult. C. Vbi & ap. quem cogn.* qua restitutiones ex causa ætatis sunt factæ juris ordinarii, ut & hîc in integrum restituant, qui jurisdictionem proprio jure ceu ordinariam habent, & qui ab iis dati sunt judices, ubi tamen per judices datos improprie intelliguntur ii quibus est mandata jurisdictio, cui similis est judex datus à Principe, qui si aliquem cognoscere jusserit de uno negotio, atque ita judicem dederit, non nudam notionem ei concedit, sed jurisdictionem mandatam. *l. un. C. Qui pro sua jurisd. l.* 5. *C. de Iudic.* qui etiam sententiam suam exequi potest. *arg. dd. text. junct. l.* 3. *D. de Iurisd. & l.* 15. *in pr. D. de Re jud.* Jus in integrum restituendi non habet χαμαιδικαστὴς, judex pedaneus, qui à prætore, præside, præfecto urbi, aut ab aliis magistratibus dabatur, quique ne quidem mandatam jurisdictionem aut forum proprium habuit, sed notionem tantum, & audientiam & judicandi facultatem. *d. l.* 15. *D. de Re jud.* Eadem hîc est ratio judicum compromissariorum. *d. l. ult. C. Vbi & ap. quem.* de Moribus hodiernis dixi supra *ad l.* 1. §. 8. *D. de Postul.*

XI. *Ad l.* 24. §. 2.] Minorem contra aditionem hereditatis etiam rebus hereditariis distractis restituendum esse non immerito placuit Senatui Frisiæ, *arg.* §. 5. *Instit. de Her. qual. & diff.*

Inte-

integri quidem *restitutio plus quam semel decernenda non est*, verba sunt Pauli 1. *Recept. sent. tit.* 7. *§.* 2. & restitutio in integrum plus quam semel postulari nequit. *l.* 1. *&* 2. *C. Si sæp. in int. rest. postul.* ut cui restitutio in integrum semel negata est, in eadem causa se iterum restitui frustra desideret; Sed minor audiendus est, si in eadem causa bis restitutionem petat, nam impetrata restitutione contra aditionem hereditatis, quam ipse minor adierat, restitui potest, ut iterum eandem adeat. *arg. l.* 7. *§.* 9. *D. h. t.* quamvis speciali ratione filius, quando pater pro eo adivit hereditatem, non audiatur, potens se restitui, ut hereditatem à patre repudiatam adeat. *l. ult.* §. *fin. vers. non autem. C. de Bon. quæ lib.* Si quis autem minor omiserit vel repudiaverit hereditatem, si quidem bona hereditaria jam sint distracta, non est audiendus. *h. §.* 2. Excipitur hodie suus heres minor, qui etiam distractis rebus restituitur. *l. ult. C. de Repud. her.*

XII. *Ad l.* 27. *§.* 2. *& l. ult.*] Minore, qui pro alio novandi animo intercesserat, restituto, restituitur creditori actio temporalis in veterem debitorem in eo statu, in quo tempore novationis fuit, pignus etiam, quod dederat debitor, obligatum manet. *h. l. ult.* si & in pignus antecedens actio restituta fuerit *h. §.* 2. novatione enim legitimè facta pignora liberantur. *l.* 18. *D. de Novat.* aliud obtinet in muliere, quæ si pro eo, qui temporali actione tenebatur, intercessit,

temporalis quidem actio creditori restituitur, sed ita, ut post restitutionem etiam tempora continua ex causa præcedenti numerentur. h. e. ut cursus actionis non interrumpatur. *l.* 24. §. *ult. D. Ad SC. Vell.*

XIII. *Ad l.* 28.] Cum minori adversus tutorem, cum quo egerat, judicium tutelæ directum restituitur, non ideo tutori judicium tutelæ contrarium, quod priori non cohæret, neque cum eo communionem habet, restituendum est. *h. l.* ubi autem per conventionem aliquam cum minore initam alterius jus vel actio sublata est, si minor adversus eam conventionem restituatur, etiam alteri jus, quod ei ante competiit, restituitur. Quomodo si quando minor restituitur adversus transactionem, restitutio quoque ejus prodest parti adversæ, ut exerceat pristinam actionem, perinde atque si nulla transactio intervenisset. *l.* 24. §. 4. *D. h. t. l.* 1. *&* 2. *C. Si adv. transact.*

XIV. *Ad l.* 39.] Appellatio conceditur à sententia definitiva. *l.* 21. *C. de Appell.* ab interlocutoria non item. *l.* 7. *C. Quor. appell.* nisi quatenus vim habet definitivæ, totumque negotium perimit, ac continet damnum irreparabile. *h. l.* ubi hæc verba, *dicta pro ætate sententia adversarii, ut impedirent cognitionem præsidis, ad Imperatorem appellaverunt*, manifeste probant, appellationem ab interlocutoria interpositam, effectum inducere suspensivum ut loqui amant *DD.* add. *l.* 2. *D.*

Appell. recip. Concord. Jus Transiſulaniæ. *p.* 1.
:. 19. §. 2. quod etiam ſequitur Camera Spi-
ːnſis. Jure Canonico ab interlocutoria ut & à
ıovis gravamine appellatio conceditur. *c.* 12.
. *de Appellat. c.* 3. *eod. in* 6. Verùm Concilium
'ridentinum id mutavit, atque ſecundum nor-
ıam juris civilis appellationem conceſſit. *Seſſ.*
4. *c.* 20. *de Reformat. & ſeſſ.* 13. *c.* 1. *de Refor-
ıat.*

XV. *Ad l.* 42.] Præfectus prætorio etiam ex
ıa ſententia in integrum reſtituere poteſt. *l.* 17.
·. *h. t.* à cujus tamen ſententia appellatio non
onceditur. *l. un. C. de Sentent. præfect. prætor.*
ræſes quoque provinciæ minores in integrum
eſtituit contra ſuam & deceſſoris ſui ſententiam,
c quod appellatio interpoſita præſtat majori-
us, hoc beneficio reſtitutionis conſequuntur
ninores. *h. l. l.* 17. *D. eod.* Actorum item verba
enore ſententiæ perſeverante emendare non eſt
rohibitum. *l.* 46. *D. de Re jud.* ſupplere poteſt
rætor quædam, quæ deſunt priori ſententiæ.
. 42. *D. eod.* ſententiam etiam interlocutoriam
nutare licet. *l.* 14. *D. d. t. c. cum ceſſante. X. de
ppellat.* quod ſervant mores. Definitivam ſen-
entiam à ſe latam prætor revocare, reſcindere,
ut mutare non poteſt. *l.* 14. *D. de Re jud.* Judex
qui perperam judicavit; ſemel pluris vel minoris
ondemnavit, eodem die iterum judicare, aut
ententiam ſuam amplius corrigere nequit. *l.* 55.
& 62. *D. eod.*

XVI. *Ad l.* 45.] Contra pupillum non currit usucapio, nec præscriptio. *l.* 48. *in fin. pr. D. de A. R. D.* ne quidem tricennalis. *l.* 3. *C. de Præscript.* 30. *ann.* Si tamen res pupilli validè alienata fuerit, fortè, quia prætoris decretum antecessit, vel res sine decreto alienari potuit. *l.* 22 *C. de Admin. tut.* usucapio locum habebit, sed si per contractum læsus sit, restituetur; sic usucapio cæpta adversus defunctum, qui posthumum heredem reliquit, impleri potest, prius, quam posthumus nascatur, & heres existat. *h. l.* Adversus puberem 25. annis minorem usucapio olim currebat, sed contra eam restitutionis auxilium decernebatur. *l. un. C. advers. usucap.* Quædam præscriptiones, ut bidui aut tridui quod appellationi interponendæ præfigebatur salva restitutione adversus minorem currebant non etiam præscriptio quinquennii, quæ in inofficiosi testamenti querela locum obtinet. *l.* 2. *C. In quib. caus. in int. restit. necess. non est.* neque etiam præscriptio longi temporis minoribus objicitur. *l.* 3. *C. Quib. non objic. long. temp. præscript.* Ac hodie generaliter non amplius præscriptiones temporales contra minores currunt, ut ne indigeant restitutione. *l. fin. C. In quib. caus. in int. restit. non est necess.* quâ derogatur *l.* 38. *D. h. t.* Præscriptio autem longissimi temporis cum effectu etiam citra beneficium restitutionis contra minores locum obtinet. *d. l.* 3. *C. de Præscript.* 30 *ann.* Moribus patriæ sublata est pupillaris & mi-

no

orennis ætatis differentia, & confunditur tutela
um curatione, atque ideo contra masculos mi-
ores 20. & fœminas minores 18. annis omnis
ræscriptio dormit. Ref. Velav. *tit.* 15. §. *ult.*
. Municip. Zutphan. *tit.* 14.§.3. Apud Rure-
nundenses tamen præscriptio trientis seculi, *de*
erjaringhe van 't derdendeel van hondert jaren,
ontra minores currit, modo masculus excesse-
it annum 14. fœmina annum 12. ll. Rurem.
.3.*tit.* 4. §.1.*art.* 3. *&* 4.

DE CAPITE MINUTIS.

XVII. *Ad l.* 3. §. 1.] Capitis diminutio
ontingit salvo statu. *l.* 1. §.8. *D. Ad SC. Tertul.*
. e. salvâ civitate *l.* 2. *D. h. t.* unde si quis minor
5. annis in adrogatione se circumventum dicat,
tiam contra patrem adrogatorem restituitur.
. 3. §. 6. *D. de Minor.* sed cum status libertatis
el civitatis amittitur, res restitutionem non ca-
pit. *l.* 9. §. 4. *D. eod.* Minima capitis diminutio
emancipato filio manifestè accidit, cum emanci-
pari nemo possit, nisi in imaginariam & servilem
causam deducatur. *h.* §. interveniebant enim
imaginariæ venditiones, mancipationes figura-
tæ, solennes circumductiones, injuriosa raphis-
mata. *l. ult. C. de Emancip. liber.* Licet autem per
eam *l.* sint sublata hæc solennia, etiamnum ta-
men hodie emancipatio χειρεκφεσία, ἐξοικείωσις,
est capitis diminutio; qui enim hodie emancipa-
tur, priorem statum mutat, resolvitur potestas
patria,

patria, ut filius ſit ſuæ poteſtatis αὐτεξούσιος *arg. pr. & §. 3. Inſt. de Cap. dimin. l. ult. D. eo* ſed quando pater ſive avus, non etiam mater, f lium vel nepotem conſentientem coram mag ſtratu competenti, penes quem eſt plena leg: actio, à ſua manu dimittit. *d. l. ult. §. 6. In Quib. mod. jus patr. poteſt ſolv.* add. ll. Ruremunc *p. 1. tit. 3. §. 1. art. 4. & ſeqq.* Moribus etiar liberi à matribus emancipari ſolent. ll. An werp. *tit. 44. §. 1. & 2.* Moribus item hodie nis, per ſeparatam habitationem, filii tacit emancipati eſſe intelliguntur. ll. Antwerp. *ti* 43. §. 73. quamvis aliud placuerit Senatui Fr ſiæ; ſi pater diu paſſus ſit, filium tanquam pa trem familias ſeparatim rationes inſtituere, a ſeorſim vivere, aut matris bona per eos admin ſtrari, qui in teſtamento matris tutores nomin ti fuerunt, præſes provinciæ æſtimabit, an pa trem audire debeat. *l. 1. C. de Patr. poteſt.* H occaſione quæro, an per matrimonium fili emancipetur? Neg. *l. 20. D. Ad l. Iul. de adul l. 7. C. de Nupt. l. 12. C. de Collat.* Moribus h diernis per nuptias eximuntur poteſtati patri ll. Rurem. *d. §. 1. art. 1.* Ordin. Friſic. *lib. 1. ti 6. art. un.* uti nec filia maritata poſt mortem mariti in eandem recidat. arg. *l. ult. D. de His q ſunt ſui vel alien. jur.* Concordant mores. ll. R rem. *d. l. art. 2.*

E

EX QUIB. CAUS. MAIOR.

XVIII. *Ad l. 1. in fin. l. 26. §. fin. & l. 39.*] Actione rescissoria, seu restitutoria succurritur e præsentibus contra absentes quoscunque, & contra præsentes absentibus Reip. causa. *h. l. 1.* Imò succurritur etiam illis, qui pro sua civitate legatione functi sunt, sive reliquerint procuratorem, sive non. *h. l. 26. §. fin.* Sed contra absentem rei publicæ causa præsens restitui volens non auditur, si absens reliquerit procuratorem, à quo potuit defendi, quem si præsens non convenerit, sibi imputare debet *h. l. 39.* Additur in *fin. h. l. 1.* clausula generalis, *si qua justa mihi causa videtur*, per quam intelliguntur aliæ justæ absentiæ causæ, & generaliter quotiescunque quis ex necessitate non ex voluntate absuit, subveniendum ei dici oportet. *d. §. fin.* Imò & ei qui ex causa probabili, veluti propter studia absuit, causâ cognitâ succurritur. *l. 28. h. t.* quomodo & mercator, licet etiam sui lucri causa absit, per absentiam læsus restituendus est, *arg. d. l. 28. &* 53. §. 2. *D. h. t.* Non tamen huc pertinet ignorantia justa, ut multi contendunt; Sed propter eam contra præscriptionem restitutionem dari nego, ne penitus universa præscriptionum jura evertantur; & quæ lex certum definit tempus inquirendæ rei aut inquirendi in rem, & post illud dominum excludit, simul hoc ipso arguit in genere & in thesi domini negligentiam, cui si

nihilo-

nihilominus ſubveniret, ſibi contradiceret; u-de nullam ſcientiam vel ignorantiam expecta-dam eſſe docet Imp. *in l. fin. in fin. C. de Lon. temp. præſcript.* add. *l.* 3. *C. de Præſcript.* 30. *an. l. fin. C. de Fund. patrimon. lib.* 11. Atque ideo Senatus Sabaudiæ contra præſcriptionem 4. annor. denegavit reſtitutionem.

XIX. *Ad l.* 19. *&* 30.] Poſſeſſio plurimum facti habet. *h. l.* quatenus citra naturalem & cor-poralem apprehenſionem non acquiritur. *l.* 8. *de A. P.* quatenus confertur cum dominio, qua-tenus eſt detentio. *l.* 115. *D. de V. S.* quomo dominium cœpit ex naturali poſſeſſione. *l.* 1. 1. *D. de A. P.* & in adquirendo dominio jus gentium exigitur apprehenſio corporalis, & ut vacua poſſeſſio transferatur in accipientem. *l.* 1. *C. de Diſtract. pign.* Imò poſſeſſio eſt facti & ani-mi. *l.* 1. §. 15. *D. Si is qui teſtam. lib. eſſ. juſſ.* plurimum ex jure mutuatur. *l.* 49. *in pr. D. de A. P.* quà acquiſita animo retinetur. §. 5. *Inſt. de In-terdict.* quà etiam ignorantes per procuratorem eam acquirimus *d. l.* 49. §. *fin.* quod quomodo ſit intelligendum, infra explicabitur, Unde licet in ſuos heredes dominium ipſo jure continuetur. *l.* 11. *D. de Liber. & poſth.* poſſeſſio tamen non niſi naturaliter comprehenſa ad eoſdem perti-net. *l.* 23. *D. de A. P.* quod autem *h. l.* poſſeſſio quaſi juncta dicitur tranſire in heredes, hoc de uſucapione exaudiendum eſt, quæ etiam à de-functo cœpta ante aditam hereditatem comple-

r. *l.* 40. *D. de Vsucap.* ſed hoc jure ſingulari re-
ptum eſt. *l.* 44. §. 3. *D. eod.* & eodem ſenſu
atina poſſeſſio, h. e. uſucapio, quæ prodeſſe
eperat defuncto, & heredi & bonorum poſſeſ-
ri continuatur. §. 12. *Inſt. de Vſucap.* Poſſeſſio
uidem naturalis penes filium fuit vivo patre,
d rerum à patre donatarum. *l.* 2. §. 1. *verſ. fi-*
um. D. Pro hered. In Praxi regula *d. l.* 23. in de-
etudinem abiit, in momento mortis defuncti
veſtitur proximus heres, juxta vulgatum *den*
ode erft den levende.

DE ALIENAT. JUDIC. MUTAND.

XX. *Ad l.* 3. §. *ult.*] Ex edicto de alienatione
dicii mutandi cauſa facta datur reſtitutio. *l. un.*
. eod. quæ non reſcindit quod geſtum eſt, ſed
ctori concedit actionem in factum contra alie-
antem, (contra quem jure civili actio directa
on competebat,) ad id quod intereſt. *l.* 1. §. 1.
. d. t. Is quoque in quem res eſt alienata, dire-
tâ rei vindicatione conveniri poteſt. *d. l. un.*
Non igitur alienatio judicii mutandi cauſa facta
roprie loquendo eſt cauſa in integrum reſtitu-
onis, vid. *l.* 16. *D. de Minor.* Et licet herede
ſtituto fiat alienatio per univerſitatem ἐνόμα-
ι l. 1. *D. de Fund. dotal. l.* 62. *D. de A. R. D.* ſi
uis tamen heredem inſtituerit, non compre-
enditur hoc edicto. *l.* 8. *D. h. t.* Cum hoc judi-
io extraordinario concurrit actio utilis in rem;
ui enim etiam ante litem conteſtatam rem dolo
deſiit

desiit possidere, tenetur actione in rem. *l.* 27. 3. *& l.* 36. *D. de R.V.* & ut possessor condemnandus est. *l.* 25. §. 8. *D. de Petit. her.* Add. 150. *D. de R.I.* sed si, adversus quem actio in factum competit, paratus sit, utile judicium pa[ti,] perinde ac si possideret, denegabitur advers[us] eum ex edicto prætoris actio in factum. *h.* §. I. [Cæ]terim ab eo, in quem res alienatæ sunt, usucapi[o,] quæ forte ab alienante bona fide fuit inchoat[a,] complebitur, *l.* 4. *in pr. D. h. t.*

DE RECEPT. QUI ARBITR. RECEP.

XXI. *Ad l.* 1. *&* 32. *§.* 14.] Compromi[ssa] ad similitudinem judiciorum rediguntur, qu[a] ad processum judiciarium. *h. l.* v. g. uti magistr[a]tus suspectus recusari potest. *Nov.* 96. *C.* 2. [&] *Nov.* 53. *c.* 3. ita & arbiter receptus, comprom[is]sarius, διαιτητὴς αἱρετὸς, ex compromisso pa[r]tium ad finiendas lites electus, si manifesta e[ius] sordes ac turpitudo sit; si excipiatur de pecu[nia] quomodocunque accepta, ne parti præjudiciu[m] generetur, non coget Prætor sententiam dice[re.] *l.* 9. §. 3. *D. h. t.* sed si arbitro talis exceptio n[on] opponatur, forte, quod partes ei confidant, pr[æ]tor causa cognita interponet suas partes, ut o[ffi]cium quod susceperit impleat. *l.* 3. §. 2. *in fin. D. eo.* Add. *l.* 13. §. 3. *l.* 20. *D. d. t. cum simill.* Cæteru[m] non per omnia arbitria comparantur judici[is.] Apud arbitrum enim non est necessaria litis co[n]testi-

ſtatio, *arg. l. un. C. de Lit. conteſtat.* nec datur
x compromiſſo exceptio litis pendentiæ, ut lo-
uuntur. *l.* 30. *D. h. t.* neque coram arbitro in-
ituitur mutua petitio ſeu reconventio, *arg. l.*
1. §. 6. *& l.* 32. §. 15. *D. d. t.* condemnatus ab
rbitro non efficitur infamis *l.* 13. §. 5. *D. de His
ui not. inf.* neque ex ſententia arbitri oritur actio
udicati, niſi litigatores ſententiæ ſubſcripſerint,
ut ſilentio decem dierum comprobaverint. *l.* 1.
r pen. C. h. t. Nec etiam exceptio rei judicatæ
aſcitur ex compromiſſo. *l.* 2. *D. eod.* Sed datur
xceptio pacti, ſi compromiſſum nudo pacto ſit
onſtitutum. *l.* 11. §. 3. *D. d. t.* Neque tandem
ſententia arbitri compromiſſarii datur appella-
io. *d. l.* 1. Si tamen arbiter manifeſtè inimicus,
eſtationibus conventus, ne diceret ſententiam,
ihilominus dicere perſeveraverit, petitioni pœ-
æ exceptio doli obſtabit, per quam, licet non
ppelletur, inducitur quod ad effectum quædam
ppellandi ſpecies *h.* §. 14. In Francia eandem
im, quam judicum ſententiæ, obtinent arbitro-
um lauda: Sed appellatio non ſuſpendit judi-
atum, quod per apparitores pendente appella-
ione executioni mandatur, & cauſa appellatio-
is peragenda eſt apud magiſtratus præſidiales,
el in Senatu. In Friſia reductiones uſum habe-
e frequentiſſimum obſervavi, & apud ſupre-
nam Curiam ſunt petendæ intra decem dies, at-
que effectum ſortiuntur ſuſpenſivum, uti interim
executio laudi impediatur, exemplo appellatio-
L nis.

nis. *l. un. D. Nihil innov. pendent. appell.* vid. quæ supra sunt dicta *Exerc. 2. n. 26.*

XXII. *Ad l. 17. & 27. §. 3.*] Si plures sint arbitri, omnes simul debent cognoscere *h. l* 17. §. 2. duo non possunt absente uno, etiam si ille sit vocatus, potuit absentis præsentia trahere eos in ejus sententiam. *ead. l. §. fin.* Sec jure Canonico major pars recte fert sententiam licet reliqui non adsint, modo tamen sint vocati *c. 2. de Arbitr. in 6.* si omnes sint præsentes, arbitrio partis majoris stabitur. *d. l. 17. §. pen.* Si in duos sit compromissum, quatenus circa tertium eligendum consentiunt, compromissum valet, si dissentiant, ex se non valet. *d. l. §. 5.* sed sustinebitur interveniente auctoritate prætoris, qui eos coget, ut tertium eligant. *d. §. pen.* Hodiè nihil frequentius est, quam in duos compromittere cum potestate tertium adsumendi, quem superarbitrum vocare solent. Si plures arbitri fuerint, & diversas sententias dixerint, licebit sententiæ eorum non stari; sed si ex tribus arbitris unus quindecim, alius decem, tertius quinque condemnent, quinque præstari debent, quia, ex sententia IC. in *h. §. 3.* in hanc summam omnes consentiunt. Sed moribus hoc heurematicum negant obtinere, nullasque sententias esse arbitrorum. Alibi ad componendas arbitrorum sententias & lites expediendas mediæ sententiæ statur: sed cum mores, alibi arbitria valde sint enervata, facilè ex hac causa reductioni locus dabitur.

bitur. Atque hîc iterum arbitria à judiciis distinguuntur; si enim inter pares numero judices competentes dissonæ sententiæ proferantur, valebit favorabilior, vel quæ prospicit reo. *l.* 38. *D. de Rejud.* Quod si duo judices dati, seu pedanei diversas sententias dederint, utraque sententia est in suspenso, donec competens judex seu magistratus ordinarius unam earum confirmaverit. *l.* 28. *D. eod.*

XXIII. *Ad l.* 19.] Non pertinet ad prætorem qualem sententiam ferat arbiter, dummodo dicat, quod sibi videtur, neque si insertum sit compromisso, ut arbiter, cui libera facultas pronunciandi relinqui debet, sententiam certam dicat, arbitrium sustinetur. *h. l.* arbiter non est, qui arbitrio suo non pronuntiat, *Arbitri libera est & nullis adstricta vinculis religio, non prout lex, sed prout humanitas impulit, &c.* neque talis pronuntiatio ullam adfert utilitatem, quia non datur actio judicati. *l.* 1. *C. de Recept. arbitr.* Sed si ita sit compromissum, ut consilio alterius arbiter pronuntiet, non vitiabitur compromissum tale, quo libera facultas pronuntiandi non aufertur. *c. cum olim.* 7. *Extr. de Arbitr.* Diversum hic etiam obtinet in judice, qui, si convenerit inter litigantes, quid pronuntiari debeat, sententiam hujusmodi proferet. *l.* 26. *D. de Rejudic.* Exempla occurrunt in *l.* 49. *D. de Pact. l.* 13. *&* 21. *D. Commun. divid.*

XXIV. *Ad l.* 27. §. 4. *& l.* 39.] Arbiter

 præ-

præſentibus litigatoribus ſententiam dicere debet, ſi quis ex litigatoribus adeſſe juſſus etiam contumaciter defuerit, pœna committitur, niſi in compromiſſo ſpecialiter expreſſum ſit, ut uno vel utroque abſente ſententia feratur. *h.* §. 4. An arbiter contumacem punire poteſt? Aſſ. jubendo adverſario pecuniam dari. *h. l.* 39. quæ tamen pœna pecuniaria eſt inſtar mulctæ, ſed adverſario, non fiſco, applicatur, neque præciſe exigitur, verum, qui arbitro non paret, in pœnam compromiſſo comprehenſam tenetur, proprie non eſt mulcta (quæ fiſco addicitur, & olim populo. *l.* 5. *C. de Mod. mulct.*) non enim arbitris, ſed jus mulctæ dicendæ competit his, quibus publicè judicium & non aliis, niſi eis ſpecialiter permiſſum eſt. *l.* 2. §. *fin. D. de Iudic.* item, mulctam dicere is poteſt, cui judicatio data eſt, magiſtratuſque ſolos & provinciarum præſides poſſe mulctam dicere, mandatis permiſſum eſt, verba ſunt *l.* 231. *D. de V. S.*

XXV. *Ad l.* 32. §. 6. & 7.] Super famoſo edicto, vel de ea re de qua publicum judicium conſtitutum eſt in arbitrum compromitti nequit. *h.* §. 6. Idem dicitur de actionibus popularibus. *h.* §. 7. Quod autem ex *d.* §. 6. de famoſis delictis aſſeritur, hoc, ut docent ſubjecta exempla, exaudiendum eſt de publicis delictis, quibus per ſtipulationem pœnalem condigna irrogari pœna nequit; nec faciet compromiſſum, quo minus reus criminis ad magiſtratum ordinarium

narium remittatur. An ſuper delictis mere privatis recte compromittitur? Si pro delicto privato ordinario civiliter agatur, compromiſſum ſuſtineri ſtatuo, ſed ita condemnatum non fieri infamem dixi ſupra *aſſ.* 21. De cauſis quoque matrimonialibus poteſtatem judicandi arbiter non habet. *c. pen. X. de In integr. reſtitut.*

XXVI. *Ad l.* 41.] Ad Rempublicam adminiſtrandam non admittitur minor 25. annis. *l.* 8. *D. de Muner. l.* 6. §. 1. *D. de Decur.* niſi urgeat neceſſitas penuriæ hominum. *l.* 2. *C. Qui ætat. vel profeſſ. lib.* 10. vel beneficio liberorum. *l.* 2. *D. de Minor.* vel ex indulgentia Principis. *l.* 11. *in fin. D. de Decur.* cujus ſcientia omnem maculam delet, grave eſt poteſtatem Principis in dubium vocare. *l.* 2. *C. de Crimin. ſacrileg.* Ita Honorio nobili puero datus eſt Conſulatus à Principe in *l.* 14. *C. de Religioſ. l. ult. C. de Privileg. eor. qui in ſacr. palat. lib.* 12. & Tribunatus militum datur pupillo in *l. ult. C. de Teſtam. milit.* Sic poteſt evenire, ut minor annis 20. ſit conſul. *l. un.* §. 2. *D. de Offic. Conſul.* Sententia etiam à minore annis 25. lata ſuſtinetur, niſi ſit minor decem & octo annis. *l.* 57. *D. de Re jud.* An igitur qui agit annum decimum & nonum judicis officio rectè fungitur? Aff. *d. l.* 57. eſt hæc ætas plenæ pubertatis. *l.* 14. *D. de Alim. legat.* §. 4. *Inſt. de Adopt.* Minor igitur 20. annis, qui non eſt egreſſus annum octavum decimum judicare & officio judicis fungi non debet. *h. l.* Ætas judi-

cum Romæ antea definiebatur per legem Comitialem anno quinto & trigeſimo; ſic Auguſtus *Judices à trigeſimo ætatis anno elegit, id eſt quinquennio maturius quam ſolebat.* In Hiſpania quoque requiruntur in Judice anni 25. ut, ſi ante id tempus officium judicis acceptaverit, puniatur pœna privationis ejus, &, ut loquuntur, inhabilitationis.

EXERCITATIO SEPTIMA,

RESPONDENTE

BERHARDO BORNEMAN, *Heerdâ-Gelro.*

NAUT. CAUP. STABUL.

I. A*d l.* 1. §. 1.] Tabernariam exercere atque hoſpites recipere ab initio in cujuslibet eſt arbitrio. *h.* §. excipitur caſus. *l.* 1. *C. de Metat. lib.* 12. At ubi quis quæſtum occœperit, & ſigna hoſpitii vel cauponæ oſtentaverit, iter agentes repellere ſine cauſa non licet. *l. un.* §. 5. *D. Furt. adverſ. naut. caup.*

II. *Ad l.* 2.] Nautæ, caupones, ſtabularii, ut innoteſceret, prætorem curam gerere reprimendæ id genus hominum improbitatis, tenentur non tantum de culpa levi, ut in locato & conducto, ſed etiam de culpa leviſſima. *l.* 3. §. 1. *h. t.* & nautæ, v. g. omnium eorum recipiunt cuſtodiam, quæ in navim ſint illata, etiamſi hoſpes ea

non

non adſignaverit. *l.* 1. *§. fin. D. eod.* Et licet prædixerint nautæ, ut unuſquisque vectorum res ſuas ſervet, & ſe damnum non præſtaturos, non conveniuntur, ſi vectores prædictioni conſenſerint. *l. ult. in fin. pr. D. h. t.* neque periculum hoc evitabunt, ſi claves tradiderint eis, qui apud eos divertunt, niſi ex circumſtantiis poſſit conſtare, eo animo eſſe claves traditas, ut in hoſpitem periculum transferretur. Alibi clavibus traditis apud horreum, mercium in horreo conditarum poſſeſſio tradita videtur. *l.* 74. *D. de Contrah. empt.* Caupo autem factum etiam viatorum præſtat, quando ex edicto prætoris de recepto convenitur. *h. l.* ſi autem actione in factum ex quaſi maleficio conveniatur, factum viatorum non præſtat. *d. l. un. §.* 5. Qua eadem actione ſi plures navem exerceant, unuſquisque pro parte, qua navem exercet, tenetur. *l. ult.* §. 5. *D. Naut. caup. ſtabul.* verum hoc caſu actione exercitoria cum quolibet eorum in ſolidum agi poteſt. *l.* 1. §. *fin. & l. ſeq. D. de Exercit. act.* Aliud ſervat Praxis. In edicto quoque de dejectis & effuſis ſi plures in eodem cœnaculo, unde effuſum vel dejectum eſt habitent, omnes, licet & hîc ex quaſi maleficio agatur, tenentur in ſolidum. *l.* 1. §. *fin. & l. ſeq. D. de Deject. & effuſ.* ſed ſi cum uno fuerit actum, cæteri liberabuntur. *l.* 3. *D. eod.* Imo ſi plures, diviſo inter ſe cænaculo, habitent, actio in eum ſolum dabitur, qui inhabitabat eam partem, unde effuſſum eſt. *l.* 5. *D. d. t.* Actio iſta in

factum prætoria de recepto, quia rei persecutio nem continet, & in heredem & perpetuo dabi tur. *d. l.* 3. §. *ult.* Judicium vero in factum ex q maleficio in heredem non datur. *l. ult.* §. *fin. h.* t

III. *Ad l.* 3. §. *ult.*] Ejusdem rei nomine & de recepto honoraria actione & furti agendum est, sed, qui agit, vel officio judicis, vel doli exceptione alterutra contentus esse debet. *h. l.* ubi verba, *furti agendum est*, commodè exaudiuntur de condictione furtiva, prout & sumuntur in *l.* 9 *D. de In lit. jur. l.* 71. *in pr. D. de Furt.* ut, si prius sit actum actione de recepto, quæ ob affinitatem, quam habet cum actione depositi, & locati conducti, bonæ fidei actionis jure censebitur condictio furtiva doli exceptione tollatur, *arg. d. l.* 71. add. *l.* 34. §. 1. *D. de O. & A.*

DE JUDICIIS & UBI QU. AG.

IV. *Ad l.* 8. *de Iudic. & ubi qu. ag.*] Domicilium commune facit Roma, quæ dicitur patria communis. *l.* 33. *D. Ad municip.* ἡ Ῥωμαίων πόλις, τῆς οἰκουμένης ἐπιτομή, universi terrarum orbis compendium. Quapropter omnes quantumvis exteri, ex quacunque causa agatur, Romæ, si ibi inveniantur, conveniri possunt, nisi jus revocandi domum habeant, quod concessum fuit Legatis, ne ab officio suscepto legationis avocentur. *l.* 24. *D. h. t.* ne legatio impediatur. *l.* 26. *D. eod.* & legatus, qui in legatione simpliciter non adjecto loco, quod in provincia contraxit,

con-

onſtituit, quod ante legationem debuit, in lo-
o conſtituti, judicium pati non cogitur *h.l.* ad
›riginem conſtituti, ceu ad locum contractus
ıctor remittendus eſt. *l.* 33. *D. de Donat.* aliud
:ſt, ubi nominatim actum eſt, ut legationis tem-
›ore ſolveretur. *l.* 3. *D. de Legation.* vel ſi legatus
:onſtituerit Romæ, quod in provincia accepe-
:at, Romæ conveniri poteſt. *l.* 5. §. 1. *D. de Con-
ſtit. pec.* ſi Romæ contraxerint, legati non fruun-
ur ſuo privilegio. *l.* 39. §. *fin. D. h. t.* Hodie
nutato imperio Romano, illoque domicilio or-
›is Roma, maxima ex parte id exolevit, quod
lixi de foro communi. Legati tamen hodierni,
ui à Regibus, Ducibus aut Rebuſpublicis mit-
untur, ſeu in civilibus, ſeu in capitalibus cauſis,
udicium inviti vel ſibi vel ſuis non accipiunt.

V. *Ad l.* 11. *&* 21.] Omnium actionum in-
tituendarum principium, ab ea parte edicti pro-
iciſcitur, qua prætor edicit de in jus vocando,
erba ſunt §. *ult. Inſt. de Pœn. tem. litig.* neque ta-
nen propriè judicium inchoatur à citatione ſeu
n jus vocatione (quæ vulgo promiſcuè uſurpari
olent) ſed à litis conteſtatione. *l.* 15. *D. Rem
rat. hab.* ubi in jus vocatio manifeſtiſſime à judi-
:io diſtinguitur, jung. *l. un. C. de Lit. conteſt. c.*
27. *X. de Offic. & pot. jud. deleg.* Litis conteſta-
io eſt, quando judex per narrationem negotii
:auſam audire cæpit. *d. l. un.* vel explicatius, per
narrationem actoris, & contradictionem rei. ex
l. 14. §. 1. *C. de Iudic. l.* 2. *circ. princ. C. de Iure-*

jur. propt. cal. Contradicit autem reus intenti-ni actoris vel nudè, negando narrata, juxta fo-mulam antiquam, *Nego narrata prout narrant, & dico secundum petita fieri non debere, petens me b instituta actione absolvi*, vel actori exceptionem aliquam peremptoriam proponendo, qua in ef-fectu debitum negatur, *l.* 112. *D. de R. I.* Cæte-rum reus non contestatur litem, sed actor cum reo litem contestari dicitur. *h. l.* 11. *l.* 28. *D. de Novat. l.* 28. *D. de Injur. Auth. libellum. C. de L. contestat.* Ridicula igitur est distinctio litis co-testationis in affirmativam & negativam. Reus debitum fatendo absurdè dicetur litem contesta-ri, nullæ sunt partes judicandæ in confitente. *l.* 25. §. *fin. D. Ad L. Aquil.* Confessionem co-ram judice competente ante litis contestatio-nem factam nulla sequitur condemnatio, sed sufficit præceptum de solvendo. *h. l.* 56. *D. de Re jud. l.* 3. & 6. *D. de Confess.* At si fiat confes-sio lite contestata, condemnatoria judicis sen-tentia requiritur. *d. l.* 3. & 5. *D. de Confess.* quo-niam judicium semel cœptum utique sententia finiendum est, & judex super re, de qua cogno-vit, judicare quoque cogitur. *l.* 74. *D. de Iudic.* Moribus sola confessio non parit executionem paratam, sed judicis sententia declaratoria ad-hibetur.

VI. *Ad l.* 15.] Expertes literarum decuriones munera peragere non prohibent jura. *l.* 6. *C. de Decurion. lib.* 10. decuriones non fungebantur

jud

judicandi munere, ſed publici conſilii cauſa conſcribebantur, atque curam & adminiſtrationem bonorum civitatis gerebant. *l. 239. §. 5. D. de V. S.* Verum judex obſervare debet, ne aliter judicet, quam legibus, aut conſtitutionibus, aut moribus eſt proditum. *pr. Inſt. de Offic. jud.* quare imperiti legum, morum, aut conſtitutionum judicandi munere fungi nequeunt. *l. un. C. Vt quæ deſ. adv. jud. ſuppl. Nov. 82. in pr.* etiamſi enim JCtos conſulendo huic imperitiæ occurrere poſſint, quod hodie multis in locis uſurpatur, tutius tamen exiſtimavit Imp. ex ſuo quam ex alieno pectore ſapere, aut aliunde judicandi honeſtatem emendicare. *d. pr.* Sunt tamen hic privilegiati judices militares; milites enim armatæ militiæ, ſtipendia merentes, in cauſis tam criminalibus quam civilibus ſunt conveniendi apud magiſteriam poteſtatem, vulgò *de krijghs-raedt. l. pen. C. h. t. l. 6. C. de Iurisd.* Quod hîc abſurdum viſum non fuit, nam

Legibus antiquis caſtrorum & more Camilli
Servato, miles ne vallum litiget extra
Et procul à ſignis, juſtiſſima centurionum
Cognitio eſt igitur de milite :

Qui poſſunt ex corpore togatorum & ſtudioſorum juris ad ſeſſores & conſiliarios adſumere, qui ſint periti νόμων καὶ τριβῆς, legum & trituræ forenſis, vid. *l. 2. D. Quod qu. jur. in al. ſtat.* Moribus viri militares judicant de delicto militari, veluti de ſtationis deſertione, fuga, armorum

abje-

abjectione; ſin delictum ſit commune, ut fi-
tum, adulterium, homicidium, coram iis ma-
ſtratibus conveniendi ſunt milites, apud qu
tale delictum commiſſum oſtenditur. Si jud
judicaverit contra leges, litem facit ſuam, &
quando dolo malo malè judicavit, veram æſ-
mationem litis præſtare cogitur. *h. l. §.* 1. qua-
do vero per imprudentiam peccavit, in qua-
tum de ea re æquum religioni judicantis viſu
fuerit, pœnam ſuſtinebit. *l. ult. D. de Extraor.*
cogn. Add. ſupr. Exerc. 1. *aſſ.* 5.

Etiam filiusfam. judex malè judicando lite
ſuam facit, nec pater de peculio, ſed ipſe fili
conveniendus eſt. *§.* 2. *Inſt. de Oblig. quæ q.*
del. æquum autem & bonum hic ita determin-
tur, ut teneatur in tantam quantitatem, qu
tunc in peculio fuit, cum ſententiam diceba
h. l. in pr. ſatisfaciet tamen non de ipſo pecul
invito patre, ſed aliunde, aut in carcerem detr-
hetur, *arg. l.* 1. *& pen. C. Qui bon. ced.*

VII. *Ad l.* 19. *in pr.*] Fiſcus, quando ſu
ceſſit in locum privati, exercet privilegiu
ſuum. *l.* 6. *in pr. D. de Iur. fiſc.* ſed heres ſortit
forum defuncti, neque ſuo privilegio excuſatu
ſi vel abſens ab alio defendatur, vel in foro de
functi inveniatur. *h. l.* vel ſi lis cum defuncto ja
fuerit inchoata. *l.* 34. *D. h. t.* quia ſuccedit i
ejus locum à quo heres relictus eſt. *l.* 34. *D. h.*
unde colligunt Practici ob debitum à defunct
contractum heredem arreſtari poſſe, forique &
immu

mmunitatis renuntiationem obligare heredem enuntiantis principali mortuo.

VIII. *Ad l.* 22.] Qui non cogitur in aliquo oco judicium pati, si ipseibi agat, actiones excipere cogitur, atque ita per reconventionem tolitur exceptio incompetentiæ jurisdictionis. *h. l.* 2. §. 5. *vers. sed & si. D. eod.* ut etiam vi ejusem Ecclesiasticus subjiciatur foro Secularis, atio est in *l.* 14. *C. de Sentent. & Int.* quæ etiam egula allegatur in *caus.* 3. 4. 8. *Can.* 1. Sed jure Canon. planè se clerici exemerunt jurisdictioni nagistratus politici, uti nec prorogatione vountaria subjiciantur. *c.* 12. & 18. *X. de For. compet.* Quam rectè ipsi viderint. Certè omnis anima potestatibus supereminentibus subjecta esto: Quisquis se opponit, Dei ordinationi resistit. *Ad Roman.* 13. *v.* 1. Cui ordinationi si quos parere convenit, Ecclesiasticos vel maximè parere convenit. Ut igitur reconventio procedat, necesse st, ut sit persona & talis causa, super qua potuit ecularis cognoscere; ita reconventio in feudo, isi in causa feudali, propter defectum jurisdictionis non admittitur. *arg. c. un. de Controv. eud. ap. par. term.* quod judicando comprobavit Camera Imperialis: Excipitur item *Auth. habita. C. Ne fil. pro patr.* Studiosus, quem civis coram Magistratu Urbano conventus reconvenire nequit. Deinde, ut proponatur statim ante litem contestatam, dummodo velit reus causam reconventionis cum causa conventionis simul eodem

dem judicio terminari. *clem. ſæpe. verſ. verumte V. S.* alioqui locus eſt reconventioni uſque ad ſententiam vel factam concluſionem in cauſa. *c. diſpendia. §. reus quoque. de Reſcript. in 6.* Hic expl. *Nov. 96. c. 2. Auth. & conſequenter, C. de Sentent.* Sed ſi judicium per ſententiam definitivam finem acceperit, executio propter reconventionem retardari non debet, *arg. dd. tit.* Neque etiam reconventio admittitur, quando officium judicis imploratur ad actum aliquem extrajudicialem, veluti ſimplicem alicujus actus inſinuationem, ſecus eſt quando officium imploratur per viam actionis vel extraordinariæ juris noſtri perſecutionis. *l. 1. §. fin. D. de extraord. cogn.* Moribus Patriæ exiguum uſum habent reconventiones: Arnhemienſes tamen eas admittunt adverſus peregrinum pignorantem, vel qui extra iſtius civitatis territorium degit. *Statut. Arnhem. art.* 41. Neque habent locum in Tranſiſalania, ſed reus ibi pro reconventione coram eodem judice cautionem exigere potest. *ll. Tranſiſal. p. 1. tit. 11. art. 1.*

IX. *Ad l. 23.*] In judicium veniſſe id non intelligitur, quod poſt judicium acceptum accidit. *h. l.* h. e. ſi nova obligatio poſt litem conteſtatam advenit, nova interpellatione opus erit, jus futurum in judicium deduci nequit. Judicium non poteſt eſſe in pendenti. *l. 35. h. t.* unde quod ſub conditione debetur, pendente conditione peti nequit. *l. 213. D. de V. S.* Si tamen debitum fu-

turum

urum à præsenti pendeat, rectè in judicium de-
ducitur, quomodo in debito annuo pro sequen-
tibus annis condemnatio fieri potest, *arg. l.* 1. *C. de Sentent. quæ sin. cert. quant.* sed condemnatio-
ni talis clausula subjici solet, *midts dat de executie der onverschenen terminen tot die respective verschijn dagen in surcheantie werde gehouden.* Non obstat igitur *h. l.* quò minus libellum etiam post litem contestatam usque ad sententiam emendare & mutare, atque relictâ priori actione institutâ novam actionem surrogare liceat. *§.* 35. *Inst. de Action. l.* 12. §. 1. *D. de A. P. l.* 4. *§. ult. D. de Noxal. act. l.* 18. *§. fin. D. de Vi & vi arm.* ita tamen ut actor reo expensas, quas frustra adhibuit, refundat, novam actionem edat, & spatium deliberandi concedat. *l.* 79. *D. de Iudic.* unde supervacanea est Pragmaticorum clausula libellis inseri solita, *Salvo jure addendi mutandi.* Praxis post litis contestationem hanc mutationem invito reo non admittit. Cæterum qui liti planè renuntiavit, causam finitam instaurare nequit. *l.* 4. *C. de Pact.* Hinc, qui postquam actionem fideicommissi susceperat, aliis defensionibus usus eam omisit, postea, quamvis ante sententiam, reverti ad hanc defensionem non potest. *l.* 52. *h. t.* Si tamen intersit rei, litem finiri per sententiam, renuntiatio non admittitur invito reo & judex de ea cognoscere & pronuntiare debet, *arg. l.* 4. *C. de Fruct. & lit. expens.* quomodo litis contestatio litigatores ex quasi contractu obligatos habet.

l. 3.

l. 3. §. 11. *D. de Pecul.* & qui semel actioner
proponit, necesse habet usque ad finem liter
persequi. *Auth. qui semel.* C. *Quomod. & quanc*
jud. Neque hoc à moribus alienum est.

X. *Ad l.* 24. §. 2. *& l.* 38.] Actio in rem e
ex præsenti possessione. *h.* §. 2. si per actioner
in rem legatum petetur, etiam ibi peti debet, ul
res est. *h. l.* 38. Non excluditur locus domicili
nam actione in rem conventus non tantum cc
ram eo judice respondere cogitur, ubi res siv
mobilis sive immobilis, de qua contenditur, s
ta est, sed etiam in cujus territorio reus domic
lium fovet, *l.* 3. C. *Vbi in rem act.* Quid si po
sessor in loco rei sitæ non degat? Idem statuc
Et hoc casu actio instituitur contra colonum, q
autorem nominando vel laudando liberatur, ju
dex autem possessori absenti terminum præfige
intra quem si peremptoriè citatus non compa
reat, decernet actori missionem in bonorur
possessionem. *l.* 2. C. *eod.* In Praxi actio in rer
intenditur in loco rei sitæ. Et moribus nostris
qui proprietatem vel possessionem vindicare vc
let, incipiet ab inductione, quam appellant nc
strates *Inleydinge.* Reform. Velav. *tit.* 8. §.
Stat. Arnhem. *de mod. proced. art.* 26. Reforn
Zutphan. *tit.* 3. §. 1. Add. ll. Transisul. *p.* 1. *ti*
8. *art.* 1. Davent. *p.* 2. *tit.* 5. §. 1.

XI. *Ad l.* 30.] Nihil est impedimento, qu
minus quis ubi velit, habeat domicilium, quod
interdictum non sit *l.* 31. D. *Ad municip.* sic de
po

portatis quandoque certis locis interdicitur. *l.* 5. D. *de Interdict. & releg.* Ubi tamen semel acceptum est judicium, ibi finem accipere debet. *d. l.* Quod de sola litis contestatione accipit Praxis; si lis nondum fuerit contestata, actor reum refusis expensis ad alium judicem competentem pertrahere non prohibetur: Verum hoc tam largè extendendum non est; nam & sola conventio seu in jus vocatio impedire videtur, ne alibi judicium finiatur; si quis postea quam in jus vocatus est, miles vel alterius fori esse cœperit, in ea causa jus revocandi domum non habet, quasi præventus; Exceptio igitur litis pendentiæ, propter solam citationem est fundata. *l.* 7. D. *de Iudic.* Sed lite per sententiam terminata executio potest fieri in territorio alterius magistratus, qui per literas requisitoriales, vulgo mutui compassus, requisitus sententiam ab alio Magistratu latam exequi tenetur. *l.* 45. §. *ult. D. h. t.* *l.* 15. §. 1. D. *de Re jud.* Judex requisitus exceptiones sententiæ oppositas ad judicem requirentem remittere debet. *l.* 75. *D. de Iudic.* Ita sonat Praxis, sed novissime in quadam causa matrimoniali aliter observatum fuit.

XII. *Ad l.* 37.] Nulli prorsus audientia præbetur, qui causæ continentiam dividere atque ex beneficii prærogativa id quod in uno eodemque judicio poterat terminari, apud diversos judices voluerit terminare. *l.* 10. C. *de Iudic.* unde, si inter plures familiæ erciscundæ, & inter eosdem

communi dividundo, aut finium regundorum agatur, idem judex ſumendus eſt. *l.* 1. *D. de Quib. reb. ad eund. jud. eat.* neque alius ſuper poſſeſſione, alius ſuper principali proprietatis quæſtione judex poſtulari poteſt. *d. l.* 10. quod etiam obtinuit tempore Pandectarum. In Praxi quoque regula quæ ex *d. l.* 1. & 10. deſumitur, ſervatur dummodo jurisdictio ſit competens tam pro poſſeſſione, quam pro proprietate, alioqui cum non eſſet jurisdictio competens in utroque negotio, alius de proprietate, alius de poſſeſſione cognoſcet. Cum autem quæſtio eſt de poſſeſſione & proprietate rei, prius poſſeſſionis, deinde proprietatis controverſia cognoſcitur & deciditur. Judicium poſſeſſorium & præparatorium petitorii, poſſeſſorium eſt actio ſecunda. *l.* 3. C. *Quo bon.* In Hollandia omiſſo judice in principali quæſtione competente cauſam poſſeſſionis in ſuprema Curia ventilare licet. Inſtruct. Cur. Holland. *art.* 19. Cæterum judicium poſſeſſorium & petitorium in eodem libello cumulari nequit *l.* 13. C. *de R. V.* nihil habet commune poſſeſſio cum proprietate. *l.* 12. §. 1. *D. de A. P.* ſingulæ controverſiæ ſingulas actiones requirunt. *l.* (*D. de Except. rei jud.* Ubi de vi, h. e. judicio civili recuperandæ poſſeſſionis unde vi, & poſſeſſione, quæ hoc loco paulò pinguius ipſam rem petitam, & conſequenter rei proprietatem denotat, prius cognoſcendum eſt de vi, quam de proprietate. *h. l.* add. *l.* 5. §. 1. *D. de Vi publ.* Qui

ſi c

ſi de vi criminaliter & de poſſeſſione civiliter agatur? Prius hoc caſu cognoſcendum eſt de judicio civili quam criminali. *l. 7. C. Ad l. Iul. de vi publ.* aliàs civili diſceptatione intermiſsâ, ſæpè fit, ut prius de crimine judicetur, quod utique majus merito minori præfertur. *l. fin. C. de Ord. judicior.* Jus Canonicum admittit, cumulationem judicii petitorii & poſſeſſorii. *c. paſtoralis & c. cum dilectus. X. de cauſ. propr. & poſſ.* Licet autem pendente judicio petitorio variare, atque poſſeſſorium ſurrogare, quod pertinet ad quæſt. aſſ. 9. propoſitam.

XIII. *Ad l. 49. in pr.*] Venditor in cauſa evictionis ſequitur forum emptoris. *h. l. l. 1. C. Vbi in rem act.* quando ille paratus eſt judicium accipere; ſi autem venditor neget ſua intereſſe, neque emptorem defendere velit, aliud dicendum eſt, *arg. l. 2. C. de Iurisdict.* Ita fuit viſum Senatui Friſiæ, ſed ex inveterato Pragmaticorum errore ſæpe alio jure utimur. Quo tamen caſu manifeſti juris eſt, venditorem emptori de evictione teneri, ſi hic auctorem laudaverit, & monuerit, ut negotio aſſiſteret, cauſamque inſtrueret. *l. 8. & 9. C. de Evict.* Hîc quæro, an emptor judicio ſuperior expenſas litis à venditore jure repetat, ſi eas ab adverſario non recuperaverit? Neg. *l. 18. C. eod.* Non poteſt cavere aut impedire venditor, quò minus emptor per calumniam aut injuriam vexetur. *l. 51. D. d. t.*

XIV. *Ad l. 65.*] Debitor etiam forum ſor-

titur in loco, in quo contraxit. *l.* 19. §. 1. *& ult. l.* 20. *l.* 45. *h. t.* Contractus appellatione hîc utimur latè, ut etiam quasi contractus comprehendat. *d. l.* 19. §. 1. & generaliter omnis obligatio hîc pro contractu habenda est. *l.* 20. *D. h. t.* Neque tamen per locum contractus is locus præcisè intelligitur, in quo scriptum est instrumentum, sed vel maximè is, quem contrahentes respexerunt; contraxisse (dicit Jul. in *l.* 21. *D. de O. & A.*) unusquisque in eo loco intelligitur, in quo ut solveret, se obligavit, quo solvenda est pecunia. *l.* 3. *D. de R. A. I. P.* Cæterum in loco contractus actio in personam non aliter instituitur, quam si debitor ibi reperiatur aut domicilium habeat. *l.* 2. §. 4. *& d. l.* 19. *h.* quod servant mores, atque v. g. ex causa prorogatæ jurisdictionis extraneum non aliter teneri judicant, quam si ibi inveniatur, & citatio ipsi fuerit insinuata. Regula ista non est perpetua, ut reus conveniri possit in loco, ubi contraxit; nec locum obtinet, si inter contrahentes convenerit ne reus se ibi defendere cogeretur. *d. l.* 19. §. 2. ex quo etiam §. colligitur, advenam, qui à mercatore quid comparavit, vel ei vendidit, quem scit inde confestim profecturum, non compelli ibidem se defendere. Ita nundinarum singulare est privilegium, ut ne quis prætextu debiti in nundinis conveniatur. *l. un. C. de Nundin.* LL. Antwerp. *tit.* 49. §. 6. *& seqq.* Eadem est ratio mulieris dotem repetentis, quæ hanc litem marito inten-

intentabit non in loco contracti matrimonii, ſed domicilii maritalis. *h. l.* unde in lucris nuptialibus mores obſervare ſolent locum domicilii mariti, non locum contractus: Neque communio omnium bonorum inter conjuges conſuetudine introducta domicilii mutatione diſſolvitur, & ratio habebitur domicilii non præſentis, ſed ejus, in quo maritus contracti matrimonii tempore commoratus eſt.

XV. *Ad l.* 79. §. 1.] Judices de facto dubitantes jubentur, prout religio ſuggerit, ſententiam proferre. *h.* §. Hîc per religionem non intelligitur privata judicis ſcientia, ſed vis jurisjurandi, quod ex veteri inſtituto in leges præſtare judices ſolebant. *l.* 14. C. *de Iudic.* Ita in *l.* 3. §. 2. D. *de Teſt.* injungitur judici, ut ex ſententia animi ſui æſtimet, quid aut credat, aut parum probatum ſibi opinetur; h. e. Judex ex circumſtantiis factorum & perſonarum teſtes examinabit juxta *pr. d. l.* 3. Non igitur hinc conſequitur, judicem, cui aliter liquet, quam ex actis & probatis conſtat, ſecundùm conſcientiam judicare debere.

DE INOFFIC. TESTAMENT.

XVI. *Ad l.* 5. §. 1.] Querelâ inofficioſi teſtamenti utuntur inique præteriti, vel exheredatione ſubmoti ſine cauſa, vel ex cauſa quidem, ſed Nov. 115. incognita vel ex cauſa quidem eidem Novellæ cognita, ſed teſtamento non inſer-

ta, vel inſerta quidem, ſed in cujus veritate pro
banda heres deficit. *d. Nov.* Errant igitur gra
viſſimè, qui poſt *all. Nov.* uſum querelæ eva
nuiſſe contendunt; Imò contra: Non tam tolle
re ibi voluit Iuſtin. querelam quàm potius pla
niorem & expeditiorem viam ei facere, quo
conſtat ex Græcis vocabulis quibus ibi utitur
τῆς διαθήκης ἀκυρȣμένης, ἀνατρεπομένης, lice
alias, ubi remedium reſciſſorium non accom
modatur, quod contra leges factum eſt, ipſo jur
ſit nullum. *l.* 5. *C. de Legg.*

XVII. *Ad l.* 6. §. 1.] Non tantum querel
competit liberis legitimè natis, & ab adſcen
denti adoptatis *l.* 1. *D. h. t.* §. 1. *Inſt. eod.* Sed &
turbato mortalitatis ordine, parentibus, *l.* 15. *D*
d. t. niſi parentes in ipſo teſtandi actu præter
itioni conſenſerint, *arg. l. pen. C. de Pact.* quo
laudavit Friſiorum Senatus. Fratribus vero no
aliàs competit, quam ſi ſint germani & conſan
guinei, ac ſcripti heredes infamiæ, vel turpitudi
nis, vel levis notæ maculâ aſperſi fuerint. *l.* 27
C. h. t. unde reſtringenda eſt *l.* 21. *C. eod.* Hu
non pertinet inſtitutus heres ſpurius, qui ad de-
curionatum admiſſus fuit. *l.* 3. §. 2. *D. de Decur*
non enim eſt impedienda dignitas ejus qui nihi
admiſit. *l.* 6. *in pr. D. eod.* Hæc querela reddi
patremfam. inteſtatum. *h.* §. 1. Atque ideò, cum
jure noviſſimo cum parentibus fratres ac præ
mortuorum fratrum filii ab inteſtato ſuccedant
Nov. 118. *c.* 2. & 3. admittentur fratres cum pa-
renti-

entibus, si hi testamentum liberorum evacuaverint, non enim distinguit *d. Nov.* utrum simpliciter ab intestato succedatur, an causa testati ad se trahat causam intestati.

XVIII. *Ad l. 8. in pr. & l. 25.*] Institutus inofficiosi querelam debet primum agnoscere bonorum possessionem litis ordinandæ gratia. *h. l. 8. in pr.* quæ tantum viam præparat querelæ, neque scriptis heredibus aufert possessionem. *l. 2. C. de Inoffic. testam.* Querela enim, cum sit auxilium subsidiarium, non habet locum, ubi supersunt alia remedia *l. 23. in pr. D. eod. §. 2. Inst. d. t.* Pater quidem, qui filium emancipavit, præter bonorum possessionem contra tabulas habet jus antiquum querelæ, *l. 1. §. ult. D. Si quis à parent. manum.* sed ex diversis causis; quà pater, utitur querela, quà manumissor, bonorum possessione contra tabb. quod remedium est minus plenum, neque totum testamentum evertit. *l. 3. D. eod.* Præterea si pars tantum legitima in testamento relicta fuerit, non habet amplius locum querela, sed ex nova Justin. Constitutione, quod deest legitimæ portioni, supplebitur. *l. 30. C. de Inoffic. testam.* quò videntur respicere illa verba *h. l. si minus habeat, quod deest, viri boni arbitratu repleatur.* Quâ etiam condictione experietur filius, si sit legitima relicta in sola proprietate, vel in solo usufructu, ut sibi plena proprietas usque ad debitam quantitatem præstetur, quod etiam *arg. d. l. 30.* in Praxi

receptum fuit. Petetur autem hoc supplemen-tum condictione ex lege, *arg. l. un. D. de Con-dict. ex l. junct. d. l.* 30. quæ ad exemplum alia-rum actionum personalium est perpetua, h. e. du-rat annos 30. *arg. pr. Inst. de Perpet. & temp. act. l.* 3. *C. de Præscript.* 30. *ann. l.* 1. §. 1. *C. de An-nul. except.* quæ sententia est communis, eam-que mores amplectuntur

XIX. *Ad* §. 6. 8. & 15. *ejusd. l.* 8.] Ad ex-cludendam quoque inofficiosi querelam suffic-quartam debitæ portionis ab intestato relinqu-*h.* §. 8. Hodie hæc portio legitima quæ in font-Græco vocatur νόμιμον λάχος, νόμιμον μέρος-est aucta, ut si quatuor vel pauciores liberi ex-tent, sit triens, sin plures, dimidia pars totiu-substantiæ. *Nov.* 18. *Auth. novissima. C. h. t.* quo-augmentum observatur in omnibus personis, i-quibus ab initio antiquæ quartæ ratio de inoffi-cioso lege decreta est. *d. Nov.* 18. *c.* 1. *in fin.* Pa-rentum igitur & fratrum legitimam auctam ess-verisimile est *arg. l.* 1. & 15. *D.* & 27. *C. d. t. junct. d. c.* 1. quamvis in parentibus augmentum semissis locum obtinere nequeat. Legitima hæc relinqui potuit titulo quovis tam particular-quam universali. *h.* §. 6. §. *fin. Inst. de Inoffic. testam. d. Nov.* 18. *c.* 1. Hodie solo titulo insti-tutionis est relinquenda. *Nov.* 115. *c.* 3. *in pr.* fortè quia titulus institutionis pleniore honore & utilitate tribuitur. *l.* 5. §. 6. *D. de Legat. præstand.* Sufficit item, si filius jussus sit contentus esse cer-

tis

is rebus, *ead. Nov.* 115. *c.* 5. qualis quidem habetur, quantum ad onus & commodum attinet, pro legatario. *l.* 13. C. *de Her. inst.* ſed in rei veritate eſt heres, ut, ſi coheres ei adjunctus deficiat, jure accreſcendi fruatur: Imò ſi quis ita ſolus ſit inſtitutus, detrahitur mentio rerum certarum. *l.* 1. §. 4. *D. eod.* atque bonorum omnium hereditatem obtinet. *l.* 41. §. *ult. D. de Vulg. & pup. ſubſt.* Moribus noſtris hæc ſcrupuloſitas ſupervacua eſſe videtur, quia teſtamenta ſubſiſtunt ſine inſtitutione heredis. LL. Ruremund. *p.* 3. *tit.* 6. §. 1. *art.* 18. Legitima igitur ex prioribus, quamvis hoc privilegium habeat, ut liberis debeatur ſine ullo gravamine reſtitutionis. *l.* 30. 32. *&* 36. *C. h. t.* eſt quota hereditatis, & accipietur deducto ære alieno *h. l.* §. 9. Et quando dicitur deberi liberis quaſi æs alienum in *h.* §. 15. locutio eſt minus propria: Quomodo etiam debitum naturæ vocatur, in *l.* 36. §. 1. *C. h. t.* nam ratio naturalis quaſi lex quædam tacita liberos ad totam parentum hereditatem vocat. *l.* 7. *D. de Bon. damn. l.* 7. §. 1. *D. Vnde lib.* Hinc quæro, an legitima ſtatuto vel conſuetudine tolli poſſit? Reſp. Determinata à lege quantitas rectè mutatur, atque portio alia in locum hujus legitimæ ſubſtituitur, ſed lex civilis efficere nequit, ut filius omnino ſine meritis cauſis à parentis hereditate excludatur, *arg. dd. text.* Cæterum filius perdit legitimam, atque ea ſe indignum reddit, ſi non confecto inventario ſe immiſcuerit

bonis parentis, ut etiam ultra vires hereditaas creditoribus in ſolidum obligetur; non perfi-tur beneficio legis, quam contemnendam ſe cenſuit. *l. ult.* §. 12. *junct.* §. *pen.* C. *de Iur. d. b.* Jure Saxonico heres non tenetur ultra vires e-reditarias, quamvis inventarii confectiorm omiſerit.

XX. *Ad* §. 13.] Amittitur querela, ſi intra quinquennium non inſtituatur. *h. l.* §. *ult. l. 4. in fin.* C. *h. t. l.* 2. C. *In quib. cauſ. reſtitut. in t. non eſt nec.* quod tempus à die aditæ hereditis computatur. *h. l.* §. 10. An exceptio queræ inofficioſi, quam filius exheredatus poſſeſſor e-reditatis petitione hereditatis conventus op-nit, eodem tempore amittitur? Neg. quidm propter vulgatum axioma, quo ad agendum te-poralia, ſunt perpetua ad excipiendum ex *l.* 5. *ult. D. de Dol. mal. except.* Affirmantium ſent-tia eſt plauſibilior, quia in hac exceptione ce-ratio *d.* §. *ult.* & non eſt hæc mera exceptio, d habet quaſi implicitam querelam, *h.* §. 13. & aliàs eveniret, ut etiam poſt quinquennium q-rela proponi poſſit. Caſus igitur unus, quo p-ſeſſor in rem agit qui eſt inveſtigandus in co-troverſiis rerum corporalium. §. 2. *in fin. Inſt. Action.* fruſtra in hoc §. quæritur, non enim filius exheredatus agit rei vindicatione, ſed he-di ſcripto hereditatem petenti contradicit, & exceptionem proponit de injuria ſibi à patre-lata.

XXI. *Ad*

XXI. *Ad §. pen. & l. 28.*] Cum testamen-
tum inofficiosum arguitur, nihil ex eo testamen-
to valet. *h. l.* 28. nec libertates, nec legata de-
bentur, *h. §. pen.* Excipitur casus relatus in *pr.*
l. 28. ubi cognitione Principis ejusque decre-
to fuit opus, ut legata & libertates præstentur,
quæ jure præstari non poterant, cum non agit
ius de inofficioso testamento, sed quasi ex taci-
ta matris voluntate, quæ si non errasset, here-
dem eum instituisset, add. *l. fin. D. de Hered. instit.*
Hodie testamentum ex causa præteritionis vel
exheredationis infirmatur duntaxat quod ad in-
stitutionem heredis, reliqua capitula manent
salva. *Nov.* 115. *c.* 3. *circ. fin. Auth. ex caus. C. de*
Lib. præter. qui textus sunt exaudiendi de præter-
itione materna, quæ etiamnum hodie pro exhe-
redatione nominatim facta habetur. *l.* 14. *D. h. t.*
§. ult. Inst. de Exhered. lib. junct. l. 32. *in fin. C. de*
Appellat. Senatus Frisiæ testamentum matris, in
quo filium præterierat, ipso jure nullum declara-
vit: Non autem agunt de præteritione paterna,
ex qua liberis nullum potuit præjudicium gene-
rari, quia testamentum, in quo parens filium
præteriit, ipso jure est nullum. *l.* 30. *D. de Lib. &*
Posth. l. 1. *D. de Injust. rupt. l.* 4. *C. de Lib. præter.*
Moribus testamentum tale rescinditur remedio
querelæ inofficiosi. Quid si huic testamento sit
subjecta clausula codicillaris, an sustinebitur?
Nihil minus. *l.* 2. *D. de Legat.* 3. ubi à filio præ-
terito negat JC. fideicommissum relinqui posse,
atqui

atqui hoc necessum foret, si testamentum ud clausulâ confirmaretur; nam virtute clausula co-dicillaris heres legitimus ab intestato successus rogatus intelligitur, ut deductâ quartâ omnia præstet, quæ in testamento sunt relicta, neque solum legata & fideicommissa, sed ipsam co-que hereditatem heredi instituto restituat, n-quam ea omnia per fideicommissum relicta nt, *l.* 88. §. *ult. D. de Legat.* 2. *l. ult.* §. 1. *&* 2. *de Codicill.* Sententia contraria est communis & quibusdam judicatis confirmatur.

XXII. *Ad l.* 20. *l.* 21. *§. ult. l.* 27. §. *pr.*] Qui de inofficioso dicit nullam aliam actionem quam petitionem hereditatis exercet. *h.l.* Non igitur querela præparat viam petitioni he-reditatis, sicut plerumque actio ad exhibendum rei vindicationem præcedit, sed judicio uno & eodem rescinditur testamentum, & vindicatur seu petitur hereditas ab intestato, & heres in te-stamento scriptus perinde habetur, ac si pro-rede possedisset. Add. *l.* 34. *C. h. t. l.* 3. *C. de Petit. hered. l.*20. *in pr. vers. Sed quemadmodum* *de Bon. possess. contra tabb.*

XXIII. *Ad l.* 27.] Si transactio sit facta in-ter heredem legitimum de inofficioso conque-rentem, & scriptum heredem, & placitis trans-actionis non stetur, inofficiosi causa est integra. *h. l.* Aliud obtinet in heredibus transigentis, qui omissam per transactionem defuncti querelam instaurare nequeunt, sed si fides placitis non præ-

stet;

ſtur, agunt vel actione ex ſtipulatu vel præſcriptis verbis. *l.6. C. de Tranſact.*

XXIV. *Ad l.pen.*] Si is, qui admittitur ad accuſationem, nolit aut non poſſit accuſare, ſequens admittitur, ut fiat locus ſucceſſioni. *h. l.* Quod non eſt intelligendum de gradu ſequenti, ſed de diverſa linea, ut, quoniam alterius jus eſt favorabilius, ſi ſimul in querela concurrere non poſſint, veluti ſi quis exheredaverit filium & filius patrem omiſerit. *l.14. D. h.t.* ſed nepos, patre exheredato, non præparatâ querelâ, præmortuo, ex ſua perſona teſtamentum avi impugnare nequit. *l.9. §.2.D. de Liber. & poſth. l.4. §. D. de Bon. poſſeſſ. contr. tabb. l. 6. in pr. D. de injuſt. rupt. & irr.* Hodie querela etiam non præparata tranſit ad ſuos heredes. *l. 34. C. de Inoffic. teſt.* quod ad extraneos non tranſmittitur niſi præparata. *l. 6. §. ult. & l. ſeq. D. h. t.* neque hoc reperitur mutatum *d. l. 34.*

XXV. *Ad ejusd. l. §. ult. & l. ult.*] Qui quale quale judicium defuncti comprobavit, ab accuſatione inofficioſi repellitur. *h. §. fin.* cujus voluntatem quoq; agnoviſſe videtur, qui exheredatus petenti legatum ex eodem teſtamento advocationem præbuit vel procurationem ſuſcepit. *h.l. ult.* Aliud obſervatur in tutore, qui à patre exheredatus legatum nomine pupilli petiit. §. 4. *Inſt. de Inoffic. teſt.* quia tutori neceſſitas muneris eam adminiſtrationis facit. *l.20. C. de N. G.*

EXER-

EXERCITATIO OCTAVA,
RESPONDENTE
RODOLPHO à SONSBEECK, *Hardervica Gelro.*

DE PETITIONE HEREDITATIS.

I. Ad *l.* 4. 18. §. *pen.* & *l.* 41.] In petitione hereditatis, ſi quo tempore convenie-batur poſſeſſor hereditatis pauciores res poſſide-bat, deinde ſive ante ſive poſt acceptum judicium aliarum quoque rerum poſſeſſionem acquiſivit, eas quoque victus reſtituere debeat. *hh. ll.* regu-lariter in judicium id veniſſe non videtur, quod poſt judicium acceptum accedit, ideoque nova interpellatione opus eſſe, diximus, præced. *ex-cit.* quæ regula hanc recipit interpretationem ſi quid poſt litem conteſtatam accidit in jure pe-toris, ex *l.* 1. §. 1. *D. Si pars hered. pet.* nam & in vindicatione conventus, qui litis conteſtatæ tem-pore non poſſedit, & poſtea nactus eſt poſſeſſio-nem, condemnandus eſt. *l.* 27. §. 1. *D. de R. V.*

II. *Ad l.* 13. §. 4. 8. & 9. 10.] Regulariter petitio hereditatis datur adverſus eos, qui pro herede vel pro poſſeſſore poſſident *h. l.* 9. *l.* . *C. h. t. l.* 4. *C. In quib. cauſ. ceſſ. long. temp. pr-ſcript.* excipitur emptor hereditatis, qui etiam utili petitione hereditatis tenetur, ſi forte non extet venditor, vel hic modico vendiderit. *h.* §.

Si

ed hoc caſu petitio hereditatis, quod ad ratio-
em reſtituendorum & lucrandorum fructuum
aturam vindicationis ſingularis ſequitur, quò
ef. *l. 2. in fin. C. de Petit. her.* Eadem utili actio-
e tenetur, qui ſciens alienam comparavit here-
itatem; non etiam directâ, licet enim ſcientiam
ei alienæ habuerit, non tamen pro poſſeſſore
oſſidet, quia, qui pretium numeravit, non eſt
rædo. *h. §. 8. l. 126. D. de R. I.* quamvis habea-
ur ideo pro eo qui pro poſſeſſore poſſidet in ma-
eria uſucapionis. *l. 33. §. 1. D. de Vſucap.* Mari-
us etiam, cui mulier dedit hereditatem in do-
em, poſſidet quidem hereditatem pro dote, ſed
eadem actione utili tenetur. *h. §. 10.* An & qui
hereditatem quaſi vacantem à fiſco emit, eadem
utili actione tenetur? Aff. *h. §. 9.* Quod corri-
gitur per *l. 3. C. de Quadr. præſcript. §. ult. Inſt.
de Vſucap.* ubi qui rem à fiſco comparavit etiam
citra uſucapionem ſtatim eſt ſecuris. Moribus
prædicta conſtitutio non ſervatur, quamvis Se-
natus Sabaudiæ judicando eam ſecutus fuerit.

III. *Ad ejusd. l. §. pen. & ad l. 25. §. 8.*] Qui
rem ſingularem dolo deſiit poſſidere, tenetur
utili in rem actione. *l. 3. §. ult. D. de Alienat. ju-
dic. mut. l. 27. §. 3. D. de R. V.* Qui autem here-
ditatem dolo deſiit poſſidere, tenetur directâ pe-
titione hereditatis, quia expreſſe SCto compre-
henſum eſt. *h. §. 8. & l. 20. §. 6. d. h. t.* Si quis
autem dolo deſiit poſſidere hereditatem, ab
utroque poteſt peti hereditas, & ab eo qui deſiit
poſ-

possidere, & ab eo qui nactus est possessione, etiamsi per multos ambulaverit. *d.* §. 8. sed possessor paratus sit judicium accipere, evanescit apud alterum actio, nisi petentis intersit. At vero si quis dolo desiit, ante conveniatur, qui possidet, non liberatur. *h.* §. *pen.* *l.* 95. §. 9. *de Solut.* neque qui agit, bis idem consequitur, contra *l.* 57. *D.* *de R. I.* Diversum placuit in judicio noxali. *l.* 24. & 26. *D. de Noxal. act.* item si tutor illicitè sine dolo tamen prædium pupilli vel adolescentis venundedit. *l.* 10. *D. de Reb. e. qui sub tut.*

IV. *Ad l.* 25. §. 7. & *l.* 40.] Post litem contestatam si mancipia aut jumenta aut pecora aut res aliæ deperierint, damnabitur malæ fidei possessor; aliud est in bonæ fidei possessoribus, qui non debent aut mortalitatem præstare, aut propter metum hujus periculi temerè jus suum indefensum relinquere. *h. l.* 40. nisi facto possessoris res interierit, ut si servum hereditarium occiderit. *l.* 36. §. 2. *D. h. t.* Sed quod ad sumptus post petitam hereditatem repetendos, & fructus restituendos omnes possessores pares esse videntur. *h.* §. 7. *l.* 31. §. 3. *h. t.* Bonæ fidei possessor efficitur malæ fidei possessor, non tantum si lis cum eo contestata. *l.* 22. *C. de R. V.* sed & si controversia moveatur. *h.* §. imo simul atque cognovit rem quam possidet esse alienam. *l.* 4 §. 1. *D. de A. R. D.* licet, quod ad effectum fructuum percipiendorum attinet, bonæ fidei pos-
sesso

essor dicatur, quam diu fundus evictus non fuerit, h. e. Fructus interim percipiet usque ad sententiam, verum hæc retro tempus computabit. l. 25. §. *ult. D. de Usur.* In Gallia fructus indistincte restituuntur à tempore litis motæ. Alibi spectari solet tempus litis contestatæ.

V. *Ad* §. 11.] Si hereditas petita sit, eadem circa fructus interveniunt, quæ in rerum singularum petitione. §. 2. *Inst. de Offic. jud.* Hæc comparatio aliquando claudicat: In petitionem enim hereditatis etiam veniunt fructus consumpti, in quantum possessor est factus locupletior. *h.* §. qui in rei vindicationem non veniunt. *l.* 4. §. 2. *D. Fin. reg. l.* 40. *D. de A. R. D.* Quæ sententia usu forensi recepta est. Si tamen possessor bonæ fidei sumptus exigere velit, cogitur admittere ad concurrentem quantitatem compensationem fructuum, tam post quam ante litem contestatam perceptorum, atque adeo etiam consumptorum. *l.* 48. *&* 65. *D. de R. V.* Nam etiam quæ peti non possunt, si vel natura debeantur, veniunt in compensationem. *l. 6. D. de Compensat.* Confirmat hæc Praxis. Sed quo tempore in petitione hereditatis bonæ fidei possessor locupletior esse debeat, ut eo nomine teneatur, dubitatur: Ex sententia Pauli tempus rei judicatæ spectandum est. *l.* 36. §. *pen. D. h. t.* Cæterum non videntur facti locupletiores possessores, si rem hereditariam alicui donaverint, quamvis ad remunerandum sibi aliquem obligaverint.

verint. *h.* §. 11. Sed in materia furti ſpecies luc
eſt, ex alieno largiri, & beneficii debitorem ſi
adquirere. *l.* 54. *§.* 1. *D. de Furt.*

VI. *Ad* §. 18.] Petitio hereditatis non e
actio mixta tam in perſonam quam in rem, *ar*
§. 1. *Inſt. de Action.* ſed actio in rem. *h.* §. *l.* 27.
3. *D. de R. V. l.* 9. *C. de Petit. her.* quod vel pet
tionis verbum deſignat. *l.* 28. *D. de O. & A. l.* 17
§. 2. *D. de V. S.* licet admodum impropriè mix
perſonalis dicatur in *l.* 7. *C. eod.* propter præſt
tiones perſonales. *h. §.* quæ eſſentiam huj
actionis minimè concernunt, ſed ex acciden
demum interveniunt, ſi in hereditate aliquid e
deperditum vel deminutum. *l.* 20. *§. fin. & l.* 3
§. *fin. D. d. t.* quemadmodum uſuræ ex acciden
interveniunt in judiciis bonæ fidei, ſi ſit mo
commiſſa. *l.* 2. *C. Depoſ.*

VII. *Ad l.* 38.] Ne petitor ex aliena jactu
lucrum faciat, benignum eſſe dicitur, in prædc
nis quoque perſona haberi rationem impenſ
rum neceſſariarum & utilium. *h. l.* ſed diver
modè; Nam impenſas quidem neceſſarias dedu
cere, utiles vero tollere non aliter poteſt quam
ſine læſione rei & detrimento ſtatus prioris, au
ferri poſſint, μὴ βλαπτομένου τοῦ πράγματος
l. 5. *C. de R. V.* eadem eſt ratio ſumptuum volu
ptuariorum. *l.* 39. §. 1. *D. de Petit. her.* Excipi
tur fur, quem ſingulari odio jura proſequuntu
ut ſumptus neceſſarios collatos in alimenta pue
ri à ſe furto ſubtracti, qui apud eum adolevi
no

non repetat. *l.* 1. *C. de Infant. expos. jung. l.* 13. *in fin. D. de Condict. furtiv.* Idem obtinet in eo, qui mala fide impendit in rem, quam non possidet, aut in sumptibus, qui in ipsam deprædationem sunt facti *l.* 27. §. 25. *D. Ad l. Aquil.* Distinguitur igitur à malæ fidei possessore bonæ fidei possessor, qui omnimodo impensas deducit, licet res non extet, in quam fecit. *h. l.* nisi dominus sit pauper, ut propter restitutionem impensarum laribus, sepulchris avitis carere debeat, quo casu tollit, quæ absque deterioratione fundi auferri possunt. *l.* 38. *D. de R. V.* Hodie quamvis fundo ædificium cedat, fundi tamen dominus condemnari solet, ut eum duntaxat recipiat, reddito sumptu etiam ei qui sciens in alieno ædificavit, quo pretiosior factus est.

DE REI VINDICATIONE.

VIII. *Ad l.* 1. *§. fin. & l.* 56.] Specialis in rem actio, quæ nostris & aliorum moribus vocatur petitoria, obtinet locum in petitione rerum singularum, non etiam de universitate est proposita. *h. l.* 1. *in pr.* quod intelligendum est de universitate juris, non facti, qualis est universitas gregis, quæ constat ex pluribus distantibus capitibus, quæ juncta efficiunt unum corpus. §. 18. *Inst. de Legat.* quod per specialem in rem actionem recte vindicatur. *h. §. fin.* Hoc secus est in peculio, quod comprehendit res plane diversissimas, etiam incorporales, ut nomina debito-

bitorum. *l. 7. §. ult. D. de Pecul.* ideo res singu-
las is, cui peculium relictum est, petet, *h. l. 56.*

IX. *Ad l. 5. §. 3.*] Coalitione dominium ac-
quiritur, quando crusta, vi fluminis alicujus præ-
dio avulsa, unitatem cum terra vicini fecit, velu-
si arbores, quas secum traxit vis fluminis, radi-
ces egerint. *l. 7. §. 2. D. de A. R. D.* ut post co-
alitionem pristino domino vindicatio non com-
petat. *l. 9. §. 2. D. Damn. inf.* quam exaudire so-
lent de vindicatione directa, utilem enim in rei
actionem Varus & Nerva hoc casu dederunt
h. §. 3. Arbor etiam radicitus eruta, & in alio po-
sita, prius quam coaluerit, manet domini prio-
ris; ubi coaluit, cedit agro, neque si rursus eruta
sit, ad priorem dominum revertitur. *l. 26. §. 2.*
D. de A. R. D. Quod non servant mores, ideoque
conductor arbores, quas intulit, tanquam suas
efferre solet, ut maxime ex alterius agro nutri-
mentum acceperint. Si arbor ex confinio in
utroque prædio serpat, seu radices agat, aut si la-
pis in confinio in utrumque prædium protenda-
tur, arbor & lapis erunt communes, pro regione
cujusque prædii. *l. 7. in fin. & l. seq. D. eod.* quo
modo etiam casu eodem cum succisa est arbor vel
lapis exemptus, arbor aut lapis communis ma-
net pro ea parte, quâ communis fuerat, du
terra tenebatur. *l. 38. D. Pro soc.*

X. *Ad l. 9.*] In rei vindicatione exigitur
parte actoris dominium. *l. 23. in pr. D. de R.*
ita marito tanquam domino, non uxori, vind-

cat

atio rei dotalis conceditur. *l.* 9. *C.h.t.* nisi mari-
us ad inopiam vergat. *l.* 29. *C. de I. D.* in reli-
quis quoque bonis vindicatio uxori tribuitur.
3. *C. h. t.* Liberi igitur qui non sunt in nostro
dominio, per hanc actionem non petuntur, nisi
adjectâ causâ ex jure Quiritium, considerata pa-
tria potestate ex *l.* Romuli. A parte rei conventi
exigitur possessio. §. 1. *Inst. de Action.* unde qui
judicio utitur petitorio, ne frustra experiatur,
requirere debet, an is cum quo agit sit possessor,
vel dolo desierit possidere. *l.* 36. *D. h. t.* quo so-
lebant referri interrogationes. *l.* 20. §. 1. *D. de
Interrog. in jur. fac.* & si per mendacium se possi-
dere negaverit, in possessionem mittitur actor,
licet rem suam esse non approbaverit. *l. ult. D.
h. t.* hodie hæ interrogationes non frequentan-
tur, & ne quidem possessor titulum suæ possessio-
nis dicere cogitur. *l.* 11. *C. de Petit. hered.* Non
ergo possessor contra vindicare compellitur, suf-
ficit ut neget dominium competere actori, quo
non probante possessor absolvendus est, etiamsi
nihil præstiterit. *l.* 4. *C. de Edend.* Possessor con-
ventus dicit rem suam esse non necessario in §. 1.
Inst. de Action. olim contra vindicationes in usu
fuisse ostendit vetus formula, *Hunc fundum Sabi-
num ex jure Quiritium meum esse ajo, imo meum esse
ajo.* Sufficit autem in instituendâ hâc actione
etiam possessio quasi, unde & contra deposita-
rium, conductorem, commodatarium, etiamsi
non possideant, actio in rem specialis institui po-

 test.

test. *h. l.* Sed hac actione utitur dominus contr commodatarium, non quà commodator, qui re commodatæ possessionem retinuit. *l.* 8. D. *Commod.* atque iterum otiosè casus unus, quo qu possidet, in rem agit, investigatur in *h. l.*

XI. *Ad l.* 17. *§. fin. & l.* 18.] Post acceptum judicium seu post litem contestatam usucapi cœpta completur. *hh. ll. l.* 9. §. 6. D. *Ad exhib* §. 3. *Inst. de Offic. jud.* litis contestatione non interpellatur usucapio. *l.* 2. §. *ult.* D. *Pro empt.* ver & naturaliter. *l.* 5. D. *de Usucap.* sed civiliter interrumpitur, seu rumpi intelligitur ex interposita contestatione, quatenus usucapio post litem contestatam completa non prodest possessori *l.* 10. C. *de A. P.* & sententia contra possessorem lata in præteritum æstimatur. *l.* 26. C. *de* R. V postea id ad solam libelli oblationem porrectum est. *l.* 2. *& ult.* C. *de Annal. except.* Mores etiam hodierni in interrumpenda præscriptione requirunt interruptionem judicialem, *gerichtelijck interpellatie.* ll. Transisul. *p.* 2. *tit.* 10. *art.* 1. Ruremund. *p.* 3. *tit.* 4. *§.* 1.

XII. *Ad l.* 23. §. 1.] Loca sacra, item religiosa quasi nostra in rem actione non petuntur *h.* §. quia sunt res nullius, hominum commercio exemptæ. *l.* 6. *§.* 1. *D. de R. D.* sed episcopus ve œconomus res sacras etiam cultui divino destinatas vindicat non quidem jure dominii, sed, ab alio sint occupatæ, usibus Ecclesiæ asserit *l.* 21. C. *de SS. Eccles.* Hodie res sacræ non am-

pliu

plius nullius, ſed ſunt in univerſitatis & ædificantis dominio, & ſepulchra hodierna jure dominii poſſidentur, & vindicantur, venduntur, & quandoque diviſione ad unum heredem devolvuntur.

XIII. *Ad* §. 3.] Neceſſe eſt ei rei cedere id, quod ſine illa eſſe non poteſt *h*. §. excipitur pictura, quæ propter pretium picturæ tabulam ad ſe trahit. *l*. 9. §. 2. *D. de A. R. D*. §. 34. *Inſt. de R. D. & A. R. D*. quam exceptionem in *h*. §. denotari quidam conjiciunt ex his verbis, *licet de pictura quidam contra ſenſerint propter pretium picturæ*. Quicquid ſit, licet dominium tabulæ in pictorem transferatur, utilis tamen actio priori domino tabulæ ex æquitate accommodatur, propter priſtini dominii quaſi veſtigia & reliquias, verum actione iſta utili non aufertur pictura invito pictori, ſed hic liberatur, ſi ſolvat priori domino tabulæ æſtimationem tabulæ. *d*. §. 34.

XIV. *Ad* §. 6.] Lex de tigno juncto Decemviralis concepta fuit his verbis, *Tignum junctum ædibus, vineaique & capulo ne ſolvito*, quod ideo lex effecit, ne vel ædificia ſub hoc prætextu diruantur, & adſpectus urbis deformetur, neve vinearum cultura turbetur, ne denique funus impediatur, aut juſta hominis mortui turbentur; unde qui tignum alienum junxit bona fide ædibus ſuis, pretium ejus domino materiæ dare compellitur. *l*. 98. §. *ult. in fin. D. de Solut*. quod

lege duodecim tabularum in duplum descendit *h. §. l. 6. D. Ad exhib.* qui autem sciens alienun junxit ædibus suis præter duplum extrinsecus tenetur actione ad exhibendum & rei vindicatione *l. 2. D. de Tign. junct.* non quidem ut tignun eximatur, quasi possideret qui junxit, sed ita quasi dolo malo fecerit, quo minus possideat *l. 1. §. ult. D. eod.* Quid si ædificator tignun eximere, exemptum domino restituere, & si dupli condemnationem effugere malit, an est audiendus? Nequaquam, *arg. d. l. 1. in pr. l. 7. § 10. D. de A. R. D. §. 29. Inst. de R. D. & A. R. D.* Moribus hodiernis actio de tigno juncto in duplum ab usu recessit, tantum ad pretium consequendum in factum actione agit dominus materiæ.

XV. *Ad l. 35 §. 1.*] Ubi, qui egit rei vindicatione, per sententiam declaratur dominus, judex etiam de fructibus possessorem condemnare debet. *h. §. 1. l. 41. §. 1. vers. fundum. D. de Re judic.* quod exaudiendum est de fructibus pendentibus, qui videntur pars fundi. *l. 44. D. h. t.* vel à solo separatis, adhuc tamen extantibus, nondum consumptis. *l. 22. C. eod.* in quibus possessor domini loco penè est, *l. 48. in pr. D. de A. R. D.* imò citra consumptionem possessor pleno jure dominus fructuum extantium efficitur, si eos usuceperit. *l. 4. §. 5. D. de Usucap.* Et fructus adquiruntur statim pleno jure bonæ fidei possessori citra usucapionem. *l. 28. D. de*

Usur.

rſur. ſed ſi ſint conſumpti. *d. l.* 4. §. 19. Extantes fructus nondum uſucapti neque conſumpti, inſuper habita fructuum diſtinctione petuntur à domino rei vindicatione. *d. l.* 22. meum eſt enim quod ex re mea ſupereſt, cujus vindicandi jus habeo. *l.* 49. §. 1. *D. de R. V.* Sed bonæ fidei poſſeſſor à domino conventus extantes fructus non niſi deductis impenſis reſtituere cogitur, eaſque conſequitur per exceptionem doli mali. §. 32. *Inſt. de R. D. & A. R. D.* quæ impenſarum deductio taxationi judicis committitur. *l.* 38. *D. h. t.*

XVI. *Ad l.* 41.] Ante traditionem rei venditæ venditor eſt dominus. *l.* 8. *C. de A. E. l.* 27. *C. de R. V.* cui etiam actio furti & condictio furtiva conceditur. *l.* 14. *in pr. D. de Furt.* §. 3. *in fin. Inſt. de Empt. & vend.* emptor utitur actione ex empto. *l.* 40. *D. de A. E.* non vindicatione, antequam res eſt tradita. *l.* 50. *D. h. t.* quia non transferuntur dominia ſolis conventionibus, ſed traditionibus. *l.* 20. *C. de Pact.* unde præſupponimus, eum, cui in diem addictus eſt fundus, antequam adjectio ſit facta, uti in rem actione. *h. l.* ſed quando fundus emptori fuit traditus, qui eo caſu medio tempore dominus dicitur. *l.* 4. §. 3. *D. de In di. addict.* Interdum abſque traditione reali dominium verum transfertur, ut ſi venditis mercibus claves tradantur, apud horreum. *l.* 74. *D. de Contrah. empt.* ſi inſtrumentum tradatur. *l.* 1. *C. de Donat.* ſi uſusfructus retineatur. *l.* 28. *C. eod.* add. poſit. 18.

XVII. *Ad l. 42. 51. & 52.*] Si in rem actu[m] sit, & heres possessoris non possideat, absolvit[ur], si quid tamen ex persona defuncti commissum [si]t, hoc omni modo in damnationem veniet. *h. l.* 4[2.] culpa quoque & dolus malus heredis in judiciu[m] vindicationis venit. *h. l.* 51. Sed & actio in f[a]ctum adversus heredes reddi debebit, per qua[m] restituere coguntur, quanto locupletes ex ea[re] facti fuerunt. *h. l.* 52.

XVIII. *Ad l. 46. & seq. l. 63. 69. & 77*[.] Quando in ipso contractu venditor aut donat[or] rem titulo locationis accipit, vel quando r[es] alicui commodata, locata, deposita, eidem ve[n]ditur, vel donatur, nuda hac domini volunta[te] citra realem traditionem dominium transfert[ur], neque uspiam hoc casu exigitur, ut in rem pr[æ]sentem conveniatur. *h. l.* 77. *l.* 9. §. 5. *D. de* [A.] *R. D. l.* 9. §. 1. *D. de Public. in rem act. l.* 63. *D.* [de] *Eviction.* Sed quando per juramentum in lite[m] ab actore res est æstimata, contra eum qui [ex] contumacia ita condemnatur, dominium stati[m] ad possessorem pertinet. *h. l.* 46. quod citra r[ei] præsentiam non contingit; sin absens sit don[...] nium non aliter acquirit, quam si ex volunta[te] actoris nactus sit possessionem *h. l.* 47. ubi add[it] non aliter litem æstimari à judice, quam si cav[e]rit actor, quod per se non fiat, quo minus posse[s]sio ejus rei tradatur, sed actor non debet cave[re] ei qui dolo desiit possidere, actiones, quas ej[us] rei nomine habeat, se præstaturum. *h. l.* 69. qua[m]

ca-

autionem exhibere cogitur ei, qui culpa, non raude amiſit poſſeſſionem. *h. l.* 63. Moribus odiernis in transferendo dominio rei immobiis eſt neceſſaria ſolennis quædam mancipatio, efutatio ſeu tranſportus, vulgo *opdracht*, qui fiet oram Judice aut Magiſtratu loci, ubi res ſita eſt, el etiam coram duobus teſtibus locupletibus, . e. bonorum immobilium pariter ibidem poſeſſoribus, vulgò, *erff pachteren, geerfden, eygenrfden, gerichts-luyden*. Reform. Velav. *tit.* 24. §. 1. Reform. Zutphan. *tit.* 18. §. 6. ll. Rurem. . 3. *tit.* 1. §. 1. *art.* 1. *& ſeqq.* Tranſiſul. *p.* 2. *tit.* 3. §. 3.

XIX. *Ad l.* 61.] Si quis navem ſuam alienâ materiâ refecerit, manet nihilominus navis ejusdem. *h. l.* & ſi navis ſæpius reficiatur, ita ut nulla tabula eadem permanſerit, quæ non ſit nova, manet nihilominus eadem navis. *l.* 76. *D. de Iudic.* modò eadem carina maneat. *l.* 24. §. *ult.* *D. de Legat.* 1. quæ eſt pars navis præcipua & maxima, & quaſi fundamentum; *ubi probus architectus eſt, benè lineatam ſi ſemel collocavit carinam, facilè eſt navem facere, ubi fundata & conſtituta eſt*: unde ſi navis ſit facta ex aliena materia, proprietas totius navis cauſam carinæ tanquam fundamenti ſequitur, adeoque domino materiæ conceditur *h. l.* quod explicare ſolent de navi confecta ex alienis tabulis jam navi faciendæ deſtinatis, & ad conſtruendam, jungendamve navim formatis atque præparatis, alioqui quando mu-

tatur

tatur cupressus, atque ita, ex rudi ligno, & rudi materia navis conficitur, navis ejus est, q fecit, quò solent referre *l. 26. D. de A. R. D.* qua probabiliter deducitur hæc conciliatio, ib *quia cupressus non maneret.*

XX. *Ad l. 62.*] Possessor malæ fidei tenet non tantum de fructibus perceptis, qualis fac species refertur in *l. 17. C. h. t.* sed & percipien dis. §. 2. *in fin. Inst. de Offic. jud. l. 12. D. Qu met. caus. l. 5. C. h. t.* non etiam de usuris. *h.* licet alibi usuræ vicem fructuum obtineant, n que ab iis separari possint. *l. 34. D. de Usur.* Ci ca fructus percipiendos inspicienda est perso petitoris, ut, si plus percipi potuit, à petitor quam à possessore, hic in tantum teneatur. *h.* §. 1. *l. 39. §. 1. D. de Legat.* 1. Quando aute non est major industria petitoris quam possess ris, dicitur teneri possessor de pensionibus, qu percepit, aut percipere poterat. *d. l. 5. l. 1. §. C. de Petit. her.* Add. *l. 2. C. de Fruct. & lit. ex* Cæterum cum de fructibus servi quæritur, in probe desiderat petitor fructus æstimari, qui artificio ejus percipi potuerunt, quod artificiu sumptibus possessoris didicit. *l. 31. D. de R. V.*

XXI. *Ad l. 68.*] Qui in rei vindicatione in tendit, se declarari dominum, implicitè sim petit, rem sibi restitui ab adversario. *l. 6. §. 2. I de Confess. l. 24. D. de R. V.* & condemnatur à ju dice, qui secundum petitorem judicare vult, a restitutionem rei cum fructibus. §. 2. *Inst.*

Off.

ffic. jud. Add. d. l. 6. §. 2. l. 9. §. 1. D. de Ex-
pt. rei jud. l. ult. D. de Fidejuss. Huic ſententiæ
non pareat reus, ſequetur condemnatio gra-
ior, & ſiquidem rem habet, manu militari poſ-
ſſio per judicem ab eo transfertur. h. l. qui eſt
nodus procedendi extraordinarius, arg. l. 1. §. 2.
). Si ventr. nom. mul. ſed & inſuper fiet con-
emnatio fructuum & omnis cauſæ: ſi citra do-
um reſtituere nequeat, quanti adverſarii intereſt
eu quanti res eſt, condemnandus eſt; ſin dolo
ecerit, quominus rem reſtituere poſſit, quantum
dverſarius in litem ſine ulla taxatione in infini-
um juraverit, damnandus eſt. h. l. quam viam
urandi neglecto remedio extraordinario actor
ligere poteſt, arg. l. 46. & 47. D. h. t. l. fin. D.
le Fidejuss. l. 8. D. de In lit. jur. Si juratum fue-
it, licet judici abſolvere vel minoris condem-
nare. l. 5. §. 2. D. de In lit. jur. ſed non niſi ex
nagna cauſa. l. 4. §. 3. D. eod. In rei vindicatio-
ne igitur duæ ſunt ſententiæ, una interlocutoria,
præceptum, juſſus judicis de reſtituendo, arg. l.
9. §. 1. D. de Except. rei judic. d. l. 6. §. 2. D. de
Confeſſ. altera definitiva ſi juſſui judicis non pa-
reatur, quo caſu arbitrium præcedens amittit
naturam condemnationis & alia gravior propter
contumaciam non parentis ſuccedit, in qua offi-
cium judicis finitur. d. l. fin. d. l. 8. D. de In lit. jur.
Moribus hodiernis juramentum in litem ab uſu
receſſit, quia non amplius ex voto actoris, ſed ex
æquo & bono id quod intereſt judices definiunt.

DE

DE PUBLICIAN. IN REM ACTION.

XXII. *Ad l. 1. §. ult. & ll. quasdam seq.* Satis multæ sunt juris partes, quibus dominium quis nanciscatur, veluti legatum, donatio mortis causa, in solutum datio, adjudicatio, venditio, &c. Ex quibus causis si res tradatur à vero domino, dominium verum transfertur, sin à non domino, conditio usucapionis. *l. 74. D. de Contrah. empt.* ante cujus complementum, qui possessione excidit, agit actione Publiciana. *h. l. 1. pr.* quæ quidem datur ad exemplum vindicationis. *l. 35. in fin. pr. D. de O. & A.* & omnia eadem sunt in actione Publiciana, quæ in rei vindicatione. *l. 7. §. 8. h. t.* verum aliquando ab ea distinguitur, nam vero domino, qui dominium jure gentium vel civili acquisivit, non competit, quia directam in rem actionem habet. *l. 23. D. de R.* nec desiderat actionem honorariam. *h. l. 1. §.* h. e. directâ in rem actione civili uti nequit. *a. l. 16. in pr. D. de Minor.* Per dominium igitur *h. §. ult.* intelligitur, si res sit tradita ex causis sequentibus à vero domino, vel dominium possessionis, cujus & fit mentio in *l. 2. C. Vbi in rem a.* Moribus obtinuit actionem in rem & Publicianam cumulari posse disjunctivè.

XXIII. *Ad l. 7. §. 2.*] Si à furioso, quem putem sanæ mentis, emero, constitit utilitatis causa me usucapere posse, *l. 2. §. 17. D. Pro em.* & contra quemvis extraneum possessorem Publiciana

liciana datur. *h.* §. 2. ſed quia emptio eſt nulla,
eo contra furioſum neque actio de evictione
ſcitur mihi, nec Publiciana competit. *d.* §.17.
XXIV. *Ad l.* 9.§.4.] Requiritur in Publi-
ana actione, ut res ſit tradita. § 4.*Inſt. de Action.*
cepto caſu *l.* 12. §. 1. *D. h.t.* ubi is cui ex SCto
rebelliano hereditas reſtituta eſt, etiamſi non
erit nactus poſſeſſionem, utitur Publiciana,
od ſingularem rationem habet, *arg. l.* 40. *&*
4. §. 3. *D. de Vſucap. junct. l.* 30. *D. Ex quib.*
uſ. major. Quando autem ab uno non domino
dem res duobus venditur, is potior eſt, cui
iori res eſt tradita. *h.* §. *l.* 31. §. *ult. in pr. D. de*
. E. vel is, qui permiſſu venditoris trabem prius
gnaverat, quia res ſignatæ pro traditis haben-
r. *l.* 14. §. *fin. D. de Per rei vend.* ſin à diverſis
s eadem vendatur, potior erit, qui à vero domi-
o rem emit, modo ſemel poſſeſſionem ejus ap-
rehenderit. *d.* §. *ult. in fin.* Quoties ab uno do-
ino in ſolidum pluribus venditur, in detinendo
ominio erit potior, cui priori res tradita eſt.
15. *C. de R. V.* licet propter ruptam fidem, qui
obus in ſolidum eandem rem diverſis contra-
tibus vendidit, pœna falſi coërceatur. *l.* 21. *D.*
d l. Cornel. de falſ. Quod ſi à diverſis non do-
inis venditio facta eſt, melior erit cauſa poſſi-
entis, quam petentis, etiamſi huic prius res tra-
ita fuerit. *h.* §. 4. In pignore potior eſt, cui res
rius fuit obligata, ſi non dominus duobus ean-
em rem diverſis temporibus pignoraverit, ſed
ſi à

ſi à diverſis non dominis pignus accipiatur, po
ſeſſoris melior eſt conditio. *l.* 14. *D. Qui pot.*
pign. Moribus etiam hodiernis quoties à ver
domino duobus in ſolidum prædium diſtrahitu
is in detinendo dominio erit potior, in quen
prius tranſportus factus eſt.

XXV. *Ad l.* 11. §. 1.] Rerum incorpor
lium nulla quidem eſt vera traditio, quæ fiat
manu in manum. *l.*43. §. 2. *D. de A. R. D.* ſed e
talis, qualem natura harum rerum permittit, u
ſi induxero eum, cui ſervitus conſtituitur,
fundum qui ſervire debeat, vel patiar eum u
frui. *h.* §. *l.* 3. *in pr. D. de Vſufr. l. ult. D. de Servitu*
l. 1. §. *ult. D. de S. R. P.* Ex qua traditione dom
nium verum ſervitutis acquiritur. *l.* 3. *in fin.*
Si uſusfr. pet. l. 15. §. 8. *D. Quod vi aut clam.* Se
vitutum igitur etiam eſt vindicatio, *rubr. D.*
ſervit. vindic. l. pen. §. 1. *D. Si uſusfr. pet.* ſed pr
prie rei vindicatio attribuitur rebus corporal
bus, quod vel patet ex veteri vindicationis fo
mula, quâ acturi, ſi res immobilis erat, gleba
ex agro, de quo litigabatur, in jus deferebant,
eaque gleba tanquam in toto agro rem vindic
bant, ſin mobilis, & præſens, manu injectâ &
jus delata quadammodo vim ei adhibebant, qu
hæc reſpiciunt:

Et dicam mea ſunt, injiciamque manus.
Injiciam dominas in mea jure manus.

XXVI. *Ad* §. 2.] Partus ancillæ furtiva
qui apud bonæ fidei emptorem conceptus & ec
ti

tus eſt, per actionem Publicianam petendus eſt. *h.* §. adeoque & uſucapio in eo locum habet. *l.* 48. §. 5. *D. de Furt. l.* 3. *C. de Vſucapion. pro empt.* nec erit igitur partus hoc caſu pars rei furtivæ. *l.* 26. *D. de V. S.* Et de tali partu exaudienda eſt *l.* 10. *in fin. D. de Vſucap.* Sed hæc procedunt, ſi tempore concepti & editi partus poſſeſſor ignorabat, matrem eſſe furtivam, ſi enim ante conceptionem & nativitatem ſciverit vitium matris, uſucapere partum nequit. *l.* 33. *in fin. pr. D. de Vſucap.* Uti nec uſucapitur partus, ſi ancilla prægnans ſubrepta fuerit, vel partus editus quidem apud bonæ fidei poſſeſſorem, verum conceptus apud furem. *d. l.* 48. §. 5. *l. pen. D. de Stat. hom.* In SCto de agnoſcendis liberis, partus antequam edatur mulieris portio eſt, vel viſcerum. *l.* 1. §. 1. *D. de Ventr. inſpic.*

XXVII. *Ad l. pen. & ult.*] Actio Publiciana datur contra quemvis poſſidentem vel detinentem. §. 4. *Inſt. de Public. in rem act. l.* 18. §. *pen. D. Damn. infect. l.* 2. *C. de Except. rei vend.* etiam contra verum rei dominum, ſi ad eum res redierit, inſpecto juris ordine. *arg. h. l. pen. junct.* §. 1. *Inſt. de Except.* ſed quia iniquum eſt domino rem auferri *h. l. ult.* propterea agenti Publiciana dominus exceptionem juſti dominii objiciet. *h. l. pen.* Add. ll. Ruremund. *p.* 3. *tit.* 4. §. *fin. art.* 11. Tres caſus obſervantur, quibus agenti Publiciana non obſtat exceptio juſti dominii. *l.* 31. *D. Ex quib. cauſ. major. l.* 72. *D. de R. V. l.* 28. *D. de*

Noxal. action. An & agenti Publiciana titulu pro herede obstabit? Neg. nisi probaverit qu possidet pro herede, defunctum rei dominun fuisse, vel si ipse exceptione justi tituli aut possel sionis uti potuerit.

SI AGER VECTIGAL. i.e. EMPHYTEUT. PET.

XXVIII. *Ad l. 1. & ult.*] Ager squallidu & sterilis dedit causam emphyteusi, unde func emphyteuticarii & agri vectigalis passim & pro miscue fit mentio. *h.l.1.l.31.D.de Pignor.l.16.§ ult. de Pignor. act.* sed emphyteusis postea etian ad ædes producta est. *l.15.§.26.D. Damn. infec* *Nov. 120.c.1.§.ult. Auth.si quas.C.de SS. Eccle* Dicuntur agri vectigales, qui in perpetuum lo cantur, hac lege, ut quamdiu annuus canon do mino prædii præstatur, conductoribus aut suc cessoribus eorum auferri nequeant. *h.l.1.* Iden est, si ad tempus habuerint conductum, ne tempus conductionis sit finitum. *h.l.fin.* Si an nuus reditus, de quo convenit, toto triennio, no solvatur, si sit emphyteusis secularis, vel bien nio, si sit Ecclesiastica cadit jure suo. *l.2.C.d Iur. emphyteut.* neque tamen ideò propria aucto ritate expellendus est, *arg.l.176.D.de R.I.* Ne que etiam, si post cessationem triennii dominu ab emphyteuta recipiat canones, emphyteuta jus redintegratur. *arg.l.4.§.4.D.de Re judic* Jure Canonico celeri satisfactione mora purga tu

tur, atque ut judicant Canoniſtæ, ſi ante ſententiam judici canonem offerat emphyteuta, à caducitatis pœna remedio reſtitutionis liberabitur. *c. ult. X. de Locat. & Conduct.* quod Senatus Hollandiæ ſecutus eſt. In Gallia & Saxonia hæc caducitatis pœna non obſervatur, niſi nominatim in ſtipulationem ea deducta fuerit. Emphyteuſis igitur alia eſt perpetua, alia temporalis. *h. l. ult.* quemadmodum vice verſa locatio in ſpecie tam contrahitur in perpetuum, quam ad tempus. *l. 10. C. Locat. l. 32. D. eod. l. 1. §. 15. D. de Exercitor. act.* puta in luſtrum, πεντεαετίαν, quinquennium, quod fuit uſitatum locationis tempus tam publicarum quam privatarum rerum, tam prædiorum ruſticorum, quam urbanorum. *l. 9. §. 1. l. 13. §. ult. l. 24. §. 2. & ſeq. D. & l. 7. C. Legat. conduct.* Verum propterea concludere non licet, locationem talem degenerare in emphyteuſin, vel aliud contractus genus, & ſecundum hanc ſententiam contra Biltanos pronunciavit ſuprema Friſiæ curia. Ita vice verſa emphyteuſis ad tempus contracta non tranſit in locationem. *h. l. ult.* non enim temporis adjectione, ſed propria conventionis qualitate contractus diſtinguuntur. *l. 8. in pr. D. Mandat.*

XXIX. *Ad l. 1. §. 1.*] Alienatio eſt omnis actus, per quem dominium transfertur. *l. C. de Fund. dot.* Imo & datio in emphyteuſin eſt quodammodo alienatio, quia non modo poſſeſſio transfertur in emphyteutam. *l. 31. D. de Pignor.*

l. 15. §. 1. *D. Qui satisd. cog. l.* 12. *C. de Fund. patrim. lib.* 11. ſed etiam jus quoddam dominic proximum, quod ei actionem in rem adverſu quemvis poſſeſſorem parit. *h.* §. 1. Unde & dominus vocatur. *d.l.*12. *in fin.* Et inde non omnino improbamus diſtinctionem illam domini magiſtralem in Directum, quod directa action vindicat dominus non recognoſcens ſuperiorem & Utile, quod qui recognoſcit ſuperiorem util actione petit, & hoc habent vaſalli, emphyteutæ *add. c. un. circ. pr. de Inveſtit. de re al. fact. in u feud. jung. l.* 23. *in pr. D. de R. V.* Ita & ſuperficiario, qui in alieno ſolo ſuperficiem ita habet ut certam penſionem præſtet, prætor causâ cognita actionem in rem pollicetur. *l.* 73. §. 1. *& l ſeqq. D. de R. V.* ſi non modicum tempus condu xerit ſuperficiem, ſed ſi ad tempus quis ſuperficiem conduxerit, negatur ei in rem actio. *l.* 1. §. 3 *D. de Superfic.* Quia moribus emphyteuſes fer inſtar patrimoniorum habentur, ideò emphyteutis multò majus jus conceſſum fuit, quam Ju re civili.

EXERCITATIO NONA,

RESPONDENTE

GERHARDO AB ALTENA, *Tiela-Gelro.*

DE USUFRUCTU.

I. **A** *d l.* 4.] Uſusfructus inter vivos conſtituitur διὰ συμφώνων καὶ ἐπερωτήσεων, pactionibus & ſtipulationibus, ſed adquiritur dominium & jus in re traditione, *l.*20. C.*de Pact.* quâ fructuarius efficitur dominus juris, dominus rei non eſt. *l.* 43. §. *fin.* D. *de Furt.* ne quidem poſſeſſor naturalis. §. 4. *Inſtit. Per qu. perſ. dom. adq. l.* 6. §. 2. *D. de Precar.* Atque hoc reſpectu uſusfructus non eſt pars dominii ſed ſervitus. *l.*25. D. *de V. S.* Verum uſusfructus in multis caſibus eſt pars dominii *h. l.* ceu in multis caſibus, ut interpretantur Græci μιμεῖται τὴν δεσποτείαν, dominium imitatur, fructuarius effectus dominii exercet, quatenus gaudet emolumento fundi. *l.*66.§. 6.*D. de Legat.*2. quod inſtar portionis obtinet.*l.*76.§.2.*D.eod.* quatenus etiam fructuarius turbatus vel dejectus de ſuo jure habet interdicta poſſeſſoria, uti poſſidetis & unde vi. *l. fin. D. Uti poſſid. l.*3.§.13. *D. de Vi & vi arm.* Imo uſusfructus conjunctus cum proprietate, quem vocant cauſalem, eſt pars dominii, atque ita, qui fundum ſtipulatur, deinde uſumfructum, ſimilis eſt ei qui totum, deinde partem, quæ hoc caſu cum pro-

prietate consolidatur, stipulatur. *l. 58. in pr. D. de V. O.* Quapropter non omnino improbamus, si de verbis aut terminis non litigetur, divisionem ususfructus in causalem & formalem tantum ut explicentur loca quædam, in quibus obscurior alioqui locutio, uti in *l. 21. §. pen. D. de Except. rei jud. l. 126. §. 1. D. de V. O. l. 3. § pen. D. de Reb. eor. qui sub tut. cum simill.*

II. *Ad l. 5.*] Ususfructus pro parte divisa & indivisa constituitur. *h. l.* frui pro parte possumus. *l. 19. D. de Us. & habitat.* An igitur ususfructus est dividuus? Paulus in *l. 1. §. 9. D. Ad Falcid.* ususfructus dividi potest, inquit, non sicut cæteræ servitutes individuæ sunt, quæ principaliter in jure consistunt, quomodo etiam ususfructus per se est res incorporalis adeoque ususfructus individuus. *l. 1. in fin. D. de R. D. l. 2. D. de Usufr. l. 19. §. 2. D. Commun. divid.* sed dividuus dicitur per accidens, propter facilem fructuum divisionem, ac utilitatem; quà fructuarius in fructibus pro domino habetur, iisque utitur non tantum ad necessitatem sed & ad voluptatem. *§. 1. Inst. de Us. & hab.* atque ita usus collatus cum usufructu est individuus, nec uti pro parte possumus. *d. l. 19. D. de Us. & hab.* quia usuarius habet jus determinatum, ut non utatur, nisi ad necessitatem quotidianam, imo cui usus pecoris relictus est, non utitur lacte. *§. 4. Inst. eod.* nisi modico. *l. 12. §. 2. D. d. t.* Imo si duobus ususfructus legatus fuerit, partes ipso jure ad singulos

os pertinent. *l. 81. D. Ad l. Falcid.* & deficientis portio etiam post divisionem collegatario jure adcrescendi obtingit. *l. 1. & tot. tit. D. de usufr. accrescend.*

III. *Ad l. 7. §. 2. l. 13. §. 5. 6. & l. 61.*] Impensas recipit fructuarius, quando vel nomine proprietarii impendit ceu jus impendendi aut innovandi habuit, veluti si pro fructibus ædificium necessarium extruxerit. *h. l. §. 5. & 6.* quò *l. 7. C. eod.* Si aliter usufructu uti nequeat, quam si ædificium absolvatur, quod cœptum est, fructuarius perficere non prohibetur, ususfructus enim adminiculis eget, sine quibus quis uti frui nequit. *l. 1. §. 1. D. Si ususfr. pet.* servitute concessa omnia ea concessa intelliguntur, sine quibus servitute uti non licet, *arg. l. 2. D. de Iurisdict. l. 20. §. 1. D. de S. V. P.* Sed fructuarius, qui usumfructum percipere & colligere potest, quamvis eo ædificii loco, quo dominus proprietatis voluptatis gratia, aliave de causa inchoaverat, aliter uti non possit, ædificium ita inchoatum consummare nequit. *h. l. 61.* ubi neque ei conceditur novum rivum parietibus imponere, quo ita aquas tectis inducat, & peregrinantes rivos in domo faciat. Cæterum refectio rei fructuariæ & modica impensa ad fructuarium pertinet, ut sarta tecta habeat. *h. §. 2. d. l. 7.* ut servum fructuarium alat & ægrotum curet. *l. 45. D. h. t.* ut gregem ex fœtu suppleat. *l. 68. §. ult. D. eod.* ut vectigalia ac tributa solvat, tam quæ ex-

tra ordinem imponuntur, quam consueta & ordinaria. *h. §. l. 52. D. eod. l. 28. D. de Vsufr. leg.* Consentiunt ll. Ruremund. *p. 2. tit. 3. §. 4. art. 6.* Transisulan *p. 2. tit. 3. §. 4.* Daventr. *p. 3. tit. 8. §. 4.* Antwerp. *tit. 48. §. 7.* Mechlin. *tit. 15 art. 1.* Zutphan. *tit. 28. §. 6.* Reform. Velav. *tit. 28. §. 11.* ubi additur in *§. 10.* in extruendo ædificio necessario dominum suppeditare teneri materiam, fructuarium autem persolvere mercedes opificibus.

IV. *Ad l. 12. §. 2.*] Qui habet plenum dominium, usumfructum, quem non habet, certe formalem, recte cedit. *l. 63. D. h. t.* fructuarium autem usumfructum cedere nequit. *l. 66. D. d. I. D. §. 3. Inst. de Vsufr.* cessio enim in jure erat modus solennis, quo omne jus, quod quis habebat, à cedente in cessionarium transferebatur. Ulp. *in fragm. tit. 19.* atque ideò alia est ratio gratuitæ concessionis, ceu donationis, venditionis, ex quibus causis ususfructus alienari potest *h. §. & §. 1. in fin. Inst. de Vs. & habit.* ut tamen, ubi de amittendo usufructu quæritur, persona primi fructuarii, cui ususfructus personaliter perpetuo inhæret, spectetur *arg. l. 31. D. de Pignor.* & jus reale sit translatum in secundum fructuarium, quemadmodum quoque in venditâ hereditate jus & reale & personale considerari solet. *arg. l. 2. C. Hered. vel act. vend.* Controvertitur an cessione factâ extraneo ususfructus extinguatur? Negativa placet. D. d. Commun. quia

…ia non præſtat impedimentum, quod de jure …on ſortitur effectum. *c. 52. de R. I. in 6o.* & vel …aximè quia cedendo extraneo nihil agitur. *d.* … *3. Inſt. d. Vſufr.* h.e. ex interpretatione Græco…m, ἀνέργητός ἐστιν ἡ παραχώρησις, inefficax eſt …ſſio: Verum, ſi *d. l. 66. D. de I. D.* preſſius …aminetur, manifeſtè conſtabit, ob hoc ceſſio…s tentamen extingui uſumfructum; Atque …eò non incommodè *d. §. 3.* explicatur de ceſ…one in jure extraneo quidem factâ inutiliter, …ua tamen jus omne à cedente ad dominum pro…ietatis revertatur.

V. *Ad l. 15. §. 4.*] Uſusfructus quaſi conſiſtit …rebus, quæ ipſo uſu conſumuntur, atque ita …inuuntur. *Rubr. D. de Vſufr. ear. rer.* in quarum …rum numero non habentur veſtes, quæ, quam…s attritiſſimæ, æquè ſunt veſtes ac novæ, boni…s rei minuitur; atque ut in navibus, *l. 12. §. 1.* … *h. t.* & in inſulâ, etiam ad portionem ultimam …otius ſoli uſusfructus remanet. *l. 53. D. h. t.* ita … in veſtimentis: Ideo talis fructuarius ita de…et uti veſtimentis, ne abutatur. *h. §. 4.* hîc cave…r finito uſufructu veſtem reddi. *l. 9. §. pen. D.* …*ſufr. quemadm. cav.* Sed hæc procedunt, quando …eſtimentum conſideratur ut corpus, veluti in … 85. *D. de Legat. 3.* Secus ſi ut quantitas. *h. §. 4.* …uò reſtringere ſolent *§. 2. Inſt. de Vſufr.* Quo…odo & pro veſtibus licitè ſolvuntur & promit…ntur uſuræ. *l. 25. C. de Vſur.* taxato earum pre…o. *l. 8. C. Si cert. petat.*

VI. *Ad §.fin.*] Proprietatis dominus ne c... dem consentiente fructuario servitutem suo fructuario imponere potest. *h. §. fin.* cujus sub- litatis vulgus hanc reddit rationem quia impo- tio servitutis est species quædam alienation... *l. ult. C. de Reb. alien. non al.* qui autem ipse a... nare prohibetur, nec potest alienanti consent... *l. 165. D. de R. I.* atqui fructuarius rem fructu- riam alienare nequit *l. 9. C. de Vsufr.* vel eti... servitutem imponere nequit. *arg. l. 6. in fin.* ... *D. Commun. præd. junct. l. 1. D. h. t.* quæ tam ratio sufficiens esse non videtur, nam ita nec ... ctuarius consentiente domino proprietatis ser- tutem prædio imponere posset, quod inauditum. In casu religionis ob favorem religionis con... tiente fructuario dominus proprietatis locu... religiosum facere potest, imo & interdum so... proprietatis dominus. *l. 17. in princ. D. eod.* M... ribus etiam hodiernis tanta juris subtilitas in t... bunalibus non observatur, & consentiente u... fructuario dominus proprietatis rectè impo... servitutem.

VII. *Ad l. 26. & 27. in pr.*] In percipie... fructibus plus juris tributum est bonæ fidei p... sessori quam fructuario. *l. 25. §. 1. D. de V...* cujus fructus non fiunt, nisi ab eo percipia... seu à terrâ separentur, quod si contigerit, p... mortem fructuarii debentur ejus heredibus. *l...* *§. 5. D. h. t. l. 13. D. Quib. mod. usufr. am.* Conco- dant ll. Velaviæ *d. tit. 28. §. 12.* Transisulaniæ

d. t.

tit. 3. §. 10. Sed ſi fructuarius maturis non-
dum tamen perceptis fructibus moriatur, fru-
ctus non tranſmittuntur ad heredes, ne quidem
pro rata temporis, quamvis maxima parte anni
uſusfructus ſteterit, & fructuarius ſuis impenſis
fundum fructuarium conſeverit. *d. l.* 13. *l.* 8. D.
Ann. leg. §. 36. *Inſt. de* R. D. *&* A. R. D. Ini-
quitas, quæ hîc ſubeſſe quibuſdam videtur, faci-
le compenſabitur cum fructibus pendentibus,
quos teſtator maturos reliquit, qui ad fructua-
rium pertinent. *h. l.* 27. Aliud eſt in fructibus
civilibus, veluti mercedibus locationum, quæ
pro rata temporis cedunt fructuarii heredibus
l. 26. Ita divortio facto pro rata temporis,
quo matrimonium ſtetit, marito fructus deben-
tur. *l.* 7. §. 1. *D. Solut. matr.*

VIII. *Ad l.* 29.] Omnium bonorum uſusfru-
ctus legari poteſt, modo ne excedat dodrantis
æſtimationem. *h. l.* neque hoc caſu ad exſolutio-
nem æris alieni tenetur fructuarius, qui non eſt
ſucceſſor juris, cui quoque adquiritur uſusfructus
calendarii quod continet nomina creditorum
l. 3. D. *de Vſufr. leg.* Sed heredi id onus imponi-
tur. *l.* 1. *&* 2. C. *de Hered. vel act. vend. l.* 1. C. *Si
cert. pet. l. ult.* C. *de Heredit. act. l.* 1. C. *de Donat.
l.* 69. D. *Ad l.* Falcid. *l. fin.* D. *de Vſufr. leg.* quem-
admodum ſi alicui in teſtamento plena proprie-
tas relinquatur. *l.* 14. *in fin. & ll. ſeqq.* D. *Ad* SC.
Trebell. Heres tamen antequam tradit bona
fructuario, æs alienum detrahit *l.* 69. D. *Ad l.* Fal-
cid.

cid. l. ult. D. de Vsufr. leg. Bona non dicuntur ni si deducto ære alieno. *l.* 39. §. 1. *D. de V. S.* ic igitur in effectu sentit onus fructuarius, quæ-nus ob deductionem æris alieni bona, ex quius relictus est usufructus, minuuntur. Quæ n-tentia est communis & in Praxi recepta. Cia igitur legatum usufructus omnium bonorum detractioni legis Falcidiæ est obnoxium; *l.* 29. idcircò quoque *l. hac edictali.* 6. *C. de Secund. nupt.* (quâ parens binubus posteriori congi plus relinquere prohibetur, quam uni ex libris prioris matrimonii) locum habebit in usufructu omnium bonorum. Ita sæpe judicatum fuit. d. *Nov.* 22. *c.* 28.

IX. *Ad l.* 33.] Si vendita sit hereditas, e-rumque hoc agi intelligitur, ut, quod ex heredi-tate pervenit, in id tempus, quo venditio fit, i-deatur venisse. *l.* 2. §. 1. *in fin. D. de Hered. vel act. vend.* hactenus, ne, quod ante aditam here-ditatem petiit, venditor præstare cogatur; ed neque amplius, neque minus juris emptor hae-bit, quam apud heredem futurum erat. *d. l.* 2 *in pr.* & restituendum est emptori, non tantum quod tempore venditionis pervenit, sed & quod quandoque pervenerit *ead. l.* 2. §. 4. Fruitur i-tur emptor jure adcrescendi, & vicem here-dis obtinet. *d. l.* 2. §. 18. ut portio adcreat portioni. *h. l.* Cæterum qui vendidit heredita-tem, utique possidere videtur. *l.* 4. §. *ult. D. Si quis omiss. caus. test.* quatenus venditor obstrictus

maet

manet creditoribus hereditariis, etiamsi ea lege merit emptor, ut ipse satisfaceret creditoribus reditariis, quibus contra heredem & venditom jus quæsitum est. *l. 2. C. de Hered. vend.* anc sententiam sequitur usus.

X. *Ad l. 36. in pr.*] Si sylva sit pignori oblita & inde navis sit facta, navis citra conventiom specialem non est pignori. *l. 18. §. pen. D. de gnor. act.* at si domus sit hypothecæ data, & fiat orreum vel hortus, æquè hypothecaria competit. *l. 16. §. 2. D. de Pignor.* Imò domo pignodatâ combusta adhuc in area persecutio pignos durat. *l. 29. §. 2. D. eod.* area est pars domus ppignoratæ. *l. 21. D. de Pignor. act.* ac si deinde omus restituatur, ea quoque obligatur in eadem rma, qua prior fuit obligata, pignus retinebit editor cum omnibus suis qualitatibus. *d. l. 29.* . 2. quod judicando approbavit Senatus Frisiæ. a, insula legata si combusta esset, area vindicari otest. *l. 22. in fin. D. de Legat. 1.* Sed usumfrucum strictius interpretamur. *l. 20. §. 2. D. de S.* . P. ut ne quidem exustis ædibus fructuariis in rea ibi debeatur ususfructus. *l. 5. §. 2. D. Quib. nod. us. am.* neque redintegretur, licet domus estituatur. *h. l.* aliud est, si domus sit per partes efecta. *l. 10. §. 1. & pen. D. Quib. mod. us. am.* entâ cæmentorum tabularumque substitutione em magis tuemur, quam ejus faciem tollimus, rg. *l. 76. D. de Iudic.* Ita etiam si area, in quâ sumfructum quis habet, ædificetur, & superficies

cies ilicò tollatur, ususfructus restituitur. *l.* ,. *D. h. t.*

XI. *Ad l.* 42.] Regulariter non est fruct sine usu. *l.* 14. §. 1. *D. de Vs. & habit.* accidit ta-men aliquando, ut penes unum sit usus, penes al-terum fructus sine usu, penes tertium propr-tas, veluti si uni fructus, alteri usus animalis r-linquatur in testamento, sub fructu non conti-bitur usus, & fructuarius nil nisi fœtum acquir, usuarius operas & stercora. *h. l. d. l.* 14 §. *ult.*

XII. *Ad l.* 56.] Si usus fructus legetur R-publicæ, triginta annorum computatio fit. *l.* (*in fin. pr. D. Ad l. Falcid.* quando de ineunda rati-ne L. Falcidiæ quæritur, usus fructus reipublic relictus tanti æstimatur, quanti est in reditu a-norum triginta; at in usufructu Respublica æ-matur ὡς ὁ μακρχρόνιος ἄνθρωπος, & ext-guitur spatio centum annorum, qui dicitur fi vitæ hominis longævi in *h. l.* quia nulla utili esset nudæ proprietatis semper abscedente u-fructu. *l.* 8. *D. de Vsufr. leg.* Propter eandem r-tionem, si civitati aut reipublicæ in annos sing-los legetur, centum annis legatum hoc compl judicare solent. Ego, licet legatum in annos s-gulos relictum simile sit usufructui, quà mor finitur. *l.* 8. *D. de Ann. legat.* existimo, legatu illud perpetuo deberi. *l.* 6. 20. §. 1. & *l.* 23. *eod.* Etiam quando civitati usus fructus relic est, quasi morte desiit habere usumfructum, si aratrum in ea inducatur. *l.* 21. *D. Quib. mod. usu amitt.*

XIII. *Ad l. 59. §. 1.*] Successor universalis tenetur stare locationi à defuncto factæ. *l. 10. C. de Locat. conduct.* Qui habet usum, stare etiam cogitur locationi à proprietario factæ. *l. 10. §. 1. D. de Vs. & hab.* Sed proprietarius non tenetur stare colono constituto ab usufructuario. *l. 9. §. 1. D. Locat.* uti nec vice versâ fructuarius tenetur stare locationi factæ à proprietario, verum hic conductorem repellere potest ad exemplum venditionis. *h. §.* Uti nec emptor cogitur stare colono, cui prior dominus locavit. *l. 9. C. Locat.* A successoribus singularibus excipitur maritus, qui bona fide rem dotalem ab uxore traditam locaverit, cujus locationi uxor stare tenetur, præstitâ cautione marito. *l. 25. §. fin. D. Solut. matr.* Consentiunt LL. Reform. Velaviæ *tit. 26. §. 1.* ubi illud vulgatum adducitur, *koop breeckt huyr, et pachtingh*, item Ref. Zutphan. *tit. 18. §. 5.* Contrariam regulam, *huyr gaet voor koop*, invenio in LL. Municipalibus Zutphaniensium, Ruremundensium, Hardervicensium, in Transisulana, Hollandia, Brabantia, Flandria, & Hannonia. Stat. Zutphan. *tit. 25. §. 2.* Rurem. *p. 4. tit.* 1. §. 1. *art. 6.* LL. Transisul. *p. 2. tit. 9. §. 3.* Antwerp. *tit. 59. §. 1.* Mechlin. *tit. 8. art. 1.* Quod si tamen colonus in re conducta hypothecam quantumvis generali sibi prospexerit, receptum est, conductorem retinere posse, donec id quod interest præstatur.

XIV. *Ad l. 62. in pr.*] Non est consentaneum,

neum, ut per aliena prædia invitis dominis auc-
pium faciamus. *l.* 16. *D. de S. R. P.* ideoque
quis contra prohibitionem domini ingressus fu-
rit, tenetur ei actione injuriarum *l.* 3. §. 1. *D. de
A. R. D.* quo respicit *l.* 13. §. *ult. D. de Injur.*
fera capta nihilominus capienti conceditur. *a.
d. l.* 3. §. 1. non obstante *l.* 55. *D. de A. R. D.* a
ratio est usufructuarii, qui in saltibus & mon-
bus jure suo possessionis non obstante prohi-
tione domini probè venatur, & fructus suos fac.
h. l. quod vocabulum fructuum paulo pingus
applicatur venationibus, propriè enim vena
non est fructus fundi. *l.* 26. *D. de Usur.*

XV. *Ad l.* 68.] Partus ancillæ fructus e
non existimatur, quia non temere ancillæ e
rei causa comparantur, ut pariant. *l.* 27. *in pr.*
de Petit. her. adeoque partus ancillæ non fruct-
rio, sed domino proprietatis acquiritur. *h.
l.* 28. §. 1. *D. de Usur.* Et hæc obtinent quanden
materia ususfructus versamur, verum si de do-
nio ancillæ quæstio moveatur, & de effectib
quibusdam aliis, partus fructuum jure censet
seu naturam fructuum imitatur, veluti si quæ
tur de fideicommisso restituendo. *l.* 14. *D. e
l.* 24. *D. Ad l. Falcid.* Mutata ancillarum con-
tione disputatio hæc moribus est odiosa.

DE USUFR. ADCRESCENDO.

XVI. *Ad l.* 1. §. 3. *l.* 3. *& ult.*] In matea
juris adcrescendi interest inter legatam propr-
tate

atem, & legatum uſumfructum: Ibi poſtquam oncurſu partes ſunt factæ, jus adcreſcendi on amplius locum obtinet; hîc, uſufructu contituto & poſtea amiſſo, nihilominus jus adcrecendi admittitur; differentiæ ratio colligi poeſt ex *h.* §. 3. Si æquis portionibus duobus ejuslem rei fructus legatus fuerit, jus adcreſcendi nter eos locum non habet. *h. l. ult.* quando à ingulis heredibus, qui habent partes ſeparatas, luobus uſusfructus relinquitur; nam ſi duobus b uno eadem oratione ex æquis portionibus reinquatur res eadem, jus adcreſcendi locum obtiiere ſtatuimus. *l.* 89. *D. de Legat.* 3. ubi verbis onjuncti præferuntur re conjunctis, partes quilem videntur habere verbis conjuncti. *l.* 142. *D. le V. S.* ſed ſunt diviſæ intellectu magis & mene, quam realiter, quo demum poſteriori caſu ceſſat jus adcreſcendi. *h. l.* 3. unde ſi teſtator verbo diſtributivo, puta *elcx*, ſingulis quadringentorum Carolinorum ſummam legaverit, ſinguli hanc ſummam ſeparatim citra jus adcreſcendi obtinebunt. *l.* 84. §. 12. *D. de Legat.* 1. Quod Praxis ſequitur.

QUANDO DIES USUSFR. LEG.

XVII. *Ad l. un.* §. 2. *& fin.*] Ut uſusfructus inter vivos conſtituti dominium acquiratur, exigitur quaſi traditio, *arg. l.* 20. *C. de Pact.* ſed teſtamento per legatum ipſo jure dominium uſusfructus conſequitur legatarius. *l.* 29. *D. de*

P *Vſufr.*

Vsufr. legat. ad exemplum vice legatæ. *l.* 19. §. 1. D. *Quemadm. serv. am.* quia dominium rei legatæ statim recta via transiit in legatarium. *l.* 64. D. *de Furt. l.* 80. *D. de Legat.* 2. non igitur ad acquirendum jus in re, & vindicationem desideratur factum heredis. *l.* 10. *D. de Vsufr. legat. l.* 25. §. *ult. D. de Vsufr.* quando erat legatum relictum per vindicationem, sin per damnationem, factum heredis desiderabatur, quo ref. *l* 3. *D. de Vsufr. l.* 2. *D. Si usufr. pet.* Et dies legati usus fructus non prius cedit, quam adeatur hereditas neque actio de usufructu. *h.* §. 2. Imo si ex die legetur usus fructus, qui ante diem agit, nihil facit, at cui ex die certo legata est proprietas, qui ante diem agit, malè agit, h. e. actio quidem est nata, sed agenti obstabit exceptio plus petitioni tempore, seu præmaturi, quæ est explicatio *h.* §. *fin.*

QUIB. MOD. USUSFR. AMITT.

XVIII. *Ad l.* 23. *&* 24.] Locum, quem mare aut flumen occupavit, desinimus possidere *l.* 3. §. 17. *D. de A. P.* quà possessio pro corporali detentione sumitur, nam possessio animo retinetur in fundo inundato. *l.* 30. §. 3. *D. eod.* it nec per inundationem dominium agri amittitur *l.* 7. §. 6. *D. de A. R. D. h. l.* 24. licet propter interversum usum per inundationem interim proprietas amissa dicatur. *h. l.* 23. quæ etiam explicari potest de inundatione perpetua, vel tanta

ut

ut alicujus agrum in forma ſtagni vel paludis mutet. *l.* 10. *§.* 2. *D. h. t.* In Hollandia derelictus habetur ager, qui per decem annos merſus fuerit, ſi non aliqua extent ſigna continuatæ poſſeſſionis, ut in caſu graviſſimæ inundationis, ſi aliter nequeat, vel piſcando poſſeſſio retineri cenſeatur: Et Principes tempus præfigere ſolebant, intra quod veteres poſſeſſores agros ſiccare debebant.

DE USUFR. EAR. RER. QUÆ US. CONS.

XIX. *Ad l.* 1.] SCto inductum eſt, ut earum rerum quæ uſu tolluntur vel minuuntur poſſit uſusfructus legari. *h. l.* Hoc poſtquam pro ultimis voluntatibus introductum eſt utilitatis cauſa, nulla ratio prohibet, quò minus ad conventiones inter vivos produci potuerit; inde generali vocabulo conſtitutionis utitur Imp. in *§.* 2. *Inſt. de Vſufr.* neque degenerabit hæc conventio in mutuum, voluntas enim mutuum contrahendi abeſt, & mutuum repetitur quovis tempore, hîc quaſi uſusfructus demum morte vel capitis diminutione. *d.* §. 2. *l.* 9. *D. h. t.*

XX. *Ad l.* 2.] In rebus quæ ipſo uſu conſumuntur, remedio cautionis introducto cœpit quaſi uſusfructus haberi. *h. l. d.* §. 2. *Inſt. de Vſufr.* ſed cautio iſta, poſtquam uſusfructus quaſi introductus ac conſtitutus eſt, omitti poteſt, conſtante adhuc uſufructu cautio omiſſa condici-

tur incerti condictione, finito autem usufructu quantitas condicitur. *l.* 5. §. 1. *D. de Vsufr. ear. rer.* Et duo inveniuntur casus, quibus in usufructu cautionem sive veri sive quasi ususfructus proprietarius exigere nequit. *l.* 9. §. 2. *D. Vsufr. qu. cav. l. ult.* §. 4. *in fin. C. de Bon. quæ lib.* Cautio fructuaria ab herede recte remittitur. *arg. l.* 71. *D. Ad l. Falcid. l. pen. C. de Pact.* non etiam à testatore. *l.* 1. *&* 4. *C. de Vsufr.* quia nemo potest cavere in suo testamento, ne leges in eo locum habeant. *l.* 55. *D. de Legat.* 1. Aliud est in cautione, quam legatorum nomine præstat heres. *l. pen. C. Vt in possess. legat.* item in cautione Mutiana. *Nov.* 22. *c.* 44. *in fin.* In Gallia cuilibet fructuario etiam testamento cautio remitti potest. Utraque cautio & veri & quasi usufructus fit datis fidejussoribus, quia prætor requirit satisdationem. *l.* 8. *D. h. t. l.* 13. *D. de Vsufr. l.* 8. *D. de Vsufr. quemadm. cav.* satisdationes autem prætoriæ personas intervenientium desiderant. *l.* 7 *D. de Prætor. stipul.* Transisulani sunt content pignoribus. LL. Transisul. *p.* 2. *tit.* 3. §. 3. S tamen fructuarius, fortè ob inopiam, fidejusso res invenire nequeat, usus admisit cautionem juratoriam, si eam offerens sit honestæ & probata vitæ; sin vitæ suspectæ, res fructuaria penes sequestrem deponitur, qui fructuario de fructibu respondeat. LL. Transisul. *d. loc.* Stat. Daventr *p.* 3 *tit.* 8. §. 3. Sed in hac materia distinctionen istam jus nostrum non suppeditat, licet in subsi

dium

dium, ubi agitur de judicio ſiſtendo, cautio juratoria admittatur. *Nov.* 112. *c.* 2. *Auth. Generaliter C. de Epiſcop. & cler.*

SI USUSFR. PET.

XXI. *Ad l.* 1.] Si fundo fructuario ſervitus debeatur, ejus vindicandæ jus fructuarius non habet, ſed uſumfructum vindicare debet, & per hoc vicinus, qui non patitur eum ire & agere, tenetur ei, quaſi non patiatur uti frui. *h. l.* & ſic per conſequentiam & indirecte fructuario ſervitutum vindicandarum jus competit, quo ref. *l. un.* §. 4. *D. de Remiſſ.*

XXII. *Ad l.* 3.] Uſusfructus amittitur ἀχρηςίᾳ, non utendo per modum & tempus. *h. l.* §. 3. *Inſt. de Vſufr.* decennii inter præſentes, vicennii inter abſentes. *l. pen. C. eod. l. pen. C. de Servit.* neque intereſt ſive uſusfructus in re immobili ſive mobili conſiſtat, quod enim tempus requiritur in præſcriptione rei immobilis, illud etiam ſufficit ad amiſſionem uſusfructus cujuscunque rei & mobilis & immobilis. *d. l. pen.* §. 1. *in fin. C. de Vſufr. d. l. pen. C. de Servit.* neque hîc ſubjectum ſed ipſe uſusfructus conſiderandus eſt, qui pro re immobili habetur, *arg. l. fin. C. de Præſcript. long. temp.* Atque eodem tempore actionem perſonalem, quæ ad uſumfructum conſequendum competit, amitti verius eſt. *arg. dd. text.* non recte petit fructuarius uſumfructum ſibi dari, ut proprietarius eum patiatur uti frui,

quandoquidem jam paſſus eſt fructuarius heredem vel promiſſorem pleno jure rem ſuam poſſidere, excipitur igitur actio perſonalis, quæ pro conſequendo uſufructu conceditur à reliquis perſonalibus actionibus, quibus præſcribitur ſpatio 30. vel 40. ann. *l.* 3. *&* 4. C. *de Præſcript.* 30. *vel* 40. *ann.* Hodie ſicut dominia, ita & ſervitutes non niſi longiſſimi temporis præſcriptione excluduntur. An & uſusfructus male utendo finitur? Non videtur, *arg. tit.* D. *Quib. mod. uſ. am. d.* §. 3. *d. l. pen.* C. *de Vſufr.* non ſunt inducendæ pœnæ caducitatis extra textus in jure expreſſos; de damno autem à fructuario dato utitur proprietarius actione legis Aquiliæ. *l.* 13. §. 2. *D. eod.* qui quoque ſibi poteſt proſpicere ſtipulatione, quæ, ſi non utatur fructuarius boni viri arbitratu, ſtatim committitur. *l.* 1. §. 5. *D. Vſufruct. quemadm. cav.* Aliter de hac quæſtione judicavit Senatus Sabaudiæ.

De Oper. Serv.

XXIII. *Ad l.* 4. *&* 5.] Operis ſervorum legatis uſus datus intelligitur, quatenus operæ ſunt individuæ. *h. l.* 5. at in fructu hominis operæ ſunt *h. l.* 4. quia legatarius poteſt operas locare, atque ex operis locatis mercedem capere. *l.* 2. *D. de Vſufr. leg.* imò operæ ſervorum legatæ per omnia uſumfructum non imitantur. *l.* 5. §. *fin. D. Vſufruct. qu. cav.* & manifeſtè opponuntur uſui ac uſufructui in *l.* 1. §. 9. *D. Ad l. Falcid.* quia legatum

um tale ad heredes tranſmittitur & uſu captâ
roprietate manet uſusfructus. *l.* 17. §. *pen. D.*
e Vſufr. l. 44. §. 5. *D. de Vſucap.* uſucapto vero
ervo intereunt operæ. *d. l.* 2. *D. de Vſufr. leg.*
peræ quoque non intereunt non utendo aut ca-
itis diminutione. *h. l.* 2. operarium liberti obli-
ationes capitis diminutione minimâ tolluntur.
. 1. *Inſt. de Adquiſit. per adrog.*

DE SERVITUTIBUS.

XXIV. *Ad l.* 4.] Servitus realis (quæ ple-
umque intelligitur, quando ſimpliciter ſervitu-
is nomen uſurpatur) ipſo jure neque ex tempo-
e, neque ad tempus, neque ſub conditione
ctualiter acquiritur. *h. l.* verum ſub conditione
ectè promittitur. *l.* 98. *in pr. D. de V. O.* ex qua
onſtitutione non oritur jus reale, ſed tantum
erſonale, ut ſervitus conventione conſtituta,
er traditionem acquiratur. *l. fin. D. h. t.* Ita ſi
qua aqua nondum appareat, ejus iter-ductus ex
ententia quidem Pauli conſtitui nequit. *l. ult. D.*
Si ſerv. vindic. Sed hoc à Labeone *in fin. ejusd. l.*
& in l. 10. *D. de S. R. P.* corrigitur, ut liceat aquâ
nondum inventâ ſervitutem aquæ ductus conſti-
tuere, quemadmodum licet ædificio nondum
ædificato ſervitutem imponere. *h. l. l.* 23. §. 1. *D.*
de S. V. P. Sed illa conſtitutio tum demum in
actum deducitur, quando eſt ædificatum, aqua
inventa, nam quod ad actualem acquiſitionem

ſervitutes prædiales ſine prædiis conſtitui n
queunt. *l.* 1. *D. Commun. præd.*

XXV. *Ad l.* 8.] Ut liceat ſpatiari in alien
cœnare, pomum decerpere ſervitus imponi nc
poteſt. *h. l.* ratio hæc dari ſolet, quoniam null
ſervitus conſtituitur, niſi quæ prædio dominan
utilitatem adferat. *l.* 15. *D. h. t.* ſaltem potent
ſi non actu ſemper. *l. pen. D. eod.* Quare per j
ambulandi in definitione itineris non intelligu
jus ſpatiandi, ſed ultro citroque commeandi a
res vicino prædio neceſſarias in *l.* 1. *D. de S.R.*
niſi quis malit, amœnitatem quandocunque
gnificare utilitatem, quomodo etiam conſtitu
tur uſusfructus nummorum veterum, ſtatuaru
& imaginum. *l.* 28. *&* 41. *D. de Vſufr.* &, ex SCt
odorum & imaginum. *l. pen. D. de Vſufr. ear. re*
ita quoque aquæ ductus amœnitatis gratia co
ſtituitur. *l.* 3. *D. de Aq. quotid. & æſtiv.* Verum
ſolius amœnitatis gratia aquæ ductus conſtitu
tur, non dicitur ſervitus realis, *arg. d. l.* 15. unc
non inconcinnè judicant alii, ſpatiari, cœnare
alieno, decerpere pomum, eſſe hominum jura
deberi vi pacti perſonalis, ut perſonis debeantu
& cum perſonis extinguantur, neque in empt
rem fundi aut heredem transferantur, vid. *l.* 1
D. de Ann. legat. l. fin. §. 1. *D. de Contrah. emp*
Non ſunt ſervitutes, nec prædiorum, nec reru
l. 1. *D. h. t. jung. d. l.* 12.

XXVI. *Ad l.* 9.] Si ſervitus itineris vel vi
ſine ulla determinatione partis fundi in teſt
ment

ıento relinquatur, electio est legatarii, ut eligat
bi locum commodum, in quo servitus consti-
ıatur, modo id fiat absque prædii servientis in-
ommodo, nam non licet ita uti servitute, ut
uctus fundi lædantur. *l. 7. D. de S. R. P.* & ubi
gatarius certâ parte fundi ire agere cæperit, re-
quæ partes fundi erunt liberæ. *l. 13. §. 1. D. eod.*
Quod procedit, quando testator usus est verbis
indicationis, ubi servitus ipso jure & sine ullo
ıcto heredis constituitur & legatario adquiri-
ur. *l. 64. D. de Furt. h. l.* sed si testator usus fue-
it verbis damnationis, ceu, ut loquuntur anti-
ui glossatores, verba sint directa ad heredem,
lectio tribuitur heredi. *l. 26. D. de S. R. P.* quæ
uidem distinctio quod ad verba est sublata, sed
n variis effectibus ejus vestigia in Pandect. re-
nanserunt: Add. quæ dicentur infra *ad l. 34. §.*
). *D. de Legat. 1.* Quod si inter se partes conve-
ıire nequeant, eligatur arbiter, qui determinet
ocum, qui servire debeat. *l. 13. §. 1. D. de*
S. R. P.

XXVII. *Ad l. 13. in pr.*] Qui habet actum,
habet jus agendi jumentum vel vehiculum. *l. 1.*
D. de S. R. P. item jus armenta trajiciendi. *l. 12.*
D. eod. hoc armenti vocabulo boves veniunt. *l.*
89. *D. de V. S.* sed interdum actus vel propter
angustiam loci vel propter partium conventio-
nem restringitur, ut sub eo vehiculum non con-
tineatur, *h. l. 13.* Ita actus pacto rectè limitatur,
ut sit sine itinere. *l. 4. §. 1. D. Si servit. vindic.*

quà ex vi & proprietate verbi iter tanquam ser-tus consideratur, atque hoc sensu qui iter petiisi actum petat, ei non obstabit exceptio rei judi-tæ. *l.* 11. §. 6. *D. de Except. rei judic.* sed per co-sequentiam ex præsumpta mente contrahenti n non est actus sine itinere. *l.* 1. *D. de Adim. leg.*

XXVIII. *Ad l.* 14.] Usucapionem ma-mè recipiunt res corporales, quarum vera c propria est traditio & possessio, ἐκ χειρὸς εἰς χεῖρα μετάθεσις. *l.* 9. *D. de Usucap.* particula, *maxime* sæpè sumitur pro *ita demum. l.* 2. §. 2. *in* D. *de Hered. vend. Nov.* 22. *c.* 26. *circ. med. pr.* Res incorporales traditionem & usucapionem non recipiunt. *l.* 43. §. 1. *D. de A. R. D.* Inspec servitus, quia non habet certam continuam possessionem, non usucapitur. *h. l.* sustulit en usucapionem lex Scriboniana, quæ servitutem constituebat. *l.* 4. §. *fin. D. de Usucap.* Sed pr-pter quasi possessionem ei præscribitur diutu-usu. *l.* 10. *D. Si servit. vind.* h. e. ad exemplum rerum immobilium spatio decennii inter præ-sentes, vicennii inter absentes acquiritur. *l.* 2. *de Servit.* Unde sine dubio ductus aquæ, cu-origo memoriam excessit, constituti loco hab-tur. *l.* 3. §. 4. *D. de Aq. quotid. & æstiv. l.* 1. §. *D. de Aq. pluv. arc.* In hac servitutum præsc-ptione sufficit usum esse non vi, non clam, n precario, nec est necesse docere de jure, quo s-vitus est constituta. *d. l.* 10. proprie igitur, ti-lus non requiritur, neque etiam scientia dom-

l.

t. in fin. ibi *nulla scientia vel ignorantia exspectanda. C. de Præscript. long. temp.* licet Antoniconsultus de tali facti specie scientiæ mentionem faciat in *d. l. 2. C. de Servitut.* Apud Antwerpienses servitutes ne quidem spatio centum annorum acquiruntur. Stat. Antwerp. *tit. 62. §.* Idem videntur statuere Ruremundenses, tempus hominum memoriam excesserit; *L. Rurem. p. 2. tit. 5. §. 6. art. 1. & 2.* sed in quis partibus hujus provinciæ, ut & in Hollandia præscriptio trientis seculi *een verjaringhe een derdendeel van hondert jaeren*, hîc locum bet.

XXIX. *Ad l. ult.*] Interdicta possessoria Uti ssidetis & Unde vi in servitutibus realibus, rum vere nulla possessio est, locum non obent, *arg. l. 1. §. 1. D. de Vi & vi arm. l. 1. in pr. Vti poßid.* licet alia interdicta, veluti possessoria, pro iis sint constituta. *h. l. titt. de Itin. & act. v. de Cloac. de Flum. &c.* Interdictum quidem i possidetis dicitur locum habere, si quis proeatur suo uti. *l. 8. §. 5. in fin. D. Si serv. vind.* d hoc pro libertate utendi re sua, non etiam defendenda servitute competit. *l. 3. §. 2. & D. Vti poßidet.*

De Servit. urb. præd.

XXX. *Ad l. 2.*] Cum eo qui altius tollendo scurat vicini ædes, quibus non servit, nullam tionem habemus. *l. 9. D. S. V. P.* quia licet

jure

jure naturalis libertatis ædes usque in cælum [tol-] lere. *l.* 8. *C. de Serv.* Verum & interdum ju[s al-] tius tollendi est servitus. *h. l. l.* 2. *D. de S. R.* §. 2. *Inst. de Action.* vel quando ita conventum [est,] veluti ne mihi altius tollenti per factum vi[cini] officiatur, vel quando est remissa servitus a[l-] non tollendi, vel quando in gratiam privato[rum] in civitate jus est, ne cum incommodo vi[cini] contra consuetam altitudinem altius ædific[etur,] cui juri renuntiare licet; vid. *l.* 11. *&* 24. *D. de V. P. l.* 1. *& l.* 2. *l. pen.* §. 1. *C. de Ædif. privat.* quo[modo] ædificia in multis civitatibus æquali altitu[di-]ne præcipue in Ducatu Bavariæ & Uratislaviæ [sunt] constructa; Et adversus eum, qui modum altu[di-]dinis usitatum excessit ædificando, novi op[eris] nuntiatio competit. *l.* 1. §. 17. *D. de Oper. n[ov.] nuntiat.* cujus nuntiationis fuit tanta autori[tas,] ut id, quod ædificatum erat illicitè, protinu[s di-]rueretur. *l.* 11. §. 14. *D. de Legat.* 3. Hæc se[rvi-]tus altius tollendi dicitur urbana, *h. l.* qua[n]do debetur prædio urbano, sed quando rustico p[ræ-]dio debetur, est rustica, *D. d. l.* 2. *D. de S. R.*

XXXI. *Ad l.* 4. 12. *&* 17.] Servitute ne [lu-]minibus officiatur constituta hoc maxi[me] adepti videmur, ne vicinus altius adificando [mi-]nuat lumina nostra jam constituta. *h. l.* 4. [ubi] additur *maxime*, quia qui debet servitutem [ne] luminibus officiatur, non tantum altius æd[ifi-]cando minuere ædificiorum nostrorum lum[ina] prohibetur. *D. d. l.* 4. *D. de S. V. P.* Sed & si [ar-]

bor[...]

trem ponat, ut lumini officiat, contra imposi-
tn servitutem fecit. *h. l.* 17. Ædificia autem,
quæ patiuntur servitutem, ne quid altius tolla-
t:, viridaria super eam altitudinem habere pos-
sit. *h. l.* 12. Si cautum sit, Ne luminibus offi-
ciatur, & futurum & præsens lumen significatur,
sed si servitus imposita fuerit, lumina quæ nunc
sunt, ut ita sint, de futuris nihil caveri videtur.
23. *D. de S. V. P.* non obstante *l.* 12. *C. de Ser-*
v. Servitute luminum constituta id acquisitum
detur, ut vicinus lumina nostra excipiat, ut
men nobis necessarium relinquat, ac primor-
ale lumen nobis concedat; Servitus ne officia-
ir luminibus respicit magis conservationem lu-
inum præteritorum, ne vicinus aliquid faciat,
uo lumen minuatur, licet lumina alias abun-
ent. *h. l.* 4. An, cui debetur servitus luminum,
abet jus aperiendi fenestras in suo pariete, ex
uibus in vicini aream prospiciat? Quid ni? non
uidem servitutis luminum, sed dominii vi; in
uo enim hactenus facere licet, quatenus nihil in
lienum immittitur. *l.* 8. §. 5. *D. Si serv. vind.* ve-
um ex adverso licet vicino, cui hîc prospectus
nolestus est, tollere ædes suas, parietem atque
abulatum & quidlibet in suo erigere, quo pro-
pectum iis fenestris præcludat, *arg. l.* 9. *&* 15.
n fin. D. de S. V. P. Concordat Praxis hodierna.
Non tamen licet socio citra consensum socii in
pariete communi fenestras aperire. *l. pen. D. eod.*
l. 2. *&* 11. *D. de Servitut. l.* 6. §. 1. *D. Commun.*
præd.

præd. l. 19. & 34. *D. de S. P. R. l.* 3. *D. de Serv. leg. l.* 140. *D. de V. O.* Ratio est in *l.* 28. *D. Commun. div.* Consentiunt LL. Hollandiæ, Daventriensium, Antwerpiensium, Ruremundensium, Mechliniensium. ll. Daventr. *p.* 3. *tit.* §. 9. Rurem. *p.* 2. *tit.* 5. §. 3. *art.* 14. Mechliniens. *tit.* 14. *art.* 14. Quod tamen intellectum volo, si servitus possideatur pro indiviso, non fundo certis regionibus inter socios diviso, ubi quisque dominus pro sua parte servitutem imponit. *l.* 6. *D. de Servitut.* Benigna tamen ratione receptum est, ut cessionis ab uno factæ vis pendeat, neque is, antequam novissimus cesset, eum, cui cessit, vetare uti jure cesso possit. *l.* 11. *D. de S. R. P.* Quinimo cessione novissima priores confirmantur, & perinde habetur, ac si omnes eo demum tempore cessissent. *l. fin. D. Commun. præd.*

XXXII. *Ad l.* 28.] Omnes servitutes prædiorum perpetuas causas habere debent, vel actu vel aptitudine ceu potentia, unde neque ex lacu neque ex stagno servitus constitui potest. *h. l.* nisi lacus habeat aquam vivam, perennem & perpetuam quò *l.* 1. §. 8. & 41. *D. de Aq. quotid. & æstiv.* Sed nihil obstat, quo minus servitus navigandi in lacu constituatur. *l.* 23. §. 1. *D. de S. R.* Constitutio servitutis, ut aqua per rotam tollatur vel hauriatur ex flumine, velut ex castello aqua ducatur, ipso jure non valuit, verum ex æquitate prætoris sustinetur. *l.* 2. *D. Commun.*

ped. quomodo moribus hodiernis jus forami- s in imo pariete conclavis vel triclinii, quod set proluendi pavimenti causa, conservatur, rei veritate jus tale servitus non est. *h. l.* Est men servitus, fumi immittendi. *l. 8. §. 5. D. Si rvit. vindic.*

XXXIII. *Ad l. 38.*] In servitutibus urba- s exigitur, prædii vicinitas, quando imponitur rvitus tigni immittendi, vel oneris sustinendi, quando debetur servitus altius non tollendi, rospectus, & ne prospectui officiatur, nihil in- rest vicinæ sint ædes, an non. *l. 6. in pr. & l. q. §. 1. D. Commun. præd. l. 5. D. Si servit. vind.* isi in tantum distent ædes, ut prospici non pos- nt, vel medius mons earum prospectum aufe- at. *h. l.* In servitutibus etiam rusticis non exigi- ur prædii vicinitas. *l. 14. §. ult. D. de Servitut. l. . in pr. D. de S. V. P. l. ult. D. de S. R. P. l. 17. §. . D. de Aq. pluv. arc.* Et quæ hîc exigi solet vi- initas non tam ex prædiorum contiguitate, quam ex commoditate utendi æstimanda est, ita uidem ut intermedium prædium tum demum bsit servituti, si liberum ejus exercitium impe- liat, veluti intermedium prædium privatum quod non servit. *l. 7. in fin. D. de S. R. P.* Locus acer vel religiosus. *d. l. 14. §. ult. d. l. 17. §. 3. & 4.* Solum publicum intermedium non sem- per nocet. *d. l. 1. in pr. D. de S. V. P.* nec flumen quidem, si aut vado possit transiri aut pontem habeat; diversum si pontonibus trajiciatur. *d. l.*

ult.

ult. D. de S. R. P. quia, fortè si desint ponton, aut etiam tanta sit vis fluminis, quod nec pontnibus trajici possit, *d. l.* 17. §. 2. servitus causa perpetuam non haberet: Pontones fuere gen. navigii Gallici, quo etiam verbo utuntur Aquitani, & transvectores fluminum pontonarii vocant.

EXERCITATIO DECIMA,
RESPONDENTE
Bernhardo à Welderen.
De Servit. rustic. præd.

I. *Ad l.* 25.] Nec acquiri nec imponi servitus pro parte potest. *l.* 8. §. 1. *& l.* . *D. de Servitut. l.* 6. §. 1. *D. Commun. præd. l.* . *D. h. t. l.* 30. §. 1. *D. de S. V. P.* quia servitus natura sua non recipit divisionem. *l.* 17. *D. de Servit.* sed commoditas certis mensuris recte determinatur. *h. l.* Servitus semel constituta pro parte etiam retinetur. *d. l.* 8. §. 1. *l. pen.* §. *fin. D. de V. O.* quod accipiendum non est de parte ipsius servitutis, sed de parte prædii, cui illa debetur, quod divisum commoditatem utendi ad se trahit, & hoc casu jura dividi dicuntur. *l.* 19. §. . *D. Commun. divid.*

II. *Ad l. pen.*] Quædam servitutis imagin

·ferunt, quæ vel precario concessa arbitrio do-
nini revocantur, vel personis permissa, cum ip-
s quoque, quibus cohærent, personis intereunt.
3. *D. de Precar. l. pen. D. de Servit. leg. l.* 8. §. 3.
. de Liberat. legat. Ita licet aquæ ductus & aquæ
austus sint servitutes prædiorum. *l.* 1. *D.h.t.*§.2.
ist. de Servit. per partium tamen conventio-
em, vel ultimam voluntatem disponi potest, ut
sus aquæ ad heredem non transeat, veluti si te-
ator personam demonstraverit, cui servitutem
ræstari voluit, heredi non eadem præstabitur
rvitus *l.* 4. *D. eod.* Atque hoc respectu dicitur
sus aquæ personalis in *h. l. add. l.* 14. §. *fin. D.*
e Alim. legat. Imò aquæ ductus interdum à fun-
o separatur, nec semper ad fundi servitutem re-
rtur, quia à quocunque etiam fundum non ha-
ente duci potest. *l.* 1. §. 12. *D. de Aq. quotid.*
r æst.

SI SERV. VINDIC.

III. *Ad l.* 7. *&* 12.] In servitutis restitutio-
e etiam cautio interponi solet de non offenden-
o in futurum. *hh. ll.* sed hæc cautio non exigitur
n controversiis rerum corporalium, ubi sufficit
em ipsam restitui cum fructibus. *l.* 68. *D. de R.*
. §. 2. *Inst. de Offic. jud.* præstatur quidem ibi
nterdum satisdatio, verum de re conservanda,
onec lis judicio petitorio decisa fuerit. *l. un. C.*
ti possid. Hæc cautio hodie præstari non solet.

QUEMADM. SERV. AMITT.

IV. *Ad l.* 4. *l.* 10. §. 1. *& l.* 18. §. 1.] Servitutes, sive rusticæ fuerint sive urbanæ, non utendo per decennium vel viginti annos amittuntur, *l. pen. C. de Servitut.* olim servitutes rusticæ per biennium non utendo omnimodo amittebantur. Paul. 1. *Recept. sentent. tit.* 17. Servitus autem rustica solo non usu per statutum tempus amittitur, vel sufficit hîc, non uti eum, cui servitus rustica debetur, licet alter nullum impedimentum faciat. *h. l.* 10. §. 1. excipitur iter sepulchro debitum, quod non utendo nunquam amittitur. *h. l.* 4. In urbanis autem servitutibus requiritur insuper, ut vicinus simul usucapiat libertatem prædii sui, & aliquid novi faciat in ædibus suis, alioquin integrum jus servitutis urbanæ remanet, quomodo servitus tigni immittendi non utendo amittitur, nisi dominus parietis servientis foramen obturaverit, & per tempus constitutum ita habuerit. *l.* 6. *D. de S. V. P. l.* 4. §. 2. *D. de Usucap.* Sic & tempus quo non est usus præcedens fundi dominus, cui servitus rustica debetur, imputatur ei, qui in locum ejus successit. *h. l.* 18. §. 1. Sed in servitutibus urbanis tempus, quo venditor possedit ædes, emptori non computatur in usucapienda libertate. *l.* 32. §. 1. *D. de S. V. P.*

V. *Ad l.* 14.] Interitu totali rei, quæ debet servitutem, amittitur servitus, *arg. l.* 24. ...

Qu-

uib. mod. ususfr. am. sed inundatione agri non
mnino servitus perimitur, verum durante hoc
npedimento usus ejus suspenditur. *h. l.* Idem
cendum est, si servitus inhæreat solo non super-
ciei, quâ sublatâ, si solum maneat salvum, non
tinguitur servitus. *l.* 20. §. 2. *D. de S. V. P. l.* 13.
. *de S. R. P.* Concordant LL. Daventr. *p.* 3.
t. 9. *§.* 14.

AD L. AQUIL.

VI. *Ad l.* 9. *in pr.*] In legem Aquiliam, in
ua de damno sarciendo solum agitur, venit cul-
a etiam levissima. *l.* 44. *D. h. t.* In lege Corne-
a de Sicariis, ne lata quidem culpa, quæ alias
olo proxima judicatur, etiam in criminalibus,
d dolus tantum vindicatur, h. e. merum homi-
is occidendi consilium. *l.* 7. *D. Ad l. Cornel. de
icar.* non exitus. *l.* 1. §. 3. *l.* 14. *D. eod.* In lege
Cornelia quoque mandator cædis pro homicida
abetur. *l.* 15. *D. Ad l. Cornel. de Sicar.* imò qui
nandat hominem vulnerari, & prohibet expres-
:, ne occidatur, si mandatarius hominem occi-
erit, pœna ordinaria afficiendus est, debuit sci-
e, vulnera non posse infligi ad mensuram, rem
sse mali exempli, juxta *l.* 3. §. 2. *D. eod. & l.* 38.
. 5. *D. de Pœn. Iacere telum voluntatis est, ferire
uem nolueris fortunæ.* Nihil interest, occidat
uis an causam mortis præbeat. *d. l.* 15. *in pr.*
æc quidem regula observatur in L. Cornelia,
ed in L. Aquilia distinguitur, ut, qui hominem

occidit, actione directa, qui vero causam mo tis dedit, actione in factum accommodata I Aquiliæ teneatur. *h. l.*

VII. *Ad l.* 23. §. 9.] Quoties de re famili ri competit actio civilis & accusatio criminal publica, utrâque licet experiri, nec, si civilit actum fuerit, criminalis consumitur, & similit è contrario. *l. un. C. Quand civ. act. crimin.* si regulariter quando civili disceptationi princip liter motæ quæstio criminis incidit, & vice ver potest judex eodem tempore utramque disc ptationem sua sententia dirimere. *l.* 3. *C. de O judic.* Fit tamen sæpè, ut civili disceptatio intermissa prius de crimine judicetur. *l. ult.* *eod.* Interdum etiam, quando ex eadem ca nascitur actio civilis & criminalis, evenit, præjudicium judicio publico fiat, sicut in actio L. Aquiliæ & simm. *l.* 4. *D. de Publ. jud.* h. e. hac vel illa actione prius agi possit, non tame ut, postquam una actum est, altera extinguat nam, si pro homine occiso lege Aquilia quis eg rit, præjudicium fieri Corneliæ non debet. *h.* Moribus etiam hodiernis actio civilis non pr judicat criminali, verum utraque ab eodem ex ceri nequit, quia, ut supra ostendimus, hoc solus fiscus, ejusque procuratores publicam crimine vindictam, cæteri damnum privatu prosequuntur. Statut. Antwerp. *tit.* 13. §. 4.

VIII. *Ad l.* 29. §. 2. *&* §. 4.] Si tonsor t tonderit, ubi ex consuetudine ludebatur vel tra-

ansitus frequens erat, & pilâ in ejus manus in-
olans novaculam, qua servum radebat, in ejus
ulam impulerit, tenetur tonsor l. Aquilia,
uamvis etiam aliqua sit culpa servi, qui in loco
ericuloso hîc sellam habenti tonsori se com-
isit. *l.* 11. *D. h. t.* Imperitia quoque culpæ ad-
imeratur. §. 7. *Inst. eod.* unde si medicus ser-
um imperitè secuerit, vel ex locato vel ex l.
quilia competit actio. *l.* 7. *§. fin. D. d. t.* serv.
ctio l. Aquiliæ consumit actionem ex locato,
on omnino vice versa. *l.* 34. *§. fin. D. de O. & A.*
dem est, si medicamento perperam usus fuerit.
8. *D. h. t.* sed si medicus pharmacum salutare
ræbuerit, cauteriove ex artis præscripto usus
ierit, ei negligentia eorum, qui spreto medici
onsilio res noxias & à medico damnatas ægroto
ndulgent, nocere non debet, quemadmodum
ec eventus mortalitatis, sive fatum medico im-
utari debet. *l.* 6. *D. de Offic. præsid.* Si navis fune
upto aut cum à nullo regeretur alteram contra
e venientem obruerit, cum domino agendum
ion est, *h. §.* 2. si violentia venti navis abripia-
ur, funesque etiam novi & validi satis rumpan-
ur. *h.* §. 4. sed si in potestate nautarum fuerit,
ie id acciderit & culpa eorum damnum datum
it, lege Aquilia cum nautis agendum est. *d.* §. 2.
In Praxi etiamsi violentia ventorum id contige-
rit, damnum utrinque est commune, atque ita
sæpius judicavit suprema Hollandiæ Curia.

IX. *Ad l.* 33.] Pretia rerum regulariter non

 ex

ex affectione, nec utilitate ſingulorum, ſed con muniter funguntur. *h. l. l.63. D. Ad l. Falcid.* n dolo aut contumacia rei res non reſtituatur v exhibeatur, quo caſu rem ab actore uſque in i finitum æſtimari dixi ſupr. *ad l. 68. D. de* R. An igitur diviſio ejus quod intereſt in ſingula commune, & conventum tolerari poteſt? Nul ratione, evincitur enim ex ſuperiore regula *h.* nullum dari intereſſe affectionis; hoc, quod r vera inducitur damnum, reddatur. *l. un.* C. *Sentent. quæ pro eo quod int.* Conventum voca pœnam partium conventione definitam, ſi qu factum non ſit, aut factum aliter, quam conve tum, ſecundum *l. ult. D. de Prætor. ſtipul.* N minus ridicule. Nam cum pœnam quis ſtip latur, non illud inſpicitur quid interſit, ſed q ſit quantitas pœnâ comprehenſa. *l. 38. §. 17.* *de V. O.* Pœna igitur eſt certa, id quod intere incertum. *d. l. ult. §. fin. Inſt. de V. O.*

X. *Ad l. 39. §. 1.*] Si quadrupes contra fe tatem naturalem commotum nocuerit, dat domino, & ei cujus intereſt, actio noxalis adve ſus dominum, quatenus in ejus manſit poteſta ut aut damnum reſarciatur, aut animal noxæ d datur. *l. 1. & 2. D. Si quadrup. paup.* quam nox deditionem dominus beneficio legis habet. *l.* (*§. 1. D. de Re judic.* niſi animal ab animali prov cato interimatur. *l. 1. §. 11. D. eod.* nam ut l quuntur Græci ἀμηνομένῳ ἄμεινον, & cont ſemper eſt conditio deterior provocantis, etia

i

hominum genere. Moribus hodiernis actiones noxales ab usu recesserunt, & datur citra noxæ deditionem actio directa adversus dominum quadrupedis, & damnum à judice æstimatur, imo dominus, si animal, quod nocuit, receperit, mulctatur. Ord. Imper. *art.* 130. Ordinat. Frisic. *lib.* 2. *tit.* 3. §. 4. In impensas autem curationis & reliqua damna eodem jure non teneur, contra *l.* 3. *D. Si quadrup.* Quod si secundum naturam quadrupes pauperiem fecerit, cessat actio noxalis, & si pecus alienum ultrò depascat nostras glandes seu fruges, datur actio de pastu pecoris ex *l.* 12. *tabb. l.* 14. §. *fin. D. de Præscript. verb.* Si immissum ab alio, est actio utilis Aquiliæ. *l. ult. C. Ad l. Aquil.* Quod si vero dolo alterius quadrupes tua damnum mihi dederit, datur actio de dolo malo, si dominus quadrupedis non sit solvendo. *l.* 7. §. 6. *D. de Dol. mal.* sic nec habet actionem qui læsus est à quadrupede, quam in se proritârat; & Aquilia tenetur, qui canem irritavit, ut is alterum morderet. *l.* 11. §. 5. *D. h. t.* qualis nulla culpa fuit penes Pegasonem in *l. ult. D. Si quadrup.* Cæterum pecus alienum in nostro prædio deprehensum, non jure includitur, sed vel est abigendum sine damno, vel dominus admonendus, ut suum recipiat. *d.* §. Ubi autem glans ex arbore tua in meum fundum cadit, eamque immisso pecore depasco, in factum agendum erit. *d. l.* 14. §. *fin.* Moribus hodiernis pecus alienum in nostro inventum in-

cludere & pignoris loco retinere, licet domino aut jus in re habenti, donec satisfiat de damn dato, quod vocant *schutten*, *opbinden*, unde *opbindinge*. Vid. Ord. Frisior. *d. loc. art.* 1. aliis public stabulo includuntur pecora.

XI. *Ad l.* 51.] Si servum lethaliter vulneratu alius itidem lethaliter vulneret, uterque de occ so tenetur, quando vulnus prius fuit simplicit lethale, quod paucarum horarum vel dieru spatio mortem infert necessariò. *h. l.* at quand vulnus non est simpliciter lethale, ex quo hom nec citò nec necessariò moritur, prior de vuln rato, posterior de occiso convenietur. *l.* 11. §. D. *ad l. Aquil.* Ita si servus mortiferè vulneratu postea ruina, vel naufragio vel alio ictu maturi perierit, agetur non quasi de occiso, sed quasi c vulnerato. *l.* 15. §. 1. *D. eod.* Hâc in difficulta standum est judicio Medicorum, & Praxis rece pit, ut, si quis attigerit diem quadragesimu non vulnere, sed fato mortuus credatur, quod i dubitatum putatur, si vulneratus aliquando me lius habuerit ex die illati vulneris, ut si sæpè i publicum prodierit; aliud statuitur, si in diem u que mortis auctô semper periculô tandem de cesserit, licet post diem quadragesimum, alil præfigitur spatium semestre, *wanneer een die ge wondet is geweest, daer nae ses weecken heeft gegae over straete*, atque qui vulneravit non de occi sed de vulnerato convenitur. Si plures servu percusserint, neque appareat, cujus ictu perieri

omne

omnes quasi occiderint tenentur l. Aquilia. *d. l.* 1. §. 2. In l. Cornelia de Sicariis, si in rixa percussus homo perierit, ictus uniuscujusque in hoc collectorum contemplari oportet. *l. fin. D. Ad l. Cornel. de sicar.* si percussor ignoretur, omnes gladio puniri, durum foret, hîc satius est, impunitum relinqui facinus nocentis, quam innocentem damnare. *l.* 5. *D. de Pœn.* Neque excipio autorem rixæ, à quo distinguendus est auctor seditionis. *l.* 3. *§.* 4. *vers. item qui auctor*, *D. Ad l. Cornel. de sicar.* omnes tamen illo casu extra ordinem plectendos esse, judicat sententia usu comprobata.

De Noxal. action.

XII. *Ad l.* 22. §. 1.] Possessio naturalis non distinguitur à civili solo corpore & animo, prout non satis accuratè colligitur ex *l.* 10. *C. de A. P.* Sed differentia in eo consistit, ut, qui possidet civiliter, animo domini possideat. *h. l.* seu credat possessor se esse dominum. *l.* 13. §. 1. *D. de Public. in rem act.* Quando autem quis tenet rem cum affectu sibi habendi citra animum & opinionem domini, hic possidet naturaliter. *h. l.* etiamsi rei corporaliter non insistat, unde creditor, quem dixi supr. *ad l.* 15. §. 2 *Qui satisd. cog.* pignus naturaliter possidere, si pignus traditum domino locaverit, per locationem retinet possessionem naturalem. *l.* 37. *D. de Pignor. act.* Eo-

dem sensu dicitur debitor precario re sua u. *l.* 35. §. *fin. D. eod.*

FIN. REGUNDOR.

XIII. *Ad l.* 1.] Actiones finium regundorum, familiæ erciscundæ, & communi dividundo sunt mixtæ, quà uterque actoris & rei partis sustinet. *l.* 37. *D. de O. & A. l.* 2. §. 3. *l.* 44. §. . *D. Famil. ercisc.* quamvis actor is esse videatur, qui ad judicium provocavit. *l.* 2. §. *fin. D. Commun. divid.* cum ambo ad judicium provocant, sorte res discerni solet. *l.* 14. *D. de Iudic.* Si non sunt mixtæ, partim in rem; partim in personam; Omnis enim actio est vel in rem vel in personam, tertium genus non datur. §. 1. *Inst. de Action. l.* 25. *D. de O. & A.* videntur mixtam causam obtinere. §. 20. *Inst. de Action.* in rei veritate sunt in personam. *h. l.* 1. *l.* 1. §. 1. *C. de Annal. excep.* Actio finium regundorum est in personam, licet pro vindicatione rei est, verba sunt *d. l.* 1. locutio posterior est impropria, nihil enim hîc vindicatur, tantum agitur, ut fines regantur, discernentur: quemadmodum actio familiæ erciscundæ dicitur constare ex duobus, ex personalibus præstationibus, & ex rebus, non vindicandis, sed dividendis, in *l.* 22. §. 4. *D. Fam. ercisc.*

XIV. *Ad l.* 4. §. 3.] Si quis judici non pareat in succidenda arbore vel ædificio in fine posito deponendo, condemnabitur. *h.* §. sed hoc non est referendum ad jussum Magistratus de restitue-

ituendo, prout obtinet in actionibus arbitra-
is. §. 31. *Inſt. de Action.* Verum de qua alia re,
uæ ſecundùm naturam hujus actionis præſtari
ebeat, ut, ſi judici non obtemperetur, reus ob
ontumaciam mulctetur. §. 6. *Inſt. de Offic. jud.*
ſt ne igitur actio finium regundorum bonæ fi-
ei, an ſtricti juris? Certe bonæ fidei non eſt,
rg. §. 28. *Inſt. de Action.* adjudicationes quidem
icuntur hîc fieri ex bono & æquo. §. 20. *in fin.*
nſt. eod. ſed non omne æquum & bonum facit
ctionem bonæ fidei. *arg. d.* §. 31. add. *l.* 66. *D.*
le Condict. indeb. l. 2. §. 2. *in fin. D. de Precar.*
Nec eſt arbitraria, ſtricti juris igitur, licet rei
vindicationis naturam imitetur, qua fructus ante
item conteſtatam percepti, ſi exſtent, in hoc ju-
licium veniunt. *h. l.* §. 2. *junct. l.* 22. *C. de R. V.*

FAMIL. ERCISCUND.

XV. *Ad l.* 1. *in pr.*] Actio familiæ erciſcun-
dæ naſcitur coheredibus à communione diſcede-
re volentibus. *h. l.* quare ei ne quidem ſpatio 30.
vel 40. annorum præſcribitur, ne quis invitus
cogatur manere in communione, contra *l. ult.*
C. Commun. divid. quæ ſolet diſcordias excitare.
l. 77. §. 20. *D. de Legat.* 2. ὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη·
Bona res non eſt, multorum dominium. add. *l.* 26. §.
4. *D. de Condict. indeb.* Imò licet conveniat, ne
omnino fiat diviſio, pactum tale nullas vires ha-
bet. *l.* 14. §. 2. *D. Commun. div.* Si tamen unus
ex coheredibus ſolus per annos 30. univerſam
poſſe-

possederit hereditatem, alter, qui agit actio familiæ erciscundæ, 30. annorum præscriptio repellitur. *l.* 1. *§.* 1. *C. de Annal. except.* Aliàs quidem testator prohibere potest, ne unqua bona hereditaria dividantur, *arg. dd. text.* qua eorundem alienationem rectè prohibet. *l.* 11 *§.* 14. *D. de Legat.* 1. Eodem tempore præscribitur actioni finium regundorum. *l. fin. C. Fi regund.* Intra quinque pedum, qui ex l. Mani. inter agros confines relinqui solebant liberi, circumducendum aratrum, spatium, nulla usucapio admittebatur, quemadmodum fuit cautu *l.* XII. *tabb.* neque etiam intra istam latitudine erat præscriptio longi temporis. *l.* 5. *C. eod.* cus ubi de proprietate quoque partis fundi quæstio movetur. *l.* 2. *§.* 6. *& l.* 7. §. 1. *D. Pro em* Alia est controversia de fine, intra quinque pedes, alia de loco ultra quinque pedes, cum loc quidam in confinio, vel in mediis agris, quam partem pertineat, quæritur; utraque controversia est de latitudine. *l.* 4. §. 10. *D. Fin. regund. fin. D. de Pignor. act.*

XVI. *Ad l.* 3.] Quia sæpe & solutio & e actio partium non minima incommoda habe *h. l.* ideo debitum per partes obtrudi nequit, *Inst. Quib. mod. toll. oblig. l.* 41. §. 1. *D. de Vs* nisi creditor consentiat, quò ref. §. 1. *Inst. d. l.* 9. §. 1. *D. de Solut.* vel debitum pro parte sit quidum, pro parte illiquidum. *l.* 21. *D. de R.* vel jus singulare aliud suadeat, quomodo favo

libe

libertatis, qui decem heredi dare jussus fuerit, h.es etiam per partes accipere cogendus est. l. .§.6.D.de Statu lib. Eodem jure emphyteuticarum & patrimonialium fundorum possessores c.onem particulatim solvere possunt. l. 4. C. d Collat. fund. patrimon. lib. 11. Sed heredes pro p.rtionibus hereditariis solventes liberantur. l. . C. Si cert. pet. l. 2. C. de Heredit. act. quia inter eos ipso jure nomina in portiones hereditas ex lege duodecim tabularum sunt divisa. l. 6. . Famil. ercisc. Ubi autem est stipulatio indivi-a, heredes tenentur in solidum, nec ex perso- heredum conditio obligationis immutatur. 2. §. 2. D. de V. O. Atque ista sententia mori-us obtinuit.

XVII. *Ad l.* 8. §. 2.] Apes in nostro patri-onio computantur, earumque nomine nobis mpetit actio furti *h.* §. quando eas alveo inclu-s habemus, alioqui conceduntur occupanti-us. *l.* 5. §. 3. *D. de A. R. D.* quod est epitheton pium, neque apium ferarum fit mentio in *l.* 26. . *de Furt.* quasi invenirentur apes mansuetæ. .14. *Inst. de R. D. & A. R. D.* Sententiam *d.* §.3. cabini Lipsienses judicando sunt secuti. Verum on ubique ea moribus servatur. Alibi is qui si-nat arborem, apes sibi acquirit; alibi dominus rboris, cui insederunt. In regno Franciæ terra-um domini occupant examen apium in suâ ju-isdictione repertum.

XVIII. *Ad l.* 20. §. 3.] Facienda est divi-

sio

ſio officio judicis. *l. 3. & ſeqq. D. h. t.* Ergò ut major dividat, minor eligat, non eſt conſonum juri civili, exceptus eſt jure Canonico caſus ſingularis, ſi de dividendo Epiſcopatu agatur. *c. de Paroch.* item ſi quis cum fiſco hereditatem communem habeat. *l. 1. C. de His qui ſe defer.* 10. Quale exemplum quoque proponitur e Lotho & Abrahamo *Gen. 13.* Mores hîc variant: Alibi enim in partes quam poteſt fieri æquiſſimas divisâ hereditate quiſque eam fert partem, quam ſors ei dederit, *arg. l. 3. C. Commun. de Legat. l. 2. C. Quando & quib. quart. p. lib. 10.* In Germania ex prædicta Canoniſtarum ſententia major dividit hereditatem, atque a electionem tribuit minori, quod & in Saxonia lege provinciali cavetur. *Landtr. l. 3. art.* Commodiſſima inter liberos diviſio eſt parentis, cujus diſpoſitio qualiſcunque non tantum ſcripta, ſed & nuncupativa ſuſtinetur. *l. 16. ult. C. Fam. erc. l. 21. §. 1. C. de Teſtam.* Hanc ſententiam judicando ſecuta eſt ſuprema Friſiorum Curia. Et hæc procedit, licet nulli teſtes adhibiti fuerint. *arg. d. l. fin. Auth. Quod ſine. de Teſtam. Nov. 107. c. 1.* Itaque ſi ſcedula inveniatur patris manu ſcripta, vel ab alio ſcripta, à patre ſubſcripta, in qua pater & tempus & nomina liberorum & uncias, ex quibus eos inſtituit, non συμβόλοις τῶν ἀριθμῶν, *notis, ſignis numerorum*, ſed δι' ὅλων γραμμάτων *integris literis*, declaravit, dubitandum non eſt, quin hæc ſcri-

pti

pura valeat, effectumque pleniſſimum inter libros ſortiatur. *d. Nov.* 107.*c.*1. *& Nov.* 18.*c.*7. ſi tamen extranea perſona liberis ſit mixta, voluntas patris quod ad illam duntaxat perſonam vitiatur, & liberis portio accreſcit. *d.l.* 21. §.1. Et ſi et parens ſua diſpoſitione in æquales partes aſſignaverit, dum tamen liberi legitimam ſalvam habeant, valet diſpoſitio *arg. dd. text.* Atque ita in hypotheſi cenſuit Curia Ultrajectina. Unde concludo, illam diſpoſitionem ſuſtineri jure teſtamenti, non jure ſucceſſionis ab inteſtato, et enim ſupremi judicii diviſio. *h. §.* dicitur teſtamentum, ſed imperfectum in *d. l.* 21. §. 1. *C. de Teſtam.* licet ex codicillis vel epiſtola parentis liberi ab inteſtato vocentur. *d. l. ult. C. Fam. erciſc.* Quod ſi autem parens quædam bona reliquerit indiviſa, æqualiter hæc inter liberos ſunt dividenda. *l.* 11. *&* 21. *C. h. t.* quomodo ſumitur portio hereditaria in *l.* 32. *D. eod.*

XIX. *Ad ejusd. l.* §. 4.] Judicium familiæ erciſcundæ amplius quam ſemel non intentatur *h. §.* quia ea actione univerſum jus hereditarium in judicium deducitur, & petitur dividi familia, quæ unica tantum & in jure conſiſtens. *l.* 195. §. 1. *D. de V. S.* licet res plures in facto conſiſtentes contineat. §. 2. *Inſt. de Reb. corpor.* Ideò arbiter, qui familiæ erciſcundæ datur, fundum, de quo quæritur in *l.* 30. *D. Fam. erciſc.* dividet, communione, exemptis reliquis quoque corporibus hereditariis: Petitio autem hereditatis

etiam

etiam sæpius intentari poteſt, *l.* 10. *D. de Pet. hered. l.* 9. *D. de Except. rei judic.* Quod ſi autem quædam res indiviſæ relictæ ſint, judicio communi dividundo agetur *h. §.* ſed judex de rebus in judicium deductis non pro parte, ſed integre pronunciare debet, ex uno enim judicio non poteſt res judicata in partem valere & in partem non valere. *l.* 27. *D. h. t.* h. e. ſententia non poteſt ſcindi in partes, ita ut de ea re, quæ in judicium venit, partim judicetur, partim non judicetur, imò propter partem, quæ omiſſa eſt, etiam pars, de qua judicatum eſt, pro non judicata habetur; Aliquando diviſio, quam fecit judex familiæ erciſcundæ pro parte valet, pro parte non valet, ſic nulla eſt diviſio libertorum, qui in hoc judicium non veniunt, diviſio cæterarum rerum valet. *l.* 41. *D. h. t.* Judex quoque, ſi multa ſint in lite capita, ſuper quibuſdam eorum ſententiam definitivam ferre poteſt, neque ſuper omnibus ſimul capitibus ſententiam pronuntiare compellitur. *l. pen. C. Sent. & interlocut.*

XX. *Ad l.* 35.] Naturalis rerum donatarum poſſeſſio penes liberos fuit vivo patre, ſed injuſta. *l.* 2. §. 2. *D. Pro donat.* nam patris donatio in liberos, quos habet in poteſtate, collata, eſt nulla. *l.* 1. §. 1. *D. Pro donat.* niſi pater filio in militiam proficiſcenti res quaſdam donaverit. *l.* 4. *C. h. t. l.* 1. *C. de Caſtrenſ. pecul. lib.* 12. Cæterum donatio iſta olim confirmabatur teſtamento aut alia ſcripturâ. *l.* 16. *D. de Donat. l.*

C. de

. *eod. l.* 2. *C. de Inoffic. donat.* item emancipa-
one, ſi parens emancipando liberos bona do-
ta eis non expreſſè ademerit. *l.* 31. §. 2. *D. de*
onat. vel heres donationem ratam habuerit.
4. *D. Pro donat.* Hodie quoque donatio con-
matur ſilentio, quod de morte donantis exau-
re ſolent, in *l.* 25. *C. de Donat. int. vir. & ux.*
oribus hodiernis ſublatâ illâ ſingulari Roma-
orum poteſtate patria donatio inter patrem &
iumfam. ſuſtinetur: A donatione diſtinguitur
os, quæ non eſt cauſa lucrativa. *l.* 19. *D. de O.*
A. & prædia dotis cauſa data filiafam. ſibi re-
nebat præcipua, nec fratribus conferre teneba-
ır. *h. l.* Hodie filiæ dotem conferunt. *l.* 8. *C.*
Collat. niſi pater deſignaverit expreſſim, ne
eret collatio dotis. *Auth. ex teſtamento. C. eod.*
d & ſufficiet indicium voluntatis, ſeu verba
quipollentia, ex quibus mens teſtatoris, aut vo-
ntas tacitè colligatur, *arg. l.* 39. §. 1. *D. h. t.*
XXI. *Ad l.* 36. 37. 38. *& ult.*] Judicium
miliæ erciſcundæ redditur inter coheredes vo-
ntes recedere à communione. *l.* 1. *D. h. t.* qui
gitur agit hac actione, fatetur adverſarium eſſe
oheredem, ὁ κινῶν τὸ τῆς διαιρέσεως δικαστή-
κον, ὁμολογεῖ τὸν ἀντίδικον αὐτοῦ συγκληρονόμον
ναι. *l.* 1. §. 2. *D. Si pars heredit. pet.* in tantum,
t ſi diviſio ſit facta judiciali autoritate cum he-
ede, qui coheres non ſit, ceſſet condictio, *h. l.*
6. quod propter auctoritatem rei judicatæ re-
eptum eſt. *l.* 207. *D. de R. I.* ante rem judica-

tam confessio ista non nocet. *h. l.* 37. vel ejus hic quoque sensus esse potest; Qui familiæ erciscundæ judicio agit, non ita confitetur adversarium sibi esse coheredem, quum sit ei integrum adversus eundem agere petitione hereditatis, uti in casu simili, *l.* 12. *§.* 1. *D. de A. P.* Quid si sine judice res divisierint, etiam condictio adversus coheredem putativum competit. *h. l.* ... *in fin.* Propter divisionem etiam inæqualem subvenitur majoribus, ut, quod inæqualiter factum esse constiterit, in melius reformetur. *l.* 3. ... *Commun. utr. jud. l.* 3. *C. Ex quib. caus. major.* ... tamen officium judicis non denotat restitutionis auxilium extraordinarium, sed judicium illud ordinarium, quod deservit judiciis bonæ fidei, Magistri id vocant mercenarium: Cæterum ex isto capite non aliter majores juvantur, quam si læsio excedat dimidiam justæ portionis partem. *l.* ... 38. Minoribus etiam succurritur, licet læsio non egrediatur partem dimidiam *h. l. ult.* ... Gallia rescinditur divisio, si probetur læsio ad quartam usque justi pretii. Sed qui sorti rem committendam esse putavit, contra divisionem sortitò factam non restituitur, uti judicavit Senatus Frisiæ, nisi læsio enormissima arguatur.

COMMUN. DIVID.

XXII. *Ad l.* 6. §. 2. *& 6.*] Judicium communi dividundo non aliàs competit, quam si id socius gessit, sine quo partem suam administrare

nn

on potuit, sin pouit, veluti si libera voluntate nihil hoc exigente rerum ipsarum qualitate, aut conditione impenderit, habet actionem negotiorum gestorum. *h.* §. 40. *D. de N. G.* Quemadmodum si quid gesserit coheres pro parte coheredum, quod potuisset pro sua tantum parte gerere, datur actio negotiorum gestorum. *l.* 20. *Fam. ercisc.* Verum si non potuerit rem suam gerere, nisi & rem totam gerere debuerit, non competit negotiorum gestorum actio, sed vel familiæ ercíscundæ, vel communi dividundo datur. *l.* 18. §. *fin. D. eod.* Concurrunt ergò actio familiæ ercíscundæ, communi dividundo, & negotiorum gestorum. *l.* 3. *C. de N. G.* sed diverso respectu; nam v. g. quod coheres pignus liberavit, quod habet causam individuam. *l.* 25. §. 14. *D. Fam. ercisc.* habet contra heredes vel consortes judicium illud universale, vel generale; quod item eosdem ære alieno liberavit, quæ causa dividua. *l.* 6. *C. eod.* competit actio negotiorum gestorum. Si quis item in locum communem purum sine consensu socii mortuum intulerit, ut mortuus effodiatur, & in alio loco sepeliatur, agendum est actione in factum. *h.* §. *pro socio. l.* 39. *D. Pro socio.* familiæ ercíscundæ, vel communi dividundo, *l.* 2. §. 1. *D. de Relig.* sed diverso respectu; & rarum non est, ut unius rei nomine variæ actiones rei persecutoriæ concurrant, quarum unâ electâ cæteræ extinguuntur. *l.* 50. *D. Pro soc.* nisi pluris intersit. *l.* 43. & 47. *D. eod.*

XXIII. *Ad l.7.§.11.*] Quando coloni, de- positarii dicuntur naturaliter possidere. *h.§.* p- sessio sumitur pinguiori Minervâ pro corpo- rei nuda detentione; propriè coloni non po- dent naturaliter, sed sunt in possessione, in pr- dio morantur. *l. 6. §. 2. D. de Precar.* ac ideo c- lono interdictum Unde vi denegatur. *l.1. §.* D.*de Vi & vi arm.* nisi emptorem venientem n admiserint, atque ita cœperint habere anim intervertendi possessionem domino, adeoque bi possidendi, quo casu dejecti utuntur inter- cto Unde vi. *l. 12. & 18.in pr. D. eod.*

XXIV. *Ad l. 23.*] Si convenerit inter s- cios, ut alternis annis fructus perciperent, n agitur ex conducto, non, quia merces non constituta in pecunia numerata, sed quia ce merces non intercesserat, verum agitur actio communi dividundo, vel actione incerti civ. *h.l.* quam interdum concurrere posse cum act- nibus ordinariis dixi. *ad l.7. §. 4. & 5. de P.* Quomodo quoque haud incommodè explica *§.2. Inst. de Locat. conduct.* vid. quæ notavi i ad *l. 25. §. 6. eod.*

AD EXHIB.

XXV. *Ad l. 1. & 3.§.2. & 3.*] Causæ acti- num personalium sunt contractus & malefi. *§. 1. Inst. de Action.* Sed hoc non est perpetu; sic actio ad exhibendum non descendit ex causis, & tamen est personalis. *h. §. 3.* licet d

dversus quoscunque possessores. *h. l.* §. *fin.* quod
abet commune cum cæteris actionibus perso-
alibus in rem scriptis.*l.*9.§. *fin.D.quod met.caus.*
Actio hæc est arbitraria, *§.* 31.*Inst.de Action. l.* 5.
n pr. & l.seq. D. de In lit. jur. & reus contumax
er in litem jurisjurandum petitoris damnari
otest ei, judice quantitatem taxante. *h. §.* 2.
Maxime inducta est propter vindicationes, *h.l.*1.
eque tamen perpetuo præcedit rei vindicatio-
em. *§.* 2. *Inst. Quib. mod. alien. lic. vel non*, &
libi passim exempla occurrunt. Dicitur Græcis
æc actio παραστατικὴ δίκη, περὶ ἀποκρυβῆς πραγ-
μάτων ἀγωγὴ.

DE INTERROG. IN JUR. FAC.

XXVI. *Ad l.* 1. *& pen.*] Interrogatoriis
actionibus hodie non utimur, quia nemo ante
udicium de suo jure quid respondere cogitur.
*h.l.*1. Actio interrogatoria non est, qua adver-
sarius respondet intentioni actoris, nulla enim
eo nomine fuit actio; possessor conventus rei
vindicatione titulum suæ possessionis ostendere
non tenetur. *l.* 11. *C. de Petit. her.* qui possidet
res alienas, etiamsi justam tenendi causam nul-
lam habeat, non nisi intentionem suam implen-
ti restituere cogitur. *l. fin. C. de R. V.* Verum
actio interrogatoria datur ex responsione rei
conventi, perinde ac si obligatus esset. *l.* 11. *§.* 1.
l. ult. D. h.t. atque hæc etiam actio confessoria
vocatur in *l.* 25. *§.* 1. *D. Ad l. Aquil.* ubicunque ta-

men judicem æquitas moverit, interrogation fieri oportet; unde non tantum ante, ſed & pc litis conteſtationem fiunt, & quacunque judi parte *h. l. pen.* In pleriſque regionibus hodie ſ lent fieri poſitiones, ad quas reus medio jurame to per verbum *credit*, vel *non credit*, reſponde compellitur, qui præſens reſpondere non vu pro confeſſo habetur; neque ſine ſpeciali ma dato procurator ad reſpondendum admittitu Inſtruct. Cur. Holland. *art.* 128.

DE RELIGIOS.

XXVII. *Ad l.* 8. §. 1.] Loca ſacra, religi ſa, publica vendi nequeunt. *l.* 62. §. 1. *D.* *Contrah. empt.* ſed emptio intelligitur, ſi ab ign rante emantur. *l.* 4. *D. eod.* quatenus, etian emptio non teneat, emptori adverſus vendit rem experiri licet actione ex empto, ut conſ quatur, quod interfuit ejus, ne deciperetur. *d.* 62. §. 1. Hoc intelligunt de utili actione empto, quæ vocatur actio in factum in *h.* §.

XXVIII. *Ad l. pen.*] Qui in funus aliqu impendit, cum defuncto contrahere creditu *l.* 1. *D. h. t.* & habet heredes obligatos actio funeraria, quæ eſt bonæ fidei, non tam quod æquo & bono oriatur, *l.* 14. §. 6. *D. eod.* qua quod ſit actio quaſi negotiorum geſtorum, eju que naturam imitetur. *d. l.* 14. §. 9. 11. & 1. Atque hæ funeris impenſæ præcedunt omne d bitum, quando bona non ſunt ſolvendo. *h.*

quo

uod de creditoribus perſonalibus exaudiri ſo-
t; Parum ſolide; nam ſi inquilinus ſit is qui
ortuus eſt, nec ſit unde funeretur, ex invectis
latis eum funerandum ſcribitur in *d. l.* 14. §. 1.
. *d. t.* atque ita in effectu præfertur creditor
nerarius creditori hypothecario. *arg. l.* 4. *D.*
n Quib. cauſ. pign. tac. retinet heres quicquid
npendit in funus. *l. ult.* §. 9. *C. de Iur. delib.*
Add. §. *fin. Inſt. ad l. Falcid. l.* 1. §. *fin. D. eod.*
.4. *C. de Petit. her.* Quicquid in funus erogatur,
nter æs alienum primo loco deducitur, verba
unt Pauli 1. *Recept. ſentent. tit. ult. verſ. quic-
quid.* An quod funeranti conceditur privile-
gium, etiam tribuendum eſt illis, qui in mor-
bum defuncti impendia fecerunt? Affirmant
plerique, *arg. d. l. pen. l.* 3. *C. eod. d. l.* 4. *C. de
Petit. hered. l.* 6. *D. Qui pot. in pign.* Quod tamen
privilegium in jure non invenio.

EXERCITATIO UNDECIMA,

RESPONDENTE

PAULO SLUYSKEN.

DE REBUS CREDITIS.

I. Ad *l.* 2. *in pr.* & §. 1. & *l.* 22.] Mutuum conſiſtit in rebus, quæ pondere, nume-
ro, menſura conſtant. *h.* §. 1. An & in panibus,

piſcibus, carnibus, grege & ejus generis aliis re-bus ? Quidni ? Veluti ſi grex detur ad nume-rum, ut totidem capita reddantur ejuſdem qua-litatis, ſi detur panis ad certum pondus, ut eju-dem ponderis alius panis æquè bonus reddatu *l.3.D.h.t.* Ideò autem tantum mutui datio con-ſiſtit in hiſce rebus fungibilibus, quia functio-nem recipiunt per ſolutionem in genere potiu quam ſpecie, ceu, tanta in iis eſt ſimilitudo, alia ſpecie acceptâ idem ipſum quod acceptu eſt redditum videatur; in cæteris rebus ideo creditum ire non poſſumus, quia aliud pro al invito creditori ſolvi nequit. *h. l. 2. §. 1. pr. In Quib. mod. toll. oblig.* quæ regula fallit in caſu ne-ceſſitatis, veluti, ſi non competat debitori aliu de ſolvendi facultas. *l. 16. & Auth. ſeq. C. de So-lut.* vel ſi heres, qui quidem confitetur, ſe debe legatum rei alienæ, juſtam autem cauſam adfer cur utique præſtare non poſſit. *l. 71. §. 3. D. Legat. 1.* Ita, licet ultra id, quod in judicium de-ductum eſt, poteſtas judicis non excedat. *l. 1 D. Commun. divid.* & ſtultus vocetur judex, q condemnat in æſtimationem, quando res eſt pe-tita. *l. fin. C. de Fideicomm. lib.* ubi tamen res no amplius extat, aut propter moram commiſſa in eâdem bonitate præſtari nequit, vino, quo mutuum datum erat, petito judex condemna reum in æſtimationem. *h. l. 22.* An & quomo-do in nummis creditis æſtimatio præſtetur, di cam ad *l. 99. D. de Solut.*

II. A

II. *Ad ejusd. l.2.§.3. & ult.*] Verbis credi-
ius quodam actu ad obligationem comparan-
m interposito, veluti stipulatione. *h.* §. *ult.* de
ia specie tanquam nobiliori & frequentiori
issim fit mentio. *l.* 1. §. 7. *D. de O. & A. pr.*
st. de V. O. Sed vocula, *veluti*, exempli causâ
jecta videtur, ac indicat, esse & alias causas ver-
orum obligationis; Ex dotis enim dictione
iam oriebatur obligatio verborum. *Cajus* 2.
st. tit. 9. §. 3. quæ tamen dotis dicendæ solen-
tas quia sublata est, ideo verisimile est, pro
catur, repositum, *promittatur, in h.* §. 3. Ita pro
ti dicere legitur *doti promittere, in l.* 31. §. *fin. D.*
Novat. l. 79. §. 1. *D. de I. D. l.* 44. §. 1. *D.*
olut. matr. Ex jurejurando etiam liberti oritur
bligatio verborum. *Caj. d. loc.* §. 4. nam tolli-
ur per acceptilationem. *l.* 13. *in pr. D. de Acce-*
tilat. quâ solæ tolluntur verborum obligatio-
es. *l.* 8. §. 3. *D. eod.* §. 1. *Inst. Quib. mod. toll. oblig.*

III. *Ad l.* 9. *in pr.*] Ex mutuo nascitur actio,
uæ vocatur condictio. *pr. Inst. Quib. mod. re*
ontr. obl. de qua condictione etiam agitur in
ubr. de Reb. cred. &c. sed hæc condictio certi
ion est specialis actio ex mutuo, verum est con-
lictio certi generalis, quæ competit ex omni
ausa, ex omni obligatione ex qua certum peti-
ur. *h. l.* & concurrit cum aliis actionibus, puta
x stipulatu, ex testamento, ex vendito, quod
ussu, &c. §. *ult. Inst. Quod cum eo, qui in al. pot.*
. 17. §. *ult. D. de Instit. act.* ita ut, ubi actio bonæ

 fidei

fidei competit, hac condictione certi, quæ strii juris est, experiri liceat. *l. 28. §. 4. D. de Iurej.* quemadmodum datur condictio incerti generalis ex omni causa, ex qua incertum debetur. *l. 1. D. de Noxal. action. l. 35. D. de S. V. P. l. 22. D. de Condict. indeb. l. 3. D. de Condict. sin. caus. l. 8. D. de Act. empt. l. 6. C. de Contrah. stipul.* Non agnoscimus condictionem certi specialem, ex qua petur mutuum, aut certa pecunia numerata propr *l. 1. D. de Condict. tritic. l. 5. §. 4. D. de O. &.* Neque tamen inde rectè infertur, mutuum non esse contractum, licet contractui opponi videtur, quà describitur contractus ultro citroque obligatio in *l. 19. D. de V. S.* Imò & sano sensu mutuum contractus δίπλευρος est, quà creditor ad accipiendum obligatus est, qui, si pecuniam legitime oblatam accipere recuset, moram committit. *l. 32. D. de Vsur. l. 72. D. de Solut.* ca etiam soluto debito quemadmodum ad pignoris restitutionem, ita & ad chirographi redditionem tenetur, vel condictione sine causa, vel actione ad exhibendum. *l. 18. D. Ad Exhib.*

IV. *Ad l. 11. inpr.*] Res æstimata dari potest, ut mutuum contrahatur. *l. 8. C. Si cert. p.* Imo & mutuum contrahitur quando datur lanx vel massa auri vendenda, uti ex venditione redactis nummis accipienti liceat uti. *h. l.* quod si item simpliciter pecunia vendenda sit data, neque expresse conventum, ut pecunia uti liceat, hoc actum esse existimant, ut pecunia priusd

doi-

ominum redeat, aliàs mutuum verè non esse ontractum. *l.* 34. *D. Mandat.*

V. *Ad l.* 15.] Mutuum quidem in se habet onsensum, prout quivis contractus. *l.* 1. *§.* 3. *). de Pact.* Sed & insuper præter hunc consen- im ad sui perfectionem requirit rei dationem. *r. Inst. Quib. mod. re contr. oblig.* Singulari ta- ien jure, si convenerit, ut procurator nummos, uos ex causa mandati recepit, quasi creditos re- ineat, pecunia domino data, ac ad procurato- em iterum profecta videtur. *h. l.* Est igitur & oc casu fictum mutuum, verum non est. *d. l.* 34. *). Mandat.*

VI. *Ad l.* 16.] Si socius propriam pecuniam nutuam dederit omnimodo pecuniam creditam icit, licet cæteri dissenserint. *h. l.* quod exaudiri olet de socio unius negotii. *arg. l.* 67. *§.* 1. *Pro oc.* quia contractâ omnium bonorum societate ecuniam propriam, non habet, *arg. l.* 46. *D. de ?. N.* Imò commodius hoc explicatur de om- ium bonorum socio, cui fortè post contractam niversorum bonorum societatem aut ex heredi- atibus, aut legatis, aut donationibus aliquid bvenit, quod proprium est socii, antequam so- iis communicet, *arg. l.* 73. *D. Pro soc.* non com- nunicantur contractâ universorum bonorum ocietate statim bona futura, sed præsentia, ubi, icet specialis traditio non interveniat, tacita ta- nen creditur intervenire. *l.* 2. *D. eod.* Si pecu- iiam communem numeraverit socius, non aliàs

cre-

creditam efficit, nisi consentiant cæteri, quia s
partis tantum alienationem habuit. *h. l.* Mut
igitur res alienatur. *h. l. l. 41. vers. quas vero. & ve.*
neque enim. D. h. t. l. 9. in pr. D. de Auctor. tut. §.
Inst. Quib. alien. lic. vel non. per consequens c
minium transfertur, *l. 1. C. de Fund. dot.* Alien
tio hæc non est temporalis, ut in *l. 66. D.*
R. V. sed perpetua, unde pecunia semel credi
debitori, eidem legari aut donari nequit, *arg. l.*
§. 4. D. de A. P. Sed remissio condictionis c
ti, qua aliud ejusdem generis petitur, rectè
gatur, ut inde exceptio liberationis tribuatur
bitori. §. 13. *Inst. de Legat.* quem & heres
ceptilatione liberare debet. *l. 3. §. 3. D. de Li-*
rat. leg. Quod autem non facit pecuniæ nume-
tio, ut mutuum constitueretur, id facit bona-
de secuta consumptio, ὅπερ οὐκ ἐποίησεν ἡ τῶν χρη-
μάτων ἀπαρίθμησις, τὸ συστῆναι τὸ δάνεισμα, τ
ποιεῖ ἡ βόνα φίδε δαπάνη. Consumptio est quid
modus dominii transferendi, & hoc operatur
quod ab initio inutiliter erat contractum,
post facto concilietur, veluti si nummi alieni
etiam proprii ab eo, qui jus dandi non habeb
credendi animo dentur. *l. 11. §. fin. l. 13. §. 1.*
l. seq. D. h. t. uti etiam consumptis nummis fic-
jussor obligatus maneat, quia in omnem causa
acceptus videtur, quæ ex ea numeratione na
potest. *l. 56. §. 2. D. de Fidejussor.* De *l. 18. l.*
dicam ad *l. 36. D. de A. R. D.*

VII. *Ad l. 22.*] In judiciis bonæ fidei, u
ju-

dici tribuitur libera poteſtas æſtimandi ex bo-
& æquo, in ineunda æſtimatione rei judican-
tempus, quanti res ſit, obſervatur. *l.* 3. §. 2.
Commod. quod tamen non excludit tempus
æcedens. *l.* 3. §. *fin. D. de A. E.* Ab iſta regula
cipitur actio mandati, in qua tempus ſolutio-
s ſpectatur in caſu *l.* 37. *D. Mandat.* In judiciis
ricti juris, ſi dictum eſſet, quo tempore redde-
tur, æſtimationis ratio habetur, quanti tunc
iſſet. *h.l. d. l.* 37. *in fin.* ubi de die conveniſſe pa-
t ex iis verbis, *ſua die.* Si de die non fuerit con-
ntum, quanti tunc, quam petitum eſſet. *h. l.*
m judicium acciperetur. *l. fin. D. de Condict.*
itic. quod explicatur de tempore litis conteſta-
e. *d. l.* 3. §. 2. Plane odio furum in condictione
rtiva id tempus ſpectatur, quo res unquam fuit
urimi. *l.* 8. §. 1. *D. de Condict. furt.* licet illa
ondictio collata cum actione L. Aquiliæ non ita
grediatur retrorſum judicii accipiendi tempus.
2. §. 3. *D. de Privat. del.* In Praxi, ubi merx ad
ertum diem dari debuit ſive judicium ſit bonæ
dei, ſive ſtricti juris ſive arbitrarium, ejus præ-
isè temporis in ineunda æſtimatione ratio ha-
etur.

VIII. *Ad l.* 27.] Civitas mutui datione ob-
gari poteſt, tanquam privatus, cujus jure uti-
ur. *l.* 16. *D. de V. S.* ſi communi conſenſu ab ipſis
ribubus in unum convenientibus contractus ce-
ebratus fuerit; ſed Reſpublica minorum jure
ti ſolet, ideoque auxilium reſtitutionis implo-
rare

rare poteſt. *l.* 4. *C. Ex quib. cauſ. major.* Succurritur ei quoque ut majori, pro diverſitate caurum, & propter impedimentum aliquod inſr abſentis habetur. *l.* 22. §. *fin. D. eod.* Adminiſtratores civitatum, ſi pecuniam mutuam l aliam quamlibet ſumant ſine mandato ſpeci:, non obligant civitatem, niſi creditor probave:, pecuniam ad utilitatem ejus verſam eſſe, alquin ipſi ſoli, qui contraxerunt, non civitas, -nebuntur. *h. l.* & fiet illo caſu executio in bca civitatis, non ſingulorum, *arg. l.* 6. §. 1. *D. de.* D. quando autem habent mandatum ſpecia, obligant civitatem, nec creditor probare cogi r pecuniam fuiſſe converſam in rem univerſitat, ad exemplum actionis exercitoriæ, ubi credi r non adſtringitur, ut probet pecuniam in re-ctionem navis erogatam eſſe. *l. ult. D. de Excit. act.* Ita cenſuit Senatus Friſiæ. Neque ta-tum obligatur civitas, collegium, municipiu ex conventione, ſed & ex delicto, *l.* 9. §. 1. *Quod met. cauſ. l.* 21. *D. Quib. mod. uſusfruct. ami. l.* 15. §. 2. *D. Quod vi aut clam. Auth. nulla communitas. C. de Epiſcop. & cler. Deuteron.* 13. *v.* 12. *ſeqq.* Verum hoc caſu non univerſi & ſinguli ſu plectendi, ſi crimen grave ſit commiſſum, ſ conſultius fuerit, ſi in ſceleris auctores inquiritur, ſi in factionis capita & anteſignanos anir-advertatur. Exemplum proponitur *Iudic.* *v.* 14. & *ſeqq.*

IX. *Ad l.* 30.] Qui pecuniam creditam ſp-

pond

pendit creditori futuro, in poteſtate habet, ne accipiendo ſe ei obſtringat. *h. l.* niſi chirographum de accepta pecunia dederit, quo caſu, ſi pecunia non ſit numerata, prodita eſt exceptio, ἀχρηματίας, non numeratæ pecuniæ. *tit. Inſt. de liter. Oblig. l.* 14. C. *de non num. pec.* quæ exceptio non tantum complectitur non numeratam debitori pecuniam, ſed etiam creditori non ſolutam, ſi apocham tradiderit debitori de pecunia accepta, cum ſperaret ſibi ſolutum iri: ſed debitor intra biennium, creditor intra dies 30. exceptionem hanc proponere debet. *d. l.* 14. *in pr.* & § 2. Et non tantum ad mutuum ſed & alios contractus, & negotia pertinet. *d.* §. 2. Si debitor per incuriam paſſus fuerit elabi biennium, omnimodò ſolvere cogitur, etiamſi velit probare, pecuniam ſibi numeratam non eſſe. *l.* 8. *& d. l.* 14. *in pr.* C. *de Non num. pec.* obligatus eſt præsumtione juris & de jure, contra quam probatio contraria non ſolet admitti: Idem obſervatur apud Hollandos, Friſios, &, ut licet conjicere, Transiſulanos. Il. Transiſul. *p.* 2. *tit.* 10. *def.* 7. Sententiam communem, quæ debitori poſt lapſum biennii jus probandi largitur, alibi ſequitur usus, quam judicando laudavit Senatus Sabaudiæ. In Gallia hæc exceptio non ubique ſervatur. Intra biennium utitur debitor condictione ſine cauſa qua repetit chirographum. *l.* 7. C. *eod.* vel exceptione non numeratæ pecuniæ, cum qua concurrit exceptio doli. *l.* 3. C. *d. t.* quæ hoc caſu

bien-

biennalis, aliàs est perpetua. *l. 5. §. fin. D. de D. mal. except.* Cæterum nomine chirographi n aliter obligamur, quam si cautio sit utilis, præcesserit debiti causa eaque inserta instrume to, secus ubi est inutilis, h. e. ubi est cautio i discreta, quæ non continet debendi causam. *l. 2 §. fin. D. de Probat. l. 13. C. de Non num. pecu.* Moribus nostris cautiones judiciales, *gerichteli ke schuldt-bekentenissen*, indiscretè nullâ causâ a dita conceptæ sunt efficaces. Si debitor renu tiaverit in instrumento suo exceptioni non n meratæ pecuniæ, Praxis recepit, renuntiatione hactenus valere, ut intra biennium debitor pr bare teneatur, pecuniam non fuisse numerata quod onus alioqui creditori injungitur. *l. 3. C. Non numer. pecun.* Exceptione ista pecuniæ n numeratæ impugnatur numeratio non scriptu seu literæ, propriè enim non figura literaru sed oratione quam exprimunt literæ obligam *l. 38. D. de O. & A.*

X. *Ad l. 33. & 34. in pr. & §. 1.*] Ne pr vinciarum præsides summa sua, qua funguntu potestate abutantur, & à provincialibus vi a quid extorqueant, principalibus constitutio bus cavetur, ne negotientur, mutuamve pec niam dent, fœnusve exerceant. *h. l. 33.* unde su plenda est *l. 3. C. Si cert. pet.* Sed Magistratib urbanis conceditur, ut ex rescripto Principis mobiles & immobiles emere, vel domos struere possint. *l. un. in pr. C. de Contract. j*

O-

Officialibus etiam præſides provinciæ permittitur mutuam pecuniam dare & fœnebrem exercere. *h. l.* 34. *in pr.* quia cum perpetui ſint, & decedente etiam præſide in provincia maneant, in iis ceſſat prædicta ratio, cùm ſi quid peccaverint, à ſucceſſore puniantur; Sed eorum, qui non ſunt perpetui, cum magiſtratibus provincialibus eſt eadem ratio. *d. l. un.* §. 3. Præſes autem provinciæ mutuam pecuniam, fœnebremve ſumere non prohibetur. *h.* §. 1. An hoc mutatur per *l. pen. C. Si cert. pet.*? Neg. nam l. illa agit de præſide, qui ſumere prohibetur ab eo, qui apud ipſum litigat.

XI. *Ad l.* 40.] Pacta in continenti adjecta inſunt judiciis bonæ fidei, actionem formant, contractum quaſi renovant. *l.* 7. §. 5. *&* 6. *D. de Pact.* An & inſunt judiciis ſtricti juris? Non opinor, argumento deſumpto à ſenſu contrario, ex *d.* §. 5. Certe non inſunt ſtipulationi; quicquid enim ibi adſtringendæ obligationis eſt, id, niſi palam verbis exprimitur, omiſſum intelligendum eſt, *l.* 99. *in pr. D. de V. O.* quod tamen explicandum eſt de pactis adjicientibus, ſeu, quæ de alia re præſtanda ſunt inita, quam de ea, quæ ſtipulatione continebatur; Sed ſi pactum in continenti adjiciatur de re ſtipulatione comprehenſa, id ſub ea continetur; Conditionem enim ſtipulationis licet mutare, ſalva manente ejusdem ſubſtantia, quæ conſtat ex re promiſſa, dummodo hæc diverſitas illicò contrahentibus com-

placuerit. *l.* 1. §. 3. *in fin. D. de V. O.* Atque hu respicit *h. l.* si casus propositus benè examinetu Subtilitas hæc hodie est supervacua, quia pactum quodcunque parit actionem.

DE JUREJURANDO.

XII. *Ad l.* 3. §. 1.] Quacunque action quis conveniatur, si juraverit, proficiet ei jusju randum, etiamsi agatur actione pœnali. *h. l.* adc *l.* 13. §. 2. *l.* 28. §. 5. 6. & 7. *D. de jurejur. l.* 18 *C. Ex quib. caus. inf. irr.* quod accipiendum e de actione, quæ proprie est actio, ut si ex delict civiliter agatur, ubi innocentiam jurejurando ap probare licet, quo pertinet *l.* 6. §. 4. *D. de His qu not. infam.* at in judicio criminali seu accusation (quæ opponitur disceptationi privatæ in *l.* 16. *C Ad L. Cornel. de Fals.*) jusjurandum locum no obtinet, nec fidem meretur, neque honestum e & pium satis, jusjurandum deferri ei, quem sci mus pejeraturum esse, ut rectè traditur in *c. qu exigit.* 22. *q.* 2. ne crimina criminibus adjician tur, &, qui jam reus homicidii aut adulterii est ad priora quoque scelera perjurium adjungat maxime cum in causis criminalibus exigantur & testes idonei, & documenta apertissima, vel in dicia indubitata, & luce meridiana clariora *l. ult C. de Probat. l.* 34. *C. Ad l. Iul. de Adult.* ut reu criminis vix ipse ea, quæ commiserit, negar sufficiat. *l.* 16. *C. de Pœn.* Ita Senatus Frisiæ e indiciis indubitatis homicidam ad pœnam capi-

talem

alem condemnavit: Cæterum eſt caſus, quo efertur jusjurandum in cauſis criminalibus, non eo, ſed judici, cui litigator dediſſe aut promiſiſſe aliquid dicit, ſi is datum vel promiſſum probare nequiverit. *Auth. novo jure C. de Pœn. jud. qui al. judic.* Ad exemplum cauſarum criminalium ropter negotii gravitatem in matrimonialibus ırisjurandi delationem quidam non admittunt: Verum generali regulæ, *h.* §. 1. ibi *qua vis alia* amdiu ſtandum, donec iſta exceptio probeur.

XIII. *Ad l.* 5. §. 2.] Dato ſeu præſtito juejurando non aliud quæritur, quam an juratum it, remiſſa quæſtione an debeatur, quaſi ſatis robatum ſit jurejurando. *h.* §. 11. *Inſt. de Action.* Naſcitur igitur ex hoc jurejurando ad ſimilitudinem judicati nova actio in factum, exploſâ veterum diſtinctione, utrum formiter an informiter uratum ſit, *arg. dd. text. junct. l.* 9. §. 1. *D. de urejur.* Hæc etiam actio utilis vocatur in *l.* 11. *. fin. l.* 29. *D. eod.* Et hoc judicio non amplius principalis cauſa exercetur, ſed jusjurandum actoris conſervatur. *l.* 30. *D. d. t.* Si quis tamen neceſſitatem probationis ſubire velit, veterem actionem intentet; quod factum fuiſſe probabile eſt in *l.* 7. §. 7. *D. de Publ. in rem act.* niſi quis malit, ibi nomine tenus actionis veteris fieri mentionem, vel ſub appellatione veteris actionis hanc novam intelligi. add. *l.* 13. §. 3. *& ſeqq. D. h. t.* Imò plenior quandoque & utilior eſt

actio vetus actione hac novâ in factum stricti ju
ris, veluti si sit juratum super contractu bon
fidei, qui habet varias præstationes, quæ non in
sunt judiciis stricti juris. Ex *h.§.* deduce, si jura
mentum delatum sit præstitum, atque conden
natio secuta, appellationis remedium locu
non obtinere, jung. *l.* 12. §. 1. 2. *&* 3. C. *de* R.
Disquiritur, an appellationi locus relinquatur,
juramentum relatum sit præstitum? Negativa
eadem *h.* §. 2. ratio defendit, & ipse, qui retuli
elegit eam viam sponte, ut adversarii testimoni
& jurejurando causa decideretur, cum ipse jura
potuisset.

XIV. *Ad l.* 25.] Si reus juravit nemine
jusjurandum deferente, prætor id jusjurandu
non tuebitur. *l.* 3. *in pr. D. h. t.* cedit pro pact
h. l. l. 2. *D. eod.* Ideoque jusjurandum simplic
ter promissorium, v.g. *juro me tibi daturum vigi*
ti, non parit actionem, nisi jusjurandum
exemplum pacti legitimi etiam sit legitimum
veluti ex l. Julia & Papia, si libertus juraverit p
trono, se donum, munus vel operas officiales d
turum. *l.* 7. *l.* 8. *in fin. D. de Oper. libert. l.* 13. *in p*
D. de Acceptil. quo casu nasci verborum oblig
tionem asserui supr. *pos.* 2. Juramentum ite
confirmatorium inviolabiliter custoditur. *l.* 1.
Auth. seq. C. Si advers. vendit.

XV. *Ad l.* 31.] Causa jurejurando ex co
sensu utriusque partis vel adversario inferen
delato & præstito vel remisso decisa, quasi neg
tiu

ium transactum sit, prætextu novorum instrumentorum postea repertorum, aut perjurii non etractatur. *l.* 1. *C. de R. C.* Aliud dicendum de urejurando, à judice in dubiis causis exacto, quod judiciale vocamus. *h. l.* Atque hoc casu usjurandum ipso jure citra appellationem vel prætoriam restitutionem rescinditur, *arg. h. l.* uti sententia, quæ est lata ex falsis instrumentis, *it. C. Si ex fals. instrum.* Eadem ratio est, si post usjurandum judiciale præstitum de novo producantur testes, qui & aliquando instrumentorum nomine continentur. *l.* 1. *D. de Fid. instrum. l.* 99. . 1. *D. de V. S.* & in exercendis litibus eandem im obtinent, tam fides instrumentorum, quam depositiones testium; verba sunt *l.* 15. *C. de Fid. nstrum.* Per dubias causas hîc intelligitur, vel quando plenè utrinque probatum est, aut, quando probationes sunt parum idoneæ vel ancipites, atque ita comparatæ, ut nesciat judex, in quam partem inclinare debeat, quem sensum recipit inopia probationum in *l.* 3. *C. de R. C.* ut distinguatur à defectu probationum, ubi nullæ suppetunt probationes; quo casu omnimodo reum absolvere debet. *l.* 4. *C. de Edend.* An hîc causa est dubia, si, ut loquuntur, sit probatum semi-plenè per unum testem omni exceptione majorem? Nihil minus: Unius enim testis responsio audiri non debet, etiamsi præclaræ Curiæ honore præfulgeat. *l.* 9. §. 1. *C. de Testib.* Contrarium plerumque in Praxi observari solet, ordin.

Frisic. *lib.* 2. *tit.* 19. §. 4. Non igitur in suppl mentum probationis judex jusjurandum defer mulieri asserenti, se ab adolescente quodam e impraegnatam, *arg. d. l.* 31. Ex usu commu hîc judex saepe defert viro juramentum, quo ab omni suspicione purget.

XVI. *Ad l.* 34. §. 4.] Qui jusjurandum d fert, prior de calumnia jurare debet, se non c lumniandi animo, nec vexandi adversarium ca sa jurisjurandi conditionem deferre. *h.* §. S hoc jusjurandum de calumnia parentibus ac p tronis remittitur. *l.*16. *D. de Iurejur. l.* 7. §. 3. *de Obseq. patr. & parent.* add. *l.* 13. §. *pen.* *Damn. infect. l.* 8. §. *pen.* D. *Qui satisd. cog.* un negatio ex *h.* §. est tollenda, prout habet vet editio de anno 529. *aeque parentibus ac patronis r mittitur*, cum qua consentiunt Basilica, in quib ita legitur, οἱ οὐκ ὄμνουσι πατὴρ ἢ πάτρων h. *quod jusjurandum non praestat pater aut patron* Caeterum jusjurandum de calumnia generale σ κοφαντίας, quod pro toto processu praestatur, p rentibus ac patronis non remittitur in *l.* 2. C. *Iurejur. propt. calumn.* Et hoc jusjurandum c lumniae, quia propter utilitatem publicam e introductum, expressâ partium conventione r mitti nequit. *d. l.* 2. §. 4. *junct. l.* 38. *D. de Pac* Verum ex jure Canonico istius jurisjuran omissio validitati judicii nequaquam nocet, du non expressè, sed saltem tacitè fuerit praetermi sum. *c.* 1. *de Iurejur. propt. cal. in* 6°. Usus huju

juri

urisjurandi, licet in Curiis non adeo obſervari ſoleat, moribus hodiernis penitus non exolevit; Verum in Senatu noſtro Provinciali juramenti hujus exactio locum non obtinet, licet Zutphanienſes id in Reformatione legum Municipalium receperint. Exoleverat quoque apud Gallos regio jurisjurandi propter calumniam dandi, ſed lege nova in comitiis Aurelianenſibus in uſum revocatum eſt. Apud Noviomagenſes procuratores & clientes requiſiti juramentum calumniæ & malitiæ præſtare tenentur. Stat. Noviomag. *tit. de Procurat. art.* 24.

XVII. *Ad ejusd. l.* §. 6. *& l.* 38.] Abſolvitur reus actore non probante. *d. l.* 4. *C. de Edend.* vel, quod addendum eſt, jusjurandum non deferente. *h.* §. 6. Voco hoc jusjurandum voluntarium ſive in judicio ſive extra judicium pars parti deferat: Delatâ ita conditione jurisjurandi reus per judicem ſolvere vel jurare neceſſe habet, niſi referat jusjurandum. *l.* 9. *C. de R. C.* relatum mihi eſt jusjurandum neceſſarium; Manifeſtæ confeſſionis ac turpitudinis eſt, nolle nec jurare nec jusjurandum referre. *h. l.* 38. Quæ etiam ratio militat in actore qui poſt ſuſceptum onus probandi in eo defecit; Defertur enim juramentum vel in principio litis, vel in medio vel in ipſa ſententia definitiva. *l.* 12. *in fin. pr. C. de R. C.* Ergo & cum actor intentionem ſuam probare eſt conatus: Aliud eſt in eo, qui primò detulit jusjurandum, poſtea revocavit, atque ad proba-

tiones tranſitum fecit, hic iterum deferens pr-
pter nimiam levitatem & inconſtantiam non b
audiendus. *l.* 11. C. *eod.* Interdum tamen ex j-
ſta cauſa reus delatum jusjurandum recuſat, v..
quando quis judicium pati non cogitur, qui
contingit in querela non ſolutæ pecuniæ poſt 3.
dies *l.* 14. *§.* 3. C. *de Non num. pecun.* Quod ju-
cando ſecutus eſt Senatus Friſiæ in Curiæ app-
ritore. Juſta quoque recuſandi cauſa eſt, ſi de-
ratur ſuper facto alieno; iniquum eſt inquit I.
in *l.* 11. §. 2. *D. R. A.* ſuper facto alieno aliquei
jurare. Juramentum quoque delatum, quand-
que præcisè præſtandum eſt, ut in caſu *l. fin.*
de Fideicommiſſ. §. *fin. Inſt. de Fideicommiſſ. her.*
Cæterum jusjurandum non tantum à partibu,
ſed & à judice delatum, illatum vel in princip
litis, vel in medio vel in ipſa definitiva ſenten
ſub ipſo judice datur. *d. l.* 12. *in fin. pr.* C. *de R.*
Etiamſi igitur in cauſa concluſum, atque à par-
bus ulterioribus probationibus renuntiatum ſ,
nihilominus jusjurandum judiciale deferri pote
à judice, cui nunquam in cauſa concludi dic
Pontifex in *c. cum Iohannes. X. de Fid. inſtru*
Atque ſecundum hanc ſententiam in cauſa gra
judicavit Camera Imperialis.

DE IN LIT. JURANDO.

XVIII. *Ad l.* 5. *&* 6.] Non juratur in lite
in judiciis ſtricti juris, veluti ſi ex ſtipulatu v
ex teſtamento agatur. *h. l.* planè interdum
actio

a:ione stricti juris in litem jurandum est, ubi
t nen, ut ex subjecto exemplo apparet, JCtus
a utitur vocabulo juramenti in litem: Juratur
a tem in litem in actionibus in rem & in ad ex-
hendum, & in judiciis bonæ fidei. *h. l. 5. in pr.* &
i quibuscunque aliis judiciis, in quibus arbitrio
j dicis restitui quid debet. *l. 8. §. 1. & l. seq. D.*
r. am. l. 5. §. 1. D. Si quid in fraud. patr. Sed in
s omnibus ob dolum solum juratur in litem,
n etiam culpam. *h. l. 5. §. 3.* culpam intellige
vem vel levissimam; ob culpam enim latam
iam locus est huic jurijurando. *l. 2. C. eod.* An
actione empti hoc juramentum locum habet?
eg. Hîc requiritur, ut agatur de re restituenda
el exhibenda. *l. 2. D. h. t.* venditor autem tenetur
l tradendum. *l. 11. §. 2. D. de A. E.* Si traditio
i venditæ venditoris procacia non fiat, id quod
terest emptoris à Præside provinciæ æstimabi-
r. *l. 4. C. eod.* Ex *hh. ll.* colligo, actiones arbi-
arias distingui ab actionibus bonæ fidei & stri-
i juris. junct. *l. 3. §. 1. D. de Usur.*

DE CONDICT. CAUS. DAT.

XIX. *Ad l. 3. §. 2. l. 5. in pr. & §. 1.*] In con-
ractibus nominatis regulariter non datur locus
œnitentiæ, nec quod datum est repetitur, veluti
non steterit per locatorem, qui operas suas lo-
avit, quo minus eas præstet, totius temporis
nercedem accipere debet. *l. 38. D. Locat.* Sed
mbecillitati contractuum, ut loquitur vulgus,

innominatorum condonari ſolet, ut ibi pœnite
liceat. *hh. ll.* & agitur actione præſcriptis verb
ut id quod intereſt præſtetur, vel ſi meum re
pere velim, repetatur quod datum eſt, quaſi
rem datum, re non ſecutâ. *l.* 5. §. 2. *D. de Pr*
ſcript. verb. quæ condictio ob rem dati non dat
ex contractu nominato. *l.* 14. *C. de Reſcind. ven*
l. 6. *C. de Act. empt.* Hoc quoque ſingulare e
quod, licet obligatio naturalis impediat indeb
condictionem. *l.* 10. *D. de O. & A.* hoc tamen c
ſu, tanquam minus plena, in nudis terminis h
neſtatis & æquitatis conſiſtat, atque repetiti
nem ejus, quod datum eſt, admittat, ubi tam
non præceſſit pœnitentia, & hæc cauſa, pro q
pecunia data eſt, non culpa accipientis, ſed ca
fortuito non eſt ſecuta, condictione cauſa da
cauſa non ſecuta pecunia non repetitur. *l. pen.*
Condict. ob cauſ. dat. In Praxi hîc pœnitere n
licet; Conſentiunt LL. Antwerpienſium, *t*
53. §. 4.

XX. *Ad l. ult.*] Dedi pecuniam, ut mi
Stichum dares, non eſt emptio. *h. l.* non quod i
agatur de dominio transferendo. *l.* 75. §. *fin.*
de V. O. in emptione vero de re tradenda, *arg.*
pen. §. *ult. D. de Contrah. empt.* ſed quia pecun
fuit data, ut res ceu corpus; cum pecunia datu
poteſt dari ut pretium, aut quantitas, vel ut co
pus. *l.* 94. *D. de Solut. l.* 34. §. 4. *l.* 51. *D. de L*
gat. 1. ubi enim pecunia datur, ut pretium, St
chi emendi animo, eſt emptio venditio. *l.* 5. §.
D.

D. de Præscript. verb. Quod si, ut in priori casu, pecunia sub ea lege sit data, ut Stichus detur, & Stichus sit mortuus, condictione ob causam dati repetitur pecunia, atque is periculum non omnino sentit. h. l. quatenus tamen interest dantis pecuniam, Stichum non fuisse datum, periculo ipsius Stichus est. d. l. 5. §. 1.

De Condict. ob turp. caus.

XXI. *Ad l. 4. §. 3.*] Affectionis causa donatio collata in meretrices sustinetur, neque tantum quæ est perfecta traditione, subsistit, sed & si sola stipulatione vel pacto aliquid promissum sit, meretrix eo nomine actionem habet. l. 5. *in fin. D. de Donat.* turpiter quidem facit mulier, quod sit meretrix, sed non accipit turpiter, cum sit meretrix *h.* §. 3. Turpiter facere meretricem dubium non est, & turpissimam vitam ducere dicitur. *l. 43. §. 4. & 5. D. de R.N.* & passim meretricum vilitas notatur, quæ formam venalem habent, seque vulgi libidinibus prosternunt. *l. 20. & 22. C. Ad l. Iul. de Adulter.* Verum turpiter non accipit, cum sit meretrix, h. e. nil alienum à sua professione facit, quæ semel impudicitiam apud Ædiles professa quæstum quantum possit maximum facere satagat, noctes vendendo locandoque. Quæ tamen ratio meritò vana & ridicula esse censetur, ut causa sit turpis, & acceptio ob eam causam non sit turpis, atque ita effectus à causa separetur: Quare pro conjun-

junctione inhoneſtâ meretrici actio non con-
ditur, ne de ſua improbitate conſequatur acti-
nem, *l. 12. §. 1. D. de Furt.* promiſſio rei quæ n-
tura & jure gentium eſt turpis, ipſo jure non -
let, *l. 1. §. 5. D. de Dol. mal. l. 26. D. de V.*
Hinc ſi quis pro adoleſcente luxurioſo apud m-
retricem fidejuſſerit, mandati actionem cum
non habet. *l. 12. §. 11. D. Mandat.* Donatio
in concubinas collatæ ſuſtinentur. *l. 31. inpr.*
de Donat. ſed improbantur donationes, quas m-
lites conferunt in focarias ſuas, quæ habeban
magis, ut focum ſervarent, quam ut cum mili-
bus cubarent. *l. 2. C. de Donat. int. vir. & ux.*
ratio additur, ne fictis adulationibus illeceb-
ſisque blanditiis à focariis ſpolientur, quæ c
poſt mortem militum ceſſet, ideo heredes
inſtitui potuiſſe conſtat ex antiqua inſcriptio
D. M. M. *Aureli vitalis militis Valeria Fauſtina f-*
caria, & heres ejus bene merenti poſuit. Morib
item hodiernis inhoneſtæ erga meretrices, -
que etiam concubinas donationes ſunt prohi-
tæ, ab eiſque non immeritò tanquam ab indig
& inhoneſtis perſonis auferuntur.

DE CONDICT. INDEB.

XXII. *Ad l. 2. §. 1.*] Qui ſolvendi anim
dat, quod non debet, magis vult negotium d-
trahere quam contrahere. *§. 1. in fin. Inſt. Qu*
mod. re contr. obl. atque ideo indebitum adſcri-
tur quaſi contractui in *l. 5. §. 3. D. de O. & A.*

p-

n. Inst. de Oblig. quæ quasi ex contr. Quid si ita
lvatur, ut, si ita apparuisset esse indebitum,
ddatur? Negotium inter eos contractum est.
§. hoc ipso aliquid negotii geritur. *l. 33. D. de
ondict. indeb.* neque tamen hoc negotium efficit
rum contractum, sed ut, præter id quod agitur
presse, tacita obligatio nascatur ex hoc quasi
ontractu. *l. 13. §. fin. in fin. D. Commod.* & solu-
um conditione indebiti repetatur. *h. §.* Cessat
utem repetitio, si quis sciens se debere solvat.
1. D. h. t. etiamsi hâc mente dederit ut repete-
et. *l. 50. D. eod.* Cæterum qui dubitant, magis
ccedunt ad ignorantes & errantes, & licet vi-
eantur mediæ cujusdam conditionis inter scien-
es & ignorantes, pro ignorantibus tamen ha-
entur, *arg. l. 1. D. de Legat. 3.* ac quod ita sol-
unt, repetunt. *l. fin. C. h. t.* in re obscura melius
st favere repetitioni, h. e. condictioni indebiti,
quam adventitio lucro. *l. 41. §. 1. D. de R. I.*

XXIII. *Ad l. 10. 16. 17. & 18.*] Debitor
n diem ideo debitor est, ut ante diem solutum
repetere non possit. *h. l. 10.* quod exaudiendum
est de die certo; at quando dies incertus est sim-
pliciter, an & quando sit extiturus, veluti cum
Titius magistratum inierit, cum uxorem duxe-
rit, hic dies condictionis instar obtinet, ut solu-
tum ante adventum ejus recte repetatur. *l. 56.
D. h. t.* Sin agatur de die quidem incerto, sed
quem venturum esse certum est, veluti si cum
moriar dare promisero, non repetitur solutum
ante

anteadventum illius diei *h. l.* 17. qui quidem o tempore nondum existebat, sed cedebat, h. obligatio jam erat nata. *l.* 213. *D. de V. S.* quod juvat aliquid ad *h. l.* 16. §. 1. Eadem est ratio conditionis, quæ si sit talis, ut non possit non existere, solutum non repetitur. *h. l.* 18. sed solutum repetitur, si possit non existere. *h. l.* 5. *in pr.*

XXIV. *Ad l.* 19. §. 1. *l.* 44. *l.* 65. §. *u.*] Indebitum, quod condictioni indebiti locum facit, est vel ex re, vel ex personis; Ex re, vel quod omninò non debetur, vel quod per exceptionem perpetuam perimi potest. *l.* 26. §. 3. *D. h. t.* modò exceptio sit comparata in favorem excipientis, ut accidit in SCto de intercessionibus; ubi vero in odium ejus cui debetur, exceptio datur, perperam solutum non repetitur, ut in SCto Macedoniano. *l.* 40. *D. eod.* Quod igitur propter exceptionem doli mali in effectu exigi non poterat, perperam solutum repetitur. *l.* 7. *D. de Condict. caus. dat.* exceptio enim doli mali, in qua tractatur de damno vitando, est favorabilis & naturali æquitati conveniens. Indebitum autem ex personis est, si quod alii debetur, alii solvatur, aut id quod alius debebat, alius quasi ipse deberet, solvat. *h.* §. *ult.* & hoc casu repetitio competit. *h.* §. 1. quando quis solvit suo nomine, putans se principaliter teneri, *arg. l.* 6. *C. de Condict. indeb.* Sed nulla repetitio conceditur ei, qui sciens nomine debitoris solvit, quò referre solent *h. l.* 44.

nam

rem & ſolvendo quiſque pro alio invito & igno-
rante liberat eum. *l.* 39. *D. de N. G.*

XXV. *Ad l.* 21. *& l.* 26. §. *pen. l.* 32. *pr. &* §. *ult.*] In legato generali ſingulare eſt, ut electio tribuatur creditori ſeu legatario. §. 22. *Inſt. de Legat.* & ut in legato ſub alternatione relicto perperam ſolutum non repetatur. *l.* 19. *D. de legat.* 2. Cum ex contractu generaliter aut alternative debetur, electio tribuitur debitori, utram rem præſtet. §. 33. *Inſt. de Action. l.* 10. §. *fi. D. de I. D.* ita tamen ut alterutram ſolidam præſtet. *l.* 34. §. *pen. D. de Solut.* & ſi, cum ab eo debitore duæ res alternative debentur, utraque ſolvatur, debitori electio repetendi quam velit, conceditur. *l. pen. C. de Condict. indeb.* atque ita abrogatur deciſio *h.* §. *pen.* Sed ſi poſt ſolutionem utraque res vel alterutra interierit, nihil repetitur. *h. l.* 32. *in pr.* Plane ſi in debito alternativo una ſolvatur, electio etiam fuit conceſſa debitori. *d. l.* 32. §. *ult.* quamvis creditori arbitrium retinendi tribuatur, ſi duo ſint alternativè obligati. *h. l.* 21.

XXVI. *Ad l.* 26. §. 1.] Improbatur anatocismus, ſeu uſuras uſurarum exigere non licet. §. 1. ut infamiæ pœna irrogetur ei, qui uſuras uſurarum exegerit. *l.* 20. *C. Ex quib. cauſ. irr.* ſuccedunt uſuræ vicem fructuum. *l.* 34. *D. de Vſur.* fructuum uſuræ non debentur. *l.* 15. *D. eod.* ne accesſionis acceſſio. *l. ult. C. d. t.* Hæc ita procedunt, ſi non mutetur perſona debitoris;

Nam

Nam si, v.g. tutor exigat à debitore pupilli usuras atque eas in usus suos convertat, vel in restituendis moram committat, harum usurum usuras pupillo tutor dare cogitur, uti si, cum usuræ pupillaris pecuniæ, quas tutor debuit, mutato debitore ad creditorem transferuntur, non est anatocismus, aut renovatio vel continuatio usurarum inter eosdem, & sors nova efficitur. *l.* 7. §. 12. *l.* 58. §. 1. *& fin.* D. *de Admin. tut.* Pœnæ quoque usuras exigere prohibemur *l. ult.* D. *de Magistr. conven.* sed mulctæ usuram fiscus exigere potest, si condemnatus intra tempora judicati non solvat. *l.* 1. C. *de Fiscal. usur.* Et moribus in debitis fisci & civitatum obtinuit, ut usuras in sortem redigere, ejusque usuras petere liceat: Eadem est ratio annuorum redituum, ex quorum pensionibus præteritis novum reditum constitui posse receptum est. Supra duplum etiam usuræ non debentur. *h.* §. 1. h.e. supra duplum & alterum tantum usurarum nomine solvendum, ut debitor quingentorum aureorum omnino cogeretur, si mille aurei debeantur, *arg. Nov.* 121. *c.* 1. *&* 2. Hoc tantum intelligebatur de usuris solvendis, usuræ per tempora solutæ non proficiunt reo ad dupli computationem. *l.* 10. C. *de Vsur.* Jure novissimo etiam particulares solutiones & per diversa tempora solutæ in duplum computantur. *d. Nov.* 121. *c.* 1. *&* 2. *Nov.* 138. Ordines Frisiæ placito suo publicato Anno 163. *d. l.* 10. in usum revocarunt constituentes, usuras

non solutas sortem non posse superare, annuatim verò solutas, licet semel sortem æquaverint, postea tamen sorti non imputari.

EXERCITATIO DUODECIMA,

RESPONDENTE JUSTO VYGH.

DE CONDICT. SINE CAUSA.

I. *Ad l. ult.*] Quæ proposuit contra regulas juris avunculo nubere, ei dedit pecuniam in dotem, si non sequatur matrimonium, pecunia repetitur, vel condictione sine causa. *h.l.* vel condictione ob causam dati causa non secuta. *l. 1. C. de Condict. ob caus. dat.* Idem statuendum est, si matrimonium de facto secutum fuerit; sive hoc factum sciverint sive ignoraverint contrahentes, ratio *h. l.* eadem militat. Sed hæc distinctio locum obtinet, cum de jure fisci agitur, ut, si scientes illicitas nuptias contraxerint, pecunia data confiscetur. *l. 4. C. de Incest. nupt.* Ita judicavit Senatus Sabaudiæ.

DE CONDICT. FURT.

II. *Ad l. 1. & 12. §. ult.*] Ipsam rem furto ablatam persequimur condictione furtiva. *§. fin. Inst. de Obligat. quæ ex dol. nasc.* quod singulare

est, nemo enim rem suam condicere potest n
furi. *l. fin. D. Vsufr. quemadm. cav. l. 1. §. 1. D.*
Condict. triticiar. unde illud, omnis condictio
fure degenerat. Cæterum condictio hæc vert
quidem, ubi de re ipsa agitur subrepta, est
dandum, sed effectu & in rei veritate est ad res
tuendum, vid. *l. 29. §. 1. D. de V. O.* nam in
furtiva soli domino condictio competit. *h. l.*
l. 14. §. 16. D. de Furt. vel ei qui interpretatio
juris pro domino habetur, qualis est tutor, cu-
tor. *l. 56. §. pen. D. de Furt.* Quod tamen intel-
gendum est de condictione certi, condictio eni
incerti etiam non domino conceditur, veli
creditori, cui res pignori obligata surrepta e.
h. §. ult. quò referenda est *l. 22. in pr. D. de P-*
nor. act. atque hac in certi condictione perseq-
mur possessionem. *l. 25. §. 1. D. de Furt.* Quom-
do & locator, si quis, inspiciente colono, m-
sem sustulerit, condicit frumentum, & ut id
ciat, colonus ex conducto cum domino ag
l. 60. §. 5. D. Locat. add. *l. 52. §. 8. D. de Fu.*
Sed & ipse colonus condictione furtivâ cei
experiri potest, quia fructus, ut primum dec-
ptus esset, ejus esse cœpit. *l. 26. §. 1. D. de Fu.*
Actio furti pœnalis datur ei, cujus interest. *d.*
14. §. 16. D. Furt. ex honesta causa *l. 11. D. e.*
modò & is rem tenuerit domini voluntate, *l. 8.*
D. d. t.

III. *Ad l. 9.*] Condictio furtiva, quia hab
rei persecutionem, heredem quoque furis ob-
ga

git. *l.* 7. §. 2. *D. de Condict. furt.* unde verba, *amvis morte tutoris intereant*, in *l.* 10. *D. de Tu-l. & rat. distrah.* non sunt referenda in *l.* 9. §. . *D. eod.* ad condictionem, sed ad cæteras tiones ibi enumeratas: Datur autem hæc con-ctio contra heredes furis in solidum. *h. l.* sed redes conventi actione rerum amotarum, licet ec in multis comparetur condictioni furtivæ. *6.* §. 4. *D. Rer. amot.* propter honorem trans-ti matrimonii. *l.* 2. *D. eod.* non tenentur in soli-m, sed quantum ad eos pervenit. *l. ult. C. d. t.* um divortii causa uxor res mariti amovet, le-us coërcetur. *l. pen. D. R. A.* Ab herede, qui m defuncto eadem persona esse intelligitur, in ejus jus universum succedit, distinguitur pa-r, qui si filiusfam. furtim commiserit, aut si fi-l. res mariti amoverit, actione de peculio non netur in solidum, sed quatenus ad eum perve-it. *l.* 3. §. *pen. D. de Pecul. l.* 3. §. 2. *D. Rer. mot.*

DE EO QUOD CERT. LOC.

IV. *Ad l.* 2. §. 1.] Distinguuntur actiones bitrariæ ab actionibus bonæ fidei, & stricti ju-s. §. 28. *junct.* §. 31. *Inst. de Action. l.* 5. *in pr.* §. *ult. cum l.* 6. *D. de In lit. jur. l.* 3. §. 1. *D. de fur.* An, quia actiones per se stricti juris ex ac-denti fiunt arbitrariæ? Pessimè, quemadmo-um ridiculum esse dicit JCtus, eandem & ut duam & ut nuptam admitti in *l.* 100. *D. de C.*

& D. Excipitur actio arbitraria de Eo quod c-to loco, quæ origine est stricti juris, quia ex ſtipulatione venit. *h.* §. 1. ſed quia actio ex ſtipulatu alio in loco inſtituitur, quam de quo conventum erat, efficitur arbitraria, atque ita actio ex ſtipulatu eadem manebit, ſed quæ, ſi in alio loco moveatur, novam induit qualitatem, diverſam ab actionibus ſtricti juris; ubi judex ad certam quantitatem, quæ ſtipulatione comprehenſa eſt, adſtringitur. *l. 99. in pr. D. de V. O.* §. 33. *Inſt. de Action.* Non tamen ut loci, ſic & temporis adjectio actionem facit arbitrariam; ſi tempus ſolutioni dictum eſt, datur actio ex ſtipulatu. *l. 1 D. de Re jud. l. 114. D. de V. O.* quomodo utilitas temporis conſideratur in *l. 4. D. h. t.* An autem reus poſſit conveniri hac actione arbitraria quocunque loco habetis. *aſſ.* 7.

V. *Ad l.* 8.] In omnem cauſam fidejuſſor acceptus videtur, quæ poteſt naſci ex ea numeratione, de qua agit *l. 56. §. 2. D. de Fidejuſſ.* Verum fidejuſſor, licet rei locum obtineat. *l. 4. I. D. eod.* ex mora rei non convenitur in uſuras: mora quidem rei nocet fidejuſſori. *l. 88. D. de V. O.* ſed ut obligatio perpetuetur; nam quemadmodum debitor poſt mortem interitu rei non liberatur, atque obligatio ipſius perpetuatur & conveniri poteſt, quaſi res adhuc extaret. *l. 23 & 91. D. de V. O.* ita & fidejuſſoris obligatio durat, atque ſi res poſt moram perempta ſit, in æſtimationem tenebitur. *l. 58. §. 1. D. de Fidejuſſ.*

on etiam ut obligatio fidejussoris simpliciter in
ortem accepti augeatur, nisi ita conventum fue-
t, vel si fidejussor se in omnem causam obliga-
erit. *l.* 54. *D. Locat. l.* 10. *C. de Fidejuss. l.* 68. §. 1.
. *eod.* atque hæc sententia in Praxi recepta est.
. Transisulan. *p.* 2. *tit.* 12. §. 6.

DE CONSTIT. PECUN.

VI. *Ad l.* 11. §. *ult.*] Constitutum ἀντιφώνη-
ις adsimile est fidejussioni, nam nec constitu-
ione nec fidejussione obligatio prior novatur.
18. §. *fin.* & *l.* 28. *D. h. t.* Distinguitur tamen à
dejussione, quod constitutum fiat nudo consen-
u, non verbis solennibus, directis, civilibus,
ulla interposita stipulatione. §. 9. *Inst. de Action.*
tque sustineatur beneficio prætoris, cui grave
idebatur fidem fallere. *l.* 1. *D. h. t.* fidejussio vero
non nisi per stipulationem & nomine alieno dun-
axat constituatur. *l.* 1. §. 8. *D. de O. & A. l.* 12.
C. *de Fidejuss.* Præterea si quis centum aureos
debens ducentos constituat, in centum tantum-
modo tenetur. *h.* §. aliud est in fidejussore, qui,
si se obligaverit in majorem summam quam de-
bet reus principalis, omnino non obligatur, h. e.
ut ne quidem usque ad summam concurrentem
fidejussio subsistat. *l.* 8. §. 7. *D. de Fidejuss.* Sed si
quis in majorem summam, quam erat rogatus,
intercessit pro debitore, qui tantam summam
debebat, usque ad summam concurrentem actio-
nem mandati habet. *l.* 3. §. *ult.* & *l. seq. D. Man-*

dat. quò respicit *l. 33. D. eod.* Moribus hodie nis sublatis stipulationum solennitatibus ide hîc servatur in fidejussione, quod in constituto

VII. *Ad l. 16. §. 1.*] Qui ita fuit obligatu ut in Italia solveret, si in provincia habuit don cilium, utrobique convenietur. *l. 19. §. fin. D. Iudic.* sed in provincia est conveniendus actio arbitraria de eo quod certo loco habitâ comm moratione, loci, in quo solvi debuit. *d. §. 3 Inst. de Action.* quæ actio arbitraria non est inte tanda ubivis locorum, & ubicunque stipulat in promissorem inciderit, sed ubi hic forum so titur; in loco contractus, vel domicilii, quom do vocabula, *ubique* in h. §. & *quocunque loco* l. 43. D. de Judic. explicantur pro quocunq loco, quo agi potuisset, si locus adjectus no fuisset: Eandem explicationem recipit *l. 2. D. de Condict. indeb.*

VIII. *Ad l. 21. §. 2.*] In obligatione pu dies cessit & venit. h. e. obligatio est nata, debitum confestim peti potest. *l. 41. §. 1. l. 11 §. 1. D. de V. O. l. 213. D. de V. S.* licet debitor ne statim cum sacco adesse paratus cogatur, pr expedienda solutione & obligationis executior aliquod temperamentum temporis merito in dulgendum sit. *l. 105. D. de Solut.* quod tempus quia hîc non est expressum, arbitrio judicis de terminandum relinquo. *arg. l. 1. §. ult. D. de Iur delib.* Ex natura constituti si sine die constitua tur, nec statim solvatur, dantur decem dies *h. §*

De

Debitori quoque qui fatetur se debere, atque paratum se esse dicit ad solutionem, idem tempus quod post condemnationem reis indultum est, conceditur. *l. 21. D. de Iudic.* quod tempus fuit olim 30. dierum ex l. 12. tabb. juxta verba, *æris confeßis rebusque jure judicatis triginta dies justi sunto*, pòst duorum mensium. *l. 1. C. Theod. de Usur. rei judic.* tempus hoc vocatur legitimum. *l. 4. §. 5. D. de Re jud. l. 1. C. de Usur.* rei jud. spatium statutum. *l. ult. C. de Execut. rei jud.* hodie est quatuor mensium. *l. 2. C. de Usur. rei jud.* Inter quos judicati agi nequit. *l. 7. D. de Re jud.* neque interim currunt omnes effectus moræ, unde explicanda hæc verba, *& suâ naturâ res ante rem judicatam interciderit. l. 14. §. fin. D. Depos.* Usuræ tamen, sicut judicio cœpto durant, *l. 35. D. de Usur.* ita etiam currunt usuræ ex pristina causa debitæ post sententiam à qua appellatum est usque ad sententiam secundam, quâ judex appellationis condemnationem confirmavit. *l. ult. D. de Re judic. l. 24. D. de Appellat.* post quadrimestre spatium à die sententiæ computandum currunt usuræ centesimæ maximæ. *d. l. 2. & 3. C. de Usur. rei jud.* Neque omnino temporis ista intercapedo lucrum adferre debet judicato, non enim interim fructus suos faciet. *l. 3. in pr. D. de Usur.* neque eadem juris indulgentiâ ad creditorum frustrationem abutetur aut oppositam ab eis compensationem prætextu dilationis.... *l. 16. D. de Compensat.*

COMMODATI VEL CONTR.

IX. *Ad l.* 5. §. 2. 5. *&* 10.] In actionem pi gnoratitiam venit dolus & culpa, ut in commo dato, ubi tamen & venit custodia. *l.* 13. §. 1. *D. d Pign. act.* quam explico de diligentia exactiss ma, de qua commodatarius tenetur ex natur contractus, qui commodatarii utilitatem con cernit. *h.* §. 2. atque ita custodia diligens in *h* §. 5. sumitur pro custodia diligentissima. Inte dum tamen in re commodata solus dolus præst tur, veluti si quis commodaverit sponsæ suæ v uxori, quò honestius culta ad se deduceretu *h.* §. 10. Moribus hodiernis jocalia quæcunq à sponso sponsæ altera nuptiarum die, vulg *morgen-gaven*, dantur, non obstante generali bo norum communione, soluto morte matrimoni sponsa aut ipsius heredes præcipua habent; I judicavit Senatus Frisiæ de arrha *den trou-pe ninch.* Si culpa commodatarii res commodata f facta deterior & reddita, non videbitur reddit quæ deterior facta redditur, nisi id quod intere præstatur *l.* 3. §. 2. *D. h. t.* ad quod actione com modati tenetur. *l.* 10. *D. eod.* adeoque si commo datarius offerat intertrituræ sive deterioration pretium, commodans ipsam rem recipere cog tur *arg. d. l.* 10. *& ult. D. h. t.* utique si deterio ratio sit modica, sin gravior, ut ipsam rem hab re non expediat, summa ratio suadet, æstimati nem rei integræ à commodatario præstanda

esst

ſe. De *h. l.* §. *fin.* an poſſint duo ejusdem rei omini & poſſeſſores eſſe, dicam infra ad *l.* 3. . 5. *de A. P.*

X. *Ad l.* 18. §. *fin.*] Commodatarius ob imenſas ὡς ἐνέχυρον quaſi pignoris jure rem comodatam retinet. *l.* 15. *in fin.* & *l.* 59. *D. de Furt.* ed, ſi ſolvere paratus eſſet dominus, illud pignus berabitur. *l.* 6. §. 1. *D. Quib. mod. pign. ſolv.* Gaudet etiam commodatarius jure penſationis. . §. *fin.* ſed non aliter, quam ſi fortè ob rei deeriorationem in æſtimationem ſit condemnanlus, nam prætextu debiti reſtitutio commodati on probabiliter recuſatur. *l. ult. C. Commod.* & compenſatio locum demum habet, quando utrinque quantitas, non etiam corpus, debetur. *l.* 18. *in pr. D. de Pignor. act.* quomodo reſtringenda eſt *l. fin. C. de Compenſation.* ubi depoſitum excipitur, ne ſub prætextu compenſationis depoſitarum rerum quis ex actione defraudetur, quod intelligendum eſt, ſi depoſita ſit quantitas, aut præſtanda corporis depoſiti æſtimatio, exceptio enim debet eſſe de regula, atque hoc etiam ante Juſtinian. obtinuiſſe colligi ſolet ex loco *Pauli* 2. *Recept. ſentent. tit.* 12. §. *ult.*

De Pignor. act.

XI. *Ad l.* 1. *in pr.*] Pignus ſignificat vel ipſam rem pignoratam. *l.* 29. *in pr. D. de Pignor.* vel contractum realem. §. *ult. Inſt. Quib. mod. re contrah. oblig.* vel ipſam obligationem unde ne-

xus pignoris. *l. 33. D. Fam. erciſc.* vel jus cre- tori in re conſtitutum. *tit. D. Quib. mod. pig ſol.* Inter pignus & hypothecam tantum nom- nis ſonus differt. *l. 5. §. 1. D. de Pignor.* quantu ad effectum obligationis, quantum ad perſec- tionem & diſtractionem attinet, *§. 7. Inſt. Action.* Verum aliàs non eſt eadem ratio pign- ris & hypothecæ; nam pignus propriè conſ- tuitur in re mobili. *l. 238. §. 2. D. de V. S.* perficitur rei traditione. *§. fin. Inſt. Quib. mod. contrah. obl.* hypotheca eſt rei immobilis, & ſi traditione nuda etiam conventione contrahitu *h. l. d. §. 7.* Quæ tamen differentiæ non ſu perpetuæ, nam & pignori prædia leguntur e oppoſita. *l. 15. l. 18. §. 2. D. h. t. l. 4. C. de Pi- nor.* & pignus non ſola traditione, ſed & nu conventione conſtituitur. *h. l. 1.* & ita freque tiſſimè ſub vocabulo pignoris, etiam res, qu tradita non eſt, comprehenditur, & neque i frequenter ſub actione pignoratitia venit etia hypothecaria. *l. 41. D. h. t. l. 3. §. 3. D. Ad exhi l. 7. §. 12. in fin. D. Commun. divid. l. 19. D.* Except. rei jud.* unde inferri ſolet, ſtatuta de p gnore loquentia tam de immobilibus quam m bilibus eſſe accipienda, cum verborum propri tas, quæ in ſtatutis obſervatur in uſu conſiſta niſi materiæ aut ſubjecti ratio diverſam conje cturam præbeat.

XII. *Ad ejusd. l. §. fin.*] Si in totum in ma teria erretur, venditio eſt nulla. *l. 9. §. fin. D.*

Co

ontrah. empt. ſic &, qui vas aurichalcum pro ıro vendidit, ignorans, tenetur, ut aurum quod endidit, præſtet. *l.* 45. *D. eod.* Ita nulla eſt ven- tio, ſi menſa argento cooperta pro aurea ve- eat, & pecunia eo nomine data condicitur. *l.* 41. . I. *D. d. t.* ſed ſuſtinetur venditio, ſi quid inau- ıtum pro auro vendatur, quia inauratum ali- uid auri habet. *l.* 14. *D. d. t.* Quod ſi me virgi- em emere putarem, cum jam mulier eſſet, mptio valebit. *l.* 11. *D. de Contrah. empt.* verum ontra venditorem ſcientem competit actio ad eſolvendam emptionem, ut pretio reſtituto nulier reddatur. *l.* 11. *§.* 5. *D. de A. E.* Error in nateria non vitiat ſtipulationem neque pignus. . *§. fin. l.* 22. *D. de V. O.*

XIII. *Ad l.* 4.] Si convenerit, ne liceat pi- nus diſtrahere, ſi præceſſerit denuntiatio trina, debitor ceſſaverit, non obſtante conventione liſtractio eſt licita. *h. l.* fortè, quia talis conven- io adverſatur ſubſtantialibus pignoris, cujus fi- ıis eſt, ut ceſſante debitore remedio pignoris onſtituti creditor ſuum conſequatur: Denun- iatio etiam neceſſaria videtur, quando ſimplici- ter citra conventionem de diſtrahendo pignus traditum eſt, alioqui creditor furti obligatur. *l.* 73. *D. de Furt.* Quomodo autem ſi ſit conven- tum, ut liceat pignus diſtrahere, diſtractio pro- cedat, dixi ſupra ad *l.* 13. *D. Quod met. cauſ.*

XIV. *Ad l.* 9. *§.* 3.] Ut naſcatur actio pi- gnoratitia, omnis pecunia exſoluta eſſe debet, aut

aut eo nomine ſatisfactum creditori. *h.* §. quo tamen intelligendum eſt de exercitio action pignoratitiæ, ceu effectu actionis natæ, ut cit ullum metum exceptionis efficaciter intenta poſſit, nam pignoris contractus ſola traditio perfectus actionem parere debet, licet non ſt tim in actum deducatur, ad exemplum action ex empto. *l.* 13. *§.* 8. *D. de A. E.* An igitur ju pignoris luendi ſpatio 30. vel 40. annorum pr ſcribi poteſt? Affirmativa ſententia propugn bitur, *arg. l.* 3. *C. de Præſcript.* 30. *vel* 40. *an* Contrarium obſervat Praxis, ut licet collige ex LL. R. Velaviæ, *tit.* 25. *§.* 8. Zutphanie ſium, Reform. Zutphan. *tit.* 12. *§.* 3. Statut. Zu phan. *tit.* 14. §. *ult.* Ruremundenſium, *p.* 3. *t.* §. 2. *art.* 6. Antwerpienſium, *tit.* 6. §. 6. & j dicato Sabaudiæ cum ſimm. juxta illud vulgatu *een jaer loeſs, hondert jaer loeſs:* Pactum etiam retro vendendo, quo cavetur, ut quandocunq venditor vel ipſius heredes pretium obtulerir res vendita reſtituatur, ejuſdem naturæ eſſe no ſine fundamento docent quidam, nihil enim conventione actum videri poteſt, quam ut eſ perpetuum jus redimendi, atque perpetua acti atqui perpetuas actiones longiſſimi tempo præſcriptione excludi conſtat. ex *d. l.* 3. *& l. ſe* maxime cum ab initio actio ex vendito in perſ nam venditori competat. *l.* 2. *C. de Pact. in empt.* Verba autem illa *quandocunque*, *omni tem pore*, *in infinitum*, ſine *temporis præfinitione* re

piu

pint interpretationem à jure communi, ut restringantur ad annos 30. nisi expressè contrahentibus diversum placuerit. Atque hanc sententiam probavit Senatus Sabaudiæ: Contraria, quod ne quidem huic pacto centum vel pluribus annis præscribatur, recepta est in Camera Spirensi, eamque approbavit Augustus Elector Saxoniæ.

XV. *Ad l. 16. §. 1.*] Quod emptionem venditionem recipit, etiam recipit oppignorationem. *l. 9. §. 1. D. de Pignor.* excipitur res aliena, quæ, licet recte vendatur, *l. 28. D. de Contrah. empt.* non tamen oppignoratur. *tit. C. Si res alien. pign.* quia in pignore res ipsa afficitur, sed in venditione persona venditoris duntaxat obligatur, qui non cogitur accipientem facere dominum. *l. 25. §. 1. D. de Contrah. empt.* Sed datur decepto creditori actio pignoratitia contraria. *d. §. l. 9. in pr. D. de Pignor. act.* quæ actio non statim supponit contractum fuisse validum, *arg. l. 62. §. 1. D. de Contrah. empt.* Cæterum non exigo dominium verum, sufficit dominium quasi, quale habet bonæ fidei possessor. *l. 2. C. Ubi in rem act.* Cui interim bona fides præstat tantum, quantum veritas. *l. 136. D. de R. I.* idem jus ei penè tribuitur, quod domini prædiorum habent. *l. 25. §. 1. D. de Usur. l. 48. in pr. D. de A. R. D.* quare & ille rem bona fide possessam oppignorare non prohibetur. *l. 18. D. de Pignor.*

XVI. *Ad l. 22. in pr. & l. 24. §. 2. & l. pen.*]

Cre-

Creditor ob rem debitoris ſubreptam, quæ n fuit pignoris jure obligata, actionem furti n habet. *l.* 49. *D. de Furt.* ſed ſi res pignori data ſubrepta, creditor furti actionem habet, non ſ lum contra extraneum, ſed & contra dominu *l.* 12. §. *fin. l.* 14. §. 5. 6. & 16. *D. eod.* Sub h tamen diſcrimine, ut, ſi agatur contra extr neum, dupletur vel quadrupletur ſumma ipſi pignoris, ſin contra debitorem, ſumma pecun debitæ & uſurarum ejus. *l.* 87. *D. d. t.* & h quod debitor eo nomine ſolvit, nullo modo r cipit. *l.* 79. *D. eod. tit.* ratio eſt in *l.* 46. *D. de R.* quod autem conſecutus eſt ab extraneo imput debito. *h. l.* 22. *l.* 15. *in pr. D. de Furt.* Ita, ſi cred tor vendiderit pignus pluris quam debebatur, ſ perfluum pretii cum uſuris reſtituere cogitur j dicio pignoratitio, nec audietur, ſi velit empt rem delegare. *h. l. pen.* ſed debitor expectare d bet, uſque dum pretium creditor exegerit ab em ptore, vel ei periculo venditoris adverſus em ptorem ſint mandatæ actiones. *h.* §. 2.

XVII. *Ad l.* 26.] Teſtamento quoque pi gnus conſtituitur. *h. l.* ſed hæc conſtitutio nih aliud eſt, quam conteſtatio & ordinatio defunct & quidem ſolius, non eſt contractus, nam teſta mentum celebratur uno contextu. §. 3. *Inſt. d Teſtam. ord.* h. e. non debent actus alieni teſta mento intermiſceri. *l.* 21. §. *fin. D. Qui teſtam fac. l.* 28. *C. de Teſtam.* At verba, *contraxerunt, geſſerunt*, non ſpectant ad jus teſtandi. *l.* 20. *D de*

V. S. Et contractus non unius, sed duorum
[...]riumve voluntate perficiuntur. *l.* 1. §. 3. *D. de*
[...]*ct. l.* 31. *D. de O. & A.* Neque etiam nomen
[...]ntractus meretur pignus prætorium aut judi-
[...]le, sed contractus dicitur pignus, quando ex
[...]nventione contrahentium res traditur credi-
[...]ri, de quo agitur in §. *ult. D. de Pignor. act.*

XVIII. *Ad l.* 39.] Si debitor præsente cre-
[...]tore fundum illi obligatum vel pignori datum
[...]ndiderit, non nocet hoc creditori, cum ideo
[...]ssus sit hoc venire, quod sciebat, ubique sibi
[...]gnus durare. *l.* 8. §. 15. *D. Quib. mod. pign. solv.*
[...]d si ex parte heres institutus universam vendi-
[...]rit hereditatem, præsentibus coheredibus, &
[...]n dissentientibus, præsentia non nocet, evi-
[...]us rebus, nisi coheredes pretium quoque rece-
[...]rint, *l.* 12. *D. de Eviction.* Nocet quoque scien-
[...]a & præsentia, si me volente & sciente fundum
[...]ndideris, in quo usumfructum habebam, ut
[...]umfructum petenti obstet doli exceptio. *l.* 4.
[...] 12. *D. de Dol. mal. except. jung. l.* 38. *§.* 1. *D.*
[...] *Donat. int. vir. & ux.* Si heres fundum mihi
[...]gatum vendiderit me præsente, non fundum
[...]d pretium ejus duntaxat petere possum. *l.* 92.
[...]*. de Legat.* 1. Ita qui cautionem manu sua con-
[...]ripsit, qui non potest prætendere ignorantiam
[...]orum, quæ cautione continebantur, sibi præju-
[...]icat, atque consensus ei obligationem dat.
[...] 26. *§.* 1. *D. de Pignor.* Creditor quoque, qui
[...]enditione pignoris à debitore facta, tabulis

emptio-

emptionis ſubſcribit, conſenſiſſe & pignus re-miſiſſe intelligitur. *d. l.8.§.15.D. Quib. mod. pig. ſolv.* Add. *l.3. C. Quod cum eo qui in al. pot. l.. C. de Reb. alien. non alien.* Sic qui inſtrumen alicujus ſubſcripſit tanquam fidejuſſor, effica-ter ex fidejuſſione obſtringitur. *l. 15. C. de A-min. tut.* Quomodo etiam deciſum fuit, excid-ſe jure protopraxias ſeu prælationis notariur, qui dum conficeret inſtrumentum, ſuam in b-nis debitoris hypothecam ſiluerat: Sed obſign-tio teſtamenti non nocet ei qui teſtamentum o-ſignavit ut teſtis, quaſi videatur comprobare e, quæ teſtamento ſunt comprehenſa. *h. l. jun. l. 14. C. Si cert. pet. l. 34. §. 2. D. de Legat..* add. *l. 6. C. de Fidejuſſor.* Atque hinc pronunti-tum fuit, filium, qui ut teſtis ſubſcripſerat i-ſtrumento venditionis factæ à matre, in peten retractu ſibi non præjudicaſſe.

XIX. *Ad l. 41.*] Si res planè aliena pign ſit data, quæ poſtea in bonis debitoris eſſe cœ-perit, ordinaria quidem actio ſuper pignore n competit, ſed tamen æquitas facit, ut utilis pe-ſecutio exemplo actionis pignoratitiæ det *h.l. l. 5. C. Si res alien. pign.* utique ſi ignora creditori res aliena ſit pignori obligata; quod autem creditor non ignoraverit eſſe rem ali-nam, difficilius creditori utilis actio dabitur. *l. D. de Pignor.* præcipue ſi agatur contra ext-neum poſſeſſorem. Quamvis & hîc ſufficiat, qui agit actione Serviana, probet, rem fuiſſe bon

bonis debitoris eo tempore quo convenit de pignore. *l. 15. §. 1. D. eod.* seu bona fide possessam. *l. 3. D. d. t.* quomodo res dicitur pertinere ad debitorem in *l. 23. D. de Probat.* Sin contra debitorem, qui de pignore excipiat, agatur, exceptio replicatione doli elidetur. *arg. l. 21. §. 1. D. de Pignor.* debitor allegans propriam turpitudinem non est audiendus. *arg. l. 5. C. de Condict. ob turp. caus.* idem est de eo qui à debitore domino effecto causam habet, ne sit melioris conditionis, quam auctor, à quo jus in eum transiit, contra *l. 175. §. 1. l. 177. in pr. D. de R. I.* An pignus confirmetur, si dominus, cujus res pignori fuit obligata, succedat, dicam ad *l. 22. infr. de Pignor.*

DE EXERCIT. ACT.

XX. *Ad l. 1. §. 20.*] Qui in navem emendam, vel extruendam, vel instruendam pecuniam credidit, habet privilegium. *l. 26. & 34. D. de Reb. auctor. jud. poss.* quod exaudiendum est de privilegio prælationis, non tacitæ hypothecæ, etiamsi vel maxime navium exercitio ad summam Reipublicæ pertineat. *h. §.* sed qui credidit in restitutionem ædificii, quod corruerat, habet hypothecam tacitam. *l. 1. D. In quib. caus. pign. tac. contr.* quod tamen SCtum non est porrigendum ad eum, qui credidit in ædificationem novæ domus. Hoc laudavit Senatus Frisiæ. Qui crediderunt in restituendam vel reficiendam na-

vim, in extruendam novam domum, aut qu[...] rum pecuniâ prædium est comparatum, gaude[...] privilegio prælationis, quando res illas speci[...] pignoris nexu obligatas habent. *l.* 5. §. 17. *D.* *Tributor. act. l.* 17. *C. de Pignor. l.* 7. *C. Qui pot.* [...] *pign.* qualis conventio supponitur in *Nov.* 97. [...] 3. *in pr.*

DE L. RHOD. DE JACT.

XXI. *Ad l.* 2. *in pr.*] Qui servandarum me[...] cium suarum causa alienas merces in mare pr[...] jecit, nullâ tenetur actione. *l.* 14. *in pr. D. de Pr[...] script. verb.* ex eo quod projecit, sed, quia merc[...] ejus salvæ sunt, rectè agitur, ut detrimentu[...] pro rata portione communicetur. *h. l.* ubi æqu[...] simum esse dicit JC. commune detrimentu[...] fieri eorum, qui propter amissas res alioru[...] consecuti sunt, ut merces suas salvas haberen[...] Quâ occasione disputari solet, an ædes, quæ p[...] salute totius viciniæ sunt dirutæ, communib[...] impensis sint reficiendæ? Propter eandem æq[...] tatis rationem asserunt plerique non ordina[...] aliqua actione, sed implorato officio judicis p[...] tendam esse restitutionem, & collationem, [...] per qua cognoscere debeat magistratus; qua[...] censuit Senatus Frisiæ, si ædificium alicujus [...] vim hostilem arcendam publica autoritate [...] combustum, damnum hoc ex publico esse re[...] ciendum. Ego remedium illud in jure non i[...] perio: Qui arcendi incendii causa vicinas æd[...]

inte-

intercidit, quia justo metu ductus id fecit, ne ignis ad se perveniret, non tenetur actione L. Aquiliæ, sive incendium ad ædes suas pervenerit, sive non. *l.* 49. *§.* 1. *D. Ad L. Aquil.* Sed pervenire potuerit, verba enim non semper actum, sed & potestatem significant, *arg. l.* 21. *D. de Statu lib. l.* 5. *C. Ad exhib.* quomodo explicanda est *l.* 7. *§.* 4. *D. Quod vi aut clam.* Neque etiam tenetur judicio extraordinario de Incend. ruin. &c. qui defendendi sui causa vicini ædificium orto incendio dissipavit. *l.* 3. *§.* 7. *D. de Incend. ruin.* neque denique ex sententia hujus edicti, ubi quoque hæc differentiæ ratio allegari solet, quod merces, quæ jactantur, non sunt in propinquiore periculo, quam quæ in navi retinentur, sed domus incendio proxima utique magis periclitatur quam cæteræ.

XXII. *Ad l.* 8.] Qui levandæ navis gratia res aliquas projiciunt, non habent hanc mentem, ut eas pro derelictis habeant. *h. l.* adeoque merces ejectæ non cedunt occupantibus, sed, qui eas lucrandi animo detinet, furti tenetur. *l.* 7. *D. Pro derelict. l.* 58. *D. de A. R. D. l.* 21. *§.* 1. *D. de A. P. Auth. navigia. C. de Furt. §. fin. Inst. de R. D. & A. R. D.* utique quando naufragio navis expulsa fuit, v. g. ad litus, ut naufragus spem habeat recipiendarum mercium. *l.* 1. *C. de Naufrag. lib.* 11. Ubi autem res ita comparata est, ut naufragus spem omnem decollarit, plerumque derelinquentis animo merces jactasse intelligitur, & qui

eas invenit, ſibi acquirit, nec furti tenetur. *l.* 43. §. *pen. D. de Furt.* ubi particula *cum* non denotat cauſam, ſed tempus, vel ſi projiciantur, quæ humorem non ferunt, cujuſmodi ſunt libri & res ſimiles. Ex conſtitutione Fredirici navigia & navigantium bona illis integra reſervantur, ad quos ſpectabant, antequam navigia hujuſmodi periculum incurriſſent. *Auth. navigia. C. de Furt.* quæ conſtitutio confirmata eſt à Carolo V. *in Conſtit. crimin. cap.* 218. *in princ.* Ex Conſtit. Ludovici XII. & Henrici III. intra ſpatium bimeſtre merces inventas recipit dominus, quo tempore tranſacto pars tertia mercium extractarum cedit urinatoribus, tertia Almyralio, & tertia fiſco. In Belgio ſervantur bona inventa mercatoribus & dominis, ſi intra annum & diem, ſolutis expenſis ſervationis, ea vindicarint. In Gallia, Anglia, Italia, Hiſpania, Sicilia aliiſque multis regionibus bona naufragorum fiſco applicantur.

DE INSTIT. ACT.

XXIII. *Ad l. ult.*] Ad exemplum magiſtri navis *l.* 1. §. 17. *D. de Exercit. act.* inſtitor quoque ex contractu, quem tempore præpoſitionis iniit, conveniri poteſt, *arg. l.* 7. §. 11. *D. de SC. Maced.* Sed ex ſimplici confeſſione & cautione, quam fecit inſtitor nominatim & in ſpecie nomine præponentis, jure obligatus non eſt. *h. l.* An licet inſtitori merces, quæ ei nec expreſſe nec ta-

cite

cite ſunt obligatæ, jure pignoris retinere, ſi à domino quid debeatur? Non videtur, propter regulam, *l.* 25. §. 1. *D. Solut. matr.* invitis nobis res noſtras alius retinere non debet: Verum licet creditori pignus retinere non modò ob pecuniam hypothecariam, ſed etiam ob chirographariam, & ſi poſt ſolutam pecuniam hypothecariam actione pignoratitia directa conveniatur, exceptione doli ſe adverſus debitorem tuebitur. *l. un. Et ob chirograph. pec. pign.* Aliud eſt ſi in ſortem duntaxat, vel in uſuras obſtrictum ſit pignus, quo caſu ſoluto eo, propter quod obligatum eſt, locum habet pignoratitia *l.* 11. §. 3. *D. de Pignor. act.*

DE TRIBUT. ACT.

XXIV. *Ad l.* 1. §. 1. *l.* 5. §. 4. *l.* 7. §. 2. & *l.* 8.] Actio tributoria ad omnes negotiationes pertinet. *h.* §. 1. modò fiant de mercibus peculiaribus, ad alias cauſas non porrigitur. *h.* §. 4. Hæc autem actio non eſt de dolo in contractu admiſſo, ſed rei perſecutionem continet, neque ejuſdem diſtributionis nomine datur actio doli famoſa. *h. l.* 8. Verum ſi inique merces diſtribuantur, hic dolus coërcebitur actione tributoria. *h. l.* 7. §. 2. Quod ſi ſervus in ſeparatis mercibus negotietur, & in una aliquis contrahat, in alia alius, non ſimul venient creditores ratione utriuſque mercis conjunctim, ſed ſeparatim, ut unus ratione unius vocetur in tributum, alius ra-

tione alterius. Idem eſt, ſi ſervus in diverſis locis eandem exerceat negotiationem, ut ita contrahentes in unâ ſtatione vel negotiatione in rebus ibi exiſtentibus aliis creditoribus præferantur. *h.l.* 5. §. 15. *&* 16. quod ad liberas perſonas, & hodiernos mercatores porrexerunt Antwerpienſes. *Stat. Antwerp. tit.* 52. §. 4. Contrarium ſervatur in Gallia, ubi promiſcuè creditores partiuntur omnia, ubicunque reperiantur mobilia debitoris, qui minus ſolvendo eſt, tributione factâ pro ratione ejus, quod cuique debetur.

DE SCTO MACED.

XXV. *Ad l.*1. *&* 4.] Filiusfamilias ex omnibus cauſis tanquam paterfamilias obligatur naturaliter & civiliter. *l.* 39. *D. de O. & A.* etiam ex mutuo, quia actio contra eum inſtituitur, ſed quæ oppoſita exceptione SCti Macedoniani inanis & ſine effectu reddatur, ad exemplum mulieris ex interceſſione obligatæ. *l.* 8. §. 9. *&* 12. *D. Ad SC. Vellej.* Atque hoc ſenſu filiofam. dicitur credi non licere in *h. l.* 4. deneganda eſt contra eum actio, petitio. *h.l.* 1. §. 7. *Inſt. Quod cum eo qui in alien. pot.* Senatus Dolanus diſpoſitionem SCti Macedoniani ad omnem ferè contractum extendit. LL. Academiæ Lovanienſis juris executionem ſuſpendunt, omnibusque denegant & ſingulis, qui Studioſo minori xxv. annis quicquam vendiderint, vel quid mutuo dederint aut crediderint, vel quemcunque obligationis tra-

ctatum

tatum inierint. LL. Academiæ Franekeranæ, quis Studioso ultra tres florenos crediderit, ausâ cognitâ actionem non habet.

XXVI. *Ad l. 7. §. pen. & ult. l. 9. §. 1.*] Si nala fide sint consumpti nummi, quos filiusfamilias creditori solvit, condictio patri ex omni ventu competit, *h. l. 9. §. 1.* sin, à creditore nummi sint consumpti bona fide, cessat condictio, . 14. *D. de R. C.* Sed si ipse filiusfam. paterfam. actus pecuniam mutuam contra Macedonianum cceptam integram persolverit, non repetit. .§. *pen. l. 40. D. de Condict. indeb.* Quid si paterfam. factus partem debiti solverit? Cessabit Ctum, *h. l. 7. §. ult.* quod tamen intelligi volo le parte, quam solvit, non etiam ut ei in residuum convento exceptio SCti Macedoniani non concedatur, *arg. h. l. 9. in pr.* ubi usque ad pignoris quantitatem tantum exceptio denegatur, cum tamen pignus magis quam obligatio principalis ndividuam causam habeat, *arg. l. 3. C. de N. G.*

XXVII. *Ad l. 11.*] Exceptio SCti Macedoniani in eo comparatur exceptioni SCti Vellejani, quod contra naturam aliarum exceptionum peremptoriarum, *l. pen. C. Sentent. resc. non poss.* utraque post sententiam opponi possit. *h. l.* Sed in eo est dispar ratio, quod filiusfam. exceptioni SCti Macedoniani introductæ in utilitatem patris & odium fœneratorum renuntiare nequeat, *arg. d. l. 40. D. de Condict. indeb. d. §. 7. Inst. Quod cum eo*, ut nec renuntiatio jurata noceat.

arg. l. 5. C. de LL. Contra, mulier de beneficio ſuo certiorata tam extra judicium quam in judicio renuntiet. *l. ult. §. pen. D. Ad SC. Vellej.* unde vocatur paſſim auxilium, beneficium. *l. 5. 6. 7. 9. 11. & 15. C. eod.* quod non obtruditur mulieri invitæ. *l. 69. D. de R. I. l. pen. C. de Pact.* Hanc ſententiam ſequuntur mores hodierni. Non eſt eadem facilitas mulieris, in renuntiatione, quæ eſt in obligatione, quia renuntiatio ſapit donationem. *l. 12. D. de Novat.* mulier autem donat rarò. *l. 25. C. de Donat. ant. nupt.* unde & Senatus ſuccurrit obligatæ mulieri, non donanti. *l. 4. D. Ad SC. Vellei.* Fœmina etiam non adjuvatur SCto Vellejano, ſi interceſſionem ex eadem cauſa ultrò iteraverit poſt biennium, poſtquam primam cautionem emiſerat. *l. 22. C. eod.* magna vis eſt geminationis, & longè major, quam ſimplicis actus. vid. *l. ult. C. de Plus petit.* Cæterum ex interceſſione mulier non aliter ipſo jure obligatur, quam ſi inſtrumento publicè confecto & à tribus teſtibus ſubſignato interceſſerit, ipſo jure nulla eſt interceſſio ſi ſine ſcriptura vel privato inſtrumento tantum vel publico, quod non habeat ſubſcriptionem trium teſtium, pro alio ſe obligaverit. *l. 23. §. 2. C. Ad SC. Vell.* Eadem eſt ratio ſi uxor intervenerit pro marito. *Nov. 134. c. 8. Auth. ſi qua mulier. C. d. t.* Mores hodierni hoc non obſervant, nam ex contractu mariti etiam illa mulier tenetur, quæ non interceſſit.

XXVIII. *Ad l.* 17.] Patri, mortua in matrimonio puella, repetitio dotis profectitiæ datur *h. l.* Solatii loco, ne & filiæ amissæ & pecuniæ damnum sentiat. *l. 6. in pr. D. de I. D.* Restringi solet *h. l.* ad puellam orbam, quæ liberis caret, sed præterquam quod vocabulum puellæ non ita semper sumatur, juxta illud, *Parce precor gravidis sic & Lucina puellis*, generalitas prædictæ rationis & textus simplex *l. 4. C. Sol. matr.* non patiuntur hanc restrictionem, nec verisimile, ubique ibi uxores mortuas esse sine liberis: Concludo igitur, dotem profectitiam etiam ad patrem redire, neque penes maritum remanere, licet liberi supersint, nisi aliter conventum fuerit. *l. 12. & l. 26. in pr. D. de Pact. dotal.* quale pactum supponimus intervenisse in *l. ult. §. 1. D. de legat. nom.* Liberi quidem dicuntur onera matrimonii. *l. 56. §. 2. D. de I. D.* sed soluto matrimonio locutio hæc est impropria. Atque hæc sententia servatur in Praxi Saxonica. Contrarium judicavit suprema Frisiorum Curia. Obiter, *d. l. 4.* facit mentionem filiæfam. fortè quia Imp. fuit consultus de tali facti specie, sed nihil obstat, quo minus idem statuatur de filia emancipata, cui dos à patre data etiam profectitia vocatur. *l. 5. §. 11. D. de I. D.* add. *l. 71. D. de Evict. l. 10. & 59. D. Solut. matrim. l. 5. D. de Divort.*

EXERCITATIO XIII

RESPONDENTE

SIMONE RAM.

DE PECUL.

I. *Ad l.7.§.4.*] Quod ad quantitatem & valorem publica auctoritate inditum pecunia est res incorporalis. *l.1. D.de Contr. empt. l.94.§.1. D.de Solut. l.34.§.3. D.de Legat.1.* sed si in se & sua materia consideretur, pecunia est res corporalis, mobilis. *§.1.Inst.de R. corpor.* unde legato bonorum mobilium pecunia quoque numerata continetur, nisi nummi ita repositi, ut mutui darentur. *l.79.§.1.D.de Legat.3.* vel prædiorum comparationi sint destinati, *arg. l.3.§.6.D.de Contrar.tut.& ut.act.* [Nomina & actiones tertiam speciem constituunt, neque ad res mobiles aut immobiles referuntur. *h.§.4.l.15.§.2.& 8.D.de Re jud.l.2.C.de Quad. præscript.* Non igitur, si quis legaverit bona mobilia & immobilia, nomina obligasse censetur, ita judicavit Senatus Frisiæ de annuis reditibus. Circa annuos reditus, nomina & actiones moribus hujus seculi obtinuit, ut, si dirigantur ad mobilia, pro mobilibus habeantur, sin ad immobilia, jure immobilium censeantur.

D.

DE IN REM VERS.

I. *Ad l. 3. §. 7. 8. & ult. l. 5. §. 2. l. 10. §. 6. l. 7. in pr.*] In rem patris vel domini versum e intelligitur, quando quid versum est necessa- ri §. 4. *Inst.* Quod cum eo, vel etiam utiliter. h. 5. §. 2. Versum autem sic accipimus, ut du- r versum *h. l.* 10. §. 6. Si tamen res versa forte c u domino perierit, nihilominus actio de in r n verso locum habebit; durat enim versum sa- t, quod durat in extremam usque fortunam. h. 3. §. 7. *& seqq. & l.* 17.

AD SCTUM VELLEIANUM.

III. *Ad l. 8 §. 8. & 12. l. 14. l. 16. §. 1. & l. ult.*] ellejano SCto comprehensum est, ne pro ullo eminæ intercederent. *l.* 1. §. 1. *D. h. t.* neve eo mine ab his petitio, neve in eas actio detur. *l.* 2. 1. *eod.* quod de effectu actionis intelligendum , mulier enim ex intercessione & naturaliter & viliter obligatur, sed obligatio redditur inanis. *l.* 8. §. 9. sine effectu. *ead. l.* §. 12. actio qui- m nascitur, sed exceptione SCti infirmatur. 23. *D. h. t.* nihil interest actionem quis non ha- eat, an eam habeat, quæ exceptione perimi ossit. *l.* 112. *D. de R. I.* Mulier autem interce- t, vel si ab initio pro alio se ream constituat. *l.* 8. §. 14. vel si fidejubendo, mandando, bona a oppignorando pro alio interveniat. *d. l.* 8. *l.* 3. . *h. t.* vel si per novationem alterius obligatio- em in se transferat. *h.* §. 8. Translata per nova-

tionem

tionem vel expromissionem actione, in mie-
rem vetus actio datur creditori, non ipso jure,
quia obligatio semel in perpetuum sublata, so
jure non restituitur. *l. 98. §. fin. D. de Solut.* sed
prætoris beneficio creditori actio vetus contra
debitorem restituitur, unde hæc actio restituto-
ria, rescissoria, actio utilis dicitur. *hh.ll.* An igi-
tur actio hæc circumscribitur quadriennio utili
in *l. ult. C. de Tempor. in int. rest.*? Non existimo,
actio enim vetus restituitur, ergo talis, qualis in-
te fuit, atque ita loco minoris 25. annis circum-
scripti per omnia non est habenda mulier. *d. l.*
ult. in pr. Actio restitutoria competit statim at-
que mulier intercessit. *l. 24. §. fin. D. h. t.* si scit
creditor. *l. 13. §. fin. D. eod.*

IV. *Ad l. 8. §. 2. l. 11. 12. & 17. in pr.*] Si vir
donationis causa vendat minoris, valet venditio
inter extraneos, inter conjuges vero talis vendi-
tio, tanquam facta in fraudem legis, nullius mo-
menti est, *l. 38. D. de Contrah. empt.* Si igitur vir
uxori donationis causa rem viliori pretio addixe-
rit, atque eam ignaram juris civilis in id pretium
creditori suo delegaverit, mulier à creditore
conventa tuetur se exceptione SCti Velleiani
h. l. 17. in pr. quæ mulieri non conceditur, si mu-
lier sciverit se non teneri, & forte finxerit, se te-
neri ex alia causa, creditor autem, cui illa dele-
gatur quasi debitrix, ignoraverit. *h. §. 2. add. l.*
C. Ad SC. Vell. quemadmodum cessat SC. Velle-
janum, cum mulier creditorem decepit, infini-
tas

ta enim fœminarum non calliditas auxilium
[...]ruit. *l.* 2. *§.* 3. *D. h. t.* ταῖς ἀπατωμέναις γυ-
[...]ξὶ βοηθεῖ τὸ δόγμα, οὐ ταῖς πανούργοις. Ita ſi
[...]lier ab initio tanquam in uſus ſuos pecuniam
[...]eperit, alii creditura, non juvatur exceptione
[...]ti, utique ſi creditor ignoraverit eam inter-
[...]ere *h. l.* 11. At ſi ſciat creditor, eam inter-
[...]ere, SCtum locum habet. *h. l.* 12. Quæ ta-
[...]n ſua ſponte pecuniam mutuam ſumit in uſum
[...]riti, intercedere non videtur, adeoque SCtum
[...] nocebit creditori etiam ſcienti. *l.* 13. *C. eod.*
V. *Ad ejusd. l.* 17. §. 1.] Interceſſionem fa-
[...] pignoris datio, non etiam redditio. *l.* 8. *in pr.*
Ad SC. Vell. l. 11. *C. eod.* quæ enim conſentit
[...]ligationi pignoris ſibi dati, jus pignoris remi-
[...]e videtur. *l.* 9. §. *fin.* & *l.* 12. *D. Quib. mod.*
[...]n. ſolv. Interdum tamen mulier conſentiendo
[...]gnoris ſui obligationi intercedere intelligitur,
[...]luti ſi propter dotem & pecuniam creditam
[...]lier acceperit pignus, & creditor mariti cura-
[...]rit, ei pecuniam dotis ſolvi, ut voluntate mu-
[...]ris ipſe idem pignus à marito acciperet, ſi cre-
[...]tor ſciat, etiam aliam pecuniam mulieri debe-
[...] ſin ignoret, exceptio vel replicatio SCti mu-
[...]eri non eſt profutura. *h.* §. 1.
VI. *Ad l.* 17. §. *fin.* & *l.* 18.] Si mulier & Ti-
[...]us ſint ſocii, & in aliquam emptionem pecu-
[...]iam mutuam acceperint, pro parte maſculi in-
[...]erceſſiſſe videtur, dum ſe obligavit in ſolidum,
[...]eoque creditor totum petens exceptione pro
parte

parte submovetur. *h.* §. *fin.* Idem est si Titius & mulier pro alio fidejusserint, sed in rem communem. *h. l.* 18. nam ubi Titius & mulier non sint socii & pro alio fidejusserunt, subductâ muliere in solidum dabitur actio adversus Titium, neque huic succurritur beneficio divisionis. *l.* 48. *in*. D. *de Fidejuss.* Hoc laudavit Senatus Frisiæ.

De Compensat.

VII. *Ad l.* 4. 10. *in pr. &* 21.] In strictioris judiciis compensatio locum non obtinuit, d mutuâ petitione & reconventione opus erat, rum ex rescripto D. Marci oppositâ doli m exceptione compensatio inducebatur; post D. Marcum etiam in stricti juris judiciis frequen coepit oppositâ doli mali exceptione. §. 30. *de Action.* Hodiè in quibuscunque judiciis compensatio minuit actiones ipso jure, neque a plius necessaria est exceptione doli mali. *l. ult.* *h. t.* quod tamen etiam ante Justin. obtinue constat ex *hh. ll.* Verum compensatio effectu sumit ex eo tempore, ex quo ex utraque p debetur, uti quod ad concurrentes quantitates pro soluto habeatur, atque usurarum cursus si tur. *l.* 4. C. *eod.* Sed, quia judex divinare nec utrum debeatur, utique necesse est, compen tionem opponi. *l.* 7. 8. *&* 10. C. *d. t.* & si obj fuerit, operatur ipso jure. *d. l.* 4. Hoc sequun mores hodierni, licet alicubi compensatio n aliter admittatur, quam si ex rescripto Princ

op-

posita sit, veluti in Francia, & Brabantia, ex-
ta consuetudine Antwerpiensium, *tit.* 64. §. 8.
& ipso jure exerit vires suas compensatio.
c autem compensationis allegatio quacun-
judicii parte etiam post conclusionem in cau-
pponitur, modò tamen ante executionem
icati fiat. *l.* 2. *C. h. t.* atque ita distinguitur à
onventione, de qua supr. *ad l.* 22. *D. de*
ic.

VIII. *Ad l.* 6. 7. 8. 14. 16. §. 1.] Compen-
o ἀντίλογος, συψηφισμὸς, ἀντίληψις, est de-
i & crediti inter se contributio. *l.* 1. *D. de*
npensat. ubi tamen debitum & creditum etiam
m comprehendere possunt, nam & in actio-
us in rem, compensatio locum obtinet. *d. l.*
C. eod. Sed 1°, ut compensatio procedat,
quiritur, ut debitum sit pecuniarium. *l.* 18. *in*
nc. D. de Pignor. act. l. 26. §. 4. *D. de Condict.*
eb. l. 5. *D. de Impens. in res dotal. fact. l.* 1. *C.*
Expil. hered. d. l. 4. *C. h. t.* quod tamen adeò
è patet, ut & res aliæ fungibiles, quæ ponde-
, numero, mensura consistunt, comprehendan-
r. *l.* 5. 8. *&* 11. *C. eod.* licet ex dispari causa oria-
r. Paul. 2. *Rec. sent. tit.* 5. §. *ult.* Imò qui de-
t nummos aureos, si objiciat compensatio-
m ejus, quod in argentea moneta debetur, au-
endus est, *arg. l.* 99. *D. de Solut.* Diversum
acuit Senatui Sabaudiæ. Corpus autem cum
rpore vel corpus cum quantitate compensa-
onem non admittit; Compensatio enim fungi-
tur

tur vice solutionis. *l. 4. D. Qui pot. in pign.* atui aliud pro alio solvi nequit. *l. 2. §. 1. D. de R*... Cum igitur certum corpus nummorum di-gnatur, veluti centum quæ in area habeo, co-pensationi propriè acceptæ locus non est, *g. l. 34. §. 4. & l. 51. D. de Legat. 1.* Quomodin omnibus actionibus nulla differentia in remel personalibus observanda fiunt compensatiois, sed positis terminis habilibus, quando res do aut culpâ possessoris interiit, aut deterior fta fuit, ut in ejus locum æstimatio succedere deb.t, quomodo explicari solet. *d. l. ult. & l. 6. C.* ... 2° Non perimatur debitum exceptione. *h. l. 4.* quod ad debitum naturale trahendum non t, nam hoc non parit actionem, quæ per excepo-nem sit perimenda. *l. 95. §. 4. D. de Solut. j*... *l. 7. §. 4. D. de Pact.* Quod autem natura de-tur, in compensationem venire dicit JC. in *l.* 6. 3° Debitum sit purum, quod debetur in di, vel sub conditione, non compensabitur, a-quam dies venit, vel conditio extitit. *h. l. 7.* ... sit dies solutionis, qui condemnatis humanit... gratia indulgetur. *h. l. 16. §. 1.* spatium hoc... quadrimestre, de quo *Exerc. præced. ass. 8.* 4° de-bitum sit liquidum. *d. l. ult. §. 1. C. de Compen.* seu aperto jure nitatur. *§. 30. Inst. de Action.* C... sentiunt mores hodierni: Si debitum sit con-versum, id exigatur nova instantia, nisi debi... tale intra breve tempus liquidari possit, vel... per modum exceptionis deducatur in compe...

onem, quo nomine cum actore lis est contestata. *h. l.* 8. Specialiter qui fisco compensationem opponit, intra duos menses debitum sibi docere debet. *l.* 46. *§.* 4. *D. de Iur. fisc.* Denique sit debitum ei, qui compensationem objicit; ejus, quod non debetur ei, qui convenitur, sed alii, compensatio fieri non potest, verba sunt *l.* 9. *C. h. t.* add. *l.* 16. *in pr. l.* 18. *§.* 1. *D. eod.* unde id quod pupillo debetur, si tutor petat, non cogitur pati compensationem ejus pecuniæ, quam ipse tutor suo nomine adversario debet. *l. pen. D. h. t.* sicut nec ex contrario tutori agenti suo nomine obstabit compensatio debiti pupillaris, *arg. d. l.* 9. sed fidejussori liberum est compensare, quod sibi debetur ab actore. *l.* 5. *D. eod.* Imò & ipse conventus à creditore compensare potest eam quantitatem, quam creditor reo principali debet, non enim tenetur fidejussor in majorem quantitatem, quam reus condemnari potest. *l.* 4. *D. d. t. jung.* §. 5. *Inst. de Fidejussor.*

IX. *Ad l.* 10. §. 1.] Interest nostra potius non solvere, quam solutum repetere. *l.* 3. *D. h. t.* et nulla est repetitio ab eo qui suum recepit. *l.* 44. *D. de Condict. indeb.* unde, qui compensare potens solvit, condictionem indebiti non habet, sed, quod solventi debetur, propria actione exigit, *arg. l.* 8. *D. Rer. amot. junct. l.* 6. *C. de Compensat.* Interdum tamen, si qui compensare potuit, solverit, condictio indebiti conceditur, utique quando interest solventis, quo referri solet

h. §. 1. *l.* 5. §. 2. *in fin. D. de Impens. in res d.*

X. *Ad ejusd. l.* §. 2.] Quoties ex malefic oritur actio, si de ea pecuniariè agitur, compensatio locum habet. *h.* §. 2. quò spectat regul, paria delicta mutua pensatione tolluntur. *l.* 3. *D. Sol. matr.* add. *l. ult.* §. 3. *D. de Eo per qu fact. er.* quatenus, quando super injuriis illas uterque experitur, ab utroque injuria illata à judice prævia æstimatione taxatur, juxta §. 7. *In. de Injur.* non autem ut liceat uti retorsione, qua actum est supr. Exercit. 4. *ass.* 15. Nec tamen hæc compensatio irrogat infamiam acto aut reo, nam ex causa injuriarum is demum infamis est, quem judex pronuntiavit, injuriam fecisse. *l.* 5. *C. Ex quib. caus. inf. irr.* h. e. qui suo nomine condemnatus est injuriarum. *l.* 7. *D. de Publ. jud.* §. *pen. Inst. de Pœn. tem. litig.* & p compensationem non tam agitur, quam petitio impeditur, *arg. l.* 21. *D. h. t.* licet interveniat ctum judicis, sed quod retro trahatur, ut nec initio usque ad concurrentem quantitatem debitum fuisse intelligatur, ac ut, sicuti solutione, compensatione à sententia liberatæ sint partes, juxta *l.* 73. *D. de Procurat.*

XI. *Ad l.* 17. & 20.] Qui ideo condemnatus est, quod tempore ædilitatis arctiorem annonam præbuerit, seu annonam fraudaverit juxta *l.* 53. *D. de Iudic.* quod in annonæ dispensatio pretium autoritate Senatus constitutum excesserit & auxerit, vel quod de eâ frumenti quantita

su-

ſi duxerit, quam populo viritim præberi opor-
tet, compenſationem habet, quia non eſt debi-
tor pecuniæ frumentariæ, delegatæ frumento,
vel annonæ comparandæ, ſed eſt debitor annonæ
porum civilium, qui populo erogari ſolebant.
n. 17. Sed curator rei frumentariæ vel anno-
nariæ, qui pecuniam publicam ad annonam com-
parandam accipit, ſi ex curationis cauſa condem-
netur, pecuniam jure compenſationis retinere
non placuit. *h. l.* 20. *l.* 46. §. 5. *D. de Iur. fiſc.* quia
neceſſaria omnibus rebus publicis pecunia mo-
ram ſolutionis accipere non debet. *l.* 2. §. 3. *D.*
de Admin. rer. ad civit. pertin. add. *l.* 3. *C. h. t.* ubi
plures caſus enumerantur, quibus debito fiſcali
compenſatio opponi nequit.
XII. *Ad l.* 18. *in pr.*] Si procurator agat
nomine domini, non eſt ei objicienda compen-
ſatio debiti proprii & ſic vice verſa, ſi convenia-
tur, non compenſat id quod ſibi debetur, ejus
enim quod non debetur ei, qui convenitur, ſed
alii, compenſatio fieri non poteſt, *d. l.* 9. *C. h. t.*
Quod quidem in procuratore rei alienæ indiſtin-
cte recipitur; Procurator in rem ſuam datus poſt
litem conteſtatam ſi vice mutua conveniatur,
æquitate compenſationis utitur. *h. l.* ubi fit men-
tio litis conteſtationis, de quo caſu dubitabatur,
quia judex, de qua re cognovit, pronuntiare quo-
que cogendus eſt. *l.* 74. *D. de Iudic.* Verum eo
non obſtante etiam illud debitum in compenſa-
tionem veniet, ut ſit aliqua inter deſides & vigi-

lantes differentia. *l. 2. C. de Annal. except.* ne dili-
gentior quisque deterioris conditionis habeatu,
l. 8. D. de Compensat. cum & non soleat deteri
fieri conditio eorum, qui litem contestati sui,
sed plerumque melior. *l. 86. D. de R. I.* Cæte-
rum nihil vetat, quò minus & procurator in rei
suam datus ante litem contestatam utatur ju-
compensationis, cum & eo tempore actioni
utiles exerceat nomine suo, easque si ante litu
contestatam moriatur, ad heredes transmitt.
*l. 1. C. de O. & A. l. 18. C. de Legat. l. 33. C. de
Donat.* Exceptio item compensationis quæ o-
poni potuit cedenti, etiam obstabit cessionar,
qui in locum cedentis successit. *l. 177. D. de R.*
modò ex persona cedentis ille directam movet
actionem, aliud dicendum, si cessionarius ut
actione suo nomine experiatur, maximè si c
causam onerosam habeat, *arg. l. 4. §. 31. D. de
Dol. mal. except. l. 3. C. de Peric. & commod. rei
vend.* Idem dicendum est de cessionario, cui x
causa necessaria mandatæ sunt actiones, *arg. l. 3.
§. fin. D. de Procurat.* quod judicando probat
Senatus Frisiæ.

DEPOSITI.

XIII. *Ad l. 1. in pr.*] Depositum est, qd
custodiendum alicui datum est, dictum ex o,
quod ponitur. *h. l.* unde, quia res immobiles ec
poni, nec custodiri, ceu moveri, celari, aufri
possunt, propriè loquendo depositum in res im-
mo-

obiles non cadit, alterata tamen paululum us natura poſſet etiam depoſitum rei immobi- dici, quemadmodum ſi convenerit, ut non ea- m nummorum corpora depoſita, ſed tantun- m redderetur, depoſitum vocatur, ſed quod tiſſimos terminos depoſiti egreditur. *l.* 24. *D. epoſ.* quomodo & commendare nihil aliud eſt iam deponere: *ead. l.* 24. *l.* 186. *D. de V. S.* ſi commendatio cuſtodiæ intelligatur.

XIV. *Ad l.* 1. §. 35. *& l.* 32.] Depoſitarius netur de culpa leviſſima, quando ita convenit, l ſe ultrò obtulit depoſito. *h.* §. 35. ex natura ntractus tenetur tantum de dolo, ſub quo cul- lata comprehenditur. *l.* 5. §. 2. *D. Commod.* 23. *D. de R. I.* §. *pen. Inſt. Quib. mod. re contr. obl.* uando autem dicitur, quod depoſitarius non beat ſalva fide minorem rebus depoſitis quam is cuſtodiendis diligentiam præſtare in *h. l.* 32. cabulum diligentiæ ita explicandum eſt in hac pothesi, ut, ſive depoſitarius fuerit diligentiſ- mus, ſive negligentiſſimus culpam latam com- ittat, ſi minorem curam rebus depoſitis, quam is præſtet, ſed ea diligentia, quam quis adhi- ere ſolet rebus ſuis, in abſtracto conſiderata pponi ſolet culpæ levi. §. *ult. Inſt. de Societ. nct. l.* 5. §. 2. *D. Commod.* Imò depoſitarius, ſi m depoſitam vendiderit, eamque poſtea in auſam depoſiti redemerit, tenetur depoſiti, tiamſi ſine dolo malo poſtea perierit. *h. l.* 1. §. 16. pud Mechlinienſes qui alienam rem in ſuam

custodiam suscipit, sive gratis id faciat, sive mercede interveniente, suo periculo suscipit, teneturque ad omne damnum, nisi per vim majorem aut casum aliquem, quem vitare non potuerit, res erepta fuerit. LL. Mechlin. *tit*. 18. *art*. 17.

XV. *Ad l. 7. §. 2. & l. 31. vers. si totius r.*] Dolo facit depositarius qui suscepit, quod repetenti rem non reddat. *l. 1. §. 22. D. h. t.* dominus contra depositarium utitur rei vindicatione. *l. 9. D. de R. V.* in tantum, ut & deponenti praeferatur, praecipue si deponens sit praedo, atque animo scelestissimo res ademerit. *h. §. 1.* Sed si deponens jus aliquod in re habeat, dominus postponitur, veluti si creditori res sit pignori obligata. *l. 1. §. pen. D. Naut. caup. stabul.* Deponens, qui dominium & possessionem retinet. *l. 17. §. 1. D. h. t.* praefertur creditoribus etiam privilegiariis. *h. §. 2.* si v. g. nummi depositi extent & vindicentur. *l. 24. §. 2. D. de Reb. auct. jud. poss.* ita censuit Senatus Sabaudiae. Sed si res deposita amplius non extet, ut de aestimatione depositarius conveniri debeat actione depositi, post privilegia potior erit causa depositariorum. *d. l. 24. §. 2.* Depositum est optimae fidei, & praeterea haec singularia habet, quod actio depositi sit famosa. *l. 10. C. h. t.* quod exceptio non numeratae pecuniae vel rei non traditae non admittatur contra instrumentum vel chirographum, quo quis confessus est, se depositum ab aliquo accepisse. *l. 14. §. 1. C. de Non numer. pecun.* quod

CI-

reditor deponentis non poſſit cum effectu depotario denuntiare, donec ei ſatisfactum ſit. *l.* 11. .1. *C. h. t.* Neque hoc per *Nov.* 88. *c.* 1. mutum eſt. Moribus hodiernis non redditur depoſitum, quando auctoritate judicis res depoſi- arreſto includitur, ſed arreſtum præſtitâ cauione idoneâ diſſolvitur.

XVI. *Ad d. l.* 17. *§.* 1.] Diſtinguitur ſequeter à depoſitario: ſequeſter poſſidet naturaliter, & id agitur ea depoſitione, ut neutrius poſeſſioni id tempus ad uſucapionem procedat. *h.* . 1. h. e. ut tempora interim non computentur, & controverſiâ decisâ priora cum poſterioribus onjungantur, quod tamen non eſt intelligenum de tacita partium conventione, nam *l.* 39. *D. de A. P.* requirit ad eum effectum, ut omittenæ poſſeſſionis cauſa res ſit depoſita apud ſequetrem & ut hoc apertè fuerit approbatum, ad differentiam ejus, apud quem cuſtodiæ cauſa res deponitur, ubi ad uſucapionem ea poſſeſſio prodeſt victori. *d. l.* 39. Sed hoc ſequeſtrum improprium proximè ad naturam depoſiti in ſpecie ſic dicti accedit.

XVII. *Ad l.* 26. §. *fin.*] Inſtrumenta privata, ſeu *ἰδιόχειρα* quæ tranſigendi, paciſcendi, fœnerandi vel ſocietatis coëundæ gratia, ſeu de aliis quibuſcunque cauſis vel contractibus legitime conficiuntur, ſi perſonalis actio exerceatur, eandem vim in concurſu creditorum obtinent, quam inſtrumenta publica habent: ſin actio rea-

lis moveatur, publica privatis præferuntur, ni instrumentum privatum habeat subscriptionem trium testium probatæ atque integræ opinion, quo casu in effectu inter utramque scripturam nulla est differentia. *l.* 11. C. *Qui pot. in pign.* q ref. *l.* 26. §. 1. *l.* 34. D. *de Pignor.* Et hæc procedunt, quando debitor se scripsisse aut subscripsisse fatetur, *arg. l.* 65. D. *de Procurat.* si neget, convincendus est testibus tribus honestis & fide dignis. *Nov.* 73. *c.* 1. aut literarum comparatione. *l.* 20. C. *de Fid. instrum.* Quæ tamen comparatio literarum non probat solidè, *d. Nov.* 73 *in præfat.* ibi, *non enim ita quis scribit juvenis & robustus, ac senex & fortè tremens.* Ad scripturas privatas fidem facientes etiam referenda sunt, apocha & antapocha: Sed apochæ intra dies triginta post hujusmodi securitatis expositionem connumerandos potest opponi exceptio non numeratæ pecuniæ. *l.* 14. §. 2. C. *de Non num. pec.* quo modo probat apocha, si pecunia sit solut. *l.* 19. §. 1. D. *de Acceptil.* sed post excessum memoratorum dierum triginta non licet ei, qui securitatem exposuit, non esse sibi solutas pecunias vel alias res dicere. *d. l.* 14. §. 2. *in fin.* Instrumenta autem domestica, seu privatæ adnotationes per se non probant, nisi aliis adminiculis adjuventur. *l.* 5. 6. & 7. C. *de Probat.* Epistola contra scribentem fidem facit, an pro scribente probet, judex æstimabit. *h.* §. *fin.* add. *l.* 6. *de Edend.* Praxis observat in Germania, ut libri

me-

mercatorum, qui continent accepta & expensa, debita & credita, eandem vim obtineant, quam habent alia instrumenta privata. In Belgio non tantum libris mercatorum juramento aut morte confirmatis plenissima fides debetur in iis quæ mercaturam concernunt, sed & libris pistorum, sartorum, sutorum &c.

MANDAT.

XVIII. *Ad l. 2. §. fin. l. 6. §. 5. & l. 32.*]
Ex commendatione nemo obligatur mandati actione, quando literæ commendatitiæ sunt conscriptæ generaliter. *l. 12. §. 12. D. h. t.* nisi se specialiter commendator ad aliquid obstrinxerit. *l. ult. C. Quod cum eo, l. 7. C. h. t.* Sic ea quæ commendandi causa in venditionibus dicuntur, si palam appareant, venditorem non obligant. *l. 43. D. de Contrah. empt.* & quæcunque is, & ad nudam emptæ rei laudem pertinentia, ut jactentur non ut præstentur, dicit sine ulla promissione aut affeveratione, sic habenda sunt, quasi nec dicta sint nec promissa. *l. 19. D. de Ædil. edict.* Proxeneta quoque, qui adfirmaverat idoneum esse eum, cui mutua pecunia debebatur, non tenetur, quamvis aliquid philantrophii nomine acceperit. *l. 2. D. de Proxenet.* sed si magna & evidens calliditas intervenerit, de dolo, cæteris actionibus deficientibus, tenetur. *l. 7. §. fin. D. de Dol. mal.* atque ut loquitur Græcus Paraphrastes, ἐπὶ τῆς κατὰ δόλον βουλῆς ἁρμόζει ὁ περὶ δόλου. Ita

consilii non fraudulenti nulla est obligatio, si si dolus & calliditas intercessit, in subsidium aio de dolo competit, quando actiones aliæ non . persunt. *l.* 47. *D. de R. I. l.* 8. *&* 37. *D. de dol. mal.* Imo si consilium non subsistat in nudis terminis monitionis & adhortationis simplicis, verum accedat vis quædam impellendi, & consilium detur aliàs non contracturo, oritur obligatio mandati; licet hoc mandati genus sit irregulare, ac inde non directa, sed tantum actio contraria proficiscatur. *h.* §. 5. *h. l.* 32. Eodem modo in delictis si consulens subsistat in nudis terminis consilii, veluti si quis pauperi simpliciter suadeat, ut furto sibi pecuniam conquirat, tis furti non tenetur, quo ref. §. 11. *Inst. de Obl. quæ ex del.* Sed qui persuadet & impellit, instruit consilio ad furtum faciendum, atque locum, ubi pecuniæ sunt repositæ, ostendit, veluti in *l.* . §. 3. *D. de Furt.* furti quidem interim non tenetur. *l.* 36. *in fin. pr. D. eod.* sed tunc demum cum factum secutum fuerit. *l.* 53. *in fin. D. de V.* . Publicorum judiciorum eadem est ratio; quomodo condemnabitur cujus consilio adulterium factum est. *l.* 12. *&* 14. *D. Ad l. Iul. de adult.* cujus consilio innocens interemptus. *l.* 1. *&* 3. §. . *D. Ad l. Cornel. de sic.* Add. *l.* 6. *D. Ad l. Pomp. de parricid. l.* 1. *D. Ad l. Iul. pecul. l.* 2. §. 1. *D. Ad l. Iul. de annon. l. pen.* §. *ult. D. de Leg. Fab. de plagiar.* ut hîc quoque, qui suo consilio ad delinquendum induxit, & sine cujus consilio peccat-

s non fuiſſet, ordinariâ pœnâ ſit plectendus, g. dd. ll. De l. 6, 7. 56. §. pen. egimus ſupr. ad 25. de Procurat.

XIX. *Ad l. 8. §. fin. & l. 10. in pr.*] Procurator nihil amplius quam bonam fidem præſtare bet. *h. l.* 10. h. e. ſufficit, eum id efficere, quod nnæ fidei convenit, quod bona fides dictat; quia men, qui negotium ſponte gerendum ſuſcipit, detur diligentiam & induſtriam ſuam polliceri, emplo depoſitarii, qui ſe ultro offert depoſito, eo dolum & omnem culpam excepto caſu nprovifo, præſtandam eſſe juris auctoritate anifeſtè declaratur. *l.* 13. *C. Mandat.* nec quicuam in ejus adminiſtratione neglectum ac deinatum culpa vacuum eſt. *l.* 21. *in fin. C. cod.* on igitur officium hoc eſt damnoſum mandario contra *l.* 61. §. 5. *D. de Furt.* qui non fuit tis functus officio ſuo, E. *l.* 203. *D. de R. I.* que ita generaliter vocabulum culpæ ſumitur *h.* §. *fin.* Cæterum poteſt mandatum ex pacto aturam ſuam excedere, poſſum enim mandare, t mihi cuſtodiam præſtes. *l.* 5. §. *pen. D. de Præript. verb.* nomine cuſtodiæ etiam venit pericuum & caſus fortuitus, conf. *l.* 17. §. *pen. D. eod.* 2. *in fin. D. de Peric. & commod. rei vend.*

XX. *Ad l.* 12. §. 11.] Ipſo jure qui expenſaum nec finem nec modum habet non excidit adniniſtratione bonorum ſuorum, ſed decreto magiſtratus curatore dato ei bonis interdicitur. *l.* 1. & 10. *D. de Curat. furioſ. l.* 3. *C. de In int. reſtit.*

min.

min. 25. ann. Verba prætoris interdicentis erat hæc, *Quia tua bona paterna avitaque nequitia tua disperdis, liberosque tuos ad egestatem perducis, ob eamrem tibi ea re commercioque interdico.* Consentiunt LL. Municipales Zutphaniensium, *tit.* 2. §. 8. Antwerpiensium, *tit.* 43. §. 89. mor. Hollandiæ, Frisiæ, & alibi passim. Interdum tamen adolescens luxuriosus citra interdictionem pro prodigo habetur, veluti si talis mandet, ut pro meretrice fidejubeatur, non obligatur mandati. *h. §.* licet fidejussio non sit plane inutilis arg. eorum quæ dixi supr. *Exercit.* 11. *ass.*21. I. non usucapit, qui à luxurioso & protinus scortis daturo pecuniam, rem comparavit. *l.* 8. *D. P.* *empt.* Etiam mulieri, quæ luxuriosè vivit, bonis interdici potest, verba sunt *l.* 15. *D. de Curat. furios. & al. extr. ord.* desumpta ex *lib.* 3. *Recep. sentent. Paul. c.* 4. *vers. mulieri.* De scortillorum effusione cohibenda legem statui non fuit necesse, quia propter innatum ei sexui pecuniæ studium, mulier donat rarò. *l.* 33. §. 1. *D. de Donat. int. vir. & uxor. l.* 4. *D. Ad SC. Vell. l.* 16. *C. de Donat. antenupt.* Quod si, qui fuit prodigus, sanos mores receperit, ipso jure desinit esse in potestate curatorum *d. l.* 1. *D. de Curat. furios.* quæ tamen verba, *ipso jure*, non omnino excludunt factum magistratus; vid. assert. 7. *h. exerc.*

XXI. *Ad ejusd. l. §. fin. l.* 26. *& l.* 57.] Mandatum solvitur morte ejus qui id suscepit. *h. l.* 57. & morte mandatoris seu domini. *h. l.* 26. unde

ei

e, cui jussi debitorem meum post mortem meam solvere, non rectè solvitur; verum ei, qui mandato meo post mortem meam stipulatus est, rectè solvitur, quia talis est lex obligationis. *l.fin. D. de Solut.* ut hoc casu non ex mandato, sed jure stipulationis solvatur. *l.106. D. eod.* nam & vivo eo mandatore eoque invito solvi potuit, si promissor diem solutionis antevenire voluerit. *l.41. d.t.* Præterea regula ista non procedit in mandato judiciali, quod, si cum procuratore lis sit contestata, etiam post excessum ejus, qui agendum litem mandaverat, durat. *l. 23. C. de Procurat.* Obtinuit usu, ut mortuo domino heredes citentur ad causam reassumendam, vulgò *om de verrbementen van't proces aen te nemen.* Durat & id mandatum post mortem domini, quod demum post mortem ejus executioni mandari potest, veluti si quis mandet post mortem suam monumentum fieri. *h.* §.*fin.* add. *l.18.* §.*2.D. de Donat. mort. caus.* Mandatum etiam venditarum, donatarum, in solutum datarum actionum non finitur morte cedentis. *l. 1. C. de O. & A.* Non actio utilis quam habet cessionarius suo nomine. *l. ult. C. Quand. fisc. vel privat. l. ult. C. de Hered. vend.* nec exercitium actionis directæ, quando cedens mortuus est relicto herede, in quem actio directa ipso jure transiit. *l. 59. D. de R. I.* Quod si cedens sine herede lite non contestata decesserit, extinguitur actio directa, *arg. d. l. 1. C. de O. & A. l. 5. in pr. D. Vt legat. nom.* Lite autem

con-

contestata si mandator decesserit, actio direc contra debitorem manet salva, *arg. l. 23. C.* *Procurat.*

XXII. *Ad l. 22. §. 5.*] Publicatis bon quicquid postea acquiritur, non sequitur fiscur *h.* §. 5. quæ verba minus commodè referuntur relegatos, quorum bona non nisi specialiter sententia publicantur. *l. 8. §. 3. D. de Bon. damna* *l. 14. §. 1. D. de Interd. & releg.* at habent hu sensum, ut bona post quæsita non statim fisco a quirantur, sed demum mortuo damnato, un utitur Imp. in *l. 2. C. de Bon. proscript.* tempo futuro, *publicabuntur.* Jure novissimo cessat ha disputatio, quia non amplius bona proscript rum publicantur, sed descendentibus & asce dentibus (excepto crimine læsæ majestatis) u que ad tertium gradum relinquuntur. *Nov. 13* *c. ult.* De collateralibus nihil dicit *Nov.* qua *Auth. Bona damnatorum. C. de Bon. proscript.* archetypo male descripta hactenus fidem n meretur. Hodie multis in locis revocatum est usum jus vetus, uti in Burgundia, & in plerisq Franciæ provinciis, ubi qui confiscat corpus, mul confiscat bona. In Hollandia confiscation bonorum sunt arbitrariæ. Alibi confiscation bonorum locum non obtinent, præterquam crimine hæreseos & læsæ majestatis; ita in mu tis Gelriæ partibus publicationi bonorum n est locus, sed hereditate puniti fruuntur proxir heredes.

XXIII. *Ad l.* 28.] Sublatâ obligatione prin-
cipali, tollitur & acceſſoria. *l.* 38. §. 2. *D. de Solut.*
Non ſtatim ſublata obligatione acceſſoria peri-
mitur & principalis. *l.* 21. §. 2. *D. de Fidejuſſ. l.* 43.
D. de Solut. Ita mandator, qui pro debitore ſuo
nomine ſolvit, non ſtatim ipſo jure liberavit de-
bitorem, quare & ille etiam poſt factam ſolutio-
nem impetrare poteſt, ut ſibi cedantur actiones.
d. l. quod enim quis ſuo non debitoris nomine
ſolvit, debitorem non liberat. *l.* 31. *D. de Petit.
hered.* quare præſtare debet creditor actiones
mandatori adverſus debitorem, ut ei ſatisfiat.
l. 95. §. 10. *D. de Solut.* licet debitor per exce-
ptionem doli mali ſit liberatus, ſi iterum experia-
tur creditor, qui contra bonam fidem bis exigere
non debet. *l.* 57. *D. de R. I.* Eadem ratio eſt fi-
dejuſſoris, qui pro debitore ſuo nomine ſtipulan-
ti promittit, quo reſpectu quoque ſolvere intel-
ligitur. *arg. l.* 80. *D. de Solut. junct. d. l.* 31. Sed
fidejuſſor quoque nomine debitoris ſolvere po-
teſt. *l.* 47. *D. de Condict. indeb.* Fidejuſſor qui
ſuo nomine ſolvit, liberat quidem debitorem,
. Inſt. Quib. mod toll. oblig. beneficio exceptio-
nis, ipſo jure obligatus manet, *arg. h. l.* 28.
Quemadmodum & alibi dicuntur liberari, qui
per exceptionem liberantur, ſalvâ manente ipſo
jure principali obligatione. *l.* 18. 34. §. 2. *l.* 38. §. 1.
l. 98. §. 6. *D. de Solut.* Aliud eſt quoties duo æquè
principaliter ſunt obligati, uti unus ex tutoribus,
qui ſolidum ſolvit, cum actio nulla ſuperſit, actio-
nem

nem sibi cedi desiderat frustra. *l. 76. D. de Solu*

XXIV. *Ad l. 60. §. 1.*] Pro dote conse-vanda vel restituenda constante matrimonio p-gnus, quod datur ut res magis sit in tuto, exige-à marito licet. *l. 7. §. 6. D. de Donat. int. vir.* *uxor.* non etiam fidejussorem, (qui debitoris l-cum obtinet. *l. 4. §. 1. D. de Fidejuss.*) ne uxo, quæ se vitamque suam marito committit, fid-ejus videatur diffidere. *l. 1. & 2. C. Ne fideju-dot. dent.* qua de causa in fidejussore dando -quædam contumelia. *l. 17. §. ult. D. de Testa-tut.* Sed fidejussor pro muliere vel alio dote-promittente datus obligatur. *h. §. 1. l. 55. D.* -I. D. Quid si pro dote conservanda vel restitue-da maritus sponte fidejussorem offerat, an h-obstringitur? Nihil minus, *arg. d. l. 1. & 2.* M-ribus hodiernis in pactis antenuptialibus cavi-potest ut detur fidejussor dotis.

EXERCITATIO XIV

RESPONDENTE

PETRO à SANEN.

PRO SOCIO.

I. A*d l. 1. 35. 59. 63. §. 8. l. 65. §. 9 & l. 7*] Nulla societatis in æternum coitio -*h. l. 70.* Sed in perpetuum societas coiri pote-

i. e. di-

ie. dum vivunt socii. *h. l.* 1. morte unius solvitur
cietas, licet plures supersint, nisi in coëunda
cietate aliter convenerit. *h.* §. 9. non ut vi con-
ntionis heres socii sit socius. *h. l.* 35. quod de
cietatibus privatis accipiendum est, in societa-
vectigalium ab initio pacisci possumus, ut post
ortem alicujus maneat societas. *h.l.* 59. *h.* §. 8.
onsentit judicatum Frisiæ Senatus quod ad
ivatam conjugum communionem, sed in pa-
ia nostra Gelria, atque vicinis quibusdam pro-
nciis, ut & in Gallia, solutâ animorum & cor-
rum conjunctione etiamnum durat societas
njugalis, usque dum superstes inventarium
u descriptionem omnium bonorum legitime
nfecerit.

II. *Ad l.* 3. §. 1. *l.* 7. 8. *&* 9. *l.* 52. *§. fin. l.*73.
. 1. *& l.* 81.] Cum specialiter est contracta so-
etas omnium bonorum, omnia omnino com-
unicantur, quæ socii quaqua ratione acquisive-
nt. *h.l.* 3. §. 1. Imò & in hanc societatem ve-
iunt bona futura *l.* 73. *D. h. t.* quæ tamen non
so jure, sed judicio societatis communicantur
74. *D. eod.* quæ autem jam coëuntium sunt,
ontinuo communicantur, & licet specialiter
raditio non interveniat, tacite tamen creditur
ntervenire. *l.* 1. §. 1. *cum l. seq. D. h. t.* Societa-
tamen omnium bonorum specialiter contra-
tæ non imputantur bona feudalia, ne dominus
lium quam voluerit acquirat vasallum. *c. un.*
irc. fin. de Fratr. de nov. benefic. investit. Concord.

 Re-

Reform. Zutphan. *tit.* 16. §. 3. LL. Transil. p. 2. *tit.* 2. §. 2. Verum hoc non procedit in feudo hereditario, aut in iis locis, quibus feua ad inſtar patrimoniorum redacta ſine domini conſenſu alienantur: Cæterum licet ipſa feudorum noſtratium corpora per reciprocam in pactis antenuptialibus conventionem non communicentur, utrinque tamen conjuges actione perſonali ad id quod intereſt, pacta conventa adimpleri, rectè conveniuntur. Societate autem ſimpliciter contracta ea tantum communicantur, quæ ex quæſtu veniunt. *h. l.* 7. *& ſeqq.* Unde ſocietati univerſorum bonorum ſpecialiter contractæ, in quam & ea veniunt, quæ principaliter cauſam ſocietatis non concernunt. *h. l.* 2. §. *fin. l.* 39. §. 3. *D. Fam. erciſc.* & ea utrinque imputantur, quæ in ſtudia aut honorem alterius liberorum imputata ſunt. *h. l.* 73. §. 1. Idem dicendum eſt de dote, non obſtante. *h. l.* 81. quæ vel reſtringenda ad caſum, quo fuit ſocietas ſimpliciter contracta, vel quo fuit dos promiſſa non data, & pater deceſſit, ut tum demum pactio cenſideretur. Moribus Sleſvicenſium, Brugenſium, Luſitaniæ, totius fere Gelriæ & Transiſulaniæ ad exemplum ſocietatis univerſorum bonorum ſpecialiter contractæ omnia omnino bona communicantur, niſi aliud ſit cautum pactis antenuptialibus. Idem ſervant Hollandi, quamvis hi & aliam adjecerint exceptionem, niſi bona ex teſtamento fideicommiſſo ſint ſubjecta.

III. Ad

III. *Ad l.* 23. §. 1. *l.* 29. §. 1. *l.* 30. *& l.* 52.
4.] Si non fuerint partes adjectæ ſocietati,
quas eas eſſe conſtat. *h.l.* 29. §. 1. *Inſt. eod.* mo-
contributio ſit æqualis, inæqualitas contri-
tionis facit inæquales partes, & hoc tacitè
tum eſſe intelligitur, uti ad proportionem
mmæ collatæ & lucri ratio habeatur. *l.* 6. *&* 83.
fin. D. d. t. In collatione æquali partes in-
quales ex pacto conſtitui poſſunt. *l.* 29. §. 1. *D.*
2. *Inſt. eod.* Verum inæqualitas abſoluta, ut
ter damnum tantum, alter lucrum ſentiat, vi-
it ſocietatem, & dicitur leonina ſocietas in
d. l. 29. *§. fin.* Limitata ex partium conven-
one ſuſtinetur, ut etiam valeat ſocietas ita con-
acta, ut alter lucri partem tantum, nullam par-
m damni ferre teneatur. §. 2. *Inſt. de Societ.* ita
men, ut lucrum non niſi illud intelligatur,
uod deducto, compenſato, & computato dam-
o ſupereſt. *h. l.* 30. quæ quidem compenſatio
icri & damni locum habet, quando ex eadem
auſa, ex eadem negotiatione deſcendit, non
ciam ſi ex diverſis cauſis. *h. l.* 23. *§.* 1. Societa-
em quoque uno conferente pecuniam, altero
peram, contrahi poſſe magis obtinuit, verba
int *l.* 1. *C. Pro ſoc.* add. *h. l.* 29. §. 1. *neque*
nim captioſa aut iniqua eſt ſocietas, ubi alter corpus,
lter diſciplinam in ſocietatem confert, & ſæpè, ut
lici ſolet, *par pari hoſtimentum eſt opera pro pecu-*
ia. Quamvis hoc caſu lucrum, tantum quod ex
orte provenit, eſſe inter ſocios communican-

dum verisimile sit. *d. §. 2. Inst. de Societ.* Un: finitâ societate ipsa sors non communicatur, si inferenti eam est restituenda, &, quia hic d. minium proprietatis in summa capitali retinu, usum & fructum duntaxat transtulit, ideò idem sortis amissæ damnum solus feret, *arg. l.* *C. de Pignor. act.* Damnum verò est commun, quando uterque pecuniam intulit, si fortè un: profectus ad merces comparandas in latron incidit, suamque pecuniam perdidit. *h.* §.. Aliter observatur in mandato, ubi mandatari, quod spoliatus est à latronibus, quod naufrag res amisit, mandato non imputat. *l.* 26. §. 6.. *Mandat.*

IV. *Ad l.* 42.] Quod pœnæ nomine à de-bitore exactum est, debet cedere lucro credi-ris. *l.* 74. *D. de Solut.* Intelligendum hoc est: pœna legali, veluti si debitor rem creditori p-gnori obligatam subripuerit. *l.* 22. *supr. de* *gnor. act.* non autem de pœna conventionali, q: nomine si quid creditor à debitore accepit, sc imputatur. *h. l.*

V. *Ad l.* 63.] Qui pro socio conveniunt, in id quod facere possunt, condemnantur. §.: *Inst. de Action.* Socium autem omnium bonor accipiendum esse dicit Ulp. in *l.* 16. *D. de Re j.* quod tamen idem Ulp. etiam ad socium uns rei extendit, cum societas jus quodammodo f-ternitatis in se habeat. *h. l.* Et quod fratribus et successio paterna ac bonorum collatio, ut co-

mun

munia habeant patrimonia, atque ut ſint conſor-
es. *l. 31. §. ult. D. de Excuſat.* id ſociis voluntas
contractus, dum ſponte ſua confundunt &
ommunicant, ſe ſibi invicem in fratrum locum
dſciſcentes. *l. 31. & ſeq. D. h. t.* An igitur &
ater beneficio competentiæ gaudebit? Nuſ-
am id legitur. Noſtro & Gallicano jure dene-
atur ſociis beneficium competentiæ, hinc ſocii
onveniuntur & condemnantur in ſolidum, at-
ue uſque ad peram executionem patiuntur.

VI. *Ad l. 75. & 4. ſeqq.*] In arbitrium ali-
ujus ex contrahentibus contractus conferri ne-
uit. *l. 8. D. de O. & A.* Ita in vendentis aut
mentis voluntatem collata conditione compa-
ndi, obligatio eſt nulla, *l. 13. C. de Contrah.
mpt. l. 35. §. 1. D. eod.* Sed in arbitrium tertii
artes ſocietatis v. g. rectè conferuntur, modò
ertius arbitretur, nam ſi deceſſerit, antequam
rbitraretur, nihil agitur. *h. l. 75.* ſi autem arbi-
ratus fuerit & arbitrium ejus ita ſit pravum, ut
manifeſta appareat iniquitas, hæc corrigenda ar-
itrio boni viri, h. e. judicis. *h. l. 76. & ſeq.* In
mptione venditione tertii definitioni omnino
ſt ſtandum. *l. ult. C. de Contrah. empt. §. 1. Inſt.
e Empt. vend.* ubi idem producitur ad locatio-
em conductionem, quò reſpicit *l. 25. in pr. D.
ocat.* ſed illud vocabulum *omnimodo* ex æquitate
bi accipiatur civiliter, cum quodam tempera-
mento, ut excludatur caſus nimiæ inæqualitatis,
t ſummæ iniquitatis ac pravitatis, *arg. hh. ll.*

Imò ex ſententia Practicorum, licet renuntiet arbitrio boni viri cum pœna, & juramento, co trahentibus redire licet ad arbitrium illud, cit pœnæ perjuriique formidinem, ſi ſubſit gravis enormis læſio, qualis conditio tacitè ex pr ſumpta voluntate continetur.

DE CONTRAH. EMPT.

VII. *Ad l. 7. §. 1. & l. 37.*] Emptionis ſu ſtantia etiam ex pretio conſiſtit, verba ſunt *l. 7. D. h. t.* imaginaria venditio eſt pretio non acc dente. *l. 16. D. de R. I.* quare venditio contra uno nummo, qui pretio opponitur. *l. 10. §. f. D. de A. P.* non eſt venditio vera & propria, vi *l. 46. D. Locat. l. 38. & 55. D. h. t. l. 63. D.* *l. Falcid. l. 66. D. de I. D.* Pretium autem e ptionis venditionis ſublatâ diſſenſione, quæ f inter Sabinianos & Proculianos conſiſtere deb 1° in pecunia numerata, non etiam in rebus ali *§. 2. Inſt. de Empt. vend.* ſed ſi ex poſt facto c veniatur, ut pro pecunia numerata pecora dent in ſolutione conſentienti venditori, contract non conſtituitur irritus. *l. 9. C. de Reſcind. ve* pecunia numerata, non tam res eſt, quam reru omnium veluti quantitas & menſura. *l. 1. D. h* quæ omnia metitur & exæquat τὸ νόμιμα πάν μετρεῖ. 2° Pretium debet eſſe certum §. 1. *In de Empt. vend.* ut, ſi exprimatur certa quantit vel fiat relatio ad aliud, veluti ad quantitate ante determinatam, vel certo loco exiſtente

quan

anti eum emisti, quantum pretii in arca ha-
o. *hh. ll.* sed interdum quantitas ita determi-
ta corporis naturam induit & pro specie habe-
r. *l.* 30. §. *pen.* D. *de Leg.* 1. Effectus ejus in
ateria legatorum sunt manifesti. *l.* 34. §. 4. *&*
51. *D. eod.*

VIII. *Ad l.* 25. §. 1. *l.* 28. *&* 80. §. *ult.*]
mptor præcisè tenetur solvere pretium, est ea
retii & numeratæ pecuniæ natura, ut dominium
us transferendum sit, cum neque aliud habeat,
uod in locum ejus succedat: Qui vendidit ne-
esse non habet rem emptoris facere. *h.* §. 1. ven-
itor hactenus tenetur, ut rem emptori habere
ceat. *l.* 30. §. 1. *D. de A. E.* Conditio autem
sucapiendi re tradita à non domino confestim
mptori inchoabitur. *l.* 74. *D. de Contrah. empt.*
ed ante usucapionem completam à domino res
mptori auferri potest. *h. l.* 28. & re evicta con-
ultum est emptori actione de evictione. *tot. tit.*
). *&* C. *de Evict.* Interim in venditione id agi-
ur, ut dominium ad emptorem transeat. *h. l.* 80.
. *fin.* & venditor ad tradendum tenetur. §. 2.
nst. de Donat. Sed præcisâ necessitate ad ipsius
ei translationem compelli nequit: Imò si rem
priori venditam secundo vendat, & tradat, do-
minum facit accipientem. *l.* 15. C. *de* R. *V.* licet
propter ruptam fidem, qui rem eandem diversis
contractibus distraxit, crimine falsi coërceatur.
l. 21. D. *Ad l. Cornel. de fals.* Et si tradere rem
venditam nolit, vel ejus procacia traditio rei

venditæ juxta emptionis contractum non fiat, i quod intereſt in condemnationis taxationem v- niet. *l.* 1. *&* 12. *D.* *&* *l.* 4. *C. de A. E.* Fundu tradi eſt obligatio faciendi, ubi ſi factum n præſtetur, id quod intereſt ſuccedit. *l.* 72. *D.e V. O.* §. *ult. Inſt. eod.* Ex ſententia commu, venditor præciſe tradere tenetur, ſi facultat tradendi habeat, quæ moribus recepta & à S- natu Hollandiæ approbata, vid. LL. Antwe. *tit.* 51. *art.* 9. licet in ſupremo Mechlinienſi conſilio diverſum ſæpius judicatum fuerit; d id quod intereſt in locum rei ſuccedit, ſi ven- tor facultatem rei tradendæ non habeat. ll. U- traject *rubr.* 26. *art.* 7. Imò hodie in quibuſcu- que faciendi obligationibus, quando factu præſtari poteſt promiſſor præciſe facere cogit, nec liberatur ſolutione ejus quod intereſt. - ſtruct. Cur. Holland. *art.* 275. ll. Antwerp. 68. *art.* 42.

IX. *Ad l.* 35. *in pr.*] Arrha datur vel ut p pretii. *l. ult. D. de L. commiſſor.* vel ut evident probari poſſit, conveniſſe de pretio. *h. l.* atq ita dicitur argumentum emptionis & vendit- nis contractæ. *pr. Inſt. de Empt. vend.* Interim arrha eſt ſignum emptionis contrahendæ. *l.* 1. *C. de Fid. inſtrum.* ibi, *ſi quæ arrhæ ſuper facien emptione cujuſcunque rei datæ ſunt.* unde *d. pr. I. de Empt. vend.* deſcriptum explicari debet e contractu nondum perfecto, nam à contrac perfecto, ne quidem cum arrharum diſpendi,

ve reſtitutione duplicatarum ex capite pœniten-
ti reſilire licet. *arg. §. fin. Inſt. Quib. mod. toll.*
obl. l. 2. C. Quand. lic. ab empt. rec. jung. *l. 5. C.*
de D. & A. & ne quidem ex reſcripto imperiali
venditio perfecta ita reſcinditur. *l. 3. C. de Re-*
scind. vendit. Imò quamvis venditor duplum pre-
tium offerat emptori, invitus tamen ad reſcin-
dendam venditionem urgeri non debet. *l. 6. C.*
. Sed emptio perfecta conſenſu, contraria con-
ventione poteſt fieri imperfecta, ſi ſit res integra.
. D. d. t. d. l. 2. h. e. antequam res fuerit ſecu-
l. 3. in pr. & l. 5. §. 1. D. de Reſcind. vend. l. 58.
de Pact. Traditione autem interpoſitâ nuda
voluntas non reſolvit emptionem, ſi non actus
coque priori ſimilis retroagens venditionem
intercesserit. *l. 1. C. Quand. lic. ab empt. reced.*
X. *Ad l. 46. & 62. in pr.*] Qui in provincia
officii cauſa vel agunt vel militant, prædia in ea-
dem provincia comparare prohibentur, præter-
quam ſi paterna eorum à fiſco diſtrahantur, *h. l.*
. pœna eſt, ut & rem amittant, & in quadru-
plum conveniantur. *h. l. 46.* & à venditore nihilo-
minus pretium retineatur. *l. pen. C. de His qui*
met. cauſ. ut ne quidem ex reſcripto Principis
contractus valeant, nec lapſu emptoris aut con-
ſenſu venditoris confirmentur. abrog. *l. 5. & 6.*
. Theod. de His quæ admin. vel offic. publ. ger. lib. 8.
quod receptum eſt, ne per vim, concuſſionem,
impreſſionem, officii ſui poteſtate freti, à ſubdi-
tis extorqueant; ſed hoc eſt reſtringendum ad

Magiſtratus provinciales, urbani emere in prohibentur, ſi id in imperiali reſcripto impetraverint. *l. un. in pr. & §. 2. C. de Contract. jud.* cò reſpicit limitatio. *h. l. 46.* ibi, *niſi ſpecialiter quibuſdam conceſſum eſt.* Et hanc conſtituit *d. l.* confirmavit Leo Nov. 84. Magiſtratus quoque provincialis in *d. l. un. §. 2.* durante magiſtratu, poteſtate, vel adminiſtratione non prohibetur comparare eas res quæ ſunt ei ſuiſque neceſſariæ ad alimentum aut veſtiarium, victus quotidiani aut veſtitus cauſa, add. *l. 6. §. fin. D. de Offic. proconſ. & legat.* Moribus hodiernis quibuſcunque judicibus cum ſubditis contrahere licet.

XI. *Ad l. 59.*] Si fundus ſimpliciter ſit venditus, venditor eum liberum præſtare non tenebitur. *h. l.* niſi, ut optimus maximuſque eſt, traditus fuerit fundus. *l. pen. D. de Evict.* Id actione æſtimatoria quanti minoris venditor convenietur. *l. 61. D. de Ædil. ed.* quæ evicta ſervitute competere ſolet. *l. 15. §. 1. D. de Evi*ct. Si tamen ſciens dolo malo emptorem ignorantem deceperit, ratione doli conſtringetur ad quod intereſt. *l. 1. §. 1. D. de A. E.*

XII. *Ad l. 78. §. fin.*] Venditor ex natura contractus præſtat dolum & culpam. *l. 5. §. 2.* Commod. ceu talem cuſtodiam, qualem diligens paterfam. ſuis rebus adhibet. *l. 35. §. 4. D. de Contrah. empt.* Imò dolus malus tantum præſtatur à venditore, cum moram emptor adhibere cœpit. *l. 17. D. de Peric. rei vend.* De culpa

viſſi

vſima non tenetur, multò minus de caſu fortui-
t nisi eum in ſe receperit. *l.* 23. *D. de R. I.* An,
c i in ſe recepit caſum fortuitum, tam de caſibus
i olitis quam ſolitis tenetur? Negat vulgus
p opter *h. l.* 78. §. *fin.* verum ſi ille §. preſſius
e aminetur contrarium probabit, ut, qui fru-
r enta, quæ in herbis erant, vendidit, ſi nives ea
c rruperunt, vi pacti obligatus ſit ex empto, li-
c t nives immoderatæ & contra conſuetudinem
t mpeſtatis fuerint. add. *l.* 9. §. 3. *l.* 11. §. 1. *D.*
cat. l. 6. C. de Pignor. act. In Gallia prohiben-
t r venditiones voluntariæ frumentorum viri-
ntium in gratiam pauperum, quos malè ha-
nt, maleque perdunt avari divites. Idem in-
nitur in variis Principum edictis, quæ frumen-
ad ordinarias nundinas venalia deferri, & con-
actus ruri aut extra nundinas factos, irritos eſſe
bent. Quæ tamen non ita ubique uſu reci-
untur; ſed in civitatibus legitimè conſtitutis
nonarum mercatores ante horam decimam an-
meridianam in foro emere prohibentur, quod
curate obſervant noſtri Noviomagenſes.
XIII. *Ad l. ult. in pr.*] Lex commiſſoria re-
robatur in feudis. *c. un. de Feud. dat. in vic. leg.*
mmiſſ. item in pignore, ut, debitore tempore
onvento non ſolvente, pignus creditori cedat.
ult. C. de Pact. pign. Sed pactio eſt valida, uti ad
iem pecuniâ non ſolutâ creditor ſolutionis jure
ignus retineat, quia debitori repetitio hypero-
hæ, ſeu ſuperflui, *l.* 20. *D. Qui pot. in pign.* con-
cedi-

ceditur *l. fin. C. de Distract. pign.* Conventio quoque sustinetur, ut, si tempore præstituto non solvatur, res creditori sit empta justo pretio. *l. 1. C. eod. l. 16. §. ult. D. de Pignor.* Ita vel conventio inter debitorem & fidejussorem ita, ut, si hunc non liberaverit, prædia pignori obligata creditori empta habeat. *h. l.*

XIV. *Ad ejusd. l. §. 1.*] Venditio annuorum redituum non tantum de jure civili, *Nov. 1*... & Canonico est licita. *c. 1. & 2. de Empt. vend. in Extravag. comm.* sed etiam moribus hodiernis est frequentissima, sive constituantur in pecunia, sive in frumento vel rebus aliis, neque tantum in perpetuum, sed etiam ad tempus aut ad vitam: ... Atque producit jus non reale sed personale, ... quod nec fundum ipsum nec novum possessorem afficit. *h. §. 1.* Moribus nostris, Transisulanis, Hollandiæ & Burgundiæ & simm. qui annuum reditum ex prædio suo constituit, nullam ... personalem sed realem actionem consequitur. vid. ll. Transisulan. *p. 2. tit. 11. §. 17.* Ex pacto etiam de retrovendendo oritur actio præscriptis verbis vel ex vendito. *l. 2. C. de Pact. int. empt.* quare si fundus sit in tertium possessorem alienatus, obligabitur duntaxat emptor ejusque heres, non autem singularis successor, arg. *h. §. 1. junct. l. 25. §. 1. D. de O. & A.* add. *l. 6. C. de Rer. permutat. l. 21. §. 5. D. de A. E.* atque hæc sententia est communis, & in Praxi recepta, quomodo etiam nuper consultus respondi, quamvis Sca-

ti Sabaudiæ judicaverit ex pacto de retrovendendo produci actionem in rem ſcriptam; Sed ſi ſpecialiter convenerit inter creditorem, cum pignus venderet, & emptorem, ut, ſi ſolverit debitor pecuniam pretii emptori, ei liceret rem ſuam recipere, atque ita ſpeciali conventione jus rei le ſeu jus in re venditor ſibi reſervaverit, hîc non tantum in factum actione contra emptorem experiri, ſed & rem ab eo vindicare poterit. *l.* 13. *D. de Pignor. act.* quod pactum effecit, ut reſoluta conditione priſtinum jus vindicandi debitori integrum manſerit. *l.* 10. *§. ult. D. Quib. mod. pign. ſolv. l.* 7. §. 1. *D. de Diſtract. pign.*

DE L. COMMISSOR.

XV. *Ad l.* 1. *&* 2.] Si ſit emptio celebrata ſub lege commiſſoria, ceu pactione commiſſoria, non pacto legis commiſſariæ, prout inepti ...tologi loquuntur, quos ſecutus eſt Innocentius, 13. *in c.* 6. *Extr. de Pignor.* poſt præſtitutum pretii ſolvendi diem venditor, non tantum commiſſoriæ venditionis legem exercere, ſed & rei vindicationem eligere poteſt. *l.* 4. C. *de Pact. int. empt.* utique cum venditor fundi in lege ita caverit, ut, ſi ad diem pecunia ſoluta non ſit, fundus inemptus ſit. *h. l.* 2. ſed ubi ea lege prædium vendiderit venditor, ut niſi reliquum pretii intra certum tempus reſtituatur, res ad ſe revertere-tur, venditio jure factâ intelligitur, quæ ſub conditione reſolvitur. *h. l. l.* 2. *§.* 3. *D. Pro empt.*

quare

quare non eſt agendum rei vindicatione, ſed actione ex vendito. *l.* 3. *C. de Pact. int. empt.*

De Hered. vend.

XVI. *Ad l.* 4. 17. *&* 23.] Nominis venditio contrahitur etiam ignorante vel invito eo, adverſus quem actiones mandantur. *l.* 3. *C. de Hered. vend.* delegatio autem debiti niſi conſentiente & ſtipulanti promittente debitore non perficitur. *l.* 1. *C. de Novat.* Ex iſta nominis emptione emptor in rem ſuam procurator conſtituitur, vel utilis perſecutio exemplo creditoris ei tribuitur. *l.* 7. *&* 8. *C. h. t.* remanente tamen cedentem actione directa, *arg. l.* 1. *C. de O. & A.* Moribus factâ ceſſione nullum jus retinet cedens. Cui venditum eſt nomen, quantocunque pretio emiſſet, in ſolidum exigere poterat, *hh. ll.* Verum hodie emptio nominis intra limites pretii ſoluti & uſurarum ejus reſtringitur, *l.* 22. *C. Mandat.* ubi tamen quatuor exceptiones enumerantur. Imò ne quidem, ſi quis partem nominis emat, partem quaſi donatam accipit, ceſſio ultra modum pecuniæ numeratæ ſuſtinetur. *l.* 23. *C. eod.* Qui litis alienæ incertum contra bonos mores redimunt, improbè ejus, aut actione tenetur, vexandi & laceſſendi gratia, dicuntur litium redemptores, interceptores, & vitilitigatores, ἐργολάβοι. Quid ſi ceſſio ſit facta ſine interventu pretii, ut ſi non pecunia, ſed res alia detur, an erit locus prædictis conſtitutionibus?

[illegible]s? Sic videtur, licet tantum venditionis prohibitæ mentionem faciant, *arg. l. 29. & l. seq. D.* [illegible]*LL.* Moribus hujus provinciæ non omninò [illegible] Constitutiones exoleverunt, præcipue quan[illegible] de actionibus, quæ ad res mobiles compe[illegible]nt, disceptatur, sed videntur usum exiguum ha[illegible]re, quando pro re immobili dantur, quæ non [illegible]ivatim, sed solenniter coram judice loci, aut [illegible]ram duobus testibus locupletibus transferun[illegible]r. In Gallia constitutionibus allegatis nihil est [illegible]itatius.

De Pericul. & commod. rei vend.

[illegible]XVII. *Ad l. 1. §. ult.*] Vino vendito vel le[illegible]ato debentur amphoræ & cadi, & similia vasa, [illegible]uæ ita sunt diffusa, ut ad perpetuum usum non [illegible]eserventur. *l. 14. D. de Trit. Vin. vel ol. leg.* Non [illegible]dem est in doliis majoribus, quæ, licet annume[illegible]entur vasis vinariis. *l. 206. D. de V. S.* non de[illegible]entur, atque id videtur actum, ut ante evacuen[illegible]ur. *h. §. fin.* ac ex his in amphoras & cados vinum [illegible]iffundatur, & vel sine ipsis doliis vinum veneat. [illegible] *pen. D. de Trit. Vin. leg.*

[illegible]XVIII. *Ad l. 7. & 8.*] Regulariter res per[illegible] domino, *arg. l. 9. C. de Pignor. act.* quà do[illegible]minus opponitur iis, qui nudum tantum usum, [illegible]ustodiam, aut possessionem habent, quà non ha[illegible]bet alter jus ad rem avocandam, & dominium [illegible]n se transferendum quæsitum, nec dominus simul

mul eſt debitor ſpeciei, qui naturali rei interi liberatur. *l.* 23. *D. de V. O.* unde ſi res vendi ſine dolo & culpa venditoris naturaliter interi rit, periculum etiam ante traditionem ad er ptorem ſpectat. *h. l.* 8. *§.* 3. *Inſt. de Empt. ven* cum enim omne emolumentum pertineat emptorem, ſi quid rei venditæ acceſſerit, peric lum quoque ad eum pertinere debet. *h. l.* 7. u que ſi emptio ſit perfecta. *l.* 2. 4. *&* 5. *C. h. t.* enim vendantur res fungibiles ad pondus, num rum, & menſuram, venditio non eſt ante perf cta, quam adpenſa, admenſa, adnumerata fueri omnia, neque ante periculum eſt emptoris: l ſi vinum vendatur ad certam menſuram, ar menſuram periculum pertinet ad venditorer atque etiam ante deguſtationem, quia vendit ſub hac conditione videtur fieri. *l.* 1. *D. h. t. l.* 3 *§.* 5. *D. de Contrah. empt.* Si autem ſingula do veneant, aut per averſionem, periculum empt rem reſpicit, ſi vinum acorem vel mucore contraxerit. *d. l.* 35. *§.* 5. *l.* 4. *§.* 1. *&* 2. *l.* 15. *D. h* licet hoc caſu ſi dies deguſtationi præſtitutus ſ ac emptor, intra diem deguſtare neglexer; quod ſi dies deguſtationi adjectus non erit, qua doque emptor deguſtare poterit, & quoad d guſtaverit, periculum acoris, & mucoris ad ve ditorem pertinebit. *d. l.* 4. *§.* 1. In fundo ven to & publicato ſtatuitur, ut, ſi non ſteterit p venditorem, quò minus traditus fuerit, teneat ex empto, ut pretium reſtituat. *l.* 33. *D. Loc.*

n

on etiam ad id quod interest, nam tales futuri sus evictionis post contractam venditionem on pertinent ad venditorem. *l.* 11. *D. de Eviction.* oc enim casu res non periit, sed propter vim uandam majorem præstari nequit, auctoritate rincipali; quemadmodum etiam cum ex SCto isoniano in servum venditum animadvertitur, uem venditor præstare non potest, propter auoritatem SCti, pretium solummodo venditor stituere tenetur. *l.* 8. *D. de SC. Silan.* Senatus risiæ ante traditionem ad venditorem spectare ericulum judicavit: Idem servari in Hollandia onstat ex constitutione Carolina anni 1529.

,DE ACT. EMPT.

XIX. *Ad l.* 2. §. 1. *l.* 3. *in pr. & §.* 1.] Nihil abet commune possessio cum proprietate. *l.* 12. . 1. *D. de A. P.* quatenus dominium jam est ctualiter acquisitum, quod possessioni opponi olet. *l.* 115. *D. de V. S.* licet in latiori significaione aliquando mentio fiat domini possessionis. . 2. *C. Ubi in rem act.* Quando autem versamur n dominio jure gentium per traditionem transerendo, exigitur vacuæ possessionis translatio. *ob. ll. l.* 8. *C. de A. E. l.* 12. *C. de Probat. l.* 13. *C. le Distract. pign.* quomodo etiam ex naturali posessione cœpit dominium. *l.* 1. §. 1. *D. de A. P.* seu, it hoc ad res eas transferamus, quæ alicujus fueunt, dominium mediante possessione acquiritur, cum, ubi possessio abest, censeatur nihil esse quod

tradi possit. *l. 26. D. de Donat. int. vir. & ux.* ac ubi possessio retinetur, nihil intelligatur tr-ditum. *l. 16. D. de Pericul. & commod. rei ven.* Fundus dotalis, qui ab alio possidetur, dicit quidem in dotem dari in *l. 16. D. de Fund. d.* ceu, doti destinari, non tradi; nec quælibet c-tio importat dominii translationem; fundus i dotem datus traditur in *l. 14. & seq. D. de I.* atque maritus in *d. l. 16. de Fund. dotal.* neglex-rat fundum petere, quem ex cessione actioni factâ à muliere, vindicare poterat: Habetur t-men pro actuali translatione, si instrumen emptionum donentur ac tradantur, si donat usumfructum rei donatæ retinuerit, *l. 1. & 2* C. *de Donat.* Cæterum in modo civili acquire di, per legatum, non exigitur traditio vacuæ pc sessionis ad translationem dominii ubi dom nium ipso jure rectâ via transivit in legatariur *l. 64. D. de Furt. l. 80. D. de Legat. 2.*

XX. *Ad l. 13. §. 20.*] Causæ præstandaru usurarum sunt tres, stipulatio, in contractibu stricti juris. *l. 3. C. de Usur.* in judiciis bonæ f dei, Pactum & Mora, quæ sunt duæ causæ distir ctæ; nam debentur ex pacto usuræ, etiamsi d bitor interpellatus non fuerit: sed mora con mittitur ex persona, quando debitor opportun loco & tempore interpellatus non solvit. *l. 3 in pr. D. de Usur.* quomodo ex natura emption emptor satis interpellatus esse intelligitur, quan do traditam possessionem accepit. *h. §. 20.* ne

qu

[illegible]e moram novam ſeu novam interpellationem [in]tervenire eſt neceſſe, quando ſocius pecuniam [c]ommunem invaſit, vel in uſus ſuos convertit. *l*. §. 1. *D. de Vſur*. De *l*. 15. *in fin*. dicetur infr. a[d] *l*. 3. §. 14. *D. de A. P.*

XXI. *Ad l*. 13. *&* 21. §. 1.] In eo quod in[t]ereſt æſtimando ſufficit damnum datum & lu[cr]um interverſum eſſe, à ſciente-ne an ab igno[ra]nte non ſemper refert, ſic ſi quis dolium vitio[ſu]m ignorans locaverit, deinde vinum effluxerit, [t]enebitur in id quod intereſt, nec ignorantia ejus [er]it excuſata. *l*. 19. §. 1. *D. Locat*. venditionis ea[de]m eſt ratio. *l*. 6. §. 4. *D. h. t.* Quod ſingulare [es]t, quia vas magis debuit eſſe notum venditori [ac] locatori, & qui vas locat, inſtrumentum ad [ca]piendum liquorem locat, non autem eſt capax [un]de vinum effluxit, quare cum hoc ſcire debue[ri]t locator, & emendare potuerit, perinde in id [q]uod intereſt tenetur, atque ſi locaſſet ſciens. *dd.* [l]. ſed diſtinguitur inter locatorem ſcientem & [ig]norantem, quod ad ſaltuum paſcuum divendi[tu]m, in quo herba mala naſcebatur, *d. l*. 19. §. 1. [ſi] veſtimenta interpolata ſint vendita pro novis. [l.] 45. *D. de Contrah. empt.* ſi ſit venditum pecus [m]orboſum aut tignum vitioſum. *h. l*. 13. *in pr.* [It]a non tenetur actione ex empto, qui ignorans [e]x prædio deberi tributum, non prædixit, quod [fo]rte prædium erat hereditarium, qui enim in al[t]erius locum ſuccedit juſtam habet cauſam igno[ra]ntiæ. *l*. 42. *D. de R. I.* qui autem ſcivit, & ce-

 lavit,

lavit, tenetur ex empto. *h.* §. 1. sed si vendi r sive sciens sive ignorans minorem captitationn dixerit promiseritve, & major sit inventa, con- nitur quanto minoris. *l.* 9. *C. de A. E.* quæ act etiam adversus dictum promissumve dicit. *l.* 47. *D. de Ædil. ed.*

XXII. *Ad l.* 30. §. 1.] Si de evictione q- stio moveatur, venditor interim non ad pretiu restituendum, sed ad rem defendendam con- niri potest. *l.* 74. §. 2. *D. de Eviction.* nisi int contrahentes aliud actum sit. *l.* 12. *C. eod.* vel si venditor dolosè sciens vendat rem alienam, casu etiam ante evictionem ex empto agitur id quod interest. *h.* §. 1. In limine etiam con- ctus si immineat evictio, emptor, si satis ei offeratur, ad pretium vel residuum pretii compellitur. *l.* 24. *C. de Evictiom.* Ita Senatus Frisiæ judicavit, imminente periculo evictio satisdandum esse ob rem præsentem, non eti ob alias. Imò qui prædium ita emit, ut non b- stante intercessione vel protestatione pretiu solvat, potest nihilominus imminente evictione petere, ut sibi de evictione caveatur, antequam solvat pretium; datur facilius retentio quam actio. *l.* 4. *C. de Usur. l. un. C. Et ob chirograph. pecun. l.* 1. *D. de Pign.* in pari causa potior co- tio est possidentis, & rem habentis. *l.* 128. *de R. I.* Regulariter autem qui rem emit, & p- possidet, quamdiu evicta non est, auctor suum propterea, quod aliena vel obligata re-

ca

ctur, convenire non potest. *l.* 3. *C. de Evi-ctm.*

LOCAT. CONDUCT.

XXIII. *Ad l.* 9. §. 3. *l.* 25. §. 7.] Circa
um vestimentorum, jumenti, argenti, colum-
rm, tignum transportandum desideratur in lo-
cione talis custodia, qualem diligentissimus
pterfamilias rebus suis adhibet, *h. l.* 25. §. 7.
§ *pen. Inst. de Locat. conduct.* ubi tamen vel super-
lativus est positus pro positivo, vel vocabulum
c*todiæ* in concreto accipiendum, nam ex natura
lcationis, quæ utriusque utilitatem respicit,
præstatur dolus & culpa levis. *h.* §. 3. *l.* 5. §. 2.
. *Commod. l.* 3. §. 1. *D. Naut. caup. stabul.* sed
lcator etiam potest agere actione L. Aquiliæ.
l 13. *in pr. d. l.* 25. §. 5. *D. Locat.* in quam venit
ulpa levissima. *l.* 44. *D. Ad L. Aquil.* Ex edicto
em prætoris nautæ, caupones, stabularii de le-
vissima culpa tenentur. *d. l.* 3. §. 1.

XXIV. *Ad l.* 13. §. *fin.*] Impleto tempore
onductionis conductor invitus non remanet in
onductione, etiamsi sit colonus publicus. *l.* 3.
. 6. *D. de Iur. fisc. l.* 9. §. 1. *D. de Publican.* nisi
ublicani ex redemptione vectigalium maximos
uctus consecuti fuerint, nec vectigalia tanto
ocari possint, quo casu ipsi ea prioribus pensio-
ibus suscipere compelluntur. *l.* 11. §. *ult. D. eod.*
ta censuit Senatus Frisiæ. Quod si non invitus
a conductione remanserit conductor, recon-

duxiſſe videtur, ubi tamen hoc conſenſu tac. non tam nova conductio conſtituitur, qu. potius jam conſtituta quaſi renovatur & co. nuatur, in prædiis quidem ruſticis ad annum, urbanis, prout quiſque habitaverit. *h.* §. *fin. l.* C. *Locat.* h. e. tanti temporis reconductio fa. videtur, quanto tempore in urbano prædio p. finitam primam locationem conductor rem. ſit; ideoque rejicimus ſententiam eorum, exiſtimant in reconductione tacita prædii urb. idem tempus repetitum intelligi, quod in pri. conductione expreſſum fuerat, *voor ſoo veel tij als de ſelve was aengegaen.* In prædiis urba. etiam hîc eſt anni conductio ſecundum L. Tansiſulaniæ, *p.* 2. *tit.* 9. §. 2. & Ruremund. ſium, *p.* 4. *tit.* 4. §. 1. *art.* 17. Jus civile ſerva. in Brabantia, & Gallia, licet apud Pariſiens. prædia urbana locator tacitè relocare videa. ſpatio trimeſtri tenus, fortè quia dies penſion. ibi quater in anno cedunt. Pignora quoque, q. ipſe conductor obligavit, manent in eodem ſ. tu. *h.* §. *fin. d. l.* 16. non etiam fidejuſſor, . prorogatione obligationis expreſſa vel tacita ſi. novo conſenſu non manet obligatus: At ſi t. minus ſolutionis prorogetur, h. e. ſi creditor i. ſcio fidejuſſore tempus ſolutioni deſtinatum aliud diſtulerit, non liberatur fidejuſſor, ſive ſi. pliciter, ſive cum adjectione temporis ſeſe ob. gaverit. *l.* 7. C. *de Locat.* Hanc diſtinctione. ſequuntur mores hodierni. ll. Ruremund. *d. p.*

t.

. 8. §. 3. *art.* 8. & 9. ſed Transiſulani & ca-
poſteriori liberationem fidejuſſori tribuunt.
L. Transiſul. *p.* 2. *tit.* 12. §. 7. Quod ſi tamen
editor ſæpius terminum ſolutionis prorogave-
, ut ita diutius in obligatione detineatur, po-
ſt ſibi conſulere remedio ordinario, uti exone-
tur, quemadmodum ſi fidejuſſor ad inopiam
rgat, *l.* 38. §. 1. *D. Mandat.*

XXV. *Ad l.* 15. §. 2. 4. & 7.] Uva adhuc
endens & vitibus cohærens adeo dura & cruda,
ad maturitatem pervenire non poſſit, non ce-
t damno coloni, idem eſt in frumento nondum
meſſo, ſi labes facta ſit, omnemque fructum
lerit. *h.* §. 2. quatenus quidem non id quod
tereſt conſequitur conductor, verum pro rata
ercedis exonerationem. *h.* §. 7. ſed quæ evene-
int ſterilitates ubertate aliorum annorum ſunt
penſandæ. *l.* 8. *C. Locat.* ut propterea integram
enſionem etiam ejus anni, quo remiſit, domi-
us exigere poſſit. *h.* §. 4. Ubi autem vinum jam
actum & coloni factum eſt, vel fructus alii
m percepti ſunt, periculum caſus fortuiti ad
olonum pertinet, qui factâ perceptione & ſepa-
atione à ſolo dominus fructuum efficitur. *l.* 26.
. 1. & *l.* 61. §. 8. *D. de Furt.* unuſquiſque autem
ei ſuæ periculum & damnum ſuſtinere cogitur.
. 12. *C. Locat. l.* 9. *C. de Pignor. act.*

XXVI. *Ad ejusd. l.* §. 6. *l.* 38. *in pr.* & *l.*
en. §. 1.] In contractibus innominatis ex capite
auſæ caſu fortuito non ſecutæ non datur repe-

 titio.

titio. *l. pen. C. de Condict. caus. dat.* vid. tam[illegible] supr. *Exerc.* 11. *ass.* 19. *&* 20. sed si nauta, q[illegible] navem locavit, nave amissa munere vehendi fu[illegible] ctus non sit, vectura (quam quis promutuam d[illegible] dit seu prorogavit. *l.* 34. §. *ult. D. de Legat.* 3. *l.*. §. 5. *D. de Statu lib.*) repetitur, etiam per casu[illegible] fortuitum steterit, veluti per naufragium, ne na[illegible] ta onus transveheret; quod etiam in omnibus [illegible] militer observandum est, qui onera vehenda su[illegible] cipiunt, putà rhedario, si rheda in itinere fue[illegible] fracta. *h.* §. 6. Vectura autem repetitur n[illegible] actione ex promutuo, seu condictione, s[illegible] actione conducti: Si tamen onus publicè rete[illegible] tum sit culpa conductoris, nolentis solvere vect[illegible] gal, culpa hæc nautæ nocere non debet. *h. l. pe*[illegible] §. 1. Sed qui operas locavit, totius tempo[illegible] mercedem accipere debet, si per eum non steti[illegible] quo minus operas præstet. *h. l.* 38. unde si fam[illegible] lus necdum impleto tempore conductionis di[illegible] cedat, non consequetur mercedem, si discede[illegible] causam non habuerit. Ordinat. Noviomag. [illegible] *Conduct. famul. art.* 7. LL. Transisul. *p.* 2. *tit.*[illegible] §. 20. Statut. Zutphan. *tit.* 25. §. *ult.* Veru[illegible] famulo integra merces debebitur, si ex justa ca[illegible] sa discesserit, putà quod ob adversam valetud[illegible] nem operas exhibere non potuerit, servire eni[illegible] nobis intelliguntur etiam ii, quos ægros cura[illegible] mus, qui cupientes servire, propter adversa[illegible] valetudinem, impediuntur. *l.* 4. §. 5. *D. de Stat* *lib.* Idem omninò dicendum est de Advocati[illegible]

si pe

[fi]er eos non ſtet, quo minus cauſam agant. *h. l.* [3] *§.* 1. neque ab heredibus poſt mortem eo[ru]m ſalaria repetuntur. *l.* 1. §. 13. *D. de Extraord.* [c]*ogn*it. Quid? Moritur Profeſſor, Advocatus, [an p]otius anni ſalarium debetur viduæ, aut eo[ru]m heredibus? Affirm. *arg. d. l.* 38. *junct. l.* 19. [§.] *[P]en. D. h. t.* LL. hujus Academiæ honorarium [se]meſtris largiuntur.

XXVII. *Ad l.* 24. §. 1. *& l.* 48.] Nemo [pro]hibetur rem quam conduxit fruendam alii lo[car]e, ſi nihil aliud convenerit, verba ſunt *l.* 6. *C.* [..]. In multis locis requiritur conſenſus domini, [qu]i nihil conqueri poteſt, dum æquè idoneo lo[co] ſit domus ab inquilino priori. Reform. [H]olav. *tit.* 26. *§.* 9. LL. Transiſul. *d. tit.* 9. [§.] 5. Et qui locavit faciendum, quod ante con[du]xerat, habet ex locato directam actionem. *h.l.* [..]. quæ utilis vocatur in *l.* 38. *§.* 21. *D. de V. O.* [qu]od detur utilitatis cauſa, ceu ejus quod intereſt [no]mine. Bona autem ſecundi conductoris, [et]iamſi hic cum primo locatore non contraxerit, [in] prædium urbanum illata, ſunt tacitè primo [lo]catori obligata, ſed in eam duntaxat ſummam, [in] quam cœnaculum conduxit. *l.* 11. *§.* 6. *D. de* [Pi]*gnor. act.* quomodo hîc favor primi conducto[ris] ſpectatur, ad exonerandam ejus penſionem & [mi]nuendam, quam ipſe primo locatori debet, [qu]a etiam de cauſa ſecundus conductor primo [lo]catori penſionem ſuam ſolvere poteſt; Unde ſi [gr]atuitam habitationem conductor mihi præ-

ſtiterit, invecta à me non ſunt pignori domo
inſulæ pro mercede primi conductoris. *l. 5. in*
D. In quib. cauſ. pign. tac. Aliud quoque eſt in
inductis in prædium ruſticum à ſecundo con-
ctore, quæ citra conventionem domino non o-
ligantur, ſed fructus in cauſa pignoris taciti ma-
nent. *h. §. 1. l. 53. D. h. t. l. 4. & 7. D. In qb.*
cauſ. pign. tac. contr.

XXVIII. *Ad l. 25. §. 6.*] Coloni vel ſunt
nummarii, qui ad pecuniam numeratam con-
cunt, vel partiarii, qui partiuntur frumentum
cum domino. *h. §. 6.* Merces igitur locationis
conductionis non conſiſtit in ſola pecunia nu-
rata, ſed & in aliis rebus fungibilibus. add. l.
& 21. C. Locat. Interdum circa hanc mercedem
fit mentio pecuniæ exempli gratia, & vocabulo
rei ſpecies ſive corpora ſignificantur, ut in l.
§. 9. D. Depoſ. l. 5. §. 2. D. de Præſcript. v.
Conſentiunt mores.

XXIX. *Ad l. 43.*] Si conductor ſervum
conductum verberaverit, tenetur & ex locato
ex l. Aquilia, ſed locator alterutrâ actione c-
tentus eſſe debet. *h. l.* puta ut ſi prius egerit
ctione l. Aquiliæ, actio locati extinguatur,
prius ſit actum locati, actio l. Aquiliæ manea
eo, quod in repetitione triginta dierum amplius
eſt. *l. 34. §. fin. D. de O. & A.* Moribus hod-
nis hæc diſtinctio actionis locati & l. Aquiliæ
inutilis.

XXX. *Ad l. 54. §. 1. & l. 56.*] Qui pen-
n

n n solvit ante tempus locationi præfinitum ex-
p li nequit, nisi conductor malè versetur in re
c nducta, aut propriis usibus eam necessariam
e probaverit, aut corrigere domum maluerit.
l. . *C. Locat.* posteriores duas exceptiones non
a nittunt leges Ruremundensium, *d. p.* 4. *tit.* 4.
§ *i. art.* 3. Sed si diu conductor non appareat,
n que intra biennium pensionem persolvat, licet
ii, quorum interest, ædes aperire, eaque quæ
i sunt, præsentibus publicis personis describe-
re *h. l.* 56. Imò jure expellitur talis conductor.
l. . 54. §. 1. Disputari solet, an præcisè bien-
n m expectandum sit? Hoc equidem expressum
n n est in locatione simplici, adeoque condu-
ctorem, qui unius anni pensionem non solvit, re
c nductâ privari posse judico; neque tamen sta-
ti n expellendus est conductor, si initio contra-
ct s non solvat mercedem, qui enim hoc anno
v hoc mense solvere tenetur, omnibus ejus
d bus præteritis rectè solvit. *l.* 42. *D. de V. O.*
§ 2. *Inst. eod.* Diversa ratio est emphyteuseos,
q æ si fuerit ecclesiastica ob non solutum cano-
n m biennio, *Nov.* 7. *c.* 3. sin civilis, triennio
a nittitur, licet de solutione nunquam interpella-
t s fuerit emphyteuta, *l.* 2. *C. de Iur. emphyt.* dies
i erpellat pro homine. *l.* 12. *C. de Contrah. stip.*
n que jus amissum restituitur, si dominus post
c ssationem canonem receperit, *arg. l. pen. D. h. t.*
I nò propter celerem satisfactionem purgatio
n oræ non admittitur; nec est celeris satisfactio
post

post triennalem moram. Amittitur autem ip
jure, nec expectanda sententia Magistratus. *d.l.*
quamvis si jus amissum neget emphyteuta, d-
minus expellere eum non debeat propriâ auct-
ritate, sed per legitimos tramites, per legitir
juris remedia *pr. proœm. Inst. l. 9. C. de O. &*.
Secundùm mores Galliæ & Hollandiæ non a-
ter expellitur emphyteuta, quam si sit præmi
declaratio commissi per judicem competente
Idem servatur in curia Delphinali.

EXERCITATIO XV.

RESPONDENTE
GERHARDO van ALTENA.

DE ÆSTIMAT. ACT.

I. A*d l. 1. §. 1.*] In actione de æstimato-
æstimatio facit periculum ejus, qui s-
cepit, ut aut ipsam rem incorruptam redd,
aut æstimationem; si ita convenerit, ut qu
conditionalis inter dantem & accipientem co-
traheretur emptio. *h. §. 1. l. 5. §. 3. D. Comm.*
sed ubi æstimatio ei fini adjecta est, ut sciat ac-
piens, quanti res esset vendenda, periculum
accipientis, si ab eo contractus initium cœpe,
sin à dante, periculum ad eundem pertinet.
l. 17. §. 1. D. de Præscript. verb. Paul. 2. *Rece.*
sent. tit. 4. §. ult.

II. *Ad l. 1. §. 1. 2. & 3.*] Alienam rem dans llam contrahit permutationem. *h.* §. 3. non nen ideò in permutatione necesse est, ut donium transferatur, nam permutatio ex re traa initium obligationi præbet. *h.* §. 2. sed traio non importat dominii translationem. *l.* 20. *de A. R. D. l.* 28. & 72. *D. de V. O.* nisi qui adidit sit dominus, quo casu in permutatione minium transit. *l.* 34. *in fin. pr. D. de Aur. & g. leg.* si sit possessor bonæ fidei, transfertur nditio usucapiendi, & si res possessa ante usupionem completam à vero domino evincatur, factum dabitur actio. *h.* §. 1. Qui igitur rem enam dedit, nullam contrahit permutatiom, quatenus ei negatur actio præscriptis vers, quæ ex permutatione aliàs nasceretur, ut cissim alia res detur, vel præstetur quanti intert eam rem accepisse, qui non videtur ex parte a conventionem adimplesse, qui alteri tradidit m alienam, quæ à domino avocari atque auferpotest; & si à domino avocata non fuerit, traenti datur repetitio rei & condictio ob causam ıti causa non secuta ex æquo & bono. *l.* 65. §. 4. *. de Condict. indeb.*

III. *Ad ejusd. l. §. ult.*] Si ex una parte res & mul pecunia detur, ex altera parte res, mens & ıtentio contrahentium inspicienda est, atque ex quod prævalet, contractus dijudicandus est,

ut si pecunia excedat valorem rei simul pro datæ, sit venditio; sin rei pro re datæ valor ex-dat valorem pecuniæ simul datæ, sit permutat, *arg. l. 6. C. de Pact. int. empt. l. 14. C. de Rescil. vendit.* Quod si omnia sint æqualia, ex præsu-pta contrahentium voluntate emptionem co-tractam esse judicari solet. Si convenerit de permutanda, nulla re secutâ ex solo placito p-mutationis nomini actio competit. *l. 3. C. de r. permutat.* Ubi autem hæc conventio ab uno la-re complementum accepit per traditionem, & pars altera cessat tradere, non in hoc agemus, id quod interest nostra, illam rem, de qua con-nit, non accepisse, consequamur, conductio causa dati causa non secuta, nam pro eo, qu nostra interest, agimus actione præscriptis v-bis. *l. 5. §. 1. D. de Præscript. verb.* sed ista con-ctio locum habet, quando agimus, ut quare non secuta res contra nobis reddatur. *h. §.* *d. l. 5. §. 1.* Neque minus commodè *h. §.* ref-tur ad casum *§. præced.* ut si quis rem alienam -derit, ei actio præscriptis verbis non con-datur.

DE PRÆSCRIPT. VERB.

IV. *Ad l. 5. in pr.*] Quoties deficiunt v-garia atque usitata actionum nomina, præscrip verbis agendum est, in quam necesse est con-gere, quoties contractus existunt, quorum pellationes nullo jure civili sunt proditæ. *l. 2. &*

D. l.

D. *h. t.* Contractus igitur innominati non ci:umscribuntur quatuor istis articulis, qui e:imerantur in *h. l.* plura enim dantur negotia. *l.* *D. de Æstimat. act.* neque actio, quæ præscptis verbis rem prout est gesta demonstrat, *l.* *C. de Transact.* & contractuum innominatum nota esse solet. *arg. l. 1. 2. & 3. D. de Præpt. verb.* iisdem articulis absolvitur. *§. 2. Inst. Locat. cond. l. 6. D. de Rescind. vend. l. 2. C. de P. t. int. empt. & simm.* sed, qui hîc habentur ar:uli, pertinent ad contractus innominatos ob ı dati, quorum quatuor formulæ proponun: in *h. l.* Actio ista præscriptis præcipuè ex ıtractibus innominatis datur, qui proximè ad ıtractus innominatos accedunt, unde actio in :um præscriptis verbis proxima empti. *d. l. 6. de Rescind.* actio in factum proxima locati. *§. 12. D. Commod. l. 1. §. 9. D. Depos.* proxi: actioni mandati. *h. l. 5. §. 4. l. 8. D. de Pre-* pro socio. *l. 13. §. 1. h. t.* Commodati. *l. 17. h. t.* Distinguitur autem actio præscriptis ver: ab actione in factum, quæ est generalior: ınes quidem præscriptis verbis actiones sunt factum actiones, sed non vice versa: Actio æscriptis verbis datur ex civilibus negotiis. *§. 2. D. de Pact.* At actiones in factum reli: æ dantur etiam ex aliis negotiis, unde est actio factum in *l. 9. §. 1. D. Ad l. Aquil.* quæ & utilis gis Aquiliæ actio dicitur in *§. fin. Inst. de L. uil.* & quæ adcommodata est l. Aquiliæ, *l. 11.*

D. h. t.

D. *h. t.* quæ datur ad exemplum legis Aquiliæ. *l.* 53. D. *Ad l. Aquil.* Est actio in factum prætoria. *l.* 1. D. *Si mens. fals. mod. l.* 10. D. *Quæ in fraud. credit.* est etiam actio in factum subsidiaria, quæ datur in defectum actionis directæ & utilis. §. 1. *fin. Inst. de L. Aquil.* & quæ competit quando ipsa de dolo actio extraordinaria locum non habet. *l.* 11. D. *de Dol. mal.*

V. *Ad ejusd. l.* §. 3. *& ult.*] Quod si faciam ut des, & postquam feci, cesses dare, nulla ibi dabitur eo nomine actio civilis ordinaria, eo de dolo dabitur. *h.* §. 2. non quidem ut agatur actione de dolo subsidiaria & prætoria, verum ob dolum commissum agatur actione præscriptis verbis. *h.* §. *fin.* Ita nomine precarii nulla actio civilis datur. *l.* 14. D. *de Precar.* quod similiter explicatur de actione civili ordinaria, nam cum quid precario rogatum est, etiam utimur condictione incerti, i.e. præscriptis verbis actione. *l.* 2. §. 2. *&* 19. §. *ult.* D. *eod.*

VI. *Ad l.* 17. §. 2.] Si quis rem inspiciendam dederit, putà pretii explorandi gratia neque depositum neque commodatum erit, sed actio in factum civilis subjicitur. *l.* 1. §. *fin.* D. *h. t.* & qui accepit, furti agere potest, si periculum ad eum spectet, veluti quando culpa ipsius res subtracta est, & quando res æstimata data, quo casu omne periculum præstatur ab eo, qui æstimationem præstaturum receperit. *l.* 5. §. 3. D. *Commod.* jung. *l.* 52. §. 3. D. *Pro soc.* quò *l.* 78. D. *de Iur.*

Aliàs

liàs qui rem inſpiciendam accepit, periculum
on ſuſtinet, ſed vel dolum & culpam, vel dolum
ntum præſtat, uti diſtinguit *h. §.* 2.
VII. *Ad ejusd. l.*17.§.*fin.*] Orta controver-
a non tantum actor vel reus ſacramento provo-
bat adverſarium, ut, *Quando negas, ſacramento*
inquagenario te provoco, ſed & ſponſionibus, ut,
i mea ſit hereditas, Ni tu ſis ei ſocius. quæ ſponſio-
es fiebant & ſtipulationibus, & depoſitis pig-
oribus, veluti annulis, qui ſi victori non red-
ntur, præſcriptis verbis agitur contra ſeque-
rem, ut utrumque victori reſtituatur, quando
a lege ſequeſter accepit, *h.* §.*fin.* alioquin &
ctione depoſiti rem depoſitam victor repetere
oteſt. *l.* 5. §.1. *D. Depoſ.* Quid ſi fiat ſponſio
er ſtipulationem, num actio efficax oritur, an
a per exceptionem doli redditur inanis, quaſi ſit
ipulatio ſine cauſa, juxta *l.* 2. §. 3. *D. de Dol.*
al. except.? Actionem efficacem ex tali ſtipu-
tione produci probari ſolet ex *l.* 108. *D. de*
. O. Perperam. Non aſſerit J^C. ſtipulationem
tra cauſam præexiſtentem parere actionem ef-
cacem, ſed agit de dote ſub conditione plane
ncertâ promiſſa, ubi tamen cauſam ſupponi ne-
eſſe eſt, *arg. d.* §.3. Ego ex ſponſionibus vul-
aribus, quæ in eventum rei incertum dirigun-
ur, actionem competere nego. In Hollandia
uoque, Brabantia, Gallia, ſponſiones, *weddin-*
en, ſuper ſucceſſibus rerum publicarum, victo-
is, civitatum deditionibus, ſimilibusque cauſis

improbantur, niſi ſint tales, in quarum even
partium utilitas vertitur, veluti in aſſecuratio-
bus, vulgo *aſſeurantien*, ſeu *verſeeckeringen.*
Friſia ſuſtinentur ſponſiones propter incertu
eventum, dummodo non interponantur ſup
ſubjecto inhoneſto, nec bonis moribus repu-
nent.

VIII. *Ad l.* 24.] In contractibus ſtricti j-
ris uſuræ, niſi in ſtipulationem deductæ, non d-
bentur *h. l. l.* 3. C. *de Vſur.* Non igitur 1°. ind-
cit obligationem ſolutio uſurarum longo te-
pore facta. *l.* 7. C. *eod.* Conſentiunt mores;
quod pater longo tempore præſtitit, indiciu
eſt, patrem in rem ſuam pecuniam converti,
& uſuras ante in ſtipulationem veniſſe, in *l.* 6.
de Vſur. 2°. Nec litis conteſtatio eſt cauſa p-
ſtandarum uſurarum, ſed, ſi uſuræ ante legiti
ſint promiſſæ, non ſiſtitur earum curſus per l
conteſtationem. *l.* 35. D. *de Vſur.* qua quid
inducitur novatio, ſed neceſſaria. *l.* 11. §. 1. D.
Novat. Novatione autem voluntaria, quæ p-
tium conventione celebratur, liberantur hy-
thecæ & pignus, uſuræ non currunt. *l.* 18. D. d
Moribus hodiernis etiam ex pacto debentur u-
ræ, & in ſtrictis judiciis à tempore litis con-
ſtatæ uſuræ currere incipiunt, ex communi ſe-
tentia, conſtanti ſtylo adprobata. Interdum &
jure civili uſuræ creditarum pecuniarum ex -
cto nudo præſtari debent, veluti, ſi civitatib
debeantur. *l.* 30. D. *de Vſur.* ex cauſa fœno

nautici. *l.* 5. & 7. *D. de Naut. fœn.* frumenti etiam vel hordei mutuò dati acceſſio ex nudo pacto præſtanda eſt. *l.* 12. *C. de Vſur.* Idem eſt, ſi ita uſuræ argentariis ſint promiſſæ. *Nov.* 136. *c.* 4.

De Pignor. & Hypothec.

[IX. *Ad l.* 3.] Si hereditatis judex contra heredem ſcriptum non agentem cauſam vel luſoriè agentem pronuntiaverit, injuria ei facta non nocebit legatariis. *l.* 50. *§.* 1. *D. de Legat.* 1. neque libertatibus. *l.* 29. *§.* 1. *D. de Statu lib.* quemadmodum nec nocet auctori ſententia quæ non jure adverſus emptorem lata eſt; injuria, quæ fit emptori, auctorem contingere non debet. *l.* 51. *D. de Evict.* Quod ſi legitimè fuerit lata contra heredem teſtamentarium, nocebit legatariis & libertatibus. *l.* 8. *§. pen. D. de Inoffic. Teſtam.* cum regulariter legata aliter valere non poſſunt, quam ſi teſtamentum ratum eſſe con-ret; ſed hîc à legatariis diſtant creditores, ita fieri poteſt, ut & pignus rectè ſit acceptum, ut tamen ab herede lis benè inſtituta. *h. l.* add. o. §. 3. *D. de Edend.* Ex *h.* §. non malè colligatur, non præcisè requiri, ut, qui pignus concedit, ſit abſolutè dominus, creditor, ſi agat, improbare debet, rem pertinere ad debitorem eo tempore, quo de pignore convenit. *l.* 23. *D. de Probat.* Pertinere autem ad nos dicuntur non tantum, quæ noſtri dominii ſint, ſed & quæ bona fide poſſidentur. *l.* 181. *D. de V. S.*

X. *Ad l. 6. & 7.*] Qui donavit omnia a[...] bona, non intelligitur donaſſe futura, *arg. l.* [...] *D. de Aur. & arg. leg.* Sed ſub generali pigno[ris] obligatione etiam bona futura comprehend[un]tur. *l. ult. C. Quæ res pign. oblig.* Ita judicat [...] ſuprema Hollandiæ Curia. Hypotheca tam[en] hæc generalis non producitur ad ea, quæ veri[ſi]mile eſt quemquam, ſpecialiter obligatum [...] non fuiſſe, veluti eſt ſuppellex, *h. l. 6.* vel qu[æ in] uſum quotidianum habentur. *h. l. 7.* Idem q[uo]d ad ſupellectilem ſecutus eſt Friſiæ Senatus, [n]on obſtante hac obligationis clauſula, *alle m[ijne] goederen, roerende, en onroerende, gheene exc[epte] ofte uytgeſondert.* At in locis pleriſque gener[ali] rerum obligatione ſuppellex & id genus [...] continentur. In pignore legali & tacito a[...] quoque obſervatur. *l. 4. D. In quib. cauſ. p[ign.] tac. contr.* Vid. quæ notavi ſupr. *ad l. 2* [...] *Pact.*

XI. *Ad l. 11. §. 1.*] Antichreſis eſt mu[...] pignoris uſus pro credito, cum loco uſura[rum] fructus rei oppignoratæ percipiuntur, e[...] vel expreſſa, cum ex ſpeciali conventione d[ebi]tor rei oppignoratæ poſſeſſionem ita transfe[rt in] creditorem, ut creditor fructus fundi perci[piat] aut ædes inhabitet, in vicem uſurarum, d[...] ei pecunia ſolvatur. *h. §. 1.* quæ legitimum [...] rarum modum excedere poteſt, propter in[cer]tum fructuum proventum. *l. 17. C. de Vſu[r.]* [...] quando certi ſunt prædiorum reditus, atqu[...]

nariè & regulariter legitimum uſurarum mo-
um egrediuntur, antichreſis, tanquam in frau-
dem uſurarum contracta, improbanda eſt, *arg.*
l. o. *D. de ll.* & ſorti id imputari, quicquid le-
gitimum uſurarum modum excedit docet uſus.
Sed in Gallia in prædiis urbanis antichreſis tole-
ratur, licet penſio domus, quæ habitanda credi-
tori à debitore data eſt, legitimum uſurarum
modum exuperet; Tacita antichreſis eſt, ſi pe-
cuniâ gratuitâ non uſurariâ mutuo datâ res, quæ
fructus producit, pignori obligata eſt, quo caſu
pactum eſſe intelligitur, ut creditor compenſa-
tionis loco de fructibus rei ſibi oppignoratæ ad
modum legitimum uſuras retineat. *l.* 8. *D. In*
quib. cauſ. pign. tac. contr. Perperam igitur inde
colligitur, vi mutui rem non alienari. Antichre-
sis diſtinguitur ab uſuris, quia perficitur nudo pa-
cto, nec ſemper determinatam quantitatem ha-
bet, & ſola oblatione ſolvitur. *l.* 11. *C. de Vſur.*
Differt etiam à pignore, nam ſi cui antichreſis
conceſſa eſt, amiſerit poſſeſſionem, non habet
actionem hypothecariam, ſed utitur actione in
factum. *h.* §. 1. quia actio hypothecaria non da-
tur creditori ad percipiendos fructus ex re pig-
norata, ſed ad avocandam nudam poſſeſſionem
rei oppignoratæ. *l.* 66. *D. de Evictiion.*

XVI. *Ad ejusd. l.* §. *pen. & ult. & l.* 12.]
Uſusfructus pignori hypothecave dari non pro-
hibetur. *h.* §. *pen.* Sed jura urbanorum prædio-
rum, quia ad tempus actualiter non conſtituun-

 tur,

tur, per ea quæ dixi ad *l.* 4. *de Serv.* nec loca, *l.* 44. D. *Locat.* nec pignori obligari possun, *h.* §. *fin.* At in servitutibus rusticis etiam constitutis pignoris conventio locum habet, licet in servitutum rusticarum oppignoratio contra summi juris rationem propter utilitatem contrahentium admittatur. *h. l.* 12. Multa autem ita jure civili contra subtilem rationem disputandi pro utilitate communi recepta esse innumerabilibus rebus probari posse asserit J^C^. in *l.* 51. *in fin.* *Ad l. Aquil.* Servitutis etiam constitutæ usus alteri precariò concedi potest. *l.* 8. §. 5. D. *de Precar.*

XIII. *Ad l.* 22.] Si ei, qui rem meam sine mea voluntate pignori obligaverat, heres extitero, ex post facto pignus directò non convalescit, sed utilis pignoratitia dabitur creditori contra heredem debitoris & dominum rei oppignorat. *h.l.* qui, ex qua persona lucrum capit, ejus factum præstare debet. *l.* 14. C. *de R. V. l.* 149. D. *de R.* Sed heres ex stellionatu debitoris juxta *l.* 1. §. 1. D. *de Pignor. act.* quod crimen cum persona extinguitur, utili actione pignoratitia non tenetur, quò, sed pauci, referunt. *l.* 41. D. *eod.* ubi ita distinguunt casum, quo dominium debitori ex post facto supervenit, & quo dominus existit heres debitori.

XIV. *Ad l.* 31.] Vasallus fundo servitutem licitè imponit, quæ tantum noceat vasallo, nullum autem domino, ad quem beneficium for-

post-

ostea reversum est præjudicium generetur. *c. un. vers. rei autem circ. pr. de Investit. de re al. fact.* sed feudum sine consensu eorum, quorum interest, oppignorare prohibetur. *c. un. circ. pr. de Prohib. feud. alien. per Frid.* Contra servatur in emphyteuta, ut tamen resoluto jure dantis, resolvatur & jus accipientis. *h. l.* quæ quidem regula procedit in iis, qui non habent dominium plenum, sed jus tantum dominio proximum, vel si contractus sit initus sub conditione resolutiva, ubi omnia in pristinum statum reponuntur. *l. 4. §. 3. D. de In di. addict.* Verum rei, cujus dominium pleno jure quæsitum erat, in tantum pignus tenet, ut, licet postea dominium recedat, creditori circa jus in pignore quæsitum præjudicium non fiat: Ita pignus obligatum manet, licet res ob vitium sit redhibita. *l. 43. §. 8. D. de Ædil. edict. l. 4. in pr. D. Quib. mod. pign. solv.* Similiter non finitur pignus, ubi res sic distracta est, nisi emptori displicuisset. *l. 3. D. eod.* Quare & pignus durare existimandum est, licet venditor remedio *l. 2. C. de Rescind. vend.* ab emptore rem revocaverit, *arg. dd. text.* neque iniqua conditio infertur venditori, quod rem cum onere pignoris recipere teneatur, quia si constet rem pignori obligatam esse, emptor rem redimere atque pignus liberare cogitur. *d. §. 8.* & si dubitetur, utrum res vendita sit pignori obligata, emptor venditori cautionem de indemnitate præstabit, *arg. l. 21. §. 1. D. de Ædil. edict.*

IN QUIB. CAUS. PIGN. TAC. CONTR.

XV. *Ad l.* 3. *&* 4. §. 1.] Etiam in inveƈt illatis in horreum conduƈtum vel diverſoriun vel aream tacita pignoris conventio locum h bet. *h. l.* 3. ubi tamen per horreum intelligitu locus, in quem reponuntur merces aut res ſim les. *l.* 74. *D. de Contrah. empt.* vulgò vocant *pack-huyſen.* Ita & per aream in ead. *n. l.* 3. inte ligitur locus vacuus, ſeu planities illa, quæ ci cum ſepta ſit idonea ad tigna aſſervanda, non a tem ager vel pars fundi; quomodo per horreu intelligitur pars fundi, ſi fundus ſit conduƈtus *l.* 211. *D. de V. S.* atque ideo eo ſenſu exigitur e preſſa conventio. *h. l.* 4. *in pr.* qualis termin ponendus eſt in *l.* 14. §. 1. *D. de Religioſ.* Stab la quæ non ſunt in oppidis, nec in continentib ædificiis, non ſunt urbanorum prædiorum, qu cæteris ædificiis ſunt ſeparata, urbana tam ſunt. *l.* 198. *D. de V. S.* quod ad cauſam tac pignoris attinet. *h. l.* 4. §. 1.

QUÆ RES PIGN. OBLIG. POSS.

XVI. *Ad l.* 1. §. *ult.*] Oppignoratio rei tigioſæ mobilis ipſo jure ſuſtinebatur. *l.* 18. *D.* *R. V.* Sed qui rem litigioſam pignori accepit, agat exceptione litigioſi ſubmovebitur, qu reſtringitur ad res mobiles, ubi major collu cum debitore exerceri poteſt. *h.* §. *ult.* Ali

igit

r obſervatur in rebus immobilibus; neque
obligatio nocebit petitori, qui ſi in judicio
or, dominus declaretur, rem pignoratam
equetur, neque in effectu exceptione defen-
r creditor, qui rem litigioſam pignori acce-
quia exitus judicii oſtendit rem oppignora-
non fuiſſe ejus qui oppignoravit: Eadem
eptio litigioſi objicienda eſt emptori, ſive
litigioſam mobilem ſive immobilem eme-
l. 1. & 2. C. de Litigioſ. Moribus hodiernis
litigioſæ, vulgo *ding-taelige ſaecken*, quovis
lo alienari poſſunt, ſed ſalvo jure tertii, ut
tentia contra alienantem lata executioni con-
tertium rei litigioſæ poſſeſſorem mandari
ſit: Et quoties utilitas aut neceſſitas urget,
in judicio deductam alienari, gratia Princi-
implorari ſolet, ut ſine vitio litigioſi aliena-
effectum ſortiatur.

QUI POT. IN PIGN.

XVII. *Ad l. 2.*] Qui ſpecialiter quædam
univerſa bona generaliter pignori accepit, ex
jecta conditione præſumpta hoc egiſſe vide-
r, ut ſi ex his, quæ nominatim ei pignori obli-
ta ſunt, univerſum redigere debitum poſſit,
ligatio generalis nihil noceat creditori poſte-
ri, atque ita ſit ſubſidiaria, ad quam non niſi
ſt ſpecialem fiat recurſus. *l. 2. C. de Pignor.*
ng. arg. l. 9. C. de Diſtract. pign. Hoc pronun-
ando ſecutus eſt Friſiæ Senatus. Sed qui bona

debitoris ſimpliciter generali pignoris jure obligata habet, potior eſt eo, cui ſpecialiter prædium poſtea obligatum eſt, etiamſi prior ex cæteris pecuniam ſuam redigere poſſit. *h. l. 2.*

XVIII. *Ad l. 8. & ult.*] Privati anteriorem hypothecam habentes præferuntur fiſco poſteriori in bonis tempore prioris obligationis quæſitis. *h. l.* ſed bonis poſtea quæſitis fiſcus eſt potior. *l. 28. D. de Iur. fiſc. arg. l. 2. & 3. C. de privileg. fiſc.* aliud eſt, ſi fiſcus concurrat cum eo, qui eſt & anterior tempore ac inſuper ſpeciali privilegio vallatus, veluti ſi fiſcus concurrat cum pupillo, qui & ipſe hypothecam tacitam habet, & prior tempore fiſco etiam in bonis poſt quæſitis præfertur. *h. l. ult.* quia quando duo privilegiati concurrunt, tunc mutuo concurſu ſe impediunt, privilegia confunduntur, & pro privilegiatis non habentur, *arg. l. 11. §. pen. D. de Minor. l. 8. in pr. D. de Excuſ. tut.*

XIX. *Ad l. 10.*] Si plures ſint creditores pignoratitii, obtinet regula, Qui prior eſt tempore, potior eſt jure. *l. 2. & 11. D. h. t. l. 2. 3. 4. 7. C. eod.* ſeu qui prior de pignore convenit, licet poſteriori creditori res ſit tradita, in pignore præfertur. *l. 12. §. fin. D. eod.* Et regula iſta locum habet non tantum in creditoribus hypothecariis, quibus hypotheca cautum eſt, ſive expreſſa ſive tacita, ſed etiam in judicialibus, qui ex cauſa judicati pignus acceperunt. *h. l.* neque tamen in judicati actione prius ratio debet haberi

ri eis,

rijus, cui prior reus condemnatus fuit. *l. 61. D. de Re jud.* sed qui occupavit agere judicati, pignus capere in causam judicati, quia pignus judiciale non constituitur solâ sententiâ judicis, sed tum demum cum capitur. *h. l.* ita jus civile scriptum est vigilantibus. *l. 24. D. Quæ in fraud. credit.* atqui is sibi vigilavit, qui prior pignus ex causa judicati sibi cepit: Cæterum prædicta regula officium suum perdit in pignore prætorio in specie sic dicto, quod tantum servandæ & custodiendæ rei causa constituitur, quando unus ex creditoribus mittitur in possessionem rerum debitoris debiti servandi causa, vel unus ex legatariis legatorum servandorum causa, mittitur in possessionem bonorum heredis, ubi, si plures sint missi in bonorum possessionem, missio uni decreta omnibus sequentibus prodest. *l. 15. §. 15. D. de Damn. infect. l. 12. D. de Reb. auct. jud. poßid.* quando omnium creditorum eadem est conditio, secus ubi est diversa missionis causa; ita legatarii ob contumaciam heredis cavere nolentis in possessionem missi non præferuntur posterioribus. *l. 5. §. 2. D. Vt in possess. legat.* sed iidem præferuntur aliis creditoribus, qui postea ex causa contractus missionem vel petierunt vel impetraverunt. *l. 2. C. Qui pot. in pign. l. 3. C. Vt in possess. leg.*

XX. *Ad l. 12. §. 5.*] Si secundus creditor pignus distraxerit inscio primo primus aget non contra secundum creditorem, qui ei nullo jure obli-

obligatus eſt, ſed actione hypothecaria experi-tur contra emptorem eundemque pignoris poſ-ſeſſorem. *l.* 1. *D. de Diſtract. pign.* ſed ſi prius creditor qui jus vendendi habuit, pignus diſtra-xerit, emptor ſecurus eſt, verum ex bono & æquo ſecundo creditori contra primum actio utilis hypothecaria conceditur ut hic reſtituat, quod plus percepit ex pignoris diſtractione, quam ei debebatur. *h.* §.

DE DISTRACT. PIGN.

XXI. *Ad l.* 10.] Regulariter venditor, licet evictionis caſum ſpecialiter non promiſerit, evicta re ex empto tenetur. *l.* 6. *C. de Evict.* Ex-cipitur creditor, qui rem oppignoratam jure creditoris ceu pignoris diſtraxit, quo nomine de evictione emptori obligatus non eſt, neque ad id quod intereſt, neque ad pretium reſtituendum. *h. l.* niſi aliter conventum fuerit, aut creditor diſtraxerit rem alienam ſciens, atque ita empto-rem ignorantem deceperit. *l.* 1. *&* 2. *C. Cred. evict. non deb.* ſed & amplius emptori creditor tenetur, ut quam habet adverſus debitorem actionem, præſtet, h. e. pignoratitiam contra-riam. *l.* 38. *D. de Evict.* utique creditor non tene-tur, ſi ex cauſa judicati ab apparitoribus pignus captum diſtrahatur. *l.* 74. §. 1. *D. eod.*

QUIB. MOD. PIGN. SOLV.

XXII. *Ad l.* 5. *in pr.*] Liberato reo prin-
pli,

li, liberantur etiam pignora. *l.* 43. *D. de Solut.* io est in *l.* 178. *D. de R. I.* unde si debitor pa- catur, ne à se sors petatur, actio etiam hypo- ecaria ope exceptionis perpetuæ eliditur. *l.* 17. 2. *D. de Pact.* quod pactum conventum etiam rit exceptionem perpetuam tertio possessori ntra quem actio hypothecaria intentatur. *h. l.* terdum tamen vincula pignoris durant perso- li ac principali actione submota. *l.* 2. *C. de uit. pign.* veluti si reliquerit debitor duos here- s, ex quibus unus pro sua parte solvit, sed actio pothecaria non perimitur, nisi totum debi- m exolvatur. *l.* 1. *C. eod.* atque ita dicitur pig- us habere causam indivisam. *l.* 65. *D. de Evi- ion.* Add. *l.* 6. *C. de Distract. pign.* Præterea li- et præscriptione 30. ann. creditor sit exclusus b actione personali, *l.* 3. *C. de Præscript.* 30. *nn. l.* 5. *C. Quib. non objic. long. temp. præscript.* on tamen est sublata actio hypothecaria, cui emum præscribitur 40. annis. *l.* 7. §. 1. *C. de ræscript.* 30. *ann.*

DE ÆDIL. EDICT.

XXIII. *Ad l.* 43. §. 6.] Actiones hæ red- hibitoria & æstimatoria vel quanti minoris, concurrunt electivè, h. e. ut si una solidum con- secuti fuerimus, altera extinguatur, non ut post finitam æstimatoriam redhibitoria adhuc locum habeat, *arg. l.* 50. *D. Pro soc.* Verum ob sum- mam affinitatem & connexionem interdum red-

hibitoria æstimatoriæ quasi inesse videtur, quidem eo casu, quo homo venditus ita vitios est, ut eum emptori habere non expediat; officio judicis, quod actioni æstimatoriæ subs vit, continebitur, ut reddito mancipio preciu recipiatur. *h. §. arg. l. 25. §. 1. D. de Except.* *jud.*

DE EVICTION.

XXIV. *Ad l.* 1. 34. §. 1. *l.* 39. §. 2. *l.* 4 45. & 56. §. 2.] Agitur de evictione non ta tum, si tota res fuerit evicta, sed etiam pars eju *h. l.* 1. 39. §. 2. *l.* 43. & 45. appellatione pars etiam continetur. *l.* 72. *D. de V. S.* qui quidem procedit in fundo vendito, non etiam homine vendito, ubi partis adjectio necessa est, quia non videtur homo evictus, cum pa ejus evicta est. *h. l.* 56. §. 2. Datur tamen act de evictione emptori, qui judicio communi vidundo superatus atque servus adversario, c probavit eum communem esse, adjudicatus e quia per hanc adjudicationem rem habere n licet emptori, ac totus homo ei aufertur. *h. l.* 3 §. 1. Quid si ancilla prægnans ex venditione tradita, & partus evincatur, an venditor de ev ctione conveniri potest? Nequaquam. *h. l.* 4 partus enim non est hîc pars ancillæ. *l.* 26. *D.* *V. S.* licet alibi portio mulieris vel viscerum catur. *l.* 1. §. 1. *D. de Ventr. inspic.*

XXV. *Ad l.* 21.] Si servus venditus decess

ri

it antequam evincatur, non committitur sti-
pu tio. *h. l.* per casum humanæ sortis finitum
periculum evictionis. *l.* 26. *C. de Eviction.*
qu d procedit, quando servus ante litem conte-
am decessit, sed si post litis contestationem
cesserit servus, stipulatio committitur. *l.* 11.
D *udicat. solv. l. ult.* C. *de Assert. toll.* Licet au-
e casu priori, non committatur stipulatio, de
lo tamen poterit agi, si dolus intercesserit.
h. quod tamen non est intelligendum de actio-
e doli subsidiaria, sed de actione ex empto, quæ
nine doli competit contra venditorem, quod
ens dolo malo servum alienum vendiderit,
m antequam servus evinceretur. *l.* 30. §. *fin.*
D *de A. E.*

XXVI. *Ad l.* 29. §. *fin. l.* 53. §. 1. *l.* 55. *&*
3.] Ut auctor teneatur de evictione, requi-
r, ut ei à successore singulari lis denuncietur,
moneatur ut negotio adsistat, & causam in-
at. *h. l.* 53. §. 1. *l.* 55. *&* 63. Denuntiari au-
potest quolibet tempore, dum tamen ne
pe ipsam condemnationem fiat. *h.* §. *fin.*
od quidem locum habet, quando ex causa
nditionis res præstatur, ubi venditor rem alie-
n præstando satisfacere potest ab initio. *l.* 28.
de Contrah. empt. verum ubi de evictione rei
enæ ex causa legati traditæ agitur, legatarius
tim à principio prius quam judicium accipia-
, denuntiabit heredi. *l.* 29. §. *pen.* D. *de Legat.*
nisi quis judicium ibi pro sententia accipere
malit.

malit. Evictâ igitur re legatâ, datur legatario regressus adversus heredem, sed quando res ita legata generaliter, in re specialiter legata evictio non est præstanda. *d.* §. *pen. l.* 45. §. 1. *l.* 71. §. 1. D. *de Legat.* 1. uti nec in donatione, nisi donator dolosè rem donaverit alienam. *l.* 18. §. *fin.* D. *de Donat.* vel nisi in se receperit casum evictionis, interpositâ stipulatione, nudo pacto interveniente donator non tenebitur. *l.* 2. C. *h. t.*

XXVII. *Ad l.* 60. *&* 70.] Venditor evictionis nomine nihil præter simplum empri præstat, *h. l.* 60. evicta autem re actio ex empto non ad pretium duntaxat recipiendum, sed ad id quod interest competit. *h. l.* 70. in cujus æstimatione ineunda non tantum dominii ratio habetur & impensarum atque accessionum, sed etiam lucri intercepti. *l.* 8. 15. *in pr. &* §. *ult. l.* 66. §. *pr.* D. *& l.* 17. C. *h. t.* Imò etiam ex stipulatu in duplum agi potest, quando emptor in casum evictionis sibi stipulatus est duplum, quod sic erit accipiendum, si sint venditæ res pretiosiores, si margarita fortè aut ornamenta pretiosa, vel vestis serica, vel quid aliud non contemptibile veniat. *l.* 37. §. 1. D. *h. t.* Quandoque triplum vel quadruplum in casum evictionis promittitur. *l.* [illegible] D. *eod. l.* 5. D. *de Iur. fisc.* Qui tamen sciens fundum alienum comparavit ne quidem pretium propter evictionem à venditore recuperabit. *l.* 27. C. *de Evict. l.* 7. C. *Commun. utr. jud.* Cum enim generaliter definiatur, eum qui co-

lo-

osè contraque legum præcepta mercatur, pre-
um amittere. *l. pen. & ult. C. de Rescind. vend.*
7. *C. de Agricol. & censit. lib.* 11. *l. fin. C. de*
rad. decur. lib. 10. & hîc æquum fuit, emptoris
olum pretii jactura multari, & fraudis laqueis,
uos creditoribus paraverat, implicari, quam
tionem adducit Græcus Paraphrastes, τιμωρεῖ
ὲρ ὁ νόμος τὸν δόλον τοῦ ἀγοραστοῦ, καὶ ἀντιστρέφει
κατ' αὐτοῦ, ὅπερ αὐτὸς ἐμελέτησε κατὰ τῶν δανειστῶν.
xcipitur qui rem hereditariam sub conditione
gatam sciens rei gravamen pendente condi-
one ab herede emit, hic ad pretii restitutionem
ontra venditorem re evicta actionem habet.
ult. §. pen. C. Commun. de legat. Add. & alium
asum in *l. 1. C. Si vend. pig. ag.*

XXVIII. *Ad l. 51. & 63. §. pen. & ult.*]
mptor qui auctorem laudavit, si succubuerit,
ppellare non tenetur. *h. §. pen.* sed spectat ad
mptorem, ut sententiam latam denuntiet au-
tori in tempore, ne lapsu fatali, imo causa aliàs
ona perdatur, atque ita emptori vitio suo ex
ræscriptione via ad auctorem revertendi præ-
ludatur. *h. §. fin.* Idem regressus denegatur
mptori, si per imprudentiam judicis, aut per
rrorem sit victus; injuria enim, quæ fit empto-
i, autorem non debet contingere. *h. l. 51.* Aliud
bservatur in fidejussore, qui per imprudentiam
udicis condemnatus, si culpa ejus injustæ dam-
nationis causam non præbuit, adversus debito-
rem regressum habet. *l. 67. D. de Fidejuss.* Quid

si pronuncietur pro emptore, an sumptus in-tem factos, si eos judex compensaverit, à ven-tore repetet? Rescribunt Impp. in *l.* 18. *C. de Eviction.* ad venditorem eum reverti non po[...], habebit igitur ne quidem sumptuum repetitio-nem. *arg. h. l.* 51.

EXERCITATIO XV

RESPONDENTE

BERNHARDO BORNEMAN.

DE USUR.

I. Ad *l.* 1. §. *ult. l.* 7. & 41. §. 1.] Ob[...]natione debitæ pecuniæ solenniter [...]ctâ, liberatio contingit. *l.* 9. *C. de Solut.* O[...]gnatio autem solennis est, in qua hæc tria c[...]currunt, 1°, oblatio, quæ fit re, h. e. numerat[...]ne tum præsentis pecuniæ, tum etiam totius ca[...] debetur. *d. l.* 9. deinde testatò, sive per conte[...]tionem. *l.* 19. *C. de Usur.* seu testibus præsen[...]bus. *l.* 6. *C. eod.* & denique opportuno loco [...] tempore. *d. l.* 9. *l.* 72. *D. de Solut.* 2°, ut pecu[...] oblata, si eam creditor accipere recuset, sacco[...] includatur, isque obsignetur. *l.* 1. §. 36. *D. Depo[...]* 3°, ut pecunia ita obsignata, in tuto aliquo lo[...] veluti in æde sacra, vel quo judex voluerit, dep[...]natur. *d.* §. 36. Idem est in oblatione sola si[...] sors casu fortuito perierit. *l.* 30. 34. 72. & 10[...]

D. e[...]

. eod. ſed quando ſors eſt ſalva, nec quæ pecu-ia oblata ſimul obſignata & depoſita fuit, non ıntum obligatio ſortis durat. *l.* 24. *D. de Recept. ui arbitr. rec.* verum etiam uſuræ ejuſdem deberi on deſinunt. *h. l.* 7. *&* 41. §. 1. quod intelligen-ım eſt de uſuris ex conventione debitis, quo ef. *l.* 6. *&* 19. *C. de Vſur.* idem ſtatuitur de ea ıora, quæ dicitur ex re contrahi, quam res ipſa rguit. *h.* §. *fin. l.* 28. *in fin. D. de Admin. tut.* ſed ɔla oblatio ſufficit, & ad evitandam pœnam. 23. §. *fin. D. de Recept. qui arb.* excepto caſu. 2. *C. de Iur. emphyt.* & ad ſiſtendum curſum ſurarum, quæ ex mora per interpellationem ontracta debentur, ubi per ſolam oblationem nora purgatur. *l.* 91. §. 3. *D. de V. O. d. l.* 72. *in r. D. de Solut.*

II. *Ad l.* 3. *§.* 2.] In fidei commiſſariam he-editatis reſtitutionem non veniunt fructus ab erede ante moram percepti, qui non hereditati, ed ipſis rebus hereditariis accepto feruntur. *l.* 18.). 2. *&* *l.* 44. §. *fin. D. Ad SC. Trebell.* ne qui-lem ſi quis ita rogetur, *quicquid ex hereditate mea onisve meis pervenerit. l.* 83. *D. de Legat.* 3. niſi ex autione conventionali fideicommiſſum debea-ur. *l.* 32. *D. Ad SC. Trebell.* cujuſmodi cautio conventionalis incrementum fructuum recepit. rid. *l.* 1. §. 13. *D. Vt legat. vel fid. ſerv. cauſ. cav.* . 178. §. 1. *D. de V. S.* quæ ad ſtipulationem venditæ hereditatis pertinet, quanta pecunia ex hereditate pervenerit: Similiter heres ſi rogatus

ſit reſtituere, quicquid ex bonis ſuperfuerit, ju
voluntatis, quod ex fructibus ſuperfuerit, reſt
tuere debet. *h.* §. 2. *l.* 58. §. *pen. D. Ad SC. Tr
bell.* modo propter ſubjectam ibi rationem lect
affirmativa retineatur.

III. *Ad l.* 11. *&* 17 §. 6.] Quantitas uſur
rum determinatur in *l.* 26. *C. de Vſur.* ut illuſtr
perſonæ non niſi trientes, mercatores beſſes, c
teri ſemiſſes uſuras ſtipulentur vel paciſcant
quò videtur reſpicere, *l.* 1. *circ. fin. pr. D. eod.* il
ita tamen ut legem non offendat; Uſuræ graviſſin
ſunt centeſimæ, graviores ſunt beſſes, ſemiſſ
quincunces modeſtos appellat Poëta.

Quid petis, ut nummi, quos hic quincunce m-
deſto
Nutrieras, peragant avidos ſudore deunces?

Cujus magis intereſt, ei major uſura debet
magis intereſt mercatorum, quam Illuſtrium c-
terorumque: Si qui ante fuerat mercator, c-
ſierit eſſe mercator, beſſium privilegium ceſ-
bit, *arg. l.* 196. *D. de R. I.* Si quis autem cœp-
rit eſſe mercator, ex veteri contractu beſſes e-
gere nequit, niſi de novo ſint deductæ in ſtipu-
tum, excipitur fiſcus, cujus debitores, qui cœ
cœperunt, majores, quam ante uſuras præſte
tenentur. *h.* §. 6. Ita & in quibus caſibus aliis r
debentur uſuræ ſine ſtipulatione, fiſco & rei-
blicæ debentur, *h. l.* 11.

IV. *Ad l.* 25. *in pr. &* §. 1. *l.* 28. *&* 45.] P
ju

ris in fructibus percipiendis habent bonæ fidei
ossessores, quam fructuarii, qui non aliter fru-
us lucrantur, quam si eos perceperint, vid.
pr. *Exerc. 9. ass. 6.* at bonæ fidei possessor per-
piendo interim fructus suos facit non tantum
os qui provenerunt diligentia & opera ejus, h. e.
onæ fidei possessoris, sed omnes. *l. 48. in pr. D.*
A. R. D. h. e. à quocunque & quoquo modo
solo fuerint separati. *h. §. 1.* fructus non jure
missis, sed jure soli percipiuntur. *h. l. 25. in pr.*
tque ita idem jus tribuitur bonæ fidei possesso-
quod domino *d. §. 1.* nisi lex sit impedimen-
. *l. 136. D. de R. I.* unde licet, sed juxta præ-
icta, fructuarius omnes fructus tam naturales
uam sua opera acquisitos lucretur. *l. 7. 9. &*
9. §. 1. *D. de Vsufr.* aliud tamen est in bonæ fidei
ossessore, qui quidem percipiendo fructus suos
acit, quos suis operis acquisivit, veluti serendo,
on autem naturales, veluti si pomum decerpse-
it vel ex sylva cædit, quia non nascitur is fructus
x facto ejus. *h. l. 45.* Ac eo modo ideo fructus,
uorum fit mentio in *h. l. 28. l. 78. D. de R. V.*
. 37. *Inst. de R. D. & A. R.* Juridicè annumerari
olent iis fructibus, quos vocant Interpp. *indu-*
triales.

V. *Ad l. 32. in pr. & §. 1.*] Mora ex persona
debitoris committitur, quando interpellatus
privata denuntiatione vel per litis contestatio-
nem opportuno loco & tempore non solvit. *h. pr.*
l. 23. D. de V. O. neque justam causam recusandi

 habet.

habet. *l.* 49. *§. ult. & l.* 127. *D. de V. O.* ſuffic
autem unica interpellatio. *d. pr. l.* 87. §. 1. *D. d*
Legat. 2. *l.* 72. *in pr. D. de Solut.* ſed licet cred
tori juri ſuo renuntiare, atque debitorem ſæpiu
teſtatò interpellare, quod factum eſt in *l.* 38. *I*
de Minor. l. 59. §. 5. *D. Mandat. l.* 122. §. 3. *D. d*
V. O. ſi tamen ſervo debitoris abſentis denuntia
tum ſit, non protinus, cum ſui poteſtatem fac
debitor ac debiti repetendi inſtantia eſt omiſſa
per debitorem mora facta intelligitur. *h.* §. 1.

VI. *Ad ejusd. l. §. pen.*] Unicuique ſua mor
nocet, quod & in duobus reis promittendi ob
ſervatur. *l.* 173. § *pen. D. de R. I.* ut alterius mo
ra alteri non noceat. *h. §. pen.* ſed mora quæ i
perſonam, ſive ex negligentia & cunctation
perſonæ committitur, diſtinguitur à facto: Fa
ctum enim alterius alteri quoque nocet. *l. pen*
D. de Duob. reis. h. e. non prodeſt, quemadmodum
circa ignorantiam juris & facti diſtingui ſolet
veluti, ſi ex duobus reis, qui Stichum dare promi
ſerint, alter Stichum occiderit, hoc ejus factum
nocet ipſi, ſeu non prodeſt ei ad liberationem
l. 23. *in fin. & l.* 91. *§.* 3. *D. de V. O. l.* 48. §. 3
D. de Legat. 1. Item in duobus reis ſtipulanc
ab altero delatum jusjurandum etiam alteri no
cebit. *l.* 28. *D. de Iurejur.* Et quia ibi una ea
demque eſt obligatio, unus contractus, ex ea
dem origine, una actio ex eadem debendi cauſa
ideo quoque unius creditoris diligentia, libel
admonitio, interpellatio, conventio, litis conte
ſtatio

o, proteſtatio publica, alteri prodeſt, uniuſ-
correi debendi agnitio debiti, quæ fit nova
ione, vel chirographo aut ſolutione uſura-
, vel partis debiti, aut datione pignoris vel
juſſoris, alteri quoque nocet. *l. ult. C. de*
b. reis. Diverſa ratio eſt, ſi quis duobus ſimul
ſuam commodaverit, vel locaverit, vel re-
ſuarum adminiſtrationem commiſerit, qui
dem ſinguli domino tenentur in ſolidum, li-
non ſint correi debendi ſimpliciter, ſed quo-
mmodo. *l. 5. §. ult. D. Commod.* neque unius
um alteri nocet. *l. 1. §. 43. D. Depoſit.*

VII. *Ad l. 34. & 38. §. pen.*] Uſuræ vicem
ctuum obtinent, & non debent à fructibus
arari. *h. l. 34.* uti poſſeſſor conventus petitio-
hereditatis ex S^Cto^ fructus reſtituere cogitur.
o. *D. de Petit. hered.* ita & uſuras, quæ ſunt
tar fructuum, vid. *l. 27. & 29. D. eod.* Quod
men non eſt adeo effuſè accipiendum, nam in
ltis differunt; Fructus vel natura vel jure pro-
niunt. *l. 45. D. h. t. l. 48. D. de A. R. D.* Uſuræ
t obventiones civiles, quæ proveniunt jure,
n natura. *l. 62. D. de R. V. l. 121. D. de V. S.*
læ fidei poſſeſſor tenetur de fructibus perci-
endis. *l. 5. C. de R. V.* non de uſuris. *l. 20. §. 14.*
de Petit. hered. d. l. 62. D. de R. V. novatio non
tinguit fructuum perceptionem. *l. 4. D. de*
ur. extinguit autem curſum uſurarum. *l. 18. D.*
Novat. in judiciis bonæ fidei fructus omni-
odo præſtantur. *h. §. pen.* etiam ante moram

percepti, *arg. l.* 22. *C. de R. V.* Usuræ autem ſic debentur à tempore moræ. *l.* 32. §. 2. *D. de Vſur.* Quod ad hunc effectum judiciis bonæ fidei annumeratur actio perſonalis ex teſtamento, quæ pro legatis & fideicommiſſis competit. *l.* 34. *l.* 3. *in pr. D. eod. l.* 87. §. 1. *D. de Lega* 2. quamvis aliàs ſit ſtricti juris. *l.* 5. §. *ult. jun. l. ſeq. D. In lit. jur.* Exiguntur autem ibi uſuræ ex eo tempore, quo lis conteſtata eſt. *l.* 1. & 2 *C. de Vſur. legat.* non quod tempus litis conteſtationis ſit neceſſarium, ſed quia ex eo tempore certius ducitur & coarguitur ratio moræ, præcedit enim mora litis conteſtationem in judicio, ſi inſtantia legati petendi ſit facta, ſi legatarius heredem extra judicium interpellaverit. *d.* 3. *D. h. t.*

VIII. *Ad l.* 38. *in pr.* & §. 4.] Faviana actione revocantur ea quæ ſunt in fraudem patroni alienata. *tit. D. Si quid in fraud. patr.* Paulianâ autem alienata in fraudem quorumvis creditorum revocantur. *h.* §. 4. Faviana eſt actio in perſonam. *l.* 1. §. 26. *D. d. t.* quidni & Iuliana? quæ pro exemplo actionis in perſonam adducitur in *h.* §. 4. *junct. h. l. pr.* licet propter quandam affinitatem annectatur actionibus prætoriis in rem in §. 6. *Inſt. de Action.* ubi tamen verba *bonis à creditoribus poſſeſſis*, non indicant eo iis demum bonis alienatis revocandis Paulianam competere, in quorum poſſeſſionem creditores miſſi erant, ſed effectum illius actionis intenm-

la

[...]æ ſpiciunt, ut ſit inſtituenda poſt poſſeſſio-[...]e, excuſſionem & diſtractionem bonorum, [...] bonis diſtractis creditoribus ſatisfieri ne-[...]it. *l. pen. C. de His quæ in fraud. cred.* Hoc in [...]lam hypotheſi judicando ſequutus eſt Sena-[...] Friſiæ.

[D]e Probation. & Præsumpt.

[...]X. *Ad Rubr.*] Præſumptio in *h. Rubr.* di-[...] guitur à probatione, reverà probatio non eſt, [...] eſt jus quoddam ex iis, quæ probationis cau-[...]nt producta, ortum, diciturque vulgo vel [...]ſumptio juris, quando lex quidem præſumit, [...] non ſimul diſponit, veluti, ſi quis chirogra-[...] dato pecuniam ſibi eſſe numeratam ſcripſe-[...] lex præſumit numerationem eſſe factam, ac [...]ditori condictionem certi concedit. *l.* 5. *C. de* [...] *num. pec.* ſed intra biennium ei qui ſcripſit [...]eptionem non numeratæ pecuniæ tribuit, & [...]ditori probationem injungit, pecuniam eſſe [...]meratam. *l.* 3. *C. eod.* add. *l.* 24. *D. de Probat.* [...] eſt præſumptio juris & de jure, quando lex & [...]æſumit & ſimul diſponit, atque hæc non ad-[...]ttit contrariam probationem, ita in eodem [...]emplo poſt biennium exceptio non numeratæ [...]cuniæ non admittitur, ne quidem ſi velit pro-[...]re debitor pecuniam non eſſe numeratam *l.* 14. *pr. C. de Non num. pec.*

[...]X. *Ad l.* 2. 5. §. 1. *l.* 8. 9. 19. *&* 21.] Neceſ-[...]as probandi incumbit ei qui agit. *h. l.* 21. vel

 paulo

paulò generalius, ei qui dicit. *h. l.* 2. nam & re in exceptionibus actoris partibus fungitur, suaque exceptionem, velut intentionem, probare debet. *h. l.* 19. nisi exceptio sit merè negativa, qualis est allegata exceptio non numeratæ pecuniæ, quam reus probare non tenetur. *l.* 10. C. de *Non num. pec.* Interdum qui dicit non probat, si præsumptio aliqua transferat onus probandi in adversarium, veluti in *h. l.* 8. 9. 24. *& seq.* de *Probat.* Possessor igitur non probat, sed fruitur commodo possessionis, & adversarium ad onus petitoris compellit. *l.* 24. *D. de R. V. l.* 2. C. de *Probat.* Possessoris tamen conventi petitione hereditatis probant, non quia possident, sed quia prædia possessa sibi donata esse contendunt. *l.* 16. C. *eod.* Is qui negat, non probat. *h. l.* *l.* 23. C. *eod. l.* 10. C. *de Non num. pec.* nisi, qui negat, in effectu aliquid dicat, ceu tacitè affirmet, veluti in *h.* §. 1. *l.* 6. C. *de Codicill. l.* 14. C. de *Contrah. stip.*

XI. *Ad l.* 10.] In exercendis litibus eandem fidem obtinent depositiones testium & fides instrumentorum. *l.* 15. C. *de Fid. instrum.* sed census (ceu tabulæ cujusque territorii publicæ. *l.* §. 1. *D. de Censib.*) monumenta publica sunt potiora testibus. *h. l.* neque, cum de fide tabularum nihil dicitur, adversus scripturam testes interrogari debent. *Paul.* 5. *Recept. sent. tit.* 15. *l.* 1. *de Testib.* alioquin nullus esset probationum finis ac exitus certus, sed contrariâ scripturâ scripturâ

..efelli oportet, & chirographum refutatur
..ia, non teſtibus, *arg. l. 25. §. ult. D. de*
..t. l. 13. C. de Non num. pec. qui adverſus
..graphum teſtibus communitum non au-
..ur, pecuniam eſſe ſolutam aſſerentes, niſi
..que teſtes rogati ſolutioni adfuerint viri
.. & ſummæ atque integræ opinionis, qui
..teſte ex animi ſui ſententia affirment ſolu-
..eſſe pecuniam, juxta *l. 18. C. de Teſtib.*
..90. Ita ſi teſtator coram tribus teſtibus
..averit teſtamentum conditum, hæc ſola
..ratio ad teſtamentum legitime conditum
..nandum non ſufficit, niſi & decennium fue-
..menſum. *l. 27. C. de Teſtam.* An inſtrumen-
..uoque probantur crimina? quidni? *arg. d.*
.. *C. de Fid. inſtrum. l. fin. C. h. t. l. 22. C. Ad*
..rnel. de falſ. l. 2. C. Quor. appellat. non recip.
..x non credet teſtimoniis, ſeu ſcriptis teſtium
..ſitionibus, ſed teſtibus, qui ſunt producen-
..n judicio interrogandi. *l. 3. §. 3. D. de Te-*

..II. *Ad l. 12.*] Quando idem corpus ab
..eſtatore bis legatur, ſemel tantum debetur.
.. §. 1. D. de Legat. 1. qui enim pluribus ſpe-
..us utitur, non ſæpius eandem rem eidem le-
.., ſed loqui ſæpius voluit. *l. 66. §. 5. D. de*
..t. 2. l. 86. §. 1. D. de Legat. 1. quo pertinet
..tum dotis. *l. 29. D. I. D.* Quando autem
..m quantitas ſæpius eſt legata, ſæpius præ-
..da eſt ſumma, ſi legatarius probaverit teſta-
torem

torem voluiſſe multiplicare legatum. *d. l.* ſ. 3. *D. de Legat.* 1. niſi præſumptio multipli-tionis ſit pro legatario, veluti ſi teſtator in diverſis Scripturis, in teſtamento & codicillis, eandem ſummam bis legaverit; eo caſu heredi injungitur neceſſitas probandi poſteriorem ſcripturam eſſe inanem. *h. l.* Quæcunque in codicillis ſcribuntur, perinde habentur, ac ſi in teſtamento ſcripta eſſent. *l.* 2. §. 2. *D. de Iur. codicill.* Sed in iis quæ ſunt juris, non facti. *l.* 7. §. 1. *D.* ... quò referri debet voluntas teſtatoris. *l.* 20. §. ... *D. de Inſtruct. leg.*

DE FID. INSTRUM.

XIII. *Ad l.* 2.] Reus conveniendus eſt non ex indice, exemplo alicujus ſcripturæ; vulgus vocat copiam, ſed ex authentico. *h. l.* unde commemoratio in chirographo pecuniarum, quæ ex alia cauſa deberi dicuntur, facta, vim obligationis non habet. *l. ult. D. de Probat.* Nov. 119. *c.* 3. *Auth. ſi quis. C. de Edend.* ſed augetur dem ſcriptura talis commemorationis & debitoribus prodeſt jurisjurandi aſſeveratio facta à teſtatore. *l.* 37. §. 5. *D. de Legat.* 3. Probat etiam exemplum chirographi, ſi fide publica in ta... aut in inventarium ſit relatum. *l.* 57. *D. de ad-min. tut.*

XIV. *Ad l.* 4.] Legitimationes celebrantur confectis inſtrumentis dotalibus. *ſ. ult.* ... *de Nupt.* emphyteuſis conficitur ſcripturâ inter-venn-

nte. *l.* 1. *C. de Iur. emphyt.* non tamen omiſ-
ſcriptura actus illi infirmantur, fiunt enim de
ſcripturæ, ut quod actum eſt, per eas faci-
probari poſſit. *h. l. l.* 4. *D. de Pignor. l.* 12.
Probat. l. 9. *&* 10. *C. de Fid. inſtrum.* In-
um ſcriptura eſt neceſſaria, veluti ſi ita inter
rahentes convenerit. *l.* 17. *C. eod. pr. Inſt. de*
. vend. Exigitur inſinuatio in donatione,
egreditur quingentos ſolidos. *l.* 34. *C. de*
t. §. 2. *Inſt. eod.* Oppignoratio etiam bo-
m immobilium Eccleſiæ, quando licita eſt,
procedit ſine interventu ſcripturæ. *Auth.*
usporrectum eſt. C. de SS. Eccleſ. Confeſſioni
tæ acquieſcendum eſt, niſi qui ita confeſſus
contrario per apertiſſima rerum argumenta
tis inſerta religionem judicis poſſit inſtrue-
13. *C. de Non num. pecun.* Mandatis deni-
Principum non adhibetur fides, niſi diploma
cipum in ſcripturam redactum proferatur.
C. de Mandat. Princip.

DE TESTIBUS.

V. *Ad l.* 3. *in pr. l.* 6. 9. *&* 24.] Domeſti-
teſtimonii fides improbatur. *l.* 3. *C. h. t.* unde
es idonei non ſunt, quibus imperari poteſt,
eſtes fiant. *h. l.* 6. *&* 9. Verum domeſticum
imonium hîc non reſtringitur ad patriam
eſtatem, domeſticus enim teſtis non tantum
tur ille, qui eſt ejuſdem gentis, & familiæ,
& qui in eadem domo habitat. *l.* 11. §. 1. *D.*
de

de Pœn. l. 1. *C. de Emendat. propinq.* qui de dom accusatoris producitur. *h. l.* 24. Græcis voca solet οἴκοθεν ὁ μαρτὺρ : sed in testamentis, qu domesticum testimonium reprobatur, refert ad patriam potestatem. §. 9. *Inst. de Testam. o.* Quare propter arctissimam conjunctionem inde præsumptam affectionem fratrem pro frat in judiciis ad testimonium dicendum non fac admiserim, *arg. l.* 5. *C. de Testib.* Amicum a tem testem nominare nemo prohibetur, *arg. h.* 3. *in pr.* neque interest, utrum sit amicitia vulg ris vel levis notitia secundum *l.* 223. *§.* 1. *D.* *V. S.* an omninò singularis; sed judex ex sente tia animi sui æstimabit, quanta fides testibus adhibenda. *h. l.* 3. *§.* 2. eadem est ratio inimi *d. l.* 3. Sed testis produci non potest, qui ante eum reum testimonium dixit. *l.* 23. *D. h. t.* ὁ ἐγκλημαπκῶς τινὸς κατηγορήσας, οὐ δύναται α θις μαρτυρεῖν καί αὐτοῦ, qui quemquam reu criminis fecerit, in eundem postea testimoniu dicere non poterit. Eodem modo infamis testimonii dictionem admittitur, sed non tanti ponderis & fidei testimonium infami quanti ejus qui est integræ existimationis. *h. l.* *in pr.* & §. 5. Imo *Paulus* 5. *Recept. sent. tit.* 1 *in princ.* ait, testes illos quos vitæ humilitas i famavit, interrogari non placere, quod in tes & vitæ qualitas & dignitas spectari debeat: C nonistæ ulterius progrediuntur, atque eos etia repellunt, quibus crimen objectum est, lic
nondu

nondum sint damnati. *cauſ. 6. quæſt.* 1. *can.* 17. *cap.* 13. *&* 54. *X. de Teſtib.*

XVI. *Ad ejusd. l.* §. 2.] Fama per ſe non probat, vanæ voces populi non ſunt audiendæ, non enim vocibus eorum credi debet, quando aut noxium crimine abſolvi, aut innocentem condemnari deſiderant. *l.* 12. *§.* 1. *C. de Pœn.* ſi tamen ſint aliæ conjecturæ, fama accedens confirmat rei de qua quæritur fidem. *h. §.* 2. Idem eſt judicandum de fuga, ob quam nemo condemnari debet; ſolent innocentes fugere, quod exitum judicii reformident, pro convictis autem haberi non debent. *l. un. circ. princ. C. de Rapt. virg. Nov.* 8. *c.* 9. quamvis de fuga ſuſpectos reddant. *l.* 7. §. 2. *D. de ſuſpect. tut.* damnato comparentur. *l.* 28. *§.* 1. *D. de Bon. lib.* & penè ſui accuſatores per fugam ſint facti. *Nov.* 53. *c.* 4. *circ. pr.* Ignoſcendum eſt quidem ei, qui ſanguinem ſuum qualiter qualiter redemptum voluit. *l.* 1. *D. de Bon. eor. qui ant. ſent. mort. ſibi conſc.* ſed ſi v. g. cum adverſario tranſegerit. *l.* 18. *C. de Tranſact.*

XVII. *Ad l.* 10.] Municeps in cauſa, cujus commodum non ſingulos, ſed ipſam univerſitatem concernit, teſtis eſſe non prohibetur, quæ enim ſunt univerſitatis, non ſunt ſingulorum, §. 6. *Inſt. d. R. D. & A. R. D.* ſed in re propria, cujus emolumentum vel damnum ad aliquem ſuo nomine pertinet. *l.* 1. §. 11. *D. Quand. appell.* dicendi teſtimonii facultatem jura non concedunt.

dunt. *h. l. l.* 10. *C. de Test.* Unde mulieri as-
renti, licet juratò, se ab aliquo imprægnata
esse, in præjudicium viri non est adhibenda fide,
sed solet in Praxi viro deferri juramentum, ut
ab omni suspicione purget; Interdum propt
præsumptiones evidentes juramentum delatu
fuit mulieri defloratæ: Singulari jure legatai
(quorum testimonio testamentum confirmatu,
l. 14. *D. de Reb. dub.*) testes esse possunt in eo t-
stamento, ex quo capient legata. §. 11. *Inst.*
Testam. ord. Jure etiam Canonico plenam fide
habent literæ Apostolicæ, quibus Papa pr-
prium factum probat. *c. un. Clem. de Probat.*

XVIII. *Ad l.* 18.] Mulieres à testimo
dictione in testamentis arcentur. *l.* 20. §. 6.
Qui testam. fac. poss. idem tentabitur de codic-
lis *arg. d. l.* 20. §. 7. *junct. l. ult.* §. *ult.* C.
Codicill. sed in judiciis, sive sint causæ civiles s
criminales, ad testimonium mulieres adhib
posse argumento est lex Julia, quæ adulterii co-
demnatam testimonium dicere vetat. *h. l.* ac
l. 2. *D. de Accusat.* Praxis admittit fœminas
testimonium tam in criminali, quam civili ca-
sa, tam in foro ecclesiastico, quam civili, sed
dex æstimat, quanta fides eis tribui debeat.

XIX. *Ad l.* 21. §. *ult.*] Scripturæ diver
fidem sibi invicem derogantes ab una eademq
parte prolatæ nihil firmitatis habent. *l.* 14. C.
Fid. instrum. sed si binæ tabulæ testamenti pro-
rantur, in quarum una sint centum legata, in-

era eidem quinquaginta, quinquaginta in dubio debentur. *l.* 47. *D. de Legat.* 2. Si teſtes contraria deponant, judex reſpiciet ad ſinceram teſtimoniorum fidem, & ad teſtimonia, quibus potius lux veritatis adſiſtit. *h.* §. *ult.* ut honeſtioribus teſtibus major fides adhibeatur. *l.* 9. *C. de Teſtib.*

XX. *Ad l. ult.*] Nulla conſtitutione prohibitum eſt, procuratorem interrogari, atque in teſtimonium produci pro eo cujus negotia geſſit. *l.* 18. §. 8. *D. de Iur. fiſc.* h. e. in cauſis aliis, & de rebus aliis, quarum reſpectu procurator non fuit, ſed in ſecunda inſtantia procuratores vel advocati non ſunt teſtes idonei in cauſa, cui ante patrocinium præſtiterunt. *h. l. c. ult. de Teſtib. in* 6. Hoc ſervat Praxis communis.

De Jur. & fact. ignor.

XXI. *Ad l.* 2. 7. 8. *&* 9. §. 5.] Facti interpretatio plerumque etiam prudentiſſimos fallit, jus autem eſt certum & finitum. *h. l.* 2. ignorantia juris latæ culpæ adnumeratur & ſtultitia dicitur. in *h.* §. 5. quod tamen intelligendum eſt de jure generali, & certo, non de jure aliquo ſingulari pertinente ad caſus certos ac individuos, nec de eo quod conſiſtit in opinionibus & diſputationibus Doctorum; Secundum quæ qui errans in facto ſolvit, condictione indebiti ſolutum repetit, ſecus eſt in eo, qui jus ignoravit. *l.* 10. *C. de Iur. & fact. ignor. l.* 9. *C. Ad l. Falcid. l.* 6.

C. de Condict. indeb. quod quidem procedit quando aliqua intercedit obligatio ſaltem natu ralis, quæ juſtam retentionem accipienti tribui Cæterum ubi nulla ſubeſt naturalis obligatio certè hîc æquitas, quæ dedit cauſam condictio indebiti. *l. 66. D. de Condict. indeb.* ſuadet, eju quod, licet per errorem juris, ſolutum eſt, re petitionem eſſe, *arg. l. 7. D. de Condict. cauſ. da cauſ. non ſec.* quò pertinet *h. l. 8.* omnibus jur error in damnis amittendæ rei ſuæ non noce unde explic. *h. l. 7.* Add. *ſupr. aſſ. 6.*

DE SPONSALIBUS.

XXII. *Ad l. 1.*] Nuptias facit conſenſus nc concubitus. *l. 32. §. 13. D. de Donat. int. vir. uxor. l. 30. D. de R. I. cauſ. 27. q. 2. can. 6. &* Sponſalia autem ſunt mentio & repromiſſio fi turarum nuptiarum. *h. l. 1. can. 3. cauſ. 30. q.* Impropriè igitur dicuntur ſponſalia de præſen in *c. ult. Extr. de Sponſal.* nam ſponſa de præſen reſpectu vinculi eſt uxor, licet ad perfectione ſecundam, vel, ut loquuntur JCti, conſummatio nem copula carnalis accedat. *dd. text.* Atqu ideo nec deductio ſponſæ in domum mariti e neceſſaria, *arg. dd. ll. jung. l. 66. D. de Donat. in vir. & ux. l. 22. C. de Nupt.* niſi fortè muli nubat abſenti, vel conjuges ritum antiquum ol ſervare velint. *l. 5. D. de R. N.* Jure Canonic præcedentibus denuntiationibus in facie Eccl ſiæ accedente benedictione ſacerdotis cum pr

cibu

ibus & oblationibus, præſentibus paranymphis, nuptiæ peraguntur. *c.* 30. *quæſt.* 5. *can.* 1. 27. *Extr. de Sponſal.* Moribus etiam hodiernis uptiæ non aliter ſubſiſtunt, quam ſi in facie Eccleſiæ, aut coram Magiſtratu domicilii, ſi ontrahentes ſint pontificii, ritè conſummatæ uerint; Unde Politica Ordinatio Hollandiæ natrimonia citra modum præſcriptum inita eddit nulla. *Pol. Ord. Holland. art.* 3. add. *LL. Transiſul. p.* 2. *tit.* 1. §. 4. In Friſia tale matrinonium non eſt omnino nullum, ſed ita contraentes interdum pœnâ pecuniariâ, interdum aritrariè puniuntur: Etiamſi autem quod ad vinulum matrimonii ſponſus de præſenti pro uxoe habeatur, non tamen ante matrimonii conummationem gaudebit lucro dotis, quod ex tatuto ſuperſtiti conjugi debetur, quia ex ſenentia ſtatuti deferuntur lucra nuptialia in comenſationem onerum matrimonii, quæ conjux non ſenſit ante matrimonii conſummationem, *rg. l.* 20. *C. de I. D. junct. l.* 32. §. *pen. D. de Doat. int. vir. & ux.* Statutum civitatis Neomagenſis non deſiderat thori conjugalis aſcenſum, ed ſola benedictione & publica matrimonii conirmatione prævia, inducitur bonorum communio, *ſoo balde daer twee luyden inder heyligen echt erſamelt worden, ende oire kerck-ganck gedaen ebben.* Add. *LL. Reform. Velav. tit.* 27. §. 2. *Transiſulan. d. p.* 2. *tit.* 2. §. 2.

EXERCITATIO XVII.

RESPONDENTE
BERNHARDO à WELDEREN.

DE RITU NUPT.

I. AD *l. 2. 4. & 22.*] In nuptiis contrahen dis desideratur 1° ætas legitima. *pr. Inst de Nupt.* ut masculi sint puberes, fœminæ vi potentes, ἀνδρὸς δεκτικοί: Pubertas in mascul æstimatur ex anno quarto decimo complete viri potentia ex anno duodecimo. *h. l. 4. l. 2. C. de Nupt.* Concord. *Stat. Daventr. p. 3. tit. art. 16.* Canonistæ pubertatem ex habitu co poris & potentia generandi metiuntur, quæ in terdum prædictum annorum numerum anteve tit, & tempus pubertatis anticipat. *c. 3. & 8. de Desponsat. impub.* quod cum fit, dicitur malit implere ætatem juris civilis. *c. 9. X. eod. c. u §. 1. d. t. in 6.* Ætas provecta olim etiam n ptias impediebat inter sexagenarium & qui quagenariam ex l. Papia Poppæa. *Vlpian. in Fragment. tit. 16.* quia major annis 50. mulier n solet gignere. *l. 21. in princ. D. de A. E.* ejusq partus mirabilis existimatur, quia raro conti git. *l. 12. C. de Legitim. hered.* Hodie in nupti contrahendis non amplius ratio habetur ætati, nec impares aut intempestivæ propter grande ætatem recusantur. *l. 27. C. de Nupt.* & qu majo

najore quinquaginta annis editus eſt, parentibus
am ex teſtamento quam ab inteſtato ſuccedit.
. *l.* 12. 2°. Ut non contrahantur in gradibus
rohibitis. *l.* 17. *C. de Nupt.* §. 1. *& ſeqq. Inſt.*
od. Et quia matrimonia debent à vi & metu ju-
to eſſe libera. *l.* 134. *D. de V. O.* exigitur inſuper
onſenſus eorum qui coëunt. *h. l.* 2. non cogitur
ilius familias uxorem ducere. *l.* 21. *D. de R. N.*
Conſenſus ille declaratur verbis aut alio modo,
it ſi puella annuat, vel manum porrigat, ſi annu-
um ſub conditione matrimonii à viro oblatum
cceptet. Maluiſſe tamen videtur, qui patre co-
gente duxit uxorem, quam non duxiſſet ſi ſui ar-
bitrii fuiſſet, dummodo tamen ab hoc metu re-
erentiali abſint minæ, vincula & verbera. *h. l.*
2. Idem, quod de juſto metu, judicandum eſt
le errore, niſi fortè committatur circa divitias,
pulchritudinem, mores, virginitatem. Denique
adhibendus eſt conſenſus parentum, in quorum
poteſtate ſunt liberi. *d. l.* 2. *d. pr. Inſt. de Nupt.*
etiam jure Canonico, quod non tantum de ho-
neſtate, ſed & de neceſſitate conſenſum paren-
tum exigit, exploſâ DD. diſtinctione inter cano-
nes veteres & novos. *C. tuæ* 25. *X. de Sponſal.*
ubi dicit Innocent. matrimonium in rei veritate
contrahi per legitimum viri & mulieris conſen-
ſum; at vero non eſt conſenſus legitimus, ubi
deficit paternus. *cauſ.* 30. *quæſt.* 1. add. *cauſ. ejusd.*
q. 5. *can.* 3. *c.* 32. *q.* 2. *can.* 13. Non igitur 1°.
requiritur matris conſenſus, *arg. ejusd. l.* 2. *jung.*
 §. 3. *Inſt.*

§. 3. *Inst. de Her. qual. & diff.* nisi sit filia maj annis 25. quæ patre orbata matris consensum sexus imbecillitatem exigit. *l.* 20. *C. de Nup* Ita judicavit Senatus Frisiæ. Mores patriæ aliarum provinciarum desiderant matris conse sum. *LL. Rurem. p.* 1. *t.* 2. *§.* 1. *art.* 6. 2°. N que Curatorum consensus necessarius est jure vili. *l.* 20. *D. h. t.* Aliud invenio in LL. Tran isulaniæ & Frisiæ. *ll. Transis. d. p.* 2. *tit.* 1. §. *Ord. Fris. lib.* 1. *tit.* 1. *§.* 10. Atque ita passi observatur.

II. *Ad l.* 3. *&* 16. §. 1.] Singulari jure nepo uxorem ducente & filius consentire debet. *h. §.* sed nuptiæ contrahuntur solo avo auctore, si fili sit mortuus, vel si nepos aliquam accipiat ex e dem familia, veluti, si nepos ex filio neptem altero filio ducat. *h. l.* 3. Moribus hodiern consensus avi non est necessarius. Nuptiæ igit consobrinorum de jure civili sunt licitæ, ad *l.* 23. *& seq. D. de Condit. instit. l.* 78. §. 8. *D.* *SC. Trebell. l.* 2. *C. de Instit. & substit. l.* 19. *C.* *Nupt.* §. 4. *Inst. eod.* ubi conjunctio adversati *autem* est referenda ad *pr.* §. 3. *ejusd. tit.* adeoq hallucinatur, ut & alibi sæpius, Græcus par phrastes, quod *d.* §. 4. legat negative, ὀ δύνα τις πρὸς γάμον συνάπτεσθαι. Prohibitæ inter co sobrinos sunt nuptiæ jure Canonico, quod co locat eos in gradu secundo. 6. *pen. X. de Consa guin.* ubi nuptiæ prohibentur usque ad gradu quartum inclusivè, & adjicitur ratio satis rid

cul

ula, *quia quatuor ſunt humores in corpore, qui ex quatuor conſtant elementis.* Hoc jus imitantur mores Patriæ, Transiſulaniæ, Saxoniæ, ſed diſpenſatio contraria non eſt infrequens. *ll. Transiſul. tit.* 1. *§.* 14. *Stat. Daventr. d. tit.* 1. §. 21. Jus civile obſervant *Hollandi* & Friſii.

III. *Ad l.* 12. *§. fin. l.* 14. *in pr. & l.* 55. §. 1.] Filius adoptivus matrem aut materteram patris adoptivi, ducere prohibetur, quamdiu in ejus familia eſt, alioqui ſi emancipatus ſit, nuptiæ licitæ contrahuntur, quia poſt emancipationem extraneus intelligitur. *h. l.* 55. §. 1. non efficitur avia, aut matertera, aut avunculus per adoptionem *h. §. fin.* commentum legis. *l.* 76. *D. de C. & D.* ſed filius adoptivus, licet emancipetur, eam, quæ patris adoptivi uxor fuit, ducere non poteſt, hîc ſufficit eam aliquando novercæ locum ſuſtinuiſſe. *h. l.* 14. Moribus adoptio, quia vix frequentatur, nuptiis impedimentum præbere non poteſt.

IV. *Ad ejusd. l.* 14. §. 2. *l.* 39. §. 1. *& l. fin.*] Etiam jure gentium nuptiæ inter fratrem & ſororem ſunt prohibitæ. *Levit.* 18. *v.* 9. adeoque inter eos inceſtus non tantum jure civili, ſed & jure gentium committitur. *h. §.* 2. *& h. §.* 1. ubi per mores intelligitur jus gentium, uti in *l.* 8. *D. de R. N.* ſed jus gentium non in infinitum in gradu collateralium inceſtum porrexit, ut in linea rectâ, *arg. l.* 38. *§.* 1. *&* 2. *D. Ad l. Iul de adult.* gravior eſt inceſtus, qui committitur in linea

recta, quam in collaterali, atque ideò fit oppositio, inter eos, qui ex gradu ascendentium vel descendentium, & qui ex latere uxores ducunt in *h. l. fin.*

X. *Ad l.* 19.] Liberi quidem, qui sunt in potestate parentum, consensum in nuptiis contrahendis requirere debent, sed si parentes injuria h. e. non redditis justis dissensus seu recusationis causis liberos prohibuerint ducere vel nubere per proconsules præsidesque provinciarum coguntur in matrimonium collocare vel dotare *h. l.* imò filiæ annos 25. egressæ, si parentes distulerint eas marito copulare, sine parentum consensu marito se, libero tamen, conjungere possunt, nec hoc ad ingratitudinem iis imputabitur. *Nov.* 115. *c.* 3. §. 11. Et hoc temperamentum videtur exposcere constitutio Ordinum Gelriæ promulgata anno 1597: ibi, *Alle houwelijcken sonder consent vande Ouders gecontraheert sullen nul ende van onweerden zijn, volghende* (N. *de Keyserlijcke beschreven Rechten.* Idem sequuntur Ruremundenses, *d. loc.* §. 7. ubi post annos 25. liberi consilium duntaxat parentum desiderant, & hoc post eam ætatem arbitrio judicis relinquunt; Transisulani, *d. loc.* §. 5. 1. *add.* Ord *Fris. tit.* 1. §. 6. In Hollandia si filius fuerit egressus annum vigesimum quintum, filia vigesimum idem observatur; quod & Ultrajectini concedunt minorennibus, non expresso annorum numero, si parentes sine justa causa dissentiant. Ordin

n. Ultraject. lata, *Anno* 1585. *art.* 1. Offi-
um item paternum omnino est, dotem vel ante
uptias donationem pro sua dare progenie. *l. ult.*
de Dot. promiss. sed liberis quos parentes ha-
ent in potestate. *h. l.* non igitur emancipatis,
ui extraneorum loco habentur. *l.* 195. §. 2. D.
V. S. licet si pater iis sponte dotem dederit,
æc dos profectitia dicatur. *l.* 5. §. 11. *D. de I.*
. id fecit pater in *l.* 44. *&* 51. *D. eod.* Credide-
m tamen ita restringendam esse *h. l.* ut parens
d dotandum in potestate habentem ita demum
t compellendus, si filia aliunde non habeat, un-
e nubere atque honestè sibi dotem facere pos-
t; adeoque locuples, quæ bona pleno dominii
ure habet, non est necessariò dotanda, *arg. l.* 2.
. de I. D. quamvis iis liberis legitima debeatur,
ut dos in legitimam imputetur. *l.* 29. *C. de In-*
ffic. test. Verum in dubio censetur pater ex sua
iberalitate hoc fecisse, & de suo potius patrimo-
io filiæ dotem constituisse, quam ex bonis filiæ,
uæ administraverat. *d. l. fin. C. de Dot. promiss.*
VI. *Ad l.* 25.] Filius emancipatus etiam si-
e consensu patris uxorem ducere potest. *h. l.*
ed si tam ignominiosam duxerit uxorem filius,
t dedecori sit tam ipsi quam patri mulierem ta-
em habere, poterit abuti suo jure atque ne-
otem ex ista conjunctione natum exheredare.
. 3. §. 5. *D. de Bon. poss. contr. tabb.* Viduæ intra
quintum & vicesimum annum constitutæ, etiam-
si emancipationis libertate gaudeant, in secundas

nuptias ſine patris ſententia non conveniun *l.* 18. *C. de Nupt.* Hoc laudavit Senatus Friſia Verum id paucis in locis obſervatur, nomin tim Amſtelodami in ſecundis nuptiis parentu conſenſus non præcisè exigitur.

VII. *Ad l.* 38.] Alii deſponſatæ renuntia conditioni & nubere alii non prohibentur. *l.* C. *de Sponſal.* initio omninò impune licebat, poſ ea cum diſpendio arrharum. *l.* 3. *& ſeqq.* C. *eo* quas ſolebat ſponſus dare ſponſæ, ut monili, aut annulum pronubum, μνήστρα, pignora. *l.* *& ult.* C. *de Sponſal.* Si quis autem in ea provi- cia, in qua adminiſtrabat, ſponſalia contraxeri, (nuptias enim cum provinciali durante admir- ſtratione contrahere non poteſt. *h. l.* ſed mor aliud ſervant) & arrhas dederit, licebit ſpon poſt depoſitam adminiſtrationem nuptias rec- ſare, & extrinſecus data pignora lucrativa hab- bit, ſi ea non putet eſſe reddenda. *l. un.* C. *rect. provinc.* ſed, quia id fieri turpe & indignur & renuntiatis ſponſalibus arrhæ frequenter re- di ſolebant, ideò fit mentio redditionis in *h.* Moribus hodiernis invita parte à ſponſalibus r cedere nemini licet.

DE JURE DOTIUM.

VIII. *Ad l.* 6. §. 1. *& l.* 81.] Dotale pra dium dicitur quando marito dominium eſt qua ſitum. *l.* 13. §. 2. *D. de Fund. dot.* quod procedi ſi, qui tradit, ſit dominus, ſin minus, conditi

uſuca

ucapiendi confestim marito inchoabitur. *tot.* *t. D. Pro dot.* Inde consequitur etiam rem alienam posse in dotem dari, & dicitur dos profecta patre, etiamsi fundum alienum in dotem dedet. *h.* §. 1. competit item actio rei uxoriæ pro aliena in dotem data. *l.* 11. *D. Sol. matr.* Est men singulare in pecunia numerata, ut, si pater iæ nomine nummos alienos, quos mutuos acperat, aut in causam crediti receperat, in dom dederit, dos non ante profectitia efficiatur, iam si nummi sint consumpti. *h. l.* 8. ratio est *l.* 19. §. 1. *D. de R. C.* Quod si res in dotem ta evincatur, mulier marito tenetur de evitione eique ex empto competit actio, quando s æstimata data est in dotem; re autem inæstiata data in dotem bonâ fide, propter evictionem actio marito non datur. *l.* 1. *C. de I. D.*

IX. *Ad l.* 30. 64. *&* 68.] Dos quæ fuit data matrimonium prius, non aliter convertitur in osterius matrimonium, quam si hoc expressè gatur, sed & tacitè id interpretamur, si aliud onventum non fuerit. *h. l.* 30. Eodem modo os redintegratur, quando mulier alii nupsit, & ostea ad priorem virum rediit *h. l.* 64. quod inelligendum est, si divortio matrimonium sit diemptum. *l.* 31. *D. de I. D.* Cæterum si morte lterutrius sit dissolutum, & conjux superstes um alio matrimonium secundum contraxerit, ec dos, nec pactum dotale primi matrimonii ensetur repetitum in secundo matrimonio. *h. l.* 68.

68. *l.* 26. §. *fin.* D. *de Pact. dotal.* Hoc observ praxis. Si non divortium, sed jurgium simpl fuerit, dos ejusdem matrimonii manebit. *l.* 3 D. *h.t.*

X. *Ad l.* 33. *& pen.*] Socero, si ex promissi ne dotis conveniatur, hic honor tribuitur, ut id, quod facere potest, damnetur, utique quan manente matrimonio & durante adfinitate d promissa ab eo petitur, quo respicit *l.* 17. *Sol. matr.* Verum si soluto matrimonio conv niatur, in solidum condemnabitur. *h. l. pen. l.* 2. D. *de Re jud.* unde explic. *l.* 21. D. *eod.* Quod maritus ab extraneo dotem exigat, solidu quoque consequitur, nisi donandi animo dote promiserit extraneus. *h. l.* 33. Interdum tam qui ita dotem donavit, privilegio competent non gaudet, veluti si donator ab uxore mari fuerit delegatus. *l.* 41. D. *de Re jud.*

XI. *Ad l.* 46. §. 1.] Si debitori suo mul nuptura ita dotem promiserit, quod mihi deb, aut fundus Sempronianus doti tibi erit, in arl trio est mulieris, quod in dote sit. *h.* §. sed si d- trio est mulieris, quod in dote sit. *h.* §. sed si d tem simpliciter promittat marito, qui alterna fundum aut decem debuit, electio tribuitur m rito. *l.* 9. §. 1. D. *de Fund. dot.*

XII. *Ad l.* 54.] Res ex pecunia depos comparata non fit deponentis. *l.* 6. C. *de R. V.* si ementis. *tot. tit.* C. *Si quis alt. vel sib. sub. alt. no.* ut nec is, cujus pecunia prædium est emptu, hypothecam in eo habeat, nisi expressè vel g-

ne-

raliter hoc sibi in pignoris causam deduxerit 17. *C. de Pign.* Ita si fundus ex pecunia dotali à arito sit comparatus, non acquiritur uxori di- cta vindicatio. *l.* 12. *C. de I. D.* sed fundus sit mparantis. *l. ult. C. de Serv. pign. dat.* Viden- r tamen res, quæ ex dotali pecunia comparatæ nt, esse dotales, quatenus, si maritus non sit sol- ndo, in subsidium mulieri utilis vindicatio ad- ommodatur, si propterea pauperior sit facta. 55. *in fin. D. de Donat. int. vir. & ux.* quo so- t referri h. l.

XIII. *Ad l. 60. 61. §. 1. & l. 69. §. 5.*] Dos pillæ pro modo facultatum & dignitate nata- um per tutorem rectè constituitur. *h. §. 5. l.* 43. *. de Legat.* 3. similiter curator in promittenda ote pro adulta modum statuet ex facultatibus dignitate mulieris ac mariti, quousque ratio atitur. *h. l.* 60. neque in hac dotis constitu- ione exigitur decretum magistratus. *l.* 9. §. 1. *D. de Minor. l.* 1. *C. Si advers. dot.* quando res ceu psa corpora maritus in dotem accipere maluit, ed si matrimonium non aliter contrahere patia- ur, quam pecuniis in dotem datis, decretum ju- dicis necessarium est. *h. l.* 61. §. 1.

XIV. *Ad l.* 68.] Matrimonium sine consen- u parentis contractum non dissolvitur, con- templatio enim publicæ utilitatis privatorum commodis præfertur, ita *Paul.* 2. *Rec. sentent. tit.* 19. *in princ.* sed ejus sententiæ, quæ non sunt relatæ inter ll. Pand. non merentur fidem, nup-
tiæ

tiæ enim ita contractæ ſunt ipſo jure nullæ, l. beri ex iſta conjunctione nati ſunt illegitim injuſti, ſpurii. §. *fin. Inſt. de Nupt.* Concor prædicta conſtitutio Ordinum Gelriæ, ibi, *d. alle houwelicken ſonder conſent vande Ouders geco traheert, ſullen nul en van onweerden zijn.* Ide placuit Senatui Friſiæ. Cæterum nuptiæ igno rante patre contractæ confirmantur, ſi hic poſ ea conſenſerit. *h. l.* ſed ratihabitio, licet contractibus retrotrahatur & ab initio manda comparetur, *l. fin. C. Ad SC. Maced. l. 25. in fi. C. de Donat. int. vir. & ux. l. 60. D. de R. I.* lib- ris ante natis non prodeſt, quia in nuptiis juſſ requiritur. *pr. Inſt. de Nupt.* cujus natura eſt, actum præcedat. *l. 25. §. 4. D. de A. H.* atque i hæc conjunctio ſine patris conſenſu conſumma eſt deterioris conditionis, quam concubinatu ubi liberi per ſubſequens matrimonium efficiu tur legitimi, ac ſimili cum legitime natis pe fruuntur fortuna. *l. 10. C. de Natur. lib.* Juſſ autem opponitur conſenſui ſubſequenti, n etiam concomitanti, ſive conſenſus ille ſit e preſſus, ſive tacitus, unde ſufficit, ſi parens ſcie nuptias à filio celebrari non contradicat. *l. 5. de Nupt.* add. *l. 7. §. 1. D. de Sponſal.* In pra ratihabitio retrotrahitur ad tempus matrimo contracti, quod noſtrates colligere ſolent ex al conſtit. ordinum Gelriæ, ibi, *ten waere de Oude het Houwelijck naemaels approbeerden ende bew lighden.*

XV.

XV. *Ad l.* 69. §. 4.] Legatum generis ſu-
netur, modo res à natura habeat certam de-
rminationem, & per id ad rem certam deveni-
poſſit, ut ſi legetur homo, equus, bos. *l.* 37.
de Legat. 1. ſed ſi genus ſimpliciter à deſtina-
one hominis dependeat, legatum non valet,
luti ſi fundus legetur. *h. l.* tale legatum eſſet
viſorium *l.* 115. *D. de V. O.* quia fundus deſti-
ıtione patrisfam. augetur & minuitur, eoque
l viliſſimam quantitatem referri poteſt. *l.* 34.
fin. D. *de Legat.* 1. heres dando palmum vel
ſpitem terræ liberaretur, quia quælibet mini-
a portio fundi eſt fundus. *l.* 60. *D. de V. S.*
ræci id denotant his verbis *ὡς δυναμένης τῆς*
ναικὸς εὐτελέστατόν τι παρασχεῖν. Verum inge-
ere valet legatum ædium, quæ non ſimpliciter
hominis deſtinatione pendent, modò habeat
ſtator ædes in patrimonio. *l.* 71. *in pr. D. de*
egat. 1. atque ita ſecundùm quid inſtituitur
omparatio fundi & ædium in *l.* 24. §. *pen.* D.
d. Moribus ex veriſimili mente defuncti ſe-
undùm vires patrimonii, legatarii charitatem,
ignitatem & neceſſitudinem legatum generis
ræſtabitur.

XVI. *Ad eund.* §.] Si dos ſit indefinitè pro-
niſſa, neque ſpecies ulla neque quantitas ex-
reſſa, nulla eo nomine actio competit. *l.* 1. C.
e Dot. promiſſ. Si extraneus promiſerit, qui vel
ninimum quid pro dote dando liberaretur; ſed
ater, qui dotem incertam promiſit, nihilomi-

nus

nus ex officio paterno dotem dare compellitu
atque hîc dotis quantitas pro modo facultatu
patris & dignitate mariti constituitur. *h.* §. I
hoc usu receptum est.

XVII. *Ad l.* 72.] Nulla lege prohibitu
est universa bona in dotem dare fœminam. *h.*
l. 4. *C. de* I.D. modò ne fiat hæc datio in præjuc
cium liberorum, fœmina sit major, nec cir
dotem circumventa. *l. un.* C. *de Inoffic. dot. l.*
C. *Si advers. dot. l.* 9. §. 1. *D. de Minor. l.* 12. §.
D. de I. D. Quod si mulier universa bona tran
tulerit, non maritus, sed ipsa tenetur credito
bus, si eos habuerit, *h. l.* etiamsi maritus
lege dotem acceperit, ut ipse satisfaceret, *ar.*
l. 2. C. *de Hered. vend. l.* 22. C. *de Donat.* Im
creditores bona translata actione in factum r
vocatoriâ repetunt, quæ enim universa bona s
alienavit, intelligenda est creditorum frauda
dorum consilium habuisse. *l.* 17. §. 1. *D. Quæ*
fraud. credit. Moribus hodiernis propter bon
rum communionem per matrimonium conjug
correi debendi constituuntur, alterque pro alt
rius debitis ante matrimonium contractis ob
gatur ac convenitur. Francicis, ac Burgundic
moribus etiam soluto matrimonio pro eode
debito superstes obligatur; contrarium eo ca
sæpius judicavit suprema Hollandiæ Curia. D
quiritur, an, si mulier simpliciter nullâ express
dote constituta matrimonium contraxerit, o
nia bona in dotem data præsumantur? Ne
an-

rg. l. fin. C. de Repud. junct. l. 2. D. de Probat. uæ ſententia eſt communis, atque à Senatu riſiæ approbata.

XVIII. *Ad l. 76.*] Niſi matrimonii oneibus ſerviat dos, nulla eſt. *h. l. 76. l. 20. C. de* . *D.* Cui conſequens eſt, 1° dotem ſtultè defiiri jus univerſale, *arg. rubr. D. eod.* ex dote pro uſtinendis oneribus conceſſa marito jus in re cquiritur. 2°. dotem non eſſe cauſam lucratiam, textus eſt in *l. 19. D. de O. & A.* licet lurum annexum habeat, quo reſpectu inter doationes refertur in *l. 20. C. de Donat. ant. nupt.* °. dotem cautam, confeſſatam, & promiſſam roprie loquendo non eſſe dotem; dotem non criptura aut cautio, ſed traditio, ſed numeratio acit. *l. 1. C. de Dot. caut. non num.* licet interdum os dicatur, ut in *l. 6. C. de Dot. promiſſ. l. ult. C. olut. matr.* Prædictus *tit. de Dot. caut. non num.* n deſuetudinem abiit, quia ſtatur inſtrumento rofitenti numerationem, ſi non probetur conrarium.

XIX. *Ad l. 77.*] Si mulier debitori ſuo, qui ub uſuris debebat, nuptura dotem promiſerit, quod is ſibi deberet, nulla mentione facta uſurarum, poſt contractas nuptias uſuræ ſecuti temporis non ſunt dotales, ſed hac ratione uſurarum obligatio erit ſoluta. *h. l.* At ſi pecuniam debitam cum uſuris futuri temporis in dote promittenda demonſtraverit, erunt quoque eæ uſuræ, quarum dies poſt nuptias ceſſit, dotis

portio. *l.* 69. §. 1. *D. de I. D.* si tamen vir cœperit uxorem alere, atque sustinere onera matrimonii, pro quibus dos fuit data, ex eo tempor usuras non deberi rationis est, *arg. l.* 7. *D. eo*; *l.* 11. *D. de Pact. dotal.*

XX. *Ad l.* 79.] Mortuâ in matrimonio fili dos profectitia ad patrem revertitur. *l.* 4. *C. So matr.* sed avo, qui neptis nomine dotem dedi mortuo dos ad patrem, à quo non fuit profecta non redit. *h. l.* nisi dos nepti contemplatione fi sit data, quo casu perinde est, ac si ipse filius d disset, adeoque eam patri, licet exheredato red oportet. *l.* 6. *D. de Collat.* De ista quæstione e supr. *ad l.* 17. *de SC. Macedon.*

DE PACT. DOTAL.

XXI. *Ad l.* 7.] Pacisci post nuptias, etiam nihil ante convenerit licet. *l.* 1. *D. h. t.* sic pacis licet, ut dos sit periculo mulieris, sed marit pacisci nequit, ne dolum solummodo in dote præstet. *l.* 5. *h. t.* Neque valet conventio, ne moribus agatur, ne publica coërcitio privata p ctione tollatur. *l.* 5. *d. t.* quod de coërcitione judicio censorio haud ineleganter exauditu quia etiam ad judicium censorium pertinuit, moribus mariti & uxoris cognoscere, inquirer &, si res ita postulare videretur, pronuntiar imò etiam uxores coërcere, unde ex sentent Papin. in *l.* 39. *D. Sol. matr.* viro & uxore m res invicem accusantibus, causam repudii dedi

utrun

trumque pronuntiatum eſt; ſed judicium de
noribus hodie penitus ſublatum eſt *l.* 11. *§. fin.*
C. de Repud. Filia item paciſcendo ſibi nocet,
ed patris conditionem deteriorem facere eo caſu
equit, quo mortua ea in matrimonio dos ad pa-
rem reverſura eſt niſi pater adjuncta filiæ perſo-
na experiatur, qui ſibi imputare debet, quod ita
nſtituerit actionem. *h. l.* Hoc intelligendum
ſt de actione, quam pater habet communem
cum filia, non de actione ex ſtipulatu, ſi dotem
ibi reddi fuerit ſtipulatus, quam pater omnino
ibi habet propriam, nec in ea aliquod jus filiæ
competit, adeoque hæc dotis actio remanebit
ntegra patri. *l.* 2. *§.* 1. *verſ. ſed utrum. D. Solut.*
matr.

DE FUNDO DOTALI.

XXII. *Ad l.* 1. 4. 13. *& paßim.*] Prædium
dotale inæſtimatum tam urbanum quam ruſti-
cum ex cauſa voluntaria maritus propter l. Ju-
liam alienare prohibetur. *hh. ll.* etiamſi mulier
conſentiat. *l. un.* §. 15. C. *de R. V. A. pr. Inſt.*
Quib. alien. lic. ne quidem ſi juramento conſen-
ſum confirmet, *arg. l.* 5. C. *de LL.* Jure Cano-
nico hoc juramentum eſt ſervandum. *c.* 28. *X. de*
Iurejur. Facit l. Julia nominatim mentionem
fundi, prædii dotalis; nam res mobiles dotales
alienare licet. *l.* 3. §. 2. *D. de Su. & legit. her.*
l. 21. *D. de Manumiſſ. l.* 3. *C. d. I. D.* adeoque plus
juris tribuitur marito, quam tutori aut curatori

in rebus mobilibus pupilli ac minoris. *l.* 22. *C. de Admin. tut.* Imò variis aliis caſibus etiam prædii dotalis alienatio marito conceditur, veluti ſi alienatio ſit neceſſaria, ſi non competa mulieri actio de dote, neque ſit competitura, ſ æſtimata prædia ſint in dotem data, nec conve nerit, ut electio mulieri ſervetur, ſi per univer ſitatem tranſeat prædium dotale, ſi mulier ite ratò conſenſerit, & maritus ſit ſolvendo. *h.l.* 1. *i pr. &* §. 1. *l.* 3. §. 1. *D. & l.* 1. *C. h. t. l.* 1c §. *ult. D de I. D. Nov.* 61. *c.* 1. §. 3. Moribus no ſtris & aliarum provinciarum fundum dotalen alienandi jus maritus habet, ſi uxor conſentiat niſi aliter convenerit. *Reform. Velav. tit.* 24. §. 1 *Reform. Zutphan. tit.* 18. §. 11. *ll. Rurem. p.* 1 *tit.* 2. §. 2. *art.* 6. In Hollandia invita & relu ctante etiam uxore maritus res uxoris alienat.

DE DONATIONIBUS INTER VIR. & UXOR.

XXIII. *Ad l.* 3. §. *fin. & l.* 39.] Si con ſtante matrimonio maritus uxori donaturus ju ſerit debitorem uxori ſuæ ſolvi, debitor juſſu ſecutus perinde liberatur, ac ſi marito ſolviſſe ſed dominium pecuniæ marito acquiſitum vide tur. *h.* §. *fin.* Alia ratio eſt, ſi divortio fact maritus revocaverit donationem, atque mulie ab ignorante debitore pecuniam lucrandi anim acceperit, hîc non liberatur debitor ipſo jure ſed per doli mali exceptionem, ſi condictione

fu

ırtivam, quam adverſus mulierem habet, aut
ındicationem præſtet. *h. l.* 39. *l.* 38. §. 1. *D. de*
olut.

XXIV. *Ad l.* 13. §. 1.] Deportati amittunt
ı, quæ ſunt juris civilis, quæ autem ſunt juris
entium, retinent. *l.* 17. §. 1. *D. de Pœn.* in jure
ivili pro mortuis habentur. *l.* 14. *D. de Novat. l.*
3. § *fin. D. Pro ſoc.* §. 1. *Inſt. Quib. mod. jus patr.*
ot. ſolv. ac ideò amittunt jura cognationis, ne-
ue eis conſervantur legata, petitâ contra tabu-
ıs bonorum poſſeſſione. *l.* 1. §. 8. *& ſeq. D. de*
on. poſſeſſ. contr. tabb. Verum matrimonium,
bi præcipuè jus gentium inſpicitur. *l.* 14. §. 1.
). de R. N. deportatione minimè diſſolvitur.
. §. *l.* 1. C. *de Repud. Nov.* 22. *c.* 13. Sed ſi jus
ivile conſideretur, matrimonium intelligitur
olvi deportatione. *l.* 56. *D. Solut. matrim.* Cæ-
erum non per omnia deportati pro mortuis ha-
entur in jure civili, uti patet ex *l.* 77. §. 4. *D.*
e Legat. 2. *l.* 17. §. 6. *D. Ad SC. Trebell. l.* 59.
n pr. & §. 1. *l.* 104. *D. de C. & D.*

XXV. *Ad l.* 14. §. 1. *& l.* 54.] Ob dotem
romiſſam non ſolutam ex mora uſuras deberi
ſſerit vulgus, quia actio de dote ſit bonæ fidei:
Error eſt graviſſimus; bonæ fidei enim eſt actio
x ſtipulatu ſurrogata in locum actionis rei uxo-
iæ, quâ mulier ex ſpeciali privilegio ſoluto
matrimonio dotem repoſcit, non quâ maritus
lotem promiſſam petit. *l. un.* §. 2. *C. de R. V. A.*
Non igitur hîc exiguntur uſuræ, à tempore mo-

ræ, sed ita demum, si in stipulatum sint deductæ. *hh. ll. l. 2. C. de Dot. promiss.* usuræ enim in strictis judiciis citra vinculum stipulationis non debentur. *l. 24. D. de Præscript. verb. l. 3. C. de Usur.* Sed ex nova Justin. Constitutione etiam marito dotis promissæ usuræ debentur, si ex tempore matrimonii biennium sit transactum. *l. ult. §. 2. C. de I. D.*

XXVI. *Ad l. 23. 32. §. 1. & l. 33.*] Inter conjuges donatio mortis causa inter conjuges constante matrimonio subsistit. *l. 9. §. fin. l. 10 & seq. h. t.* sed propria inter vivos donatio prohibita est. *l. 1. & passim h. tit. D. & C.* hæc autem confirmatur, si eâ nondum revocatâ donator decesserit. *h. l. 32.* concordant LL. Zutphaniensium. *tit. 15. §. 1.* Statut. Zutphan. *tit. 27. §. 1.* ibi *dat de gifte gene werckinge ofte effect sal hebben, dan nae aflijvigheyt des gifters.* Atque illud non tantum accipiendum est de donationibus perfectis traditione, verum etiam de iis, quæ in terminis conventionis subsistunt: Oratio quidem Severi ad rerum sive corporum donationes pertinebat. *h. l. 23.* sed postea pleniori oratione Antonini adjectum est, ut illa confirmatio ad omnes donationes porrigeretur, atque donatario contra donantis defuncti heredem actio concederetur. *h. §. 1. h. l. 33.* Add. *l. 2. C. de Dot. cau. non numer.* Hæc moribus exiguum usum habent, nisi pactis antenuptialibus sit exclusa bonorum communio.

XXVII. A

XXVII. *Ad l.* 51.] Non est inter conjuges
re Civ. bonorum communio, viri servi non
cuntur proprie uxoris servi, neque uxoris
oprie viri. *l.* 1. §. 15. *D. Ad SC. Syllan.* Bona
nstante matrimonio quæsita præsumitur uxor
re mariti quæsivisse. *h. l. l.* 6. *C. h. t.* Aliud
tinet, si ex conventione speciali conjuges so-
etatem universarum fortunarum contraxerint.
16. §. *fin. D. de Alim. leg. l.* 17. §. 1. *D. Sol. matrim.*
icitur & uxor socia. *l.* 1. *D. Rer. amot. l.* 4.
. de Crim. expil. hered. sed solum respectu con-
exitatis vitæ, seu cohabitationis, participatio-
s utriusque fortunæ, domicilii, familiæ, digni-
tis, fori, cujus est maritus. *l.* 22. §. 7. *D. Sol.*
atrim. l. 8. *D. de Senat. l.* 65. *D. de Iudic. l.* 1. *C.*
In jus voc. l. 13. *C. de Dignitat. lib.* 12. *l. ult. C.*
Incol. lib. 10. *l.* 6. *C. de Professor. lib.* 10. De
oribus hodiernis dixi supr. *Exerc.* 14. *ass.* 2.

DE DIVORTIIS & REPUD.

XXVIII. *Ad l.* 1. *&* 6.] Matrimonium
irimitur, Divortio, Morte, Captivitate. *h. l.* 1.
10. *&* 56. *D. Sol. matr. l.* 12. §. 4. *D. de Ca-*
tiv. & postlim. rev. hodie hoc mutatum est, &
onec manifestum est, superesse virum aut uxo-
em, matrimonia manent insoluta, nec venient
d secundas nuptias viri aut mulieres: sin in in-
erto sit, utrum vivat an mortuus sit captivus,
uinquennium debet expectare, quo elapso ci-
ra metum pœnæ denuo nubet alteri. *Nov.* 22.

 c. 7.

c. 7. unde deſcripta eſt *h. l.* ibi, *& generaliter* Jure noviſſimo quantiſcunque annis in expedi- tione manſerit etiam maritus, nec vel literas ve nuntium miſerit uxori, à ſecundis nuptiis abſti nere debet, quamdiu is vixerit. *Nov.* 117. *c.* 11 Quod ſi maritus à conjuge diſcedat, & longiu abſit, nullâ juſtâ, honeſtâ, ac neceſſariâ caus coactus, ſed tantum levitate & malitia quadam vel impatientiâ freni conjugalis, aliisve non ne ceſſariis neque probabilibus cauſis impulſu oberret, abſque animo revertendi ad conjugem per hujusmodi malitioſam deſertionem, quibuſ cunque remediis publicè fruſtra adhibitis, ap plicari ſolet lex Pauli 1. *Ad Corint. c.* 7. *v.* 15. *A ſi infidelis ſe ſeparet, ſeparatus eſto, non eſt ſervitut ſubjectus frater aut ſoror in hujusmodi rebus*, quæ do ctrina Apoſtolica licet loquatur de fideli deſert ab infideli, analogicè tamen etiam ad conjuge Chriſtianos non malè extenditur.

SOLUTO MATRIMON.

XXIX. *Ad l.* 12. 13. 17. §. *fin. & l.* 18. Maritus de dote conventus duntaxat in id, quod facere poteſt, condemnandus eſt. *h. l.* 12. ut ipſ aliquid ſufficiens relinquatur. *l.* 30. *D. de Re jud* ne egeat. *l.* 173. *in pr. D. de R. I.* & ſi judex igno- rantia juris lapſus eum in ſolidum condemnave rit, exceptione doli utetur etiam poſt ſententian *h.* §. *fin.* contra naturam regularem exceptio- num peremptoriarum. *l. pen. C. Sent. reſcind*

..s poss. Neque verò dotis tantum nomine ma-
r.us condemnatur, in quantum facere potest,
s. etiam ex aliis contractibus ab uxore conven-
t.. *l. 20. D. de Re jud.* quod exaudiendum de iis
c.ntractibus, qui sunt celebrati constante ma-
t.monio, si soluto matrimonio res gesta sit,
..tio est plena, uxori maritus condemnatur in
..idum. *l. 35. D. de N. G.* excepto casu *l. 3. D.*
. Constit. pecun. Etiamsi autem maritus de dote
..tione teneatur in quantum facere potest, cau-
..onem tamen exponet mulieri de integra solu-
..one facienda, quoties ad meliorem fortunam
..rvenerit. *l. un. §. 7. C. de R. V. A.* quod de nu-
.. cautione seu repromissione, non satisdatione,
..telligitur, *arg. l. 63. §. 4. D. Pro soc.* Benefi-
..um istud competentiæ, quia est personale, cum
..rsona extinguitur *h. l. 13.* neque heredi præ-
..itur. *h. l. 12.* excipiuntur filii mulieris, qui pa-
.. heredes extiterunt. *h. l. 18.* Diversum pla-
..it in privilegio prælationis, quod tribuitur
..ulieri, si pro dote restituenda experiatur, id
..lius mulieris providentia inductum est. *§. 29.*
..st. de Action. ad liberos igitur non transit, nisi
..ncurrant cum noverca posterioris matrimo-
..i. *l. 12. §. 1. vers. exceptis. C. de His qui pot. in*
..gn.

De Impens. in res dot. fact.

XXX. *Ad l. 1. §. ult. l. 5. & 6.*] Impensæ
..cessariæ ipso jure minuunt dotis quantitatem,

 eas-

easque maritus per retentiones servat. *h. l.* utiles impensæ repetuntur mandati actione, mulieris voluntas intercedat, quâ cessante, utiliter res gesta sit, negotiorum gestorum a- versus eam sufficit actio; si voluptuariæ sint, d- ductio operis, quod fecit, sine læsione tam priori speciei marito relinquitur. *l. un.* §. 5. *de R. V. A.* Pistrinum aut horreum adjectum i- sulæ dotali ad impensas utiles refertur. *h. l.* 6. §. plerumque. *l.* 79. §. 1. *in fin. D. de V. S.* ad nece- sarias enim tales impensæ pertinent, si pistrinu vel horreum sit factum necessariò. *h.* §. *ult.*

DE AGNOSC. LIBER.

XXXI. *Ad l.* 3. §. 4.] Tria enumerant actionum præjudicialium exempla, an aliquis liber, an libertus, & de partu agnoscendo §. 13. *Inst. de Action.* quartum non agnosco, i disceptetur præjudicio, an uxor fuerit. *h.* §. qu illa quæstio est disceptanda in præjudicio de p- tu agnoscendo: Neque quintum eò pertinet, bona jure venierint ex *l.* 36. *D. de Reb. auct. jud. poss.* ubi pro *præjudicio* in codicibus sanio- bus legitur, *judicio* vel *per judicem*.

EXEI-

[E]XERCITATIO XVIII.

RESPONDENTE

PAULO SLUYSKEN,

DE TUTELIS.

Ad *l.* 3. §. 2. *l.* 4. *& seq.*] Tutor (nisi per consequentiam) auctoritatem in rem [su]am accommodare prohibetur. *l.* 1. *&* 7. *D. de* [a]*uctor. tut.* &, si vel per interpositam personam [re]m pupilli emerit, emptio est nullius momenti. [l.] 5. §. 3. *D. eod.* sed sustinetur, si fiat palam, vel[ut]i autoritate sui contutoris, vel eo deficiente [de]creto judicis cum causæ cognitione, vel in pu[bl]ica auctione, consensu consanguineorum pu[pi]lli, iisque præsentibus. *d. l.* 5. §. 4. Ita si inter [pu]pillum tutoremque judicium sit agendum, si [pl]ures sint tutores, altero auctore, judicium cum [al]tero suscipitur. *l.* 24. *D. de Testam. tut.* sin [u]nus, interim tutor dabatur. §. *fin. Inst. de Auctor.* [tu]*t.* qui tutor prætorius vel prætorianus vocaba[tu]r. *Vlp. in fragm. tit.* 11. *vers. moribus*, postea in [e]am litem curator acceptus fuit. *l.* 1. *C. de In lit.* [d]*and. tut. vel curat. d.* §. *fin.* quò respiciunt *hh. ll.* [S]ed hic curatoris dandi mos hodie exiguum usum [h]abet, quia prohibet Justin. creditorem debito[r]emque pupilli aut minoris ejus esse tutorem [v]el curatorem, & si tutor datus se creditorem [d]issimulat, jus crediti amittit. *Nov.* 72. *c.* 1. *&* 2.

Nov.

Nov. 94. *Auth. Minoris debitor.* C. *Qui dar. t*
Hic rigor in Parlamento Parisiensi non observ
tur, neque eum laudat Senatus Hollandiæ, n
fraudis suspicio accedat. Constitutiones præ-
ctæ & in legitimo & in dativo tutore locum h-
bent, sed in testamentario eas Praxis rejecit, i
testator, cum daret testamento tutorem, sciv-
rit eum esse creditorem vel debitorem.

II. *Ad l.* 6. §. 2.] Officium jus dicentis
latissimum, atque ea etiam comprehendit, q
non sunt jurisdictionis propriæ, veluti pupil
non habentibus tutores constituere. *l.* 1. *D.*
Iurisdict. Tutelæ enim datio neque est impe
neque jurisdictionis, sed ei soli competit,
nominatim hoc jus dedit, vel lex, vel SCtum,
Princeps. *h.* §. 2. quomodo oratione D. Ma
datum est jus dandi tutores Juridico qui A-
xandriæ agit. *l.* 2. *D. de Offic. Iurid.* & legato p-
consulis. *l.* 1. §. 1. *D. de Tutor. dat. ab his.* sed
jurisdictionis anomalæ, extraordinariæ, q
sensu illud vocabulum sumitur. in *l.* 3. *in pr.*
de Postul. l. 3. §. 5. *in fin. D. Iudic. solv.* Quib
consequens est, ne quidem mandante præsi
alium tutorem dare posse. *l.* 8. *in pr. D. de Tut*
& Curator. dat. ab his. sed magistratus munici-
les, quibus hoc jus specialiter concessum e
dant tutores jussu præsidum. §. 4. *Inst. de At*
tut. h. e. præviâ monitione, præcepto, decre
præsidum jus suum exercent, vid. *l.* 46. §. 6.
de Admin. tut. Quod tamen restringitur in §.

ſt. de Attil. tut. Moribus hujus ſeculi non am-
ius ſpecialis conceſſionis, ſed magiſtratus jure
tores conſtituuntur.

III. Ad l. 7.] Teſtamento tutores hi dari
ſſunt, cum quibus teſtamenti factio eſt. l. 21.
de Teſtam. tut. quod non incommodè accipi-
r de teſtamenti factione paſſiva; nam & filius-
m. tutor rectè conſtituitur teſtamento. pr. Inſt.
ui teſtam. tut. dar. poſſ. vel à magiſtratu; Et
quidem parens filio tutelam gerenti expreſsè
nſenſerit, ac ita quaſi in ſe periculum recepe-
t, ex adminiſtratione filii in ſolidum tenetur,
21. D. de Admin. tut. ſin ſciverit duntaxat, ne-
ie contradixerit, obligatur peculio tenus, h. l.

IV. Ad l. 10.] Etiam non municeps tutor
ri poteſt, dummodo municipi detur. h. l.
iod reſtringitur ad majorem magiſtratum, vel-
i provinciæ præſidem, cui ſubſunt varia mu-
icipia; modò, qui datur, ſit ejuſdem provin-
æ, ac tutorem det ſecundùm ſuam juriſdictio-
em. §. 4. Inſt. de Attil. tut. h. e. ſecundùm ter-
inos & limites ſuæ jurisdictionis, ut ſubſit ejus
rritorio & juriſdictioni. l. 1. §. ult. D. de Tutor.
& cur. dat. ab his. Ita magiſtratus municipalis
on alium dat tutorem, quam qui ab eodem
unicipio vel agro ejuſdem municipii ſit. l. 3. D.
d. Et quia par in parem non habet imperium
ut jurisdictionem, l. 13. §. 4. D. Ad SC. Trebell.
4. D. de Recept. qui arb. ideo magiſtratus muni-
ipalis collegam ſuum tutorem quidem dare po-
teſt.

test. *l. 19. §. 1. D. de Tutor. & curat. dat. ab h* *l. 3. D. Qui pet. tut. l. 15. §. 9. D. de Excus.* sed invitus constringi nequit ad tutelam delatam su cipiendam. *l. 6. §. 16. D. eod.* Hoc judicand approbavit Senatus Frisiæ.

V. *Ad l. 15.*] Transfuga propriè dicitu, qui malo consilio & proditoris animo patria reliquit, hic hostium numero habetur. *l.* 1. *§. 4. D. de Captiv. & postlim. rev.* & mediam p- titur capitis deminutionem. *l. 5. §. 1. D. de C. min.* quæ solvit tutelas. §. 4. *Inst. Quib. mod. t. fin.* improprie transfuga vocatur, qui animo e- plorandi hostes consensu ducis defecit, hic n- net civis Romanus, ac de eo exaudire solent. *ll.* cum hîc transfuga legato comparetur.

V I. *Ad l. 16. & ult.*] Fœminæ tutrices e i non possunt, quia id munus masculorum est. *ll.* ut ne quidem matri tutela liberorum testamen patris rectè demandetur. *l. 26. in princ. D. e Testam. tut.* Nec magistratus curam minorn delegare debent mulieribus. *l. 21. D. de Tut. dat. ab his.* sed *h. l.* 16. inserta est particula p- *rumque*, quia mater specialiter tutelam filiorn postulare potest. *h. l.* 1. & ex *Auth. Matri & a æ C. Quand. mul. tut. offic. & Nov.* 118. *c.* 5. ie rescripto Principis mater & avia admittuntur d tutelam, modò secundis nuptiis & SCto Ve- jano renuntiaverint. Consentiunt Hollandi. M- res nostri hanc renuntiationem non desiderat. In Gallia quoque mater & avia legitimam li- rorn

rum tutelam suscipere possunt absque ullo ju-
jurando & renuntiatione speciali secundarum
uptiarum, nec necesse est, ut specialiter renun-
ent beneficio SCti Vellejani. Apud Antwer-
enses mater est tutrix, si in testamento eam vo-
werit testator. *LL. Antwerp. tit.* 43. *§.* 14.
Quando autem mater & avia ad secunda vota
onvolarunt, privantur tutela, & rationem ad-
ministrationi reddere tenentur. *Nov.* 22. *c.* 40.
Nov. 94. *c.* 2. *&* 155. *Auth. Sacramentum. C.
Quand. mul. tutel. offic.* Concordant mores ho-
erni. Ref. Zutph. *tit.* 19. §. *fin.* Stat. Zutphan.
t. 29. *§.* 1. Ref. Velav. *tit.* 29. *§.* 7. LL. Trans-
al. *p.* 2. *tit.* 4. §. 3. Antw. *d. tit.* 43. *art.* 63. Ne-
ue propter præsumptam animi alienationem,
ater eandem reassumit, si sit vidua facta, prout
udicavit Camera Spirensis.

De Testam. tut.

VII. *Adl.* 3. §. 1.] Eos demum testamento
utores datos nos accipere oportet, qui jure dati
unt. *h. §.* 1. quare tutor datus filio emancipato
à magistratu confirmatus non testamentarius
roprie sed dativus dicendus est, licet in aliqui-
us effectibus tutorem testamentarium sapiat,
eluti quod præferatur legitimo, quod ei satis-
atio remittatur. *l.* 3. *D. de Confirm. tut.* Add.
32. *D. de Excusat.*

VIII. *Adl.* 4. 26. §. *fin. & l.* 31.] Nemo po-
est tutorem dare cuiquam, nisi quem in suis he-
redibus

redibus testator habuit. *l.* 73. *§.* 1. *D. de R.* vel saltem qui est in potestate. *l.* 1. *D. h. t.* Exh redato igitur filio pater jure dat tutorem. *h. l.* & 31. Est enim suus heres, *arg.* §. 2. *Inst.* *Her. qual. & diff. junct. pr. & §.* 4. *Inst. de Pup. substit.* licet patri non existat suus heres. *l.* *§. pen. D. de Su. & legit. her.* h. e. quod ad effectum capiendæ hereditatis ei sit abscissum js sui. *l.* 9. §. 2. *D. de Lib. & posth.* sed propter tem inofficiosi testamenti ordinandam tutor heredato datus est confirmandus. *h.* §. *fin.* M ter non aliter liberis testamento dat tutore, quam si eos instituat heredes, & Prætor insup prævia inquisitione tutorem datum confirm. *h. l.* 4. Quando autem liberos non instituit h redes, solet, arbitrariè tamen, præses provinc tutorem ex voluntate defunctæ datum conf mare. *l.* 4. *C. de Testam. tut.* Moribus matri p testas dandi tutores est concessa.

IX. *Ad l.* 6.] Si tutor sit datus liberis, etia nepotibus datus esse intelligitur, sed si testa r sit usus vocabulo filiorum, nepotes non continentur. *h. l.* §. *fin. Inst. Qui testam. tut. dar.* qu procedit, ubi proprietas verbi inspicitur, ali r enim filii, aliter nepotes appellantur, quomo in fideicommissis censuit Senatus Frisiæ appellatione *kindt* vel *kinderen* nepotem non comprehendi: Cæterum appellatione filii omnes lib ros intelligimus. *l.* 84. & 220. §. *fin. D. de V.* si extensionem vocabuli & justam interpretat

n

em consideremus. *l.* 201. *D. eod.* Ita SCtum Macedonianum, quod conceptum est de filiis, porrigitur ad nepotes. *l. 6. §. 1. C. Ad SC. Mad.* sic si filii, quos pater instituit heredes, sint præmortui, nepotes instituti intelliguntur. *l.* 85. *. de Her. instit.* Si quis concubinæ suæ villicum cum filiis legaverit, etiam nepotes villici debentur. *l.* 41. §. 1. *D. de Legat.* 3.

X. *Ad l. 12. & 3. seqq.*] Tutor separatim sine pecunia dari non potest. *l. 53. circ. med. pr. D. de .S.* præficitur quidem principaliter personæ. *l.* 14. sed per consequentiam universo patrimonio datus esse intelligitur. *§. 17. Inst. de Exsat. tut.* datio autem non sustinetur, si certarum rerum vel causarum tutor testamento datus *t. h. l. 12. & 13.* si tamen pupillus habeat diffusum patrimonium in diversas provincias, utilis it datio, velut si tutor detur rei Africanæ vel yriaticæ. *h. l.* 15. atque hæc divisio non juris, sed risdictionis est, ac modum administrationi fat. *l. 36. D. de Admin. tut.*

XI. *Ad l. 27. in pr.*] Curatorem habenti nominus alius curator detur, regula juris est mpedimento. *l.* 20. §. 1. *D. de Tut. & cur. dat. b his.* unde in *l.* 10. *C. Qui dar. tut.* pro *curatorem habenti* legendum *tutorem habenti*, quod suadent perspicuè verba seqq. *negotiis pupillaribus:* ed tutorem habenti alius tutor non adjungitur. *l. l. 9. C. Qui pet. tut. l. 9. C. Qui dar. tut. l. pen. . In quib. caus. tut. hab. l. 15. & 16. D. de Tutor.*

& curat. dat. ab his. Quando tutor adhuc acti
administrat, verum ubi tutor ob impedimentum
aliquod, quod non finit tutelam, administrar
nequit, ei adjungitur curator, præcipuè quand
impedimentum est temporaneum. *l.* 10. §. 6. C
l. 12. *D. de Excusat.* quomodo in locum tutori
ad tempus exulare jussi interim datur alius cura
tor. *l.* 28. §. 2. *D. eod.* in locum tutoris in perpe
tuum relegati datur alius tutor. *l.* 3. *C. Qui pe
tut.* unde explic. *d. l. pen. C. In quib. caus. hab. tu
& l.* 14. §. 3. *D. de Solut.* hîc vocabulum *curato*
sumitur generalius pro tutore.

DE TUTOR. & CURAT. DAT. AB HIS.

XII. *Ad l.* 2.] Excusant se tutores cujuscu
que generis, h. e. qualitercumque sint dati §. 1
Inst. de Excusat. etiam legitimi. *l.* 1. & 4. *C.*
Legit. tut. l. 9. *C. de Excusat. tut. l.* 9. *C. Qui da
tut.* qui quidem non ab homine, veluti test
tore aut magistratu. *l.* 5. *in pr. D. de Legit. tu*
sed à lege dantur, & in definitione tutelæ sub v
cabulo *data* comprehenduntur: Verum tutor
habitet intra lapidem centesimum ceu cente
mum milliare, intra dies 50. continuos à ten
pore cognitionis computandos excusationis ca
sam proponere debet, quæ si rejecta fuerit, dab
tur locus appellationi. *d.* §. 16. atque ita tut
rem appellasse in *h. l.* verisimile est, ante frust
appellatur. *l.* 1. §. 1. *D. Quand. appell.* Eode
sen

nsu tutor dicitur provocasse adversus ipsam
eationem, in *l. 39. §. 8. D. de Admin. tut.* sed
ediante excusationis allegatione ex *d. l. 1. §. 1.*
pud Ruremundenses excusationum causæ sunt
oponendæ intra triduum, LL. Rurem. *p. 1. tit.*
§. 3. art. 4. In Transisulania intra dies 30. à
e insinuationis. LL. Transis. *d. tit. 4. §. 6.* Hoc
tem, quod cognovit tutor, pupillus probare
bebit. *l. 6. D. de Admin. tut.* nisi ex remissa ne-
igentia præsumptio sit contra tutorem. *l. 5. C.*
Peric. tut.

QUI PET. TUT.

XIII. *Ad l. ult. §. pen.*] Mater tutrix quæ
secundas adspiravit nuptias, antequam alium
torem filio impuberi fecerit ordinari, à succes-
one ejus repellitur, neque filio aut ab intestato,
t ex pupillari substitutione succedit. *l. 6. C.*
d SC. Tertull. sed fidei commissi, quod maritus
dem à filio reliquit, petitio, quæ ex alieno ju-
cio descendit, non est perempta. *h. §. pen.*

DE ADMIN. TUT.

XIV. *Ad l. 7. in pr.*] Tutores atque cura-
res mox quam fuerint ordinati sub præsentia
blicarum personarum debent solenniter con-
cere repertorium seu descriptionem omnium
onorum pupillarium. *l. 24. C. de Admin. tut.*
Concordant mores hodierni. Ref. Zutphan.
tit. 19. §. 2. Velav. *d. loc. §. 2.* Transisul. *d. l.*

§. 5. & *seq.* Statut. Antwerp. *d. tit.* 43. §. 28. & 34. Ordinat. Frisic. *lib.* 1. *tit.* 7. *art.* 2. alioqui tenentur in id quod pupilli interest, quod ex juramento in litem æstimatur. *h. pr.* incidunt in crimen suspecti & infamia notantur. *l. ult. in pr* & *fin. C. Arbitr. tut.* Testatori autem confectio nem inventarii remittere licet. *d. l. ult.* §. 1 quemadmodum ei conceditur remittere cautio nem legatorum, verum fructuario cautionem fructuariam remittere prohibetur. *l. pen. C. V in possess. leg.* Idem statuendum est de herede, u nec ei liceat in testamento confectionem inventarii remittere, quia lege distituimur. vid. Nov 18. *c.* 5.

XV. *Ad ejusd. l.* §. 12. & *l.* 33.] Tutore sunt veluti procuratores pupillorum, & curato res veluti negotiorum gestores, in rei veritat non sunt; mandatarius seu procurator & nego tiorum gestor, sponte suscipiunt negotioru gestionem, atque ideò de culpa etiam levissim tenentur; verum tutoribus ac curatoribus invit administrationis officium imponitur. *l.* 20. *C.* N. G. unde à tutoribus & curatoribus eade diligentia exigenda est, quam paterfamilias r bus suis præbere debet. *h. l.* 33. *l.* 1. *D. de Tut* & *rat. distrah.* quare duntaxat de dolo, lata & l vi culpa tenentur. *l.* 7. *C. Arbitr. tut.* Excipiu tur casus, quibus tutor solam latam neglige tiam præstat. *h.* §. 2. *l.* 2. *C. de in lit. jur.* Qu si tutor sponte se administrationi obtulerit, o-

la

atâ ſatisdatione, cum plures dati eſſent teſtamento, culpam quoque leviſſimam præſtabunt. 53. §. 3. *D. de Furt.* An tutor periculum nominum à ſe contractorum ſuſtinere cogitur? Non exiſtimo, ſi debitor eo tempore, quo ei creditum eſt, omnium exiſtimatione fuit idoneus, ac ejus conditionis, ut diligens paterfamilias ei crediturus fuerit, *arg. l.* 111. *D. de C. &* *D. jung. n. l.* 33. ſed ſi culpa tutoris damnum nominis contigerit, periculum ad eum ſpectabit, quò eſt reſtringenda *Nov.* 72. *c.* 6. Illud ſequitur uſus hodiernus.

XVI. *Ad l.* 12. *§. pen. & l.* 13. *§. fin.*] Si munus nuptiale tutor matri pupilli miſerit, pupillo non imputatur nec eſt neceſſaria hæc muneratio. *l.* 1. *§.* 5. *D. de Tutel. & rat. diſtr.* niſi fortè ea, quæ ad victum neceſſaria præſtiterit, cum ſe suſtinere non poſſit. *h. §. fin.* ſed munera ſolemnia & conſueta τὰ εὔφημα, τὰ νομιζόμενα, non ſtrenas, non natalitia, ſed quæ & χαρίσια dicebantur, quæ ex honeſtate omitti non poſſunt, parentibus cognatiſque omittit impune. *h. §. pen.* reſpicit fortè J^C. Ulpian. ad eum morem, quo à ſoceris eorumque familiis, cognatis & propinquis munera die repotiorum novis nuptis mitti ſolebant, cujus moris meminit Comicus:

Herilem filium ejus duxiſſe audio uxorem, ei credo munus hoc corraditur.

XVII. *Ad l.* 22. *&* 46. *§. ult.*] Tutor, ſi

hoc pupillo expediat, & novare & rem in judicium deducere poteſt, donationes autem, lice mortis cauſa, ab eo factæ non valent. *h. l.* 22 *l.* 1. §. *fin. D. eod. l.* 20. §. 1. *D. de Novat. l.* 1. §. 1 *D. de Tutel. & rat. diſtrab.* neque ei tranſigere it licet, ut tranſigendo ex bonis pupilli alienet & diminuat *h.* §. *ult.* Tranſigere tamen tutores in terdum poſſunt. *l.* 54. §. *fin. l.* 56. §. 4. *D.* *Furt.* ſi tranſactio de re dubia fiat bona fide i ſubſidium aliis probationibus deficientibus. *ar* *l.* 35. *D. de Iurejur.*

XVIII. *Ad. l.* 26.] Cum curatore mane te etiam adminiſtratione agi poteſt. *h. l. & l.* 1 §. 1. *D. de Tut. & rat. diſtrab.* ſi ſuper una cau & negotio particulari judicio experiundum ſi ſed ſuper tota adminiſtratione curâ demum fin tâ agitur. *l.* 2. & 14. *C. de Admin. tut.* Actio tu telæ directa, (quæ aliàs arbitrium, judicium tut læ dicitur. *t. t. C. Arbitr. tut.* §. *ult. Inſt. de Att.* *tut.*) niſi tutela ſit finita, non datur. *l.* 4. *in pr.* 1 *de Tutel. & rat. diſtrab.* imo ne quidem actio t telæ, quæ pro univerſa adminiſtratione comp tit, quamdiu tutela perſeverat, eſt nata, *arg. l.* §. *ult. & l. ſeq. l.* 9. §. *fin. D. eod. l.* 1. §. 3. *D.* *Contrar. tutel. act.* ut nec ante redditas ration pecuniam pupillarem reſtituere cogatur, *ar* *l.* 38. *D. Pro ſoc.* quod laudavit ſuprema Friſioru Curia. In univerſo Belgio ac receptâ totius Ge maniæ & Gelriæ conſuetudine confunditur tu tela cum curatione: In pleriſque locis tutor

u curatores reddunt rationes singulis annis; ostum. *van Vytrecht. tit* 31. §. *art*. 4. LL. Antèrp. *tit*. 43. §. 52. vel ad minus singulis bienis prout leges aliorum loquuntur. Ex constitione Caroli V. promulgata ann. 1548. tutos rationes reddere tenentur quoties id à maistratu requiritur. Secundum LL. Velaviæ, si upilli fiant majorennes, aut matrimonium conrahant. Ref. Velav. *d.tit*. 29. §. 3. Post redditas ationes atque ita officio finito tutores causas ppellationis reddere non tenentur *l. un. in fin. D. pend. appellat. mors*. nec igitur heredes illorum, ostquam rationes tutelæ reddiderunt, ad hoc mplius tenentur, ne durior sit horum quàm deuncti tutoris conditio; sed tutor pupilli nomine tem cœptam vel appellationem interpositam d finem persequi debet, si nondum sint rationes edditæ. *l*. 5. §. 6. *D. h. t.* & si decesserit, heredes jus causas appellationis reddere necesse est, tiamsi rationes tutelæ reddiderint, quia sufficit os tempore mortis ad causas appellationis reddendas obligatos fuisse. *d. l. un*. §. 1.

XIX. *Ad l*. 39. §. 4.] De contractu, quem cum ipso tutore creditor inivit, ipse tutor conveniendus, quamvis pecuniam in rem impuberis converterit. *h*. §. 4. sed in ipsum pupillum actio judicati est dirigenda, *arg. l. 2. in pr. D. h.t.* si tamen pro pupillo caverit tutor judicatum solvi nomine actionis, quam ex contractu paterno habet creditor, & postea pupillus hereditate abs-

tinuerit, tutor nec ex obligatione principali nec ex ſatisdatione judicatum ſolvi conveniri po teſt. *d.l.* 2. *§.* 1.

XX. *Ad l.* 45.] Nec pactio nec tranſacti cum uno ex tutoribus vel curatoribus inita reli quis prodeſt. v. g. qui tres habuerat tutores fini tâ tutelâ cum duobus tutelæ egit in ſolidum, & poſtea cum iis tranſegit; hæc tranſactio tuto reliquo non prodeſt, & tertium adoleſcens con venire non prohibetur. *l.* 1. C. *de Tranſact.* ſed pupillus unum per acceptilationem liberaveri liberantur & reliqui, quo ref. *h. l.* ſolution enim ab uno facta reliqui quoque abſolvuntu *l.* 15. D. *de Tutel. & rat. diſtrah.* acceptilatio au tem ſolutionis exemplo ſolet obligationem to lere. *l.* 5. D. *de Acceptilat.* Ratio igitur differen tiæ eſt manifeſta, quia ſolutione & acceptilatio ne obligatio ipſo jure tollitur. *pr. & §.* 1. *Inſt. Quib. mod. toll. oblig.* At tranſactio non tollit ob ligationem, niſi per exceptionem, quæ ei da non poteſt, qui non tranſegit, quia ita nec ex ceptio, nec actio regulariter alteri per alterum quæritur. *l.* 72. §. *fin.* D. *de R. I.* Liberabitu autem tranſactione alter contutor, ſi ſit facta pe acceptilationem, uti in *l.* 3. & 4. C. *de Tranſ act.*

DE AUCTORIT. TUT.

XXI. *Ad l.* 4.] Auctoritas tutoris non e neceſſaria quando pupillus ſtipulando alium ſib obli

bligat, ſed in his cauſis, ex quibus obligationes utuæ naſcuntur, contrahentes cum pupillis bligantur quidem, verum ipſi pupilli non obliantur jure civili. *pr. Inſt. de Auctor. tut.* niſi ctio ex re veniat. *l. 46. D. de O. & A.* h. e. in uaſi contractu, quod tamen extendi nolo ad ditionem hereditatis, etiamſi ſit lucroſa. *§. 1. nſt. de Auctor. tut.* ſed eam acquirit pupillus inns per tutorem, infante major tutore auctore. 18. *§. 2. C. de I. Del.* Pupillus etiam eo tutore uctore, qui tutelam non gerit, adeundo hereditem obligatur. *l. 49. D. de A. H.* ſi is ſit tutor onorarius, cui adminiſtratio bonorum non eſt nterdicta, ſed ſi auctoretur is, cui adminiſtratio utelæ non eſt conceſſa, id ratum à prætore haeri non debet. *h. l.* veluti ſi quis ſciens ſuſpetis poſtulatis ſolvat, quibus interim videtur inrdicta adminiſtratio. *l. 14. §. 1. D. de Solut.*

XXII. *Ad l. 9. §. pen. & l. 17.*] Tutor ſtaim debet in ipſo negotio præſens auctor fieri, . e. probare id quod cum pupillo agitur. *l. 3. D. de Auctor. tut.* poſt tempus aut ex intervallo emporis longiuſculo interpoſita auctoritas nihil agit. *h. §. pen.* cæterum quæ ſtatim negotium erfectum ſupervenit auctoritas, in ipſo actu interpoſita videtur. *l. 25. §. 4. D. de A. H.* Præſenia etiam tutoris requiritur, abſens per epiſtoam auctor fieri nequit. *d. §. pen.* ſed per epiſtoam rectè ſervo pupilli tutor adire hereditatem ubet. *l. 50. D. de A. H.* Quid ſi nolit tutor au-

ctoritatem adhibere, an cogendus est? Nequ: quam, licet expediat; pupillus autem jacturai hanc consequitur tutelæ judicio. *h.l.* 17. nc sufficit præsentia ad auctoritatem sine consens *l.* 1. §. *ult. D. h. t.*

De Suspect. tut.

XXIII. *Ad l.* 3. §.*ult. & l.* 6. §. 1.] Si tu- tores & curatores non administrent tutelam curam ex fide, removentur ut suspecti, sive si: testamentarii, sive legitimi, sive dativi. §. 2. *In. h. t.* Suspectum tutorem faciunt soli mores, nc facultates. *l.* 31. §. 1. *D. de Reb. auctor. jud. poss.* Etiamsi igitur tutor sit solvendo, aut satisdati- nem offerat, removeri potest. §. 5. *& ult. In. d. t.* Tutor suspectus remotus siquidem ob d- lum, famosus est. §. 6. *Inst. eod.* Si fraus non admissa, sed lata negligentia, quia ista pro fraudem accedit, removetur hic quasi suspectu *h.* §. 1. atque ita remotus etiam efficitur inf- mis. *arg. d.* §. 6. *Inst. de Suspect. tut.* ubi ob d- lum remotus sit famosus, atqui de dolo & cul lata tanquam æquiparatis idem statuunt jur *l.* 226. *D. de V. S. l.* 32. *D. Deposit.* quod procec non tantum si ex causa contractus ad restituti- nem damni & præstationem ejus, quod intere agitur, sed & ubi per jusjurandum in litem r contumacia est coërcenda. *l.* 5. §. 3. *D. de In l jur. junct. l.* 2. *C. eod.* & in aliis judiciis pœna- bus. *l.* 1. §. 2. *D. Si is qui testam. lib. esse juss. l.*

§.

1. D. *Si mens. fals. mod. dix.* excipitur crimen, quod vindicatur l. Cornelia de sicariis, *l.7. D. ad L. Cornel. de Sicar.* neque hîc vitam & famam pari passu ambulare probè defenditur. Quando autem quis ob culpam levem removetur, non notatur infamia. *d. §. 6. Inst. de Suspect. tut.* velut si quis ob segnitiem vel rusticitatem, simplicitatem vel ineptiam sit remotus. *h. §. fin.* add. *arg. §. pen. Instit. Quib. mod. re contr. oblig. §. fin. Instit. de Societ.*

De Excusat.

XXIV. *Ad l. 1. §. fin.*] Non potest curator esse sponsæ sponsus. *h. §. fin.* neque virum uxori curatorem dari oportet. *l. 14. D. de Curator. furios. & al. l. 2. C. Qui dar. tut.* imò sub pœna infamiæ maritus curator esse prohibetur. *l. 17. C. de Excusat. tut.* Frustra itaque se excusat, qui non admittitur: quando autem maritus curator uxori per errorem datus se excusare dicitur, locutio est impropria in *§. pen. Inst. de Excus.* Neque est infrequens in jure, ut abusivè se excusare dicantur illi, qui tutores vel curatores esse prohibentur. *l. un. C. Qui morb. l. 10. §. ult. cum l. seq. l. 28. §. fin. & l. seq. D. de Excusat. cum simm.* Moribus hodiernis maritus est legitimus mundualdus seu curator uxoris suæ, atque eam in potestate habet, ita ut hæc sine ejus consensu contrahere aut bona alienare nequeat, nisi palam cum marito negotietur, aut in usum familiæ ali-

quid comparet. Ref. Velav. *tit.* 27. §. 3. Ordin. Frif. *tit.* 2. §. 1. & 2.

XXV. *Ad l.* 2. §. 2. & *l.* 6. §. 15.] Mul. sunt præmia πολυπαιδίας ex lege Julia, Papia constitutionibus: Sic damnatorum liberis plu- bus as conceditur ex constitutione Adriani. *l.* §. 3. *D. de Bon. damnat.* qui plures liberos hab: in curia vel in collegio primus sententiam rog- tur, in albo & in processu cæteris præfertur. *l.* . *C. de Decur. lib.* 10. in honoribus adipiscend minoribus anni remittuntur beneficio liber- rum. *l.* 2. *D. de Minor.* mater succedit liberis si t vel quater pepererit ex SCto Tertulliano, quorum liberorum computationem etiam v- niunt liberi monstrosi. *l.* 135. *D. de V. S.* Non tamen excusat numerus liberorum ab oneribu *l.* 1. *C. de His qui num. lib.* sed patrimonialibu quæ sumptibus patrimoniorum, & damnis a- ministrantis expediuntur. *l. ult.* §. 18. *D. de M- ner.* nisi quis sit parens sedecim liberorum. *l.* §. 2. *D. de Iur. immunit.* duodecim liberi suf- ciunt in muneribus, quæ incumbebant decuri- nibus. *l.* 24. *C. de Decur. lib.* 10. minor num- rus non sufficit in muneribus patrimonialibu quo ref. *l.* 5. *C. de Muner. patrim.* à muneribi autem personalibus, quæ animi provisione corporalis laboris intentione sine aliquo gere- tis detrimento perpetrantur. *d. l. ult.* §. 1. exc- sat Romæ numerus trium liberorum, in Ita quatuor, in aliis provinciis quinque. *pr. Inst.*

Exc-

ecuſat. Atque ideo eodem modo remittit & ultitudo liberorum à tutela ac cura, *h.* §. 2. uæ licet non ſit munus Reipubl. *h.* §. 15. nec rincipaliter in Rep. adminiſtranda conſiſtat. I. §. 2. *D. de Iuſtit. & jur.* eſt tamen publicum unus, *d. pr. Inſt. de Excuſat.* perſonale, *d. l. ult.* I. quatenus per conſequentiam publica utili- is conſideratur, ac inviti ad id munus cogun- ır, filiusfam. pro patrefam. habetur. *l.* 9. *D. de Iis qui ſunt ſu. vel alien. jur.* vid. quæ ſupr. ibi di- i. In Gallia etiam & Friſia excuſat numerus uinque liberorum.

XXVI. *Ad l.* 13. §. 10. *& l.* 25.] Non po- eſt tutor per libellos ſe excuſare. *h. l.* 25. ut ſub- cribat ei libello magiſtratus, quia id ſine cauſæ ognitione fieri nequit. *arg. l.* 9. §. 1. *D. de Offic. rocon*ſ. quæ autem cauſæ cognitionem deſide- ant, per libellum expediri non poſſunt. *l.* 71. *D. le R. I.* debet igitur tutor qui ſe excuſare vult, μπροθέσμως τῷ δικαστῇ προσελθεῖν, *intra præfini- um tempus ad judicem accedere*, atque cauſam ex- cuſationis conteſtari, πρὸ βήματος ἢ ἄλλως ἐν ὑπομνήμασι, *pro tribunali aut aliàs apud acta.* *h. l.* 13. §. 2. licet autem etiam libellos dare, ut excuſatio conteſtetur, ſubmovendæ præſcri- ptionis gratia. *h.* §. 10. quo ſenſu tutor poteſt βιβλίδια ἐπιδοῦναι χαμόθεν, h. e. ſuppliciter, de plano per libelli dationem ſupplicare.

XXVII. *Ad l.* 15. §. 10.] Uti diſtinguitur inter fiſcum & civitates, quæ privatorum loco haben-

habentur. *l. 16. D. de V. S.* nec fisci privilegi fruuntur. *l. 2. C. de Iur. Reipub.* ita distinguitu inter conductores vectigalium fisci, & civitatis: qui vectigalia conduxit à civitatibus, non excu satur à cura *h. §.* sed redemptores vectigalium fisci excusantur, si præsentes negotium exerceat, *l. 8. §. 1. D. de Vacat. & exc. mun.* ne extenue-tur eorum facultates, quæ fisco sunt subsignat. *l. pen. §. 10. D. de Iur. immunit.* Tutor autem vel curator sub pœna falsi vectigalia conducere prohibetur. *l. un. C. Ne tut. vel cur. vectig.*

DE TUTEL. & RAT. DISTRAH.

XXVIII. *Ad l. 1. §. 10. 11. 12. & 13.*] Singuli tutores & curatores ex administratione te-nentur in solidum. *l. 55. in pr. D. de Admin. t.* sed si omnes simul gesserint & omnes eo tempo-re, quo instituuntur actiones sint solvendo, ex-emplo fidejussorum inter eos sunt dividendæ actiones pro portionibus virilibus *h. §. 11.* alias fit divisio inter eos qui sunt solvendo. *h. §.* .. quod si pupillus contra unum tutorem experi-tur, contra contutorem ei actionem cedere de-bet. *l. ult. in pr. D. Rem pupill. salv. for. l. 6. in fin. C. Arbitr. tut.* antequam solvit tutor. *l. 7. D. de Solut.* sin tutori non sint mandatæ actiones & solverit, ex D. Pii constitutione ei contra contutorem datur utilis actio. *h. §. 13.* vel nego-tiorum gestorum. *l. 30. D. de Negot. Gest.* Quod si tutores gesserint tutela pro diviso, ab initio

ro ſua adminiſtratione unuſquiſque eſt conve-
iendus, ſi diviſio ſit facta à præſide vel teſtatoris
oluntate. *l. 2. C. de Divid. tut.* Concordant LL.
'ransiſulaniæ *d. tit. 4. §. 16.*

XXIX. *Ad ejusd. l. 1. §. 21. 22. & l. 2. §. 1.*]
i concurrat actio rei perſecutoria cum pœnali
tera alteram non tollit. *l. 7. §. 1. D. de Condict.
urt.* ſed ſingulari ratione tollit condictio furtiva
ctionem de rationibus diſtrahendis, quia datur
æc actio ſub ea lege, ſi quid abſit pupillo. *h. l. 2.*
. 1. nihil autem abeſt ei, qui rem condixit
ut pretium: Dici aliàs poſſet, tolli hanc actio-
em, quod ad ſimplum, quod ad rem aut æſti-
nationem ejus attinet, non totam nec in ſoli-
um: Ejusdem farinæ eſt *§. 21.* Tenetur & fur-
, qui furandi animo intercepit pecuniam pu-
illarem, ſed hîc actio de rationibus diſtrahen-
is non conſumit furti actionem. *h. §. 22. &
. §. 1.*

De Magistrat. Convent.

XXX. *Ad l. 4.*] Tenetur tutoris heres ex
lefuncti dolo & culpa lata in ſolidum, non in
quantum pervenit. *l. 12. & 49. D. de O. & A.*
ion etiam ex tutoris negligentia, per quam in-
elligitur culpa levis. in *h. l. 4.* niſi contra tuto-
em lis inchoata, aut ex damno pupilli lucrum
captatum ſit. *l. 1. C. de Hered. tut.* Eodem mo-
lo heres magiſtratus ipſius dolo proximæ culpæ
uccedaneus eſt. *h. l. 4.* Verum in heredem actio
non

non ſolet dari, quando non lata culpa magiſtrati idoneè cautum pupillo non eſt. *l.* 2. C. *de Magiſt convent.* Ipſi autem magiſtratus ſuccedunt i omne periculum, ſi eorum culpa contigerit, qu minus idoneè ſit cautum, vel cautionem nc exegerint, §. 2. *Inſt. de Satisd. tut.* quod tam reſtringi volo ad magiſtratus minores, ut mun cipales. *l.* 5. C. *de Magiſtr. conven.* non etiam m jores, velut eſt prætor, præfectus urbi, & ſim les, quibus jus tutores dandi merum, liberu independens conceſſum eſt. §. *fin. Inſtit. d. t.* M ribus hodiernis actione ſubſidiariâ non conv niuntur, niſi dolo hoc feciſſe convincantur. Sl in prætura ſeu baillionatu Zuit-hollandiæ j ſcriptum obſervatur, & præturæ dominus, vu go *Ambagts-heer* indiſtinctè tenetur actione ſul ſidiaria, ſive actione utili tutelæ, ex privil gio Joannis Hannoniæ & Hollandiæ Comiti Anno 1303.

EXERCITATIO XIX.

RESPONDENTE

SIMONE RAM.

QUI TESTAM. FAC. POSS.

I. A*d l.* 3.] Latiſſima teſtandi facultas t buta eſt teſtatoribus legibus decem ralibus. *l.* 120. *D. de V. S.* non tamen teſtamen

fact

ictio ideo adſcribenda eſt juri gentium, quem-
dmodum lex furtum punit, neque propterea
ninus furtum natura probrum eſt. *l. 42. D. de*
. S. Et ſtolidè quidam, teſtamenta eſſe con-
raria naturali rationi inde colligunt, quod here-
itas parentum liberis debeatur ex voto naturæ,
 ex ratione naturali. *l. 7. D. Vnd. liber. l. 7. D.*
e Bon. damnat. quod ex naturali æquitate ad ſuc-
eſſionem propinquorum admittantur. *l. 2. D.*
nde Cognat. quod voluntas hominis poſt mor-
em valere incipiat, & cum vita exſpiret, veluti
nandatum: Meliori fundamento juri gentium
dſcribit teſtamenta græcus paraphraſtes in *§. 1.*
nst. de Iur. nat. gent. ibi τȣ̃ ἐθνικȣ̃ νομίμȣ εἶναι,
ὰς διαθήκας συγγράφεσθαι, *juris gentium eſſe, ut*
eſtamenta conſcribantur, quatenus abſolutè de-
laratio ultimæ voluntatis conſideratur, quate-
ius jus gentium & naturalis ratio unicuique, &
el præcipuè morituro, de bonis ſuis diſponen-
li ſuæque poſteritati conſulendi libertatem tri-
uit, ſed modus declarandi, ceu teſtamenti fa-
tio ſolennis ordinata eſt à jure civili. *§. 3. Inst.*
le Teſtam. ord. quo ſenſu teſtamenti factio dici-
ur eſſe publici juris in *h. l.* quatenus non pendet
à privatorum poteſtate, nec teſtari licet contra
præſcriptum ordinem, qui eſt à lege. *l. 1. D. Ad*
L. Falcid. l. 120. D. de V. S. l. 13. C. de Teſtam.
aut conſtitutionibus. *l. 7. in fin. D. de Teſtam.*
fac. unde nemo poteſt cavere in ſuo teſtamento,
ne leges in eo locum habeant. *l. 55. D. de Legat. 1.*

Add. *l.* 1. D. *de Injust. rupt. l.* 1. C. *de Her. inst*
Ita coangustata libertas ista interpretatione ve
legum vel autoritate jura constituentium. *d. l.*
120. quomodo disponat unusquisque, ut dig
num est, καὶ ἔστω νόμος ἡ τούτου βουλή, & sit lex eju
voluntas. *Nov.* 22. *c.* 2. Nihil est, ait Constanti
nus in *l.* 1. C. *de SS. Eccles.* quod magis homini
bus debeatur, quam ut supremæ voluntatis
postquam jam aliud velle non possunt liber
stylus, & licitum quod non redit arbitrium. L
beram testandi licentiam præscriptam lege 1
tabb. Illustres Gelriæ Ordines in sententia qua
dam in Comitiis Arnhemii lata Anno 153
restrinxerunt ad mobilia, de immobilibus test
ri prohibuerunt. Concordant LL. R. Velavi
tit. 30. §. 2. sed Zutphanienses & Ruremunder
ses hanc prohibitionem limitarunt. Reforn
Zutphan. *tit.* 13. §. 1. LL. Ruremund. *p.* 3. *tit.*
§. 2. *art.* 2. & 3. Nostri Noviomagenses m
sculis annorum 20. fœminis annorum 18. int
græ ac sanæ mentis, habitantibus in urbe vel te
ritorio urbi adjacente, de bonis immobilib
coram septem, de mobilibus coram duobus Sc
binis testamenti factionem concedunt. In Fla
dria trientem duntaxat veteris patrimonii, a
quisitorum autem herediorum binum triente
testamento relinquere licet.

II. *Ad l.* 6.] Ad patresfamilias restrinxit ju
testandi lex 12. tabb. cujus integra verba ha
sunt, *Paterfamilias uti super familia pecuniaque s*

lega

legaßit ita jus esto, ut proinde filiusfam. exceptis bonis castrensibus & quasi castrensibus testamentum facere prohibeatur, quamvis pater ei permittat. *h. l.* sed patre permittente donare mortis causa potest. *l. 25. §. 1. D. de Mort. caus. donat.* donatio mortis causa magis accedit ad naturam contractuum, *arg. l. 35. §. 3. D. eod.* de bonis adventitiis filiof. testari non licet, ne quidem iis casibus quibus gaudet pleno dominii jure, *arg. pr. Inst. Quib. permiss. est test. fac.* veluti si sine patris consensu bona possideat. *l. pen. C. Qui testam. fac. poss.* ut, si patre reluctante hereditatem sibi delatam adierit, qui casus inducitur *l. ult. C. de Bon. quæ lib.* sed hîc dispositionem inter vivos habet, sic restringitur. *Nov. 117. c. 1. §. 1.* ubi habetur verbum διοικεῖν, non διατίθεσθαι. Ratio igitur, quâ utitur *Vlpianus in Fragmentis tit. 21. §. 9.* quod nihil suum habeat filiusfam. veteri potius quam novo juri convenit. An testamentum quod filiusfam. fecit confirmatur clausulâ codicillari? Nihil minus: clausula ista non supplet defectum personæ testantis. Mores Brabantiæ filiisfam. de his bonis jus testandi concedunt. Imò moribus hodiernis in locis plerisque effectus Romanos non habet patria potestas, ac proinde de maternis cæterisque adventitiis bonis etiam sine patris consensu filiof. testamenti factionem concedunt. Senatus Frisiæ testamentum à filiofam. conditum judicavit esse nullum.

III. *Ad l. 20. in pr. & §. 2.*] Heredis teſtimonium non ſine cauſa de jure eſt reprobatum. *§. 10. Inſt. de Teſtam. ordin.* quò inflexa eſt *h. l. in pr.* legatarii autem teſtimonium admittitur; non ſolum ſi cauſa heredis, ſed & ſi legatarii cauſa agatur, nec tantum in teſtamento ſcripto, ſe[d] & in eo quod fit per nuncupationem. *§. 11. Inſt d. t.* Ruremundenſes legatariorum teſtimoniu[m] rejiciunt. LL. Ruremund. *d. tit. 6. §. 1. art. 7* A teſtimonii dictione etiam arcentur teſtes do meſtici, h. e. qui ſunt ſubjecti poteſtati teſtato ris, unde filius emancipatus in teſtamento patr teſtimonium dicere non prohibetur *§. 4. Inſt. d Teſtam. ordin.* Pater rectè adhibetur teſtis i teſtamento, quod condidit filiusfam. de bon caſtrenſibus. *h. §.* quando ante miſſionem in ca ſtris ac expeditione jure militari teſtatus fui ſecus eſt, ſi poſt miſſionem teſtari velit. *h. §. Inſt. de Teſtam. ord.* atque ita *h. §.* eſt fugitivu & pertinet ad *tit. de Teſtam. mil.* cujuſmodi *ll.* fugitivæ alieno loco collocatæ aliquoties occurrunt. *l. ſin. D. de Condict. tritic. cum ſimm.*

IV. *Ad l. 22. §. 1. & 5.*] Officium prætor circa aperiendas teſtamenti tabulas eſt, ut cog ſignatores convenire & ſigilla ſua recognoſce *l. 4. D. de Teſtam. quemadm. aper.* ſi adhuc ſupe ſint, non autem ideo teſtamentum vitiabitu quod quidam teſtes ſint præmortui, aut prop temporis intervallum eandem fidem ampl non habeant aut ex poſt facto inhabiles ſint

Et,

ἀi; Conditionem enim teſtium tunc duntaxat
nſpicimus, cum ſignarent, ſi quid poſtea conti-
gerit, nihil nocet. *h.* §. 1. neque tantum ſigillo-
um inſpectione & recognitione, ſed & aliis ar-
gumentis voluntas ultima probari poteſt: Et
magiſtratus, in cujus territorio res hereditariæ
ſunt ſitæ, nulla agnoſcendorum ſigillorum habi-
tâ ratione, mittit in poſſeſſionem bonorum he-
redem, qui teſtamentum oſtendit non cancella-
tum, non abolitum, & ut Interpretes noſtri lo-
quuntur, quod nullum habet vitium adſpectabi-
le, ſeu quod primâ fronte, primo intuitu in ocu-
los incurrit. *l.* 3. *C.de Edict. D. Hadr. tollend.* Sed
ſi quis ex ſignatoribus abſit, mitti debent teſta-
menti tabulæ, ubi ipſe ſit, uti agnoſcat: Imò
etiam omnibus abſentibus, ſi cauſa urgeat, in-
tervenientibus optimæ opinionis viris, tabulæ
aperientur. *l.* 7. *D. de Teſtam. quemadm. aper.* Ex
ſcrupuloſa teſtamentorum ſolennitate in iis ſi-
gnandis annulus præciſe requiritur, qui habeat
χαρακτῆρα, h. e. formam inſculptamque ſigni
imaginem. *h.* §. 5. Verum ſententia contraria,
quod quovis ſigno vel ſigillo teſtamentum ſubſi-
gnari poſſit, uſu & conſuetudine ſervatur, ac
conſtitutione imperii comprobatur. Omnes au-
tem teſtes poſſunt ſignare uno annulo, neque eſt
neceſſe, ut exprimant in ſubſcriptione, cujus an-
nulo ſignaverint. §. 5. *Inſt. de Teſtam. ordin.* ſed
ſinguli teſtes, qui in teſtamento adhibentur,
proprio chirographo adnotare debent, quis &

cujus testamentum signaverit. *l. pen. D. h. t.*

V. *Ad l. 25. & 29. §. 1.*] Clausula codicillaris exprimitur his verbis, *hoc testamentum volo esse ratum, quacunque ratione poterit. h. §. 1. vel hoc testamentum, si non potest valere jure testamenti, volo valere jure codicillorum, donationis mortis causa, vel cujusvis alterius ultimæ voluntatis*, ἐπὶ πάσης ἐξουσίας. *l. 3. in fin. D. de Testam. mil.* Et si hæc clausula testamento sit inserta heres legitimus per fideicommissum rogatus intelligitur, ut retenta quartâ omnia ea præstet, quæ in testamento sunt relicta. *l.* 88. §. *ult. D. de Legat.* 2. quando testator testamento suo non inseruit, quod velit illud valere jure codicillorum, si jure testamenti valere non possit, ad fideicommissum nequaquam transducitur. *l. 1. D. de Iur. codicill.* Concernit autem clausula modum & formam testandi, ipsius testamenti ceu solemnium extrinsecorum defectum supplet. *l. ult.* §. 2. *C. de Iur. codicill.* sed testamenta imperfecta ratione voluntatis non confirmat; qui cœpit testamentum facere, non fecit. *h. l.* 25. si tamen testator in scriptis declaraverit suam voluntatem, sed, antequam omnia solennia peragerentur, h. e. ante subscriptionem & subsignationem moriatur, testamentum tale virtute clausulæ sustinetur. *d. l. ult. §. 1.*

DE LIBER. & POSTHUM.

VI. *Ad l. 10.*] Qui nondum natus est, in

ommodiſſimè heres inſtituitur, *ſive vivo me* (ex .. Velleja) *ſive mortuo,* (ex jure veteri) *natus fuerit, heres eſto*; ſed altero caſu ſolo expreſſo, qui aſcitur in caſum omiſſum, teſtamentum rumit. *h. l.* Hodie teſtatoris voluntas manet rata, ſi eſtator uſus ſit his verbis, *ſi filius vel filia intra deem menſes proximos poſt mortem meam editi fuerint*, etiamſi vivo teſtatore fuerint progeniti. *. ult. C. de Poſthum. her.* ubi tamen hæc verba, *ntra decem menſes proximos*, non inducunt caſum ingularem, ſed reſpiciunt ad vulgarem juris aniqui formulam, qua deſignetur partus legitimus, quem edi oportebat neceſſario intra decem menes, unde ita loquuntur Decemviri in LL. 12. abb. *ut ſi qua mulier poſt viri mortem in decem menſibus proximis pareret, qui quæve ex ea naſceretur ſuus ſuave in viri familia heres eſſet*; poſt decem menſes mortis natus non admittitur ad legitimam ſucceſſionem. *l. 3. §. pen. D. de Su. & leg. her.* Senatus Friſiæ declaravit partum legitimum, qui erat menſe duodecimo ab obitu viri editus à muliere, quæ non probatur impudicè vixiſſe.

VII. *Ad l. 11.*] Sui heredes vivo patre non ſunt domini bonorum paternorum, unde ſervos paternos patre non conſentiente manumittere, aut ullam rem paternam diſtrahere patre vivo prohibentur. *l. 16. D. de Manumiſſ. l. 3. C. de Patr. poteſt.* ſed quodammodo domini exiſtimantur, quatenus mortuo patre ſtatim dominium

paternorum bonorum ad eos ipſo jure devolvi tur, ſeu potius, liberam bonorum adminiſtratio nem conſequuntur. *h. l.* Quomodo poſſeſſio i eos transferatur dixi ſupr. *Exerc. 6. aſſ. 19.* Li beris igitur non debetur legitima patre adhu ſuperſtite, *arg. l. 1. §. 21. D. de Collat.* ibi, *pra matura eſt ſpes collationis, cum adhuc vivat is, de cu jus bonis quarta debetur*, ſed poteſt parens vivu ſponte adſignare legitimam, cujus exemplu exſtat *Luc. c. 15. verſ. 12.* de filio prodigo, qui d xerat patri *δός μοι τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσία da mihi partem ſubſtantiæ ad me attinentem.* Qua ro, ſi eo caſu mortis tempore facultates patr ſint auctæ, an & hi filii eodem augmento ga deant? Aff. *arg. l. 35. §. 1. C. de Inoffic. teſt.* legitima conceditur ex bonorum quantitate, q tempore mortis reperiuntur. *l. 6. C. eod.* quâ r tione cum tempore mortis facultates auctæ r periantur, ex illis ita auctis legitima conſtitu tur.

VIII. *Ad l. 14.*] Liberi à parentum ſucce ſione ſubmoveri non debent, niſi meritis de ca ſis. *l. 7. D. de Bon. damnat.* quod intelligendu eſt de liberis ſuperſtitibus, quorum merita e pendenda erant in judicio centumvirali, na poſthumi, in quos juſta exheredationis cau non cadit, jure Digeſtorum, Codicis, Inſtitu tionum exheredari potuerunt. *h. l. l. 1. §. 2.* *de Ventr. in poſſ. mitt. l. 4. in fin. C. de Liber. pr ter. §. 1. Inſt. de Exher. lib.* ſed infans ab ultin

matr

atris suæ hereditate non repellitur, si eum ma-
r ingratum ob odium mariti sui fecerit. *l.* 33.
1. *C. de Inoffic. test.* De *l.* 16. *h. t.* dicam *ad l.*
4. *de Acq. her.*

IX. *Ad l.* 20.] Filius sub conditione pote-
ativa heres institutus, si pendente conditione
ost mortem patris se adrogandum dederit, ac
ost conditioni paruerit, non est necessarius he-
es, quia per adrogationem migravit in alienam
miliam *h. l.* sed post mortem patris, licet filius-
un. efficiatur sui juris, non mutatur familia. *l.* 3.
. *ult. D. Ad SC. Maced.* & ubi familia non mu-
atur, veluti si avo mortuo recidat nepos in pote-
atem patris sui, hîc patrem suum sine aditione
icit heredem necessarium, *l.* 6. §. 5. *D. de Ac-*
uir. her. l. 13. *D. de Bon. libert.* Ita si frater fratri
npuber pupillariter substitutus nondum aper-
is tabulis se adrogandum præbuerit, nihilomi-
us impuberi, quandocunque ille decesserit, ex
ubstitutione pupillari necessarius heres erit. *l.* 3.
. *fin. D. de Her. instit.* hîc sufficit, ut filius tem-
ore delatæ hereditatis in familia patris fuerit,
neque exigitur, ut tempore delatæ pupillaris
ubstitutionis in eadem familia sit. *l.* 54. *D. eod.*

X. *Ad l.* 29. §. 10.] Ex formula Galli Aqui-
lii instituitur nepos post mortem avi sui natus,
præmortuo filio. *h. l.* 29. *in pr.* non tamen ex
verbis Galli Aquilii filius hoc modo recte insti-
tuitur, *si filius vivo me morietur*, sed necesse est, ut
filius, saltem ex aliqua parte, instituatur heres,

 ita,

ita, *filius meus heres est*, *si filius me vivo decedat* *tunc si quis mihi ex eo, &c. h.* §. 10. quam etiam institutionem præcessisse supponendum est in *l.* 37 *D. de Her. instit.* ubi tamen traditur, institution & substitutione in testamento duplicem const tui gradum. Atque hæc sententia est commun & in Praxi recepta, cui convenienter Senatu Frisiæ, his verbis, *si filius meus vivo me moriatur* insertis secundo testamento, judicavit, non indu ci tacitam filii institutionem ad sustinendum te stamentum secundum & rumpendum primum.

DE INIUST. RUPT. IRRIT.

XI. *Ad l.* 1.] Testamentum ipso jure infi matur, quando defuerunt solennia juris, vel f lius præteritus est, vel quando rumpitur vel irr tum fit. *h. l.* sed sola pœnitentia & testatoris cor traria voluntate testamentum non infirmatu §. 7. *Inst. Quib. mod. test. inf. arg. l.* 35. *D. de R.* publicè quidem expedit, suprema hominu judicia exitum habere. *l.* 6. *D. Testam. quemadm ap.* ambulatoriam esse hominis voluntatem u que ad supremum vitæ spiritum. *l.* 4. *D. de Adin leg.* sed voluntas contraria est exprimenda legit me & solenniter, puta posterioribus tabulis jur perfectis. §. 2. *Inst. Quib. mod. testam. inf.* Si ta men testator coram tribus testibus contrariar aperuerit voluntatem, vel apud acta manifesta verit, & decennium fuerit emensum, testamen tum est irritum, simul ex contraria voluntate &

e:

cursu temporali. *l. 27. C. de Testam.* Moribus hodiernis nimia hæc scrupulositas à judiciis cessit, & nominatim Hollandiæ Curia pronunciavit, nuda contraria voluntate testamentum nuncupativum legitimè revocatum esse, atque hic moribus passim observatur, uti testamenta infirmentur nuda voluntate, declarata vel propria scriptura testatoris vel coram Notario & testibus, neque requiritur, ut aliud testamentum à revocante condatur. vid. LL. Antwerp. *tit.* 46. *fin.* Et si conjuges reciprocum testamentum fecerint, cum hîc habeantur duo juris potestate testamenta, ac duæ personæ testantes, utrique quoque libera est facultas revocandi quod disposuit, etiam præmortuo altero conjugum, cujus dispositio per mortem facta fuit irrevocabilis. Rumpitur etiam testamentum, testamenti facti incisione, deletione, cancellatione, sigillorum revulsione. *l. 12. & pen. C. de Testam.* modò hæc delectio sponte & consulto fuerit facta sive ab ipso testatore, sive ejus voluntate ab alio. *l. 1. & seqq. D. de His quæ in testam. del.* quod tamen ad testamentum nuncupativum porrigendum non est, licet à tabulario in scripturam redactum sit; arg. *d. l. 35. D. de R. I.*

XII. *Ad l. 2.*] Testamentum prius rumpitur per posterius, sed æquè perfectum: sic prius testamentum nuncupativum per posterius scriptum, & vice versa, prius testamentum scriptum per posterius nuncupativum. §. 2. *Inst. Quib. mod.* *testam.*

testam. inf. Nov. 107. *c.* 2. nisi in posterio- Princeps sit nuncupatus heres. *l.* 20. C. *de Te-stam.* Atque ista regula procedit, etiamsi testa-tor juraverit, se prius testamentum non mutat-rum, *arg. l.* 7. §. 16. *D. de Pact. l. ult.* C. *de Na-num. pec.* vel testamento priori subjecerit cla-sulam derogatoriam aliarum voluntatum, i quod testamentum post hoc fieri à me conting, valere nolo; neque hoc casu in testamento p-steriori specialis revocatio & mentio istius cla-sulæ requiritur, supervacuum aut durum est, - quit ille, exigi specialem derogationem, si als constet, scientem prudentem recessisse à pri- voluntate. Contraria sententia est communis- usu recepta. Interdum testamentum supers perfectum rumpitur per posterius non per-fectum, si hoc sit factum jure militari, vel scrip-ctum, si hoc sit factum jure militari, vel scrip- in eo, qui ab intestato venire potest. *h. l.* quæ - men posterior limitatio acceptò est ferera Constitutioni *l.* 21. §. *fin.* C. *de Testam.* Imp- fectum autem hîc non illud solum intelligit, quod imperfectum ratione solennitatis, sed & quo filius est præteritus, *arg. h. l.* 2. Qua rat- ne regula, qua filiofam. præterito testament- ipso jure est nullum. *l.* 30. *D. de Lib. & posth.* - tiatur, quando in posteriori testamento scri- sunt illi heredes, qui ab intestato hereditat- auferre poterant, cum essent in priori scripti - tranei *l.* 12. §. 1. *D. de Bon. poss. contr. tabb.*

XIII. *Ad l.* 6. §. 7.] Carcer diligentiis cu-

[cu]stodiæ causa recipitur. *h.§.* non ad puniendos, [se]d ad custodiendos homines haberi debet. *l.* 8. [§.] 9. *D. de Pœn.* carcer igitur propriè non est [pœ]na, sed custodia rei, quem alia pœna manet. [l.] 3. *D. de Custod. reor. l.* 2. *C. eod.* nisi respectivè, [qu]à tollit libertatem faciendi quod velis: An [pun]itur pœnâ perpetui carceris & vinculis perpe[tu]is quis jure civili coërceri potest? Neg. *l.* 35. [D]. *de Pœn. l.* 6. *C. eod.* sed quo minus quis ad [te]mpus pœnæ causa in vincula conjiciatur, legi[b]us non improbatur. *l.* 23. *C. de Pœn.* quò ref. [l.] 38. *D. de Injur. l.* 1. *§. ult. D. de Aleator.* Jure [C]anonico pœna perpetui carceris probatur. *C.* [no]*vimus.* 27. *X. de V. S. C. quamvis.* 3. *de Pœn. in* 6. [P]roprie distinguuntur vincula à carcere. *l.* 216. [D]. *de V. S.* Moribus condemnatio ad perpetuos [c]arceres non est inusitata.

[X]XIV. *Ad ejud. l. §. fin.*] Si miles se arrogan[d]um dederit, ex speciali privilegio ejus testa[m]entum non infirmatur hac capitis diminutione [l]. 23. *D. de Testam. mil.* quod autem dicitur in [l]. 22. *D. eod. §. pen. Inst. d. t.* testamentum filii[f]am. militis post emancipationem quasi ex nova militis voluntate sustineri, id non est adscribendum privilegio militum singulari, sed idem veterano vel cuivis filiofam. testanti de bonis castrensibus vel quasi conceditur. *h. §. fin.* quia pro eo est, ac si à patrefamilias factum esset, *arg. l.* 2. *D. de SC. Maced.*

XXV. *Ad l.* 12.] Testamentum rumpitur ag-

natione

natione poſthumi. *l.* 8. *h. t. l.* 1. C. *de Codici* cujus quatuor modi recenſentur *l.* 28. §. 1. *D.* *Liber.& poſthum.* ac in tantum ita rumpitur teſt mentum, ut ne quidem adjectâ clauſulâ codici lari confirmetur, quod ex ſententia DD. con muni ita explicari ſolet, ſi teſtator ignora uxorem eſſe prægnantem, ventrem præterieri quod non videatur alienas ſucceſſiones propri prætuliſſe ſecus ſi ſciverit *arg. l.* 43. *in princ.* *de Vulg. & pupill. ſubſtit. l.* 102. *D. de* C. *&* D 30. C. *de Fideicommiſſ.* Ego ſimpliciter & ind ſtinctè clauſulam codicillarem contra poſth mum præteritum in effectu nihil poſſe face judico: Poſthumus autem, qui poſt morte patris natus eſt, rumpit teſtamentum, licet ili deceſſerit. *l.* 2. C. *de Poſthum. her.* modò integ prodierit & non monſtroſus. *l.* 3. C. *eod.* ſed vivo teſtatore natus deceſſerit, & teſtamentu ſignatum fuerit, ſcriptus heres cum effectu ac pit bonorum poſſeſſionem ſecundùm tabula legatarii item & fideicommiſſarii habebunt e quæ ſibi ſunt relicta. *h. l.* ſed ubi teſtamentu tale irritum factum eſt, filii ab inteſtato venie tes fideicommiſſa ex teſtamento præſtare n compelluntur. *l.* 81. *D. de Legat.* 2.

XVI. *Ad l.* 17.] Filio præterito teſtame tum ipſo jure eſt nullum, ut nec libertates, n legata debeantur. *h. l. pr. Inſt. de Exher. lib.* ſ ex æquitate prætoris teſtamentum tale ſuſtinet accommodatâ filio præterito bonorum poſſe

ſio

ne contra tabulas. §. 12. *Inst. de Hered. quæ intest.* Interdum tamen jus prætorium sub- quitur jus civile, ut in *l.* 1. §. *ult. D. Vnde lib.* jus minister dicitur. *l.* 14. *D. de Testib. l.* 12. 1. *D. de Bon. poss.* Ex bono etiam & æquo te- mentum, in quo filius est præteritus, sustine- tur, si filius se bonis patris abstinuerit. *h. l.* em est, si filius vel pater præteritioni consen- rit, *arg. l.* 8. §. 6. *D. de Bon. posses. contr. tabb.* llitas enim in alicujus favorem introducta non tenditur, si iste, de cujus favore agitur, consen- it. *l. pen. C. de Pact.* De patre sic judicavit su- ema Frisiorum Curia. Add. ea quæ supra no- vi ad *l.* 28. *de Inoffic. testam.*

DE HERED. INSTIT.

XVII. *Ad l.* 1. §. 4. *& l.* 73.] Institutio eredis est κεφαλὴ ὥσπερ καὶ θεμέλιος τῆς πά- ς διαθήκης, caput & fundamentum totius te- amenti. *l.* 19. §. 1. *D. de Testam. mil. l.* 1. *D. de* *just. nupt.* §. 34. *Inst. de Legat.* uti omissâ insti- tione heredis testamentum ne quidem clausu- codicillari confirmetur, *arg. dd. text.* Si quis item ex fundo vel alia re singulari solus sit riptus heres, non dato coherede, detrahitur entio fundi *h.* §. 4. ceu perinde habetur ex au- toritate Galli Aquilii, atque si sine ea re insti- tus fuisset. *h. l.* 73. ut proinde is bonorum om- ium hereditatem obtineat. *l.* 41. §. *fin. D. de* ulg. *&* pup. *subst.* Eadem ratio est, si testator

uxo-

uxorem, vel quem alium solum in usufructu i- stituerit heredem, nam detractâ usufructi mentione heres institutus ex asse intelligitur *arg. h. §. & d. §. fin.* quod si heredi rei singular sit additus coheres, qui adit hereditatem, hab- tur ille pro legatario, nec ad æs alienum solve- dum tenetur. *l. 13. C. h. t.* quod judicando su- secuti Ultrajectini: sed cum coheres tempo- testamenti facti, aut tempore mortis non est s- perstes, ipsius portio accrescit heredi rei singul- ris, cum enim mortis tempore de jure instituti- nis quæratur, perinde videtur, atque si hic initio solus scriptus fuisset, *arg. dd. text. jun. l. 7. D. de R. I.*

XVIII. *Ad l. 2. 70. 71. & l. 81. §. 1.*] I- stitutiones captatoriæ *αἱ χάριν ἀμειβόμεναι ἐ- στάσεις*, à Senatu improbantur quæ conferuntur secretum alienæ voluntatis, veluti *ex qua pa- me institueris heredem, ex eadem te instituam. h.* 70. non autem sunt captatoriæ, quarum condit non in futurum sed in præteritum collata e, *qua ex parte Titius me heredem instituit, ex ea pa- heres esto. h. l. 71.* non est quidem institutio ca- ptatoria, *quanta ex parte me à Titio heredem insti- tum recitassem, ex ea parte mihi Sempronius he- esto*, sed nullo recitato testamento à testator, institutio videbitur inanis. *h. §. 1.* Ita si qui sin instituti heredes *ex partibus quas adscripsero, utr- que institutio valet*, quasi duplici modo fac- *h. l. 2.* aliud est ubi libertati fideicommissar

adjec

djecta est mera conditio, quæ sensum duplicem on admittit. *l. 87. D. de Legat. 2.*

XIX. *Ad l. 4.*] Extraneus sub omni condi-one heres instituitur, *§. 9. Inst. de Her. instit.* otestativa, casuali vel mixta. vid. *l. un. §. 7. C.* *e Cad. toll.* filiusfam. sub sola conditione pote-ativa. *h. l.* idem hodie post differentiam sexus ıblatam dicendum est de filiafam. *l. 4. C. de ib. præter.* ne deficiente conditione casuali vel ıixta filius præteritus inveniatur contra *l. 30.* *). de Lib. & posthum.* Valet autem institutio, si lia instituatur heres, si nupta fuerit. *l. 7. C. de nstit. & subst.* nam & hæc conditio sæpè est po-estativa, veluti cum adsunt proci, qui puellam d conjugium solicitant; Unde si testator insti-ıat filium sub conditione, si se filium ejus esse robaverit, institutio non valet, testamentum st nullius momenti, quia hæc conditio non est n filii potestate ex sententia Pauli in *l. 63. D. de* *C. & D.* Dubitatur, an jus novissimum condi-ionem potestativam rejiciat à legitima? Ne-gantium partes amplector, *arg. l. 32. in fin. C.* *le Appellat.* Hæc tamen est differentia inter suum & extraneum sub conditione potestativa institu-um, quod extraneus, si conditionem expleve-it, adhuc possit spernere hereditatem, suus au-em jure potestatis necessarius jure civili heres efficiatur. *l. 26. D. de Condit. instit. l. 5. D. de C.* *& D.*

XX. *Ad l. 9. §. 8. & l. 48. §. 1.*] Ut institu-

tio ſuſtineatur, neceſſe eſt, ut heres certus demonſtretur. *h. l.* 9. §. 9. ſaltem ſigno indubitabili, modò non eo quod contumeliæ cauſa adjici ſolet. *h.* §. 8. ſed valet hæc inſtitutio, *filius meu impiiſsimus, male de me meritus, vel filius meus aſinus ad lyram heres eſto*, poteſt enim quis alicu maledictum dicere ſine contumelia. *h.* §. 1 Quod ſi filius, qui fuit in poteſtate, inſtituatu heres ſub conditione, quæ eſt contra bonos mo res, teſtamentum patris infirmat, & conditio ill pro non poteſtativa habetur. *l.* 15. *D. de Condit inſtit.* Extraneo adſcripta conditio impoſſibili ceu natura, ſeu jure ſit talis, pro non adjecta habetur. *l.* 1. 9. 14. *D. de Condit. inſtit.*

XXI. *Ad l.* 9. §. 13.] Si teſtator tantum d ſemiſſe teſtatus ſit, totus as in ſemiſſe erit, & a ter ſemis heredi ſcripto adcreſcet. §. 5. *Inſt. d Her. inſt.* quia paganus pro parte teſtatus, pr parte inteſtatus decedere nequit. *l.* 7. *D. de R.* quare teſtator hanc accretionem prohibere ne quit, *arg. d. l.* 7. *jung. l.* 55. *D. de Legat.* 1. D verſum eſt ſi duo in re ſingulari ex diverſis part bus ſint ſcripti heredes, hi æqualiter detract partium mentione ſuccedent, niſi manifeſtiſſ mè voluntas teſtatoris refragetur. *h.* §. 13. Mo ribus hodiernis regula *d. l.* 7. in deſuetudinem abiit, neque igitur jus accreſcendi receptum eſ Imo moribus noſtris teſtamenta ſubſiſtunt ab que inſtitutione heredis, ſic dictant ll. Rure mundenſium *p.* 3. *tit.* 6. §. 1. *art.* 18. Pariſien ſium

um, Aurelianenſium, Gandavenſium, Cortra-
nſium, Alaſtenſium, &c. In Friſia exigitur in-
tutio heredis: Idem video inſertum LL.
ranſiſulaniæ & ſpecialiter Daventrienſium.
L. Tranſiſul. *p.* 2. *tit.* 5. §. 1. Daventr. *p.* 3. *tit.* 4.
7.

XXII. *Ad l.* 13. §. 4.] Si teſtator in diviſio-
duodecim uncias exceſſerit, pro rata ſingulis
creſcet, veluti ſi me ſcripſerit heredem ex duo-
cim unciis, te ex ſex, ego hereditatis beſſem
bebo, alter trientem. *h.* §. quod quidem pro-
dit, quando duodecim unciis primo relictis,
ox ſemis ſecundo ſimpliciter relinquitur, at ſi
minatim dimidia ejusdem rei, aut totius quod
lictum eſt, exprimatur, dimidia totius ſingulis
betur. *l.* 32. *C. de Legat.* quod patet ex caſu in
itio iſtius *l.* propoſito.

XXIII. *Ad l.* 23. §. 1.] Si conditio pote-
ativa, cui dies adſcripta non eſt, in faciendo
nſiſtat, non ideo deficit, ſi impleta non fuerit,
m impleri potuerit. *h.* §. *l. fin. D. de Condit.*
ſtitut. eſt tamen conditio iſta adimplenda.
29. *D. de C. & D.* & ſi heres inſtitutus condi-
onem trahat, cum implere poſſet, remedium
oc ſupereſt, ut prætor poſtulantibus creditori-
us vel aliis tempus præſtituat, intra quod con-
itioni parere debeat. *d.* §. 1. Singulari favore li-
ertatis conditio quæ in non faciendo conſiſtit,
eluti *ſi Capitolium non aſcenderit* exiſtere intelli-
itur, cum primum Capitolium aſcendere potuit.

l. 17. §. 1. D. *de Manumiss. testam. l.* 20. §. *fin.* D. *de Statu liber.* In istis conditionibus, quæ in non faciendo consistunt, introductum est remedium cautionis Mutianæ, ne adversus eas fiat. *l.* 7. D. *de* C. *&* D.

XXIV. *Ad l.* 27. §. 1.] Qui purè institutus deinde sub conditione instituitur, sequens institutio non valet, & si existat conditio, pro su pervacua habebitur; sin deficiat, prior pura sati plena fuit. *h.* §. hereditas enim tacite adimi no solet. *arg. l.* 22. D. *de Adim. legat.* In legatis quæ tacite adimi possunt, *l.* 6. D. *eod.* diversur obtinet; nam si, quod purè relictum est, ex intervallo sub conditione legetur, posterius vale *l.* 89. D. *de* C. *&* D. De *l.* 32. dicam ad *l.* 4 §. *pen.* D. *de Legat.* 1.

XXV. *Ad l.* 34. *&* 62.] Hereditas ex d vel ad diem non recte datur, sed vitio tempor sublato, manet institutio. *h. l.* 34. seu, dies adj ctus non vitiat institutionem, pro non adjec habetur. §. 9. *Inst. de Her. inst.* quod restringen dum est ad diem certum, dies enim incertu maxime si non constet, an & quando sit exit rus, in testamento conditionem facit. *l.* 1. 75. D. *de* C. *&* D. tacite in diem potest confer hereditas, veluti *cum morieris. l.* 9. C. *de Her. i stit. cum adoleveris. l.* 33. D. *de Vulgar. & pupi substit.* ubi ideo fit mentio tabularum pupill rium, sed abusive, quia mater filio impuberi su stituerat vulgariter, pupillariter liberis mat

su-

ubstituere nequit. *l. 4. §. 1. D. de Bon. poss. contr. tabb. junct. l. 2. D. de Vulg. substit.*

XXVI. *Ad l. 40. & 41.*] Si servum alienum quis patremfamilias arbitratus scripserit heredem, & si heres non esset, alium ei substituerit, in testamento militari, ubi nimia juris scrupulositas non adeo attenditur, pertinebit hereditas ad solum substitutum. *l. 3. C. de Her. inst.* In testamento pagani dividitur hereditas inter substitutum & institutum. *h. l. 41. §. fin. Instit. de Vulg. substit.* in partes æquales. *arg. l. 164. §. 1. in fin. D. de V. S.* Si tamen substitutus simul sit coheres institutus veniet hic in semissem, & alter semis inter eum, qui dominus instituti fuerit & substitutum æquis portionibus dividetur, quò referre solent *h. l.* 40. non malè, si fides debeatur quibusdam exemplaribus. Dubitari solet cur in *h. l. 41. & d. §. fin.* inter institutum & substitutum dividatur, cum ubi locus est instituto, non sit locus substituto, & substitutio vulgaris facta in casum non aditæ hereditatis, aditâ hereditate evanescat. *l. 7. D. de Vulgar. substit. l. 5. C. de Impub. & al. substit.* Non caret fundamento hæc conjectura, quod hic servus institutus heres hereditatem non crevisset, solenniter ex voluntate testatoris, quo casu tempore Tiberii usque ad D. Marcum substitutus in partem hereditatis admittebatur. *Vlpian. in Fragment. tit. 22. in fin.*

XXVII. *Ad l. 85.*] Si testator instituerit

filium heredem, & *si sine liberis* decesserit, aliun substituerit, vel alteri restitui hereditatem roga verit, liberi, qui sunt in conditione positi, non sunt in dispositione vel ex testamento vocati, sed voluit testator jus legitimarum hereditatum inter eos integrum conservari, juxta vulgatum quod est in conditione, non est in dispositione *arg. l.* 8. D. *Si quis omiss. caus. testam.* Imò lice hoc casu in præjudicium liberorum parenti d hoc fideicommisso pacisci. *l.* 1. C. *de Pact.* A que ideo ex tacita quadam defuncti voluntate li beris successio ab intestato deferri videtur, aut, testator conditionem illam non adjecisset, sub stituti liberis præpositi fuissent. *h. l.* Conditio nem istam, *si sine liberis*, non extinguunt liberi adoptivi, sed ex justis nuptiis progeniti & natu rales legitimati. *l.* 76. D. *de C.& D. l.* 10. C. *de Natur. liber.* Quod ad liberos naturales non le gitimatos quæstio est voluntatis, quæ ex digni tate, mente & conditione ejus, qui fideicommi sit, est explicanda. *l.* 17. §. 4. D. *Ad SC. Trebell.*

EXER

EXERCITATIO XX.

RESPONDENTE
JUSTO VYGH.

DE VULGAR. & PUPILLAR. SUBSTIT.

I. *Ad l. 2. in fin. pr. & §. 4. l. 16. §. 1. l. 20. §. 1. l. 41. §. 2.*] Si quis extraneum impuberem scripserit heredem, poterit ei pupillariter substituere, si modo filio præcedente eum in locum nepotis adoptaverit vel adrogaverit. *h. l. 2. in fin. pr.* modò tamen adoptio fuerit facta ante substitutionem, quia in pupillari substitutione exigitur, ut filius sit in potestate & tempore substitutionis, & mortis testatoris. *h.* §. 2. dicitur igitur extraneus in *h. pr.* tempore conditi testamenti, non substitutionis; potest enim pater hora matutina sibi, filio pomeridiana testamentum condere. *h. l. 16. §. 1.* Ita si pater sibi per scripturam, filio per nuncupationem vel contra fecerit, testamentum valebit. *h. l. 20. §. 1. l. 8.* §. *fin. D. de Bon. poss. sec. tabb.* atque ob hos effectus sunt duo quodammodo testamenta de duorum hereditatibus. *§. 2. Inst. de Pupill. substit.* in rei veritate, quatenus unus testator simplicia adhibet solennia, est unum testamentum. *h.* §. 4. *l. 11. §. 5. D. Ad l. Falcid. l. 28. D. de Reb. auctor. jud. possid.*

II. *Ad ejusd. l. §. 1. 4. 5. & l. 34. §. fin.*] Subſtitutio pupillaris eſt pars & ſequela paterni teſtamenti. *§. 5. Inſtit. de Pupill. ſubſtit.* ut parens filio teſtamentum facere non poſſit, niſi & ſibi faciat. *h. §. 1.* adeò ut patris teſtamentum ordine ſcripturæ debeat præcedere, ordo autem converſus teſtamentum vitiet. *h. §. 4.* quod exaudiunt noviſſimi, ſi inſtitutio ex intervallo ſubſtitutionem pupillarem ſubſequatur, ſed ſi in continenti, eodem tempore ac contextu utrumque fiat, ſubſtitutio valebit, licet ſcripturâ converſâ pater teſtamentum filii fecerit, quo ref. *h. §. 5.* Cæterum ſi patris teſtamentum non valet, nec pupillare ſuſtinebitur. *h. §. 1.* veluti ſi patris teſtamentum ſit nullum ex cauſa præteritionis filii. *arg. pr. Inſt. de Exher. lib.* ut nec ideo ſubſtitutio pupillaris facta filio præterito valeat. *l. 14. §. 1. D. de Lib. & poſthum.* Idem eſt ſi patris teſtamentum evertatur ex cauſa querelæ inofficioſi teſtamenti. *l. 28. D. de Inoffic. teſt.* quod tamen jure noviſſimo mutatum eſt. *Nov. 115. c. 3. in fin.* Sed ſi contra tabulas patris bonorum poſſeſſio ſit data, ſubſtitutio pupillaris valet, & legata omnibus ſunt præſtanda, quæ à ſubſtitutione data ſunt. *h. l. 34. §. fin.* Ita nec evaneſcit pupillaris ſubſtitutio, ſi filius poſt mortem patris ſe abſtinuerit bonis patris, nuda enim ſui heredis exiſtentia (quam Græci ἀναφανὴν vocant) confirmantur tabulæ pupillares. *l. 44. D. de Re jud.*

III. *Ad*

III. *Ad l. 4. in pr. & l. 45.*] Parens ſubſti-
nendo filio impuberi in alterum caſum in u-
rumque ſubſtituiſſe intelligitur, ſive filius non
xtiterit heres, ſive extiterit & impubes deceſſe-
t. *h. pr. &* §. 2. hoc eſt, quod dicitur vulgo,
ubſtitutione vulgari pupillarem tacitam conti-
eri, & vice verſa, niſi aliud teſtator voluerit.
4. *C. de Impub. & al. ſubſt.* Et caſu utroque
ubſtitutus matrem excludit, *arg. l.* 8. §. 5. *D.*
e Inoffic. teſt. niſi mater ſit inſtituta coheres.
ult. C. de Inſtit. & ſubſtit. vel ſubſtitutio vulga-
is ſit facta imparibus perſonis. *h. l.* 45. neque
tiam illa ſubtilitas juris in teſtamento militis
bſervatur. *l.* 8. *C. de Impub. & al. ſubſtit.* Ma-
rem ſubſtituto etiam prætulit Senatus Sabau-
iæ.

IV. *Ad ejusd. l.* 4. §. 1.] Subſtitutio alia eſt
ulgaris, alia pupillaris. *l.* 1. §. 1. *D. de Vulg. &*
up. ſubſtit. Subſtitutio reciproca vel breviloqua
non eſt ab his ſpecie diſtincta, ſed eſt adjectitia
qualitas ſubſtitutionis vulgaris & pupillaris; di-
citur quidem ſubſtitutio reciproca tertium ge-
nus conſtituere in *h.* §. 1. verum non alia ratione
quam quia habet formulam diverſam, quo re-
ſpectu multa poſſent excogitari ſubſtitutionum
genera, at ſi ipſa ſucceſſio, ob quam diverſitas
ubſtitutionum introducta eſt, conſideretur, ſunt
antum duo. *d. l.* 1. §. 1. Neque ſubſtitutio, ut
oquuntur, fideicommiſſaria, eſt tertium genus;
nam illa opponitur ſubſtitutioni in §. *fin. Inſt. de*

Pupill. ſubſtit. Rubr. C. de Inſtitut. Subſtit. & Re ſtitut. licet interdum abuſive ſubſtitutionis pre cariæ mentio fiat, veluti in *l.* 16. *C. de Pact. l.* 14 *C. de Fideicommiſſ.*

V. *Ad l.* 7. 14. 15. & 41. *§.* 3.] Verbis civi libus ceu directis poſt annum decimum quar tum ſubſtitutio pupillaris fruſtra fit. *h. l.* 7. fini tur. *h. l.* 14. evaneſcit. *§. pen. Inſt. de Pupill. ſub ſtit.* neque igitur flectitur in vim fideicommiſſi licet ſpeciali favore in datione libertatis verb directa trahantur in vim fideicommiſſi. *l.* 24 *§.* 10. *D. de Fideicomm. lib.* & ſubſtitutio pupilla ris factain codicillis jure fideicommiſſi ſuſtinea tur. *l.* 76. *D. Ad SC. Trebell.* non vulgaris. *l.* (*C. de Iur. codicill.* Poſt annos quatuordecim e privilegio militum duntaxat pupillaris ſubſtitu tio ſuſtinetur, & quidem jure directo. *h. l.* 1(*l.* 6. *C. de Teſtam. mil.* licet propter effectum eu dem veluti ex cauſa fideicommiſſi bona hîc a ſubſtitutum tranſire dicantur in *l.* 8. *in fin. C.* (*Impub. & al. ſubſtit.* quatenus ſola teſtatoris no impuberis bona poſt pubertatem ad ſubſtitutu devolvuntur. *h. l.* 41. *§.* 3. ne privilegium mil tum ad jacturam legitimorum heredum porrig tur, contra *l.* 40. *D. de Admin. tut.* Moribu ſcrupuloſitas iſta non eſt neceſſaria; Imò mu tum imminutâ patriâ juris Romani poteſta ſubſtitutio pupillaris exiguum uſum habet; I præſertim moribus patriæ, limitata teſtamen factione, ſubtilis hæc ſubſtitutionum mater

no

on frequenter occurrit; ſed quibus caſibus, v. g.
e bonis feudalibus teſtamenti factio conceſſa
ſt, ſubſtitutiones quoque recipiuntur, uti fuit
ecifum in Comitiis in hac civitate habitis
nno 1651. Quomodo & Hollandi diploma
um ſunt interpretati.

VI. *Ad l.* 34. *&* 37.] Si teſtator ex liberis
npuberibus ei, qui noviſſimus moreretur, ſub-
tituat pupillariter, liberi inter ſe non ex ſubſti-
utione, ſed ab inteſtato ſuccedunt, ceu jus legi-
imarum hereditatum inter eos integrum custo-
iri voluit. *h. l.* 37. §. 6. *Inst. de Pupill. ſubſtit.*
liud obtinet in collibertis, qui abſque ſubſtitu-
ione ſibi non ſuccedunt. *l.* 87. §. 2. *D. de Legat.* 2.
Quod ſi autem uterque noviſſimus ſimul moria-
ur, ſubſtitutus ad partem utriuſque ſimul ad-
nittitur. *h. l.* 34. niſi aliud voluerit teſtator.
34. *D. Ad SC. Trebell.* Si autem teſtator duos
mpuberes ſimul inſtituat, & ſi uterque impubes
eceſſerit, Titium ſubſtituat, utroque demum
nortuo ſubſtitutus admittitur. *l.* 10. *C. de Im-
ub. & al. ſubſtit.* Controvertitur, an, ſi filio im-
uberi noviſſimo ſubſtituatur, mater, quæ ex
Nov. 118. *c.* 2. unà cum fratribus defuncti ad legi-
imam ſucceſſionem vocatur, etiam jus legiti-
næ ſucceſſionis retinuerit? Quidni? Subſtitu-
us igitur hoc caſu ad eas tantum partes admit-
itur, quæ in hereditate noviſſimi inveniuntur,
& ſine lege hîc ad matris excluſionem fideicom-
niſſum tacitum reciprocæ ſubſtitutionis exco-
gitatur.

VII. *Ad*

VII. *Ad l.* 41. *in pr. & 47.*] Substitutu substituto etiam est substitutus instituto, atqu & instituto & substituto succedit, licet substitu tus coheres simul ante institutum moriatur. *h. l* 41. §. 3. *Inst. de Vulgar. substit.* quæ quidem re gula comprobatur in substitutione vulgari, no autem obtinet in pupillari *h. l.* 47. Succedit au tem substitutus utrique, substitutionis, non ac crescendi jure, quod à substitutione planè di stinctum est; nam substitutio deferri solet e voluntate testatoris expressa. *l.* 8. §. 1. *D. h. t.* ju accrescendi etiam contra ejus voluntatem §. *Inst. de Her. inst.* substitutio defertur personæ, a heredem non transfertur. *l.* 9. *D. de Su. & legi hered.* jus accrescendi ad heredem quoque trans it. *l.* 59. *D. de A. H.* vid. etiam *l. un. in pr. C.* *Caduc. tollend.*

VIII. *Ad l.* 1. 6. 16. *& 27.*] Si quis inst tuatur heres sub hac conditione, *si reliquias test toris in mare abjiciat*, detrahitur conditio, neq eam in forma specifica heres adimplere debe imò laudandus est magis quàm accusandus here qui reliquias testatoris non in mare secundù ipsius voluntatem abjecit, sed memoria humar conditionis sepulturæ tradidit. *h. l.* 27. cum n mis ineptæ defunctorum voluntates circa sepu turam non sint servandæ. *l.* 113. §. *fin. D. de L gat.* 1. putà si ornamenta quædam, aurum, a gentum, gemmas, margaritas secum humi co di testator jubeat, quod homines simplicior

qua-

uandoque faciunt. *l.* 14. §. 5. *D. de Religioſ.* id ræceptum heres impunè negligit. *l. ult. in fin.* . *de Aur. & arg. leg.* neque ideò ei ut indigno ereditas auferetur. *l.* 5. *C. de His quib. ut indign.* ræterea ſi quis ſit inſtitutus ſub conditione, *ſi onumentum intra triduum poſt mortem teſtatoris ciſſet*, conditio evaneſcit, quaſi impoſſibilis. *l.* 6. non quod ſit inſtitutio inutilis. *h. l.* 1. ſed uod conditio pro non adjecta habeatur. §. 11. *nſt. de Her. inſt.* niſi pœnæ nomine, h. e. coër-endi heredis cauſa impoſſibile quid de jure ad-ctum ſit. *§. ult. Inſt. de Legat.* quò reſpicit 1. *D. de His quæ pœn. cauſ.* ibi, *illicite vel proboſe utum eſt, nullius momenti legatum eſſe reſpondit*, el niſi impoſſibilitas non ſit in ſola conditione, d & in diſpoſitione, quod contingit in condi-one perplexa. *h. l.* 16. Si conditio impoſſibilis bligationibus adjiciatur, contractus vitiantur. 7. *D. de V. O. §.* 11. *Inſt. de Inutil. ſtipul.* quia uorum voluntate peraguntur, qui facilius præ-umuntur nihil voluiſſe agere, quam erraſſe ſe-que oneraſſe, *l.* 31. *D. de O. & A.*

DE JURE DELIBERANDI.

IX. *Ad l.* 1. §. *fin. l.* 2. 3. & 4.] Ne temerè heredes ſubjiciantur oneribus hereditariis com-parata ſunt duo remedia, Inventarii ex *l. ult. C.* *. t.* & juris deliberandi, quo lentè feſtinantes & perluſtrantes hereditatem, deliberant, utrum xpediat adire hereditatem nec ne. *h.l.* 1. §. 1. *l.* 23.

§. 1. *D.*

§. 1. *D. de Her. Instit.* Tempus autem deliberandi relinquebatur arbitrio prætoris. *h.* §. *fin. l.* 9. C. *h. t.* qui tamen heredi deliberaturo non minores quam centum dies præstituere debuit *h. l.* 2. ſed hodie quando id poſtulatur à magiſtratu, conceditur ſpatium novem menſium, ve unius anni, ſi à Principe. *l. fin.* §. 13. C. *h. t.* Cæterum nonnunquam ſemel, nonnunquam ſæpiu dies ad deliberandum fuit datus. *h. l.* 3. licet ho impetrari non potuerit niſi ex magna cauſa, *h. l.* 4 Imò tempora deliberandi hodie ſemel & non ſæpius petuntur. *d.* § 13. ubi tamen caſus graviſſimæ cauſæ excipiendus videtur, ne lex præcida omnem exceptionem in re, quæ ex circumſtan tiis variatur, quas expendere ad magiſtratun pertinet. Quod ſi heres intra tempora delibe rationi præfixa moriatur, jus deliberandi ad he redes ejus tranſmittitur, qui intra illud tempus quod ſupereſt ex novem menſibus vel anno deli berare atque hereditatem adire poſſunt. *l.* 19. C *h. t.* Verùm in hac tranſmiſſionis ſpecie requir mus ſcientiam heredis, quod ſibi hereditaten delatam eſſe ſciverit, ignorans non tranſmitti *d. l.* 19. ibi, *& ſi quidem is, qui ſciens hereditate vel ex teſtamento vel ab inteſtato ſibi eſſe delatam* quam ſententiam judicando probavit Senatu Friſiæ.

DE TESTAM. MILIT.

X. *Ad l.* 4.] Miles mutus & ſurdus ante ca ſaria

riam missionem in numeris manens jure mili-
ri testari non prohibetur. *h. l.* quod intelligen-
um est de eo, qui facultate loquendi & audien-
i propter aliquod infortunium caret; & hoc
ibutum est militibus, ut necesse non habeant
o nomine Principem adire; paganus mutus aut
rdus, ut liceret sibi testamentum facere, à Prin-
ipe implorare debuit. *l.* 7. *D. de His qui testam.*
ic. Hodie sine hac impetratione mutus vel sur-
us si sui juris testamentum facit, & surdus &
nutus simul ex accidenti, testatur, si literarum
eritus, surdus vel scriptum vel nuncupativum
icit testamentum; mutus tantum scriptum, si
terarum non sit rudis. *l.* 10. *C. Qui testam. fac.*
ss.

XI. *Ad l.* 15. §. 2. *& l.* 20. *§.* 1.] Testamen-
im à pagano minus solenniter confectum per
ubsequentem militiam confirmatur, si novæ vo-
intatis extent argumenta, veluti si testator ta-
ulas inciderit, aperuerit, testamentum legerit,
: suo signo rursus signaverit. *h. l.* 20. §. 1. *§.* 4.
nst. h. t. modò voluntas iis argumentis expres-
a non sit contraria, quomodo intelligunt *h. l.*
5. §. 2.

XII. *Ad l.* 21. *&* 26. *in pr.*] Testamentum
ictum à milite post missionem honestam & cau-
ariam intra annum valet jure militari, ignomi-
iosè missus privilegio anni non fruitur. *h. l.* 26.
mò beneficium istud quantum ad verba con-
titutionis attinet, ad eos duntaxat pertinet, qui
mitti

mitti solent, atque ideo neque Præfecti nequ
Tribuni aut cæteri, qui successoribus accepti
militare desinunt, hoc privilegium habent. *h.*
21. ex mente autem & interpretatione legis e
non sine fundamento id extenditur, nam & cen
turio, præfectus cohortis, vel alæ, vel legionis
vel tribunus sive cohortis sive legionis mitti d
cuntur. *l. 2. in pr. D. de His qui not. infam.* Ad
l. 4. & fin. C. de Testam. mil.

XIII. *Ad l. 24. & 40.*] Scrupulosa regul
rum observatio in testamentis ordinandis remi
est militibus, eorumque sola voluntas spectatu
quæ quoquo modo inveniatur, sive scripta si
sine scriptura non observatis solennibus valc
h. l. 40. l. 3. C. eod. Reperiuntur tamen aliqu
leges quæ in testamento militis locum obtinen
Quò pertinet 1° edictum de bonorum possessi
ne, ut intra certum tempus agnosci debea
quod in testamento militis locum habet. *l. 1.*
§. fin. h. t. 2° Lex Julia de fundo dotali, si mil
legaverit fundum dotalem. *l. 16. D. eod.* 3° E
ctum prætoris, quo jusjurandum heredibus i
stitutis legatariisque remittitur. *l. 29. §. 2.*
d. t. 4°. Lex Ælia Sentia, ut in fraudem cre
torum à milite manumissi non habeant liber
tem, aut à minore 25. annis. *d. l. 29. §. 1. l. 4.*
eod. Sic denique SCtum quod captatorias ins
tutiones improbavit. *l. 70. D. de Hered. ins*
in testamento militis locum habet. *l. 11. C. h.*
Non aliter autem testamentum militis quoq

nodo confectum ſuſtinetur, quam ſi hoc ita
ubſecutum eſſe legitimis probationibus oſten-
atur. *h. l.* 40. legitima verò probatio non tan-
um inducitur duobus teſtibus, qualis facti ſpe-
ies proponitur in *h. l.* 24. §. 1. *Inst. de Teſtam.*
nil. ſed & ſcriptura, *l.* 15. C. *de Fid. inſtrum.* vel-
ti ſi quid miles in vagina aut clypeo literis ſan-
uine ſuo rutilantibus adnotaverit, aut in pulvere
nſcripſerit gladio ſub ipſo tempore, quo in præ-
io vitæ ſortem derelinquit. *l.* 15. C. *de Teſtam.*
nil.

XIV. *Ad l.* 37.] Si duobus à milite ſcriptis
eredibus alter omiſerit hereditatem, pro ea
arte miles videtur inteſtatus deceſſiſſe, nec
ortio deficientis heredi ſcripto accreſcit, niſi
æc voluntas defuncti probata fuerit, ut omit-
ente uno ad alterum vellet redire hereditatem.
i. l. Add. *l.* 1. *&* 2. C. *de Teſtam. mil.* atque hæc
oluntas præſumitur interveniſſe, quando miles
ominavit partes hereditarias, veluti ex uncia,
eſſe, vel triente, ut in *l.* 3. C. *eod.* ſed ſi unum ex
undo ſcripſerit heredem, quantum ad reſiduum
atrimonium inteſtatus deceſſiſſe intelligitur.
. 6. *D. d. t.* quod etiam moribus hodiernis in te-
ſtamentis paganorum obſervatur abrogatâ *l.* 8.
D. *de* R. I.

DE ACQUIR. HER.

XV. *Ad l.* 1. 2. 10. *&* 75.] Heres ex plu-
ibus partibus inſtitutus non poteſt quaſdam

partes agnoſcere, quaſdam repudiare. *h. l.* 2. & qui ex ſemiſſe ſcriptus heres per errorem ex quadrante adiit hereditatem, nihil egit. *h. l.* 75. ita qui totam hereditatem acquirere poteſt, pro parte eam ſcindendo adire non debet. *h. l.* 1. ſi quis tamen ex aſſe heres deſtinaverit partem hereditatis habere, in aſſem videtur pro herede geſſiſſe. *h. l.* 10. An igitur filius retentâ legitim à reliquis bonis paternis ſe rectè abſtinet? Neg *arg. dd. text. junct. Nov.* 115. *c.* 3. Mores id no omninò ſervant, & tot ſunt hereditates, quo bona diverſis territoriis obnoxia, ut, ſi uno loc repudiare expediat, in altero tutò adire liceat quod tamen non eſt univerſale. Controvertitu an ſi in hereditate feudum inveniatur, repudiat allodio feudum retineatur? Filius, ait Feudiſt in *c. un. de Capitan. qui cur. vend. c.* 3. *verſ. filiu* non poteſt recuſare patris hereditatem retent feudo, poteſt autem propinquus, ſeu agnatus habet *c. un. An agnat. vel fil.* qui textus adeò ſu generales, ut non admittant diſtinctionem i ter feudum ex pacto & providentia, & feudu hereditarium.

XVI. *Ad l.* 13. 19. 21. §. *fin. l.* 32. *&* 34 §. 1.] Qui hereditatem vel bonorum poſſeſſic nem adire valet, debet certus eſſe, defunctu eſſe teſtatorem. *h. l.* 19. imò qui putat vivere te ſtatorem, qui jam defunctus ſit, adire nequi *h. l.* 32. *in pr.* neceſſe item eſt, ut ſciat, quomod ſit inſtitutus purè an ſub conditione. *h. l.* 13.

ſu

ub conditione ſit inſtitutus, conditio extiterit necne. *h. l.* 32. §. 1. *l.* 21. *D. de C. & D.* ſi quis amen pro parte ſit inſtitutus heres, pro parte ubſtitutus ſub conditione, hoc caſu licet ignoraverit conditionem extitiſſe, recte adit hereditatem. *h. l.* 21. §. *fin.* ſed hîc error ſive opinio heredis in acquirenda hereditate ei non nocet, veluti heres, qui, purè inſtitutus putat ſe ſub conditione inſtitutum, paruit conditioni, recte adiit. *h. l,* 34. §. 1.

XVII. *Ad l.* 20. & 88.] Geſtio pro herede requirit factum gerentis, ut aliquid gerat quaſi heres, *h. l.* 20. veluti vendendo, locando res hereditarias. §. *fin. Inſt. de Hered. qual. & diff.* item qui retinet non hereditarium quaſi hereditarium; atque ita in *h. l.* 88. ſtrictius accipitur, quando pro herede ſe gerere dicitur is, qui animo agnoſcit ſucceſſionem, licet nihil attingat hereditarium. Et in hac geſtione pro herede requiritur quoque inprimis, ut heres animo gerendi ſe pro herede actus iſtos explicuerit. *d. l.* 20. Non enim cenſetur ſuſcepta hereditas propter ceſſionem vel in ſolutum dationem bonorum hereditariorum, ſi proteſtatur is qui cedit vel in ſolutum dat, ſe non acquirendæ hereditatis animo hoc facere, *arg. ejusd. l.* 20. *in pr.* & §. 1. *l.* 14. §. 8. *D. de Religioſ.*

XVIII. *Ad l.* 37.] Heres ſuccedit in omne jus mortui. *h. l.* quod non cohæret perſonæ; quod perſonæ cohæret, ad heredem non tranſit. *l.* 8.

§. 3. D. *de Lib. legat.* quare hereditas non adita non tranſmittitur ad heredis heredes. *l.* 4. C. *Qui admitt. ad bon. poſſ. l. un.* §. 5. C. *de Caduc. tollend.* §. *fin. Inſt. de SC. Orphit.* excipiuntur ſui heredes, qui hereditatem teſtamento derelictam in heredes etiam extraneos tranſmittunt. *l.* 7. §. 1. D. *h. t. l. un.* C. *de His qui ante apert. teſtam. tabb.* quæ etiam tranſmiſſio ex ſententia DD. ad heredes ab inteſtato venientes extenditur: Sed deſtituuntur lege, imò contraria eſt *l.* 2. C. *Ad SC. Orphit.* Moribus hodiernis abſque aditione tranſmittitur hereditas, ſive heres ſciens ſive ignorans hereditatem ſibi delatam eſſe deceſſerit *LL. Ruremund. p.* 3. *tit.* 7. §. 6. *art.* 5. *LL. Antwerp. tit.* 47. *art.* 7. Poſt aditionem dicitur hereditas, per abuſionem vel potius *διακριτικῶς* *ἀναφορικῶς*, per relationem. vid. *l.* 18. §. 1. D *Ad l. Falcid. l.* 8. D. *de Su. & legit. her.* propri vocatur hereditas, quæ nondum eſt adita, qua enim eſt adita confunditur cum bonis ejus, qu adivit. *l.* 10. §. 2. D. *de Vulgar. & pupill. ſubſtit* Vid. ſupr. *Exerc.* 6. *aſſ.* 23.

XIX. *Ad l.* 38.] Sui heredes ſunt liberi, qu fuerunt in poteſtate morientis eo tempore qu quis moritur, & qui tempore delatæ hereditati proximiorem gradum obtinent, *οἱ γνήσιοι καὶ αὐτοκληρονόμοι.* §. 2. *Inſt. de Hered. qual.* quia parenti ſtatim ipſo jure heredes exiſtunt, & illic apparent heredes etiam ante apertas teſtamen tabulas. *l. fin.* §. 2. C. *de Curat. furioſ.* ut nec aditi-

tion

tionis aut cretionis ſolemnitas iis ſit neceſſaria. l. 14. *D. de Su. & legit. her.* add. *l.* 1. §. 7. *D. Si quis omiſſ. cauſ. teſtam.* Non adeunt hereditatem, ſed retinent. *l.* 12. *§. ult. D. de Bon. libert.* interdum tamen etiam, ſed abuſivè, dicuntur ſui adire hereditatem, ut in *h. l. & l.* 4. *C. de Inſtit. & ſubſt. l. fin. C. de Repud. her. l.* 10. *D. de Collat.* Ex his autem qui adeunt, nemo cogitur adire hereditatem. *l.* 16. *C. de Iur. delib.* quales ſunt extranei. §. 5. *Inſt. de Hered. qual.* Filius quidem dicitur heres exiſtere matri ſuæ ipſo jure in *l. pen. C. de Su. & legit. her.* ſed hæc verba, *ipſo jure*, non excludunt factum aditionis aut pro herede geſtionis, ſed ad cretionis ſolennitatem, & bonorum poſſeſſionem reſpiciunt. *l.* 3. *C. Ad SC. Orphit.*

XX. *Ad l.* 52. *&* 63.] Filiusfam. heres inſtitutus adit hereditatem patris juſſu, ne parens invitus æri alieno obligetur. *l.* 6. *D. h. t.* & hic juſſus ſi præceſſerit, acquirit filius ex aditione hodie ſibi proprietatem, patri uſumfructum. *l. fin. C. de Bon. quæ liber.* Ex quâ conſtit. filius etiam patre reluctante hereditatem adire poteſt, plenamque proprietatem conſequitur: Conſtante patris furore filio cum heres inſtitutus eſt, jus adeundæ hereditatis à Principe conceditur, atque hæc hereditas filio acquiritur, cui ideo permittitur ſervos hereditarios manumittere. *h. l.* 52. ſed & patri furioſo per filium, quem in poteſtate habet, commodum hereditatis acqui-

ritur. *h. l.* 63. quando filius forte interveniente auctoritate curatoris hereditatem adiit. *l. ult.* C. *de Curat. furiof.*

XXI. *Ad l.* 57.] Hereditatem repudiat heres extraneus deſtinatione contraria, quando declarat voluntatem vel verbis, vel ſcripto aut etiam nutu teſtatur. *l.* 95. D. *h. t. l.* 6. D. *Ad SC. Trebell.* aut re & facto aliquo. *l.* 17. §. 1. *l.* 77. D. *h. t.* Semel autem acquiſita hereditas repudiari nequit. *l.* 88. D. *de Her. inſtit. l.* 4. C. *de Repud. her.* niſi minor 25. annis damnoſam adierit hereditatem, qui poſtea remedio reſtitutionis eam repudiat. *h. l. l.* 7. §. 10. D. *de Minor. d.* §. 5. *Inst. de Her. qual.* ſed hoc caſu ſubſtitutus vulgariter in hanc hereditatem non ſuccedit; quia ſubſtitutio vulgaris aditione hereditatis exſpirat. *l.* 5. C. *de Impub. & al. ſubſtit.* aliud autem obtinet in pupillari ſubſtitutione. *d. l.* 7. §. 10 *l.* 44. D. *de Re jud.* quæ non immixtione ſui heredis, ſed pubertate evaneſcit, ut probatum ſupr. *aſſ.* 5.

XXII. *Ad l.* 79. & 82.] Per ſervos acquiritur dominis etiam invitis. §. 3. *Inst. Per quas perſon. nob. acq.* hoc ad jus pertinet, quatenus ne momento quidem aliquo in ſervi perſona ſubſiſtere poteſt. *h. l.* 79. Sed dominus legatum ſervo relictum repudiare non prohibetur. *l.* 7. D. *de Legat.* 1. Ut autem inſtitutio ſervi ſuſtineatur, requiritur, ut dominus ſit capax acquirendæ hereditatis. §. 4. *Inst. de Hered. qual.* quia teſta-
ment

nenti factio passim cum servis ex persona dominorum introducta est, unde si dominus sit in totum incapax, nec servus ejus recte heres institui-tur. *l.* 31. *D. de Her. inst.* secus est si dominus secundùm quid tantum fuerit incapax. *h. l.* 82.

XXIII. *Ad l.*84.] Si omisso posthumo filius solus sit institutus eique nemo substitutus, posthumus autem dein nascatur, certum esse incipit, neminem ex eo testamento heredem fore, hic igitur filius natus ab intestato patri heres existet. *l.* 16. *D. de Lib. & posth.* quia destitutione testamenti res ad causam intestati redit. *l.* 181. *D. de R. I.* sed in eventum vel casum futurum posthumi nati vel nascituri bonorum possessione filio succurritur. *h. l.*

XXIV. *Ad l.* 90.] Sola animi destinatione acquiritur hereditas. *l.* 6. *C. de Iur. delib.* §. *fin. Inst. de Her. qual.* sed est necesse, ut hæc voluntas verbis exprimatur, nam propositum in mente retentum nihil operatur, *arg. l.* 7. *C. de Condict. ob caus. dat.* Non igitur per procuratorem acquiritur hereditas; adire hereditatem intelligitur, qui mandat adiri, & nihil remanet faciendum per procuratorem: Et vel maximè cum aditio hereditatis referatur inter actus legitimos, qui alieno nomine expediri nequeunt. *l.* 77. & 123. *D. de R. I.* unde non malè legitur *h. l.* pro *per curatorem, per procuratorem*; est hoc præcipuum in procuratore Cæsaris, si is heres instituatur, ut immiscendo se hereditati procurator

heredem Cæsarem faciat. *l.* 1. §. *fin. D. de Offic procurat. Cæs.* sed bonorum possessio rectè pe procuratorem petitur. *l.* 3. §. 7. *D. de Bon. possess*

SI QUIS OMISS. CAUS. TESTAM.

XXV. *Ad l.* 1. §. 3.] Servus factum adi tionis præstare præcisè non compellitur, *arg* §. 2. *Inst. de Stipul. serv.* & recusando efficere po test, ne dominus per ipsum acquirat heredita tem, ad hunc effectum, ut excluso domino sub stitutus admittatur. *l.* 3. *C. de Her. inst.* sed in fa vorem legatariorum à magistratu adire cogitu ad excludendam fraudem domini, qui ab intesta to hereditatem possidere malebat. *h.* § 3.

XXVI. *Ad ejusd. l.* §. *ult. l.* 2. §. 1.] Qui pe fraudem omisit hereditatem, ut ad legitimur perveniat, legatorum portione tenebitur, no possessor. *h.* §. *fin.* exemplo ejus qui omissâ caus testamenti ab intestato possidet hereditatem utique si pretio accepto prætermiserit heredita tem. *h. l.* 2. ubi verò gratis repudiavit, in frau dem tamen eorum quibus quid relictum est possessor utili actione conveniendus est. *h.* §. 1.

DE JURE CODICILL.

XXVII. *Ad l.* 6. §. 3. *l.* 8. §. 2.] Qui testa mentum facere prohibetur, nec codicillos facer potest. *h.* §. 3. exigitur in eo qui codicillos facer vult, ut jure testamenti factionem habuerit; cæ terum, si, qui jure testamenti factionem habuit d

facto impediatur teſtari, fortè quia ſufficien-
m teſtium facultatem non habet, codicillos
ctè facit. *h.* §. 2. ubi ſufficiunt teſtes quinque,
et non ſint ſpecialiter rogati. *l. ult.* §. *ult.* C.
Iur. codicill. atque eò reſpicit *pr. Inſt. de Co-
ill.*

EXERCITATIO XXI.

RESPONDENTE

PETRO à SANEN.

DE LEGAT. I.

Ad *l.* 1.] Scrupuloſa verborum obſervantia in legatis eſt ſublata. *l.* 21. C. *de egat.* ſed legata fideicommiſſis particularibus int per omnia exæquata. Conſtit. Juſtin. in *l.* 2. *. Comm. de legat.* §. 3. *Inſt. de Legat.* niſi fortè ifferentia à manifeſtâ teſtatoris voluntate proluat, qualis occurrit in caſu libertatis relictæ irectè aut per fideicommiſſum, ſecundùm §. 2. *nſt. de Singul. reb. per fideicommiſſ. rel.* quod igiur dicitur in *h. l.* legata per omnia eſſe exæquaa fideicommiſſis, non eſt adſcribendum Ulpiano, neque reſtringendum ad interdictum quod egatorum, aut imputationem quartæ Falcidiæ, n quam ea duntaxat imputantur quæ jure hereditario acquiruntur, non quæ jure legati vel fideicommiſſi vel conditionis implendæ cauſa ac-

cipit heres. *l. 91. D. Ad l. Falcid.* Fideicomm-sa tamen largâ appellatione legati continent. *l. 87. D. de Legat. 3.*

II. *Ad l. 8. 22. 44. §. 2. & 4. l. 65. §. fi.*] Si fundo legato testator aliquid adjecerit, a-gmentum cedit legatario. *h. l. 8.* unde si areæ -gatæ post testamentum factum ædificium imp-situm sit, utrumque debebitur & solum & -perficies. *h. l. 44. §. 4. l. 39. D. de Legat. 2.* constet testatorem ideo aream inædificasse, t legatum adimeret, quæ mutatæ voluntatis p-batio heredi injungitur, qui dicit mutatam v-luntatem testatoris, id debet probare. *l. 2. D. de Probat.* Ad hunc casum verisimiliter refert *l. 79. §. 2. D. de Legat. 3.* Et si insula legata combusta, adhuc area vindicabitur. *h. l. 22.* si destructa domo aliam testator eodem lo ædificaverit, interit legatum, nisi testator mu-verit voluntatem suam. *h. §. fin.* Lanâ autem l-gatâ, vestis, quæ ex ea facta est, non debet *l. 88. D. de Legat. 3.* nisi constet testatorem voluisse, quò ref. *d. l. 44. §. 2.*

III. *Ad l. 16. inpr. & §. ult. l. 33. l. 3 §. 9. l. 114. §. fin.*] Quantum attinet ad jus a-crescendi intererat olim inter legatum damn-tionis & vindicationis; si conjunctis re tantu (qui dicuntur disjuncti oppositivè ad reliqu conjunctos, quos rei & nominum complex jungit) legatum sit per damnationem, concur partes non faciebant, sed singulis solidum deb batu

tur; ſed ſi ita legatum ſit per vindicationem, ncurſu partes faciebant: In conjunctione mix-, ſi per damnationem conjunctim ſit legatum, ficientis pars non accreſcebat alteri, ſed re-anebat in hereditate, quò *h. l.* 16. *in pr. l.* 34. 9. ſin per vindicationem, accreſcebat aliis. *l.* 16. *§. fin.* Vid. *Vlp. in fragm. tit.* 24. §. 11. 12. Hodie indiſtinctè concurſu ſcinditur le-tum, niſi evidentiſſimis probationibus oſten-tur, teſtatorem ſingulis ſolidum dari voluiſſe. *un. §.* 11. *C. de Caduc. toll.* quò *h. l.* 33. *&* 114. *fin.* Add. *ſupr. Exerc.* 9. *aſſ.* 16.

IV. *Ad l.* 24.] Quod adhuc actu non eſt in rum natura legari poteſt, veluti, *quicquid illa cilla peperiſſet*, vel ita, *ex vino quod in fundo meo tum fuerit. h. l. §.* 7. *Inſt. de Legat.* Et hoc le-atum rei futuræ eſt purum, quatenus nondum atis fructibus vel partu decedente legatario le-atum ad heredes tranſmittitur. *l.* 25. §. 1. *D. Quand. di. legat.* eſt etiam conditionale, reſpe-tu diſpoſitionis, obligationis & actionis, qua-enus antequam quicquam natum eſt, præmatu-è agitur. *l.* 73. *D. de V. O.* Quomodo autem eres teneatur, ſi nihil naſcatur, aut non tantum quantum teſtator legaverat, dicam ad *l.* 8. §. 2. *de Legat.* 2.

V. *Ad l.* 20. 32. *§.* 1. *l.* 37. *in pr. &* §. 1. *l.* 39. §. 6. *l.* 71. 108. *§.* 2. *l.* 110.] In generali & alter-ativa obligatione electio tribuitur debitori. . 106. *D. de V. O.* §. 33. *Inſt. de Action.* ratio eſt

in

in *l.* 38. §. 18. *& l.* 99. *D. de V. O.* sed in lega generis electio conceditur legatario. *h. l.* 20. 7. *&* 108. *§.* 2. §. 22. *Inst. de Legat.* quod tamen i intelligitur, ne optimum vel pessimum accipi legatarius. *h. l.* 37. *in pr. & l.* 110. Interdu electionem habet heres, quando hoc testato voluit, veluti in *h. l.* 32. *§.* 1. *l.* 37. §. 1. *l.* 3. §. 6. quando usus est verbis damnationis, cu verba sua direxit ad heredem, ut in *l.* 19. *l.* 4. §. *ult. D. de Legat.* 2. *l.* 29. *§.* 1. *in fin. D. de Legat.* 3.

VI. *Ad l.* 39. *§. fin. l.* 40. *&* 114. §. 5.] i legentur res, quæ absolute hominum comm- cio sunt exemptæ, vel quarum commercium n est, nisi jussu Principis, ne quidem æstimatio præstanda. *h.* §. *fin.* §. 4. *Inst. de Legat.* sed si h- res rem, cujus commercium non habet, jub- tur præstare ei, qui ejus commercium habet, o- ligatur in ipsam rem vel in ejus æstimatione. *l.* 49. *§.* 3. *D. de Legat.* 2. *jung. l.* 34. *D. de V.* . sed si legatarius ejus rei commercium non h- beat, adeo inutile est legatum, ut ne quid æstimatio debeatur. *d. l.* 49. §. 2. nisi forte - gatarius de facto impediatur, veluti si propt vitium corporis sui rem legatam habere non p- sit. *h. l.* 114. §. 5. Per fideicommissum etiam relinquatur ei cujus quidem commercium fid- commissarius habet, sed cui possidendi jus n est, æstimatio debetur, veluti si mancipium Ch- stianum Judæo legetur, isque rogetur, ut id r-

stit-

ftueret Christiano. *h.l.* 40. si quis servo alieno fens legaverit militiam, quæ non est in servi commercio, æstimatio debetur. *l.* 11. §. 16. *D. de Leg at.* 3. militiâ legatâ æstimatio censetur legat. *d. l.* 49. §. 1. *D. de Legat.* 2. Moribus hodiernnon debetur æstimatio rei legatæ contra statum, quod prohibet testamenti factionem vel uimæ voluntatis dispositionem super re immobi patrimoniali, quomodo pronuntiavit Senat. Frisiæ.

VII. *Ad l.* 41. §. 2.] Si purè legetur legatio res, quæ jam ejus est, adeo legatum est inlle propter regulam Catonianam, ut, licet postelegatarius eam alienaverit, nec ipsa res, nec s æstimatio debeatur. *h.* §. §. 10. *Inst. de Leg*. sed si sub conditione mihi res propria leget, valet legatum, si existentis conditionis mpore res non sit mea, quia ad legata conditinalia regula Catoniana non pertinet. *h.* §. 2. *pen. D. de Regul. Caton.* quo referri solet. *l.* 1. *fin. D. eod.*

VIII. *Ad l.* 43. §. *pen. l.* 65. §. 1. *& l.* 75.] stitutio heredis alieno arbitrio permissa, eit tiosa, quia testamentorum jura ab alieno arbiio pendere non debent. *l.* 32. *D. de Her. instit.* alet autem legatum quod in voluntate tertii nitur. *h.* §. *pen.* non quidem ut ab eo pendeat s legati, ut is sit quasi arbiter & dator legati, uomodo in alienam voluntatem legatum posse nferri negatur in *l.* 52. *in fin. D. de C. & D.* sed con-

conferri debet in arbitrium extranei tanqua
conditionem. *l.* 1. *D. de Legat.* 2. si aliquando
eum velle & voluntatem suam declarare conti
gat, *arg. l.* 11. §. 5. *D. de Legat.* 3. add. *l.* 46. §.
D. de Fideicomm. lib. Neque in heredis volunt-
te legatum poni potest. *h.* §. *pen.* quod iteru
accipiendum est de pleno arbitrio & mera her-
dis voluntate, nam valet legatum vel fideicom-
missum si ita sit relictum, *si æstimaverit heres*, *si
comprobaverit*, *si justum putaverit*, quoniam hoc
quasi viro bono commissum est. *h. l.* 75. *d. l.*
§. 7. Legatarii autem arbitrio facilius legatu
committitur. *h.* §. 1. *l.* 69. D. *de* C. & D.

IX. *Ad l.* 69. §. 2. & *l.* 84. §. 6.] Si pa
pro filia dotem promiserit genero, mortuo pa
agit maritus contra heredes soceri actione ex
stipulatu. *l.* 5. C. *de Dot. promiss.* sed mulieri
jus nomine dos est legata, datur actio ex tes-
mento, quia maxime interest mulieris. *h.* §.
convenire autem inter eos oportet, ut alteru
actione sint contenti. *h.* §. 6. imò marito ac
ex testamento conceditur, si ei dos nondum
bita legetur, & constet legatum in arbitrio
triusque & mariti & uxoris. *l.* 48. §. *fin.* D. *d*
D. *l.* 71. §. 3. *D. de* C. & D.

X. *Ad l.* 71. §. *pen.* & *ult.*] Cujus est don-
di, ei & vendendi & concedendi jus est. *l.* 1
D. *de* R. I. sed hæc regula non est perpetua, n
curiales sine decreto res immobiles vel manci
rustica vendere prohibentur, donationes aut

vel permutationes vel quoslibet alios contractus ſine decreto celebrant. *l. ult. C. de Præd. decur. lib.* 10. Eodem modo licet Emphyteutæ inconſulto domino directo emphyteuſin donare. *l.* 1. *C. de Fund. patrim. lib.* 11. legare. *hh.* §§. *l.* 19. *D. de V. S.* § .3. *Inſt. de Locat. Conduct.* etiamnum hodie, *arg. l.* 32. *in fin. C. de Appell.* Si emphyteuta extraneum præferre velit deque eo benemereri malit, atque dominum beneficio afficere nolit, durum fuerit, ejus liberalem animum metu commiſſi cohibere, cùm amicis ut plurimum donare & legare ſoleamus. *l.* 9. *D. pro ſoc. l.* 9. *D. Si quid in fraud. patron.* Et ſi ſit legatus fundus vectigalis ſeu emphyteuticarius, ante præſtitum legatum vectigal, tributum, vel aliud onus temporis præteriti ſolvere tenetur hæres. *l.* 39. *§.* 5. *h. t.* verum legatarius, poſtquam legatum accepit, ob non ſolutum vectigal temporis præteriti condemnandus eſt. *l.* 5. §. *fin. D. de Cenſib.* quia in vectigalibus ipſa prædia non perſonæ conveniuntur, & ideo poſſeſſores etiam præteriti temporis vectigal ſolvere debent. *l.* 7. *D. de Publican.* Emphyteuta autem ſua ἐμπονήματα ceu meliorationes ſine domini conſenſu vendere & jus ſuum pretio accepto in alium transferre prohibetur, ſed debet dominum admonere venditionis, eique teſtatò denuntiare, quo pretio fundum venalem habeat, quanti ſit jus ſuum, quantumque ab alio in rei veritate accipere poſſit; & dominus intra duos menſes tenetur

netur jure ſuo uti, paremque quantitatem offe re; alioquin emenſo bimeſtri ſpatio libera alie nandi facultas competit emphyteutæ, atque ſi lentium pro conſenſu habetur. *l.* 3. *C. de Iur. em phyteut.* Habet igitur dominus iſto caſu ſi vel jus προτιμήσεως, atque præfertur extraneo em ptori; ſed jus illud regulariter eſt prohibitum constitutione *l.* 14. *C. de Contrah. empt.* quan vis ab Imp. Frederico in uſum revocatur 5. *Feud. tit.* 13. *& ſeq.* & ubivis fere gentium con ſuetudine receptum ſit. *LL. Transiſul. p.* 2. *tit.* § *pen. & ult. Ordin. Friſic. l.* 1. *tit.* 12. Add. *L vit.* 25. *v.* 25. *Hierem.* 32. *v.* 7.

XI. *Ad l.* 79.] Si mihi & Titio ſtipuler de cem, ſola quinque debentur, pars aliena deduc tur, ut quod extraneo inutiliter ſtipulatus ſum non augeat meam partem. *l.* 38. §. 19. *& l.* 11 *D. de V. O.* aliud eſt in legatis, ubi ſi teſtator te ſtamento ſuo decem dari juſſerit Titio & Seio ſingulis decem debentur. *h. l. l.* 44. *in fin. D.* Legat. 2. ſtipulationes ſtrictiorem recipiunt in terpretationem, *l.* 99. *D. de V. O.* teſtamen pleniorem, *l.* 12. *D. de R. I.*

XII. *Ad l.* 92. *&* 120. §. 1.] Si propter a alienum fundus legatus ſit diſtractus præſente aſſignante eo, cui legatum vel fideicommiſſum debebatur, nihilominus legatarius petitionem precii habet. *h. l.* 92. quando tanquam teſtis a ſignator interfuit venditioni, atque ea mente ven ditioni conſentit, ut ex pretio, quod debetur

co-

consequatur. *l.* 88. §. 14. *D. de Legat.* 2. sed si omnes, quibus legatum vel fideicommissum relictum est, simpliciter, palàm & disertè ad distractionem consentiant, nulla fideicommissi aut legati petitio superest. *h.* §. 1. Vid. quæ supra notavi ad *l.* 39. *D. de Pignor. act.*

XIII. *Ad l.* 114. §. 8.] Qui in testamento liberos suos emancipare rogatus fuit, non cogitur hoc facere. *h.* §. 8. secundùm vulgarem juris formam, quæ verba transponi solent ex *fin.* §. 7. *h. l.* nam extra ordinem constitui debet, eum, qui agnovit id quod sibi relictum est hac contemplatione, ut liberos suos emanciparet, cogendum emancipare, ne circumveniatur testantium voluntas. *l.* 92. *D. de C. & D.* Ita qui desiderant emancipari, sæpius causa cognita audiuntur, veluti impubes, qui adoptatus est, pubes factus. *l.* 32. *D. de Adopt.* vel si alia justa causa subsit, ut si patres lenones filiabus peccandi necessitatem imponant. *l.* 12. *C. de Episcop. aud.* si liberi à parente male contra pietatem afficiantur. *l. ult. D. Si à par. qu. man.* unde non facile nec ullo pæne modo parentes sunt cogendi. *l.* 8. *in fin. D. Vnde lib.* §. *fin. Inst. Quib. mod. jus pot. patr. solv.* add. *l.* 4. *C. de Emancip. lib.* unde limit. *l.* 31. *D. de Adopt.*

XIV. *Ad l.* 124.] Si heredes nominatim emancipati dare quid damnati sunt, viriles partes præstabunt, quia personarum enumeratio hunc effectum habet, ut exæquentur in legato

præſtando. *h. l.* quod procedit, quando ſunt expreſſa propria ſingulorum heredum nomina: ſi omnes heredes ſint nominati, non tamen propriis nominibus, quomodo etiam nominatim legatum accipiendum eſt, licet nomen proprium pronuntiatum non ſit. *l.* 90. *D. de Legat.* 3. heredes pro portionibus hereditariis obligati ſunt. *l.* 54. §. *fin. D. h. t.* Eodem ſenſu omnes heredes, omnes heredes excepto aliquo, certæ perſonæ heredum ſint nominatæ in *l.* 17. *D. de Duob. re.*

DE LEGAT. 2.

XV. *Ad l.* 8. §. 2. *& l.* 12.] Si quantitas, pecunia legata in bonis legantis non ſit, ſolvendo tamen hereditas ſit, heres pecuniam legatam dare compellitur. *h. l.* 12. Hodie licet non ſit ſolvendo hereditas, heres ſolida legata præſtat, ſi non confecto inventario adierit hereditatem *l. fin.* §. 12. *C. de I. Del. Nov.* 1. *c.* 1. §. 2. Quando autem fructus naſcituri ſunt legati, ſi nihil naſcatur, nihil quoque debetur, vel ſi non naſcatur tantum quantum teſtator legavit, heres non tenetur ad præſtationem totius, ſed ad id quod natum eſt, perinde ac ſi teſtator quaſi per modum limitationis vel taxationis, ſi hoc vel ſi tantum fuerit, legaſſe videatur. *h.* §. 2. *l.* 5. *D. de Trit vin. leg.* aliud dicendum eſt, ſi fundus ſolum ponatur ad deſignationem vel demonſtrationem, quando deſignat duntaxat teſtator, unde fructus

ſint

int ſumendi, quo ref. *l.* 27. §. *fin. D. de Legat.* 3. 12. *D. de Alim. leg.*

XVI. *Ad l.* 17. *&* 60.] Si quis reſtituere ſit rogatus capaci, ſed qui mortis tempore fideicommiſſum prohibetur capere, etiamſi deficiat fideicommiſſum, non tamen id legatum legatario ademptum eſſe cenſetur. *l.* 10. §. 1. *D. de His quæ ut indign.* Eadem ratione ſi quis Titio decem legaverit, & rogaverit, ut ea reſtituat Mævio, isque mortuus fuerit, legatum non eſt ademptum, ſed remanebit penes legatarium. *h. l.* 17. quia in fideicommiſſis potiorem cauſam habere eum, cujus fides electa eſt, Senatus voluit. *h. l.* 60. quæ præſumptio legati non ademti fundatur in eo, quod teſtator alias Titio legatarius non fuiſſet, ſed rectâ heredem de præſtando fideicommiſſo rogaſſet, excipitur niſi Titius duntaxat ut miniſter ὑπουργὸς electus ſit. *d. l.* 17. quod præſumitur in *l. pen.* §. 1. *D. de Alim. leg.*

XVII. *Ad l.* 29. *in fin. l.* 61. §. 1.] Quibus legatis eſt heres inſtitutus, eadem repetita eſſe intelliguntur in ſubſtitutione, quæ etiam regula porrigitur ad coheredem, qui cum ſuo onere conſequitur accreſcentem portionem, ut legata & fideicommiſſa à coherede relicta præſtare teneatur. *h. l.* 61. §. 1. *l.* 78. *D. Ad l. Falcid. l.* 4. *C. Ad SC. Trebell.* add. *l. un.* §. 11. *C. de Caduc. toll.* ſi non fuerit evidens diverſa voluntas teſtatoris, *l.* 74. *D. de Legat.* 1. *l.* 2. *D. de His quæ in teſtam. del.* quæ præſumitur, quando nominatim

ſeu reſtrictivè ab aliquo legatur, & heres proprio nomine non ſub appellatione heredis deſignatur. *h.* §. *fin.* quæ diſtinctio jus interdum variat. *l.* 24. *D. Ad. SC. Trebell.*

XVIII. *Ad l.* 34. §. 3.] Si teſtator nominatim annulos & veſtes uxori reddi juſſerit, quaſi propria uxoris fuerint, ea legandi animo uxori dediſſe videtur, niſi contrarium ab herede approbetur. *l.* 18. *D. de Aur. arg. leg.* falſa enim demonſtratio non vitiat legatum. *l.* 17. *&* 33. *D. de C. & D.* ſed ſi maritus teſtator cum de domo ſua res quaſdam in portorium mulieris tranſtuliſſet, & generaliter uxorem inſtitutam cum aliis vetuerit inquietari, non ideò heredes ea quæ in uxoris domum delata ſunt repetere prohibentur, & neceſſe habet mulier contrariam teſtatoris fuiſſe voluntatem oſtendere, quod niſi fecerit, in hereditate mariti & hæc remanere oportet. *h.* §. 3.

XIX. *Ad l.* 49. *in pr.*] Mortuo bove corium & caro per in rem actionem recte petuntur, quia quod ex re mea ſupereſt, illud meum eſt, ejuſque vindicandi jus habeo. *l.* 49. §. 1. *D. de R. V.* ſed cum peto quod mihi debetur, perempto principali, id quod ſupereſt non petitur, hîc mortuo bove qui legatus eſt, neque caro neque corium debetur. *h. l.* Interitu enim rei naturali ante moram debitor liberatur, & obligatio extinguitur. *l.* 23. *D. de V. O.* unde quia mortuo pecore fructuario extinguitur uſusfructus, ideò

nec

nec in carne nec in corio fructuarius jus habet. *l.* 30. *D. Quib. mod. usufr. amitt.* Alii referunt *h. pr.* ad casum, quo vivo testatore bos mortuus est, ad bovem sub conditione legatum, & ante existentem conditionem mortuum, vel denique ad bovem alienum legatum. In condictione furtiva bove subrepto & occiso, condictio & bovis & corii & carnis domino competit. *l.* 14. *§.* 2. *D. de Condict. furt.*

XX. *Ad l.* 76. *§. pen. & l.* 80.] Pro legato consequendo competunt legatariis tres actiones. *l.* 1. *&* 2. *C. Commun. de legat.* §. 2. *Inst. de Legat.* actio in personam ex testamento, actio in rem, & hypothecaria; olim tantum legatum damnationis petebatur actione personali ex testamento. *l.* 14. *D. de Vsufr. leg.* legatum vindicationis petebatur variis actionibus, actione in personam ex testamento, in rem, ad exhibendum, & in factum. *h.* §. *l.* 63. *h. t. l.* 108. §. 2. *D. de Legat.* 1. *l.* 38. *D. de Iudic.* Datur autem actio personalis ex testamento, quà heres ex aditione hereditatis obligatur ex quasi contractu legatariis & fideicommissariis. §. 5. *Inst. de Obligat. quæ q. ex contr.* actio in rem, quà dominium morte testatoris rectâ viâ transit ad legatarium. *h. l.* 80. & hypothecaria, quà habet hypothecam tacitam, non quidem in rebus legatis, sed in aliis bonis hereditariis extra res legatas, *arg. l.* 45. *D. de R. I.* atque hæc actio est in rem (licet actioni in rem, quâ utitur dominus, opponatur

in *d. l.* 1. *C. Commun. de Legat.*) ac instituitu adversus quemvis possessorem. *§.* 7. *Inst. d Action. l.* 17. *D. de Pignor. l.* 18. *C. eod. junct. l.* 36 *D. de R. V.* & comparatur tantum actioni perso nali in *d. l.* 1. *in fin. C. Commun. de legat.* respect quantitatis debitæ, non ratione ejus, qui sit con veniendus. Hoc laudavit judicando suprem Frisiæ Curia: Concursus autem harum actio num est electivus, non cumulativus, adeoque legatarius una actione solidum consecutus fue rit, quæ supersunt consumuntur. *h. §. pen.* ratio est in *l.* 57. *D. de R. I.*

XXI. *Ad l.* 77. §. 29.] Qui oneratur lega tis quasi futurus heres ex asse, si idem præte spem testatoris ex parte succedat, pro portion tantum ea præstat legata. *h. §. add. l. pen. D. d Iur. codicill.* sed solida legata ille præstabit, partem ademptam rogaverit alteri per fidei commissum restitui. *l.* 40. *D. de Legat.* 3.

XXII. *Ad l.* 82.] Multa subsistunt, etiams extiterit ille casus, à quo initium capere non potuerunt. *l.* 85. §. 1. *D. de R. I.* unde si, quod in diem vel sub conditione debetur, legetur, & vivo testatore superveniat dies vel conditio, legatum subsistit. *l.* 5. *D. Ad l. Falcid.* §. 14. *Inst. de Legat.* quod legatum hodie tum demum est sine utilitate, quando creditori prospectum est pignore vel conventionali vel legali, veluti in casu §. 15. *Inst. eod.* aliàs propter annexum jus tacitæ hypothecæ utilitatem adfert creditori: si

tamen

tamen quantitas, (veluti decem) ſit legata, non eſt utile hoc legatum, quatenus ea non vindicatur, quo ſolent reſtringere *h. l.* In quantitate legata non habet locum rei vindicatio, niſi certo loco ſit demonſtrata, veluti, decem, quæ in arca habeo, do, lego. *l.* 51. *D. de Legat.* 1. *l.* 1. §. 17. *D. Vt legat. nom. cav.*

DE LEGAT. 3.

XXIII. *Ad l.* 3. §. 2. *& l.* 7. *§. fin.*] Si quis creditori ſuo legaverit id quod debet, fidei ejus committi non poterit, niſi commodum aliquod ex tali legato conſequatur. *h. §. fin.* veluti propter repræſentationem, quomodo lex Falcidia quoque in eo commodo locum habebit. *l.* 1. §. 10. *D. d. l. Falcid.* ſed ubi commodum eſt tale, quod ſine ulla diminutione hereditatis legatario accedat, veluti ſi res quæ ex ſtipulatu debetur legetur creditori, ejus fidei committi nequit, licet ex legato commodum ſentire videatur, quatenus ex legato ſtatim naſcitur dominium nec exſpectat legatarius ex ſtipulatu actionem. *h. §.* 2. Neque Falcidia hoc legatum minuit. *l.* 28. §. 1. *D. de Legat.* 1.

XXIV. *Ad ejusd. l.* 7. *princ.*] Sicut deportatus non poteſt inſtitui heres. *l.* 1. *C. de Her. inſtit.* ita nec ei legatum jure relinquitur, *arg.* §. 24. *Inſt. de Legat. junct. l.* 1. §. 2. *D. de Legat.* 3. Si tamen deportato ſervo fideicommiſſum adſcriptum fuerit, ad fiſcum pertinet, ex

cujus persona legatum hoc sustinetur. *h. l.* 7. qu eo mortuo quoque in bona post deportationem quæsita succedit. *l.* 2. *C. de Bon. proscript.* Hodie hoc esse mutatum probavi supr. *Exerc.* 13. *ass.* 24 In multis etiam Gelriæ partibus publication bonorum non est locus, sed hereditate condemnati fruuntur proximi heredes. De *l.* 14. *h. t.* dicam ad *l.* 22. *de C. & D.*

XXV. *Ad l.* 38. §. 6.] Ubi legatum relictum est civitati, ut ex reditibus quotannis in ea civitate memoriæ defuncti conservandæ gratia spectaculum, ludi funebres, celebrentur, si in ea civitate spectaculum celebrare non licet, pecunia legata non cedet lucro heredum, sed eadem pecunia in aliud licitum genus convertetur. *l.* 16 *D. de Vsufruct. legat.* sed legatum relictum alicu collegio, propter præsumptam affectionem singularem ad ordinem talem, eo soluto non est ad alium transferendum, sed penes legatarium manebit, utique si per eum non stetit, parere defuncti voluntati. *h.* §. Moribus dissolutis monachorum collegiis, ubi sunt licita, bona eorum piis usibus destinantur.

XXVI. *Ad l.* 68. & 101.] Si testator legaverit prædia omnia, quæcunque in Syria possidebat, prædia, quæ pignori habuit, reliquisse non videtur, si modo in proprium patrimonium non sint redacta, quod fit, ubi ferè spes luitionis est decollata. *h. l.* 101. at ubi testator omne prædium Sejanum reliquit, eam quoque partem ejus-

esdem fundi reliquisse videtur, quam ex pi-
oris causa nactus est, salvo tamen jure debito-
. *h. l.* 68.

DE ANN. LEGAT.

XXVII. *Ad l.* 4. 5. *&* 11.] Stipulatio *in*
nos singulos (licet sit plurium pensionum diver-
 temporibus exigendarum & solvendarum.
58. *D. de Fidejussor.*) est una, perpetua, morte
pulatoris non finitur, sequitur ejus heredes in
finitum. *l.* 16. *§.* 1. *D. de V. O.* ejusque condi-
 semel & initio contractus inspicitur. *l.* 78. *D.*
d. Sed si in annos singulos alicui legatum re-
nquatur, sunt plura legata, & per singula lega-
jus capiendi inspicitur. *h. l.* 11. primi quidem
nni legatum est purum, sequentium conditio-
ale, cui inest hæc conditio, si vivat, quare mor-
uo legatario sequentium annorum legatum non
ransit ad heredem. *h. l.* 4. *&* 5. *l.* 12. §. 1. *D.*
Quand. di. leg. d. l. 16. §. 1. *D. de V. O. l.* 22. *D.*
e Ann. leg. l. 1. *C. Quand. di. leg.* quod judicando
ecutus est Senatus Frisiæ. Except. vid. *in l.* 12.
. 4. *l.* 26. *D. eod. l.* 5. *C. d. t.* Rationem dif-
erentiæ inter stipulationem & legata licet col-
igere ex *l.* 9. *D. de Probat. junct. l.* 9. *D. Pro soc.*
In præscriptione quoque annuarum præstatio-
num *Iaerlijcksche Renten*, ab initio cujusque anni,
mensis vel alterius singularis temporis fit com-
putatio, non autem ab exordio obligationis
tempora præscriptionum computantur, sed hîc

non diſtinguitur, utrum ex contractu, an ex- gato annui reditus debeantur. *l.* 7. §. *fin.* C. *Præſcript.* 30. *ann.* Ita ſæpius fuit judicatum Camera Spirenſi & in Friſia. Verum hîc ſuffic- re ad debitorem omnino liberandum præſc- ptionem trientis ſeculi, *een verjaringhe van derdendeel van hondert jaren*, probari videtur *LL. R.* Velaviæ, Ruremundenſium, Daventrie- ſium, Hollandiæ, Galliæ & Cathaloniæ. *R. Velav. tit.* 25. §. 2. *ll. Rurem. p.* 3. *tit.* 4. §. 1. *art. Stat. Daventr. p.* 3. *tit.* 15. §. 2. De *l.* 21. §. *h. t.* dicam ad *l.* 32. §. *pen. Ad l. Falcid.*

DE USUFR. LEG.

XXVIII. *Ad l.* 5.] Regulariter ſtipulati *cum moriar*, eſt valida. *l.* 45. §. 1. *D. de V.* §. 15. *Inſt. de Inutil. ſtipul. l.* 15. *C. de Contra ſtip.* ratio eſt in *l. un. C. Vt act. ab. her.* niſi ta quid in ſtipulatum deducatur, quod cum perſo extinguitur, quomodo fruſtra quis uſumfructu ſtipulatur, *cum morietur*, ne uſusfructus eo inc piat, unde debet extingui, inutiliter etiam uſu fructus ita legari intelligitur in id tempus coll tus, quo perſona diſcedere incipit. *h. l. l.* 51. *de Vſufr.*

XXIX. *Ad l.* 27.] Matrimonio illicito pro nuntiato, quæ mulier nomine uſusfructus à ma rito legati poſſedit, ab ea repetuntur. *h. l.* q enim contra legum præcepta nuptias contraxe runt, in teſtamento quicquam ſibi relinquer

pro

ohibentur, & quod ita relictum est indigno dignæve, sublatum fisco vindicatur. *l.* 13. *& seq.* *de His quæ ut indign.* nisi justo errore ducti aut atis lubrico lapsi talem conjunctionem direerint. *l.* 4. C. *de Incest. nupt.* quo casu non tanm legata ad mulierem ignorantem pertinent. *fin.* D. *de Legat.* 1. sed & donata, *arg. d. l.* 4. erum licet titulus ille *de His quæ ut indign.* apud erasque gentes abrogatus sit, non tamen heretas aut legatum indigno relictum penes eunem remanebit, sed vel heres testamentarius leatum retinebit, vel heres legitimus ab intestato ccupabit hereditatem agentemque scriptum eredem vel legatarium indignum exceptione oli mali removebit. *arg. l. pen. §. ult.* D. *de Bon.* *ff. contr. tabb.*

DE DOT. PRÆLEG.

XXX. *Ad l.* 1. *§.* 7.] Falsa demonstratio on vitiat legatum, *l.* 17. *in fin.* D. *de C. & D.* . 30. *Inst. de Legat.* dummodo quod ita demonstratur sit in rerum natura, secus est si testator fe-erit relationem ad non ens. *l.* 40. *§. pen.* D. *de* C. *&* D. quare si quis ita legaverit, centum quæ n arca habeo, aut, quæ ille apud me deposuit, si nulla sint, nihil debetur, cum corpora nulla sint.). §. 7. Sed centum debentur per fidei commissum. *l.* 88. §. 10. *D. de Legat.* 2. Plane quando testator certam summam, vel certum corpus, quod non acceperat, uxori legavit, valet legatum.

tum. *l. 75. §. 1. D. de Legat.* 1. §. 15. *Inst. de Legat.*

XXXI. *Ad d. l. 1. §. 12.*] Cum dotem maritus legaverit extraneo, ut uxori restituat, non habet locum lex Falcidia in ipsa dote. *l.* . *D. Ad l. Falcid.* quia suam rem mulier recipere videtur. *l. 81. §. 1. D. eod.* sed propter commodum repræsentationis in prælegato dotis Falcidiam obtinuisse non malè asseritur, quatenus actione legati dos una solutione ab herede præstanda erat, actione autem rei uxoriæ dos reddebatur, annuâ, bimâ, trimâ die. *Vlpian. in frag. tit. 6. §. dos si pondere.* h. e. tribus annuis pensionibus, quod tempus dicitur legibus statutum. *l. 17. D. de Pact. dot.* fuit igitur hoc legatum unum, in tres pensiones divisum. *l. 3. in pr. D. de Ann. legat.* Hodie annuâ die dos redditur si sint res mobiles datæ in dotem, res immobiles illico sunt restituendæ *l. un. §. 7. C. de R. V. A.*

DE OPT. LEGAT.

XXXII. *Ad l. 18.*] Homine generaliter legato nihil agit legatarius, si Pamphilum repudiaverit, atque ideo idem rectè eligitur, quia frustra repudiatur, quod peti nequit. *h. l.* sed si paciscar, ne velim petere Pamphilum, si eundem iterum petam, removebor exceptione pacti. *l. 27. §. 7. D. de Pact.* Pacto enim jus futurum rectè remittitur *l. 46. D. eod.* quod quomodo intelligatur vid. supr. *Exerc. 3. ass. 23.*

XXXIII.

XXXIII. *Ad l.* 19.] Si cui res generaliter lata sit, & legatarius, antequam eam vindicet, deceſſerit, ad heredem ſuum legitimum legatum tnsfert. *l.* 12. §. *pen. D. Quand. di. legat.* legan optionis ante Juſtin. conſtitutionem fuit cditionale, h. e. ſi vivus legatarius non optet, ad heredem nihil tranſmittebatur, hodie tnſmittitur ad heredem legatarii, qui vita degravit, antequam elegerit. *l.* 3. *C. Commun. de lat.* §. 23. *Inſt. de Legat.* quò reſpicit *h. l.* niſi cis eam malit referre ad legatum alternativum. iæ differentiæ inter legatum optionis & gerale occurrunt paſſim, veluti quod in legato tionis expreſſa electio legatario concedatur, od, cui optio eſt legata, optimum poſſit eligey, quod optio ſit actus ſolennis; quæ in legato nerali locum non obtinent. vid. §. 22. *Inſt. eod.* 108. §. 2. *D. de Legat.* 1. *l.* 77. *D. de R. I. l.* 37. *de Legat.* 1. *l.* 9. §. 1. *D. de Dol. mal.*

De Instuct. vel instrum. leg.

XXXIV. *Ad l.* 1. 5. 8. *&* 12. §. 23. *&* 27. 18. §. 2. *& l.* 26. *§.* 1.] In inſtrumento fundi nt ea, quæ fructus quærendi, cogendi, conrvandi gratia parata ſunt. *h. l.* 8. Fundo inructo continentur ea, quæ ibi paterfamilias abuit, ut fundus eſſet inſtructior; non igitur gri inſtrumentum, ſed proprium ſuum inſtrunentum reliquiſſe videtur. *h. §.* 27. *& ſeq.* Inſtru-

ſtrumento autem legato non veniunt ſtatuæ a
fixæ, quæ ſunt portio domus. *h. l.* 23. non q
ædes perficiantur, ſed quæ ornatus ædium cau
parentur. *l.* 245. *D. de V. S.* Neque etiam i
ſtrumento fundi legato mola continetur. *h. l.* 1
§. 2. ſed molæ manuariæ ſunt inſtrumentum
dium. *h. l.* 26. §. 1. Fundo autem cum inſtr
mento legato & alienato inſtrumentum non vi
dicabitur ex ſententia defuncti. *h. l.* 1. aliud eſ
fundus inſtructus, vel fundus & inſtrumentu
legetur, quibus caſibus fundo alienato nihilom
nus inſtrumentum debebitur. *h. l.* 5. atque hi
eſt enucleandus §. 17. *Inſt. de Legat.*

EXERCITATIO XXII

RESPONDENTE

GERHARDO VAN ALTENA,

DE AUR. ARGENT. &c. LEG.

I. AD *l.* 7.] Si quis legaverit fundum cu
alio communem non adjecta portion
pars legata eſſe cenſetur. *l.* 5. §. 1. & 2. *D.*
Legat. 1. *l.* 74. *D. de Legat.* 3. ſed ſi teſtator pa
tem poſt teſtamentum conditum à ſocio red
merit, pars etiam redempta legatario acqui
tur. *l.* 24. §. 2. *D. de Legat.* 1. *l.* 10. *D. de Legat.*
quod quidem procedit in acceſſione partis, q
cum re legata unitur, non in acceſſione corp
ru

rū separatorum, quomodo si vestem meam, argentum meum legavero, præsens, non futurum tempus comprehensum est. *h. l.* Jus tamen generalis hypothecæ etiam ad res futuras produci-tur *l. fin. C. Quæ res pign. oblig.*

II. *Ad l. 9. 19. §. 1. & l. 35.*] Cum certum auri vel argenti pondus legatum est, quantitas videtur legata. *h. l. 19. §. 1.* non præcisè debet præstari materia. *h. l.* 35. pretium autem præsentis temporis præstari debet ceu potest. *h. l.* 7. quod intelligitur de tempore conditi testamenti, quando quæritur, quid quale, vel quantum præstandum sit. *l.* 41. §. 4. *D. de Legat.* 3.

DE LIBER. LEG.

III. *Ad l. 3. §. 3. l. 15. & 20. in pr.*] Si liberatio sit relicta, debitor si conveniatur, utitur exceptione; si non petatur, agit, ut per acceptilationem liberetur. *h.* §. 3. atque hoc etiam legatum prodest heredi, si simpliciter liberatio sit relicta. *h. l.* 15. non etiam si testator noluerit debitorem molestari, quamdiu viveret. *h. l.* 20.

DE ADIM. LEG.

IV. *Ad l. 4. 15. 18. & 24. §. 1.*] Legatum adimitur contraria voluntate, *pr. Inst. de Adim. legat.* ambulatoria enim est voluntas defuncti usque ad supremum vitæ exitum. *h. l.* 4. Ademptio autem ista fit, non tantum re, sed & facto, veluti si testator rem legatam alienaverit, utique si con-

si constet rem alienatam fuisse adimendi anim. §. 12. *Inst. de Legat.* qui animus adimendi cogitur ex alienatione, quæ fit ex causa voluntar, qualis casus proponitur in *h.l.* 15. *l.* 8. *in pr. De Legat.* 1. Secus, si testator pressus necessitate familiaris legaverit. *h. l.* 18. & 24. §. 1. de alienatione exaudiri potest *l.* 27. §. 3. *D. de instruct. vel instr. leg.* Cæterum ista præsumpio non est necessaria, nam heres, si probare pot, testatorem hac alienatione legatum adimere voluisse, audiendus est, *l.* 11. §. 12. *D. de Legat.*

DE REB. DUB.

V. *Ad l.* 4. & 10.] Legatum incertis personis relictum est invalidum. *h. l.* 4. §. 25. *Inst. de Legat.* veluti si separatim duobus filiis ejusdem nominis legetur, neque appareat, cui datum, neutri legatum debetur. *l.* 3. §. 7. *D. de Adim. leg.* sed heres si solvere paratus sit, eligere pot, cui solvat. *l.* 8. §. 3. *D. de Legat.* 2. solutum docet per errorem, non repetit. *d.* §. 25. *in fin.* est enim debitum naturale, quod impedit indebiti condictionem. *l.* 13. & 29. *D. de Condict. indeb.* singulari tamen favore pietatis & religionis legatum relictum pauperibus, vel in causam redimendorum captivorum consistit, neque ut incertis personis relictum evanescit. *l.* 24. & *C. de Episcop. & cler.* Uti autem regulariter legatum incertis personis relictum non valet si duobus ejusdem nominis Titiis legetur, ita in

eod

odem casu Titio singulari nomine legatum adimatur, utrique legatum ademptum esse intelligitur. *h. l.* 10. quando conjunctim legatum fuit, secus si separatim. *d.* §. 7. Unde Senatus Frisiæ judicavit, legatum intercidisse, legatariis non designatis scedula, in qua se distributurum legata testator dixerat. An hodie valet legatum relictum incertis personis? Sic videtur, modò vel nunc vel ex futuro eventu certitudo aliqua apparere possit. §. 27. *Instit. de Legat.*

De Condit. & Demonstr.

VI. *Ad l.7. in pr. &* §.1.*l.*18.67.72.§.2.*l.*77. §.2.*l.*101. §.*pen. & l.* 106.] Cautio Muciana in conditionibus negativis consistentibus in non faciendo locum habet, veluti *si Capitolium non ascenderit, si Titium non manumiserit, vel si servum hereditarium non alienaverit. h. l. 7. in pr. & 67. l. 4.* §. 1. *D. de Condit. instit.* sed ea non interponitur in iis conditionibus, quæ morte alterius, quam heredis aut legatarii, cui sunt adscriptæ, possunt impleri; exempla occurrunt in *h. l.* 72. §. 2. *& 3. seqq. alleg.* In stipulationibus ista cautio locum non habet, *l.* 115. §. 1. *D. de V. O.* Cavendum autem est ei, ad quem jure civili deficiente conditione hoc legatum eave hereditas pertinere potest. *h. l.* 18. quod intelligendum est de iis, ad quos ex voluntate defuncti devolvitur hereditas veluti de coheredibus & substitutis vel fideicommissariis universalibus; unde si quis ex

asse sit institutus heres, hæc cautio non præsta tur, quoniam non est cui caveatur. *h. l.* 7. §. 1 *d. l.* 4. §. 1. heredibus enim ab intestato eo cas non cavetur, nisi conjunx ex asse fuerit institutu heres sub conditione non transeundi ad nuptias quo casu ex nova Justin. Constitutione hered bus ab intestato venturis, qui tempore aditæ conjuge hereditatis proximi fuerint, cavetu *Nov.* 22. *c.* 44.

VII. *Ad l.* 17. *l.* 33. *inpr. l.* 34. 72. §. *ult* Multum interest inter falsam conditionem falsam demonstrationem, quod sub falsa cond tione legatur, non debetur, veluti *decem quæ m hi Titius debet lego*, si Titius nihil debet, nullu est legatum. *l.* 75. §. 1. *D. de Legat.* 1. falsa d monstratio non vitiat legatum, dummodo const de voluntate testatoris. *h. l.* 17. 33. & 34. si nec falsa demonstratio facit legatum, veluti *centum, quæ Titio legavi, quinquaginta heres S dato*, si Titio nihil sit relictum, Sejo nihil deb tur. *h.* §. *ult.*

VIII. *Ad l.* 22.] Si legetur uxori, si n nupserit, & ejusdem fideicommissum sit, ut T tio restituat, si nubat; restituere cogitur, si n pserit, *l.* 14. *D. de Legat.* 3. sed si ita indefinite getur mulieri, hæc etiamsi nubat, fideicomm sum præstare non tenetur. *h. l.* Ex *l. Iulia Miscel* remittebatur mulieri conditio viduitatis, mo juret intra annum à morte viri se liberorum pr creandorum causa nuptias contrahere, post a-

nu

num non aliter legatum capiebat quam præſtitâ cautione Mucianâ. *Nov.* 22. *c.* 43. Hoc poſtea ſublatum eſt, licet mulieri ſine juramento aut cautione ſobolis procreandæ gratia impunè ad ſecundas migrare nuptias. *l.* 2. C. *de Indict. vid. toll.* Verum jure noviſſimo Juſtinianus ad *l. Iul. Miſcellam* ferè redivit, & mulieri contra conditionem nubenti legatum ademit; quæ autem ad ſecunda vota tranſire non vult, legatum conſequetur præſtitâ cautione de re cum fructibus reſtituenda, ſi contra fecerit. *d. Nov.* 22. *c.* 44. *Authent. cui relictum.* C. *d. t.*

IX. *Ad l.* 40. *§. ult. & l.* 80.] In legatis & fideicommiſſis etiam modus adſcriptus pro conditione obſervatur. *l.* 1. C. *de His quæ ſub mod. leg.* quatenus modo & conditioni parendum eſt; differt aliâs modus à conditione, unde parem non dicimus eum, cui ita datum eſt, ſi monumentum fecerit, & eum, cui ita datum eſt, ut monumentum faciat, legatum enim conditionale protinus agentem repellit. *h. l.* 80. ubi, quia conſtat de varietate lectionum, ita legendum, *in fideicommiſſum pro conditionalibus*, adeoque legatum conditionale non tranſit ad heredem *l.* 4. D. *Quand. di. leg.* Legatum ſub modo relictum eſt purum, & ſtatim peti poteſt, modo poſtea ſatisfiat voluntati defuncti, in quam rem cautio eſt præſtanda à legatario, *h. §. ult. & d. l.* 80. *l.* 41. D. *de Contrah. empt. l.* 20. *§. ult.* D. *de Manumiſſ. l.* 19. D. *de Legat.* 3.

X. *Ad l.* 94. §. 1.] Appellatio heredis non tantum refertur ad proximum heredem, ſed & ad ulteriores. *l.* 65. *D. de V. S.* etiam per longiſſimam ſucceſſionem. *l.* 70. & 170. *D. eod.* unde in conditione teſtamento inſerta, *ſi heredi dederit*, etiam heredis heres comprehenditur. *h.* §. 1. Ita Innocentius quartus Pontifex Romanus dicit, ſe eſſe immeritum ſucceſſorem Apoſtoli Petri in *c.* 1. *de Homicid. in* 6°. Add. *l.* 22. *C. de Legat.* Interdum tamen ſtrictius vocabulum heredis ſumitur, ut primus duntaxat heres denotetur, veluti in pupillari ſubſtitutione. *l.* 8. §. *fin. D. de Vulgar. & pup. ſubſt.* & ſi deducto uſufructu proprietas legetur. *l.* 14. *C. de Vſufr.* In feudis etiam idem vocabulum reſtringitur ad maſculos: *c. un.* §. 2. *verſ. profectò de l. Conrad.*

AD LEG. FALCID.

XI. *Ad l.* 1. §. 5. *l.* 15. §. 1. & *fin. l.* 17. & 46.] Ceſſat detractio quartæ Falcidiæ variis caſibus, veluti quando heres ſolvit integra legata cum ſciret legi Falcidiæ locum eſſe. *l.* 9. *C. h. t.* quia voluntati teſtatoris parere voluiſſe intelligitur. *l.* 5. §. 15. *D. de Donat. int. vir. & ux. l.* 45. *D. Ad SC. Trebell.* & quia ſciens volenſque donaſſe intelligitur, quod retinere poterat, *l.* 53. *D. de R. I.* Eadem eſt ratio ſi cautionem ſuper integra legatorum ſolutione fecerit. *l. ult. C. eod.* quo reſpiciunt, *h. l.* 46. & *l.* 20. §. 1. *D. de Donat.* ſi teſtator eam prohibuerit, *Nov.* 1. *c.* 2. *circ. fin.*

abro-

brogata *h. l. 15. §. 1. & ult.* Eundem quoque ffectum in tacita prohibitione agnoſco, modò eſtator tali formula ſit uſus, ex qua animus prohibendi cognoſci poſſit, nihil enim intereſſe videtur. v. g. inter hanc, *Volo heredem meum omnia egata præſtare ſine ratione Falcidiæ*, & iſtam, *Volo heredem meum omnia legata integra præſtare, & abſque ulla diminutione, arg. d. c. 2. junct. l. 12. D. de Reb. dub.* An & Trebellianum teſtator prohibere poteſt? Ajo, *arg. ejusd. c. 2. in fin.* quæ ſententia multis Curiæ Friſicæ præjudiciis comprobata eſt. Ceſſat item Falcidia in teſtamento militis. *h. l. 17. l. 7. C. Ad l. Falcid. l. 12. C. de Teſtam. mil.* Sed ad legata, quæ Deo piis cauſis relinquuntur, lex Falcidia pertinet, *h. §. 5.* add. *l. 49. D. de Epiſcop. & cler.* ubi contra legem Falcidiam conſilium tale ſuppeditatur, ut ipſi captivi, pauperes, aut ipſorum curatores heredes inſtituantur, quod conſilium non fuiſſet neceſſarium, ſi Falcidia in legato piis cauſis relicto ceſſaret, qui textus cum non inveniantur correcti, cur ſtare prohibentur? *l. 27. C. de Teſtam.* Hoc tantum inductum eſt jure noviſſimo, ut, ſi heres in legatis præſtandis morator vel tergiverſator ſit, vel dolo malo per mendacium affirmet, vires patrimonii non ſufficere, Falcidia ceſſet. *Nov. 131. c. 12.* unde malè deſcripta eſt *Auth. ſimiliter. C. Ad l. Falcid.* Atque hanc ſententiam ſequitur uſus. Alios caſus, quibus ceſſat Falcidia, recenſui in *Diſput. 8. de Domin. aſſ. 11. & ſeqq.*

XII. *Ad ejusd. l.* §. 11. *l.* 14. §. 1. *l.* 15. §. *l.* 26. 73. §. *ult.* & *l.* 93.] Legata per lege Falcidiam ipſo jure minuuntur, pars quarta le gatariis detrahitur. *h.* §. *ult.* per retentionen *h. l.* 14. §. 1. *l.* 15. §. 1. & *l.* 93. imò dabatu etiam actio heredi, ut id, quod ſupra dodrantei eſt, offeratur. *h. l.* 1. §. 11. & quæ plus ultra Fa cidiam legantur excepta à lege & non debit revocantur. *l.* 67. D. *h. t.* quemadmodum è cor trario legata, quæ deductionem, cui obnox eſſe cœperant, effugiunt, dicuntur aucta & deb ta eſſe. *h. l.* 1. §. 13. & *l.* 87. §. 5. D. *eod.* Ex præ cedentibus apparet etiam rei vindicationem non ſolam retentionem pro conſequenda Falci dia competiiſſe; ſi enim plus petere dicitur ille qui hoc caſu legatum petit ſolidum. §. 33. *Inſt. de Action.* ſi ipſo jure legata minuuntur, certè no magis vindicatio concedenda eſt legatario quan heredi in quem jure ſucceſſionis dominium quai tæ tranſlatum eſt; textus eſt manifeſtus, *h. l.* 26 Hodie non dubitatur, quin vindicationem habea heres. *l. pen.* C. *Ad l. Falcid.* neque ideò eſt abro gatum interdictum Quod legatorum; expedi tius enim eſt, uti judicio poſſeſſorio quam peti torio. *l.* 24. *D. de R. V.* imo legatarius qui vi & dolo de hereditate quid ſubtraxit, cauſa cadit *l.* 5. C. *de Legat.*

XIII. *Ad d. l.* 1. §. 14. *l.* 77. 78. & 87. §. 4. In ſingulis heredibus eſt ponenda ratio l. Falci diæ, quo caſu ſi plures ſint gravati plus quadrante

penes

enes eos remanebit. *h. l.* 77. §. 1. *Inst. de l. alcid.* quod si portio deficientis vel repudiantis ccrescat coheredi, confunduntur portiones, si uidem pars non onerata accedat oneratæ, sin ortio onerata accrescat non oneratæ, separatim n portione onerata est habenda ratio Falcidiæ. . §. 14. *& h. l.* 78. nisi filius sit datus coheres, qui vivo patre moriatur, hic perinde habetur, ac i alter solus esset institutus. *h. §.* 4.

XIV. *Ad l.* 30. *in pr. & §.* 7. *l.* 45. *in pr.* 73. *&* 91.] In quantitate patrimonii defuncti acquirenda, spectatur tempus mortis. *h. l.* 73. proinde quæ jacente hereditate accesserunt, ad lucrum heredis pertinent. *h. l.* 30. *in pr.* sed imputantur n quartam Falcidiam, quæ post aditam hereditatem heres consequitur, quomodo commodum medii temporis computatur, si quid in diem relictum sit. *h. l.* 45. *in pr.* In quartam Trebellianicam fructus ante aditam hereditatem percepti veniunt. *l.* 27. §. 1. *in fin. D. Ad SC. Trebell.* In quartam Falcidiam ea duntaxat imputantur, quæ heres capit jure hereditario; in quartam autem Trebellianicam (ubi sufficit simpliciter quartam penes heredem remanere) etiam quæ sunt relicta titulo particulari, veluti ex causa legati vel fideicommissi vel quod conditionis implendæ causa datur heredi *h. l.* 81. nisi quod conditionis implendæ causa datum est, ex defuncti patrimonio non sit profectum, quò referunt *h. §.* 7.

XV. *Ad l.* 32. *§. pen. l.* 47. §. *ult.*] Nun-

quam legatarius vel fideicommiſſarius, licet ex SCto Trebelliano ei reſtituatur hereditas, propriè loquendo utitur l. Falcidiæ beneficio. *h. §. fin.* quando ita teſtator fidei eorum commiſit, ut totum, quicquid ex teſtamento cepiſſent, reſtituerent, ſed ſi legati partem quis reſtituere ſit rogatus, hic legatarius quartam Falcidiam detrahere videtur, quatenus ab herede detractam imputat fideicommiſſario, ne ſolus legatarius damnum patiatur. *h. §. pen.* Imò & legatario, à quo fideicommiſſum relinquitur, eo nomine cavendum eſt. *l. 1. §. 13. & l. 5. D. Si cui plus quam per l. Falcid.* Sed alimentorum favore hoc caſu integra legata ſunt præſtanda. *l. 21. §. 1. D. de Ann. legat.*

XVI. *Ad l. 71. & 86.*] Libera legandi poteſtas erat conceſſa. *l. 12. tabb. l. 120. D. de V. S.* quam, ne ſuprema hominum judicia deſtituantur contra *l. 5. D. Teſtam. quemadm. ap.* coarctavit lex Falcidia, quæ hoc intuitu introducta dicitur in gratiam teſtatorum *pr. Inſt. de l. Falcid.* ſed principaliter lex lata eſt heredis cauſa, ut is præter nudum nomen etiam lucrum capiat. *h. l. 71.* atque ideo dicitur inducta contra ſententiam teſtatoris, *h. l. 86. in fin.* ut nec eam teſtator prohibere potuerit. *l. 15. §. 1. D. Ad l. Falcid.* imò nec in teſtamento militis, quod ſimpliciter voluntatem teſtatoris reſpicit, locum obtineat. *l. 12. C. de Teſtam. mil.*

AD SC. TREBELL.

XVII. *Ad l.* 1.] Lex Falcidia ad legata, SCtum Trebellianum ad fideicommissa pertinet *l.* 2. §. 6. *C. de Vet. jur. enucl.* quod est exaudiendum de fideicommissis universalibus, ad fideicommissa rerum singularum lex Falcidia porrigitur. *h. l. l.* 2. *&* 5. *C. Ad l. Falcid.* non tantum autem ad fideicommissa, quæ ex testamento deferuntur, sed & ad intestatorum successiones propter fideicommissa producta est à D. Pio. *l.* 18. *in pr. D. Ad L. Falcid.* & ad donationes mortis causa à Severo. *l.* 5. *C. eod.* Ideo quando dicit Justin. in §. 5. *Inst. de Fideicommiss. her.* ex singulis quoque rebus, quæ per fideicommissum relinquuntur, eandem retentionem esse permissam, non vult hanc detractionem esse acceptò ferendam SCto Pegasiano, sed comparat Falcidiam Pegasianæ in genere, quatenus utrobique quarta deducitur. In mortis causa capionibus lex Falcidia non habet locum. *l.* 1. §. 8. *& l.* 93. *D. Ad l. Falcid.* quia non capiuntur jure legati vel testamenti. *l.* 8. *D. Si quis omiss. caus. testam.* *l.* 4. *D. de C. & D.* Neque istæ ll. sunt correctæ per *l. pen. C. Ad l. Falcid.* cujus decisio casum propositum egredi non debet.

XVIII. *Ad l.* 3. §. 2.] Licet legitima fideicommisso gravari non debeat. *l.* 30. 32. *&* 36. *C. de Inoffic. test. Nov.* 39. non tamen ideo filius fideicommisso gravatus Legitimam & Trebel-

lianicam simul deducere potest, *arg. l. 6. C.* & *SC. Trebell.* ubi enim ex alia lege fit deducti alicujus portionis, Falcidia & Trebellianica ce-sant. vid. *l. 1. §. pen. D. Si cui plus quam per l. Fa-cid. l. 8. §. 15. D. de Inoffic. test.* Una tamen h= quarta deduci potest ex rebus diversis, veluti e fideicommisso universali & relictis particula-bus. *h. §. 2.* Jure Canonico detractio utriusq= & Legitimæ & Trebellianicæ est permissa. *Raynutius. X. de Testam.* quod sequuntur mois hodierni.

XIX. *Ad l. 9. §. fin. & l. 10.*] Quod debe-tur in diem, etiam ante adventum diei credit invito recte solvitur. *l. 38. §. 18. l. 137. §. 2.* *fin. D. de V. O.* sed qui fideicommisso oneratis est, pendente conditione vel die, si sit restitue paratus, nihil agit. *h. §. fin.* neque, si ante die vel conditionem sit restituta hereditas, actior transferuntur, *h. l. 10.* si quis tamen post mo-tem suam sit restituere rogatus, si voluerit an mortem suam judicio defuncti satisfacere n prohibetur. *l. 12. C. de Fideicomm.* utique qua-do restitutio est facienda certæ personæ; sin i-certæ personæ, restitutio ante mortem facta n valet. *l. 77. §. 10. D. de Legat. 2.*

XX. *Ad l. 19. §. fin. & l. 22. §. 3.*] Uti legi-tima accipitur deducto ære alieno, *l. 8. §. 9.* *de Inoff. test.* ita in ponenda ratione Falcidiæ Trebellianicæ, ante detrahitur æs alienum, *l.* *C. Ad SC. Trebell.* quod tamen non pertinet actu:

...tialem & realem deductionem, sed ad subdu-
...tionem rationum & computationem, ut scia-
..., quantum heres fiduciarius ex bonis defuncti
...eat retinere, sed nihilominus successionis
...ra pro competenti portione ad heredem fi-
...uciarium & fideicommissarium spectant. *l. 2.*
...od. Fiduciarius etiam, si quem sumptum fe-
...in res hereditarias, detrahet. *h. §. 3.* atque
... rata portione sumptum, qui factus est in dis-
...hendis conservandisque rebus hereditariis,
...edi fideicommissario imputabit. *h. §. fin.* quod
...s alienum totam absorbeat hereditatem, nec
...ata, nec fideicommissa debentur, nec per con-
...uens Falcidia est præstanda. *l. 16. C. Ad l.*
...cid.

XXI. *Ad l. 73.*] Non tenetur emptor he-
...itatis actionibus hereditariis, licet ita inter
...n & venditorem convenerit. *l. 2. C. de Pact.*
... C. de Her. vend. sed ex SCto Trebelliano
...iones utiles transferuntur in fideicommissa-
...m universalem. *§. 4. Inst. de Fideicommiss. her.*
...amen heres nomine suo non hereditario pi-
...ora acceperit, actiones non competunt ei, cui
...tituta fuerat hereditas adversus ipsa pignora,
... hic habet actionem contra heredem, ut ei
...dat pro pignoris commodo actionem. *h. l.*

XXII. *Ad l. 78. §. fin.*] Remedium *l. 2.*
... de Rescind. vend. non habet locum in trans-
...tione, veluti si fundum petas valentem centum,
... postea transigatur acceptis pro fundo triginta.
h. §.

h. §. Nam ut ſit locus iſti beneficio, duplo p's datum eſſe oportet, quam ſit acceptum. *d. l.*, quæ tamen ratio applicari non poteſt tranſacti-ni, qui tranſigit quaſi de re dubia, & lite incea atque finita tranſigit. *l.* 1. *D. de Tranſaction.* ‹- bius autem litis eventus æſtimari nequit, *l.* ›. §. 3. *D. Ad L. Aquil.* ſed ſi præter læſionem i-modicam dolus ex propoſito intervenerit, tra-actio reſcinditur, *l.* 5. *C. de Dol. mal.* Et ſecu-dùm hanc ſententiam in Camera Spirenſi:-quoties judicatum eſt; contrarium cenſuit ‹-prema Hollandiæ Curia: Senatus Friſiæ p›-nuntiavit in caſu, quo vendita re, cujus æſtim-tio tempore venditionis plane erat incerta, li:e ex eventu probata fuerit læſio ultra dimidiu, non obtinere remedium. *d. l.* 2.

QUAND. DIES LEGAT.

XXIII. *Ad l.* 5. §. 1. *l.* 22. & 26. §. 1.] Ds legati puri cedebat olim ex die apertarum tab-larum; Ulp. *in fragm. tit.* 25. *verſ. legatorum*, ‹-jus juris veſtigia paſſim occurrunt, veluti in *l.* -*D. de C. & D. l. ult. D. de Don. mort. cauſ. c*-*ſimm.* hodie dies legati puri ex die mortis teſ-toris cedit. *l. un.* §. 1. & 5. *C. de Caduc. toll.* q› reſpicit *h. l.* 5. § 1. nec igitur apertura tabu-rum, nec aditio hereditatis expectatur, imò e ſcientia quidem legatarii requiritur. *l. ult.* -*Quand. di. legat.* Si dies legato certus adjiciatu idem obſervatur, quod in legato puro quod I ceſſ-

onem *d. l. un.* §. 1. sin incertus, veluti, cum
es factus fuerit, cum quartum decimum an-
m attigerit, prius veniat dies oportet, quam
it, h. e. non ante diem à testatore præstitu-
diei cessio ad transmissionem valet, quem-
odum in legatis conditionalibus observatur.
21. & 22. *l.* 46. §. 2. *D. de Legat.* 1. quod ta-
ita intelligendum est, quando legatum &
incertus una enuntiatione comprehendun-
secus est, ubi ab initio legatum est purum &
legati petitio in diem differtur, veluti decem
ego, quod legatum accipere debebit, quan-
d legitimam ætatem pervenerit. *h. l. pen.* §. 1.
n. C. eod.

UT IN POSSESS. LEGAT.

XXIV. *Ad l.* 13.] Missio quæ fit ex causa
nni infecti non decernitur in universa bona,
in rem eam, de qua damnum timetur, secus
, si quis ventris nomine, aut legatorum ser-
dorum gratia mittatur, ubi missio dirigitur in
versa bona. *h. l. l.* 1. *D. Quib. ex caus. in possess.*
. Neque hoc corrigitur per *Novel.* 53. *c.* 4.
. modo verba ejusdem §. 1. *secundùm mensu-*
n declarati debiti, πρὸς τὸ μέτρον τοῦ διαφαινο-
νου χρέους, ad effectum & executionem decreti
ætoris referantur.

DE BONOR. POSSESS.

XXV. *Ad l.* 1. 2. & 3.] Bonorum possessio,
quæ

quæ hîc non ſignificat actualem rerum detentio-
nem, ſed inſtar hereditatis ſignificat univerſit-
tem rerum, quæ fuerunt defuncti. *h. l.* 3. *in p*
non tribuebat dominium quiritarium, ſed bon-
tarium, prætor uti non heredem ita nec dom-
num facere poteſt. *l.* 3. *D. Si Vſusfr. pet. h. l.*
§. 2. & poſſeſſorem tantum jure dominii uſuc-
pio, quæ à lege eſt, facit, *arg. l.* 15. §. 16. & 3
D. de Damn. infect. re ipſa & effectu bonoru
poſſeſſio hodie dominum facit, atque ideò refe-
tur inter modos acquirendi per univerſitatem i
§. *ult. Per quas perſ. nob. acq.*

XXVI. *Ad l.* 7. §. *ult. & l.* 8.] Liberis a
parentibus tam adoptivis quam naturalibus i
petenda bonorum poſſeſſione anni ſpatium, ca-
teris autem agnatis & cognatis centum dierum
ſpatium datur. §. 4. *in fin. Inſt. de Bonor. poſſeſ*
largius tempus parentibus liberiſque petend-
bonorum poſſeſſionis tribuitur in honorem ſan-
guinis, qui artandi non erant, quia pænè ad pro-
pria bona veniunt. *l.* 1. §. 12. *de Succeſſor. edict.*
Tempus illud currit ſcienti, *l.* 10. *h. t. l.* 2. *C*
Qui admitt. ad bonor. poſſeſſ. Impuberes ſine tuto-
re agentes nihil ſcire intelliguntur. *l. ult. D. d*
Iur. & fact. ign. quæ igitur tutores ſciunt & pu-
pilli ſcire videntur, unde licet tutori bonorum
poſſeſſionem pupillo competentem expreſſe re-
pudiare non ſit permiſſum, *h. l.* 8. tacite tamen
poteſt, patiendo tempora bonorum poſſeſſion
agnoſcendæ præſtituta præterlabi, *h.* §. 8. *ult*
ſec

se pupillus pubes factus tutorem recte conveni, & in integrum restitutionem postulat, ne scientia tutoris noceat pupillo contra *l. 5. D. de iur. & fact. ign.* quomodo jus petendæ bonorum possessionis furioso nunquam deperit, *l. 1. D. de B. poss. fur. infant.*

DE BON. POSS. CONTR. TABB.

XXVII. *Ad l. 3. & 5.*] Filius emancipatus sine patris consensu uxorem ducere potest. *l. 25. D. de R. N.* & si sine patris consensu uxorem acceperit, revera matrimonium contrahit, etiam ducendo indignam, & tam ignominiosam, ut sit dedecori tam ipsi quam patri talem habere, & nepos admittetur ad bonorum possessionem contra tabulas avi, sed avus jure suo uti eumque exheredare potest. *h.* §. Filiafamilias, quæ mavult vitam luxuriosam degere, quam patri, maritum cum dote dare volenti, consentire, jure exheredatur; si tamen sit egressa annum 25. & parens eam distulerit marito copulare, si sine patris consensu nuptias contraxerit, hoc ei ad ingratitudinem non imputabitur. *Nov.* 115. *c.* 3. §. 11. De filio silet Novella, ideoque simpliciter eum ob causam prædictam exheredari posse ergo, exemplo enim pessimum est fœminino vocabulo etiam masculos contineri. *l. 45. in fin.* D. *de Legat.* 2.

XXVIII. *Ad l. 8. & l. 10. §. 5.*] Liberi exheredatione notati non admittuntur ad bono-

rum

rum possessionem contra tabb. ne quidem e-cto per alios commisso, sed instituere debet querelam de inofficioso. *h. l.* 8. *& h.* §. 5. Si-men testamentum ipso jure sit nullum, forte-tero filio, qui est in potestate, præterito, cu eodem ad successionem ab intestato vocant. *l. ult. D. de Lib. & posthum.*

EXERCITATIO XXI.

RESPONDENTE

BERNHARDO à WELDEREN,

DE LEGAT. PRÆSTAND. CONT TABB. BON. POSS.

I. A*d l.* 20. §. 1.] Intestato patre mor super donationibus immensis mo causa factis filius queri non poterit, *h.* §. bo-rum possessione contra tabb. sed utetur quer inofficiosæ donationis. *l.* 3. *C. de Inoff. donat.* ca quidem ad similitudinem querelæ inofficiosi t-stamenti donatio rescinditur. *l.* 2. *&* 4. *C. d.* sed quatenus minuitur portio liberis debita, i. quadrans, vel hodie pro numero liberorum triens aut semis legitimæ portionis ab intesto debitæ. *l.* 5. 7. *&* 8. *C. d. t.*

DE COLLATION.

II. *Ad l.* 1. §. 16.] Si militia, cujus comm-du

tum in annua quantitate consistit, patris pecunia sit empta, ea conferri debet. *l. pen. in pr. C. de Collat.* sed quæ parentes dedere vel promisere adipiscendi honoris causa, ea non conferri æquum est, propter onera dignitatis, quæ sustinet filius *h. §. 16.* onera enim honoribus cohærent. *l. 2. §. 1. D. de Vacat. muner.* solebat in honores fieri erogatio, uti, si filius esset Senator, Præfectus urbi, Prætor, &c. sumptibus propriis largebantur missilia in vulgus, & ludi edebantur. *l. 45. D. de N. G. l. ult. D. de Petit. hered. l. 42. D. de Donat. int. vir. & uxor.* quæ igitur pater ita dedit, non confert frater fratri; si pater promiserit, onus omnibus erit commune, *arg. l. 2. C. de Collat.* Neque etiam sumptus studiorum & ea quæ ad disciplinam pertinent (licet sub legato alimentorum extraneo relicto non continantur. *l. 6. D. de Alim. leg.*) sunt conferenda, nisi parens credendi animo ea subministraverit. *l. 50. D. Fam. erciſc.* Loquitur quidem lex de filio emancipato, idem tamen & multò magis dicendum est de filio in patria potestate constituto, pro quo militat major præsumptio. Quæro, an sub studiorum sumptibus studiosorum libri contineantur, ut nec eos filius conferre teneatur? Ex sententia quorundam libri sunt conferendi, quamdiu filius est in cursu studiorum, quod illa librorum datio aut suppeditatio à patre revocari possit: At si pater libros, quos filio comparaverat, non exegerit, postquam titulum

Doctoris filius adeptus eſt, ex eo tempore pe culio q. caſtrenſi adſcribuntur, atque ideo colla tionis immunes. Ego ſimpliciter ſub ſumptibu ſtudiorum comprehendo libros ſtudiorum cau ſa comparatos, neque collectioni obnoxio eſſe judico, *arg. d. l.* 50. *l.* 5. *C. Ad SC. Maced.* *ult. C. de Alim. pupill. præſtand.* licet ſit bibliothe ca ingentis pretii; neque enim omninò pate inter liberos æqualitatem facere tenetur. *l.* 1. *C* *tot. tit. C. de Inoffic. donat.* quod tamen intellig ſi pretium non ſit nimis enorme, atque univer ſam ferè patris ſubſtantiam exhauriat.

DE CARBON. EDICT.

III. *Ad l.* 1. §. 9. *l.* 3. §. 13. *& l. pen.*] Ex heredatio facta à patre, quod diceret filium e adulterio conceptum, valet. *l.* 3. *in pr. D. de Li & poſth.* niſi probetur, patrem circa cauſam ex heredationis erraſſe. *l.* 14. §. *ult. & l. ſeq. D. eo* atque hoc caſu ſi filio impuberi controverſia fia an inter liberos ſit, ex edicto Carboniano ei bo norum poſſeſſio competit, & judicium in tem pus pubertatis cauſa cognita differtur. *h.* §. 9 Conſequitur autem ex illo edicto veram rerum hereditariarum poſſeſſionem. *h. l.* 3. §. 13. *& pen.* ſicut qui mittitur in *l.* 3. *C. de Edict. D. Had toll.* ſed cum legatorum vel fideicommiſſi ſer vandi, vel damni infecti cauſa, vel ventris nom ne prætor aliquem mittit in poſſeſſionem, no tam veram poſſeſſionem, quam cuſtodiam rerum

& ob

observationem concedit. *l. 5. in pr. D. Vt le-gat. caus. cav. l. 12. D. Quib. ex caus. in possess. eat.*

IV. *Ad l. 1. §. fin.*] Non utique crimen adulterii, quod mulieri objicitur, infanti præjudicat, cum possit & illa adultera esse, & impubes ex matrimonio legitimo non ex adulterio defunctum patrem habuisse. *l. 11. §. 9. D. Ad l. Iul. de adulter.* In favorem quoque ventris seu fœtus qui in utero est, differtur accusatio adulterii, ne quod præjudicium fiat nato, si mulier ventris nomine missa sit in possessionem. *l. 8. D. de Ventr. in possess. mitt.* si matri crimen oppositi partus objiciatur, hæc causa capitalis in tempus pubertatis pueri differri non debuit. *l. 1. C. Ad l. Cornel. de fals.* mater utique integra fide & majori constantia causam defensura recenti tempore. §. h. e. in præsenti. *l. 2. h. t. l. 31. §. 2. D. de reb. auct. jud. posśid. l. 25. D. de Pœn.* neque tamen filio, si in ætate pupillari permaneat, satisdatione impletâ, secundùm formam edicti Carboniani bonorum possessio deneganda est. *l. 1. h. t.* sed post eventum cognitionis, seu post sententiam contra matrem latam, si suppositum partum esse apparuerit, actiones hereditariæ puero non sunt concedendæ, & omnia perinde habenda, ac si is heres scriptus non esset. *h. §. fin.*

SI A PARENT. QUIS MANUMISS.

V. *Ad l. 1. in pr. & §. pen. l. 2. & 4.*] Parens exemplo patroni ad contra tabulas bonorum

possessionem admittitur, si testamento facto à filio emancipato sit præteritus. *h. l.* 1. *in pr.* succedit eidem ab intestato. §. *ult. Inst. de Legit agn. success.* tutelam nanciscitur impuberis emancipati, *tit. Inst. de Legit. par. tut.* atque quod ad hos effectus dicuntur eadem jura tribui parent quæ patrono in §. 6. *Inst. Quib. mod. jus pot. patr solv.* in cæteris distinguitur à patrono; non enim usque adeo exæquandus est parens patrono, u & filii ejus veniant ad contra tabulas bonorum possessionem. *h.* §. *pen.* aut Faviana vel Calvisia na actio ei detur. *h. l.* 2. aut operas ei à filio sti pulari liceat. *h. l.* 4.

UNDE COGNAT.

VI. *Ad l.* 2. & 8.] Spurii, vulgo quæsiti ad mittuntur ad matris legitimam hereditatem. *h.* 2. *l.* 1. §. 2. *D. Ad SC. Tertull.* quod etiam obti net in bonis aviæ maternæ *h. l.* 8. non autem in venio idem datum spuriis jus succedendi avo ma terno, neque hodie matri succedunt, si sit illustr persona, & liberos ex legitimo matrimonio na tos relinquat. *l.* 5. *C. de Natur. lib.* Moribus ho diernis indistinctè tales liberi ad successionem matris vocantur, juxta illud vulgatum, *de Moed baert geen Bastarts.*

UNDE VIR ET UXOR.

VII. *Ad l. un.*] Quotiens deficit omnis pa rentum liberorumve seu propinquorum leg

tim

ma vel naturalis ſucceſſio, filio excluſo ſuper-
es conjux vocatur ex edicto prætoris, non jure
vili. *h. l.* quâ parte edicti cum prætor de mari-
& uxore loquatur, conſequens eſt ad ſponſum
ſponſam id non pertinere, *arg. h. l.* §. 1. add.
14. *D. de Sponſal. l.* 13. §. 3. *D. Ad l. Iul. de
lulter.* Edictum prætoris comprobatur *l. un.
. h. t.* Jure *Novell.* uxor indotata & inops ma-
to locupleti ſuccedit unà cum liberis commu-
ibus vel alterius matrimonii in quartam, ſi ſint
es vel pauciores, ſin plures in portionem viri-
m, ut tamen liberis ejuſdem matrimonii pro-
rietas ſervetur, ſi ſuperſint; quod ſi liberi non
xtent, plenum dominium conſequitur. *Nov.* 53.
ult. Nov. 117. *c.* 5. *Auth. præterea. C.h.t.* Et ſi
xori maritus in teſtamento minus quarta reli-
uerit, atque plus exigi vetuerit, prohibitione
ta non obſtante, ad ſupplementum aget uxor
perſtes *arg. dd. text. junct. l.* 55. *D. de Legat.* 1.
Marito quoque ſi ſuperſit ac inopia laboret,
dem beneficium tribuebatur. *d. Nov.* 53. *c. ult.*
Verum conſtitutione poſteriori hoc abrogatum
ſt. *Nov.* 117. *c.* 5. ibi, *virum in talibus caſibus
quartam ex ſubſtantia mulieris accipere modis omni-
bus prohibemus.* In feudis nulla eſt ſucceſſio viri &
xoris. *c. un. in pr. An marit. ſucced. uxor. c. un. de
Inveſtit. quam Tit. accep. ab uxor.* ſucceſſio item
conjugum moribus paſſim obſolevit, licet eam
dmiſerint Hiſpani, Galli, Saxones, Gelria ſu-
perior. *ll. Ruremund. p.* 3. *tit.* 7. §. 4. *in fin.* Ant-

 werpia

werpia *tit.* 47. §. 15. *& tit.* 41. §. 79. Omlandi *p.* 3. §. 64.

DE SUIS ET LEGITIM. HERED.

VIII. *Ad l.* 2. §. 2.] Si fratrum filii sol superſint, hereditas non in ſtirpes, ſed in capit dividitur, neque repræſentatione ulla aut privilegii conceſſione hîc opus eſt, cum ex ratione juris communis proximitatis nomine ad patru ſucceſſionem jure vetuſtiſſimo ex l. 12. tabb vocentur. *h.* §. 2. *l. pen.* §. 1. *& l. ult.* §. 3. *C. d Legitim. hered.* §. 4. *Inſt. de Legitim. agnat. ſucceſſ* neque hoc correctum eſt *Nov.* 118. *c.* 3. ubi ju repræſentationis quidem conceſſit Imper. fratrum liberis, ſed hoc beneficium, ac, ut ipſe vocat προνόμιον ſeu privilegium limitatè ac definitè indulſit, ut tunc demum eo fruantur, quand concurrunt cum propriis θείοις. *d. c.* 3. *verſ. ſe & tum.* Atque hæc ſententia à Carolo V. in Comitiis Spirenſibus Anno 1529. eſt confirmata & centumviralis Curiæ Pariſienſis arreſto peculiari, priori contrario reſciſſo, comprobata. Add Conſtitut. Trajectinam latam Anno 1594 22. Mart. Ref. *Zutphan. tit.* 17. §. 3. *ll. Ruremund. d. p.* 3. *tit.* 7. §. 4. *art.* 3. *Tranſiſul. p.* 2. *tit.* 6. §. 7 Cæterum hi fratrum germanorum filii, & ſi sol ſine thiis ſuis ſuperſint, etiam excludunt fratre ἑτεροθαλεῖς, h e. fratres ex uno latere defuncto conjunctos, eorumque liberos, *d. Nov.* 118. *c.* 3 *verſ. unde conſequens eſt*; quod laudavit Senatus

Friſiæ

…fiæ. Et si concurrant cum patruis vel avun-
…lis defuncti eosdem quoque excludunt, licet
…que pariter in tertio gradu defuncto sint con-
juncti. *d. c. 3. vers. illud palam est. Auth. post fra-*
…. C. de Legitim. hered. Ref. Zutphan. d. tit.
§. 3.

De Oper. nov. nuntiat.

…IX. *Ad l. 1. §. 1. & 13. l. 5. §. 2. l. 20. §. 2.*
…l. 21. §. 3.] Novum opus nuntiari potest, sive
…vum opus fiat in loco, qui antea vacuus fuit,
… ædificio antea facto aliquid adjiciatur. *h. l.*
…. §. 2. sed nuntiatio est facienda in re præsenti,
…e. eo loci, ubi opus fit, sive quis ædificet, sive
…choet ædificare. *h. l. 5. §. 2.* atque ita non nun-
…tur ei, qui opus fieri destinavit, nisi simul de-
…natio ad aliquem actum sit deducta, veluti si
…is locum operi novo destinatum curet purga-
… lapides & cæmenta convehi. *h. l. 21. §. 3.* quo
…nsu remedium operis novi nuntiationis adver-
…s futura opera pertinet, non adversus præteri-
…. *h. l. 1. §. 1.* Unde ædificium vetus fulcienti
…pus novum nuntiari non potest. *h. §. 13.*

…X. *Ad l. 8. §. 6. & l. 20. §. 6. & ult.*] Nun-
…atio ex parte ejus qui nuntiavit est personalis,
…deoque morte ejus, qui nuntiavit, extinguitur,
…iamsi quis pro se & successoribus suis nuntia-
…erit. *h. l. 8. §. 6.* & alteri post mortem nuntian-
…s ædificare licet; quod procedit, quando nun-
…ans decessit re adhuc integra, & hoc casu heres

nuntiationem renovare debet. *arg. d. §. 6.* si quando consideratur interdictum de opere ja facto demoliendo, si vivo nuntiante & ante s tisdationem quid ædificatum fuerit, interd ctum id nuntianti quæsitum perpetuò datur. *h.* 20. §. 6. & heredi cæterisque successorib competit. *h.* §. *ult.*

XI. *Ad l.* 14.] Jus habet novum opus nu tiandi, qui aut dominium verum vel quasi, a servitutem habet. *l. un. §.* 3. *D. de Remissio* quod intelligendum est de servitute urbana, *l.* *in pr. D. de Oper. nov. nuntiat. l.* 15. *D. de S. V.* non rustica, unde qui viam habet, si opus novu nuntiaverit adversus eum, qui in via ædifica nihil agit. *h. l.* ratio differentiæ probabilis es quia ædificatio in via exiguum incommodum a ferre solet, cum per alium locum iter fieri po sit, sed opus contra impositam servitutem urb nam factum semper nocet, *arg. l.* 2. *§. pen. D.* *Relig. l. fin. D. de Riv.*

DAMN. INFECT.

XII. *Ad l.* 32. 39. *&* 43. §. 1. *&* 2.] Si æd communes socio vel vicino ruinam minentu cautio damni infecti non postulatur, sed impe sæ pro parte actione pro socio vel judicio com muni dividundo repetuntur, & cautio damni in fecti interponitur inutiliter, *h. l.* 32. h. e. ex a bundanti, nam si ultro cautio sit præstita, actio e eadem dabitur. *h. l.* 43. Interdum tamen cauti

e

necessaria, veluti cum aut alter solus ædificat, alter pretiosiora ædificia habet. *h. l.* 39.

DE DONAT.

XIII. *Ad l.* 1. 27. *&* 32.] Heredes donatosi cui sit gratuitò concessa habitatio hospitii cœnaculi, mutare voluntatem non prohibetur, licet donationi adjecta sit hæc clausula, quamdiu vellet donatarius. *h. l.* 32. quod accipiendum est de donatione propria & absoluta, quam propter nullam aliam causam facit dona-, quam ut liberalitatem & munificentiam erceat. *h. l.* 1. sed heredem tenet donatio remuneratoria, facta à discipulo præceptori, quæ n est adeo restrictè accipienda, cum remunerationis potius, quam meræ donationis loco gatur, *h. l.* 27. & quasi pro solutione, *l.* 10. 7. *D. de In rem vers.* aut permutatione habeat. *l.* 25. §. 11. *D. de Petit. hered.* Moribus nois donatio ista absoluta inter vivos permissa, sed simulata, qua in fraudem legis testamenfactionem de bonis immobilibus prohibentis s donantur ac simul retinentur (vulgò vocant *ven en houden*) prohibita.

XIV. *Ad l.* 2. *§.* 6. *l.* 4. 10. 13.] Donatam rerum possessio per procuratorem domino quiritur. *l.* 1. *C. de A. P.* modò procurator sit us animi, ut nobis non sibi velit acquirere. 1. §. 20. *D. eod.* Si tamen procuratori hoc anio res tradatur ex causa donationis, ut domino

acquirat, etiamſi ille quaſi ſibi acquiſiturus ceperit, hæc malignitas domino non nocet. *l.* 13. *in fin.* Inter abſentes donatio per interpoſitam perſonam celebratur. *h. l.* 4. ſed non aliter abſenti donatio confirmatur, quam ſi abſens rem ſibi miſſam acceperit, vel penes ſe conſtitutam ſibi donatam ſcierit, atque ita donantis liberalitatem agnoverit. *h. l.* 10. *l.* 8. §. 3. *verſ. cæterum. D. de Bon. libert.* ſine acceptione talis donatio non valet, nec jus accipiendi vel agnoſcendi ad heredes tranſmittitur. *h.* §. 6. Hoc judicando ſecutus eſt Senatus Friſiæ. Add. ll. Feremund. *p.* 3. *tit.* 5. §. 2. *art.* 1.

XV. *Ad l.* 9. §. *ult.* & *l.* 18. §. *ult.*] Donari non poteſt, niſi quod ejus ſit, cui donatur. *h. l.* §. *fin.* id eſt, hoc agi oportet, ut in donatarium dominium rei transferatur, ad quod compellitur vel actione ex ſtipulatu, ſi ſit donatio perfecta ſtipulatione, vel hodie condictione ex lege, ſi pactum nudum intervenerit. *l.* 35. §. 5. *C. de Donat.* ſi quis autem bona fide rem alienam pro ſua donaverit, hactenus donatio ſuſtinebitur, ut mediante uſucapione donatarius dominium conſequatur. *tot. tit. D. Pro donat.* ante cujus complementum ſi fortè res donata evincatur, nulla evictionis nomine contra donatorem actio competit. *h. l.* 18. §. *ult.* ne ſuæ liberalitatis pœnam patiatur. *l.* 62. *D. de Æd. ed.* & (verba ſunt *Pauli* 5. *Recept. Sentent. tit.* 11.) quia lucrativæ rei poſſeſſor ab evictionis actione ipſa juris ratione

depe

litur niſi ſe nominatim obſtrinxerit. *l.* 2. C. *iction.* vel dolo malo ſciens rem alienam verit. *d.* §. *ult.* Et hoc in judiciis obſer-.

VI. *Ad l.* 15.] In reatu conſtitutus ſeu criminis poſtulatus bona ſua adminiſtrare t, nihilque prohibet interim ei recte pecu- à debitoribus ſolvi, ac ab eo creditoribus *l.* 41. *& ſeq. D. de Solut. l.* 46. *§.* 6. *D. de iſc.* ſed poſt contractum crimen capitale do- nes tam mortis cauſa, quam inter vivos tan- n in fraudem fiſci factæ non valent, ſi con- natio ſit ſecuta *h. l.* imò & ante ſententiam reatu conſtitutus donavit, donationes ſunt penſo, ut abſoluto reo retro cenſeantur va-, ſed revocentur tanquam imperfectæ, ſi pœnâ capitis fuerit affectus. *l.* 7. *D. de* . *cauſ. donat. l.* 24. *C. de Donat. int. vir. &* eque hodie, poſtquam bona damnatorum amplius publicantur, hoc eſt correctum, non in gratiam damnatorum hæc publica- eſt ſublata, ſed deſcendentibus & aſcenden- s uſque ad tertium gradum favor ille conce- r. *Nov.* 134. *c. ult.* add. *Nov.* 22. *c.* 17.

VII. *Ad l.* 21. §. 1. *& l.* 24.] Lex Cincia, eptis quibuſdam cognatis, donationem ſupra dum fieri prohibebat, ſed ſi plus donatum eſ- non reſcindebat, atque ideò lex illa erat im- ecta, quæ vetat aliquid fieri, & ſi factum ſit, reſcindit; perfecta autem lex dicebatur,

quæ

quæ prohibebat sive vetabat cum clausula re
scissionis. *Vlp. in fragm. tit.* 1. *vers. quæ prohibe*
Hodie hæc distinctio est sublata, & constitu
tum, ut quod contra leges est factum, inutile
pro infecto habeatur, licet legislator fieri tantu
prohibuerit. *l.* 5. *C. de LL.* & nominatim Le
Cincia in desuetudinem abiit. *Nov.* 162. *c.* 1. l
cet suppresso nomine in LL. Pandectarum eju
mentio fiat, quando legitimus donationum m
dus inculcatur, vel donatio facta supra modu
legis, supra modum legitimum, in fraudem leg
habetur, ut in *hh. ll. l.* 11. *D. eod. l.* 27. *D. de Pr*
bat. l. 5. *§.* 5. *D. de Dol. mal. except.* Quæ d
natio excedit summam quingentorum solid
rum, indiget insinuatione. *l. pen. §. fin. C. h.*
alioqui donatio annullatur non quidem in to
tum, sed pro ea parte quæ definitum à jure m
dum excedit. *l.* 34. *& l. seq. C. eod.* quod con
probavit judicatum Frisiæ. Ruremundenses no
desiderant insinuationem. *ll. Ruremund. d. lo*
§. 1. *art.* 1. *&* 4. nec Antwerpienses inter div
tes. *ll. Antwerp. tit.* 53. §. 4. Neque etiam
jure civili insinuatio est necessaria in donatio
ante nuptias. *Nov.* 119. *c.* 1. (vid. tamen *No*
127. *c.* 2.) in donatione mortis causa. *l. fin. C.*
Mort. caus. donat. in donatione remuneratori
arg. d. Nov. 119. *c.* 1. *junct. l.* 27. *D. h. t.* neq
in aliis quibusdam donationibus de quibus *d.*
34. *Auth. seq. & l.* 36. *C. h. t.* An donatio a
pias causas insinuari debet? Affirm. *d. l.* 34. *§.*
ni

quid donetur in causam redimendorum ca-
orum. *d. l. 36. in pr.*

VIII. *Ad l. 22. & 28.*] Donatio est doni
l. 35. §. 1. D. de Mort. caus. donat. ubi vo-
lum dationis paulò generalius sumitur non
um pro dominii translatione, sed & pro con-
ione de re transferenda. *arg. l. 14. & seq. D.*
D. l. 1. C. de Dot. caut. non num. Certe fru-
disputatur in *h. l. 22.* num donationis spe-
in bonæ fidei contractibus sit deputanda?
ne quidem sit contractus, nisi modum con-
es, quo donatio interdum perficitur, qualis
tipulatio, quomodo inter contractus nume-
r & contractus dicitur. *l. 7. C. de His quæ vi*
caus. l. 17. C. de Fid. instrum. vel si donatur
ea lege, ut aliquid fiat, quemadmodum si pa-
iliæ emancipatæ donaverit ea lege, ut satis-
ret creditoribus hereditariis, si illa contra
m negotii gesti versata fuerit, tenetur actione
scriptis verbis. *h. l. 28.* vel condictio ob cau-
datorum causa non secuta ad repetitionem
um donatarum decernitur. *l. 2. C. de Condict.*
aus. dat. quæ sunt notæ & effectus contra-
um innominatorum. *l. 5. §. 1. D. de Præscript.*
. Cæterum donatio qualicunque modo per-
a est stricti juris, neque si quis pecuniam do-
ionis causa promiserit, atque moram fecerit,
ræ liberalitatis ab eo exiguntur. *h. l. 22.*
umsi liberalitas in Rempub. facta sit. *l. 16. D.*
sur. & ad opus publicum. *l. 1. D. de Pollicitat.*

DE

DE MORT. CAUS. DONAT.

XIX. *Ad l.* 13. *§.* 1. *l.* 27. 35. *§.* 4. *& l.* 4[illegible] §. 1.] Ubi ita mortis causa donatur, ut nullo c[illegible] su revocetur, est in rei veritate donatio simpl[illegible] inter vivos, quæ ob solam munificentiam fi[illegible] *h. l.* 27. appellatur quidem donatio mortis ca[illegible] sa, sed secundùm dici, in figura duntaxat exte[illegible] verborum in *h. l.* 13. *§.* 1. *& l.* 35. §. 4. *Nov.* [illegible] *in fin. pr. & c.* 1. quomodo si quis in extremis [illegible] tæ constitutus donat absolutè, non factâ m[illegible] tione mortis, non tam mortis causa, quam m[illegible] riens inter vivos donasse intelligitur. *h. l.* 42. §[illegible] Atque ita in simili judicavit Senatus Frisiæ.

XX. *Ad l.* 15. *&* 17.] Mortis causa do[illegible] tiones ad exemplum legatorum sunt revoca[illegible] *h. l.* 15. legatorum instar obtinent. *h. l.* 17. q[illegible] tamen exæquatio non est accepto ferenda Jul[illegible] no, sed constitutioni Justin. in *l. ult. C. de Don*[illegible] *mort. caus.* §. 1. *Inst. de Donat.* licet & ante[illegible] quibusdam convenerint legata & donatio[illegible] mortis causa, veluti, sicut legata, ita & donat[illegible] nes mortis causa minuuntur per L. Falcidia[illegible] *l.* 5. *C. Ad l. Falcid.* sicut dominium rei lega[illegible] recta via post mortem testatoris transit in le[illegible] tarium. *l.* 64. *D. de Furt.* ita etiam transit do[illegible] nium in donatarium. *l.* 1. *in fin. & l.* 2. *D. de* [illegible] *blic. in rem act.*

XXI. *Ad l.* 29. 30. *&* 35. *§.* 3.] Dona[illegible] mortis causa ex parte donantis revocatur pœ[illegible]

ten[illegible]

ntia vel periculi, cujus intuitu facta est, subla-
one, §. 1. *Inst. de Donat.* Ex parte donatarii, si
c ante donatorem moriatur. *d.* §. 1. ll. Rure-
und. *d. tit.* 5. §. 3. *art.* 7. Agit autem donator
recta vindicatione, si quidem quis sic donavit,
, si mors contigisset, haberet is cui donatum
:, *h. l.* 29. At si sic ut jam nunc haberet, &
dderet si donator convaluisset, agitur condi-
ione. *h. l.* 30. quasi re non secuta. *h.* §. 3. vel
ili in rem actione. *d. l.* 30. quò ref. *d.l.* 29. ibi,
est defendi. quæ actio utilis non arguit domi-
um esse eum qui ita agit, *arg. l.* 5. §. 3. *D. de R.*
§. 34. *Inst. de R. D. & A. R. D.*

DE STATULIBER.

XXII. *Ad l.* 29. §. 1.] Emptio-venditio
t contractus, quo id agitur, ut dato certo pre-
o dominium in accipientem transferatur, *arg.*
80. §. *ult. D. de Contrah. empt.* alienatio ipsa
on est, *arg. l.* 20. *C. de Pact.* multò minus ven-
itio quamlibet alienationem inspectâ hujus vo-
abuli proprietate complectitur. *arg. l.* 1. *D. de*
ontrah. empt. l. ult. C. de Pact. int. empt. sed ex
ista interpretatione ICtorum similes alienatio-
um causas continet, quomodo in *h. l.* 12. *tabb.*
endendi statuliberos jus potestasque esto; statuliberi
endi & alio quocunque modo alienari possunt.
. §. Add. casum similem in *l.* 8. §. 11. *D. Quib.*
nod. pign. solv.

Qui

QUI & A QUIB. MANUMITT.

XXIII. *Ad l. 12. §. 1.*] Ubi verborum legis & ſententiæ pugna nulla, & verba legis adeo clara & perſpicua ſunt, ut ſalva ratione recti ſermonis interpretationem aliam recipere nequeant, lex ſcripta eſt ſervanda, etiamſi nobis dura videatur, *h.* §. ut quos latet, quæ legiſlatorem movit ratio. *l.20. & ſeq. D. de LL.* hîc ſolius Principis eſt rigorem juris ſcripti mitigare. *l.* C. *eod.* quemadmodum duritiem legis Juliæ de adulteriis. *h. §.* Principes moderati ſunt in *l.* 3 C. *Ad l. Iul. de adulter.* Hoc Princeps facere poteſt, non judex, qui jus ſcriptum ſequi debet, quamvis prædurum videatur: Verum in his, quæ palam ſcripto non ſunt comprehenſa, judex neglecto jure ſtricto (quod propriè non tam jus, quàm ſumma crux, ſumma injuria eſt) æquitatem ſequi debet, in omnibus præcipua eſt juſtitiæ, æquitatis, benignitatis, humanitatis ratio, quàm ſtricti juris, maxime cum lex ſcripta non eſt manifeſte contraria. *l.* 8. C. *de Iudic.* Æquitas eſt benignior & humanior legis interpretatio ſententiam legis retinens, τὸ ἐπιεικές ἐστιν ἐπανόρθωμα τοῦ νομίμου δικαίου. Add. ſupr. *exerc.* 1. *diſſert.* 10.

DE ACQUIR. RER. DOMIN.

XXIV. *Ad l.* 5. §. *fin. l.* 16. *&* 51. §. 1 Homines ab hoſtibus capti non aliter cedunt ca-

pient

nentibus, quam ſi in præſidia noſtra pervene-
int. *l. 5. §. 1. D. de Captiv. & poſtlim. rev.* Sed
oona ab hoſtibus capta ſtatim capientium fiunt.
. §. fin. & h. l. 51. §. 17. Inst. eod. quod tamen
exaudiendum eſt de rebus mobilibus, quæ fla-
grante adhuc bello extra miniſterium publicum,
privatis excurſionibus ſunt direptæ, ſed præda,
quæ capitur, hoſtibus jam devictis & bona im-
nobilia publicantur vel diſtrahuntur, vel victo-
i acquiruntur, ceu partim veteranis in præmia
ſſignantur, pars etiam interdum victori reſti-
uitur, vid. *h. l. 16. l. 15. §. 2. D. de R. V. l. 11.
D. de Evict. l. pen. §. 1. junct. l. 1. D. Ad l. Iul. pe-
cul. l. 31. D. de Iur. fiſc. l. 20. §. 1. D. de Captiv. &
poſtlim. rev.* Uti autem expulſis hoſtibus ex agris,
quos ceperunt, dominia eorum ad priores do-
minos redeunt. *d. l. 20. §. 1. l. 16. D. Quib. mod.
uſusfr. am.* ita civitas bello capta, ſi in libertatem
eſtituatur, priſtinum ſtatum recuperat, *arg. dd.
ext. & l. 12. §. 6. D. de Captiv.*

XXV. *Ad l. 7. §. 3. l. pen. §. 1. 2. & ult.*] Si
ager ſit limitaneus, inſula cedit occupanti. *l. 1.
§. 6. D. de Flumin.* aliàs in flumine nata, ſi qui-
dem mediam partem fluminis tenet, & uſu &
proprietate communis eſt eorum, qui ab utra-
que parte fluminis prædia poſſident. *h. §. 3. §. 1.
& 2.* niſi virgultis aut levi materia ita ſuſtineatur
n flumine, ut ſolum ejus non tangat, qualis in-
ſula eſt publica uti flumen. *d. §. 2.* Plane ſecun-
dum quid quatenus extremitas inſulæ conſidera-

tur, & id exigit publica necessitas eorum, qui secundùm jus gentium flumine utuntur, insula etiam publica dici potuit in *h. §. ult.* Moribus hodiernis otiosa est hæc investigatio, cum non amplius dominium acquiratur privatis agrorum vicinorum possessoribus, sed Principi, vel ejus, ut nunc est, successoribus, veluti, ordinibus Gelriæ, Hollandiæ, modò non sit agro continenti ita annexa, ut plaustro onerato adiri possit, verum ita aquis sit circumflua, ut cymba circumnavigari queat.

XXVI. *Ad ejusd. l. §. 5. l. 30. §. 3. & l. 38.* Si flumen relicto priori alveo ad alium fluere cœperit, excavando alterius agrum, deinde ad priorem alveum redierit, ager derelictus non domino priori, sed vicinis possessoribus acquiritur. *§. 23. Inst. de R. D. & A. R. D.* quod tamen temperandum est ex verbis final. *h. §. 5.* ibi, *sed vix est ut id obtineat.* h.e. non est hoc perpetuo verum, sed ex bono & æquo judex interdum aliter judicabit, quomodo ager, si flumen non paulatim, sed subito ad priorem alveum redierit prioribus dominis restituetur. *h. l. 38.* In inundatione rejicitur hæc distinctio, sive enim paulatim sive non paulatim, sed eodem impetu, recessu fluminis, ager restituatur, ad pristinum dominum pertinet, quo referunt *h. l. 30. §. 3.* si tamen inundatio sit perpetua, & tanta, ut alicujus agrum in formam stagni aut paludis mutet, proprietas est amissa. *l. 10. §. 2. D. Quib. mod. ususfr. am.*

XXVII. *Ad*

XXVII. *Ad l. 7. §. 12.*] Qui in alieno blo ex ſua materia ædificavit ſciens ſolum alieum eſſe, ſua voluntate amiſiſſe proprietatem ateriæ intelligitur, ut ne quidem diruto ædifio vindicatio ejus materiæ competat. *h.* §. 12. 30. *Inſt. de R. D. & A. R. D.* præſumptio hîc t contra ædificatorem, quod donandi animo dificaverit; interdum fortior eſt pro ædificato, non donandi animo ædificium alieno ſolo impoſitum eſſe, & diſſoluto ædificio repetitio materiæ conceditur. *l.* 2. *C. de R. V.* veluti ſi quis ona fide fundum emerit, ſuperveniente ante ompletam uſucapionem mala fide ſi ædificavet, donaſſe non videtur, cum ſpem habeat fore, areamuſucaperet, *arg. l. 37. D. de R. V. l. 25. ult. D. de Vſur.* Idem eſt, ſi colonus vel inuilinus in area conducta ædificaverit. *l.* 55. §. 1. *. Locat.*

XXVIII. *Ad l. 11.*] Si nummi, quos pu-illus inconſulto tutore mutuos dedit, extent, indicantur. §. 2. *Inſt. Quib. alien. lic.* atque ita upillus poteſt amittere naturalem poſſeſſionem ne tutoris auctoritate. *l. 29. D. de A. P.* quæ ibi umitur pro corporali quadam detentione; ſed nimo, atque eo modo quo alius qui eſt legitiæ ætatis, poſſeſſionem per ſe amittere nequit. *l.* 11.

XXIX. *Ad l. 31. §. 1.*] Olim fodiendorum etinendorumque theſaurorum facultas imperari debuit à Principe, alioqui quicquid inven-

tum erat, nisi indicatum esset, fisco inferebatur; hodie liberum est unicuique in suo sibi agro thesaurum fodere, aut deprehensum servare, aut alii fodiendi potestatem facere ex edicto D. Hadriani, & thesaurus totus inventori conceditur. *h.* §. si in fundo proprio inveniatur. *l. un.* C. *de Thesaur. lib.* 10. ubi dicitur beneficium Dei, alibi donum fortunæ. *l. 63.* §. 1. *D. h. t.* Cæterum ad fossionem thesaurorum adhiberi non debent divinationes, artes magicæ aliæque legibus odiosæ. *d. l. un.* qualis fuit apertura sepulchrorum ad eruendos thesauros, per quam sepulchra ritu suo in perpetuum clausa nefariè violantur. Si thesaurus in loco religioso privato inveniatur, totus inventori acquiritur. §. 39. *Inst. de R. D. & A. R. D.* sed in loco fiscali religioso, vel publico vel civitatis, vel alieno casu fortuito non data opera inventus dividitur inter inventorem & dominum soli. *d.* §. 39. *l.* 3. §. *pen. D. de Iur. fisc.* Quid si in prædio emphyteutico vel feudali inveniatur? Idem sentio, quod de loco alieno *arg. d.* §. 39. *junct. l.* 1. §. 1. *D. Si ag. vect. c. un.* §. *fin. de Investit. de re al. fact.* In hisce regionibus thesaurus in publico loco vel publica via repertus, acquiritur dominis territoriorum in solidum, quemadmodum alia bona ἀδέσποτα seu vacantia: In loco autem privato ab extraneo inventus dividitur plerumque inter dominum & inventorem. In Gallia thesaurus in proprio fundo inventus pro parte dimidia cedit Regi, & in-

ven-

entori pro altera parte, uti habent varia judiata. Ex legibus Regni Hiſpaniæ theſaurus reertus cedit Regi, quarta tantum ejus parte conеſſa inventori.

XXX. *Ad l. 36.*] Mutuum ab initio invalium ex poſt facto propter conſumptionem conliatur, ut inde condictio certi naſcatur, veluti ſi ummi alieni vel proprii ab eo qui jus dandi non abet, ſint mutuo conceſſi. *l.* 11. §. *fin. & l.* 13. . 1. *D. de R. C.* Idem eſt, ſi in cauſis dandi & acipiendi ſit diſſenſus; quomodo ſi quis pecuniam uaſi donaturus dederit, & alter eam quaſi muuam accipiat, nec donatio nec mutuum ab inio contrahitur, ſed ſi accipiens nummos conumpſerit, condictione tenetur; quia autem ummi ſecundum voluntatem dantis ſunt conumpti, condictio propoſitâ exceptione doli eddetur inanis. *l.* 18. *D. de R. C.* atque ita manet roprietas efficaciter penes accipientem. *h. l.*

XXXI. *Ad l.* 48. *§.* 1.] Si tempore tradiionis putet emptor rem vendentis eſſe, licet oſtea cognoverit alienam eſſe, perſeverat per ongum tempus capio. *h. l.* modò & tempore contractus adfuerit bona fides. *l.* 48. *D. de Vſucap.* . 2. *in fin. D. Pro empt. l.* 7. §. 4. *D. eod.* ubi ita egendum, *Nec diſſimilis eſt ei, qui emptionis quidem tempore,* &c. In aliis cauſis ſufficit bonam fidem initio adfuiſſe ἐν ἀρχῇ τῆς συςάσεως τῆς νομῆς, quod exaudiendum eſt de tempore traditæ poſſeſſionis. *l.* 15. *§. ult. l.* 44. §. 2. *D. de Vſucap.*

Superveniens autem ſcientia rei alienæ non interpellat uſucapionem. *h.* §. 1. *l. un.* C. *de Vſucap. transfer.* Idem fuit cautum jure Canonico veteri. *cauſ.* 16. *quæſt.* 3. *c. placuit.* ſed jure recentiori exigitur, ut, qui præſcribit, in nulla temporis parte rei habeat conſcientiam alienæ. *c. ult. Extr. de Præſcript.* quod etiam in Camera Spirenſi receptum.

EXERCITATIO XXIV.

RESPONDENTE
SIMONE RAM,
DE ACQUIR. POSSES.

I. A*d l.* 1. *§.* 4. *& l.* 16.] Quod uxor viro & vir uxori donavit, non poſſidetur jure civili. *l.* 26. D. *de Donat. int. vir. & ux.* inter virum enim & uxorem nulla poſſeſſionis donatio eſt. *l.* 46. D. *eod.* ſed, quod ita donatum eſt, poſſidetur. *h. §.* 4. pro poſſeſſore. *h. l.* 16. *l.* 13. *in pr.* D. *de Petit. her.* Effectus hujus naturalis poſſeſſionis eſt, ut ad exemplum bonæ fidei poſſeſſoris fructus induſtriales percipiendo uxor vel vir ex re donata ſuos faciat. *l.* 45. D. *de Vſur.* Imò donatio etiam fructuum, ut & uſurarum, eſt licita. *l.* 17. D. *de Donat. int. vir. & uxor.*

II. *Ad* §. *ſeq. & l.* 3. §. 11. *l.* 24. 34. *§. ult. & l.* 44. §. 1.] Per liberam perſonam ignorantibus

ibus dominis acquiritur possessio, & postquam
cientia intervenerit, conditio usucapionis inhoatur. *l. 1. C. de A. P. l. 47. D. de Vsucap. §. 5. Inst. Per qu. pers. nob. acq.* Cæterum ita demum per procuratorem possessio quæritur si ea mente it procurator, ut velit nobis operam suam accommodare, verum si procurator suo nomine nanciscatur possessionem, nobis quæsita non est. *l. 1. §. 20.* Add. quæ notavi supr. *ad l. 2. de Donat.* Per servos autem, licet proprietas acquiratur domino ignoranti & invito, sive obveniat ex causa peculiari sive non. *§. 3. Inst. Per qu. pers.* non tamen idem est in possessione, quæ scientiam domini exigit, excipitur causa peculiaris, ubi singulari jure utilitatis causa receptum, ut per servum ignorantibus possessio quæratur. *h. §. 11. & h. l. 44. §. 1.* & de tali casu supponimus agi in *h. l. 24. & 34. §. ult.*

III. *Ad ejusd. l. §. 21. l. 3. §. 1. l. 8. 18. §. 2. l. 30. §. 5. l. 44. & l. 51.*] Nulla possessio nisi in animo & corpore acquiritur. *h. l. 3. §. 1. h. l. 8. 30. §. 5. & l. 44.* ubi tamen per corpus non intelligitur præcisè ipsa rei apprehensio vel contractus manuum, sed quodcunque corporis ministerium, uti & adspectus, oculi hîc sufficiant. *h. §. 21. h. l. 18. §. 2.* & apprehensio signi pro re signata suppleat vicem corporalis apprehensionis, exempla occurrunt in *d. §. 21. in fin. l. 9. §. 6. D. de A. R. D. l. 74. D. de Contrah. empt. l. 1. & 28. C. de Donat.* neque est necesse ut corpo-

re nostro apprehendatur possessio, sufficit si corpore alieno id fiat; quomodo si acervum lignorum emero, appositio custodis habetur pro corporali quadam lignorum traditione. *h. l.* 51.

IV. *Ad l.* 3. §. 4. *& l.* 10.] Ubi non est ver possessio, sed nuda duntaxat detentio, inspicitu quod novissime factum est, unde qui ante con duxit, & postea rogavit precario, à conduction decessisse videbitur, nec simul ex utraque caus rem tenebit. *h. l.* 10. Neque titulus possessioni duplicari potest. *l.* 4. *C. de Contrah. empt.* ub vel per possessionem intelligitur proprietas ce dominium, uti in *l.* 2. *D. Pro su. l.* 78. *D. de V. S* quod non nisi ex una causa acquiritur. *h.* §. 4 *l.* 159. *D. de R. I.* §. 10. *Inst. de Legat.* vel agitur d dominio jam acquisito, ubi frustra titulus pos sessionis duplicatur; Cæterum durante usuca pione completa causa, quæ superest, cessat, lice in apparentia & secundum dici adhuc superest videatur, quomodo qui rem ex causa emptioni usucepit, pro suo possidere dicitur. in *l.* 1. §. 1. *D Pro suo.*

V. *Ad d. l.* §. 5. *& l.* 17.] Uti dominium sic possessio, penes duos in solidum esse nequit *h.* §. *l.* 5. §. *ult. D. Commod.* ut neque naturale neque civiles, neque justæ neque injustæ posses siones concurrere possint. *l.* 19. *in pr. D. de Precar* sed qui precario rogavit, ut sibi possidere liceat veram consequitur possessionem, & qui precari dedit tantum animo possidere videtur. *l.* 15. §. 4

D. eod

eod. quatenus interdicto de precario agit, ut concessa restituatur. *l. 2. in pr. D. d. t.* quemadmodum qui vi dejectus est de possessione, perinde haberi debet ac si possideret, cum interdicto de vi recuperandæ possessionis facultatem habeat. *h. l. 17.* Ita creditor pignus revera possidet naturaliter. *l. 22. §. 1. D. de Noxal. act.* sed debitor possidere videtur civiliter quod ad quosdam effectus. *l. 15. §. 2. D. Qui satisd. cog. l. 16. D. de Vsucap.*

XVI. *Ad ej. l. §. 6. & 7. l. 6. §. 1. l. 8. l. 17. §. 1. l. 18. in pr. & l. 25. §. 2.*] Quemadmodum nulla possessio acquiri nisi animo & corpore potest, ita nulla amittitur, nisi in qua utrumque in contrarium actum est. *h. l. 8.* quando corpus sumitur pro tali insistentia rei, quæ simul constituat possessionem, sed quando significat nudam corporalem rei detentionem citra affectum, corpus nihil ad retinendam possessionem facit, atque ita possessio recedit, quando quis constituit se nolle possidere. *h. l. 17. §. 1.* item quod meo nomine possideo, possum alieno nomine possidere. *h. l. 18.* & hic amissa est possessio solo animo. *h. §. 6.* verum retinetur animo solo, etiamsi alius sit in fundo *h. §. 7.* quamdiu superest libera facultas, ubi quis volet rem ipsam apprehendi vel eam sibi superesse probabiliter existimat. *h. l. 25. §. 2.* unde si quis occupaverit possessionem ejus qui ad nundinas profectus est, & revertentem dominum non admiserit, posses-

ſio amiſſa eſt priori & poſterior magis vi quan
clam poſſidet. *h. l. 6. §. 1. & l. ſeq.*

VII. *Ad l. 3. §. 14.*] Piſces qui ſunt in pi
ſcina, nec ſunt ædium nec fundi. *l. 15. in fin. D. d
A. E.* non magis quam pulli, & cætera animali
quæ ſunt in fundo. *l. 16. D. eod.* ſed qui piſces i
piſcinas conjecit, eos poſſidet; qui autem in la
cu aut ſtagno ſunt, non poſſidemus, non magi
quam feras quæ in ſylvis circumſeptis vagan
tur, quoniam & hæ ſunt relictæ in naturali ſu
libertate. *h. §. 14.* In lacu tamen qui mei do
minii eſt, aliquem piſcari prohibere poſſum
l. 13. §. fin. D. de Injur. ne ingrediatur, ſed piſce
etiam contra prohibitionem capti nihilominu
capienti cedunt. *arg. d. §. fin. junct. l. 3. §. 1. D
de A. R. D.*

VIII. *Ad ejusd. l. §. 21.*] Unum eſt genu
poſſidendi, ſpecies ejus infinitæ. *h. §. 21.* h. e
tituli & cauſæ poſſeſſionum ſunt multæ, cur
quibus ſi poſſeſſio conferatur, dicitur eorur
poſſeſſio una eſſe; cæterum poſſeſſio eſt duplex
naturalis & civilis. *l. 3. §. fin. D. Ad exhib. l. 1
§. 9. D. de Vi & vi arm. l. 2. §. 1. D. Pro here*
ceu, alia eſt quæ conſiſtit corpore ſine anim
domini, quam naturalem vocant, alia quæ jur
l. 10. C. de A. P. h. e. animo ac opinione dom
ni. *d. l. 22. §. 1. D. de Noxal. act.* hæc civilis ap
pellatur: non tamen exiſtimandum eſt, in na
turali poſſeſſione requiri, ut, qui ita poſſidet
ſemper rem corporaliter tenere debeat, nam &
credi

editor retinet possessionem naturalem pigno-
s, licet convenerit, ut debitor precario aut pro
onducto hoc utatur. *l.* 35. §. 1. *& l.* 37. *D. de*
ignor. act. Omnis autem possessio civilis ap-
ehensa bona fide ex justa dominii acquirendi
usa est justa, naturalis vel est injusta, veluti
us qui sciens rem consecutus est à non domi-
), mariti possidentis rem ab uxore donatam;
ia justa, veluti creditoris, & qui precario acce-
t, ut sibi possidere liceat. *d. l.* 22. §. 1. *l.* 13. §. 1.
. *de Public. in rem act.*

IX. *Ad l.* 13. §. 4. *& ult.*] Diutina possessio
uæ prodesse cœpit auctori, continuatur quo-
ue successori & universali & singulari. *h.* §. 4.
12. *Inst. de Usucap. l.* 2. §. 20. *D. Pro empt.* sub
oc tamen discrimine, ut in successore univer-
li sufficiat justum possidendi initium; in singu-
ri, ut uterque, v. g. & venditor & emptor, bo-
n fide possederit, *d. l.* 2. §. 17. nam si alterutrius
ossessio sit vitiosa, procedit regula *h.* §. *fin.* ne
tiosæ quidem possessioni ulla potest accedere,
d nec vitiosa ei, quæ vitiosa non est, & succes-
orem auctoris sui culpa comitatur. *l.* 11. *C. de*
. P. Atque ita vitium auctoris non prodest
ccessori; sed nec eidem nocere debet, quate-
us emptor à sua persona inchoat usucapionem,
: suæ tantum possessionis tempora computare
ult. *l.* 5. *D. de Divers. temp. præscript.* Est igitur
ccessor hic melioris conditionis quam auctor
it, contra reg. *l.* 175. §. 1. *D. de R. I.* & sic ple-
rum-

rumque non semper emptoris eadem causa ee debet, quæ fuit auctoris. *l.* 156. *§. pen. D. e*. An idem jus habeat donatarius dicam ad *l*. §. 29. *de Dol. mal. except*.

X. *Ad l.* 19. §. 1.] Nemo sibi potest mutare causam possessionis. h. e. qui corpore & animo incumbit possessioni, sua destinatione efficere nequit, ut alia ex causa possideat. *h.* §. 1. sed interveniente facto vel detentoris, vel ejus qui jus in re habet, possessio vel detentio mutari potest, quomodo nuda detentio mutatur in veram possessionem, veluti si depositario res vendatur. *l.* 3. §. 20. *D. de A. P.* si colonus negando se colonum sibi possidere incipiat. *l.* 12. *&* 18. *D. de Vi & vi arm*. Possessio item injusta mutatur in justam, si qui pro possessore possidebat, rem a possessore comparaverit. *l.* 33. *§.* 1. *D. de V. cap.* & denique possessio injusta mutatur in aliam injustam, veluti si quis clam occupaverit possessionem, & revertentem dominum non admiserit, ex possessore clandestino fit violentus. *l.* §. 1. *h. t.*

XI. *Ad l.* 25. §. 1. *& l.* 30. §. *fin.*] Si commodatarius rem commodatam alteri commodaverit, furti tenetur commodatori. *l.* 54. *§.* 1. *de Furt.* nomine usus non possessionis interversi. *arg. l.* 8. *D. Commod.* Commodator enim nihilominus possidet. *h.* §. *fin.* Idem est si depositarius vel colonus rem alteri locet. *h. §.* 1. sed interpellatur deponenti & commodatori usucapi

si r

si res commodata vel deposita ex causa habili ei tradita fuerit ab eo, qui commodatum vel depositum accepit. *d. l.* 33. §. 1. *D. de Usucap.*

XXII. *Ad l.* 32. §. *fin.*] Pupillus, si sit ejus aetatis, ut intellectum capiat, sine tutore acquirit possessionem. *l.* 1. §. 3. *D. de A. P.* in infante licet nullus sit sensus accipiendi possessionem talis, qualis est in pupillis majoribus, est tamen scintilla, principium judicii, quod in possessione acquirenda per tutorem suppletur. *h.* §. *fin.* sed donatarum rerum à quacunque persona infanti vacua possessio tradita corpore suo quaeritur. *l.* 3. *D. de A. P.* Per servum etiam res donata infanti acquiritur. *l.* 26. *C. de Donat.*

DE USUCAP.

XXIII. *Ad l.* 3.] Usucapio est adjectio dominii *h. l.* neque tamen adjicitur dominium dominio sed possessioni; qui enim rem à vero domino ex causa habili animo alienandi dominii acquisivit, non usucapit, quia dominium non nisi ex una causa contingere potest. *l.* 3. §. 4. *D. de A. P.* ac ideo si, quae mari, coelo, terra capiuntur, aut quae alluvione fluminum nostra fiunt, possideri pro suo dicuntur, ad titulum generalem pro suo hoc referendum est, & possessionis vox paulo pinguius sumenda est in *l.* 2. *D. Pro suo*, *arg. l.* 115. *D. de V. S. l.* 12. §. 1. *D. de A. P.* quo etiam sensu dicitur dominium possessionis in *l.* 2. *C. Ubi in rem act.* titulus autem specialis pro suo obti-

obtinet, quando res alicui tradita est ex justa & probabili errandi causa, hîc usucapio pro suo lo cum habet. *l. ult. in fin. D. Pro suo. l. 11. D. P empt.*

XIV. *Ad l. 4. §. 6. §. 21. & l. ult.*] Reru furtivarum usucapionem inhibent ll. 12. tabb. & lex Athonia, quæ sic concepta fuit, *Quod subr ptum erit, ejus rei æterna auctoritas esto:* rerum a tem vi possessarum usucapio prohibetur à le Plautia & Julia. *l. 33. in pr. & §. 2. h. t.* quò r spicit *l. fin. D. de Vi bon. rapt.* nisi vitium fu eluatur, ut si res furtiva in potestatem domi revertatur. *h. §. 6.* Res pignori obligata post à debitore distracta quasi furtiva non usucapitu *l. 6. C. de Usucap. pro empt.* nisi redierit in pot statem domini, h. e. debitoris, si per extraneu sit subrepta. *h. §. 6.* vel creditoris, si subripue debitor. *h. l. ult.* qui pignus subripiendo cred tori, furtum facit, non proprietatis, quæ pen eum mansit. *l. 10. D. de Distract. pignor.* sed ta tum possessionis quam in creditorem transtul *l. 1. §. 15. D. Si is qui testam. lib.* sed & hoc ca utiliter cedent tempora usucapionis quod ad i sum debitorem attinet, non etiam ut in ju quæsito præjudicetur creditori, quò referre s lent *h. §. 21. l. 5. D. de Usucap. pro empt.*

XV. *Ad l. 6. & 7.*] Tempus in variis ar culis computatur naturaliter, ceu de momen in momentum, veluti in restitutione minoru *l. 3. §. 3. D. de Minor.* Sic & in actionibus tem por-

ralibus nisi novissimus totus dies compleatur n finit obligationem. *l. 6. D. de O. & A.* Sed usucapionibus tempus computatur civiliter, e. ut usucapio dicatur completa, sufficit diem imum esse inchoatum. *hh. ll.* nec exigitur to- dies ad explendum tempus constitutum. *l. 5. in pr. D. de Divers. temp. præscript.* Olim tem res mobiles Italicæ & Provinciales anno o usucapiebantur, immobiles Italicæ biennio; tinianus annum mutavit in triennium. *l. un. de Vsucap. transform. pr. Inst. de Vsucap.* cui nsentiunt LL. Transisulaniæ. *p. 2. tit. 10. §. 3.* it. Daventr. *p. 3. tit. 15. §. 4.* Ruremunden- hîc exigunt spatium quinquennii. LL. Re- mund. *p. 3. tit. 4. §. 3. art. 1.* Res autem im- obiles usucapiuntur decennio inter præsentes, cennio inter absentes, h. e. in alia provincia gentes. *l. ult. C. de Præscript. long. temp.* No- ates exceptis quod ad res mobiles Ruremun- nsibus unicam agnoscunt præscriptionem entis seculi, quam circumscribere solent spa- trium & triginta annorum, additis quatuor ensibus, &, ut quidam volunt, tribus diebus. ef. Velav. *tit. 25. §. 2.* Ref. Zutphan. *tit. 12.* 2. Concordant LL. Hollandiæ, Antwer- ensium &, quod ad immobilia, Transisula- æ, cum simm. sed limitationes hujus consue- dinis sunt variæ.

XVI. *Ad l. 18.*] Adversus fiscum usucapio n procedit, *h. l.* sed quæ sunt fisco, ut loquun- tur,

tur, jam incorporata, & ab eodem agnita, s
præscribitur spatio 40. annorum. *l.* 4. C. e
Præscript. 30. *vel* 40. *ann.* Bona item vacan
Græcis *ἀδέσποτα, ἀκληρονόμητα*, German
erblose guter, nobis, *balmundige, onbeheerde goe-*
ren, olim usucapione, hodie diutina possessior,
seu Justineanea usucapione acquiruntur, etiam
nuntiandi potestas expiraverit. *l. un.* C. *de V-*
cap. transform. quò verba Modestini respicit
in *h. l.* Fisci causæ criminales & pœnales sit
odiosæ, atque in dubio contra eas respondem
l. 10. D. *de Iur. fisc.* ac in iis fisci quæstionibus
ginti annorum præscriptio custoditur. *l.* 13. D
Divers. temp. præscript. l. 12. C. *Ad l. Cornel.*
fals. Ideo Senatus Frisiæ quendam absolvit,
ante annos viginti octo homicidium comm
rat, sed in quibusdam criminibus minora temp
ra observari specialiter constitutum est. *d. l.*
sic crimen adulterii quinquennio continuo sc
tum excitari non debet. *l.* 29. §. 5. D. *Ad l. Iul*
adult. neque crimen peculatus ante quinqu
nium admissum objici oportet. *l.* 7. D. *Ad l.*
pecul. neque denique accusatio, quæ descer
ex SCto Silaniano. *l.* 13. D. *de SC. Silan.* N
autem reperiuntur crimina, quæ tempus præ
ctum viginti annorum excedunt: atque ad
cennium restringitur, quando parricidii accus
dicitur semper permitti in *l. ult.* D. *Ad l. Pom*
de parricid. quo etiam respectu accusatio supp
ti partus nullâ temporis præscriptione dep

ur. *l.* 19. §. 1. *D. Ad l. Cornel. de fals.* apostatarum criminis indago nullis finita temporibus cetur. *l.* 4. *C. de Apost.* speciali privilegio adversus civitates in iis, quæ eis legata, per fideicommissum relicta, donata, vendita sunt, non nisi centum annorum præscriptio opponitur. 23. *C. de SS. Eccles.* Num hoc correctum per *Nov.* 111. *c.* 1. & *Nov.* 131. *c.* 6.? Neg. *arg. l.* 32. *fin. C. de Appellat.*

XVII. *Ad l.* 37. §. 1.] Usucapio est rerum : immobilium & mobilium, præscriptio immobilium duntaxat. *h.* §. 1. *pr. Inst. de Usucap.* nisi res mobiles cohæreant fundo, veluti est mancipium rusticum, quod pro parte ruris habetur. *l.* 3. *D. de Vi & vi arm.* Item non usucapiuntur servitutes. *l.* 14. *D. de Servit.* Sed iis præscribitur tempore longo ad exemplum rerum immobilium. *l.* 10. *D. Si serv. vind. l.* 2. *C.* *e Servit.* Add. quæ supra sunt notata *ad d.* 14.

De Re jud.

XVIII. *Ad l.* 5. §. 1. & *l.* 59. *in pr.* & §. 1.] Sententia debet esse conformis libello. *l.* 18. *D. Commun. div. l. ult. C. de Fideicomm. lib.* neque est difformis libello, quando judex certam sententiam pronuntiavit, quod officium ejus est, si e incerta quantitate actum sit. §. 32. *Inst. de Action.* Sententia autem est certa, si judex expresserit summam in sententia solvique jusserit,

vel præstari, vel quo alio verbo hoc significaverit. *h. l.* 59. *in pr.* puta per relationem ad chirographum, ad instrumentum, quomodo valet sententia, quod habes ex testamento Titii, restitues Mævio. *h. l.* 5. §. 1. vel ad libellum, solve quod petitum est vel quantum petitum est. *h. l.* 50. §. 1. sed non valet hæc sententia, solve quod debes. *l.* 21. §. 3. *D. de Recept. qui arb. rec.* nisi ex actis vel aliqua eorum parte constet de debito vel ejus quantitate, atque ita judex pronuntiando acta probatoria approbare videtur, *arg. l.* 3. §. 2. *D. de Test.* si apud judicem de eo quod interest agatur, in casibus certis ita æstimabit id quod interest, ne æstimatio egrediatur duplum pretii ipsius rei; in casibus incertis, in quantum in rei veritate intersit, atque in dubio minoris condemnabit. *l. un. C. de Sentent. quæ pro eo quod inter. prof.* de qua *l.* difficili dicetur suo loco.

XIX. *Ad l.* 9. *&* 47.] De unoquoque negotio præsentibus omnibus, quos causa concernit, judicari oportet. *h. l.* 47. quare licet ex quasi mutuo vel quasi contractu furiosus obligetur & obligationem acquirat. *l.* 24. *&* 46. *D. de O. & A.* in judiciis tamen, ubi etiam quasi contrahi videtur. *l.* 3. §. 11. *D. de Pecul.* ordo servandus est. *l.* 4. *C. de Sentent. & interlocut.* & quia furiosus absentis loco habetur. *l.* 2. §. 3. *D. de Iur. codicill. l.* 124. §. 1. *D. de R. I.* à judice eidem & in eundem sententia ferri non debet. *h. l.* 9. vid. supr. Exerc. 4. ass. 14. Alia est ratio minoris,

pro quo sententia sine curatore lata sustinetur. l. 14. C. *de Procurat.* cæterum regula prædicta non est semper vera. *l.* 33. §. 2. *D. de Procurat.* l. 13. §. 2. *in fin.* C. *de Iudic. l.* 19. C. *Ad l. Iul. de adult.* unde dicit Ulp. in *l.* 6. §. 3. *D. de Confess.* absens damnari non solet, h. e. non fit hoc regulariter.

XX. *Ad l.* 12.] Si culpa non fraude quis possessionem amiserit, quia tenetur quanti res est. *l.* 68. *D. de R. V.* audiendus est à judice, si desideret sibi cedi actiones, quibus utatur contra novos possessores. *l.* 63. *D. eod.* sin dolo fecerit, quo minus possideret, actor cavere non cogitur, actiones, quas ejus rei nomine habeat, ei præstaturum. *l.* 69. *D. d. t.* sed in judiciis commodati vel depositi succurri solet condemnato, ut dominus, quanquam dolo adversarii res absit, ei actiones suas cedere debeat. *h. l.* plus igitur habemus in rebus nostris quam in rebus nobis debitis.

DE CESSION. BONOR.

XXI. *Ad l.* 6.] Tutor qui pecuniam pupillarem non exercuit, si ad damnum resarciendum non sit idoneus, extra ordinem coërcetur, aut vinculis publicis contineri jubetur. *l.* 49. *D. de Admin. tut.* pater judicatus propter solutionem vexari. *l.* 21. §. 1. *D. Ad SC. Vellejan.* & fraudator conventus pœnam solvere dicitur. *l. ult. in fin. D. Quæ in fraud. credit.* & condemnati ex duo-

decim tabulis detrudebantur in carcerem ex cau-
ſa debitæ pecuniæ, *arg. l.* 1. *C. h. t.* ex conſtitu-
tione quoque Caroli IX. debitor condemna-
tus ſi poſt quatuor menſes non ſolvat, carce-
mancipatur. Hodie inducias quinquennii
Principe impetrare licet, quæ dilatio, & inte-
ſtitium & quaſi juſtitium ſolvendi æris alieni d
citur ἀνακοχὴ, προθεσμία, ὑπερμεσία. *l. fin.* C
Qui bon. ced. poſſ. Debitor item obæratus evit
ſqualorem carceris remedio ceſſionis bonorum
d. l. 1. ſed condemnato omne quod habet aufer
poteſt, ut nihil ei relinquatur, ne teruncius qu-
dem, & neque ad victum quotidianum paran-
dum neceſſaria, commiſerationis gratia reli-
quenda eſt ipſi veſtis aliqua vilis & pannicular-
qua tegat nuditatem. *h. l.* Debitor autem q
bonis ceſſit, licet ex ea cauſa bona ejus venie
rint, non notatur infamia. *l.* 11. *C. Ex quib. cau*
irrog. infam. Et bonis cedit non tantum in jur
ſed etiam extra jus, per nuntium, aut per epiſt
lam. *l. fin. D. h. t.* ſufficit in omni ceſſione ſo
voluntatis profeſſio. *l.* 6. *C. Qui bon. ced.* Hod
debitores, qui non ſua nequitia, ſed vitio fort
næ ἐκ τοῦ συμβεβηκότος καὶ οὐ ῥαθυμίᾳ ſunt fac
non ſolvendo, bonis cedere non coguntur, ſe
poſtquam ejurarunt bonam copiam, à moleſt
creditorum liberantur. *Nov.* 135. Moribus b
neficium ceſſionis à Principe, aut qui eum r
præſentat impetrari debet. *Ordin. Friſic. lib.*
tit. 31. Add. *Inſtruct. Cur. Holland. art.* 227.

D

DE SEPARATION.

XXII. *Ad l.* 4. §. 1.] Actio hypothecaria, qua utitur legatarius non in rebus legatis, sed in aliis bonis hereditariis extra res legatas, est inducta constitutione Justin. in *l.* 1. *C. Commun. de Legat.* §. 2. *Inst. de Legat.* non autem *§. h.* 1. qui agit de pignore prætorio, quod constituitur in rebus hereditariis missis legatariis in possessionem legati servandi causa, & herede non satisdante, atque ita quodam casu legatarii hypothecam habuerunt. *l.* 59. *D. de Evictíon.*

DE HIS QUÆ IN FRAUD. CREDIT.

XXIII. *Ad l.* 10. §. 20. *&* 22. *l. ult. §.* 4.] In Pauliana actione, per quam, quæ in fraudem creditorum alienata sunt, revocantur, fructus quoque restituuntur. *l.* 38. *§.* 4. *D. de Usur.* non tantum qui percepti sunt, verum etiam hi, qui percipi potuerunt. *h.* §. 20. quod accipiendum est de fructibus, qui tempore alienationis terræ cohærebant, vel qui post judicium inchoatum recepti sunt, medio autem tempore fructus percepti, h. e. inter alienationis contestationisque tempus collecti non veniunt in restitutionem *h. §.* 4. sed aliud commodum medii temporis, quod quis v. g. consequeretur liberatione non facta, præstandum est. *h. §.* 22.

DE INTERDICTIS.

XXIV. *Ad l. 2. §. 2.*] Nulla ſunt interdicta, quæ duntaxat proprietatis cauſam continent, maxime utimur interdicto, cum de poſſeſſione vel quaſi poſſeſſione inter aliquos contenditur. *pr. Inſt. de Interd.* unde & judicia poſſeſſoria vocantur in *l. 24. D. de R. V.* Quædam interdicta ſunt, quæ etiam proprietatis cauſam habent, *h. §.* ut interdictum de itinere actuque privato reficiendo, in quo actor debet probare, & ſe hoc anno uſum nec vi nec clam nec precario, & ſibi ſervitutem competere. *l. 3. §. 13. D. de Itin. act. priv.* item interdictum de aqua, quod datur ei, cui Princeps permiſit ducere in prædium ſuum certum modulum aquæ publicæ ex caſtello, vel rivo aut fiſtula publica, quo tota quæſtio finitur. *l. 1. §. ult. D. de Aq. quotid. & æſt.* Ejusdem conditionis ſunt, interdicta de quaſi proprietate divini juris, qualia ſunt, interdictum de locis religioſis, de mortuo inferendo in ſepulchrum quod eſt in fundo meo, &c. *h. §. 2.* Quæ autem competunt, de poſſeſſione vel quaſi, ſunt præparatoria, ubi deſierunt, incipit actio ſecunda proprietatis. *l. ult. C. Quor. bon.* quæ vocari ſolet quæſtio principalis. *l. 10. C. de Iudic.* negotium principale. *l. 7. C. Vnde vi.* in quo judicio ſecundo fiet reformatio poſſeſſionis, quò reſpicit *l. un. C. Si de moment. poſſ.* Non igitur à ſententia lata in poſſeſſorio datur appellatio

Di-

Distinguunt hic Dd. inter possessorium summarium sive momentaneum, & plenarium sive ordinarium; ab illo denegant appellationem ex sententia *d. l. fin.* hic verò appellationi effectum tribuunt devolutivum licet sententia effectum sortiatur executivum. Distinctio est stolida, nam 1°. omne judicium possessorium est summarium, momentaneum, omnis possessionis controversia mox, celeriter, summatim, cunctisque frustrationibus amputatis cognosci debet. *l.* 8. C. *Vnde vi. l.* 13. C. *de* R. *V.* Deinde appellatione interposita integer prioris causæ status manet, atque nihil innovandum est. *l. un.* D. *Nihil innovand. appellat. interp.* scil. verò status manet integer, cum sententia mandatur executioni. Jure Canonico distinctio ista est recepta. *c. ex conquestione* 10. *X. de Restit. spol. c. significarunt.* 36. *X. de Testib.* quod etiam in Curiis frequentatur.

XXV. *Ad ejusd. l.* 2. §. *ult.*] Interdicta quædam sunt mixta, prohibitoria & exhibitoria. *l.* 1. §. 1. *D. de Interdict.* quale est interdictum De Liberis exhibendis. *l.* 3. §. 1. *D. de Lib. exhib.* vel prohibitoria & restitutoria, uti interdictum, *Ne vis fiat ei qui in possess. miss. er.* sed nullum invenitur interdictum, quod sit simul & adipiscendæ & recuperandæ possessionis causa comparatum, sunt hæc interdicta contraria; adipiscimur quod nunc primum nanciscimur, quod nunquam habuimus; recuperamus quod amisimus,

mus, quod habuimus. Sunt autem interdicta duplicia, in quibus uterque est actor, uterque reus, non tantum retinendæ possessionis. *h. l.* 2. *in pr.* sed & in aliquo casu singulari, illa duplicitas ab initio inspicitur in interdictis adipiscendæ & recuperandæ possessionis. *l.* 3. §. 9. *D. de Vi & vi arm. l.* 1. §. 1. *D. de Salv. interd.* quò, si liceat restringere *h.* §. *ult.* non erit necesse, ut verba *tam recuperandæ quam adipiscendæ possessionis causa* expungantur, certè minus commodè transportantur ad *seq. l.* 3. quia in interdicto recuperandæ possessionis ex die, quo quis dejectus est, fructuum ratio habetur, in cæteris interdictis, ex quo edita sunt, non retro computantur. *l.* 1. §. 40. *D. de Vi & vi arm.* quò respicit *d. l.* 3.

DE TABUL. EXHIB.

XXVI. *Ad l.* 1. §. 5.] Interdictum de tabulis exhibendis ad omnem omnino scripturam testamenti sive perfectam sive imperfectam pertinet. *h.* §. quod tamen exaudiendum generaliter est de testamento jure civili vitioso, non specialiter & propriè de testamento non signato. *l.* 12. §. 1. *D. de Bon. possess. contr. tabb. l.* 2. §. 1. *D. Testam. quemadm. ap.* in quo interdictum de tabulis exhibendis locum non habet. *l.* 6. *D. Ad l. Cornel. de fals.* Hoc interdictum etiam cum accusatione falsi concurrere potest. *l.* 1. §. 3. & *l.* 3. §. 6. *h. t.* Verum pendente hereditatis controversia aut publica falsi quæstione non conceditur

..tur reliquis quorum intereſt, ſed tabulæ inte-
..n ſunt deponendæ in æde ſacra aut apud vi-
..m idoneum *l. fin. h. t.*

DE VI & VI ARM.

XXVII. *Ad l. 1. §. 23. & 24.*] Naturali-
..r interrumpitur poſſeſſio, cum quis vi de poſ-
..ſſione dejicitur. *l. 5. D. de Vſurp. & uſuc.* & da-
..r dejecto interdictum Unde vi. *h. §. 23.* non
..iam interdictum Uti poſſidetis, quod prædii
..oſſeſſorem tuetur. *l. 1. §. 6. D. Vti poſsid.* deje-
..us autem non corpore tantum ſed & animo
..ſiit poſſidere. *h. §. 24. l. 6. in fin. D. de A. P.*
..iſi quis ridiculè animo poſſidere interpretari
..lit, ita informare animum, ut fingas te poſſi-
..ere, licet revera ſcias poſſeſſionem tibi inter-
..ptam eſſe: Cæterum dejectus in interdicto
..ti poſſidetis ſuperior eſt eo qui dejicit. *l. 3. D.*
..*i poſsid.* quando eo interdicto agit is, qui deje-
..t, non is qui dejectus eſt. *arg. d. l. 1. §. 6.*

QUOD VI AUT CLAM.

XXVIII. *Ad l. 11. §. 6.*] Quæ bona fide à
..tore ſunt geſta, rata habentur, nec intereſt tu-
..or ſolvendo fuerit necne. *l. 12. §. 1. D. de Admin.*
..*ut.* ſed quemadmodum dolus tutoris pupillo
..rodeſſe non debet, eoque nomine is recte con-
..enitur, quatenus ex tutoris dolo locupletior
..ctus eſt. *l. 15. D. de Dol. mal. l. 13. §. 7. D. de*
..*l. E.* Ita ſi tutor in geſtione tutelæ doloſè ver-

 ſatus-

ſatus ſit, ejuſdem dolus pupillo nocere non de
bet. *h.* §. *6. l. pen. D. de Tabul. exhib.* Neque i
interdictis (dicit Javolen. in *l.* 198. *D. de* R. I.
neque in cæteris cauſis pupillo nocere oporte
dolum tutoris, ſive ſolvendo eſt, ſive non, ſe
hoc caſu pupillus, ſi conveniatur, abſolvendu
eſt, quando paratus eſt cedere actiones, qu
propterea ei contra tutorem competunt. *l. ul*
D. de Admin. tut. unde in *l.* 3. §. *pen. D. de Tr*
butor. act. ita legendum multi judicant, *ſi tut*
ſolvendo non ſit.

EXERCITATIO XXV

RESPONDENTE

GERHARDO VAN ALTENA,

DE SALVIAN. INTERD.

I. **A**d *l.* 1. *in pr. & §.* 1.] Interdictum Sa
vianum directum competit locato
prædii ruſtici de rebus coloni, quas is pro me
cedibus fundi pignori futuras pepigit. §. 3. *In*
de Interdict. contra ipſum conductorem vel d
bitorem. *l.* 1. *C. de Precar. & Salv. interd.* uti
etiam interdictum datur contra tertium poſſe
ſorem, qui à conductore cauſam habet. *h. l.*
An etiam utili Salviano interdicto adverſus e
traneum experiri licet? Affirmativa ſentent
non caret fundamento. *arg. h.* §. 1.

D

DE EXCEPTIONIBUS.

II. *Ad l.* 5. *&* 8.] Nemo prohibetur pluri-
ius exceptionibus uti, quamvis diversæ sint.
. *l.* 8. unde qui dixit se jurasse, præter exceptio-
em jurisjurandi etiam aliis exceptionibus per-
mptoriis, v.g. rei judicatæ, transactionis vel
ræscriptionis actoris intentionem excludere
on prohibetur. *h. l.* 5. Additur exceptio in
. 43. *D. de R. I.* nisi lex impediat, quomodo
ui negat calumniose, quod actor intendit; vel-
ti, se possidere, servum in sua potestate esse, à
e legatum relictum esse, si mendacii convinca-
ur, nullo exceptionis remedio postea adjuva-
ur, vid. *l. ult. D. de R.V. l.* 1. §. 15. *D. Si qua-*
rup. paup. fec. l. 21. §. 2. *junct. l. seq.* §. *fin. D. de*
Noxal. act. l. 29. *C. de Fideicomm.* §. *ult. Inst. de*
ideicommiss. her. Nov. 18. *c.* 10. *Auth. item pos-*
essor. C. Qui pot. in pign. Nov. 18. *c.* 8. *Auth. con-*
ra qui propriam. C. de Non num. pec. Moribus
nultorum tribunalium obtinuit, ut reus tenea-
ur exceptiones suas quascunque, simul per-
mptorias una cum dilatoriis allegare, quod
ocant Pragmatici, procedere ad omnes fines,
ed reus protestari consuevit, earum exceptio-
num cumulatione nihil se damni habiturum, at-
que defensionem sibi ex illis ordine velle tri-
bui.

III. *Ad l.* 7. *&* 19.] Exceptiones, quæ reo
competunt, fidejussori quoque, etiam invito reo,
conce-

conceduntur *h. l.* 19. addenda eſt particula *pl*
rumque ex *§. ult. Inſt. de Replicat.* quia iſta aſſe
tio diſtinctione eſt temperanda; aut enim e
ceptiones cohærent perſonæ cujuſque, & no
tranſeunt ad alios, neque fidejuſſori tribuuntu
qualis eſt exceptio pacti, quo nominatim co
venit, ne à debitore petatur. *l.* 22. *D. de Pac*
exceptio competentiæ, ne quis in ſolidum co
demnetur. *h. l.* 7. reſtitutionis minoris lubric
ætatis circumſcripti, de qua dixi ſupr. *Exerc.*
aſſ. 9. Aut exceptiones cohærent rei, & fid
juſſoribus quoque tribuuntur, qualis eſt exc
ptio rei judicatæ. *h. l.* 7. *§.* 1. permanet quide
poſtquam quis eſt ſententia abſolutus interdu
debitor natura. *l.* 60. *D. de Condict. ind.* ſed ſi
effectu, conventus ex priori cauſa tutus eſt e
ceptione rei judicatæ. *t. t. D. de Except. rei jud.*

IV. *Ad l.* 22.] Exceptio eſt conditio. *h.*
quatenus à prætore per modum conditionis fo
mulæ inſerebatur, v. c. *ſi paret reum dare oport*
re, vel centum ex mutuo debere, niſi pactus eſt vel j
ravit, &c. judex condemna. quod explicabatur
judiciis ſtricti juris, in judiciis bonæ fidei n
fuit neceſſe formulis inſeri exceptiones, quia i
inerant. *l.* 3. *D. de Reſcind. vend.* & ſi omiſſ
apud prætorem, officio judicis reo conſulebatu
l. ult. D. de Petit. her. Hodie ſublatis formuli
tit. C. de Formul. & impetr. ſubl. & judicum p
daneorum dandorum more. *l.* 2. *C. de Peda*
jud. cauſa per ſententiam nondum finitâ integr

ſu

int reo defensiones. *l.* 4. *C. de Except.* peremtoriæ exceptiones in initio omissæ usque ad sententiam opponi possunt. *l.* 2. *C. Sent. rescind. non poss.* sed hoc vel restringendum est ad judicia bonæ fidei, vel accipiendum de exceptione, non cujus contestatio fuit prætermissa, verum cujus probatio fuit dilata, postquam actor monstraverit quod asseverat, quomodo hoc explicatur de judiciis dilatoriis, quæ merita causæ, ut loquuntur, concernunt. *l.* 19. *C. de Probat.* nam etiamnum hodie remansit simplex quædam contestatio, seu ut in judiciis stricti juris exceptiones peremptoriæ in initio ante litem contestatam opponantur, earumque contestatio habeatur. *l.* 8. *&* 9. *C. de Except. l.* 9. *C. de Præscript. long. tempor.*

DE EXCEPT. DOL. MAL.

V. *Ad l.* 2. §. 3.] Uti nuda traditio non transfert dominium sine aliqua justa causa præcedenti. *l.* 31. *D. de A. R. D.* ita stipulatio (quæ dicta est à stipulo ceu firmo, quia est inventa, ut aliæ obligationes firmentur. *pr. Inst. de V. O.*) per se non parit obligationem efficacem, & si quis ab aliquo sine causa fuerit stipulatus, deinde ex ea stipulatione experiatur, exceptio doli mali ei utique nocebit. *h.* §. 3. nihil autem interest, ipso jure actionem quis non habeat, an per exceptionem infirmetur. *l.* 112. *D. de R. I.* quo etiam respectu ipsa res dolum in se habere dici-

dicitur in *l.* 36. *D. de V. O.* add. *l.* 1. §. 1. *D. d*
Pollicitat. atque ideo supponimus, subesse causar
donationis in *l.* 21. *D. de V. O.* Moribus hodier
nis hæc stipulationum solennitas ab usu recessit
ac obligatio efficax ex pacto nunc oritur.

VI. *Ad l.* 4. §. 27. & 29.] Qui accession
auctoris uti vult, ejusdem dolum pati cogitu
h. §. 27. non modo mala fides auctoris etiar
nocet successori singulari, sed si velit à sua perso
na inchoare tempora usucapionis, vitium aucto
ris ipsi non nocebit, sive ex causa onerosa sive lu
crativa rem acceperit. *l.* 5. *D. de Div. temp. præ*
script. de quo dixi *Exerc. præced. ass.* 9. quod qu
dem procedit si uterque conveniatur, sed si qu
ex causa legati vel donationis rem vindicet, c
dolo exceptionem patitur ex causa ejus, in cuju
locum successit, non etiam emptor, si nolit u
accessione ex persona auctoris, quomodo expl
cari solet *h.* §. 29.

De Obligat. & act.

VII. *Ad l.* 1. §. 1. & *l.* 38.] Obligation
ex contractu aut re contrahuntur, aut verbis a
consensu. *h.* §. 1. Omissa est obligatio liter
rum, fortè ideo, quia, si liceat loqui proprie
ἀκριβῶς, non figura literarum, sed oratione
quam exprimunt literæ, obligamur. *h. l.* 38.
præsumpta numeratione, cujus vi pecunia qua
credita petitur. *l.* 5. *C. de Non num. pec.* &,
nundum elapso biennio creditor agat, non cog
ti

ır probare ſcriptum eſſe, ſed intentioni oppoſita
ꝁceptione non numeratæ pecuniæ compellitur
etitor probare, pecuniam à ſe eſſe numeratam,
uo non impleto abſolutio ſequetur. *l. 3. C. de*
on num. pec. quæ eadem intentio eſt inſtituenda
oſt biennium neque amplius audietur debitor.
14. *in pr. C. eod.* licet debitor, quatenus poni-
ius numerationem non eſſe factam, ex literis
ondemnari videatur, quo reſpectu, ſed à pau-
s, defenditur dici obligationem literarum in
ult. Inſt. de Obligat. & tit. Inſt. de Lit. obligat.
d. quæ notavi *ſupr. ad l. 30. de R. C.*

VIII. *Ad l. 3.*] Inventæ ſunt ſtipulationes
obligationes ad hoc, ut unusquisque acquirat
bi. *l. 38. §. 17. D. de V. O.* ſed hoc accipiendum
t de cauſa dominii acquirendi, obligationum
nim ſubſtantia non conſiſtit in eo, ut aliquod
orpus noſtrum faciat, ſed ut alium nobis ob-
ringat ad aliquid dandum, faciendum vel præ-
andum. *h. l.* & quando res dicuntur pignori
bligari in *Rubr. D. Quæ res pign. obl.* eſt locutio
npropria; propriè loquendo non tam res pig-
ori obligatur, quam creditori jus in re conſti-
ıitur, quod ei parit actionem in rem, *l. 18. C.*
e Pignor. Servianam. *§. 7. Inſt. de Action.* Ac
to ſenſu obligationes refero ad jus perſonarum.
d jus rerum referuntur, quà ſunt res incorpo-
ales. *§. 2. Inſt. de Reb. corpor.*

XI. *Ad l. 12. & 49.*] Ex dolo defuncti in de-
ctis commiſſo non tenetur heres, niſi lis cum
defun-

defuncto fuerit inchoata, vel lucrum ad her-
dem pervenerit. *l. un. C. Ex delict. defunct.* turp.
lucra sunt extorquenda heredibus. *l.* 5. *D. de C.*
lumniat. sed in contractibus successores ex do
eorum, quibus successerunt, non tantum in
quod pervenit, verum etiam in solidum tene-
tur. *hh. ll. l.* 121. §. *ult. D. de V. O. l.* 152. §. *u.*
& *l.* 157. §. *fin. D. de R. I.* Excipitur, si quid
depositum tempore tumultus, incendii, ri-
næ & naufragii, hoc casu quia actio depositi t
mixta, heres de dolo defuncti in simplum ter-
tur. *l.* 18. *D. Depos.* quò referunt §. 1. *Inst. e*
Perpet. & temp. act. ut hæc actio mixta ibi c-
ponatur actioni merè pœnali. *add. l.* 9. §. 1.
Quod. fals. tut. l. 3. §. *pen. D. Si mens. fals. m.*
l. 7. §. *fin. D. de Tribut. act.*

X. *Ad l.* 32. 41. §. 1. *l.* 53. & 60.] Nunqu
actiones pœnales de eadem pecunia concurr-
tes alia aliam consumit. *h. l.* 60. *l.* 130. *D. de*
R. I. Hæc tamen regula non est adeo effusè
cipienda, sed exaudienda de actionibus pœna-
bus, quæ ex pluribus factis descendunt, velu si
quis hominem subripuerit, & occiderit, tene r
legis Aquiliæ & furti, neque altera harum acti-
num alteram consumit. *l.* 2. §. 1. *D. de Priv.*
lict. quod si ex uno delicto plures nascan r
actiones, veluti si quis arbores furtim ceci-
rit, si rem rapuerit, si alienam ancillam vi-
nem flagitaverit, hic interest, utrum prius
actum actione leniori, & actio gravior non
n-

tinguitur omnimodo, ſed quod plus eſt in reliqua actione, id feret actor. *h. l.* 41. §. 1. hoc igitur caſu omnibus experiri licet. *h. l.* 32. an graviori, & actio levior extinguitur, ut, ſi ante ſit actum de vi bonorum raptorum, actio furti nec manifeſti in duplum denegetur, non contra. *l.* 1. *D. de Vi bon. rapt.* add. *l.* 1. *& pen. D. Arbor. furt. cæſ.* atque ita non utimur omnibus actionibus ſecundum *h. l.* 53.

XI. *Ad l.* 34. §. *ult.*] Simili modo in concurſu actionis mixtæ & rei perſecutoriæ qui agit, contentus alterutra actione eſſe debet. *l.* 18. *&* 27. §. 11. *D. Ad l. Aquil. l.* 43. *D. Locat.* h. e. ut egiſſe mixta ſatis habeat, neque ſuperſit actio rei perſecutoria; & ſi prius egerit, rei perſecutoria, atque aliquid exegerit, ut eo minus conſequatur miſta actione; ita poſt actionem l. Aquiliæ commodati finitur, ſed poſt actionem commodati remanet actio l. Aquiliæ in eo quod in repetitione triginta dierum amplius eſt, quia ſimplo accedit, & ſimplo ſubducto locum non habet, *h.* §. *ult.* quæ negatio ſi retineatur, hic erit ſenſus, ſimplo ſubducto non habet locum in eo ſimplo quod per actionem commodati exactum fuit.

XII. *Ad l.* 44. §. *fin.*] Adjectione ſtipulationis pœnalis obligatio principalis non novatur. *l.* 71. *D. Pro ſoc. l.* 28. *D. de A. E. l.* 10. §. 2. *D. de Pact.* Videtur tamen quædam novatio, quatenus præceſſit obligatio faciendi, in qua

post moram debitoris fit transfusio in obligationem pecuniæ etiam citra promissionem pœnæ. *l. 72. D. de V. O.* quæ tamen non est vera novatio, nam ante litem contestatam mora purgari potest. *l. 84. D. eod.* quemadmodum si testator legaverit penum, & si heres non dederit, decem, ante moram penu præstatur, & jure legati petitur, post moram transfusum est legatum, & decem debentur, est tamen etiam propter prædictam purgationem in præstatione. *l. 1. §. 8. D. Ad L. Falcid. l. 19. D. Quand. di. leg.*

DE VERBOR. OBLIGAT.

XIII. *Ad l. 1. in pr. & §. 2.*] Stipulatio non conficitur, nisi utroque loquente. *h. pr.* nutu, licet pleraque consistant. *l. 52. §. ult. D. de O. & A. l. 63. §. 1. D. de A. H. l. 63. §. 3. D. Ad SC. Trebell. l. 21. D. de Legat. 3. l. 17. D. de Novat. l. 22. C. de Fideicomm.* stipulatio non contrahitur *h. §. 2.* neque etiam inter absentes per epistolam celebratur. *h. pr. & §. seq. l. 3. C. de Contrah. stip. l. 3. C. de Inutil. stip. §. 12. Inst. de Inutil. stip.* quomodo pecuniâ ex causa donationis impropriæ, v. c. uxori numerata, stipulatio prius inter præsentes verbis contracta, & desuper in scripturam redacta fuit in *l. 57. D. de Donat. int. vir. & ux.* & in dubio, si res inter præsentes gesta est, præsumimus præcessisse verba stipulationis. *l. 134. §. pen. D. V. O.* & vocem spon-

spondentis subsecutam esse. *l.* 1. *C. de Contrah. stip.*

XIV. *Ad ejusd. l.* 1. §. 3. & 4. & *l.* 83. §. 3.] Ubi est incongruitas, ut sic loquar, in qualitate vel conditione obligationis, ut si stipulanti purè respondeatur sub conditione, tota stipulatio est inutilis. §. 5. *Inst. de Inut. stip.* nisi stipulatori diversitas responsionis ilicò placuerit, tunc enim nova stipulatio contracta esse videtur. *h. l.* 1. §. 3. ubì autem est incongruitas in quantitate, ut si stipulanti decem viginti respondeas, stipulatio est inutilis. *d.* §. 5. sed non tota obligatio in decem sustinetur, quia inest hîc summæ majori summa minor. *h.* §. 4. in summis id quod minus est semper sponderi videtur. *h. l.* 83. §. 3. Aliud est in fidejussione, quæ, licet & ipsa stipulatione perficiatur, prædicto casu in totum est inutilis, fidejussor omnino non, h. e. nullo modo obligatur. *l.* 8. §. 7. *D. de Fidejuss.* fortè quia pro forma in fidejussione requiritur, ne accipiatur fidejussor in duriorem causam *d.* §. 7. vid. supr. Exerc. 12. *ass.* 6.

XV. *Ad ej. l.* §. *ult.* & *l.* 126. §. 2.] Decreta à prætoribus Latinè interponi debent. *l* 48. *D. de Re jud.* sed post ampliatum imperium Romanum judices tam Græca quam Latina lingua sententias proferre possunt. *l.* 12. *C. de Sentent.* quemadmodum & stipulatio utraque lingua rectè celebratur *h.* §. *ult.* licet hic contractus sit inventus à jure civili & obligatio juris gentium, quæ na-

ſcitur ex numeratione, opponatur obligationi civili ex ſtipulatione, ubi plerumque verba, ex quibus obligatio oritur, ſunt inſpicienda, ut congrua & mutuis verbis hinc inde expreſſa requiratur in ſtipulatione interrogatio & reſponſio. *h.* §. 2. quæ obligatio eſt plane inventa à jure civili *l.* 1. *D. Locat.* licet & in pactis, ſed ex accidenti, hæc verba intervenire poſſint. *l.* 7. §. 12. *D. de Pact.* Ejusdem juris debet eſſe acceptilatio, *arg. l.* 35. *D. de R. I.* add. *l. pen. D. de Solut.* quæ etiam fit ſolennibus verbis. *l.* 1. *C. de Acceptilat.* Sed hoc jure utimur, ut ſit acceptilatio, juris gentium. *l.* 8. §. *ult. D. eod.* qui uſu non infert acceptilationem eſſe inventam à jure gentium, vid. *l.* 4. *D. de Tranſact.* patet uſus acceptilationum latè, quà ex formula Galli Aquilii quævis obligationes juris gentium deductæ in ſtipulatum tolluntur acceptilatione §. 2. *Inst. Quib. mod. toll. oblig.*

XVI. *Ad l.* 2. §. 5. *&* 6. *l.* 3. *&* 4. *in pr. &* §. 1.] Stipulatio judicatum ſolvi continet tres clauſulas de re judicata, de re defendenda & de dolo malo. *l.* 6. *D. Iudicat. ſolv.* ſed omnium clauſularum non eſt eadem conditio, ſic clauſula de re defendenda eſt dividua, & committitur tantum contra illum heredem, cujus facto res non eſt defenſa. *l.* 32. §. 2. *D. Ad l. Falcid.* ſed ſtipulatio eſt individua, ſi ſtipulatus ſum dolum malum abeſſe à te heredeque tuo & promiſſor relictis pluribus heredibus moriatur. *h. l.* 4. *in pr.*
ub

ubi eadem de hac ſtipulatione dicuntur, quæ in præcedentibus de ſtipulatione *per te non fieri, neque per heredem tuum, quo minus mihi ire agere liceat, mihi heredique meo agere licere; mihi heredique meo habere licere. h.* §. 5. & 6. *l.* 3. *in pr. l.* 44. §. 4. *D. Fam. erciſc.* alia eſt ratio ſtipulationis *Titium heredemque ejus ratum habiturum*, quæ, licet in perſona domini fuerit individua, in perſona tamen heredis fit dividua, atque ita conditio obligationis interdum ex perſona heredum immutatur. *h. l.* 4. §. 1. contra regulam, *h. l.* 2. §. 2.

XVII. *Ad l. 6.*] Ut fidejuſſio ſubſiſtat, exigitur præcedens obligatio, cui fidejuſſor accedat. §. 5. *Inſt. de Fidejuſſ.* unde pro furioſo & prodigo, qui ne quidem naturaliter ob defectum conſenſus & voluntatis obligantur. *l.* 40. *D. R. I.* fidejuſſor quà talis non recipitur. *h. l.* Si quis tamen pro furioſo vel prodigo de facto fidejuſſerit, magis eſt ut ei non ſubveniatur. *l.* 25. *D. de Fidejuſſ.* atque hæc fidejuſſio eſt ſecundum dici, non ſecundum eſſe, quomodo ſunt conditiones ſecundum dici & eſſe in §. *pen. Inſt. de V. O.* Sed proprius eſt fidejuſſor, qui interceſſit pro furioſo jure obligato. *l.* 70. §. 4. *D. de Fidejuſſ.* furioſus jure obligatur, quoties actio ex re venit, ceu in quaſi contractibus, *l.* 46. *D. de O. & A.*

XVIII. *Ad l.* 8. 10. 27. *l.* 99. §. 1.] Stipulatio, *Si Kalendis Stichum non dederis, decem dare ſpondes?* eſt ſub conditione & in diem collata,

 adeo-

adeoque mortuo homine dies actori expectandus est. *h. l.* 8. sed ex stipulatione, *si intra biennium capitolium non ascenderis, dari?* nonnisi præterito biennio recte agitur *h. l.* 27. quia etsi verba sunt ambigua, sic tamen exaudiuntur, si immutabiliter verum fuit, promissorem capitolium non ascendisse. *h. l.* 99. §. 1. ex stipulatione autem, *Si Lucius Titius ante Kalendas Majas in Italiam non venerit, decem dare spondes?* non ante agitur, quam exploratum sit, conditionem ante diem præstitutum non posse adimpleri. *h. l.* 10.

XIX. *Ad l.* 26. 27. 35. 61. *& l.* 123.] Stipulatio dolosa parit actionem, sed quæ propter exceptionem doli mali reddatur inanis. *l.* 36. *D. de V. O.* quæ autem stipulatio est facta contra bonos mores, ipso jure est nulla. *hh. ll.* ex hujusmodi stipulatione contra bonos mores interposita actio denegatur. *l.* 5. *C. de Condict. ob turp. caus.* quod procedit, quando turpitudo est manifesta, sed quando dubitatur de ea, actio instituta infirmatur per exceptionem. *l. pen. D. & l.* 1. *C. eod.*

XX. *Ad l.* 29. 134. §. *ult. &* 140.] Quoties non exprimuntur res singulæ, sed generali verbo stipulatio concipitur, una est stipulatio, veluti si quis stipuletur pecuniam, quæ est in conspectu, vel acervum pecuniæ. *h. l.* 29. At plures sunt stipulationes, ubi plures res & singulæ exprimuntur, quomodo dinumeratio rerum

n præfationibus facta, in compendio verborum repetita videtur, si ita stipulatio sit facta, *ea omnia, quæ supra scripta sunt, dari? h. l.* 134. §. *ult.* & *l.* 140. Idem obtinet in legatis. *l.* 2. & 6. *D. de Legat.* 2. Sic choro & familia legata perinde est ac si singuli homines legati essent. *l.* 79. *D. de Legat.* 3. divisione capitum plura sunt legata, obligatione & jure unum est legatum. *h. l.* 29.

XXI. *Ad l.* 38. *in pr. l.* 67. §. 1. *l.* 81. & *l.* 83. *in pr.*] De se quemque promittere oportet, qui promisi talium daturum vel facturum, nec obligatur, nec obligat alium. *h. l.* 38. *in pr.* & 83. nisi promiserit, se effecturum, ut alius daret vel faceret. §. 3. *Inst. de Inutil. stipul.* quod interdum tacitè ex qualitate negotii & conditione promittentis subintelligitur, sicut qui alium judicio sisti promisit, hoc promisit, se acturum ut stet. *h. l.* 81. item si procurator ratam rem dominum ejusve heredem habiturum caverit. *l.* 18. *D. Rat. rem hab.* si quis certam personam pro se fidejussuram constituerit. *l.* 14. §. 2. *D. de Constit. pec.* Imo & talis stipulatio valet, si quis stipuletur decem dari sibi curari, & hoc casu non petentur decem, sed promissor liberatur dando reum locupletem ceu expromissorem. *h. l.* 67. §. 1. *l. ult.* §. 1. *D. de R. C.* Quod si heres à testatore jussus sit facere, ut Lucius centum habeat, ipse heres cogendus est centum dare. *l.* 73. *in pr. D. de Legat.* 1.

XXII. *Ad ejusd. l.* 38. §. 12.] Appellatio

heredis regulariter non restringitur ad primum heredem, sed & ad ulteriores heredes extenditur, ita ut heredis heres & deinceps in infinitum heredis appellatione contineantur. *l.* 3. *D. de Petit. hered. l.* 7. *in fin. D. de A. H. l.* 2. *§.* 18. *D. Pro empt. l.* 40. *D. Ad SC. Trebell. l. fin. C. de Hered. instit.* Interdum tamen appellatio heredis coarctatur ad primum heredem, veluti in edicto prætoris, quod defert bonorum possessionem ei, quem heredem esse oportet jure civili. *l. un. D. Vt ex leg. Senat. bon. poss.* in pupillari substitutione. *l.* 8. *D. de Vulg. & pupill. substit. l.* 70. *D. de V. S.* Ita si convenerit, ut ususfructus ad heredes fructuarii transeat, intelligitur hoc de primo & non ulterioribus heredibus: usumfructum strictè interpretamur. *l.* 20. §. 2. *D. S. P. V.* verum ad hoc erroneè allegatur *l.* 14. *C. de Vsufruct.* quæ non agit de herede fructuarii sed testatoris, ut si heredi testatoris ususfructus relinquatur, morte heredis instituti usufructus finiatur: Planè si quis uti frui licere sibi heredique suo stipulatus sit, heres ex stipulatu recte agit. *h.* §. 12. & sunt hic quodammodo duo usufructus, ita ut mortuo stipulatore alter quasi inchoetur à persona heredis, unde si quis stipulatus fuerit uti frui sibi licere, non pertinet ista stipulatio ad heredem. *h. l.* 38. §. 10. usufructus morte finitur. *l. pen. C. de Vsufr.* nisi per locationem constituatur. *l.* 10. *C. eod. l.* 18. *C. de I. D.* Excipitur item feudum quod olim

ad

libitum concedentis vasallo concedebatur,
t per annum firmitatem habebat, aut ad vi-
m fidelis producebatur, hodie vero usque in
initum extenditur etiam in linea transversali.
un. §. 1. & 4. de His qui feud. dar. poss.

XXIII. *Ad l. 26. §. 2.*] Si quis sibi aut fi-
l suo dari stipuletur, filio etiam emancipato
cte solvitur. *h. §.* modò fuerit emancipatus ab
tio, tempore stipulationis, quo respectu fa-
ltas solvendi per capitis diminutionem non in-
cidit, quo ref. *l. 95. §. 6. D. de Solut.* tacitè
est hæc conventio stipulationi, ubi quis adje-
us est solutioni, ut maneat adjectus in eodem
tu, si post stipulationem statum mutet adje-
us, solutio ei facta liberationem non parit pro-
issori. *l. 38. D. eod.*

XXIV. *Ad l. 58.*] Si quod mihi debetur
stipulatu ab alio stipuler novandi causa, ita
mum fiet novatio, si posterior stipulatio ali-
id novi habeat, quod non habuerit prior, ut
in posteriore pignus, vel fidejussor, vel pœna,
l dies, vel conditio adjiciatur, aut detrahatur,
mmodo id actum sit, ut fiat novatio. *l. 2. &*
8. §. 1. D. de Novat. non tamen fuit necesse,
id verbis specialiter exprimeretur, sed suffi-
bat ex conjecturis & præsumptionibus id col-
i potuisse, *arg. §. pen. Inst. Quib. mod. toll. ob-*
. ubi autem nihil occurrebat, ex quo collige-
tur, eam contrahentium voluntatem fuisse,
fieret novatio, requirebatur expressa & spe-

cialis conventio. *h. l. l.* 29. *&* 31. §. 1. D. *d.* *Novat.* Hodie non aliter fit novatio, quam ſpecialiter partes remiſerint priorem obligationem & hoc expreſſerint. *l. ult.* C. *eod.* Conſentit Deciſio Hollandiæ. In Camera Spirenſi ſufficiunt urgentes & perſpicuæ conjecturæ: Moribus etiam Galliæ novatio tacitè fieri poteſt.

XXV. *Ad l.* 78. *&* 132. §. *ult.*] Stipulatio conditionalis patri acquiritur, licet conditio exiſtat poſt emancipationem filii, quia in ſtipulationibus id tempus ſpectamus quo contrahimus, *h. l.* 78. conditio exiſtens retro trahitur ad tempus mortis vel teſtamenti in legatis conditionalibus, quæ filio acquiruntur, ſi exiſtente conditione ſui juris inveniatur. *l.* 14. §. *ult.* D. *Quand. di. legat. l.* 5. C. *de Condit. inſert.* In ſtipulatione item conditionali eſt ſpes debitum iri, quæ ad heredes tranſmittitur. §. 4. *Inſt. de V. O.* quo reſpectu qui ſub conditione ſtipulatus eſt, dicitur creditor, & opponitur legatario, cui ſub conditione legatum eſt in *l.* 42. *D. de O. &* *A.* hic ſi ante conditionis exiſtentiam moriatur, legatum non transfert ad heredem. *l.* 4. *in pr.* D. *Quand. di. leg.* ſi tamen filiusfam. ita ſtipulatus fuerit, *Quantam pecuniam Titio credidero, fide tua eſſe jubes?* & emancipatus crediderit, patri non acquiritur actio, ſed filio poſtea emancipato. *h.* §. *ult.* hæc ſtipulatio ex præſenti vires capere non potuit, quia obligatio principalis, patri non erat quæſita, ac ideo fidejuſſor, cum quo filius

ntraxit in familia patris, ei humanitatis intui-
t obnoxius esse debet. *l.* 47. §. *ult. D. de Fide-
jus.*

De Duob. reis constit.

XXVI. *Ad l.* 2. 3. §. 1. *l.* 9. §. *ult.* & *l.* 11.]
Singulis ex reis credendi debetur in solidum.
. 2. & si unus correum debendi pro parte
nvenit, pro altera parte nihilominus eundem
nvenire non prohibetur, *arg. l.* 8. §. 1. *D. de
gat.* 1. *l.* 23. *C. de Fidejuss.* nisi quis exegerit
tem ea mente, ne quid ab eo præterea pete-
, qualis divisio fieri intelligitur, quando cor-
s singulos reos debendi agnoscit, contra eos
ul in partes viriles actiones dirigit, aut se eos
partis solutionem admittere profitetur. *l.* 18.
de Pact. l. 16. *C. de Fidejussor.* Si unus ex cor-
s credendi solidum exegerit, cæteris portio-
viriles communicare non tenetur, nisi sint
ii, quo casu judicio pro socio obligatio inter
dividitur. *l.* 62. *D. Ad l. Falcid.* In duobus
am reis debendi est una obligatio & una sum-
, quatenus unius solutione omnes liberantur.
l. 3. §. 1. & nihilominus in cujusque persona
pria singulorum consistere obligatio dicitur
h. §. *ult.* quia singuli debent solidum. *d. l.* 2.
h. t. §. 1. *Inst. eod.* adeoque non gaudent be-
icio divisionis, ne quidem post *Nov.* 99. *c.* 1.
a ibi, ut constat ex inscriptione Græca, agi-
περὶ ἀλληλεγγύων, h. e. de duobus reis, qui
vice

vice mutua fidejussores accepti sunt, qui ante no
gaudebant beneficio divisionis. *h. l.* 11. Mor
bus hodiernis correi debendi tenentur duntax
pro portionibus virilibus, nisi specialiter fuer
conventum, unumquemque teneri in solidum
een voor al, ofte elck sonderlingh. LL. Antwer tit. 63. art. 2.

EXERCITATIO XXV

RESPONDENTE

PAULO SLUYSKEN,

DE STIPUL. SERV.

I. *Ad l.* 16. 18. §. 2. *& l.* 28. §. *ult.*] A servus hereditarius stipuletur heredi futuro sub nomine appellativo, valet stipulatio, qui postea heres extitit, videtur ex tempo mortis defuncto successisse. *h. §. fin.* sed non valet stipulatio, quæ fit heredi futuro. *h. §.* 2. nominatim, sub nomine proprio, *h. l.* 16. add. *l.* 2. §. *ult. D. de Pact.*

DE FIDEJUSSOR.

II. *Ad l.* 1. 8. *§.* 5. *l.* 56. §. *ult. & l.*70. §.*ul*] Omni obligationi fidejussor accedere pote *h. l.* 1. quæ tamen regula non est universalis, e cipiuntur enim obligationes quæ sunt contra sub conditione impossibili. *l.* 29. *h. t.* quæ su

ext-

extinctæ tempore tranſacto. *l.* 37. *eod.* aut con-fuſione. *l.* 71. *d. t.* ſed & ſi ex delicto oriatur ob-ligatio, tenebitur fidejuſſor. *h.* §. 5. pœnas ob maleficia ſolvi magna ratio ſuadet. *h. l.* 70. §. *ult.* modò delictum ſit pecuniarium, quale eſt fur-tum. *h. l.* 56. §. *ult.* At ſi ex delicto pœna cor-poralis vel arbitraria reo infligenda ſit, intereſt, utrum agatur de judicato ſolvendo, an de judicio ſiſtendo; priori caſu non recipitur fidejuſſor, ne-mo enim dominus eſt ſuorum membrorum. *l.* 13. *D. Ad l. Aquil.* & peccata ſuos auctores te-nere debent. *l.* 22. *C. de Pœn.* ideoque nemo ſe ad corporis cruciatum, vel pœnam capitis obli-gare poteſt; diverſa ratio eſt exilii, quod ad for-tunas potius & mutationem domicilii reſpicit, quam ad dolorem corporeum, de iis igitur diſ-ponere cuique licet. *l.* 21. *C. Mandat.* Poſterio-ri caſu, quando agitur de fidejuſſore, de judicio ſiſtendo; id arbitrarium eſt, arbitrio judicis re-linquitur, qui pro criminis objecti & perſonæ qualitate reum interdum in carceres recipit, in-terdum ſub fidejuſſoribus à cuſtodia dimittit. *l.* 1. 2. 3. & 5. *D. de Cuſtod. reor. l.* 6. §. 3. & *l.* 12. *D. de Appellat.* Ac hic fidejuſſor tranſmittendus eſt ad Præfectum prætorio vel ad provinciæ Præſidem. *l.* 31. *C. de Fidejuſſ.* extra ordinem condemnandus, ſi dolo non exhibeat. *l.* 4. *D. de Cu-ſtod. reor. l. pen. C. eod. l.* 2. *C. Ad SC. Turpill.* Cæterum pro arbitrio judex ſtatuet diem, intra quem fidejuſſor reum judicio ſiſtat. *l.* 4. & 8. *D.*

Qui

Qui satisd. cog. quod si id die statuta non fi:,
conceditur fidejussori spatium semestre, ina
quod si reum steterit, pœnæ præstationem evi-
bit, *arg. l.* 26. C. *h. t.*

III. *Ad l.* 24. *&* 49. §. 1.] Fidejussor n
tantum ipse obligatur, sed & heredem ex ca
fidejussionis relinquit obligatum. *l.* 24. C. *de*
dejussor. §. 2. *Inst. eod.* & si plures sint hered
non in solidum, sed pro portionibus heredita
singuli obligantur. *hh.ll.* quæ recipiunt divi
nem, inter heredes in portiones hereditarias sin
divisa. *l.* 6. C. *Fam. ercisc.* sed quæ in partes
vidi non possunt, solida à singulis heredibus
bentur. *l.* 192. D. *de* R. I. Neque excepti
pacti taciti liberantur heredes, si inter credi
rem & debitorem convenerit, ut mortuo fi
jussore alius substituatur *arg. d. l.* 24. Pactio
tem ista non est otiosa, neque inutilis credit
cum hunc novum fidejussorem in solidum con
nire possit, neque in plures heredes pro por
nibus hereditariis obligationem dividere co
tur, juxta *d. l.* 6.

IV. *Ad l.* 26. 28. *&* 51. §. 1. *& pen.*] In
fidejussores plures non ipso jure obligatio
ditur ex epistola D. Hadriani. *h. l.* 26. sed
posita exceptione divisionis compellitur credo
à singulis partes petere. *h. l.* 28. §. 4. *Inst. de*
Fidejuss. & quando semel actio est divisa co
plures, qui tempore litis contestatæ solve
fuerunt, regressus adversus alium non da

§. 1. *l.* 16. *C. eod.* neque pertinet ad onus alio-
m, quod unus post litem contestatam solven-
esse desiit. *h.* §. *pen.* Cæteroquin portio ina-
s fidejussoris cæteros onerabit. *d.* §. 4. *Inst. de*
dejuss. Moribus hodiernis illa limitatio non
tenditur, quia ab initio fidejussores non te-
ntur in solidum, sed pro portionibus virilibus,
e beloop van eenes yderen aenpart der schult, nisi
veniatur in fidejussione clausula *een voor al.*
cceptio ista divisionis usque ad sententiam re-
è opponitur, etiamsi fidejussor in initio litis
m contestatus non fuerit. *l.* 10. §. 1. *C. h. t.*
dejussori autem non conceditur, qui simul cum
uliere pro alio intercessit. *l.* 48. *D. h. t.* Quid
idejussores se obligaverint in solidum, an be-
ficio divisionis privantur? Nihil minus. *l.* 3.
de Fidejuss. Et hujus *l.* argumento probè de-
nditur, beneficium excussionis, quod ex *Nov.*
fidejussoribus competit, non amitti, licet fi-
jussor se ut principalem debitorem, *als ein selb*
huldner, als principale schuldenaer, obligaverit,
le animo novandi non constet manifestè *l. fin.*
de Novat. Contraria sententia servatur in
axi. An eodem beneficio privatur fidejussor,
interveniente juramento fidejusserit? Neg.
g. c. accessorium. 42. *de R. I. in* 6° *junct. Auth.*
esente. C. h. t.

V. *Ad l.* 27. §. 3. *& l.* 49. §. *ult.*] Fiscus in
ultis utitur jure privati, quomodo, uti benefi-
um divisionis tribuitur fidejussoris heredi.

h. §. 3.

h. §. 3. ita & fisco, cui bona fidejussoris ex cau condemnationis sunt acquisita, idem beneficiu competit. *h.* §. *ult.* Ac uti, si creditor succed debitori obligatio confusione tollitur. *l.* 95. §. D. *de Solut.* *l.* 7. C. *de Pact.* ita quando fiscus su- cedit suo debitori, debitum extinguitur conf- sione, ut nec fidejussor obligatus maneat. *l.* 4 §. 11. D. *de Iur. fisc.* sed jure pristino conveniu- tur fidejussores, quando reus adempta parte b- norum exulare jussus est. *l.* 1. C. *de Fidejuss.* *j*e *pristino*, h. e. in solidum, seu eodem modo, qu ante exilium debitor principalis conveniri po- rat, quia exceptio ista, quæ in *d.* *l.* 1. compet debitori, ut pro parte solum teneretur, cohæ- bat personæ, neque ideo fidejussori concedeb- tur. *l.* 24. D. *de Re jud.* defensiones sive ex- ptiones (verba sunt, *l.* 11. C. *de Except.*) ad tercessores extendi, quibus reus integro man- te statu munitus est, constat. Disquiritu num *d.* *l.* 1. C. *h.* *t.* sit exaudienda de relegato, deportato? Posterius placet, quia præsuppon debitorem extincta obligatione per deportat nem pristino jure conveniri non potuisse, li teneatur utili actione propter partem bonor quam retinuerat. *l.* 14. §. *fin.* D. *de Interdict.* *releg.*

DE NOVATION.

VI. *Ad l.* 11. §. 1. *& l.* 29.] Novatio ve voluntaria vel necessaria. *h.* *l.* 29. Voluntari

partium conventione, vel conſenſu nudo. *l.* 15. *D. de R. C.* vel per ſtipulationem. *h. l.* 11. §. 1. ubi tamen impropriè dicitur fieri delegatio per ſtipulationem; neque enim novatio & delegatio ſunt modi diſtincti, quibus obligatio tollatur; quaſi delegatio ſit, quando interventu novæ perſonæ obligatio tollitur; ſed propriè delegationem ſtipulatio & novatio ſubſequitur; delegatio eſt initium novationis, origo & cauſa novandæ ac transferendæ prioris obligationis; ſtipulatio novandi cauſa interpoſita eſt executio, exitus, effectus delegationis; delegatio igitur ita fit per ſtipulationem, h. e. ſtipulatione perficitur, atque effectum capit. Novatio neceſſaria oritur ex litis conteſtatione. *d.* §. 1. *& h. l.* 29. quatenus per litis conteſtationem nova quædam fiunt, poſt eam actio novas qualitates aſſumit, veluti, quod, quæ fuit temporalis & morte rei interitura, judicio incluſa perpetuetur, quatenus nova actio & novi effectus poſt ſententiam accedunt. *l.* 8. *C. de R. C. l.* 16. §. 6. *D. de Pignor. l.* 1. *C. de Vſur. rei jud.* Vid. ſupr. Exerc. 15. *aſſ.* 11.

DE SOLUTION.

VII. *Ad l.* 1. 5. *&* 103.] Quoties qui debet ex pluribus cauſis indiſtinctè quid ſolvit, in arbitrio ſolventis eſt dicere, quod debitum potius ſolutum voluerit, *h. l.* 1. quod ſi hoc non expreſſerit in eam cauſam ſolviſſe videri debet, ex qua tunc, cum ſolvebat, compelli poterat ad ſolu-

 tionem.

tionem. *h. l.* 103. ceu in causam graviorem *h. l.* 5. quod procedit, si ex duabus causis æqu principalibus quid debeatur, nam si qui debe sortem & usuras, solvat, neque voluntatem suar exprimat, prius in usuras id quod solvitur, deir de in sortem accepto feretur. *l.* 1. *C. de Solut.* n solutione sortis cum maximo damno creditor & obligatio usurarum extinguatur. *l.* 43. I *eod.*

VIII. *Ad l.* 38. §. 3. *&* 92. §. 1.] Si qu servum, quem dari promisit, heres à domir scriptus, statuliberum dederit, liberatur. *h. l.* 9 §. 1. si certus homo debeatur, atque is servus effectus statuliber facto alieno, puta quia serv alienus erat in obligatione. *l.* 9. §. 2. *D. de St-tulib.* sed si idem servus sit effectus statuliber f-cto debitoris, cujus fortè servus erat, debit non liberatur, nec servum repetit. *l.* 63. *D.* *Condict. indeb.* Idem est, si quis hominem gen-raliter promiserit, & statuliberum solvat, h debitor quidem non liberatur, sed condictione habet. *h.* §. 3.

IX. *Ad l.* 78.] Si frumentum duorum si voluntate dominorum sit confusum, hoc fr-mentum non communicatur, sed singulis man actio in rem salva. *l.* 5. *inpr. D. de R. V.* §. 2. *Inst. de R. D. & A. R. D.* at si nummi alieni i-scio & invito domino sint soluti, atque ita mix ut discerni non possent, fiunt ejus, qui accep *h. l.* non tam commixtionis quam traditionis

sol-

olutionis jure; Immixtio habet vim consumtionis, consumptio vim solutionis, sed dominus ctionem furti contra eum, qui dedit, habet, l. 78.

X. *Ad l. 99.*] Aliud pro alio invito creditori olvi nequit. *l.* 2. §. 1. *D. de* R. C. Sed specialiter pecunia receptum est, ut alterius generis, uam quæ promissa est, pecunia solvi possit, nisi reditor ex ea solutione damnum aliquod sit assurus. *h. l.* add. *arg. l.* 65. §. 1. *D. de V. O.* 35. *D. de Aur. arg. leg.* Moribus etiam hoc conceditur, modò ea pecunia, quæ solvitur, publicâ stimatione extrinseco valori promissæ pecuniæ espondeat, nec magnæ summæ debitor eam in ninutissimo pecuniæ genere solvere velit, aut liter inter contrahentes convenerit. Quod si ebitor in eadem forma nummos reddere velit, qua accepit, contractus tempus inspiciendum st, ac totidem nummi solvendi, quot crediti, o non obstante, quod valor nummorum à tempore contractus creverit vel decreverit: in muuo sufficit, ut res reddatur in eodem pondere, numero, & mensura. *d. l.* 2. §. 1. *& l. seq.* D. *de* R. C.

XI. *Ad l.* 75. *&* 95. § 2.] Confusione tollitur obligatio, si creditor debitoris, vel contra debitor creditoris adierit hereditatem. *hh. ll.* add. *l.* 7. C. *de Pact.* neque solum obligatio civilis, sed & naturalis confusione perimitur, *arg.* l. 71. D. *de Fidejussor.* licet in ponenda ratione l.

Falcidiæ omne æs alienum deducatur etian
quod ipſi heredi tempore mortis debitum fuerit
l. 6. C. Ad l. Falcid. Hodie ſi heres confecto in
ventario adeat hereditatem, obligatio ejus no
extinguitur confuſione, ſed ſimilem cum alii
creditoribus habet fortunam, temporum tame
& privilegiorum prærogativa inter creditore
ſervanda. *l. fin. §. 9. C. de Iur. delib.*

DE ACCEPTILAT.

XII. *Ad l. 3. 4. 5. 12. 13. §. 10. & l. 21.*
Solet creditor debitori ſuo apocham dare ſort
vel uſurarum nomine, quæ tamen non aliàs li
berat debitorem, quam ſi pecunia ſit ſolut
l. 19. §. 1. D. h. t. niſi dies triginta poſt hujus
modi ſecuritatis expoſitionem ſint tranſact
l. 14. §. 2. C. de Non num. pecun. Acceptilation
omnimodo liberatio contingit, licet pecun
non ſit ſoluta. *d. §. 1.* & celebratur vel donatio
nis gratia. *l. 2. C. h. t.* vel etiam ex cauſa. *l.*
D. de Præſcript. verb. Præterea ipſa acceptilatio
etiam per ſe abſque ſtipulatione Aquiliana con
ſiderata, eſt actus legitimus. *l. 77. D. de R.*
quare 1°. per procuratorem acceptò non libera
mur. *l. 123. D. eod.* niſi is novandi cauſa noſtram
obligationem ſuſcipiat, ſeque debitorem con
ſtituat, ac deinde acceptum roget; neque etiam
quod nobis debetur abſque novatione acce
ptum facere poteſt. *h. §. 10.* Et circa hanc nova
tionem exigitur mandatum generale vel ſpe
ciale

ale, quò ref. *h. l.* 3. Add. *l.* 4. *C. de Novat.* °. Acceptilatio in diem vel ſub conditione facta ullius momenti eſt. *h. l.* 4. & 5. quod eſt in-elligendum de conditione expreſſa, non tacita; ctus enim legitimi tacitè recipiunt, quæ apertè omprehenſa vitium adferunt. *d. l.* 77. *D. de R. I.* uomodo ſi quis animo dotem dandi acceptum rat, conditio tacitè ineſſe cenſetur obligatio-i, ſi nuptiæ fuerint ſecutæ. *l.* 43. *D. de I. D.* item , quod in diem vel ſub conditione debetur, ac-eptilatione tollatur, de præſenti quidem hæc cceptilatio exitum non ſortietur, ſed operabi-ır, ſi conditio ſtipulationis extiterit vel dies ve-erit. *h. l.* 12. & 21. exemplo ſolutionis. *l.* 16.). *de Solut.*

XIII. *Ad l.* 8. 19. *& ult.*] Acceptilatione olæ tolluntur verborum obligationes. §. 1. *Inſt. Quib. mod. toll. oblig. l.* 35. *D. de R. I.* ſi acceptò atum fuerit ei, qui ſolo conſenſu obligatus eſt, bligatio tollitur ipſo jure, non vi acceptilatio-is, ſed conſenſus contrarii. *h. l. ult.* ſi acceptò eratur ei, qui non verbis, ſed re obligatus eſt, on liberatur quidem acceptilatione, ſed exce-tione doli mali vel pacti conventi ſe tuetur. *h. l.* 9. Atque ita acceptilatio inutilis habet vim acti. *h. l.* 8. contra eſt in ſtipulatione inutili, nde obligatio naturalis non oritur. *l.* 1. §. 2. *D. e V. O.* Ratio differentiæ eſt, quod ſtipulatio ariat obligationem, acceptilatio liberationem, ropenſiores autem ſumus ad liberandum quam

ad obligandum. *l.* 47. *D. de O & A.* Cæterun hodie inventus eſt modus, quo etiam obligatio- nes aliæ juris gentium tolluntur acceptilatione quando ante miniſterio Aquilianæ ſtipulationi in verborum obligationem ſunt transfuſæ, qu viâ etiam tollitur petitio hereditatis, & ſpecia lis in rem actio. *§. 2. Inſt. Quib. mod. toll. oblig* *l.* 15. *C. de Tranſact.* non hîc petitor ſtipulatu rem ſuam, ſed quanti ea res erit, tantam pecu niam ſibi dari, ſeu rei æſtimationem, cujus obl gatione per acceptilationem ſublatâ in effect petitio de re ipſa ſublata intelligitur. vid. *l.* 6: *D. de R. V. junct. l.* 28. *D. de Novat.*

DE STIPULAT. PRÆT.

XIV. *Ad l. 2. §. ult. l. 4. 5. 7. & 9.*] D ſtinguuntur multifariam ſtipulationes Prætori à conventionalibus; In ſtipulationibus Præto riis ubi ambiguus ſermo acciderit, interpretat eſt prætoriæ juriſdictionis. *h. l. 2. §. ult. & l.* In Conventionalibus verba ambigua contra ſt pulatorem interpretamur. *l.* 26. *D. de Reb. du.* *l.* 39. *D. de Pact.* Prætoriæ ſæpius interponu tur, & ſatisdatio, fidejuſſore fortè facultatib lapſo, jure iterari petitur. *h. l.* 4. exempla o currunt in *l.* 8. *§. 3. & l.* 10. *§.* 1. *D. Qui ſatis* *cog. l.* 4. *D. Vt in poſſeſſ. leg. l.* 20. *§.* 14. *D.* *Oper. nov. nunt.* In conventionalibus nullum v deo remedium, quo debitor, ſi fidejuſſor re familiarem inopinato fortunæ impetu amiſeri

d alium ſubſtituendum conſtringi poſſit, *arg.* .4. *D. de Hered. vel act. vend. l.* 96. §. 2. *D. de* *olut.* quemadmodum nec creditor pro dato idejuſſore alium fidejuſſorem aut pignus admitere cogitur. *l.* 9. §. 3. *D. de Pignor. act. l.* 45. . 2. *D. Mandat. l.* 5. §. 2. *D. Quib. mod. pign.* *olv.* In prætoriis per procuratorem actio ipſo ure acquiritur domino, *h. l.* 5. in conventionaibus regulariter non niſi per ceſſionem. *l.* 49. . *fin. D. de A. P.* Prætoriæ cautiones plerumque deſiderant perſonas intervenientium. *h. l.* conventionales ſunt contentæ pignoribus. *l.* 59. §. *fin. D. Mandat.* Denique non ita ſtipulationes conventionales ut prætoriæ pro parte committuntur. *l.* 18. *D. Rem rat. hab. l.* 9. §. 1. *D. Si qu. caut. in judic. ſiſt. cauſ. l.* 4. §. 1. *& l.* 5. §. *ult.* *D. de V. O.* In hoc conveniunt, quod, uti in ſtipulationibus conventionalibus, ac in cæteris quoque contractibus duo rei conſtituuntur, ſi & ſtipulationum prætoriarum duo rei fieri poſſint, *l.* 14. *D. de Duob. re.*

XV. *Ad l.* 2. §. 2.] Stipulatio judicatum ſolvi tres habet clauſulas, de re judicata, de re defendenda, & de dolo malo. *l.* 6. *D. Iudic. ſolv.* h. e. qui præſtat ſatisdationem judicatum ſolvi, promittit, ſe, quod judicatum erit, ſoluturum, rem defenſum iri, dolumque malum in ea cauſa abeſſe & abſuturum eſſe. Stipulatio judicatum ſolvi incertam continet quantitatem *h.* §. 2. quia nondum conſtat, in quantum reus ſit condemnandus,

nandus, eventus judicii eſt incertus, ſed eadem ſtipulatio expeditam habet quantitatem. *l. 9. I*... *Iudic. ſolv.* quando ſententia eſt lata, quo tempore committitur in tantum in quantum judex pronuntiaverit. *d. l. 9. jung. l. 3. in fin. C. de In util. ſtip.*

JUDICAT. SOLV.

XVI. *Ad l. 1.*] Olim legitimum judicati ſolvendi tempus debitori principali datum eju... fidejuſſori non concedebatur: Hodie benefi... cium hoc eſt reale, atque induciæ quadrimeſtre... etiam extenduntur ad fidejuſſores, quibus tranſ... actis res in condemnatione poſitæ à fidejuſſori... bus ſtatim exiguntur, *l. ult. §. 1. C. de Vſur. r... judic.* An igitur reo principali condemnato ſen... tentia ſine novo proceſſu contra fidejuſſorem executioni mandari poteſt? Aſſerunt quidam ſimpliciter, quando fidejuſſor ad cauſam citatu... fuit, quam ſententiam alii reſtringunt ad fide... juſſorem, qui judicatum ſolvi cavit: Ego, n... contra regulas juris ab executione inchoetur, & ne contra formam judiciorum, ſine litis conte... ſtatione, & ſententia, quiſpiam executioni ſub... jiciatur, fidejuſſorem ſeparatim condemnandum eſſe judico, antequam executioni locus detur... quod vel evincit *h. l. 1.* ubi in ſtipulatione judi... catum ſolvi poſt rem judicatam ſtatim dies ce... dit, h. e. incipit pecunia deberi, dies nondum ve...
nit

it. *l.* 213. *D. de V. S.* Atque hanc sententiam
mplexus est Senatus Sabaudiæ.

REM RAT. HAB.

XVII. *Ad l.* 3. *§.* 1.] Præscriptio dilatoria
ite litem contestatam est opponenda procura-
ri, an ad agendum negotium mandatum à do-
mino habeat. *l.* 13. *C. de Procurat.* si falsus pro-
crator inveniatur, nec dici controversiæ solent,
c potest esse judicium. *l.* 24. *C. eod.* adeoque
c dominus, quæ gessit falsus procurator & ob-
nuit, in sui commodum & favorem rata habere
ptest, quamvis opinio contraria sit communis
in Camera Imperiali recepta. Si tamen ex-
ptio procuratoria in lite contestanda sit omis-
, & postea apparuerit, eum qui negotium ge-
, falsum procuratorem esse, rectè judex exi-
nte adversario satisdationem, de rato ab eo
stulat, atque ita judicium per obliquum con-
matur, ut dominus hoc procuratore victo à
ntentia judicis provocare queat. *h.* §. 1. Hoc
nsu hæc cautio de rato est judicialis in *§. ult.*
st. de Divis. stipul.

XVIII. *Ad l.* 15.] Omnium actionum in-
ituendarum initium ab ea parte edicti profici-
tur, quæ est de in jus vocando. §. *ult. Inst. de*
en. tem. litig. sed si judicii vocabulum propriè
matur pro progressu judicii à lite contestata
que ad sententiam (qui instantia dici solet) ut
ntum ea complectatur, quæ apud judicem pe-

daneum expediebantur, opponitur in jus voca-
tioni. *h. l.* atque eo reſpectu lis conteſtata tunc
videtur quando judex per narrationem actoris &
contradictionem rei cauſam audire cœpit. *l. un.*
C. de Lit. Conteſtat. l. 14. *§.* 1. *C. de Iudic.* Sed ſ
judicii vocabulum paulò laxius accipiatur pro
univerſa illa tractatione ab in jus vocatione uſ
que ad executionem, quæ proceſſus judiciari
eſt pars poſtrema, non abſurdè citatio vel in ju
vocatio (quæ hodie promiſcuè uſurpantur
principium & pars judicii appellatur.

DE PRIVAT. DELICT.

XIX. *Ad l. ult.*] Ex quovis delicto privat
agitur civiliter & criminaliter, ut & hoc caſu i
crimen inſcribi oporteat. *h. l. l. ult. D. de Fur.*
l. ult. D. de Injur. Sed quia in utroque judici
idem factum & delictum vindicatur ac deducitur
per actionem furti pœnalem in duplum aut qua
druplum, & per actionem civilem injuriarum
conſumitur actio criminalis extraordinari
l. 56. §. 1. *D. de Furt. l.* 7. §. 1. *D. de Injur.* adc
arg. l. 17. §. 4. *D. eod.* atque eadem ratione pe
judicium de vi bonorum raptorum fit præjud
cium accuſationi publicæ ex l. Julia de vi priva
ta, ſi quis raptorem accuſaverit extra ordinem
l. 2. §. 1. *D. de Vi bon. rapt.* Quoties concurr
cum criminali judicium civile non pœnale, ſe
rei perſecutorium, quod rem familiarem con
cernit, utrumque locum habet. *l. un. C. Quand*
act

ict. civ. crim. vid supr. *Exerc.* 10. *ass.* 7. Quod autem dixi, ex delicto quolibet etiam agi criminaliter, atque furem, v.g. extra ordinem coërceri posse, hoc ita intelligi volo, dum ne fur simplex, qui vim non adhibuit, pœna capitis puniatur, neque membrum ei amputetur. *Nov.* 134. *. fin.*

DE FURTIS.

XX. *Ad l.* 1. §. 1. *& ult. l.* 6. 27. §. *ult. l.* 52. §. 19. 21. & 24.] Sola cogitatio furti faciendi non facit furem. *h. l.* 1. §. 1. neque verbo aut scriptura, sed contrectatione furtum fit. *h. l.* 1. §. *ult. & l.* 52. §. 19. contrectando sæpè, h.e. frequenter. *h. l.* 6. quæ etiam contrectatio adfuit, si quis interceperit instrumenta. *h. l.* 27. §. *ult.* non tamen semper est necesse, ut, qui furti convenitur, contrectaverit, sufficit, si opem & consilium dederit. *h.* §. 21. & 24. Vid. supr. *Exerc.* 13. *ass.* 18.

XXI. *Ad l.* 46. §. *pen.*] Qui invito domino se rem contrectare putat, cum dominus vellet, furtum quidem facit, si affectus contrectantis inspiciatur. *h.* §. verum actio furti non nascitur, quia volenti & consentienti hactenus furtum non fit. §. 8. *Inst. de Oblig. quæ ex del.*

XXII. *Ad l.* 50. *in pr. l.* 74. *in pr. & l.* 80. §. 1.] Quando fit furtum possessionis, actione furti id quod interest persequimur. *h. l.* 74. An id quod interest in actione furti verum rei pretium

tium

tium excedere poteſt? Neg. ſi eâ dominus ut-
tur, cujus amplius nihil intereſt, quam quia do-
minium habuit, quo caſu idem eſt id quod inte-
eſt & verum rei pretium, atque ita duplatur v
quadruplatur. *h. §.* 1. quomodo eſt accipien
h. l. 50. ut id quod intereſt fine pretii contine-
tur agente domino, cujus nihil amplius intereſ
At ſi non dominus furti actione experiatur,
quod intereſt verum pretium excedere poteſt.

XXIII. *Ad l.* 52. *§. ult. & d. l.* 80. §. 3
Cum raptor omnimodo furtum facit, fur man-
feſtus exiſtimandus eſt. *h. §.* 3. quod intellig
tur, ſi in maleficio deprehendatur, ſed ſi nem
eum deprehenderit tollentem, tenetur furti ne
manifeſti *h.* §. *ult.* cum quibus actionibus con
currit actio de vi bonorum raptorum in quadru
plum; de quo concurſu dixi *Exercit. præced. aſſ.* 1
Singulari ratione actio de vi bonorum raptoru
eſt in duplum, cui ipſa rei perſecutio ineſt, quan
do Chriſtiani Judæorum vel Paganorum bon
rapuerunt. *l.* 6. *C. de Pagan.*

XXIV. *Ad l.* 81.] Ob pecuniam civita
ſubtractam agitur actione furti, non crimine pe
culatus. *h. l.* quo crimine tenetur, qui aufert pe
cuniam publicam. *l.* 1. *D. Ad l. Iul. pecul.* h.
populi Romani, bona civitatis abuſivè public
dicta ſunt. *l.* 15. *D. de V. S.* Si civitates privato
rum loco habentur. *l.* 16. *D. eod.* ſed ex conſti
tutione Impp. Trajani & Hadriani, qui mag
utilitatem quam vocabuli proprietatem conſi
dera

erarunt, accuſatio peculatus ad pecunias civitatum porrecta eſt. *l.* 4. §. *ult. D. Ad l. Iul. pecul.* imò non ſolum pecunia publica, ſed etiam privata crimen peculatus facit, ut ſi quis, quod fiſco debetur, ſimulans ſe fiſci creditorem, acceperit, quamvis privatam pecuniam abſtulerit. *l.* 9. §. 3. *D. eod.* Verum crimen peculatus non committitur, ſi exigam pecuniam ab eo, qui mihi & fiſco debet. *l.* 12. *D. d. t.*

De Injuriis.

XXV. *Ad l.* 3. §. *fin. & l.* 4.] Qui Titium interficere volens, Mævium fortè adſtantem vel prætereuntem, vel intercedentem occidit, nihilominus pœna capitali tenetur, non eſt neceſſe adeſſe animum occidendi Mævium, ſed ſufficit adeſſe animum & voluntatem occidendi in genere. *l.* 1. §. 3. *D. Ad l. Cornel. de ſicar.* aliud eſt, ubi, qui errat, voluit operam dare rei licitæ, quomodo qui voluit percutere ſervum proprium (quod licet domino, *tit. C. de Emendat. ſerv.*) adſtantem percuſſit, actione injuriarum non tenetur. *hh. ll.* quia ceſſat animus injuriandi, cæteroquin in homine libero ſecus eſſe probat *l.* 18. §. 3. *D. de Injur.* Interdum tamen à pœna capitali excuſandus eſt, qui errans in perſona hominem occidit, ut qui defenſionis ſuæ cauſa cum aggreſſorem petere vellet, aliquem adſtantem vel ſe interponere volentem occidat, licet non excuſetur ab actione l. Aquiliæ, *l.* 45. §. 4.

D. Ad

D. *Ad l. Aquil.* in quam culpa leviſſima venit. *l.* 44. *D. eod.*

XXVI. *Ad l.* 17. §. 6.] Injuria aboletur tempore. *h.* §. h. e. lapſu anni. *l.* 5. *C. de Injur* etiam quæ ſcripto eſt illata, ſed hæc nihilominus vindicari poteſt ex *l. un. C. de Famoſ. lib.* An & actioni injuriarum, quæ ex L. Cornelia deſcendit, anno præſcribitur? Ajo, licet aliàs actiones civiles in perpetuum extendantur, ni breviori ſpatio concludantur. *pr. Inſt. de Perpe & temp. act.* Camera Imperialis cenſuit, actio nem hanc ex l. Cornelia deſcendentem eſſe pe petuam; idem judicavit Senatus Hollandiæ & Friſiæ: Annus iſte non eſt utilis currens ab e die, quo quis cognovit, injuriam ſibi illatam eſſ ſed continuus, ut computari debeat ex die obj cti criminis. *arg. d. l.* 5. *C. de Injur.* etiamſi ctiones, quæ ex delictis in *titt.* præcedentib proponuntur, anno utili terminentur. *l.* 1. *in p D. Si is qui teſtam. lib. eſſ. juſſ. l.* 2. §. 13. *D. de bon. rapt. l.* 2. *C. eod. l.* 1. *in pr. D. de Incend. rui naufr.* atque aliquoties, cum prætor de anno l quitur, annus utilis indicetur, ut in *l.* 1. *&* 6. *de Calumniat. l.* 1. *in pr. &* §. 39. *D. de Vi & arm. cum ſimm.* Licet autem actio injuriaru anni lapſu ſit extincta, non tamen perſecut damni & ejus quod intereſt extinguitur, cu actio legis Aquiliæ, qua hoc caſu damnum pe- ſequimur, perpetuò detur.

XXVII. *Ad l.* 18.] Qui non convitii co- ſil

lio aliquid injuriosum dixisse se probavit, fides
eri à calumnia eum defendet. *d. l.* 5. *C. de Injur.*
bi per fidem veri non intelligitur veritas obje-
ti criminis, verum probabit reus, se non con-
itii consilio, seu convitiandi animo, sed per jo-
um & prout solebat fieri in communi conversa-
one, aliquid dixisse. *l.* 3. *§.* 3. *D. h. t.* Quid si
gitur nocentem quis infamaverit? non est
quum bonum, ait indistinctè Paulus in *h. l.* ob
am rem condemnari, cùm peccata nocentium
ota esse & oporteat & debeat. Senatus Frisiæ
eritatem convicii excusavit à palinodia, non
tiam à mulcta pecuniaria. Add. Constit. crimin.
Carol. V. *art.* 110. *in fin.*

DE EXTRAORD. CRIMIN.

XXVIII. *Ad l.* 1. *§. ult.*] Pœna stuprato-
um est, si honesti sint publicatio partis dimi-
iæ bonorum; sin humiles, corporis coërcitio
um relegatione. §. 4. *Inst. de Public. judic.* sed
nterdum ex circumstantiis hoc crimen adgra-
atur, ut & reo pœna capitalis infligi possit, si
xtra ordinem reus accusetur, veluti, ubi est im-
robior dolus, ut si quis mulieres valde honestas
& pudicas fœdissimis persuasionum illecebris,
onis, muneribus interpellaverit, corruperit ac
leceperit. *h. §. ult.* si qui nondum viripotentes
irgines corruperint, humiliores in metallum
lamnantur, honestiores in insulam relegantur
ut in exilium mittuntur. *l.* 38. *§.* 3. *D. de Pœn.*

Servus,

Servus, qui dominam corrupit, flammis imp-
nitur, & corruptæ caput amputatur. *l. un. C.*
Mulier. quæ se propr. serv. junx. Jure divino st-
prator virginem corruptam, si non dissentiat p-
ter, dotare & ducere jubetur. *Exod. 22. vers. 1.*
17. Deut. 22. v. 28. & 29. Jus Pontificium r-
solvit eam copulationem in alternativam, t
stuprum passa sit aut ducenda aut dotanda. *C.*
X. de Adulter. Cui consentiunt mores; speci-
liter ita sonat lex Ordinationis Frisiæ, *Die ee*
Maechdeken desloreert, ende schendet, is gehoue
't selve Maechdeken te doteeren nae haer qualitey,
soo verre een soodanigh Man de selve Vrouws-perso
niet trouwet.

XXIX. *Ad l. 4.*] Si partus nondum form-
tus, fœtus informis, abigatur, est crimen ext-
ordinarium & vindicatur temporali exilio. *h*
quod si poculo abortionis homo jam format
perierit, habet locum lex Cornelia de sicari
atque in exilium mittitur. *l. 8. D. Ad l. Cornel.*
sicar. quæ fuit olim pœna legis Corneliæ de
cariis. *l. 3. §. pen. D. eod.* hodie surrogata
pœna gladii. *§. 5. Inst. de Publ. judic.* & summ
supplicio afficiuntur isti abactores. *l. 38. §.*
D. de Pœn. ubi vocabulum *homo* vel ad poculu
amatorium referendum est, vel ad fœtum, q
jam homo erat cum abigeretur. add. *Exod.*
v. 22. & seq. c. 32. q. 2. can. 9. sed vid. *c. si*
Unde etiam, ne concepto fœtui injuria infer-
tur, atque spes animantis perimeretur, caut-

uit Lege Regia, ne mulier, quæ prægnans mortua eſt, humetur, antequam partus excindatur, utque is qui contra fecerit, ſpem animantis cum gravida peremiſſe videatur. *l. 2. D. de Mort. infer.* eademque lege, ut quidam ſuſpicantur, prægnantis mulieris conſumendæ damnatæ pœna differtur, quoad pariat; imò nec quæſtio de ea habetur, quamdiu prægnans eſt, *l. 3. D. de Pœn. l. 18. D. de Stat. hom.*

XXX. *Ad l. 9.*] In criminibus extraordinariis, ſi id deſiderat atrocitas delicti, judex pœnam uſque ad mortem naturalem extendere poteſt. *h. l.* unde vocantur crimina non legitima, quod nec regulam, nec formulam, nec pœnam determinatam habeant, vocantur ideo crimina ἄγραφα, inſcripta, ſeu lege non comprehenſa: interdum tamen reſtringit lex poteſtatem judicis, ne excedat certam pœnam, quomodo judex in puniendis furibus balneariis modum temporarii operis egredi non debet. *l. 1. D. de Fur. baln.* neque etiam in coërcendis effractoribus in plebejo operis publici pœnam, vel relegationis in honeſtiore excedet. *l. 1. §. fin. in fin. D. de Effractor.*

De Popular. action.

XXXI. Popularis actio dicitur, quæ ſuum jus populi tuetur. *l. 1. h. t.* qualis eſt actio, Albi corrupti, Sepulchri violati, Apertarum tabularum ante quæſtionem familiæ, de dejectis & effu-

effusis, de termino moto: Dicitur actio popu
laris publica, *l.* 30. §. 3. *D. de Iurejur.* δημοτι
κὴ, καθολικὴ, quà cuivis de populo conceditur
sed non descendit ex legibus publicorum judi
ciorum. Si plures agant popularibus actioni
bus, præfertur qui magis idoneus est. *l.* 2. *h.*
& maximè is cujus interest. *l.* 3. §. 1. *eod.* Ad
mittitur hîc defensor, & procurator pro rec
non pro actore *h. l.* quando causa non concern
damnum actoris privatum, veluti in *l.* 5. §. 5. e
ult. D. de His qui effud. vel dejec. secus est, si qu
privatum damnum persequatur. *l.* 42. *D. de Pro
curat.* Moribus item hodiernis nemo persequ
tur privatus populares actiones, quod ad publ
cum interesse, ut loquuntur, pro damno privat
per se & per procuratorem agere licet.

EXERCITATIO XXVII.

RESPONDENTE

RUDOLPHO à SONSBEECK,

DE ACCUSATION.

I. Ad *l.* 7. §. 2.] Cavet accusator, se pe
severaturum in crimine usque ad sen
tentiam. *h.* §. 2. & si moretur, judex tempu
præfiget, intra quod si agere supersederit, renun
tiasse liti intelligitur. *l.* 7. *C. de His qui accus. n
poss.* Sed partes amicabili compositione de cr
min

mine capitali transigere non prohibentur. *l.* 18. *C. de Transact. Vid. supr. Exerc.* 3. *ass.* 6.

II. *Ad l.* 12. *§. ult.*] Pœna capitalis interdum significat pœnam extremi supplicii & mortis naturalis, ut in *d. l.* 18. *C. de Transact.* τὴν δι' αἵματος ἐνόησε κεφαλικὴν, & deportationi opponitur. *l.* 22. *C. Ad l. Cornel. de Fals. l. ult. C. Si reus vel accusat. mort. l. pen. C. de Bon. proscript.* interdum denotat non tantum ultimum supplicium, sed etiam damnationem in metallum, & deportationem. *l.* 12. *D. de Public. jud.* §. 2. *Inst. eod. l.* 28. *in pr. D. de Pœn. l.* 13. *D. de Bon. poss.* quandoque latius sumitur, ut & pœnas minores designet, veluti relegationem. *h.* §. *ult. l.* 4. *D. Si quis caution. in jud. sist. l.* 103. *D. de V. S.* præcipuè quando ponimus, factam esse relegationem in insulam. *l.* 7. *D. de Interd. & releg.* & in perpetuum. *d. l.* 7. §. 3. & insuper ademptis bonis, vel saltem parte eorum, *ead. l.* 7. §. 4. *& l.* 14. §. 1. *D. eod.*

AD L. JUL. MAJEST.

III. *Ad l.* 1. *§.* 1. *& l.* 2.] Tenetur inter alios capite primo legis Juliæ Majestatis, qui sciens falsum conscripsit vel recitavit in tabulis publicis. *h. l.* quod tamen ita intelligendum est, quando tale falsum in maximum Reipublicæ detrimentum vergit, veluti si quis falsò scripserit in tabula publica, populum Romanum alicui Regi donasse Regnum, Provinciam, vel simile quid;

Cæteroquin pœna legis Corneliæ de falsis tenetur ille, qui in rationibus, tabulis, literis publicis sine consignatione falsum fecit. *l.* 1. §. 4. *&* *l.* 16. §. *ult.* D. *Ad l. Cornel. de fals.* quod autem dicitur *h.* §. 1. crimen Majestatis illud esse, quod adversus populum Romanum committitur, hoc vel referendum est ad vestigium antiquæ libertatis, aut populus sumendus est pro capite populi, quem Princeps repræsentat.

IV. *Ad l.* 7. §. *ult.*] Crimen læsæ Majestatis non solum facto, sed & verbis impiis maxime exacerbatur. *Paul.* 5. *Sentent. tit.* 29. hodie illud crimen ex maledicto non contrahitur. *l. un* C. *Si quis Imper. maled.* atque ideò in *h.* §. *ult* *Tribon.* verba illa, *verbis impiis*, omisisse probabile est. Sed maximè crimen hoc exacerbatur in milites, si Cæsaris statuas vel imagines violassent. *d.* §. *ult.* quia sic defectionem cogitabant. Milites autem seditiosi ob vociferationem vel levem querelam de gradu militiæ dejiciuntur. *l.* 3. §. 20. D. *de Re milit.*

AD L. JUL. DE ADULT.

V. *Ad l.* 6. §. 1. *l.* 11. §. 7. *& l.* 13. §. 3. *&* 5. Licet periniquum videatur esse, ut pudicitiam vir ab uxore exigat, quam ipse non exhibeat *h.* §. 5. non tamen utriusque pudicitiæ est eadem ratio, major pudicitia desideratur ab uxore propter sexus verecundiam, fœdam seminum confusionem, & partuum adulterinorum suppositio-

nem

em. Quare mulier ſive rem habuerit cum alieno marito ſive cum ſoluto adulterium committit, maritus non niſi cum nupta. *h. l.6.§.1. l.101. pr. D. de V. S.* Jure divino ac Canonico etiam hoc caſu adulterium committitur. *Geneſ. 1. v. 27. Gen. 2. v. 24. Matthæi 19. v. 5. 1. ad Corinth. 7. v. 15. & 16. cauſ. 32. q. 4. c. 3.* An & idem crimen vindicatur in ſponſa? Aff. neque matrimonium, neque ſpem matrimonii violare permittitur. *h. §. 3.* niſi fuerit renuntiatum ſponſalibus ſecundum *l. 1. C. de Sponſal.* licet à patre, quò pertinet *h. l. 11. §. 7.* pater manente in poteſtate filia ſponſo nuntium remittere poteſt, ac ſponſalia diſſolvere. *l. 10. D. de Sponſal.* Lege etiam Dei ſponſæ violator pœna capitali afficitur *Deuteron. 22. v. 24.* Add. *Hoſeæ 4. v. 13. filiæ veſtræ fornicabuntur, & ſponſæ veſtræ adulteræ erunt.* unde *Hieronym. cauſ. 27. q. 2. can. 37. quod in ſponſabus dicit fornicationem futuram, in conjugibus adulteria; quæ ſponſali conventione initiantur, & commiſsione corporum perficiuntur.*

VI. *Ad l. 11. in pr. & l. 29. §. 1.*] Lex Julia de adulteriis vetat adulterii damnatam duci uxorem. *h. §. 1.* non admittit eandem ad teſtimonii dictionem. *l. 18. D. de Teſtib.* aufertur, quod ita relictum eſt ab adultero, eidem, ut indignæ, & lucrum hereditatis ad fiſcum pertinet. *l. 13. D. de His quæ ut indign.* Non vindicavit lex Julia adulterium gladio, ſed pœna relegationis. *arg. h. l. 11. & d. §. 1. junct. l. 7. §. ult. D. Ad l. Iul.*

majest. l. 5. *D. de Quæstion.* Hodie ſacrilego alienarum nuptiarum lex gladio punit. *l.* 30. *§.* 1 C. *Ad l. Iul. de adult.* quo *Tribonian.* ad ſui tem poris rationem legem Juliam accommodaſſe i §. 4. *Inſt. de Public. jud.* veriſimile eſt: eoder pertinent verba *excepto adulterio* in *l.* 18. C. *a Tranſact. & pœnam capitalem in l.* 9. C. *Ad l. Iu de adult.* Jure noviſſimo adulteræ remiſſa e pœna gladii, & verberata in monaſterium de truditur, quam intra biennium maritus, ſi velit recipere poteſt, tranſacto biennio adultera ton ſa monaſtico habitu ſuſcepto in perpetuum mo naſterio mancipatur. *Nov.* 134. *c.* 10. *Auth.* ſe hodie moribus hodiernis adulterii crimen pecu niariis mulctis plerumque punitur, quandoqu expoſitione in theatro ad ignominiam, tradu ctione infami per plateam, proceſſione in linte induſio, & delata ad templum candela, adulter veſte ſuper genua præciſa ad ſubſannationem aut ſimili arbitraria. vid *ll. Rurem. p.* 5. *tit.* 2 §. 3. *art.* 5. *& ſeqq. Coſt. van Vytr. tit.* 33. *LL Transiſulan. p.* 2. *tit.* 19. *art.* 10. *Ordinat. Friſic lib.* 2. *tit.* 11. *art.* 1.

VII. *Ad l.* 13. *in pr.* §. 1. 2. 4. & 8.] Lex Julia de adulteriis ad omnia matrimonia pertinet, neque intereſt, utrum uxor fuerit juſta an injuſta. *h. §.* 1. h. e. quæ jure uxor eſſe non poteſt, veluti ſi minor annis 12. ſi ea, cum qua inceſtus committitur, vel quæ abſque parentum conſenſu nupſit. *h. §.* 4. & 8. ſub hoc tamen diſ-

crimine

rimine, ut uxor justa jure mariti accusetur, injusta duntaxat extranei. *h. pr.* §. 4. & 8. Similiter in ea uxore potest maritus vindicare adulterium, quæ vulgaris fuerit. *h.* §. 2. Hinc quando mulier, marito non deserto, clam pudicitiam prostituit, atque ita cautè egit, ut pro honesta persona haberetur, ibi nulla ratio apparet, quæ adulterum excuset, sed si uxor marito deserto passim & sine delectu more meretricum vulgo se præbuit, adulterii crimen in ea cessat, quò referri solet *l.* 22. *C. Ad l. Iul. de adult.*

VIII. *Ad l.* 14. §. *ult.*] Regulariter crimina quæcunque viginti annorum præscriptione excluduntur. *l.* 12. *C. Ad l. Cornel. de fals.* excipitur, inter alia, crimen adulterii, quod, si sit accusandus adulter, perimitur quinquennio ex die criminis commissi computando, adulteræ autem sex menses utiles à die divortii computantur, modò tamen dies isti ita dinumerentur, ne egrediantur prædictum quinquennium continuum. *l.* 29. §. 5. & *seqq. l.* 31. *D.* & *l.* 28. *C. h. t.* Cæterum ex sex mensibus utilibus marito ac patri prærogativa conceditur, primos duos menses seu sexaginta dies utiles habent ad accusandum jure mariti vel patris, & quatuor menses qui supersunt, currunt extraneis ad accusandum, marito quoque & patri, sed jure extranei. *h. l.* 14. §. *pen. l.* 30. §. 1. *h. t. l.* 6. *C. eod.* Maritus autem non timet pœnam calumniæ (de qua agit *l. ult. C. de Accusat.*) neque inscriptionis vinculo contine-

tur. *l.* 30. *verſ. imprimis.* C. *eod.* Si ex ſuſpicio-nibus juſto dolore impulſus accuſaverit, ſed ſi conſtet de evidentiori calumnia, non evitabit pœnam calumniæ, *h. §. ult.* quemadmodum tutores, curatores non facile ob calumniam notantur, niſi evidens eorum calumnia adjudicanti appareat. *l.* 2. *C. de His qui accuſar. non poſſ. l.* 2 *C. de His quib. ut indign.* In extranei autem perſona facilius præſumitur evidentia calumniæ quam requirit *l.* 1. §. 3. *D. Ad SC. Turpill.*

IX. *Ad l.* 26. *in pr. & 39. §.* 1.] Conſtante matrimonio ab eo, qui extra maritum ad accuſationem admittitur, accuſari mulier adulterii non poteſt, niſi prius lenocinii maritum accuſaverit. *h. l.* 26. ſed contra adulterum idem crimen extraneus inferre poteſt, tametſi lenocinii prius maritus non poſtuletur. *h.* §. 1. A marito autem retenta in matrimono uxor adulterii accuſari nequit. *l.* 11. *C. Ad l. Iul. de adult. l.* 11. §. 10. *D. eod.* Jure noviſſimo maritus uxorem recte conſtante matrimonio accuſat, ſed eam non repudiat, niſi accuſatio vera eſſe oſtendatur; ſi illatam adulterii accuſationem non probaverit, calumniantem ad vindictam poſcit ſupplicii ſimilitudo. *Nov.* 117. *c.* 8. *Auth. ſed novo jure C. Ad l. Iul. de adult.*

AD L. CORNEL. DE SICAR.

X. *Ad l.* 3. §. *pen.*] Ex ipſa lege Cornelia (quæ fuit lata à Cornelio Sylla Dictatore, *l.* 2.

§. 32.

32. *D. de O. I.*) plectuntur homicidæ pœna portationis & amissionis omnium bonorum. *§. pen.* successit postea pœna gladii. *l. un. circ. inc. C. de Rapt. virgin.* homicida, quod fecit, pectet, inquiunt Impp. in *l. 3. C. de Episcop. dient.* quò respicit §. 5. *Inst. de Public. judic.* c tantum lex homicidas ultore ferro persequi-r, sed & qui hominis occidendi causa cum telo nbulant. *d.* §. 5. *l. 7. C. h. t.* In maleficiis vo-ntas spectatur non exitus, sed quando voluntas l actum externum devenit. *l. 14. h. t.* Add. *euter. 13. v. 5. & 6. cap. 19. v. 16. cum seqq.* Ea-m est pœna veneficorum qui venenum præ-ierunt, etiamsi homo non fuerit mortuus. *l.* 28. *9. D. de Pœn.*

AD L. POMPEI. DE PARRICID.

XI. *Ad l. 1. 2. 6. & 7.*] In lege Pompeja de rricidis etiam punitur conatus, veluti quando uis emit venenum, ut patri daret, quamvis dare on potuerit. *h. l. 1.* imò & conscii pœna parrici-i adficiuntur. *h. l. 6.* quando conscii simul sunt xiliatores, & consilii scelerati participes, veluti quis ad scelus committendum, pecuniam sub-inistraverit. *h. l. 7.* non autem hoc extenden-im est ad eos qui sciunt tantum & non revelant. *l. 2.* ubi cognoverat tantum, nec patri indica-erat, relegatus est; Sed in servo est singulare, , si conscius insidiarum eas domino non indi-verit, teneatur *l. 1. §. 18. D. de SC. Silan.*

AD L. CORNEL. DE FALS.

XII. *Ad l. 21.*] Qui duobus in ſolidum ea dem rem diverſis contractibus vendidit, etia perfecto contractu alteri rem tradendo eunde dominum facit. *l.* 15. *C. de R. V.* ſed emptori id quod intereſt tenetur. *l.* 4. *C. de A. E.* In ob ruptam fidem in crimen falſi incurrit, qua do vendendo poſteriori rem ſuam eſſe dixit, mentitus eſt, cum eam priori jam vendidiſſe atque tradidiſſet. *h. l.* qui autem diſſimulav rem eſſe alteri diſtractam, crimine ſtellionat tenetur, *arg. l.* 16. §. 1. *D. de Pignor. act. l.* §. 1. ibi, *diſſimulata obligatione. D. Stellion.*

AD SC. TURPILL.

XIII. *Ad l.* 4. *in pr. & l.* 15. §. 2.] Mulie quæ ſuam vel ſuorum injuriam perſequitur, n tenetur ſubſcribere in crimen. *l.* 12. *C. de* *qui accuſ. poſſ.* neque calumniæ cauſa, ſi non ol tineat, cum ea agi poteſt. *l.* 2. *C. de Calumni* nec igitur SCto Turpilliano tenetur. *h. l.* 4. qu de quorum calumnia agi non permittitur, ſi d ſtiterint, non incidunt in pœnam ejus SC *h.* §. 2. excipitur, ſi mulier turpiter paciſcen contra vetitum deſiſtat. *l. pen. C. Ad SC. Tu pill.*

DE QUÆSTION.

XIV. *Ad l.* 1. §. 26. *& l.* 16. §. 1.] In cr min

nibus eruendis Quæſtio adhiberi ſolet, verba ſunt Ulp. in *l.* 1. *h. t.* quando adſunt indicia & argumenta veriſimilia, ac probabilia, ut ferè nihil reſtare aliud videatur quam ipſius rei confeſſio, *ead. l.* 1. §. 1. *& l.* 8. §. 1. *C. h. t.* Is autem qui de ſe confeſſus, eſt in caput aliorum torqueri non poteſt. *h.* §. 1. *l. ult. C. de Accuſat.* ne alienam ſalutem in dubium deducat, qui de ſua deſperavit. *Paul.* 1. *Recept. ſent. tit.* 12. §. *ult.* Qui autem non confeſſus, ſed convictus eſt, in conſcios interrogandus eſt, quia credimus non facile innocentes oneraturum, qui ne nocens quidem onerari voluit, quò ref. *h.* §. 26. *l.* 29. *D. de Pœn. l.* 17. *D. Ad SC. Syllan. l.* 1. *C. de Falſ. mon. l. pen. C. de Fer.*

XV. *Ad l.* 14.] Si, qui eſt ſtatuliber, in delicto reperiatur, ſperandæ libertatis prærogativa, non ut ſervus ob ambiguum conditionis, ſed ut liber puniendus eſt. *h. l. & l.* 9. §. *fin. D. de Pœn.* ſed qui in ſervitute deliquit, etiamſi poſtea ſit ſtatuliber, punitur ut ſervus. *l.* 29. *in pr. D. de ſtatulib.* Rationem differentiæ vid. *ſupr. Exerc.* ... *paſſ.* 28. Cui tamen ſub conditione eſt relicta libertas, ut ſervus coërceri poteſt à domino. *l.* 1. §. 3. *D. Si is qui teſtam. lib. eſſ. juſſ.*

DE POENIS.

XVI. *Ad l.* 5.] De ſuſpicionibus nemo damnari debet, ſatius hic eſt impunitum relinqui facinus nocentis, quam innocentem damnare. *h. l.* quod

h. l. quod explicatur de nuda suspicione, quæ fortè est in pectore alieno, non de argumentis atque indiciis necessariis: in causis enim criminalibus non requiruntur tantum probationes luce meridiana clariores, & documenta apertissima, sed & sufficiunt indicia indubitata. *l. fin. C. de Probat.* Ita qui post adulterii crimen obtentu proximitatis depulsum nuptias contraxerint, ... cinus eos manifestâ fide atque indiciis evidentibus publicasse censet. *l. 34. C. Ad l. Iul. de adulter.* Add. *l. 22. C. Ad l. Cornel. de fals. l. 2... Quor. appellat. non recip.* Quomodo Senatus Frisiæ ex judiciis violentis reum capitis damnavit.

De Bon. eor. qui ante sent. mort.

XVII. *Ad l. pen. in pr. l. ult. §. 4. & u...*

Qui corruptis accusatoribus diem suum obierunt, ut confessi de crimine non relinquunt heredibus defensionem. *h. l. pen. in pr.* qui autem citra corruptionem accusatoris mortem sibi conscivit, pro confesso habendus non est, si conscientiâ criminis, manus impias sibi intulisse probetur, quemadmodum, qui tædio vitæ vel impatientia doloris coactus est hæc facere, heredem habebit. *h. §. 4.* Quod si de causa illa mortis dubitetur, etiam admittendi sunt heredes ad bona, si parati fuerint causam suscipere & innocentem defunctum ostendere. *h. §. ult.*

De

DE APPELLAT.

XVIII. *Adl.6.16.& 18.*] Appellatio conlitur à sententia definitiva. *l.* 21. *C.h.t.* ab interlocutoria non item *l.* 7. *C. Quor. appellat.* ni quatenus vim habet definitivæ & gravamen continet irreparabile, veluti si judex pronuntiet sesse competentem, si interloquatur de reo incerando. *l.* 2. *D. de Appellat. recip. l.* 9. *D. de nor.* Conf. *LL. Transisulan. p.* 1. *tit.* 19. §. 2. Jure Canonico ab interlocutoria uti & à quovis gravamine datur appellatio *c.* 12. *X. de Appellat. c.* 3. *eod. in* 6°. Verum Concilium Tridentinum immutavit, & secundum normam juris civilis appellationem concessit. *sess.* 24. *c.* 10. *de Reformat. & sess.* 13. *c.* 1. *de Reformat.* Appellatio ita locum obtinet in causa & civili & criminali; humanitatis ratione quivis provocare volens in causis criminalibus audiendus est. *h.l.* 6. & 18. , licet reus resistat appellationi perire festinans, differendum supplicium. *d.l.* 6. hoc igitur ultimo supplicio duntaxat locum habet, non etiam in causis non capitalibus; Excipiuntur quidam criminum rei, quos citra appellationem statim puniri Reipubl. interest, quales sunt insignes latrones, vel seditionum concitatores, vel duces factionum. *h.l.* 16. homicidæ, venefici, malefici, adulteri & qui manifestam violentiam commiserunt, si legitimis probationibus convicti, testibus superati, voce etiam propria

vitium

vitium ſceluſque confeſſi ſint. *l.* 2. C. *Quor. ap-pellat. non recip.* quomodo intelligenda eſt *l.* . C. *Ad l. Iul. de Vi publ.* Neque qui profeſſus e pactus eſt, ſe à ſententia non appellaturum, be-neficium appellationis perdidit, quia nemo ſu-rum membrorum dominus eſt, *l.* 13. *D. Ad Aquil. junct. d. l.* 6. Sed in cauſis civilibus, qui ita pactus eſt, ad provocationis auxilium n perveniet. *l.* 1. §. 3. *D. A quib. appell. non lic.* *ult. C. de Temp. appellat.* Moribus hodiernis n cauſis criminalibus appellationes rarò adm-tuntur. *LL. Ruremund. p.* 5. *tit.* 16. §. 3. *n.* *Reform. Zutphan. tit.* 10. §. 19. *Velav. tit.* §. 5. *Tranſiſul. d. tit.* 19. §. 13.

XIX. *Ad l.* 21. §. 1.] A judice dato app-latur ad eum qui judicem dedit, puta ad præt-rem vel præſidem *h.* §. *l.* 1. *in pr. & l. ult.* *Quis, à quo appell.* Ab eo cui quis mandavit jur-dictionem, non mandans provocabitur, ſed ei mandante eſt ſuperior, *d. l.* 1. §. 1. is enim, mandata eſt juriſdictio, fungitur vice ejus qui mandavit. *l.* 16. *D. de Iurisdict.* Ita ſpeciali tione à legato proconſulis, qui non accipiebat ſuam jurisdictionem à proconſule, ſed huic à S-natu adjungebatur, appellatur ad proconſule *l.* 2. *D. Quis, à quo app.*

DE APPELLAT. RECIP.

XX. *Ad l. ult.*] Ex edicto D. Hadriani n-mini permittitur appellare, ne teſtamentu ap-

periatur, & ne ſcriptus heres in poſſeſſionem iducatur. *h. l. l. 6. C. Quor. appellat. non recip. Paul. 3. Recept. ſent. tit. 5. verſ. ſive falſum.* Hodie ſublato illo edicto fit miſſio in bonorum poſſeſſionem ex *l. ult. C. de Edict. D. Hadr. toll.* & ſi contradictor extiterit, in judicio competenti petitionis hereditatis cauſæ in poſſeſſionem miſſionis & ſubſecutæ contradictionis ventilantur. *l. ult.* Ne quidem igitur hodie ab hac miſſione appellare licet. *arg. d. l. 6. & l. un. C. Si de moment. poſſeſſ.* nec dicta contradictio arguit appellationem, quia non obſtante iſta contradictione miſſio executioni mandatur. *d. l. ult.* ibi, *poſſeſſionem ei acquiri qui potiora jura ex legitimis modis oſtenderet, ſive is ſit qui miſſus eſt, ſive qui ante pertinens contradicendum putavit.* appellatione autem pendente nihil innovatur. *l. un. D. Nihil innov. pend. appell.* Caſus alius quo appellatio non recipitur, proponitur in *l. 12. §. 1. C. de R. C.*

De Jur. fisc.

XXI. *Ad l. 26. & 45. in pr.*] Edictum de revocandis bonis, quæ in fraudem creditorum ſunt alienata, pertinet ad diminuentes patrimonium, non ad eos, qui cum poſſint aliquid quærere, non id agunt ut acquirant. *l. 6. in princip. D. Quæ in fraud. creditor.* proinde & qui repudiavit hereditatem vel legitimam, vel teſtamentariam, iſti edicto non facit locum. *d. l. 6. §. 2.* ſed in fraudem fiſci non ſolum per donationem, ſed

quo-

quocunque modo res alienatæ revocantur, iden que juris est, si reus non acquirat, quod acquire re possit. *h. l.* 45. quod procedit, quando reo ju delatum est, sed si filio sit delata hereditas, & ca pitis reus filium emancipasset, ut hereditate adiret, non videtur in fraudem fisci factum, quo acquisitum non est. *h. l.* 26. Excipitur crime læsæ Majestatis, quo perpetrato emancipati nes planè prohibentur. *l.* 5. §. 4. C. *Ad l. Iu majest.*

XXII. *Ad l.* 46, *in pr.*] Institutus à frat errante, qui putavit, se per adoptionem fratre facere posse, non est rectè institutus, & port hereditatis legitimo heredi est restituenda. *l.* C. *de Her. inst.* sed qui, cum heres institutus esse ut filius, post mortem ejus, qui pater dicebatu suppositus declaratus est, aufertur ei successi *l.* 4. C. *eod.* quasi indigno, ac ideo fisco applic tur. *h. l.*

DE CAPTIV. & POSTLIM. REVER.

XXIII. *Ad l.* 8. 12. §. 4. *l.* 14. §. 1. *& l.* 16 Jure postliminii hi, qui ab hostibus capti sun si reversi fuerint, omnia pristina jura recipiun §. 1. *Inst. Quib. mod jus pot. patr. solv.* ita ret creduntur in civitate fuisse, qui ab hostibus a veniunt. *h. l.* 16. sed corporaliter possessione amiserunt, qui ipsi ab hostibus possidentur, a que ideò, si revertuntur, nova possessione op est. *l.* 23. §. 1. *D. de A. P.* Neque etiam uxore

ma-

aritus recipit jure postliminii, sed consensu ovo matrimonium redintegratur. *h.* §. 1. marimonium enim dissolvitur captivitate. *h.* §. 4. 10. & 56. *D. Sol. matrim.* excipitur matrimoium contractum cum liberta, quod captivitate atroni non dirimitur. *l.* 45. §. *ult. D. de R. N.* ure novissimo donec manifestum est, superesse irum aut uxorem insoluta manent matrimonia, isi velit mulier amittere dotem, vir donatioem propter nuptias; si vero hoc incertum sit, uinquennium exspectandum est, post quinuennium secundæ nuptiæ impunitæ sunt, quasi ona gratia, μετ' εὐφημίας, solutis primis. *Nov.* 2. *c.* 7. quò respiciunt hæc verba *h. l.* 8. *post nstitutum tempus* & ferè integra. *l.* 6. *supr. de ivort.* add. quæ ibi sunt notata.

De Re milit.

XXIV. *Ad l.* 6. §. 7. *vers. per vinum.*] Juex prospicere debet, utrum proposito an impe-, & casu delictum admissum sit; Impetu denquitur, cum per ebrietatem ad manus, ad ferum venitur. *l.* 11. §. 3. *D. de Pœn.* cujus in miganda pœna ratio haberi debet, modò talis brius intelligatur, qui non pro more poculis dulsit, & dum aut suas aut vini vires ignorat, ombibonum intemperantium vi coactus se plus isto oneravit, quomodo per vinum aut lasciiam lapsis capitalis pœna militibus remittitur *h.* §. 7. multò igitur magis excusabitur, si per

pœnitentiam crimen revocari poſſit, ut, ſi qui
per ebrietatem crimen vel convicium objecerit
l. un. C. Si quis Imper. maled. Verum ubi adeſt
ut loquuntur, ebrioſitas, quale vitium contra
xerunt, qui prava potandi libidine dies noctes
quotidie delectantur, hîc ebrietas nullam mere
tur excuſationem, cum ex ſuo quiſque vitio ho
incommodo adficiatur. *l. 15. D. Si quis omiſ*
cauſ. teſtam. Moribus hodiernis homicidium
per ebrietatem commiſſum non excuſat.

AD MUNICIPAL. & DE INCOL.

XXV. *Ad l. 33. & 35.*] Incola propriè di
citur, qui, cum advena eſſet, in aliquam civita
tem ea mente habitatum venit, ut ibi perpetu
ſit ſumnamque rerum habeat, *arg. l. 2. C. de In*
col. lib. 10. qui igitur in territorio alicujus civi
tatis commorantur, veluti incolæ ad ſubeund
munera vel ad capiendos honores non adſtrin
guntur. *l. 3. C. eod.* atque ita qui permanet i
agro, incola eſſe non exiſtimatur. *h. l. 35.* ſed in
terpretatione legis, qui in alicujus oppidi finibu
agrum ita habent, ut in eum ſe quaſi in aliquam
ſedem recipiant, pro incolis habentur. *l. 239*
§. 2. *D. de V. S.* quo ſenſu omnes, qui ſunt i
orbe Romano ex Conſtitutione Antonini ſun
effecti cives Romani. *l. 17. D. de Stat. hom.* Ro
ma communis noſtra patria eſt. *h. l. 33.* nequ
tamen ideò, ſi originarius aliò ſe transferat, a
que jus incolatus ibi conſequatur, domicilium

nat-

naturale ſeu nativitatis in honoribus obeundis, & muneribus ſuſcipiendis mutatur. *l.* 6. *D.* & *l.* 4. *C.h.t.* Imò duarum civitatum decurionatus onera ſuſtinebit, in una voluntatis, in altera originis gratia. *l. fin. C. eod. l. pen. C. de Incol.* Add. quæ *ad l. pen. ſupr. de Senator.* notavimus.

DE DECURION.

XXVI. *Ad l.* 3. §. 2. & *l.* 6.] Neque famoſis & notatis & quos ſcelus aut turpitudo vitæ inquinat & quos infamia ab honeſtorum cœtu ſegregat, dignitatis portæ patebunt. *l.* 2. *C. de Dignit. lib.* 12. non ergo ſpurii ſunt infames, quia admittuntur ad munus decurionatus, cum non ſit impedienda dignitas ejus, qui nihil admiſit, *h. l.* 6. licet, ſi habeant competitorem legitimè natum, ei poſtponantur. *h.* §. 2. Quare ſpurio inſtituto herede, fratribus præteritis non datur querela inofficioſi teſtamenti, cum laborent vitio alieno non ſuo. *l.* 7. *C. de Naturalib. lib.* qualis nota intelligitur in *l.* 27. *C. Inoff. teſt.* Moribus etiam hodiernis admittuntur ſpurii ad munera, niſi ſpeciali lege prohibeantur.

XXVII. *Ad l.* 8.] Decurionibus facultatibus lapſis alimenta decernuntur, maximè ſi ob munificentiam in patriam patrimonium exhauſerint. *h. l.* 8. Ratio alimentorum non eſt donatio ſola in patriam collata, ſed quia ſunt decu-

riones, quorum conditio fuit aſpera & dira, & fortunæ ſervilis imaginem quandam præ ſe ferebant; Abutuntur igitur *h. l.* qui inde evincere conantur, donatarium, ſi donator labatur facultatibus, ut non habeat, unde vivat, ad inopem donatorem alendum compelli poſſe, & ſi id recuſet, donationem jure revocari: Ex iis enim tantummodo ingratitudinis cauſis, quæ enumerantur in *l. ult. C. de Revoc. donat.* donatio revocatur.

XXVIII. *Ad ejusd. l. 6. §. pen.*] Si filius familias decurio creatus ſit, ſufficit, patrem, n pro filio obligetur, contrariam voluntatem con teſtari, neque appellandi neceſſitas ei incumbit *l. ult. C. de Filiisf. & qu. pat. pro his ten. lib.* 10 quod ſi tamen appellaverit, eo facto oſtendit pa ter, cauſam ad ſe pertinere, atque ideo in mune rum civilium periculum incidit, quaſi fidejuſſo pro filio. *l. 2. C. eod.* quemadmodum pater, filius voluntate ejus ad decurionatum admiſſu ſit, univerſis muneribus, quæ decurioni filio in junguntur, obſtrictus eſt. *l. 2. in pr. D. Ad muni cip.* Verum ſi præſcriptione temporis excluſu fuerit, ſolennibus appellationis intra conſtitut tempora minimè impletis, perinde omnia ſe vantur, ac ſi non provocaſſet, & ideò ſi jam ant contrariam voluntatem fuerit conteſtatus, ſe quod geſtum eſt, ratum non habuerit, hu Conteſtationi omiſſa appellatio patri nihil de rogabit, neque pro filio tenebitur *h. §. pen.*

D

DE VACAT. & EXCUS. MUN.

XXIX. *Ad l.* 1. §. *ult. & l.* 2. §.1.] Quamvis ſexaginta quinque annorum quis ſit, & tres liberos habeat in Italia, vel in provinciis, à muneribus tamen civilibus non excuſatur. *h.* §. *ult.* ſed excuſat ætas ſeptuaginta annorum completorum. *h.* §. 1. unde qui ingreſſus eſt annum ſeptuageſimum, nondum autem egreſſus, hac vacatione non utitur. *l.* 3. *D. de Iur. immunit.* §. 13. *Inſt. de Excuſat. tut. l.* 3. *C. Qui ætat. vel profeſſ. lib.* 10. ubi legendum eſſe probabile eſt, pro, *majores quinquaginta quinque annis, majores ſeptuaginta annis*, quod evidenter oſtenditur ex caſu ſubjecto. Illam ſententiam laudavit Senatus Friſiæ.

DE LEGATION.

XXX. *Ad l.* 1. *&* 8.] Lex Julia repetundarum ad eas pecunias pertinet, quas in magiſtratu, legatione, vel quo alio publico munere quis cepit. *l.* 1. *D. Ad l. Iul. repet.* quemadmodum autem vocabulo magiſtratus etiam magiſtratus municipales contineri veriſimile eſt. *arg. l.* 24. *D. de Tutor. dat. ab his.* quomodo crimen ambitus, peculatus, ad municipia quoque producitur. *l.* 4. §. *ult. D. Ad l. Iul. pecul. l. un.* §. 1. *D. de L. Iul. ambit.* ita & ibi vocabulo legationis non tantum illi comprehenduntur, qui publicè ad hoſtes, ad fœderatos ſunt miſſi, ſed etiam qui à

municipibus ad Principem ſunt legati, quales legati iiſdem ferè privilegiis gaudent, quibus legati Principis aut populi Romani. *h. l.* 8. *l.* 8. *D. Ex quib. cauſ. major. l.* 10. *in pr. D. de Excuſat. tut.* licet legatus municipalis, ſi deſeruerit legationem, pœnâ adficiatur extraordinariâ. *h. l.* 1.

DE DECRET. AB ORD. FAC.

XXXI. *Ad l.* 4. *§. ult.*] Ordo decurionum ſalaria conſtituere prohibetur, niſi id ſpecialiter à Principe fuerit conſecutus. *l. un. C. de Præbend. ſalar. libr.* 10. excipitur, ſi ob liberalem artem vel medicinam ſalarium decuriones alicui decreverint, ob quas cauſas ſalaria conſtitui licet. *h. §. ult.*

DE NUNDIN.

XXXII. *Ad l.* 1.] Principum reſcripta ſunt perennia, ſi modò tempus, in quo alligari vel audiri debent, non ſit comprehenſum. *l.* 2. *C. de Diverſ. reſcript.* quomodo nundinis impetratis à Principe non utendo, qui meruit, decennii tempore uſum amittit. *h. l.* 1. Hoc obſervatur in Gallia. Jure Saxon. annis demum 31. per non uſum, nundinæ, ut reliqua privilegia amittuntur. Pertinent nundinæ celebriores, veluti totius provinciæ, cujusmodi hodie ſunt nundinæ Francofurtenſes, ad jus Majeſtatis. *l. un. C. h. t.* Et nundinarum ſingulare privilegium eſt, ut ne quis prætextu debiti in nundinis conveniatur. *d. l. un.*

l. l. un. quod etiam ad contractus in ipsis nundinis celebratos spectat, arg. d. l. un. licet regulariter quis forum sortiatur, ubi contraxit. l. 2. C. de Iurisdict.

Hîc subsisto. De LL. insignibus *titt. de Verb. Signific. & Reg. Iur.* agam (Deo juvante) peculiaribus Dissertationibus.

FINIS.

ELENCHUS MATERIARUM.

A

Con-

D Da[...]

D

F

Fama

H

I

L

O

P

Pr

Q

Que-

Testis

V

AD LECTOREM.

pag. 20. lin. ult. leg. reliquit. p. 31. l. 1. tam diu. p. ead. l. 2. potestas. p. 32. l. 18. Sluysken. p. 40. l. 28. 10. p. 42. l. 23. del. & ead. l. 27. jurisdictionis prorogatæ. p. 49. l. 2. sententiæ. p. 51. l. at. p. ead. l. 15. l. 59. p. 53. l. pen. laudo. p. 54. l. 7. omiserit. p. ead. l. 11. sententiæ. p. 57. l. 16. puris. p. 60. l. 6. del. horæ. 62. l. 15. convent. p. 67. l. 11. bonæ fidei. p. 68. l. 3. alioqui i. p. 70. l. 4. emptor. p. 71. l. 17. pacto de non. p. 72. l. 16. venditori. p. 73. l. 16. paciscor. p. 74. l. 26. conventum. p. 76. l. 23. non petenda. p. 77. l. 25. A. P. qui. p. 79. l. 20. eod. p. 80. l. l. §. p. 81. l. 2. §. p. 86. l. 20. æstimabit. p. 92. l. 13. repræsentat. p. 96. l. 10. caus. p. 99. l. 5. §. 1. p. 100. l. 9. quilibet. p. l. l. pen. contestata. p. 105. l. 10. subdiderint. p. 109. l. 1. paraphernalibus. p. 111. l. 6. qui agat habeant. p. 112. l. 20. exigat. ead. l. 24. D. h. t. p. 113. l. 3. apochâ sit prof. p. 117. l. 28. dolo n. p. 122. l. 10. del. quatuor. p. 125. l. 9. semissibus. p. 128. l. del. p. 136. l. 24. contractum. p. 150. l. 9. quibus. p. 151. l. 13. tens. p. 153. l. 15. prædecessoribus. p. 154. l. 14. Si advers. p. 6. l. 16. per eum. p. 162. l. pen. moribus. p. 164. l. 22. delicto. 178. l. 15. est. p. ead. l. pen. agitur, prius. p. 184. l. 7. Annal. p. 66. l. 16. quod ad. p. ead. l. 17. sint. p. 191. l. 19. securus. p. 0. l. 23. Ecclesiastica, emphyteuta. p. 211. l. 17. Locat. p. ead. 27. l. 1. C. p. 216. l. ult. Dd. p. 220. l. 20. periit. p. 222. l. 17. χειρογραφον. p. 223. l. 14. locaverat. p. ead. l. pen. præstetur. 224. l. 26. otiosa. p. 226. l. 1. viæ. p. 227. l. 1. formam. p. 1. l 6. operarum. p. 234. l. 9. χειρὸς. p. ead. l. 17. Scribonia. 248. l. 4. alibi. p. 254. l. 19. l. 16. & ult. p. 258. l. 4. quin. p. 59. l. 1. potuit. p. ead. l. 4. l. 40. p. 261. l. 6. jusjurandum. p. 66. l. 15. δύσπλευρος. p. 267. l. 20. R. V. p. 269. l. 12. quum. 273. l. 1. præsidis. p. 276. l. 4. deduco. p. 279. l. 22. nec solvere ec jurare. p. ead. l. 26. conditionis. p. 289. l. ult. ex del. p. 292. 25. post moram. p. 295. l. pen. dilationis, eludet. p. 296. l. 22. æstetur. p. 302. l. 10. hoc casu. p. 303. l. 16. evictis. p. 318. l. 8. exceptio. p. 320. l. 4. arca. p. 321. l. pen. condictio concedilur. p. 339. l. 9. D. h. t. p. 444. l. 3. veniat. p. 346. l. 5. constitut. 349. l. 17. commissoriæ. p. 360. l. 6. etiamsi. p. 366. l. 9. neaini. p. ead. l. 14. condictione. p. 367. l. 15. nominatos. p. ead l. 7. Rescind. vend. p. 369. l. 23. agi. p. 373. l. 28. hypothecæve. 378. l. 8. in bonis. p. 382. l. 11. etiamsi. p. 385. l. 20. fataum causa. p. 389. l. 1. juris. p. ead. l. 10. seminis. p. 390. l. 15. ersona. p. 394. l. 13. Possessores. p. 406. l. 28. c. pen. p. 409. l. 6. uti. p. 413. l. 4. fit. p. 415. l. 8. derisorium. p. 418. l. 19. dote. p. 430. l. 24. h. l. fin. p. 431. l. 9. administrationis. p. 437. l. 22.

mittunt.

mittunt. p. 444. l. 1. 1. Ordin. p. 446. l. ult. tutelam. p. 456. l. 1
quæ. p. 457. l. 17. impuberi. p. 459. l. 20. deletio. p. 463. l. 2
rupt. p. 464. l. 16. ἐνστάσεις. p. 467. l. 2. Alostensium. p. 468.
23. exiturus. p. 474. l. 15. D. p. 494. l. 2. conditio. p. 498. l. 1
sunt. p. 503. l. pen. deportati. p. 512. l. 6. alienaverit. p. 517. l.
Trebellianicam. p. ead. l. 16. C. de Episcop. p. 519. l. 11. ineund
p. 526. l. ult. h. §. ult. p. 531. l. 12. suppositi. p. 551. l. 24. contr
ctus. p. 553. l. 27. apprehendendi. p. 558. l. 7. Attinia. p. 574.
ult. nondum. p. 580. l. 28. sim. p. 587. l. 6. debetur solidum.
599. l. 19. sic. p. ead. l. 27. reum. p. 604. l. 27. Sic. p. 617. l. 2
ubi qui. p. 620. l. 13. indiciis. p. 624. l. 24. §. 5.

Sphalmata ista & menda typographica, cum hæc me absen
ederentur, irrepsisse animadverti, reliqua tute ipse tolle
emenda.